Knud Holch Andersen, Mie Buus & Flemming Skipper

Hanstholm

Drøm og virkelighed

Forlaget Knakken
2016

Forside og indhold.indd 1 02/10/2016 11.34

Forside og indhold.indd 2 02/10/2016 11.34

Knud Holch Andersen, Mie Buus & Flemming Skipper

Hanstholm

Drøm og virkelighed

Forlaget Knakken
2016

Forside og indhold.indd 3 02/10/2016 11.34

Knud Holch Andersen, Mie Buus & Flemming Skipper

Hanstholm
Drøm og virkelighed

Tidligere udgivet: Hanstholm. Drømmen om en havn (2013)

Foto: Klaus Madsen og Peter Hove Olesen.
Hvor andet ikke er anført, er illustrationerne fra Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.
Bogtilrettelæggelse: Orla Poulsen.
Korrektur: Finn Jorsal.
Forlaget Knakken, J.P. Jacobsens Hus, J.P. Jacobsens Plads, 7700 Thisted.
Trykkeri: Dantryk-Hurup A/S Industrivej 9 7760 Hurup Thy
Udgivet med støtte fra Kjems-Fonden. Ligeledes har Bornerups Fond givet støtte til et forskningsprojekt om Hanstholms historie ledet af Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

SBN nr. 978-87-88797-96-1
EAN 9788788797961
Bestilling m.v. : arkiv@thisted.dk
www.knakken.dk

Forside og indhold.indd 4 02/10/2016 11.34

Indhold

Mellem drøm og virkelighed

1 Tage kommer til Hanstholm

7 Gammellivet
8 "Nu skal vi til at låse dørene"
11 Det sandblæste bysamfund
13 Byggeplads Danmark

2 Rask skal det gå

19 Det regerende anlægsudvalg
21 En planlagt by
23 Det nye Hanstholm
26 Trafikforbindelser
29 Kystvejen
31 Sognekommune
33 Tre høvdinge og en halv indianer
35 Skærebrænderbesøg hos kommunen

3 Havnebyggerne

41 Opgaven
45 Hilsen fra Nordatlanten
47 En ganske særlig mentalitet
52 Tab og vind
56 Når en kolos holder flyttedage
57 På land

4 Grøn by - blåt hav

67 Driftige håndværkere
69 Bo bedre
72 Hanstholm Byg 65
75 Vi venter på fiskerne
78 By til eksamen
80 Bilerne
83 DSB og fru Søndergaards køkken

5 Ferielandet

91 Ferie med indfløjet middag
91 Ferieby til tiden
93 Værdifulde kontakter

94 Thyboen, der vandt
95 Som små minareter

6 Byens Hjerte

100 'Dybbros testamente'
102 Oprør
105 Indvielse

7 På notesblokken

114 Ministeren der ikke havde tid
115 Musik skal der til
117 En duft af storby
119 En aften på kroen
120 … og en dag på hotellet
122 Grønland på holmen
123 Sagføreren
125 Stordrømme og torskegilde

8 Ungdom

129 Presset på kommunekassen
132 Krydsild og det svære skyts
133 Også plads til kakkelovn
135 Under paraplyen
139 Arvefjenderne
140 Sandkassen
141 Engang spejder – altid spejder!
144 Ud at tjene
145 "Vi skulle alle med rutebilen …"

9 Indvielsen

149 Det kongelige besøg
154 Hanstholm-drenge
155 Skovturs-servering
159 Store dage, store ord
159 Malurt i glædens bæger
161 Hos damefrisøren
162 Den første auktion

10 Skibskatastrofer

166 Flyvepladsen
167 Opringningen
168 Russisk besøg
169 Redningsbåden
171 Natten med Brda

174 Klamrede sig til skibet
177 Øjenvidner
179 Hård dom

11 Fiskerliv

186 Unge driftige fiskere
190 På havet
193 Konflikt
194 Skidtfisk i lasten
196 "Jeg synes selv, jeg er lykkelig"
200 En rebel
202 Erhverv i modvind
204 Drenge tjener mandeløn
210 Livsform under pres

12 Dansen om guldfisken

220 Pression fra fiskerne
222 Politisk konsekvens

13 Kystfiskerne

227 Havmaleren fulgte med
231 Vorupør og Stenbjerg
235 Thorupstrand holder ud
237 Genopstandelsen
239 Så er der Lyngby

14 Kvindeliv

242 Husmødre
246 'I fisken'
248 En arbejdsdag
251 I fagforening
253 Fra Færøerne og Island
254 En fabrik lukker
255 Erhvervskvinder
257 Kjolerne
259 Mester og Mor Alice
261 "Hallo, Hanstholm!"

15 Grænser for vækst

268 Krise og arbejdsløshed
270 Det sorte guld
273 Vejen til Kristiansand
279 Porten til Nordatlanten
282 Fiskeindustri

286 Havn i vækst

16 En by på kanten

296 Virkeligheden og fiskerne
299 Kroen og fiskerne
301 Skulpturen der fik nyt liv
303 Hanstholm og nætterne
306 Teater lige til kanten
309 Holger Brugs og fællesskabet
311 Med evangeliet på hesteryg
317 Den nye by i det gamle sogn

17 Flygtningeasyl

322 Kommunalt asylcenter

18 Udvikling eller afvikling

328 Atlantiske Hanstholm
334 En ny tids fiskere
337 Spøgelsesskibe
338 Sejlende privatvirksomhed
341 Generationsskifte
342 En rejse med HM 635 Karbak i april 2016
346 En Sand historie
348 Farvel til færgerne
352 Port of Hanstholm
354 Overliggeren er sat højt
359 Ny realisme
361 Viljen til Hanstholm

19 Maskinrummet

363 Kilder og litteratur

20 Stikordsregister

FISK BLIVER TIL GULD. HAMMERSLAG 1982 ...

Mellem drøm og virkelighed

Drømmen har levet længe. Allerede i 1920erne var der store visioner om den atlantiske fiskeri- og trafikhavn, der skulle bygges ved Helshage med tilhørende bysamfund oppe på holmen. Et nyt Esbjerg, talte man om. Indtil videre var havnebygger Jørgen Fibigers havarerede vestmole det eneste synlige resultat. Men drømmen var sejlivet. Hanstholm skulle fortsat være 'Porten til et større Danmark.' Det var en drøm om vækst og velstand. Og det var en drøm, der ikke var forbeholdt holmboerne. Det var hele egnens drøm. En egn, der gennem generationer døjede med arbejdsløshed og fraflytning.

Da de to velvoksne amerikanske twin-scrapers i juni 1961 tager de første skovlfulde af den million kubikmeter sand, der havde ophobet sig i læ af Fibigers mole, får den store drøm nyt remtræk til virkeligheden. En ny tid er begyndt, og livet på holmen bliver i løbet af få år forandret til ukendelighed.

Denne bog vil belyse, hvordan de store visioner og planer bliver omsat til virkelighed efter vedtagelsen af den nye lov om Hanstholm Havn i 1960. Det er ikke nogen traditionel sogne- eller kommunehistorie, vi vil fortælle. Det er historien om det drama, der udspiller sig, da en ny tids administratorer, planlæggere, ingeniører, håndværkere og fiskere rykker ind på holmen og i løbet af et tiår bygger en stor ny havn og skaber et nyt bysamfund.

Det er i løbet af 1960erne og et stykke ind i 1970erne, det moderne Hanstholm vokser frem. Udviklingen i denne periode fylder bogens første ti kapitler. Det er en stedbundet historie, men det er også en historie, der kaster lys over grundlæggende træk ved udviklingen af det danske samfund i de 'gyldne' 1960ere frem mod kriseårene efter 1973.

Hanstholm har det særlige vilkår, at en overvejende del af jorden i det kommende havne- og byområde er statsejet. Det betyder, at udviklingen langt hen ad vejen bliver styret fra Trafikministeriets kontorer på Slotsholmen i København. Det åbner også for, at tidens idealer om et godt bysamfund for første gang kunne virkeliggøres. Holmboerne får en by, der ikke ligner noget andet i Thy.

Motoren i udviklingen er havnebyggeriet, der er et af danmarkshistoriens største egnsudviklingsprojekter. Omsat i nutidskroner vil det ligne en milliard-investering. Samtidig er havneanlægget en meget stor ingeniørfaglig udfordring. Funderet på omhyggelige videnskabelige forsøg bliver

Hanstholm

Drømmene opstod ude på havet
båret af bølgerne søgte de mod kysten
nogle
knustes i brændingen
mens andre tog land
og materialiserede sig
i huse
i moler
i kajer
i produktionsbygninger
og i gader og nye veje
og mennesker bosatte sig
i de nu jordfaste
visioner.

Og ude på havet
fødes til stadighed
nye drømme
som søger de bølgetoppe
der kan føre dem
ind til det sted
på det yderste land
hvor de mennesker bor
som netop vil trives
i samvær med drømme.

Knud Sørensen, 2015.

0 mellem drøm og virkelighed.indd 1 02/10/2016 10.48

Antal beboere i Hansted Sogn (1901) og Hanstholm by (1940-2015)

1901:	262
1940:	779
1960:	510
1970:	716
1980:	2490
2000:	2475
2015:	2156

der anvendt nye byggemetoder, der vækker stor opmærksomhed internationalt. Trods betydelige vanskeligheder og forsinkelser bliver havnen bygget og står nu som et monument over en ny tids teknologiske styrke og evne til at beherske naturens kræfter.

Unge driftige håndværkere er de første, der flytter til byen. De bygger huse i rask tempo, før planarbejdet er fuldført. Her kan de tilflyttende familier etablere sig i moderne boliger med hvidevarer, centralvarme og børneværelser. Også dét vidner om en ny tid. Og så er det billigt at blive husejer i Hanstholm, hvor man jo bygger på statsejet jord.

For den lille sognekommune er udfordringen overvældende. I løbet af få år må den omstille sig til at administrere et hurtigt voksende moderne bysamfund. Sognerådet går dristigt til værks og optager store lån, der får mere besindige nabokommuner til at ryste på hovedet.

Det kommer oven i købet så vidt, at sognerådet ansætter både kommunaldirektør og kommuneingeniør.

Det har man sjældent set i tidens landkommuner.

Initiativ, en næsten rastløs foretagsomhed, konstant tilflytning af nye familier, overarbejde og gode akkorder kendetegner miljøet i Hanstholm. Det bliver et iværksætter-samfund. Og der kommer masser af børn, der leger på de nyanlagte veje. Det hele er - som i det øvrige Danmark i disse år - båret af optimisme. Alt kan lade sig gøre!

Nu er drømmen om fremtidens Hanstholm ved at blive til virkelighed. Derfor bliver den officielle åbning af havnen i september 1967 også en festdag, der har sat sig varige spor i holmboernes erindring.

Optimisme og tro på nye muligheder kommer også til at præge de fiskere, der fra de sidste år i 1960erne vælger ikke alene at bruge havnen, men også at flytte deres familier til byen. Især industrifiskeriet har gyldne år, og der bliver investeret i ståltrawlere med stor kapacitet. Rygterne om de pengestærke fiskere breder sig viden om.

Ved midten af 1970erne er det nye Hanstholm etableret. Men den gyldne tid er samtidig forbi. Kapitlerne 11 til 18 i bogen behandler tematisk en række udviklingslinjer i samfundet fra 1970 og frem til 2000. Det gælder det bærende fiskerierhverv, der oplever alvorlige kriser samtidig med, at det fortsat udvikler sig og tilpasser sig nye vilkår. Det gælder også de omfattende bestræbelser for at skabe en bredere samfundsudvikling og en vækst, der ikke udelukkende er afhængig af fiskerierhvervet.

Det lange seje træk for at etablere færgeforbindelser til Norge og til Nordatlanten i 1970erne og 1980erne er udtryk for den fortsatte vilje til dynamisk vækst. Samtidig bliver havnen udbygget i flere omgange og tilpasset den voksende trafik. Fiskeindustrier etablerer sig. Mange af byens kvinder får her en indgang til arbejdsmarkedet og dermed deres egen lønindkomst, som det er sket i det øvrige Danmark.

Trods modgang og krise er drømmen om en stor fremtid stadig levende. Byen får et kulturliv, hvor der bliver tænkt 'nordatlantisk' samtidig med, at et stort antal familier fra Island og Færøerne vælger at bosætte sig i byen. Hanstholm opfatter sig selv som porten til Nordatlanten.

Bogens sidste kapitel behandler udviklingen efter årtusindskiftet. Den

0 mellem drøm og virkelighed.indd 2 02/10/2016 10.48

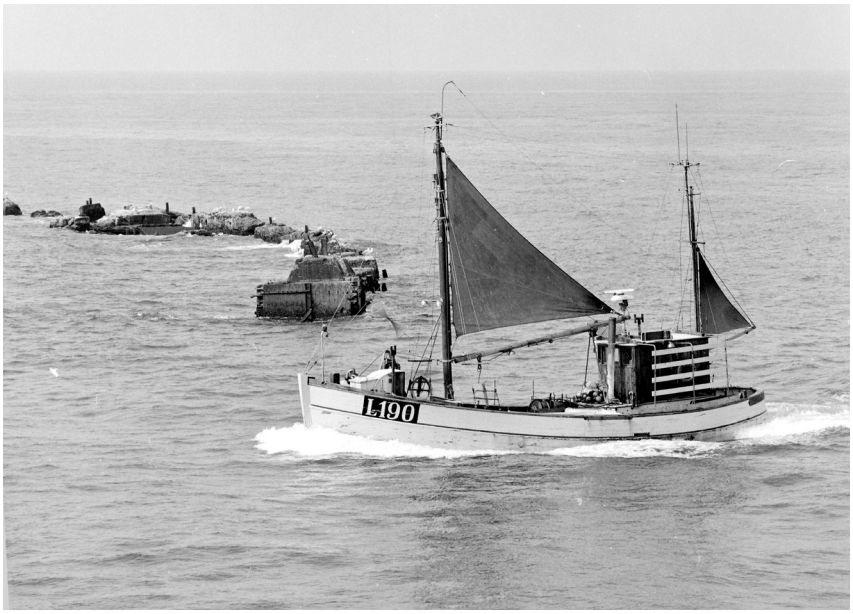

Sommeren 1968. Kutter passerer resterne af Fibigers gamle mole på vej ind i den nye havn.

bliver på sin vis lige så dramatisk som i 1960ernes iværksættersamfund. Men med mere truende udsigter. Grundlæggende vilkår ændrer sig. Byens befolkningstal er for nedadgående. Der leger ikke længere så mange børn på vejene. Havnen bliver en kommunal selvstyrehavn, der skal drives som en privat virksomhed i skarp konkurrence med andre havne. Med overgangen til salgbare, fartøjsbaserede kvoter forsvinder et betydeligt antal både fra fiskerflåden. Efter en årrække med stor færgetrafik på havnen bliver ruten til Kristiansand og på Nordatlanten flyttet til andre havne. Med kommunalreformen i 2007 forsvinder den selvstændige kommune. Hanstholm er nu et mindre bysamfund i udkanten af en storkommune.

Trods de ændrede vilkår er drømmen intakt. Samtidig med lukningen af færgeruterne fremlægger havnebestyrelsen en storstilet plan for en havneudvidelse, der vil kræve en milliard-investering, og som vil gøre Hanstholm Havn til hele egnens 'vækstmotor.' En vision af samme format, som den, der et halvt århundrede tidligere havde ført til en ny havnelov. Midt i finanskrisens dystre vinter lyser den op som en ny tro på Hanstholm som hele egnens økonomiske lokomotiv. Denne visions møde med virkeligheden bliver en alvorlig nedtur.

Drømmen om Hanstholm har nu levet i to generationer. Den første generation oplever som unge Jørgen Fibigers havnebyggeri fulgt af den tyske besættelse. De fastholder drømmen trods megen modgang og kan som gamle med stolthed deltage i havneindvielsen i 1967. Den anden generation er de unge iværksættere, der flytter til det nye samfund i 1960erne og 1970erne. De har fastholdt optimismen og drømmen trods mange kriser. Det samfund, de har kendt, og de vilkår, de har virket under, er nu forandret til ukendelighed.

Fremtiden vil vise, om en tredje generation vil bære drømmen med over i den nye virkelighed.

0 mellem drøm og virkelighed.indd 3 02/10/2016 10.48

FISKEVEJR OG OLIETØJ …

0 mellem drøm og virkelighed.indd 4 02/10/2016 10.48

1 TAGE KOMMER TIL HANSTHOLM

Fiskeskipper Tage Nielsen kom som den enlige svale, der trods alt varsler sommer. Med sin 24 tons kutter Egerø fiskede han fra Skagen. Mange gange var han sejlet forbi Hanstholm med det havarerede molebyggeri fra mellemkrigstiden, og hver gang havde han ærgret sig over den lange vej fra Skagen til de gode fiskepladser. En efterårsdag i 1960 hørte han Pressens Radioavis meddele, at nu blev arbejdet på det store havnebyggeri ved Hanstholm udbudt i licitation. Den lov, Folketinget havde vedtaget i marts, skulle føres ud i livet.

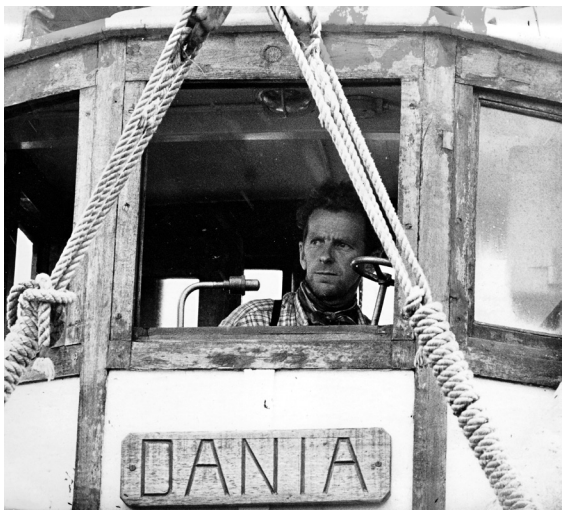

En 'Skipper' med et godt øje til Hanstholm.

Tage Nielsen tog en rask beslutning. Han satte sig den følgende dag i toget, først til Frederikshavn, så til Aalborg, så med Fjerritslevbanen til Nors og endelig med rutebilen til Hanstholm. Planen var at sikre sig en grund til et husbyggeri og så hurtigt som muligt komme til at fiske fra Hanstholm. Det blev mere kompliceret, end han lige havde regnet med. Han opsøgte sognerådsformand Jeppe Kristensen, der boede i Ræhr. Sognerådsformanden kunne ikke rigtigt hjælpe. Planerne for udstykning af Statens omfattende arealer på holmen var langt fra afklarede. Han anbefalede derfor Tage Nielsen at tage ind til landinspektør Poul Boe i Thisted. Denne kunne bekræfte, at planlægningsarbejdet knap nok var kommet i gang. Men han havde en erindring om, at der for en del år siden var gennemført en udstykning i Kællingdal ved Hamborg, lidt øst for Hanstholm og i passende afstand af det kommende byområde.

Tage Nielsen opsøgte gårdejeren, der ejede jorden. Han havde sådan set glemt alt om udstykningen, men var parat til at sælge den ubenyttede skråning. Han ville imidlertid ikke rykke ud med en pris for det stykke sand med marehalm, det drejede sig om.

Et langt liv spændt ud mellem Hanstholm og Kællingdal ved Hamborg. Helga og Tage sommeren 2003. (Privatfoto).

Til sidst sagde Tage: "Nu skal du altså bestemme en pris, Peter, for jeg skal med toget til Skagen."

Peter tav fortsat. Så sagde Tage: "Hvad med 2000 kr.?" Peter: "2000?". Tage tænkte, at det nok var alt for lidt. Men så erklærede Peter, at han aldrig havde kendt magen til så mange penge! De slog hånd, og så var dét bestemt.

Tage og hans kone, Helga, fik det erhvervede stykke sand planeret ud med håndkraft, og der blev kørt noget godt muldjord på. I foråret 1961 købte Tage et nyligt opført træhus i Hanstholm. Det var egentlig tænkt som en kiosk, der kunne betjene de forventede mange havnearbejdere. Kiosken kom imidlertid

1 skipper kommer til hanstholm.indd 5 02/10/2016 10.49

Vestkysten set fra Rådhuspladsen i København og i Bo Bojesens streg.

Hvorfor bekymre sig om mangelen paa sommerboliger til udenlandske turister, naar der allerede staar et større antal ubeboede villaer langs hele Vesterhavskysten? Opholdsstue, der kan modstaa vindstyrke 12, sovekammer i armeret beton, sprængsikkert toilet og 100 pct. statslaan uden afdrag.

(Politiken 24.8.1958)

ikke i gang. Nu blev den på blokvogn transporteret til Kællingdal og anbragt på den nystøbte grund. Her boede Helga og Tage med frit blik over Skagerrak.

Nogle år efter – i 1965 – købte de et nyt hus på Egevænget i det helt anderledes Hanstholm, der nu var under udvikling. Børnene – og efterhånden også Helga – blev imidlertid ved at cykle ud til det gamle træhus. De savnede det frie liv på skrænten og ved stranden. Da der ikke dukkede nogen køber op, valgte familien at flytte tilbage til Kællingdal.

Familien faldt ellers godt til på holmen, men Tage 'Skipper', som han hurtigt kom til at hedde, måtte fortsat sejle forbi Hanstholm på sin vej til fiskepladserne. Med sine 24 tons var hans kutter for tung til at lande på stranden ved Roshagemolen, hvor landingsforholdene i øvrigt blev mere og mere besværlige, efterhånden som det nye havnebyggeri skred frem. I 1966 skiftede han Egerø ud med en lidt mindre kutter, Dania, og fik af Vandbygningsvæsenet lov til at gå ind i den kommende havn og lande sine fisk ved de ufærdige moler. Herfra blev fangsten kørt til auktionen i Lemvig.

Andre øjede den samme chance for at tyvstarte brugen af den nye havn, når vejret var godt. Både fra Hanstholm og fra andre fiskerlejer lagde til ved den indre del af vestmolen, hvor fiskeeksportør H.P. Hammer stod parat til at aftage lasten. I hårdt vejr var det noget mere problematisk at bruge havnen. Under en efterårsstorm i 1966 måtte Tage 'Skipper' blive om bord på sin båd i 36 timer. Da det lysnede efter den første stormnat, var stranden bag molerne skyllet væk, og der var dannet en høj skrænt. Men Dania var intakt, og molerne var uberørte.

1 skipper kommer til hanstholm.indd 6 02/10/2016 10.49

Trafikken med de små både blev for farlig og besværlig for havnebyggerne, efterhånden som den nye østmole voksede frem. Derfor udstedte myndighederne i 1966 et generelt forbud - kundgjort i Fiskeritidende - mod brug af havnen, indtil den officielt var indviet. Nu var Tage 'Skipper' i vanskeligheder. Han henvendte sig til manden, der bestemte det meste i Hanstholm i disse år, den trafikministerielle embedsmand Jørgen Halck, der var sekretær for det styrende anlægsudvalg. Men heller ikke den ellers almægtige Halck kunne sætte sig ud over dette forbud, der var udstedt af fiskerimyndighederne.

Tage 'Skipper' fandt en udvej, der kan stå som et tidligt eksempel på den særlige vilje og evne, der udviklede sig i disse års Hanstholm til at finde kreative og utraditionelle fremgangsmåder - ofte omtalt som særlige 'Hanstholmløsninger'. Han tog en snak med ingeniøren, der havde den daglige ledelse af havnebyggeriet, og sammen fandt de ud af, at havnekonsortiet godt kunne bruge en båd, der kunne gøre nytte ved bugsering.

På denne måde blev Tage 'Skipper' udnævnt til bugserkaptajn og kunne helt lovligt fortsætte med at lande fisk i Hanstholm. Bugseropgaver fik han vist aldrig.

Gammellivet

Den traditionelle fisker-bonde-kultur havde op gennem første halvdel af 1900-tallet tilpasset sig nye tider med større motordrevne både og en kommerciel afsætning af fangsterne. Men kulturen overlevede. Fiskeriet var stadig funderet på hele familiens medvirken og organiseret i de traditionelle bådelav. Den gamle livsform levede i bedste velgående endnu i 1960. Helga Nielsen var 29 år, da hun sammen med Tage bosatte sig i Kællingdal ved Hamborg. Her var der ni huse, og der boede fiskere i dem alle. "Dengang kom folk hinanden mere ved," erindrer Helga, "vi gik jo sammen, og der var altid kaffe på kanden". Der var brændekomfur i alle husene, og man bagte selv.

Helga kunne iagttage, hvordan fiskerkonerne stod hjemme i stuerne og satte madding på krogene – ofte muslinger – og anbragte dem i træbakker, så de var klar til mændenes næste tur på havet. Hvordan mændene bar dagens fangst op fra stranden i deres rygkurve. Hvordan konerne om sommeren tørrede fisk på tøjsnore og gik med et viskestykke i timevis for at holde fluerne væk, indtil der var lidt skorpe på fisken. Engang kom en mand, der ville høre, hvad folk havde fået at spise de sidste otte dage. Han fik følgende svar: "Du kan skrive fisk over hele linjen. Vi er ikke så velvante her på Bjerget!" Når der kun var tre saltede sild tilbage i krukken, drøjede man på det ved at nøjes med at slæbe silden hen over mellemmaden. 'Slæbesild' hed det. Det var ungerne noget trætte af.

Der var endnu ikke lagt vand ind i husene. Det var svært at bore brønde gennem Bjergets tykke kridtlag. Så kvinderne tog åget på nakken og hentede vand i spande neden for Bjerget. At hente vand var kvindearbejde. Selv om mandfolkene sad og snakkede nede i fiskerhusene, kunne de ikke drømme om at tage en spand vand med op. Midt i 1960erne blev der ved

1 skipper kommer til hanstholm.indd 7 02/10/2016 10.49

et af husene stillet en vandhane op. Nabokonens kommentar var: "Den dag, der kommer vand ud af dig – da bliver flaget sgu hejst!"

Med havnebyggeriet i 1960erne - og alt hvad deraf fulgte - blev kystfiskernes traditionelle livsform og kultur meget hurtigt henlagt til museumsudstillinger. Slid og slæb, kulde og fattigdom kunne man lægge bag sig. Ingen savnede det i øjeblikket. Senere meldte eftertanken sig. Man måtte erkende, at nogle værdier og et fællesskab samtidig var gået tabt.

"Nu skal vi til at låse dørene"

"Hanstholm i højvinteren. Det er som at komme til et sted, hvor det kolde på en eller anden måde er koldere og det nøgne mere nøgent, end det egentlig er".

Sådan oplevede københavnske Viggo Duvå fra dagbladet Aktuelt det, da han i vinteren 1960 - ledsaget af både fotograf og tegner - besøgte Hanstholm. I et redskabsskur ved Roshage træffer han en lille flok af de lokale fiskere: brødrene Charles og Arthur Jeppesen, Chr. Harbo, Ernst Knudsen og Chr. Poulsen. Godt polstrede i olietøj og hjemmestrikkede trøjer sidder de og snakker over en kop kaffe.

Under en storm havde Charles og Arthur mistet en del af deres redskaber, vel et tab på mindst 800 kr.

"Hvorfor holder man ud?" spørger journalisten.

"Min bedstefar satte sit håb til havnen," fortæller Charles Jeppesen, "og min far mente, den nok blev færdig, så jeg kunne få glæde af den. Nu kan jeg på samme måde håbe, at min egen knægt kan få det. Men der er ikke på hele vestkysten mage til fiskeplads som den, der ligger lige her udenfor. Det er Danmarks rigeste fiskeplads. Det kan der ikke være tvivl om."

Ude på det yderste af klinten står Vandbygningsvæsenets ingeniør, Henning A. Kann, og peger ned mod den solide bygning, der indtil for nylig har rummet Vandbygningsvæsenets kontor. Her har han også boet med sin familie i fire år. Men fornylig pakkede han sammen og flyttede både kontor og privatbolig op i en af de gamle tyskerbarakker i byen. Han forklarer:

Det er angiveligt ikke alle på holmen, der er lige begejstrede for alt, hvad en ny havn vil føre med sig – ifølge udtalelser til dagbladet Aktuelt 1960. Tegning af Mogens Becker.

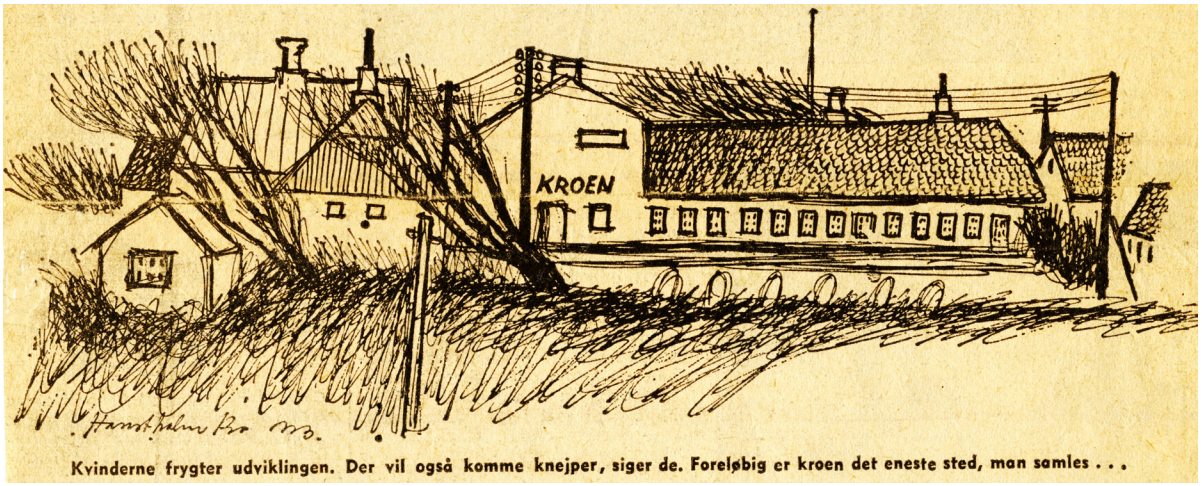

1 skipper kommer til hanstholm.indd 8 02/10/2016 10.49

Lille by ved stort hav. Året er 1950. Indbyggertallet mindre end i mellemkrigstiden. Meget ændrer sig ikke i løbet af de 10 år, før havneeventyret så småt begynder. Yderst til højre hallen, der fungerede som teater og biograf for tyskerne under krigen. Det er her, det første kommunekontor på holmen bliver indrettet.

"Fyr- og Vagervæsnet har absolut skullet stille en tågesirene op ikke mere end 100 meter fra huset. Det var umuligt at arbejde og umuligt at finde fred og hvile nogen steder. Vi var ved at blive sindssyge! Sirenen er så kraftig, at alt arbejde på havnen fuldstændig må gå i stå, når den først tager fat. Jeg har sendt klage til ministeriet over den, men det har ikke hjulpet. Så tog jeg beslutningen om at rømme huset."

Denne strid mellem to ministerielle myndigheder er det store samtaleemne i Hanstholm denne vinter. Mange giver ingeniøren ret: "Det er for galt, at en nødvendig funktionær, den mand, der har ansvar for vedligeholdelse af de moler, der forhåbentlig bliver til en havn en dag, skal jages fra hus og hjem og tvinges ind i en gammel tyskerbarak". Men fiskerne er knap så sikre på, at den omstridte sirene bør flyttes. "Der er nemlig ikke tvivl om, at sirenen står på det helt rigtige sted," lyder kommentaren fra Charles Jeppesen, der tilføjer: "Sirenen kan høres mindst seks sømil ud fra kysten. Og måske forholder det sig med sirenen som med larmen fra for eksempel biler. De, som ikke til daglig er afhængig af lyden, kan ikke lide den."

Det er ikke noget tilfælde, at folkene fra Aktuelt er dukket op på holmen denne vindblæste januardag i 1960. Noget nyt er på vej.

"Nu ser det jo ud, som om der skal ske noget," forklarer fisker og red-

1 skipper kommer til hanstholm.indd 9 02/10/2016 10.49

Bådsgårdsvej 1959 med de hvide huse fra mellemkrigstiden, der minder om de stationsbyhuse, der blev bygget andre steder i Thy på samme tid. (Foto: Jørgen Vestergaard).

ningsmand Chr. Harbo. "Jeg er født i 1897 og har i hele min levetid kun hørt om den havn. Vi, der er blevet her og har holdt ud, lige siden Staten eksproprierede det hele for at begynde, må vel siges at være de mest optimistiske. Vi var jo evakueret i flere år under krigen, mens tyskerne regerede og huserede her, så husene var komplet ødelagte, da vi kom igen – de huse altså, der stod igen, for de rev jo et halvt hundrede ned, og det er klart, at også det har medvirket til, at så mange ikke vendte hjem. De fisker nu fra Hirtshals eller Thyborøn. Der er ikke noget at sige te'et …"

I december har Hanstholmudvalget offentliggjort en betænkning, der utvetydigt anbefaler bygning af en havn ved Hanstholm, og her i vintermånederne er trafikminister Kai Lindberg og Folketinget i gang med at behandle det lovforslag om en stor fiskeri- og trafikhavn, der blev endeligt vedtaget 31. marts.

Viggo Duvå træffer også den gamle tømrer Chr. Jeppesen. Han var med til at bygge Hirtshals Havn, og sammen med mange andre tømrere drog han til Hanstholm for at fortsætte havnebyggeriet. I mellemtiden er han blevet hanstholmer med liv og sjæl, så godt som nogen indfødt: "Hvad vi har levet af? Af Guds nåde og vestenvind! Af de to ting har vinden været det mest stabile, vi har kunnet stole på!"

Blandt mændene har havnen været det faste diskussionsemne gennem årene, og den har sat dagsordenen for alle vælgermøder og mange andre aktiviteter.

Lidt anderledes forholder det sig med kvinderne.

Fru Jeppesen lægger ikke skjul på, at for hende - og vist nok også for adskillige andre koner - har havneplanerne og den evige diskussion frem og tilbage været noget af en belastning i disse ørkesløse år.

1 skipper kommer til hanstholm.indd 10 02/10/2016 10.49

"De har måske gerne villet flytte et andet sted hen?" spørger journalisten.

"Det har jeg tit foreslået min mand, men de er jo stædige, de hanstholmere! Jeg selv er fra Vendsyssel."

Journalisten antyder, at det måske har været kedeligt at bo på holmen:

"Nej, keder os gør vi ikke, selv om vi ikke har fjernsyn. Vi har selvfølgelig set det, men det er ikke noget, vi bryder os om. Af den slags er der jo også rejsebioen, der kommer her på kroen hver tredje uge. Nej, det vi får tiden til at gå med, det er snak med venner og bekendte."

Fru Jeppesen er ikke sikker på, at en havn vil blive den store velsignelse: "Det er jo givet, at noget af det første, der kommer, når udviklingen skal i gang, er knejper. Det ser man jo overalt, og hvad følger der så ikke med, når vi først har dem? Her i Hanstholm har vi aldrig nogensinde behøvet at låse vores dør. Heller ikke engang mændenes redskabsskure nede ved stranden er nogensinde låst. Men det er vist nok de fleste af konerne sikre på - at kommer der først gang i udviklingen, så kommer også umoralen!"

Andre aviser følger i Aktuelts fodspor. Hanstholm er på ny kommet i offentlighedens søgelys. Sognerådsformand Jeppe Kristensens telefon ringer uafladeligt med journalister og med nysgerrige forretningsfolk i røret.

I en samtale med Dagens Nyheder vover Jeppe Kristensen et kig ind i fremtiden: "For Hanstholm vil havnen blive en omvæltning så stor, at vi dårligt kan forestille os det. Man har snakket om, at byen vil blive på 15.000, måske 20.000 indbyggere. I første omgang må vi nu indstille os på en halv snes tusinde, men så bliver Hanstholm også større end Thisted og dermed amtets største by. En sådan udvikling vil rejse mange og store problemer for kommunen. Vi disponerer kun lige til dagen og vejen, og det bliver nødvendigt at optage store lån for at kunne magte opgaven. I første omgang bliver det nok boligproblemet, der melder sig med størst styrke. Vi har ganske vist omkring 100 arbejdsløse mænd. Men havnebyggeriet vil sluge mange flere, og hvor skal vi gøre af de nye mennesker?"

Det sandblæste bysamfund

Det var et overskueligt bysamfund, journalisterne og senere hen på året Tage 'Skipper' besøgte. "Sandblæste marker og en lille samling huse," som det hed i en af aviserne. I hele sognet boede 510 mennesker, et par hundrede færre end i 1930erne. På landingspladsen ved Roshage var der en snes aktive fiskere tilbage. Før den tyske besættelse havde der været 80. Bådene blev fortsat halet op på stranden med håndkraft. De unge, der voksede op i fiskerfamilierne, søgte væk til vestkysthavne, hvor vilkår og indtjening var langt bedre. Den største erhvervsgruppe ved siden af fiskerne var de ældre arbejdsmænd, der tidligere havde fundet beskæftigelse ved det gamle havnebyggeri. Nu var de arbejdsløse det meste af året.

Et kig i 'Skattebogen', der traditionen tro blev udgivet af købmand Robin Bjerregaard i Rær, kan afsløre, at der blandt de godt 200 skatteydere i sognet kun var 19, der betalte over 1000 kr. De offentligt ansatte, fyr-

1 skipper kommer til hanstholm.indd 11 02/10/2016 10.49

Landingspladsen ved Roshage. Det er i et af de sorte redskabshuse, en hovedstadsjournalist falder i snak med fiskerne, der har store forventninger til det kommende havnebyggeri. Det vil vende om på alt. De gode fiskepladser – Danmarks rigeste – ligger lige udenfor. Fiskernes koner kan være mere betænkelige ved udviklingen og de mange mennesker, der vil komme til fra hele landet. (Foto: Jørgen Vestergaard).

mesteren, vandbygningsingeniørerne og skolelærerne var de absolutte topscorere. Lærer Hansen måtte f.eks. af med 1588 kr. i skat i 1959. De fleste fiskere og arbejdsmænd kunne nøjes med at betale omkring 500 kr. Indtægterne har været beskedne.

Bebyggelsen bar præg af mellemkrigstiden: små klynger af huse, bygget i cementsten. Oprindeligt privatejede, men overtaget af Staten i forbindelse med evakueringen under besættelsen. Et halvt hundrede huse blev helt fjernet af tyskerne. De resterende var i en elendig forfatning ved befrielsen. De blev i et vist omfang renoveret i de første efterkrigsår, men de var fortsat i statseje, og midlerne til vedligeholdelse og modernisering var - både hos den statslige ejer og hos lejerne - meget små.

Det var en nedslidt og trist lille by, de besøgende kunne tage i øjesyn.

Tyskernes gedigne rødstensbyggerier var - sammen med de vidtstrakte underjordiske betonanlæg - det eneste nybyggeri, der havde fundet sted siden 1930erne. I en af bygningerne havde hjemmeværnet etableret et uddannelsescenter. Tyskernes store teatersal, der kunne rumme 1200 tilskuere, fungerede som depot for den danske marine.

Byen havde fortsat sin kro, der i de gyldne tider havde svunget sig op til at have status af badehotel. Skolen var på traditionel landsbyvis opdelt i tre klasser. Tilbage var kun et halvt hundrede børn. Tilmed blev den ældste klasse netop i 1960 flyttet til den nye centralskole i Ræhr.

Der var brugsforening, købmand, slagter og bager. De var overlevere fra bedre tider.

Lidt nyt kunne man dog spore.

Det var ikke længere kun fyrets glimt, der lyste op om natten. Et udvalg under borgerforeningen gik fra hus til hus og tegnede anparter i en gade-

1 skipper kommer til hanstholm.indd 12 02/10/2016 10.49

belysning, der efterhånden kastede sit lys over dele af bebyggelsen. Byen fik i 1964 sin egen telefoncentral, som man også havde haft det, før den tyske værnemagt lukkede byen. I de mellemliggende mange år måtte man ringe til Ræhr, hvis man ville have fat i en af de omkring 50 abonnenter i Hanstholm.

Og så var der så småt ved at blive lidt læ. Langs kanten af holmen var der gennemført en omfattende beplantning. Den blev sat i gang sidst i 1940erne på initiativ af Vandbygningsvæsenet med overklitfoged Axel Rasmussen som den skovkyndige vejleder. Skovplantningen var først og fremmest tænkt som et beskæftigelsesprojekt, men det dækkede også de værste ar efter besættelsesmagten, og med tiden ville det mildne klimaet på holmen.

Et meget synligt tegn på en ny tid var den omfattende kloakering, der i disse år blev gennemført i Hanstholm. Der blev gravet på kryds og tværs, alt sammen på traditionel vis med skovl og trillebør, for det hele var sat i gang af Arbejdsministeriet først og fremmest som et beskæftigelsesprojekt til gavn for de mange arbejdsmænd. Men hele dette anlægsarbejde, der strakte sig ind i 1960erne, betød, at der faktisk blev kloakeret til en by med 10.000 indbyggere.

Og så var der kommet noget så fremmedartet for et fiskerleje som et bankkontor. Handels- og Landbrugsbanken i Thisted havde vejret morgenluft og oprettede Hanstholm Bank. Sparekassen for Thisted Amt fulgte snart efter. Efter de mange års ørkenvandring var der nu ved at komme realiteter på bordet. Med den politiske bevågenhed omkring et nyt stort havnebyggeri kunne der hurtigt blive brug for bankforretninger i større stil. Også de handlede fornemmede de nye vinde. Bestyrelsen for Hanstholm Brugsforening besluttede i december 1960 at erstatte den beskedne butik med en større træbygning, en såkaldt 'stafetbutik', der kunne betjene det voksende antal kunder, man forventede, indtil fremtidens byplan var klar.

Byggeplads Danmark

I løbet af forbavsende få år blev Hanstholm forandret, så man næsten ikke kunne genkende byen. Jeppe Kristensens tro på, at Hanstholm ville blive større end Thisted, kom ikke til at holde stik. Men ellers fik han ret. Det blev "en omvæltning så stor, at vi dårligt kan forestille os det."

I løbet af de 1960ere, man nu stod på tærsklen af, strømmede det til med først håndværkere og forretningsdrivende og senere - efter åbningen af den store nye havn i september 1967 - fiskerfamilier fra alle egne af Danmark. Et nyt funktionelt planlagt bysamfund - i den ny tids ånd - voksede frem. Det nedslidte fiskerleje blev til "den grønne by ved det blå hav". Helt nye vejanlæg omgav byen, og med den nye kystvej blev der - for første gang i historien - skabt direkte forbindelse mellem fiskerlejerne langs Thys vestkyst. På havnen var der auktionshal og en række servicevirksomheder samt fiskemelsfabrik. Ved Vigsø voksede et stort feriecenter frem, og ved Ræhr fik byen sin egen lufthavn med daglig ruteforbindelse

1 skipper kommer til hanstholm.indd 13 02/10/2016 10.49

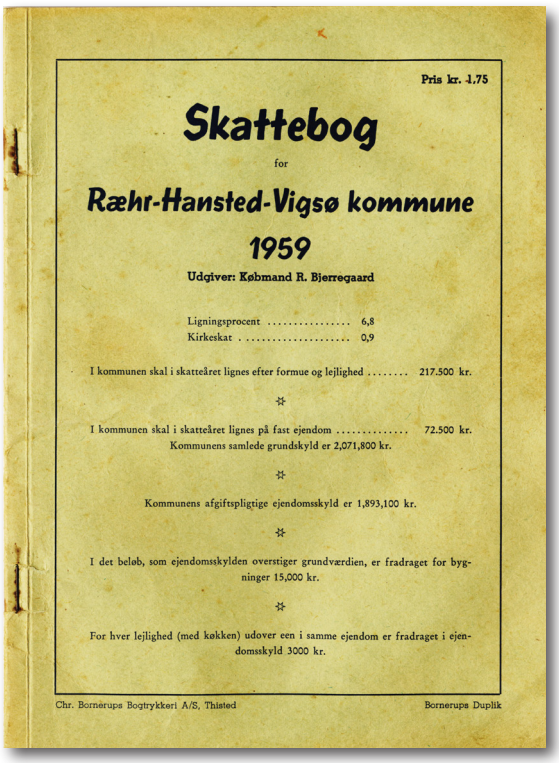

Pris kr. 1.75

Skattebog

for

Ræhr-Hansted-Vigsø kommune

1959

Udgiver: Købmand R. Bjerregaard

Ligningsprocent 6,8
Kirkeskat 0,9

I kommunen skal i skatteåret lignes efter formue og lejlighed ..... 217.500 kr.

✲

I kommunen skal i skatteåret lignes på fast ejendom ..... 72.500 kr.
Kommunens samlede grundskyld er 2,071,800 kr.

✲

Kommunens afgiftspligtige ejendomsskyld er 1,893,100 kr.

✲

I det beløb, som ejendomsskylden overstiger grundværdien, er fradraget for bygninger 15,000 kr.

✲

For hver lejlighed (med køkken) udover een i samme ejendom er fradraget i ejendomsskyld 3000 kr.

Chr. Bornerups Bogtrykkeri A/S, Thisted — Bornerups Duplik

'Skattebogen' er også i 1959 årets 'bestseller'. Udgiveren er købmanden i Ræhr, Robin Bjerregaard. I de fleste kommuner - store som små - bliver der udgivet skattebøger. I modsætning til senere er skattebetaling et offentligt anliggende, som alle skal have adgang til.

til København. Set fra Hanstholm i 1960 en ufattelig udvikling.

Sådan var det også, når man betragtede udviklingen i mange andre egne af Danmark. Sjældent er et samfund blevet forandret så hastigt og så dybtgående, som det skete i dette årti. Alene i årene fra 1958 til 1961 blev der i hele landet skabt 50.000 nye industriarbejdspladser. I midten af 1960erne overhalede industrien landbruget som førende eksporterhverv. I 1960 blev der bygget 28.000 nye boliger. I 1970 var det 50.900. Helt nye vidtstrakte bysamfund voksede frem som parcelhusområder og lejlighedsbyggerier, måske højhuse, der bredte sig på bondens marker langt uden for København og omkring de gamle købstæder. Omfattende vejanlæg tog form i takt med, at bilen blev et opnåeligt velstandssymbol både til den daglige transport og til den voksende fritid og ferie. Skatteindtægterne strømmede ind, og velfærdsstaten blev mere og mere synlig i form af omfattende byggerier: børnehaver, skoler, hospitaler, plejehjem og rådhuse til den voksende administration.

Aldrig har det gået så stærkt, og aldrig har bestræbelserne på at planlægge og effektivisere været så omfattende.

Det blev den afgørende vending i Hanstholms historie.

Efter mange år på tilskuerbænken blev det hengemte fiskerleje meget hurtigt forvandlet til en integreret del af dette fremstormende Danmark. Hanstholm var ikke alene om den bratte opvågnen til et nyt samfund. Andre landsogne oplevede den samme revolution. På 550 tønder naturskønt og kuperet land mellem Kalundborg og Årby opførte et amerikansk kon-

Roshage 1959. Realiseringen af de store havneplaner rykker nærmere, men livet på stranden går uantastet videre. Der er færre fiskere og både end før krigen og den tyske besættelse. Mange af de evakuerede fiskere vender ikke tilbage fra Hirtshals og Thyborøn. Det begynder først med den nye havn i 1967. Landingsforholdene ved Roshagemolen bliver mere og mere besværlige, efterhånden som det nye havnebyggeri skrider frem. (Foto: Jørgen Vestergaard).

1 skipper kommer til hanstholm.indd 14 02/10/2016 10.49

sortium i 1960 Danmarks første olieraffinaderi. En kæmpeudfordring for den lille sognekommune. Det var i øvrigt det raffinaderi, direktør Gunnar Andreasen, Cheminova, i sin pjece 'Vestjyllands fremtid' havde forestillet sig placeret netop i Hanstholm. Kort efter fulgte andre raffinaderier ved Fredericia og Stigsnæs. Det nye Danmark kørte i benzin og olie.

På Als var Danfoss ved at udvikle sig til Danmarks største industrivirksomhed og landets førende byplanlægger, Peter Bredsdorff, der også var rådgiver i forbindelse med byplanen for Hanstholm, gik i gang med at projektere en fremtidsby omkring Nordborg. I løbet af 1960erne blev byen større end mange gamle købstæder. På Lindø ved Odense Fjord opførte A.P. Møller et nyt stålskibsværft med kapacitet til bygning af supertankere, og som på Als voksede et nyt planlagt bysamfund, Munkebo, frem. I Billund satte LEGO-virksomheden en tilsvarende rivende udvikling i gang.

Drive in bank. "Jo, de er gode nok, pengesedlerne!". Bankbestyrer Niels Jensen viser fabrikant Mogens Svenningsen, hvordan de moderne tider, der er kommet til holmen, fungerer. Året er 1968.

Det nye Hanstholm er jævnaldrende med disse 'company towns', fabriksbyer, men her med havnen som lokomotiv.

Alt mens danskerne indrettede sig i deres nye huse med bad og centralvarme, kom de i stigende grad til at opleve sig selv som forbrugere og som borgere i et velfærdssamfund. Med TV som midtpunkt i alle stuerne opstod der et nyt nationalt fællesskab – eller i hvert fald fælles oplevelser. Optimisme og forbrugsglæde var fremherskende følelser, ind imellem afbrudt af iskolde pust, når de to supermagter kom på kollisionskurs.

Få opdagede det, før det var sket, men i takt med alt det nye, der stormede frem, var der et gammelt Danmark, der forsvandt. De traditionelle livsformer, knyttet til gårdmændene, husmændene, fiskerne, håndværkerne og det pæne borgerskab, gik i opløsning. Med de ændrede vilkår kom veletablerede familiemønstre med tilhørende sociale hierarkier og ikke mindst et altomfattende netværk af foreninger til at fremtræde som 'gamle dage', og ganske meget overlevede ikke næste generationsskifte.

Tilblivelsen af Hanstholm Havn er veldokumenteret på film. Det skyldes ikke mindst en ung journalist og filminstruktør fra Thisted: Jørgen Vestergaard. Her ses han - til højre – i en pause under optagelse fra udsigtspladsen. Bag ham folder havnen sig ud som en widescreen-kulisse. Det er sognerådsformand Simon Oddershede, der kigger ud til læseren. (Foto: Aage Holm).

1 skipper kommer til hanstholm.indd 15 02/10/2016 10.49

EN BYPLANLÆGGER KRYDSER SIT SPOR …

1 skipper kommer til hanstholm.indd 16 02/10/2016 10.49

2 RASK SKAL DET GÅ

"En byplanlægger krydser sit spor." Det blev overskriften, da Thisted Dagblad i 1996 inviterede arkitekt og byplanlægger Arne Gaardmand til et gensyn med den by, han 30 år tidligere var med til at planlægge. En by, der "i årenes løb er blevet kritiseret mere, end den er blevet rost." Arne Gaardmand var ikke med i den indledende fase af planarbejdet, men blev formand for det nedsatte byplanudvalg, da den tidligere formand, stadsarkitekt Jørgen Bang, døde i 1963. På det tidspunkt var byens overordnede placering allerede fastlagt. Men det blev Arne Gaardmand, der over for offentligheden i 1966 kom til at personificere den udarbejdede dispositionsplan og i øvrigt fulgte den op ti år senere med en ajourført plan.

Arne Gaardmand var ukendt med Hanstholm, da han påtog sig formandsposten i byplanudvalget. Den 36-årige arkitekt var en kendt figur i det venstreorienterede miljø i København, redaktør af tidsskriftet Dialog og en drivende kraft bag oprettelsen af bladet Politisk Revy. Han var i 1962 blevet ansat hos Statens Kommitterede i Byplansager. At planlægge en ny by fra den bare mark var en stor udfordring og en sjælden mulighed for en ung arkitekt. Det blev til mere end 100 besøg i Hanstholm. Han blev hurtigt glad for egnen og de mennesker, han traf på holmen: "Jeg kunne godt li' den stejle og uimponerede måde at være på. Det var folk, man kunne diskutere med, og diskuteret – det blev der. Men jeg erindrer ikke, at der var nogen større uenighed om de afgørende ting."

Byen kommer til at ligge langt fra havnen og skrænten med udsigten. Det er inde i overvejelserne at placere centret tættere på skrænten, men det er umuligt på grund af de tyske fæstningsanlæg – og Hotel Hanstholm. Hotellet bliver bygget som noget af det første i den nye by og inden den store plan for bebyggelsen i området.

2 Rask skal det gå.indd 17 02/10/2016 11.08

Da Arne Gaardmand en del år tidligere – i 1980 – var blevet interviewet til dagbladet Børsen, var erindringen om planarbejdet lidt mere nuanceret: "Mange anså byplangruppens intentioner for at være det rene galimatias". Stemningen i og omkring gruppen betegnede han som "en lidt fanatisk optimisme, der er nødvendig, når der skal tages store skridt ind i det uvisse."

Mange har undret sig over, at byen ligger placeret så langt fra havnen og fra skrænten med den storslåede udsigt. "Det var inde i overvejelserne at placere centret tættere på skrænten," fortæller Gaardmand under besøget i 1996, "men det var umuligt på grund af de tyske fæstningsanlæg. Og Hotel Hanstholm, der blev bygget som noget af det første i den nye by, havde optaget en af de få mulige placeringer. Tilbage var der næsten kun bakken op mod kirken og fyret, og det område var vi i byplanudvalget enige om at friholde". I øvrigt var det fra starten langt fra givet, at der overhovedet skulle bygges en by ved havnen. Der var bl.a. tale om at lægge byen ved Nors.

Der var forventninger om, at byen kunne komme op på 20.000 indbyggere. Det troede Gaardmand og byplangruppen nu ikke på. Derfor valgte man at udforme planen således, at byen under sin vækst hele tiden kunne virke sammenhængende og funktionsduelig, uanset hvor stor den blev.

Ved gensynet i 1996 er Arne Gaardmand fortsat tilfreds med, at butikker, skole og rådhus blev samlet i ét område, men "personligt var jeg derimod ikke så begejstret for det overdækkede butikscenter, det var de lokale medlemmer af byplanudvalget, der holdt på den løsning". Han kan godt beklage, at det ikke lykkedes at give den nye by et centrum med mere bymæssigt præg: "Vi havde aldrig drømt om, at Hanstholm skulle ligne Thisted eller en anden gammel købstad. Vi vidste godt, at det ikke kunne lade sig gøre. Men på den anden side troede vi ikke, at der ville gå så mange år, inden området ved skolen og Hanstholm Centret blev bebygget." Kromarken, området nærmest centret, var forbeholdt udlejningsbyggeri, og det er først blevet bebygget i de sidste 10-15 år. Pladsen foran Hanstholm Centret er derimod ikke videre spændende, fastslår Gaardmand: "Her er der ikke meget at skrive hjem om!"

Trafikalt og funktionelt er Hanstholm i det store og hele blevet en vellykket by, konkluderer byplanlæggeren. Stisystemet, der gør det muligt for Hanstholms børn at cykle eller gå i skole uden at komme i kontakt med biltrafik, er et af de gode elementer i byplanen.

Da Arne Gaardmand kom til Hanstholm i 1963, var han repræsentant for en ny tid og en ny måde at tænke og handle på. Og det var han ikke ene om. Det gamle havnebyggeri i den første del af århundredet var i høj grad centreret omkring Jørgen Fibigers karismatiske person. Det var hans havn, man var i gang med at bygge. Ingeniøren var tidens helt.

Ansvaret for 1960ernes havnebyggeri gemmer sig i nedsatte udvalg, hvor planer og problemer diskuteres, og forskellige interesser kan koordineres. Der bliver holdt møder og ført dialoger i et andet omfang end på Fibigers tid. Til gengæld træder der dygtige og handlekraftige fagfolk frem, administratorer, ingeniører og arkitekter, som får det store maskineri til at køre.

'Eksperter' kalder man dem.

2 Rask skal det gå.indd 18 02/10/2016 11.08

Det er folk, der i sprog og tænkemåde befinder sig langt fra holmboerne. Det at få en god dialog etableret og et samarbejde mellem de fremmede og de lokale til at fungere har i sig selv været en stærk udfordring. For holmboerne er det en helt ny 'herskende klasse', der rykker ind på scenen.

Vækst og velstand er begreber, man umiddelbart knytter til Danmark i 'de gyldne 1960ere'. Men en afgørende trylleformular bag det hele er begrebet planlægning. Det er det planlagte samfund, der er under udvikling. En ny adfærd og en ny tænkemåde, der også møder folkelig protest, som man oplever det med det rungende nej ved folkeafstemningen om jordlovene i 1963, senere manifesteret i ungdomsoprøret i 1968 og i vælgeroprøret mod de etablerede partier i 1973.

Det moderne Hanstholm er et typisk barn af den ny tids rationelle planlægning. Sådan set havde det gamle havnebyggeri også oplevet moderne plantænkning, manifesteret i byplanen fra 1927. Den plan blev aldrig til andet end papir. Holmboerne placerede deres nye huse, som det passede dem, og det var stort set uden for planens område.

Denne gang bliver både havnebyggeri og byplan realiseret med rationel effektivitet og i et hurtigt tempo. Situationen i Hanstholm er også optimal, set fra planlæggernes synspunkt. Siden 1943 har Staten ejet det meste af jorden i det kommende byområde, og den nu igangsatte udvikling var ventet med længsel af befolkningen.

Det regerende anlægsudvalg

Straks efter vedtagelsen af havneloven i marts 1960 nedsatte den socialdemokratiske trafikminister Kai Lindberg et anlægsudvalg, der skulle føre lovens indhold ud i livet. Udvalgets formand blev vandbygningsdirektør A. Lehnfelt. Professor Helge Lundgren blev medlem af udvalget. Hans undersøgelser af bølgeslag og strømforhold havde dannet en afgørende forudsætning for den nye lov. Direktør K. Skat Rørdam repræsenterede Egnsudviklingsrådet, et klart udtryk for den betydning, ministeren tillagde udviklingsperspektivet i havnebyggeriet. Desuden var de involverede ministerier, Thisted Amt og Vestjysk Fiskeriforening repræsenteret. Udvalgets sekretær blev Jørgen Halck, der også havde fungeret som sekretær for udvalget, der skrev betænkningen bag loven.

Udvalget havde den dobbelte opgave at forberede og senere følge selve havnebyggeriet og så samtidig lægge rammerne for den forventede byudvikling. I 1964 blev det besluttet at dele udvalget i to, der så administrerede hver sit hovedområde.

Jørgen Halck var manden, der samlede trådene, forberedte og koordinerede udvalge-

September 1966 – et år før den planlagte indvielse af havnen. Statsrevisorerne er på rundtur for at besigtige forholdene. Der er ingen kritiske anmærkninger, men en privat kommentar fra manden med hatten, det lokale folketingsmedlem, venstremanden Kristian Damsgaard: "Det går for langsomt med havnebyggeriet!" I midten anlægsudvalgets dynamiske sekretær, Jørgen Halck, der sammen med civilingeniør Henning A. Kann fra Vandbygningsvæsenet forstår at berolige statsrevisorerne. Det skal nok gå alt sammen … og næsten til tiden!

2 Rask skal det gå.indd 19 02/10/2016 11.08

Birgit Willumsen kommer fra Ministeriet for offentlige Arbejder i København og bliver i 1964 sekretær for det anlægsudvalg, der beskæftigede sig med byudviklingen i Hanstholm. En utraditionel opgave for en ministeriel embedsmand. Men meget lærerig – som hun konstaterer i 1979. Med et minde fra Hanstholm-tiden.

nes arbejde og førte beslutningerne ud i livet. Han er uden sammenligning den enkeltperson, der har haft størst betydning for udviklingen i Hanstholm op gennem 1960erne. "På mangfoldige områder har Jørgen Halck sat præg på udviklingen i Hanstholm, hvor både havn og by udviklede sig under hans ledelse af de to sekretariater for henholdsvis anlægsudvalg 1 og 2. De, der samarbejdede med Jørgen Halck i disse udvalg ved, at Hanstholm blev, hvad man godt kan kalde et hjertebarn for ham."

Sådan blev den ministerielle embedsmand bedømt, da han i 1972 blev udnævnt til departementschef i Trafikministeriet og dermed forlod sit direkte engagement i Hanstholms udvikling. Jørgen Halck var på det tidspunkt formand for Havnerådet, der blev dannet efter havnens færdiggørelse i 1971.

Mange store og et utal af mindre problemer, der havde med Hanstholm at gøre, vandrede i årene fra 1960 til 1971 hen over Jørgen Halcks skrivebord i ministeriet i Slotsholmsgade 10. Som eksempel kan nævnes, at Vandbygningsvæsenets ingeniører foreslog, at de ansatte arbejdsmænd i perioder med lav beskæftigelse kunne støbe fortorvsfliser til de kommende vejanlæg ved havnen. Det regner man så på i Slotsholmsgade og sammenligner med, hvad det tilsvarende køb af fliser ville koste, drøfter også sagen i anlægsudvalget, og endelig melder Halck tilbage til havnekontoret i Hanstholm, at arbejdsmændene kan gå i gang med støberiet.

Det var også Jørgen Halck, man ringede til, når en kommende bygherre skulle reservere en byggegrund.

"En god mand for Hanstholm," sådan lyder entreprenør Evan Andersens karakteristik af Jørgen Halck, som han ofte havde brug for at kontakte. Evan Andersen etablerede sig som murermester i Hanstholm i 1964, da nybyggeriet for alvor kom i gang. Han har - i sin erindring - ikke oplevet noget modsætningsforhold til den lidt fjerne embedsmand i København. Som han siger: "Vi var de små og fattige og Jørgen Halck repræsenterede alt det, der skabte udvikling og fremskridt."

Der bliver gået i dybden i planlægningsfasen. Man diskuterer blandt andet, om rafterne i det hegn, der bliver deklareret på grundene, skal være lodrette eller vandrette. "Selv om man i dag godt kan smile af en sådan diskussion, så var den virkelig alvorlig dengang og tog så vidt jeg husker flere timer," erindrer Birgit Willumsen om 'sagen', hvis spor kan følges i dag.

Da anlægsudvalget i 1964 blev delt, tiltrådte en anden ung ministeriel medarbejder, Birgit Willumsen, som sekretær for anlægsudvalg 2, der beskæftigede sig med byudviklingen. I et interview fra 1979 kan hun konstatere, at det "var en lærerig og spændende opgave, om end også utraditionel for en ministeriel embedsmand. Vi rendte jo i starten ind i en række problemer, da planlægningsfasen begyndte. Byplanlægning, byggemodning, udlejning af grunde og deklarationer på samme, og så hele spørgsmålet om et center kontra et almindeligt forretningskvarter. Og det var jo ikke bare i store træk, vi gennemdrøftede disse ting. Nej, vi var så langt nede som til at diskutere, om rafterne i

2 Rask skal det gå.indd 20 02/10/2016 11.08

det hegn, vi deklarerede på en grund, skulle være lodrette eller vandrette, og selv om man i dag godt kan smile af en sådan diskussion, så var den virkelig alvorlig dengang og tog så vidt jeg husker da også flere timer."

Mange gange holdt udvalget møder af flere dages varighed, og det kunne trække ud, så det var over midnat, inden mødet sluttede. Diskussionerne kunne være hede, men – husker Birgit Willumsen – "så sluttede vi altid i fordragelighed, og jeg lærte at sætte pris på de sindige og ordholdne fiskere."

Selv om Hanstholm i 1960erne langt hen ad vejen blev regeret fra Slotsholmen i København, foregik det i samarbejde og dialog med de lokale partnere. "Vi alene vide"-kulturens epoke var slut. Selve det store havnebyggeri blev i foråret 1961 overladt til det konsortium af ingeniørfirmaer, der havde vundet entreprisen. Men der opstod betydelige problemer og forsinkelser undervejs, der krævede behandling i anlægsudvalget. Den løbende kontrol med byggeriet foregik gennem Vandbygningsvæsenets kontor i Hanstholm, der også administrerede havneanlæggene, efterhånden som de blev taget i brug. For anlægsudvalg 2 var ikke mindst de ordinære lokalmyndigheder, Thisted Amt og Ræhr-Hansted-Vigsø Kommune, vigtige partnere. De var repræsenteret i udvalget, men ofte blev der holdt møder med udvalgte grupper og en gang imellem med hele sognerådet.

Entreprenør Evan Andersen om den 'fjerne' embedsmand Jørgen Halck i København dengang i 60erne, da nybyggeriet for alvor kommer i gang: "Vi var de små og fattige og Jørgen Halck repræsenterede alt det, der skabte udvikling og fremskridt."

En planlagt by

Holmen havde prøvet det før. To gange, i 1927 og igen i 1957, var der udarbejdet storstilede byplaner. Nu skulle man til det igen. Alle tre planer var børn af deres tid. Den afgørende forskel var, at den tredje plan blev omsat til virkelighed. Det blev en af anlægsudvalgets første handlinger i maj 1960 at nedsætte en lille gruppe af sagkyndige, der fik til opgave

I 1960erne er Hanstholm omgærdet af store forventninger til fremtiden. 'Luftperspektiv af den nye by' er teksten til dette bud på, hvad der er i vente. Tegningen er fra 'By ved Hanstholm Havn. Dispositionsplan for Hanstholm Kommune 1966'.

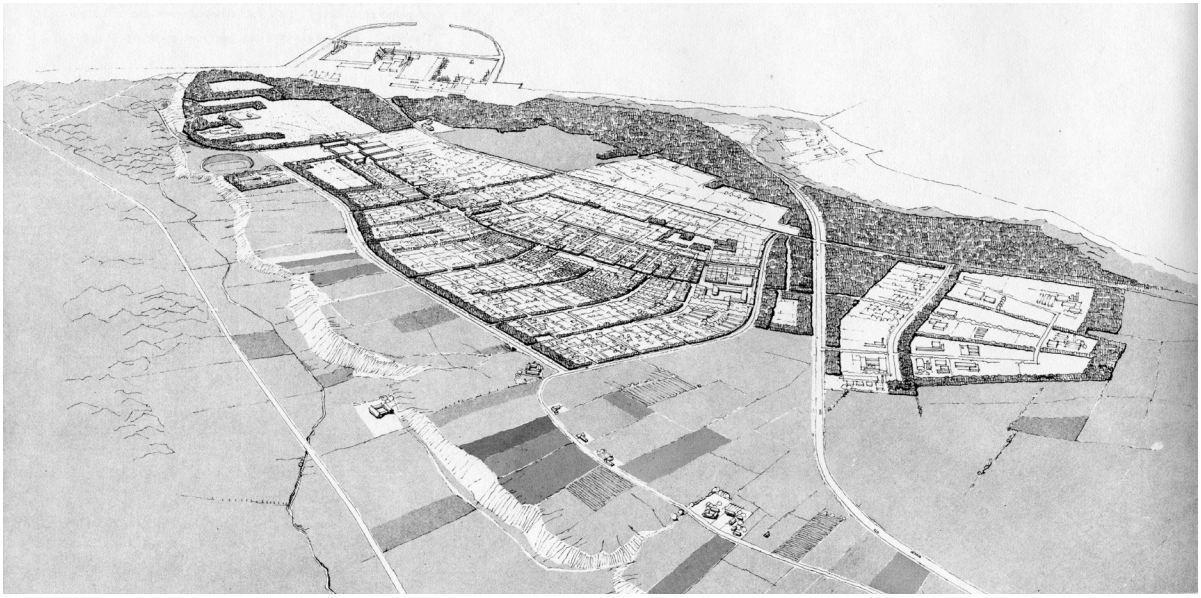

2 Rask skal det gå.indd 21 02/10/2016 11.08

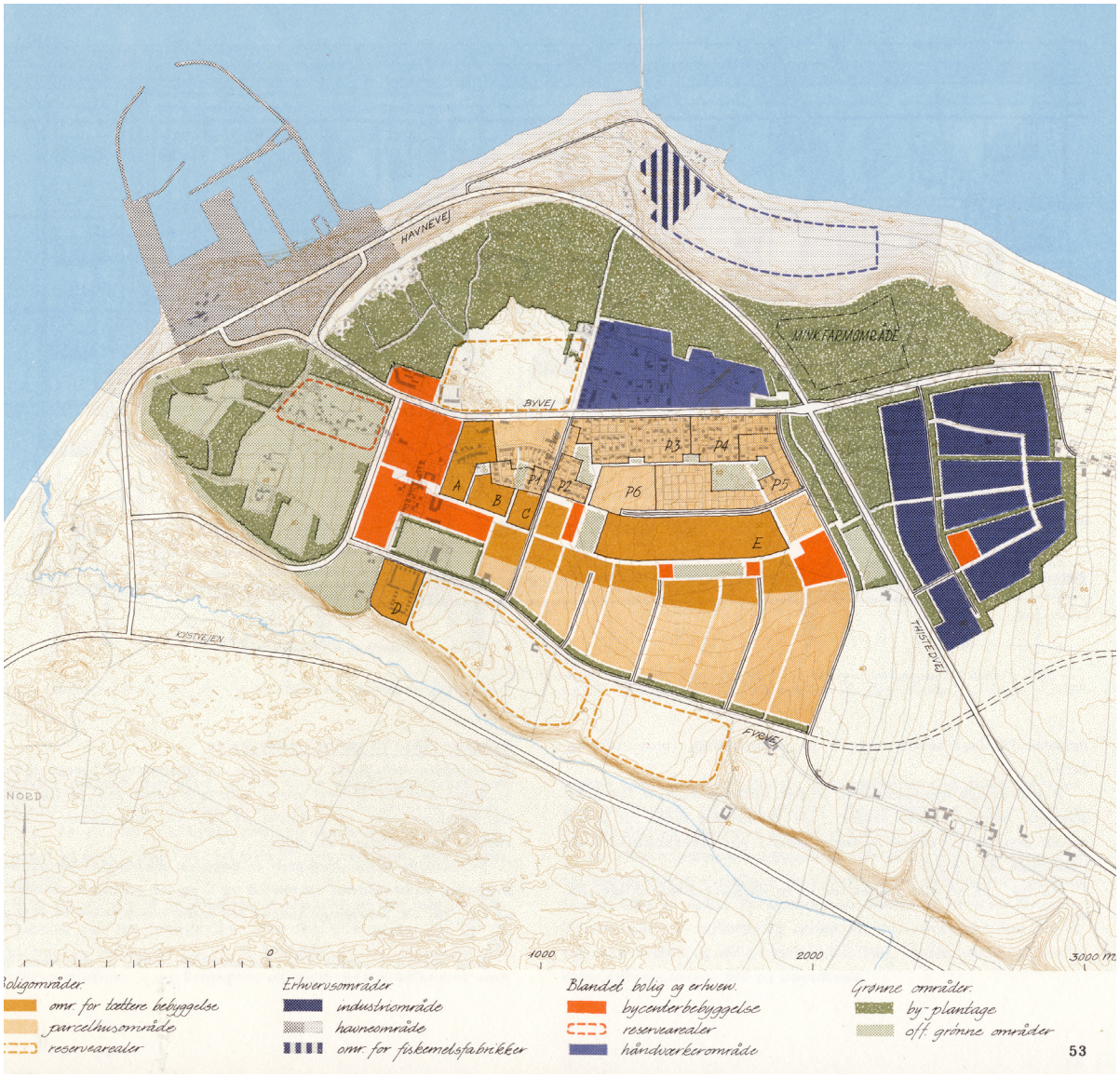

Bebyggelsesplan for Hanstholm, 1966. Den moderne funktionsopdelte by er klar til at blive virkeliggjort.

at udarbejde det nye byplanforslag. Afdelingsarkitekt i Boligministeriet, Jørgen Bang, blev leder af gruppen, der også kom til at omfatte amtsvejinspektør N.K.A. Sørensen og landinspektør Poul Boe, Thisted. Desuden deltog Jørgen Halck i møderne. Da Jørgen Bang døde i januar 1963, blev – som nævnt – Arne Gaardmand leder af byplanarbejdet. Og da Hanstholm Kommune i 1964 ansatte egne embedsmænd, kommuneingeniør Aage Holm og kommunaldirektør Svend Rasmussen, trådte de også ind i byplangruppen.

Sammensætningen af byplangruppen er et godt udtryk for, hvordan anlægsudvalget i hele sit virke har bestræbt sig på at sikre et lokalt medejerskab af de mange beslutninger. Byplangruppen har i egentlig forstand været et arbejdende udvalg. I alt blev der i årene frem til den færdige dis-

2 Rask skal det gå.indd 22 02/10/2016 11.08

positionsplan i 1966 holdt godt 100 møder. I 1963 blev yderligere to arkitekter knyttet til arbejdet med den særlige opgave at detailudarbejde udstyknings- og bebyggelsesplaner. Indtil sognekommunen i 1964 fik sin egen administration, fungerede byplangruppen reelt som kommunens tekniske forvaltning.

Byplangruppen havde den udfordrende opgave at skulle tænke de store tanker og lægge de lange linjer, samtidig med at en række store og små problemer skulle løses her og nu, da byggeaktiviteterne på holmen ikke pænt ventede, til den samlede plan var udarbejdet. Mødereferaterne fra de første måneder vidner om en række afgørende initiativer: ny telefoncentral, ny elforsyning og gadebelysning, kloakering, vandforsyning, beplantning og møde med erhvervsinteresserede. Dertil kom de meget påtrængende problemer med de fornødne tilkørselsveje til byen og det kommende havneanlæg.

Som grundlag for det hele gennemførte landinspektør Poul Boe fra Thisted, en omfattende opmåling af det område, den kommende plan skulle dække. Her blev moderne teknik i form af opmåling fra luften taget i brug.

Da byplangruppen tog fat, blev der afsat tre år til arbejdet. Men det kom til at vare dobbelt så længe. Gruppen traf tidligt nogle afgørende beslutninger om den kommende byplans hovedprincipper, men den endelige offentliggørelse af en samlet byplan trak ud. I oktober 1961 havde Jørgen Bang ellers varslet, at nu var man snart klar til at forelægge en principplan for anlægsudvalget. De første 20 byggegrunde var allerede udbudt til salg, og yderligere 20 fulgte hurtigt efter.

I maj 1962 inviterede Poul Boe egnens håndværksmestre til et møde på Hotel Aalborg i Thisted. En vis utålmodighed havde åbenbart bredt sig i håndværkerkredse, og der herskede en fornemmelse af, at hele planlægningsarbejdet var omgærdet af hemmelighed.

En del havde ønsket at få anvist grunde til anlæg af virksomheder, men ansøgningerne var blevet standset af ministeriet med den begrundelse, at den kommende byplan først skulle afklares. Poul Boe kunne oplyse, at et håndværkerkvarter hurtigst muligt ville blive byggemodnet, og at man var i fuld gang med de fornødne vejanlæg.

Efterhånden kunne både den lokale og den landsdækkende presse løfte sløret for de bærende principper bag den ventede byplan, men først i foråret 1964 blev et samlet forslag fremlagt for anlægsudvalget. I januar havde Jørgen Halck i et lidt skarpt brev til Arne Gaardmand fyret op under arbejdet. Han kritiserede, at gruppen "ville starte fra bunden hver gang," når de enkelte etaper skulle planlægges. Afsluttet blev byplanarbejdet ikke før i 1966, hvor det blev vedtaget som gældende dispositionsplan for Hanstholm Kommune.

Det nye Hanstholm

En by, der "under sin vækst løbende kan virke sammenhængende og funktionsduelig".

Det blev det bærende princip bag planen for det nye Hanstholm. Ingen

2 Rask skal det gå.indd 23 02/10/2016 11.08

Virkelighedens verden. Hanstholm 1973.

kunne med blot nogenlunde sikkerhed forudse, hvor stor det kommende bysamfund ville blive. Derfor blev kernen i byen et langsgående bystrøg, hvorfra byen kunne vokse ud.

Det skulle være en overskuelig og funktionel by. Den nye tids voksende bilpark skulle gennem et omfattende stisystem adskilles fra livet i byen. En hovedsti, forbeholdt gående og cyklende trafik, fulgte bystrøget, og her ville man finde et overdækket center, der rummede byens butikker og andre servicefunktioner. Tæt på centret placerede planen også skole og rådhus. Bystrøget skulle desuden rumme tæt-lav bebyggelse, hvor der kunne skabes læ og dermed gode betingelser for et udeliv.

Uden om dette ville man så give plads for det mere åbne parcelhusbyggeri.

Det blev en helt igennem funktionsopdelt by. Uden for boligområdet blev der anlagt et særligt håndværkerkvarter, hvor der både var mulighed for værksteder og boliger, og længst mod øst et egentligt industrikvarter. Kun de mest nødvendige servicefunktioner skulle befinde sig på selve havneområdet, hvor udvidelsesmulighederne var meget små. Belært af de lugtgener, man døjede med i andre fiskeribyer, skulle de kommende fiskemelsfabrikker placeres for sig selv tæt ved den gamle landingsplads ved Roshagemolen.

Planen var tilpasset det barske klima på holmen: "Hanstholm får frodige haver trods barsk vind," som det hed i en avisoverskrift. Byen var – ligesom det gamle Hansted - lagt lidt lavt i terrænet bag skrænterne og den eksi-

2 Rask skal det gå.indd 24 02/10/2016 11.08

sterende beplantning, en placering, der også var nødvendiggjort af de omfattende bunkersanlæg. Klimaet var også et afgørende argument bag kravet om tæt-lav bebyggelse i det bynære strøg, og der skulle hegnes rundt om de enkelte parceller.

Den planlagte by ville efter gruppens beregning kunne rumme 5000 indbyggere. Det blev opfattet som byplanens første etape. Den befandt sig i overvejende grad på de arealer, der i forvejen var i Statens besiddelse, hvad der lettede planlægningen betydeligt. Men planen var tilrettelagt sådan, at der efter behov kunne føjes nye etaper til, når – eller hvis – udviklingen krævede det. Der kunne blive tale om en vis udvikling mod syd, men især mod øst i retning af Vigsø var der plads til en byudvikling, der kunne bringe fremtidens bysamfund på holmen op på 25.000 indbyggere.

Da Arne Gaardmand præsenterede planen for anlægsudvalget i april 1964, pointerede han, at "man måtte på en eller anden måde tilstræbe at lade byen afspejle stedets storslåethed og særprægede beliggenhed." Det kunne kun opnås, hvis man – med Gaardmands ord - gik frem med "dristighed og styrke". I anlægsudvalget var der fuld opbakning til de bærende principper i planen.

Karakteristisk for 1960erne var der ingen – heller ikke i den offentlige debat – der talte om traditioner og kulturbaggrund i forbindelse med den nye byplan. Aalborg Stiftstidende omtalte den under overskriften "Gennemtænkt by fra det første spadestik". Politiken skrev – lidt mere neddæmpet – om "En sympatisk byplan".

Den lignede under ingen omstændigheder noget, man tidligere havde set i Thy - og da slet ikke et fiskerleje. Den nye by var langt mere i familie med andre af 1960ernes nye planlagte byer som Albertslund ved København, Munkebo på Fyn eller Nordborg på Als. I den færdige dispositionsplan fra 1966 udtrykker byplangruppen den opfattelse, "at den ældre bebyggelse ikke har en sådan kvalitet, at en bevaring over et længere åremål er rimelig." Undtaget fra denne dom var fyret og kirken, der blev tillagt stor værdi. De skulle knyt-

En by med egne grænser. Bødkervej i håndværkerkvarteret 1977.

2 Rask skal det gå.indd 25 02/10/2016 11.08

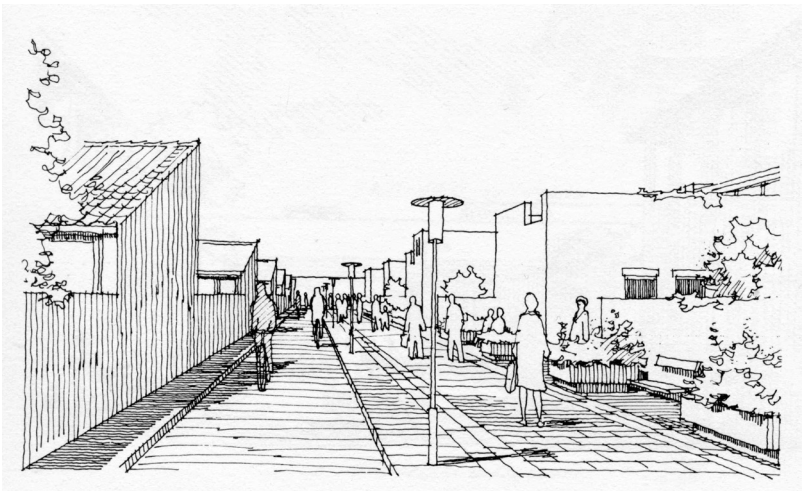

Øverst: Bystrøget ifølge dispositionsplanen fra 1966. En 'hovedgade' forbeholdt gående og cyklende. I København og i gamle købstæder opretter man i disse år gågader. I Hanstholm er adskillelsen af hård og blød trafik tænkt ind i byplanen.

Nederst: Byen Hanstholm 2007. Et parcelhuskvarter som i mange andre byer – og alligevel ikke det samme. Små parceller – oprindeligt tænkt til tæt-lav bebyggelse. (Foto: Jørgen Vestergaard).

tes til byen gennem et stort åbent område - en 'byfælled'.

Det nye Hanstholm blev tænkt som den funktionelle praktiske moderne by i overensstemmelse med tidsånden. Ikke noget med bagudrettet nostalgi. Der blev tænkt fremadrettet mod vækst og fortsat udvikling. Men der blev også tænkt på trivsel og fællesskab i form af tæt-lav-bebyggelsen og den gennemførte adskillelse af bilerne fra den 'bløde' trafik. Det nye Hanstholm lagde en klar distance til de vidtstrakte parcelhusørkener, der i de samme år voksede frem mange steder i Danmark.

Trafikforbindelser

En havn har to ansigter. Det ene vender mod havet og stiller krav til besejling og beskyttelse. Det andet vender mod land og stiller omfattende krav til trafikforbindelser, hvis havnen skal bruges til noget. Den beliggenhed, der gjorde Hanstholm velegnet til havneanlæg, var samtidig et alvorligt handicap med hensyn til landtransport. Både det nære vejsystem og forbindelseslinjerne ned gennem Jylland lod meget tilbage at ønske. Det var den nye tids planlæggere på det rene med. På vejområdet blev Thisted Amt en afgørende aktør, og de mange vejanlæg med relation til det nye Hanstholm blev den sidste store indsats, før amtet blev nedlagt i 1970.

Nøglepersonen i planlægning og styring af de nye vejanlæg var amtsvejinspektør N.K.A. Sørensen. Der blev arbejdet intenst på amtskontoret. Allerede i foråret 1961 var planerne udarbejdet, og amtsvejvæsnet var i gang med at realisere dem. Til Aftenposten (den tidligere Thisted Social-Demokrat) fortæller amtsvejsinspektøren, at Hanstholm Havn "har været i vore tanker i adskillige år, når vi har planlagt arbejdet fremover på amtets veje". Hanstholm-Thisted landevejen var udbygget med flere forlægninger. To sognekommuner var i gang med at bygge en forbindelsesvej over til Østerild. Amtet havde samtidig planlagt en omfattende udbygning og forlægning af hovedvejen til Aalborg, så den ville gå hen over dæmnin-

2 Rask skal det gå.indd 26 02/10/2016 11.08

gen ved Bygholm Vejle. Også hovedvejen Thisted-Struer var under udbygning. Det samme gjaldt vejen hen over Mors, og – tilføjede amtsvejinspektøren – "den forhåbentlig snart kommende Sallingsundbro. Hanstholm Havn og Sallingsundbroen er de to poler, om hvilke det meste af vores vejbygning kommer til at dreje sig." Han vovede "nøgternt" den spådom, at det hele ville være udbygget i "det nuværende tiår - til den tid skulle vi gerne på tresporede veje og med udvidelsesmuligheder til firsporede være klar til at kunne tage imod trafikken."

Hanstholm i midten af 1960erne. En ny vej og en livsnerve ned til havnen. Havet åbner sig i en udsigt, de færreste byer kan tilbyde... Fotografen er Hanstholms første kommuneingeniør, Aage Holm, der kom til Hanstholm i 1964. Han har efterladt et større arkiv med optagelser af aktiviteterne i havn og by. Senere bliver han stadsingeniør i Thisted Kommune.

Der blev diskuteret landsplanlægning på livet løs i begyndelsen af 1960erne, ikke mindst affødt af debatten om 'det skæve Danmark'. Infrastruktur blev set som en afgørende nøgle til udvikling. Den nytiltrådte socialdemokratiske statsminister, Viggo Kampmann, nedsatte et landsplanudvalg i 1961, og adskillige modeller for fremtidens Danmark blev fremlagt.

I den forbindelse gav landinspektør Poul Boe sit eget Hanstholm-baserede bud på nye forbindelseslinjer. Han fremlagde på mødet med håndværksmestre på Hotel Aalborg i Thisted i 1962 "den jyske fugleflugtslinje," der forbandt Hanstholm med Aarhus – hen over Nykøbing, Skive og Viborg.

En afgørende pointe var, at med denne forbindelse lå totrediedele af Jyllands landområde mindre end 150 km. fra Hanstholm, som dermed

"Giv agt – der sprænges!" Holmen er ikke nogen nem samarbejdspartner, når det gælder anlæg af nye veje eller forberedelse til husbyggerier.

2 Rask skal det gå.indd 27 02/10/2016 11.08

Tegneren Bo Bojesens version af 50ernes skæve Danmark, da prestige, beskæftigelse og forlystelser trækker befolkningen øst over mod hovedstaden. Noget må der gøres for at rette danmarkskortet op. Hanstholm og udviklingen i det nordvestjyske er en del af svaret.

var rykket tættere på det øvrige Danmark. Landinspektøren gjorde også opmærksom på, at med en jernbaneforbindelse til Hanstholm ville jernbanetransport til knudepunktet Fredericia blive 64 km. kortere end den tilsvarende afstand fra Hirtshals. "I fartens århundrede er en tidsbesparelse på en time eller halvanden jo ikke ligegyldig," som han pointerede.

"Offentlige biveje af gennemgående ringe standard". Sådan lyder byplangruppens karakteristik af vejnettet omkring Hanstholm. Det var stort set ikke blevet udbygget siden tyskerne forlod holmen. Adgangsvejen til havnen var en én kilometer lang grusvej. Også her tog Thisted Amts vejvæsen fat med stor energi.

Allerede i efteråret 1961 begyndte amtet at bygge en ny vej fra Nytorp mod nordvest henover Gaardal og i en bue ned mod havneområdet. Vejfolkene måtte indlede med at bede hjemmeværnet sprænge adskillige bunkers og underjordiske betonanlæg. Også klintens kalk måtte man flere steder sprænge sig vej igennem. Det var et vejprojekt til 2,5 mio. kr. (svarende til 28,8 mio. kr. i 2015-priser), finansieret af Statens vejfond suppleret med midler fra det nydannede havne-konsortium. Der skulle flyttes 160.000 kubikmeter jord med maskiner, der blev lejet af konsortiet.

Vejen blev klar til brug i foråret 1962 og var med et storslået udsyn over havet i sig selv en oplevelse. Samtidig gik den forbi det planlagte industriområde og bidrog til at holde den tunge trafik væk fra den kommende by. Året efter blev der anlagt en vejforbindelse, kaldet 'Byvej' (i dag Chr. Hansens Vej) fra havnevejen ind til den nye by.

Poul Boe er en visionær landinspektør i Thisted med mange bolde i luften. Han skaber bl. a. en af landets største musikforeninger. Hanstholm var han også stærkt engageret i. I begyndelsen af 1960erne giver han sit eget Hanstholm-baserede bud på nye forbindelseslinjer. Her deklamerer han et digt om "den grønne by ved det blå hav" ved indvielsen af Hanstholm Hallen i 1965.

2 Rask skal det gå.indd 28 02/10/2016 11.08

Kystvejen

Det store problembarn for det vejbyggende amt blev den planlagte kystvej, der skulle forbinde de isolerede fiskerlejer fra Klitmøller og sydpå med den nye havn. Denne vej var afgørende for fiskerlejernes tilknytning til havnen og ville samtidig give Hanstholm forbindelse til den sydgående hovedvej ned mod Oddesund.

Her kom naturelskere og fredningsfolk på tværs. På strækningen mellem Klitmøller og Hanstholm ville kystvejen gå gennem naturreservatet. Det var i sig selv et projekt, der vakte stor modstand, og de alvorlige vanskeligheder opstod specielt på det sidste stykke, hvor den ene gren af vejen skulle forbinde til havnen. Den anden skulle føre op over skrænten og forbinde til det nye bycenter og videre til Rær. Her ville vejen gå ind over arealer, der enten var fredet eller var indstillet til fredning.

Danmarks Naturfredningsforening protesterede kraftigt mod vejanlægget, og fredningsmyndighederne satte sig imod. Sagen gik i baglås. Først da havneåbningen var ved at nærme sig, blev debatten varmet op igen. Vestjysk Fiskeriforening fandt det "meningsløst," at vejen fra Klitmøller til den nye havn ikke allerede var anlagt. Hanstholm Kommune truede med at tage sagen i egen hånd og simpelthen gruse den eksisterende primitive vej gennem reservat. Også amtsrådet pressede på for en afgørelse. Sagen kom op i TV-Avisen, og efterhånden var hele fire ministre involveret. En-

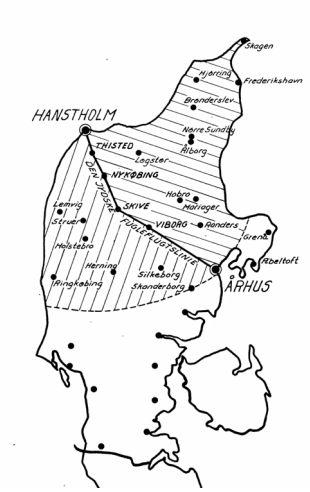

Poul Boes fugleflugtslinje, der skal forbinde Hanstholm med Aarhus. En afgørende pointe er, at to trediedele af Jyllands landområde ligger mindre end 150 km. fra Hanstholm, som dermed rykker tættere på det øvrige Danmark.

Der er hårdnakket modstand mod anlæggelse af en kystvej gennem reservatet i 1960erne. Sagen går i baglås, og først da havneåbningen nærmer sig, bliver der opnået enighed om linjeføringen. I september 1966 er statsrevisorerne på besøg ved havnebyggeriet i Hanstholm og benytter lejligheden til at komme en tur med hestevogn i det vidtstrakte – og omdiskuterede – område. Også hestene ser ud til at nyde det. Den parkerede bil står på redningsvejen gennem reservatet.

2 Rask skal det gå.indd 29 02/10/2016 11.08

Et par måneder efter indvielsen af havnen. Reservatvejen har i rekordtempo fået belægning, "så strækningen er nu meget komfortabel at befærde," som det hedder i november 1967. Der mangler stadig lidt rabatarbejde, som Thisted Amts Vejvæsens folk her er i gang med. Men det har ingen betydning for den i øvrigt betydelige trafik, der er til og fra havnen …

delig i vinteren 1967 blev der opnået principiel enighed om linjeføringen, og med forårets komme gik arbejdet med at anlægge kystvejen mellem Klitmøller og Hanstholm i gang. Forbindelsen op til bycentret kom yderligere til at vente nogle år, fordi det nedsatte centerudvalg ikke kunne nå til enighed om den endelige placering.

Naturfredningsforeningen var fortsat bekymret for den nye biltrafik gennem reservatet. I lang tid opererede man med en tanke om at opsætte et 10 km. langt og to meter højt hegn langs østsiden af den nye vej. Dette krav frafaldt man dog i sidste omgang. En ung biologistuderende, Poul Hald Mortensen, kaldte i vinteren 1967 til fortsat kamp mod kystvejen. Han redegjorde i en stort opsat artikel i Thisted Amts Tidende for historien bag Danmarks største naturreservat og mente ikke, at det nye

Juni 1974. Kystvejen føres frem til det netop indviede Hanstholm-center.

2 Rask skal det gå.indd 30 02/10/2016 11.08

Hanstholms trivsel på nogen måde ville afhænge af "en tilførsel af pendlende arbejdskraft fra et par mindre fiskerlejer".

Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomité arrangerede i juni 1967 en udflugt i reservatet. Mere end 100 biler deltog. Her redegjorde amtsvejinspektør N.K.A. Sørensen for det nu igangværende arbejde med kystvejen og sagde, "at man tjente alle bedst ved at glemme den kolde luft, sagen havde skabt mellem parterne."

Sognekommune

Skattelister, folkeregister, den kommunale cigarkasse og alt, hvad der i øvrigt hørte til den kommunale administration, befandt sig hjemme hos gårdejer Simon Oddershede, der ved valget i 1962 afløste Jeppe Kristensen som sognerådsformand. Det var også her, der blev udbetalt socialhjælp, og i januar kom folk jævnligt til sognerådsformanden for at få skatteskemaet skrevet. Det var her ved spisebordet, der blev holdt sognerådsmøder to gange i måneden, og Anne Oddershede gik til og fra med kaffekanden.

Sådan blev der regeret i de fleste af de mere end 900 små sognekommuner i datidens Danmark.

Men når udviklingen for alvor bankede på døren, var det noget af en udfordring, der ventede det selvforvaltende sogneråd.

"Allerede nu vokser kommunen med 300 om året, og det bliver den nok ved med længe. Vi regner forsigtigt med, at en fisker giver brødet til seks mand i land, fiskerne siger selv syv-otte. Så kommer der jo virksomheder flyvende. Kommunen har købt 64 ha, der efter byplanen skal udlægges som industriareal. Det skal vi nok få udsolgt. Til sommer får vi bygget 100 huse, næste sommer kommer 100 andre, og sådan bliver vi ved." Og der skal byggemodnes, opføres skoler og anlægges veje i én dyr uendelighed.

Sådan lød den optimistiske, men også bekymrede beretning, når Simon Oddershede i 1964 havde journalist på besøg.

Journalisten bliver bænket ved kaffebordet med bjesk og øl. Sognerådsformanden kan også betro ham, at "sognerådsarbejdet er bare for dårligt lønnet, for det kniber med at passe det herhjemme, når man skal ligge og flyve og fare til København hvert andet øjeblik. Naturligvis kan jeg kræve mine diæter, men det bryder jeg mig ikke om. Det er jo svært at finde penge i en tom kommunekasse, så får jeg bare rejsen betalt, skal jeg vist være tilfreds."

Så kigger sognerådsformanden på klokken, slår ud med armene og smiler: "Nu har mutter og jeg ikke tid til mere kaffeslabberads. Vi skal ud og muge under køerne."

Helt alene om administrationen var sognerådsformanden nu ikke. Han havde en kommunekasserer, der ud over sit hverv som sognerådsmedlem var honorarlønnet for at passe kommunens regnskab. Kommunekassereren, der havde været medlem af sognerådet siden 1958, var valgt på den socialdemokratiske liste og hed Chr. Hansen - i daglig tale 'Christian CB'. Han blev den afgørende nøgleperson i udviklingen af det nye Hanstholm.

Nyt kommuneskilt, nye tider. 1968. Kommunen har tidligere fået Indenrigsministeriets tilladelse til at tage navneforandring. Fra Ræhr, Hansted og Vigsø Kommune til Hanstholm Kommune.

Er der to, der i mange år står sammen i Hanstholm, så er det kommunaldirektør Svend Rasmussen og sognerådsformand, senere borgmester Chr. Hansen. Her viser de en kold dag i februar 1966 den tilrejsende presse rundt på holmen og fortæller om alt det, der skal ske i området. Det er ikke altid, journalisterne kan se det for sig i det snedækkede landskab, men 'Chr. og Svend' er aldrig i tvivl, og de lyder meget overbevisende …

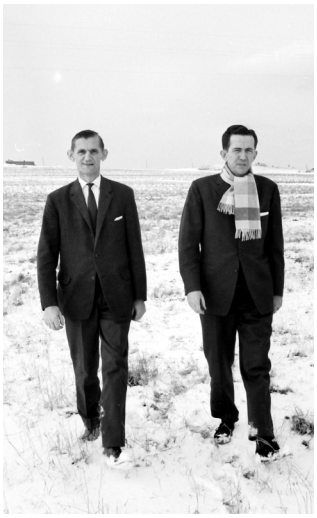

2 Rask skal det gå.indd 31 02/10/2016 11.08

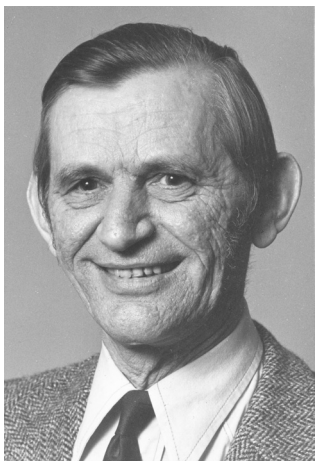

Socialdemokraten Chr. Hansen har været med i sognerådet siden 1955 og bliver en nøgleperson i udviklingen af det nye Hanstholm. I 1962 er der stor udskiftning i sognerådet, og han sidder tilbage som den eneste erfarne: "Jeg så det som tegn på nye tider. Jeg var en vældig karl – eller forsøgte i hvert fald at give udseende af at være det." Her fotograferet i 1978.

Svend Rasmussen kommer til Hanstholm som kommunaldirektør i 1964: "Da jeg ikke mener, jeg er opfinder af den dybe tallerken, håber og tror jeg, at jeg kan klare det med sund jysk fornuft." Han skulle vise sig at være manden på den rette plads i en kommune, der står foran beslutninger med afgørende betydning langt ud i fremtiden.

Sønderjyden Chr. Hansen kom til Hanstholm i 1941. Han blev kommis hos købmand Villadsen, der på grund af de nye herrer på holmen havde fået brug for en tysktalende ekspedient. Som CB-betjent fik han en række opgaver i forbindelse med evakueringen. I 1950 blev han formand for arbejdsmændenes fagforening. Han var en af havnesagens utrættelige forkæmpere, bl.a. som medlem af 'det mindre pæne' Hanstholmudvalg, der i 1955 bidrog til at sætte skub i kampagnen for Hanstholm Havn.

Ved valget i 1962 var der stor udskiftning i sognerådet, og Chr. Hansen sad tilbage som den eneste 'gamle' og erfarne.

"Jeg så det som tegn på nye tider. Jeg var en vældig karl – eller forsøgte i hvert fald at give udseende af at være det," erindrer Chr. Hansen, "Havnebyggeriet gav problemer og kunne ikke blive færdigt til den fastsatte tid. Det er den sværeste periode, jeg har oplevet i min tid i kommunalpolitik. Af og til var jeg lige ved at tænke: det lader sig nok ikke gøre! De får måske alligevel ret, som mener, det er umuligt at bygge en havn ved Hanstholm."

Efter kommunalvalget i 1966 blev Chr. Hansen valgt til sognerådsformand. Det blev derfor ham, der stod i spidsen ved indvielsen af havnen i september 1967, "den største dag i mit liv," mindes han. I 1968 måtte han ved sammenlægningen med Klitmøller Kommune afgive posten til bankbestyrer Niels Jensen. Ved valget i forbindelse med kommunalreformen i 1970 vendte Chr. Hansen tilbage som kommunens førstemand, nu med titel af borgmester. Han forblev Hanstholms borgmester til 1985 og fortsatte som kommunalbestyrelsesmedlem til 1989.

Ved Chr. Hansens død i 1993 skrev Fl. Martensen-Larsen, der som amtmand var stærkt involveret i udviklingen i Hanstholm i 1960erne:

"Det var en stor lykke, ikke blot for Hanstholm, men for hele egnen, at en så dygtig og retskaffen person som Chr. Hansen fyldte posten som kommunens førstemand. Som den, der som amtmand skulle føre tilsyn med kommunen, kan jeg sige, at opgaven, der ubetinget var den vanskeligste i alle amtets kommuner, blev løst på en måde, der aftvang dyb respekt for det kommunale selvstyre."

De gamle 'sognerødder' havde været afvisende over for tanken om at opbygge en egentlig kommunal forvaltning. Det ville slå bunden ud af kommunens økonomi, mente de. Med udskiftningen i 1962 blev der – i lyset af de udfordringer, kommunen stod overfor – tænkt nye tanker ved Simon Oddershedes spisebord. Det lykkedes at få Thisted Amtsråd til at yde en særbevilling på 50.000 kr. (svarende til godt en halv million kr. i 2016-kroner) til kommunen gennem fem år, og i 1964 vovede sognerådet det store spring. Der blev ansat først en kommuneingeniør og senere på året en kommunaldirektør. Året forinden havde kommunen fået Indenrigsministeriets tilladelse til at tage navneforandring, så den nu hed Hanstholm Kommune.

"Vore nabokommuner rystede på hovedet ad os, fordi vi ansatte både kommuneingeniør og kommunaldirektør, og så gik vi i øvrigt ud på lånemarkedet. Vi skulle bruge penge til skole og meget mere, og jeg tror egentlig nok, at kommunen havde set anderledes ud, hvis vi dengang ikke havde lånt så meget. Vesløs, Østerild og Nors kunne måske have væ-

2 Rask skal det gå.indd 32 02/10/2016 11.08

ret med i Hanstholm Kommune i dag, men dengang så man så meget på pengene, at vi måtte høre: ja, men I skylder så meget væk!," erindrede Chr. Hansen i 1985.

Tre høvdinge og en halv indianer

Kommuneingeniøren kom først. Civilingeniør Aage Holm tog det store spring fra Glostrup Kommune til det yderste nordvest. Han indrettede sig i februar 1964 i et noget interimistisk og vinterkoldt kontor. Arbejdsopgaverne stod i tæt kø. I de første måneder efter hans ankomst blev der udstedt byggetilladelse til over 100 huse. Fjernvarme var på vej. En ny sportsplads skulle anlægges. Et stort skolebyggeri var i gang. Og så var der det omfattende arbejde i byplanudvalget, som han blev medlem af.

I juli kom så kommunaldirektøren. Det blev Svend Rasmussen. Han var på det rene med, at det var et udfordrende job, han havde påtaget sig. I et interview i Aftenposten i anledning af udnævnelsen hed det: "I alt fald regner jeg med, at den snes arbejdsår eller mere, jeg har foran mig, skal blive tilbragt i skjorteærmer." Svend Rasmussen var jurist af profession og godt kendt med egnen. Han var et halvt år tidligere blevet udnævnt til direktør for Landbosparekassen i Thisted. I de foregående ti år havde han været ansat ved amtsligningsinspektoratet.

Den nye kommunaldirektør opfattede sig som en afgørende støtte for kommunalbestyrelsen, når udviklingen skulle tilrettelægges og valget

Kommuneingeniør Aage Holm kommer til Thy i 1964. Et stort spring fra Glostrup Kommune til det yderste nordvest.

Hanstholm Kommunes beskedne administration flytter i maj 1964 ind i den bygning, som tyskerne opførte under krigen til teater og biograf. Bord, stol og reol. Og en bøjle til overtøjet. Sognerådsformand Simon Oddershede og kontorassistent Else Nielsen ser allerede ud til at trives i de fine omgivelser. Skattelister, folkeregister, den kommunale cigarkasse og alt, hvad der i øvrigt hører til en kommunal administration, har tidligere befundet sig hjemme hos Oddershede. Der er fire kontorer i den nye administration og et lokale, hvor sognerådet kan holde sine møder. Sognerådsformandens stue var nu fortid – i al fald som sognerådets mødested.

2 Rask skal det gå.indd 33 02/10/2016 11.08

Den kommunale administration flytter ind på første sal. Året efter stiger aktivitetsniveauet betragteligt i den renoverede bygning, nu Hanstholm Hallen, der bliver indviet i januar 1965.

mellem forskellige muligheder træffes. Hanstholm Kommune stod netop nu i en afgørende situation, fastslog han.

"Det er nu, de afgørende beslutninger skal træffes, og da virkningerne af beslutningerne vil forplante sig åringer ind i fremtiden, er det selvsagt af stor vigtighed, at materialet bliver bearbejdet på en sådan måde, at kommunalbestyrelsen får et overskueligt grundlag at træffe sine afgørelser på. Og da jeg ikke mener, jeg er opfinder af den dybe tallerken, håber og tror jeg i øvrigt også, at jeg kan klare det med sund, jysk fornuft."

Det blev til mange arbejdsår 'i skjorteærmer', indtil Svend Rasmussen i 1984 blev ramt af sygdom og døde. Han fik et dynamisk og langvarigt

Vvs-firma ind i det første industrihus. Sognerådsformand, senere borgmester Chr. Hansen og Mogens Svenningsen krydser bajere ved rejsegildet. Der var virkelig noget at skåle for. Det vidste alle. Også håndværkerne i baggrunden. Det var i oktober 1966.

2 Rask skal det gå.indd 34 02/10/2016 11.08

Skærebrænderbesøg hos kommunen

Det drejer sig ikke kun om havnen og den nye by på holmen. Nu har også skærebrændertyve fået øjnene op for mulighederne i Hanstholm. Oven i købet på kommunens eget kontor i Hanstholm Hallen. Natten til søndag den 11. februar 1968 slipper tyve væk med lige ved 7.000 kr. fra det kommunale pengeskab. Med skærebrænder er der skåret to 'nydelige' huller i det gamle pengeskab - der i øvrigt efter politiets mening kunne åbnes betydeligt nemmere ved at rive bagklædningen af. Med undtagelse af nogle få kroner i mønt har tyvene taget alt af kontanter i det pengeskab, der havde set bedre dage. Det eneste dokument i pengeskabet, der har taget skade – og nu temmelig forkullet af flammerne fra skærebrænderen – er ironisk nok kommunens brandforsikringspolice, må sognerådsformand Chr. Hansen konstatere.

samarbejde med Chr. Hansen, der var sognerådsformand og borgmester i det meste af hans embedsperiode. Samarbejdet mellem de to blev legendarisk i det nye Hanstholm. Mette Fastrup, der i en periode var Thisted Dagblads lokalredaktør, har fanget de to i den travle hverdag på kommunekontoret:

"Her sad Chr. Hansen og delte bordplade med kommunens anden førstemand, kommunaldirektør Svend Rasmussen. Hvem af de to, der var den første, er vist aldrig diskuteret. For de udgjorde en helhed, der ikke satte skel mellem den folkevalgte og embedsmanden. De arbejdede sammen, Chr. og Svend, og hed aldrig andet blandt deres borgere."

1970. 12 mænd og én kvinde. Det nye kommunalråd samlet for første gang. Siddende fra venstre: Murermester Evan Andersen, Hanstholm, gdr. Gustav Kaspersen, Tømmerby, husmoder Stinne Sørensen, Hanstholm, tømrermester Hans Bach, Klitmøller, lærer J.F. Schønning Madsen, Klitmøller og købmand Anders Kr. Nielsen, Lildstrand. Stående fra venstre: Gdr. Arne Christensen, Bjerget, forretningsfører Bent Eriksen, Hanstholm, gdr. Verner Gregersen, Langvad, borgmester Chr. Hansen, Hanstholm, bankbestyrer Niels Jensen, Hanstholm, brugsforeningsuddeler Carl Yde, Ræhr, og fiskeeksportør H.P. Hammer, Hanstholm.

2 Rask skal det gå.indd 35 02/10/2016 11.08

Svend Rasmussen har fortalt, at Chr. Hansen på den første dag i det nye direktørjob viste ham stakken af ubetalte regninger. Den var imponerende. Ved deres fælles skrivebord er der blevet udtænkt mange 'Hanstholmløsninger', og der er blevet planlagt mange ture til centralforvaltningens kontorer i København, hvor de blev berømte for altid at vende hjem med penge til Hanstholms udvikling. I yderste nød hjalp det, når Chr. Hansen kom med sin stilfærdige bemærkning om, at måske var kagekassen tom, "men der er altid lidt krummer tilbage på bunden."

En kommunalforvaltning kræver – selv under ydmyge forhold – en form for kontor. Hanstholm Kommune fik sammen med sine første embedsmænd et kommunekontor, der på ingen måde lignede de rådhuse, man kendte fra købstæderne. Bygningen var sådan set monumental nok. Det var nemlig den store biograf- og teatersal med tilhørende keglebane, der var blevet opført af den tyske værnemagt. Fra indgangspartiet var der en trappe op til en lejlighed, hvor den tilsynsførende med søværnets magasiner, kaptajnløjtnant Jensen, tidligere havde resideret.

Her blev der i løbet af foråret 1964 indrettet fire kontorer og et lokale, hvor sognerådet kunne holde sine møder. Her kunne man så fremover træffe kommunekasserer Hansen, ingeniør Holm, direktør Rasmussen og en enkelt kontorassistent, Else Nielsen. "Tre høvdinge og en halv indianer," kaldte Svend Rasmussen det.

Hvem skulle betale de mange nye kommunale aktiviteter? Kommunen havde i 1964 671 skatteydere og – som Svend Rasmussen udtrykte det – "dem kan man jo ikke pålægge udgifterne til flere generationers fælles goder". Det var nødvendigt at disponere langsigtet, og det krævede en ganske omfattende låntagning. Kommunen fik bevilget lån af Indenrigsministeriets puljer, bl.a. til det krævende skolebyggeri. Skatteprocenten var 15,8 i 1964 og steg til 18 to år senere, og den ville man nødigt sætte mere op, så fremtidens tilflyttere måske holdt sig væk.

Åbningen af havnen og dermed tilflytning af fiskere og deres familier var det afgørende omdrejningspunkt for kommunen. Allerede i 1964 begyndte nervøsiteten af brede sig. "Nu er vi tæt på den dag, da vi ikke længere kan ernære os ved at bygge huse for hinanden," hed det mand og mand imellem. Da havnebyggeriet blev ramt af et års forsinkelse, var det et alvorligt problem. For at spille på flere strenge i udviklingen af det nye samfund byggede kommunen – som så mange andre i disse år – et industrihus med støtte fra egnsudviklingsfonden. Især beskæftigelsen af kvindelig arbejdskraft var man meget interesseret i. Kvinderne var jo også potentielle skatteydere. Det blev dog Mogens Svenningsen med sit vvs-firma, der rykkede ind. Efterhånden udviklede det sig til en maskinfabrik, men kvindearbejdspladser kom der ikke ud af det.

Hanstholm Kommune var i vækst - også geografisk set. Det gav i sig selv flere skatteydere, men også flere opgaver at løse. Ved sognerådsvalget i 1966 blev kommunen udvidet med Hjardemål, og efter en afstemning i 1968 med Klitmøller-delen af den tidligere Vandet Kommune. Blandt de nyvalgte i 1968 var fiskeskipper Svend Heiselberg, der var flyttet til Hanst-

2 Rask skal det gå.indd 36 02/10/2016 11.08

Indvielsen af kommunekontoret er en stor dag i Hanstholms historie med repræsentanter fra amtet og andre kommuner. Kommuneingeniør Aage Holms gennemgang af byplanen bliver fulgt med stor interesse og alvorlige miner, og der er mange spørgsmål. På første række kontorassistent Else Nielsen og sognerådsformand Simon Oddershede. Bagest stående Chr. Hansen, kommunekasserer, senere sognerådsformand og borgmester.

holm få måneder tidligere. Som nyvalgt formand for fiskeriforeningen fik han stor betydning for Hanstholms udvikling.

Sidste udvidelse fandt sted med Tømmerby-Lild Kommune, da den store kommunalreform rullede ud over Danmark i 1970.

I løbet af få år var den lille selvforvaltende sognekommune blevet en såkaldt 'storkommune', et halvt hundrede kilometer i længden, men kun ti kilometer på det bredeste sted. En udpræget kystkommune. Med udvidelserne kom det samlede indbyggertal op på 4.816. Den kommunale administration var efterhånden vokset til 15 ansatte.

Målt på indbyggertal var Hanstholm Kommune den mindste i det nydannede Viborg Amt. I en TV-Avis-reportage om byrdefordelingsreformen i 1970 havde kommunen på grund af den høje skatteprocent opnået den tvivlsomme ære at blive fremhævet som modstykket til den skattemæssige lyksalighed i Gentofte. Alt dette forhindrede ikke den nyvalgte borgmester, Chr. Hansen, i at anlægge en optimistisk tone:

"Vi skal bygge et nyt samfund op i den ene ende af kommunen, samtidig med at vi tilgodeser udviklingen i den anden. Der er udarbejdet en investeringsplan for de næste fem år. Skolevæsnet må hele tiden være på toppen, en børnehave er på vej, et omsorgscenter trænger sig på."

En velfærdskommune var under udvikling.

2 Rask skal det gå.indd 37 02/10/2016 11.08

FÆRDIGT ARBEJDE. SIDSTE SÆNKEKASSE …

2 Rask skal det gå.indd 38 02/10/2016 11.08

3 HAVNEBYGGERNE

Verdens største kran. Mindre kunne ikke gøre det, da havnebyggerne ved Helshage skulle tage de afgørende livtag med havet. En 27 meter høj bredskuldret jætte, der selv vejede 900 tons og i de stærke arme kunne løfte 600 tons og vel at mærke holde denne vægt helt i ro og i strakt arm, indtil havbunden var klargjort og den enorme sænkekasse forsigtigt anbragt på sin blivende plads. Den kunne klare bølgekraft på op til 200 tons uden at lade sig anfægte af det. Prisen for en sådan kæmpe var fem millioner kroner (i 2015-kroner ville det dreje sig om 57 millioner kroner).

Jætten var af skotsk afstamning, bygget af et firma i Glasgow, Sir William Arrol & Co. Limited, i samråd med det konsortium af ingeniørvirksomheder, der havde ansvaret for havnebyggeriet. Den kom derfor naturligt nok til at gå under navnet Sir William. En kran af disse dimensioner lader sig ikke uden videre transportere over længere afstande. Sir William ankom til Aalborg Havn i enkeltdele på op til de 25 tons, der var maksimum for havnekranens løfteevne. Delene blev så fragtet til byggepladsen ved Helshage på lastbiler. Skotske teknikere mødte op i Hanstholm i vinteren 1964 for at færdigmontere kranen og prøvekøre hele anlægget.

Så var Sir William klar til at trække i arbejdstøjet, men kranen kom til at døje med et par uheld, der betød, at det først var i april 1965, den for alvor viste, hvad den duede til. Først knækkede et af de mange hjul, den bevægede sig på hen over de lagte skinner. Så blev den yderste del, hvor sænkekassen skulle hænge ved nedsænkningen, beskadiget af en brandstorm i september. Men derefter arbejdede Sir William støt og roligt, når det var 'kassevejr' og byggede efterhånden hele den østre ydermole op. Da kranen var færdig med det, blev den ved en meget kompliceret manøvre i sommeren1968 flyttet ind over havneområdet, der nu for længst var taget i brug, og over til den vestre ydermole, som den derefter gik i gang med. Med udgangen af 1970 kunne Sir William melde 'færdigt arbejde'. Kranen blev fortsat passet og plejet, så den ikke tog skade af det barske vejrlig. Den var for god til bare at blive hugget op. Sir William blev sat til salg og kom til at arbejde ved bygningen af en marina ved den sydøstengelske badeby Brighton.

Kæmpekranens særlige opgave var at håndtere de store cirkelformede sænkekasser. De havde en diameter på 12,50 meter – som Rundetårn i København – og højden varierede fra 8 til 15 meter. I alt skulle der bygges 73 af disse kasser. De blev bygget efter et samlebåndsprincip inde på land og kørt på en skinnevogn ud til den ventende kran. Den stod solidt på den sidst anbragte kasse og løftede så den nye kasse ud til nedsænkning. I forvejen var sand pumpet væk og dykkere havde renset af, så kassen kunne stå på den stabile kalkgrund. Her blev der så støbt et to meter tykt betonlag i bunden af den runde kasse, der til sidst blev fyldt med sand.

Den sidste finoprensning af havbunden varede mindst 30 timer og var afhængig af rolige vindforhold, hvad der jo var lidt af en sjældenhed. Der

3 Havnebyggerne.indd 39 02/10/2016 11.09

blev lyttet intenst til vejrmeldingerne, og man fandt hurtigt ud af at lytte specielt til vejrmeldingen for Færøerne. Det svarede ganske ofte til vejret ved Hanstholm to dage senere.

På kranen var der en brokonstruktion med elværk, værksted og mandskabsrum. Her var der varme på og forsyninger af vand, øl og mad, så arbejdsholdet kunne overleve, hvis det blev uroligt vejr, og de måtte blive om bord. Det oplevede arbejderne flere gange. En enkelt gang blev op-

3 Havnebyggerne.indd 40 02/10/2016 11.09

holdet så langvarigt, at vandforsyningen var ved at slippe op. Så gik redningsvæsnet i aktion, skød en raket ud og bragte folkene i sikkerhed via redningsstolen.

Sir William's virksomhed blev fulgt med interesse af havneingeniører over hele verden. Den særlige byggeteknik med brug af de enorme runde sænkekasser var nyudviklet i Helge Lundgrens Laboratorium for Havnebygning på Danmarks Tekniske Højskole og var dermed et eksperiment, der skulle stå sin prøve under barske vilkår. Samtidig var Sir William fotogen og havde medietække. Den enorme kran kunne fascinere enhver pressefotograf og kom i de fleste af landets aviser. Da den satte den første runde sænkekasse i april 1965, var den det store udflugtsmål og blev ved med at trække, når egnens familier op gennem 1960erne tog på søndagstur i deres nypudsede biler. Byggepladsen ved havnen var hegnet ind, men yderst på skrænten var der indrettet en udsigtsplatform. Her kunne thyboer, morsingboer og mange andre få et overblik over det storslåede byggeri og glæde sig over, at de levede i en tid, hvor ny teknologi kunne overvinde naturens kræfter.

Opgaven

Da kæmpekranen trådte ind på scenen, havde havnebyggeriet været godt i gang i længere tid. Anlægsudvalget udskrev arbejdet med bygning af havnen i international licitation i december 1960. Licitationsbeskrivelsen på 82 sider definerede en række krav til byggeriet, men for at spare tid blev alle detailprojekteringer overladt til den kommende entreprenør. I forvejen havde anlægsudvalget iværksat forskellige undersøgelser, bl.a. modelforsøg over ydermolernes udformning i en hollandsk vindbølgetunnel og på Laboratorium for Havnebygning. Desuden gennemførte Geoteknisk Institut analyser af struktur og styrkeforhold i kalkundergrunden ved Hanstholm.

Opgaven var at bygge en havn, der var skærmet af 900 meter lange dækmoler mod øst og vest. Indsejlingen skulle have en bredde på 140 meter og en dybde på 8,2. Yderhavnen skulle dæmpe de værste bølgeslag, så det var muligt at besejle havnen i dårligt vejr, og to tværmoler dæmpe bølgerne yderligere og dermed skærme den indre havn, der - som loven krævede - skulle rumme bassiner til både trafik og fiskeri. Færdigt udbygget ville trafikhavnen få en samlet kajlængde på 1200 meter. Her skulle der også være plads til, at de store skibe kunne svaje rundt. Fiskerihavnen blev den største med en kajlængde på 2000-2500 meter. Man regnede med, den kunne rumme op til 500 fiskekuttere. Der herskede en del usikkerhed omkring fiskeriets fremtidige karakter. Havnen skulle være fleksibel, så der kunne losses både konsum- og industrifisk over de samme kajer.

Entreprenøren skulle regne med på landsiden at fjerne en million kubikmeter sand og i de kommende havnebassiner 600.000 kubikmeter og 500.000 kubikmeter kalk.

Arbejdet ville formentlig kræve mellem halvanden og to millioner arbejdstimer, og arbejdsstyrken skulle håndtere 3000 tons armeringsjern

Modsatte side:

1
Indre del af østre mole var anlagt i 1965. Nu skal sir William i arbejde med sætning af de runde kasser.

2
Den store kran bliver sejlet til Aalborg i adskilte dele. Delene bliver derefter kørt på lastbiler til Hanstholm, hvor kranen bliver bygget af skotske montører. Den er klar til prøvekørsel i foråret 1965. På land venter de nystøbte runde sænkekasser på at blive kørt ud til kranen.

3
Første sænkekasse hænger i sir William to meter over havbunden, hvor fundamentet støbes.

4
Dykkernes grundige afrensning af havbunden går forud for den endelige støbning af to meter beton som fundament for den runde kasse, der derefter bliver fyldt med sand.

3 Havnebyggerne.indd 41 02/10/2016 11.09

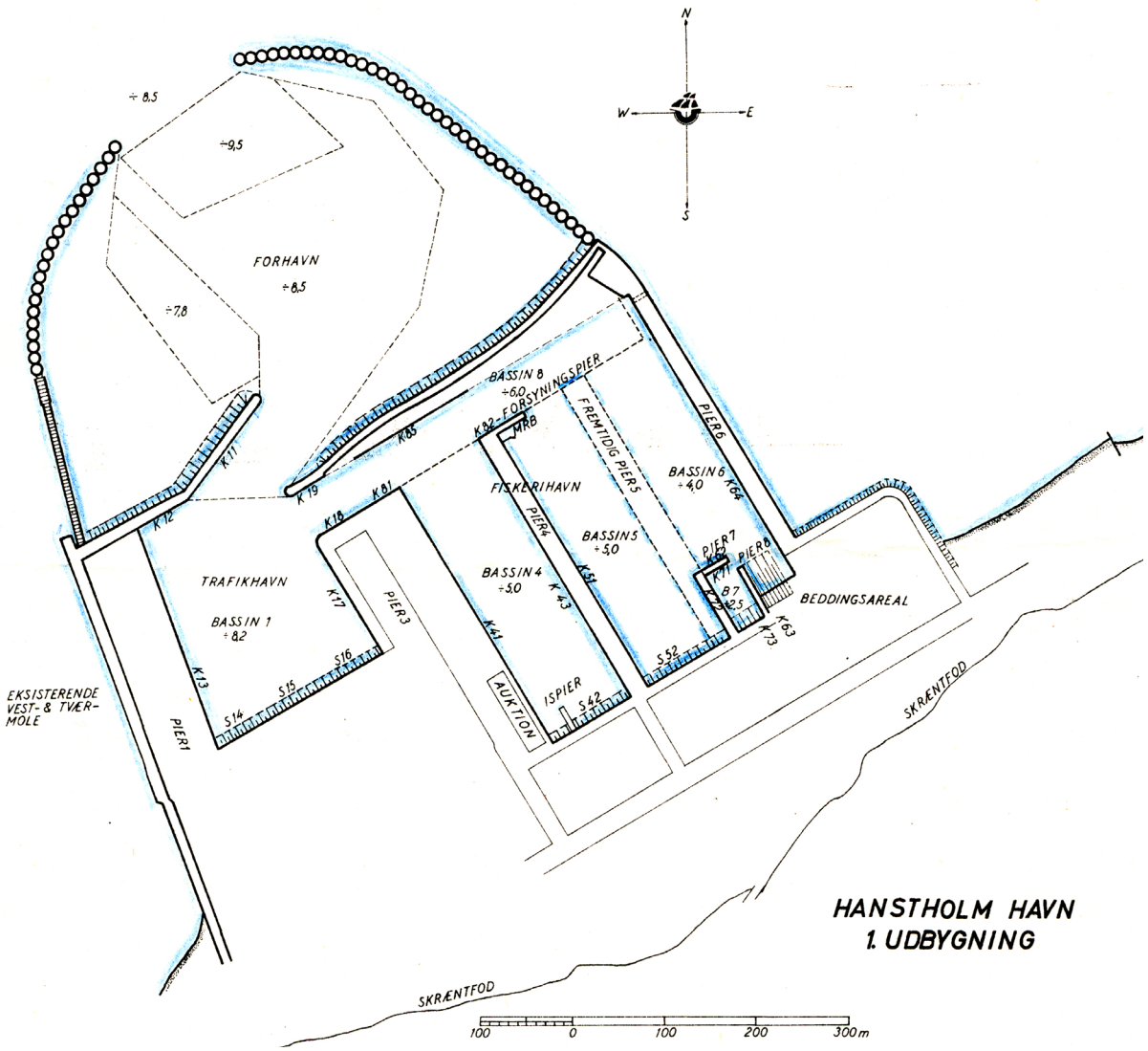

Hanstholm Havn som den bliver leveret færdigbygget i 1970. Den indre vestmole og vestre tværmole er en renovering af Fibigers gamle mole, gennemført af Vandbygningsvæsenet i midten af 1950erne. Anvendelsen af de store runde sænkekasser i ydermolerne fremgår tydeligt. For at spare tid bliver de mere håndterbare firkantede sænkekasser også anvendt i en del af den ydre vestmole. Den brede pier 5 bliver først bevilget af Finansudvalget i 1970, da den store landing af 'skidtfisk' kræver manøvreplads til lastbiler. Tegningen er fra redegørelse til Finansudvalget i 1968.

og 2500 tons spunsjern. Og så skulle der bruges 33.000 tons cement til at udstøbe 100.000 kubikmeter beton. Alt i alt en formidabel arbejdsopgave, langt den største, der nogensinde var planlagt i Nordvestjylland. Dertil kom, at den skulle gennemføres under særdeles barske - og uberegnelige - vejrforhold.

Den indre del af Fibigers gamle vestmole og tilhørende tværmole var blevet renoveret af Vandbygningsvæsenet gennem bevillinger op gennem 1950erne og skulle indgå i det kommende havneanlæg. Den ydre del af Fibigers vestmole lå i ruin, men kunne trods alt give læ for det kommende molebyggeri og beskytte indsejlingen til havnen, indtil den nye vestmole var udbygget.

Vandbygningsvæsenets afdeling i Hanstholm havde en meget afgørende rolle som Statens tilsynsførende med det omfattende anlægsarbejde. Vandbygningsvæsenets ingeniører havde på forhånd været noget skep-

3 Havnebyggerne.indd 42 02/10/2016 11.09

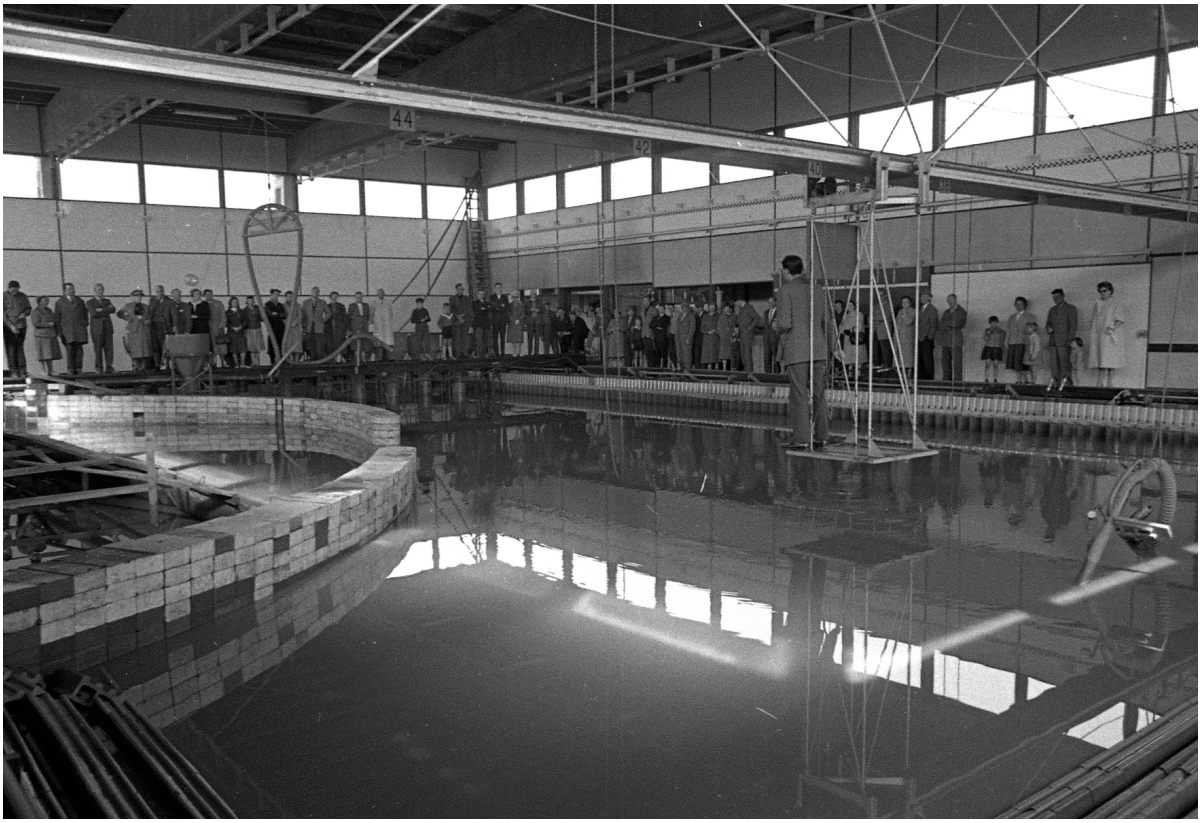

Laboratorium for Havnebygning ved DTU, Lundtofte. Her gennemfører Helge Lundgren de forsøg, der danner grundlag for bygningen af Hanstholm Havn.

tiske overfor de spinkle betonkonstruktioner, professor Lundgren anbefalede, og førte gennem hele byggeprocessen omhyggelig kontrol med sætning af betonkasserne, kvaliteten af betonblandingerne og meget andet. Den valgte byggemetode var epokegørende ny. De runde sænkekassers betonvægge var kun 25 cm. Det stillede meget høje krav til den anvendte betonblanding.

I licitationsbetingelserne blev det præciseret, at havnearbejdet skulle være afsluttet 1. oktober 1966. Der var med andre ord fem år til at få det hele fra hånden. Hvis fristen blev overskredet, ville det koste dagbøder på 10.000 kr., indtil havnen var brugsfærdig.

Licitationen blev afholdt 1. marts 1961. Efter en grundig vurdering i anlægsudvalget af både prisniveau og tekniske løsninger blev havnebyggeriet overdraget til et konsortium af tre danske entreprenørfirmaer: A/S Wright, Thomsen & Kier, Topsøe-Jensen & Schrøder A/S og E. Pihl og Søn. Den samlede regning på arbejdet ville blive 63.840.000 kr. Heraf skulle de 49 millioner gå til selve havneanlægget og knap 15 millioner kr. til uddybningsarbejdet, der i første omgang blev overdraget til et tysk firma, der imidlertid gik konkurs. Det blev overtaget af det svenske AB Skånska Cementgjuteriet. Omregnet i 2015-kroner ville anlægssummen på 63,8 millioner kr. svare til 820 millioner kr.

Konsortiet dannede en bestyrelse, der overlod ledelsen af havnebyggeriet til direktør Topsøe-Jensen. Han blev i 1964 afløst af direktør Christian

3 Havnebyggerne.indd 43 02/10/2016 11.09

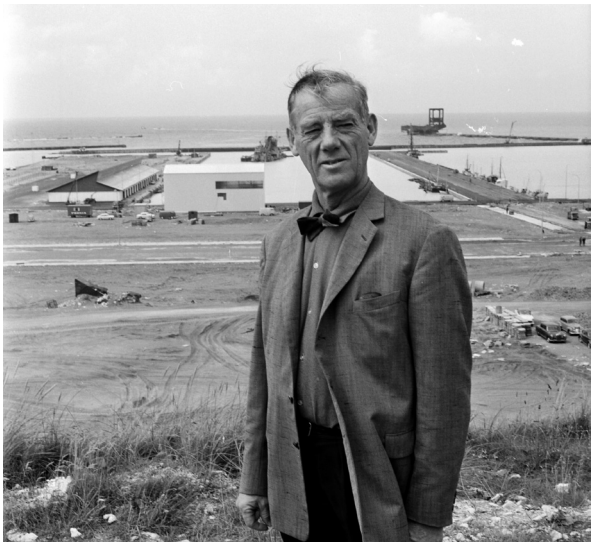

Havnebyggeriet har en størrelse, der kræver en slagkraftig økonomi og mobilisering af den nødvendige ekspertise. Projektet byder på både gode og 'onde' dage, og i spidsen fra 1964 står Christian Schrøder, en musikalsk ingeniør, der slapper af fra den daglige kamp mod naturen med violinen.

Schrøder. De to ingeniører havde stiftet deres firma i 1936. De havde altid beskæftiget sig med vandbygningsarbejder, i 1950erne bl.a. udvidet Skagen Havn, hvor - som Schrøder udtrykte det - "forholdene også var ubehagelige". Med de to andre firmaer havde der tidligere været et vist samarbejde ved anlægsarbejde på Grønland. Havnebyggeriet ved Hanstholm havde en størrelsesorden, der nødvendiggjorde en slagkraftig økonomi og en mobilisering af al den ekspertise, der var nødvendig. Derfor blev konsortiet dannet. "Vi har haft et udmærket samarbejde, som har holdt i både gode og onde dage," konstaterede Schrøder i 1967, "og vær forsikret om, at der har været onde dage. Det undgås ikke, når man som her kæmper mod naturen."

Det store livtag med havet blev noget mere kompliceret, end planlæggerne havde regnet med. Først i december 1970 kunne Hanstholm-konsortiet aflevere den færdige havn til anlægsudvalget. De fem år var blevet til ni. Det skete ved et stilfærdigt møde på det nyopførte sømandshjem, hvor både udvalg og konsortiets ledelse var samlet. Både konsortiets og havnens flag var hejst, men ellers var der ikke nogen form for festivitas. Ingen røde snore, ingen klokkeklemten, intet kongebesøg. Det havde man alt sammen overstået, da fiskerihavnen blev taget i brug i 1967.

Måske var stemningen her i 1970 også lidt blandet. På den ene side var operationen lykkedes. Havnen lå der, og de slanke ydermoler favnede en havn, der var fuld af aktivitet. På den anden side havde de store forsinkelser kostet dyrt. Anlægsudvalget kunne med kontrakten i hånden kræve millionbeløb i form af dagpengebøder. Konsortiet hævdede på sin side, at vejret i de fleste af årene havde teet sig noget mere voldsomt end gennemsnitsberegningerne forudsagde. Desuden havde havbunden budt på ubehagelige overraskelser. Christian Schrøder lagde ikke skjul på, at arbejdet var blevet en underskudsforretning for konsortiet: "Det er klart, at det kostede os penge, at byggeriet trak så længe ud, men årsagerne er vi jo ikke herre over. I vort erhverv må man tit løbe en betydelig risiko, og det gjorde vi her, bl.a. ved at satse på en vejrstatistik, der ikke kom til at holde stik i de 10 år, vi arbejdede i Hanstholm."

Konflikten mellem anlægsudvalg og konsortium blev udmøntet i to voldgiftssager, der i juli 1971 endte i et forlig mellem parterne. Staten frafaldt kravet om dagbøder. Til gengæld fik konsortiet ikke prisreguleringer for det afsluttende arbejde udført efter 1970. Alt i alt kom havnebyggeriet til at koste omkring 150 mio. kr. (svarende til 1,098 mia. i 1915-kroner). Prisstigningerne taget i betragtning var det ikke blevet dyrere, end man oprindelig i 1960 havde regnet med. I det daværende lovforslag blev der regnet med et overslag på 90 millioner (i 1915-kroner 1,162 mia.). I et notat fra Ministeriet for Offentlige Arbejder til Finansudvalget i 1968 blev der gennemført en række beregninger af prisudviklingen. Konklusionen blev,

3 Havnebyggerne.indd 44 02/10/2016 11.09

Tyvstart på fiskerihavn. Vestre tværmole, der blev bygget allerede i 1950erne, udnyttes af lokale fiskere, der efter aftale med fiskeeksportør H.P. Hammer lander deres fangst. Året er 1965 og arbejdet på østre ydermole er netop påbegyndt.

at "til trods for at udgifterne til visse dele af projektet har været stærkt undervurderet, synes det oprindelige overslag som følge af besparelser på andre områder stort set at kunne holde."

Hilsen fra Nordatlanten

"Hanstholm Havn anlægges på et nordvestvendt hjørne af kysten, der er meget udsat. Vind fra alle retninger, undtagen sydøst, sætter bølger ind på kysten, og på grund af de store afstande, der er fra Jyllands kyst til Skotland mod vest og Norge mod nord og til Island og Grønland mod nordvest, bliver bølgerne ved vestlige og nordlige vinde så store, at de ofte gør det umuligt at arbejde på vandet, før der er skabt læ. Men også vinde fra syd og øst, der kommer langs kysten, kan sætte så meget sø, at arbejdet hæmmes eller umuliggøres. Man måtte derfor ved planlægningen tage særlig hensyn til disse forhold, især når det gjaldt bygning af dækmolerne."

Sådan karakteriserede Christian Schrøder de klimatiske vilkår ved havnebyggeriet i en artikel fra 1967. Han var en erfaren mand. På det tidspunkt – da den festlige indvielse fandt sted – var byggeriet allerede stærkt forsinket.

3 Havnebyggerne.indd 45 02/10/2016 11.09

Lystfiskerhavn. Det er også Hanstholm. Havnebyggeriet er en stor og travl arbejdsplads, men lystfiskerne har fundet en fredfyldt plet – på læpladsen ved vestre tværmole og resterne af den gamle Fibiger-mole fra det første havnebyggeri. Men i sommeren 1966 er det slut. Arbejdet på ydermolen skal i gang.

Efter egnens sædvanlige målestok var det en stor arbejdsplads. I de første år beskæftigede byggeriet omkring 70 arbejdere. Efterhånden voksede arbejdsstyrken til 150 mand. For de mange arbejdsmænd blev det et møde med en ny tids teknologi og arbejdsmetoder. En del havde i de foregående år været beskæftiget med den statsfinansierede kloakering af Hanstholm. Her foregik alt på den gode gamle facon med skovl og trillebør. Nu kunne de opleve, hvordan en million kubikmeter sand blev flyttet med to amerikanske 'EUCLID twin-scrapers'. De lærte også, at beton ikke længere var noget, man blot blandede. I samarbejde med cementfabrikkerne blev der udviklet en særlig 'havvandscement', der blev holdt under skarp observation på Vandbygningsvæsenets laboratorium. Det ansvarsfulde job med at udtage daglige prøver af betonblandingerne havde Svend Aage Christensen, der var en af veteranerne på byggepladsen i Hanstholm. Med sit øvede blik kunne han straks se, om en blanding ikke var, som den burde være. Han havde været med til at bygge Fibigers vestmole i 1930erne og senere deltaget i Vandbygningsvæsnets arbejde i 1950erne. I et interview i 1979 erklærede han, at han gerne ville garantere, at støbningerne i havneanlægget kunne holde mange årtier ind i fremtiden.

Set udefra eller snarere oppe fra udsigtsplatformen - det var meget vanskeligt for besøgende at få adgang til den afspærrede arbejdsplads - kunne det hele tage sig noget kaotisk ud:

"Der arbejdes i døgndrift. Der støbes, graves og ledes vand ud og ind.

3 Havnebyggerne.indd 46 02/10/2016 11.09

Havnebyggeriets daglige leder, ingeniør Niels Yde, sammen med direktør T.K. Thomsen fra Wright, Thomsen & Kier på en mærkedag i havnens historie: 16. juni 1968. Den sidste sænkekasse i østmolen kommer på plads. I alt 37 sænkekasser på op til 600 tons er det blevet til – heraf de ni i 1968. En enestående præstation, fremhæves det, og gjort mulig først og fremmest af vejret, som har været på havnebyggernes side – for første gang. Nu forestår den komplicerede flytning af kæmpekranen til vestmolen – tværs over havneterrænet.

Bulldozere, lastvogne, personbiler, knallerter kører mellem hinanden uden nogen færdselsregel ud over at redde sig. Hver passer sit arbejde, og meget få ved noget om, hvad den anden bestiller, men 'Ørnen' deroppe bag vinduerne overvåger jo helheden. Det er en kamp i ørkenen mellem cement, kalk og støv uden anden betryggelse end de skilte, der fortæller, hvor der er rum for forbinding, og hvor der er bårer og ambulance."

Sådan oplevede Kristeligt Dagblads udsendte medarbejder, Axel Holm, arbejdspladsen en augustdag i 1967.

'Ørnen' må være den daglige leder af arbejdet på dette tidspunkt, civilingeniør Niels Yde. Det er en mand, der har levet en stor del af sit liv på arbejdsplader i udlandet. Fra sit kontor kan han se ud over hele havneterrænet. Axel Holm oplever ham som "en nerveløs mand, der sidder med telefonen for øret, modtager og giver besked om vejret og en mængde forhold, eller han traver rundt på havnen, venlig og mild, en af tidens stærke mænd fra ingeniørernes realistiske verden med eventyr. Der er noget af en ensom høg over ham, men i tyskertidens officerskaserne har han kone og børn, og de er parate til at rejse ud til nye bygningsarbejder, når dette her standser".

En ganske særlig mentalitet

Christian Schrøder havde fra 1964 det overordnede ansvar for havnebyggeriet, men det var nødvendigt at have en bosat daglig leder, der døgnet

3 Havnebyggerne.indd 47 02/10/2016 11.09

Det er ikke blot koldt at være rødspætte. Det er det også for dykkerne, når de skal ned i dybet i de vinterkolde dage - som her i februar 1966. En af kasserne til den østre tværmole skal sættes ud. Luften viser minus 12, vandet minus 3, men dykker John Staal holder sig ikke tilbage. Til venstre Richard Josefsen, Nors, og til højre Niels Bak, Øsløs. John Staal var hele sit liv draget af havet: "Det var en drengedrøm, der gik i opfyldelse at komme ned på havbunden og opleve alt dét, vi havde set i fjernsynet," som han senere har fortalt. I 1972 var døden tæt inde på livet. I Hirtshals lå han fastklemt i tre timer under en betonkasse.

rundt kunne løse de uventede problemer, der hele tiden dukkede op. Frem til sommeren 1966 varetog I.R. Funder denne funktion. Han blev afløst af Niels Yde, der de foregående år havde arbejdet for Christiani & Nielsen og været med til at bygge det første danske olieraffinaderi på Stigsnæs ved Kalundborg. Han havde tidligere arbejdet på store byggeprojekter i Venezuela og Tyrkiet.

I et interview med Jyllands-Posten i forbindelse med havneindvielsen i 1967 beskrev han de særlige vilkår for havnebyggeri på den barske vestkyst: "Vanskelighederne ved at bygge havnen i Hanstholm er så store, at jeg næppe tror, det kunne lade sig gøre på Sjælland rent mandskabsmæssigt. Arbejdet på denne særlige arbejdsplads kræver en ganske særlig mentalitet hos de folk, der er beskæftiget her, og denne mentalitet findes i Vestjylland, hvilket vi har måttet trække på adskillige gange under havnebyggeriet."

Helt afgørende for arbejdsstyrkens særlige kvalitet var i følge Niels Yde den nære forbindelse med havet gennem generationer: "Man ved, hvad man har med at gøre i form af Vesterhavet. Hvad det har betydet for havnebyggeriet kan ikke gøres op. Det har simpelthen været en grundpille i hele arbejdet."

Arbejderne kunne ikke tilrettelægge deres fritid blot få timer ad gangen, pointerede Niels Yde: "Weekend-ordninger kender vi ikke. Fyraften kl. 16 eller 17 er et ganske ukendt begreb, selv om vi selvfølgelig mange gange oplever, at folkene har kunnet tage hjem på samme tidspunkter som deres kolleger på andre danske arbejdspladser. Men ved Hanstholm har der været den forskel, at ingen medarbejder har kunnet bestemme over sin fritid – selv efter fyraften. Måske har fritiden kun strakt sig over nogle få timer, før en vogn er kørt rundt i byen og har meddelt arbejderne, at de om en time atter skulle stille på byggepladsen. Ingen har klaget over det, heller ikke selv om en sådan meddelelse er sendt ud kl. 1, 2 eller 3 om natten. Folkene er mødt – og altid uden sure miner."

Bent Johansen arbejdede på den sandsuger, der rensede havbunden, inden betonkasserne kunne sættes. Både han – og hans kone – har en tydelig erindring om, hvordan der blev "buldret på døren" midt om natten, når det var 'kassevejr'. Et kig i notesbogen, hvor han førte regnskab over antallet af arbejdstimer gennem 1964, kan også dokumentere, at der var mange dage, hvor der blev arbejdet 12-17 timer, og en gang imellem et helt døgn. Bent Johansen erindrer, hvordan gravemesteren en gang var nødt til at skriver 25 timer på et døgn. Der stod nemlig i hans overenskomst, at arbejdstiden skulle suppleres med en 'smøretime'.

Set fra Niels Ydes position har der hersket et godt arbejdsklima, "selv om jeg måske sidder i den forkerte ende af byggepladsen til at kunne vurdere det." Men han kunne konstatere, at der kunne gå måneder imellem, at der var forhandlinger med tillidsmændene om alvorligere ting og tilføjede:

3 Havnebyggerne.indd 48 02/10/2016 11.09

"Alt dette tyder på, at der eksisterer en gensidig tilfredshed, der også har givet sig udtryk på den måde, at vi endnu ikke har oplevet en ulovlig arbejdsnedlæggelse. Vi har altid kunnet tale os til rette om tingene."

Igen var det havets nærhed, der spillede ind: "Alle ved, hvad det gælder, og at der skal arbejdes på havet, når havet er til det. Derfor har havnebyggeriet været min hobby, samtidig med at det har været mit arbejde, og noget lignende har været tvingende nødvendigt for alle øvrige medarbejdere – og ikke mindst vigtigt: også deres koner."

I planlægningen af arbejdet blev der opereret med to parallelle programmer, der dækkede de nærmeste 24–36 timer. Så kunne der med få timers varsel skiftes fra det ene til det andet. Når vejret skabte problemer, var den største udfordring at skaffe beskæftigelse til alle på land, erkender Niels Yde: "Vi har altid været kede af at sende folk hjem, hvis det i øvrigt har været arbejdsvejr. Det har hele tiden været vores problem, og vil vel også fortsat være det, indtil havnen er færdig."

Niels Yde kunne glæde sig over, at ulykkesprocenten trods arbejdspladsens farlighed lå ret lav. Det tilskrev han "en dygtig ledelse hos de enkelte formænd på pladsen – og folkene selv. De kender vilkårene herude." I årene frem til 1967 mistede to arbejdere livet under nedsænkningen af de store, runde sænkekasser. Under overskriften "En hård og farlig arbejdsplads" opsøgte det kommunistiske dagblad Land og Folk havnebyggeriet. Journalisten kunne se "en gigantisk forvirrende arbejdsplads" og havde nok forventet at møde kritiske arbejdere. Han traf arbejdsmand Marius Nielsen, der var bror til den ene af de dræbte. Han fremhævede, at "så store maskiner, som vi arbejder med her, er livsfarlige, hvis man ikke kender dem til bunds". Han betragtede ulykken som "et hændeligt uheld," men "visheden om vore to kammeraters skæbne er en svøbe over arbejdspladsen. Jeg vil ikke påstå, at sikkerhedsforanstaltningerne ikke er effektive nok, men jeg vil ikke lægge skjul på, at jeg ikke er glad for at arbejde her."

De fleste har nu nok oplevet havnebyggeriet som en god arbejdsplads med sin egen særlige kultur. Der var sikkerhedshjælme til alle, men brugen af dem var den enkelte selv herre over. Og som det var almindeligt på 1960ernes byggepladser, var der ingen restriktioner med hensyn til cigaretter og øl. Thomas 'Fyrkarl' havde sit eget lille skur på byggepladsen, hvor der i frokostpauserne blev langet mange øl over disken. Thomas hentede sine forsyninger hos Maren 'Købmand' Pedersen oppe i byen.

Blandt mange krævende arbejdsfunktioner var det nok dykkerne, der

Bent Johansen var fisker og arbejdede ligesom faren, Alfred Johansen, ved havnebyggeriet i mange år. En tid var han formand for arbejdsstyrken i auktionshallen. I hans hjem på Anemonevænget blev der indrettet telefoncentral i 1964 med hustruen, Birtha Johansen, som bestyrer. Og ofte var det ham, der havde nattevagten.

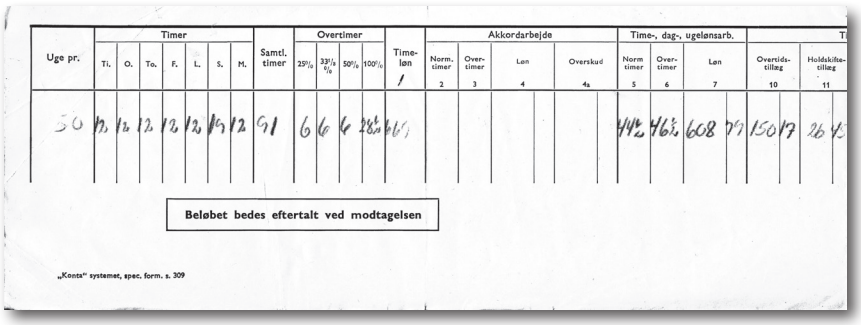

Uge pr.	Timer							Samtl. timer	Overtimer				Time-løn	Akkordarbejde				Time-, dag-, ugelønsarb.				T
	Ti.	O.	To.	F.	L.	S.	M.		25%	33⅓ %	50%	100%		Norm. timer	Over-timer	Løn	Overskud	Norm timer	Over-timer	Løn	Overtids-tillæg	Holdskifte-tillæg
													/	2	3	4	4a	5	6	7	10	11
30	12	12	12	12	12	12	12	91	6	6	4	28½	46½					44½	46½	608 77	150 17	26 42

Beløbet bedes eftertalt ved modtagelsen

„Konta" systemet, spec. form. s. 309

Bent Johansen har gemt sine ugesedler fra havnebyggeriet. Det har været en af de hektiske uger med godt 'kassevejr': 12 timer dagligt, 19 om søndagen. Da ugen var omme, var det blevet til 91 timer. Måske var det en af de dage, hvor kranføreren nåede op på 25 timer i døgnet, da han skulle skrive en ekstra 'smøretime' på.

3 Havnebyggerne.indd 49 02/10/2016 11.09

Den travle arbejdsplads. Rund molekasse er klar til at blive kørt ud til den store kran. Den mindre kran håndterer de firkantede molekasser, der bliver anvendt i indre dele af ydermolerne og i tværmolerne.

arbejdede under de mest ekstreme vilkår. Vandbygningsvæsenets tilsynsførende ingeniør, Kaj Schmidt, lod sig uddanne som svømmedykker på flådens dykkerskole for at kunne følge anbringelsen af sænkekasserne. Fagbladet Metal interviewede i maj 1965 smededykker Egon Jørgensen. Han arbejdede som 'kontroldykker', hvor han undersøgte, om havbunden var ren nok til, at de store sænkekasser kunne sættes på plads. Som 'tung

Mange aviser sender journalister til Hanstholm i sommeren 1967. De fleste skriver med den lyse pen om det imponerende havnebyggeri og fremtiden for det lille, men inden længe store fiskersamfund på vestkysten. Da det kommunistiske dagblad Land og Folk læggere vejen forbi Hanstholm, er det andre toner, der bliver slået an.

Hanstholm-havnen: En hård og farlig arbejdsplads

To arbejdere har allerede mistet livet under opførelse af den kritiserede fiskeri- og handelshavn

På et af Danmarks mest udsatte punkter, hvor vestenvinden hyler, og hvor fæstningsanlæg fra besættelsestiden taler deres tavse sprog, arbejder ca. 500 arbejdere på at færdiggøre fiskerihavnen i Hanstholm. Det skulle den have været for ti måneder siden, men nu har de rådgivende ingeniører forsigtigt anslået, at en indvielse er mulig i løbet af sommeren. Optimistiske ord i betragtning af, at sommeren snart går på hæld. *Land og Folk* har besøgt den »snart færdige havn«. Hvad vi så var en gigantisk, forvirrende arbejdsplads, hvor enorme maskiner allerede har krævet to arbejderes liv. Vi betvivler stærkt, at der bliver indvielse i denne sommer, for ikke at sige dette år.

3 Havnebyggerne.indd 50 02/10/2016 11.09

dykker' – i komplet dykkerudstyr – arbejdede han i ned til 12 meters dybde. Som frømand kunne han bevæge sig ned til 15 meter under havoverfladen. Dykkerens undersøgelser og garanti var helt afgørende for, at den 600 tons tunge betonkasse kunne forankres på en forsvarlig måde. Arbejdet i havdybderne bød på overraskelser, fortæller Egon Jørgensen, "til tider kan der dukke uventede ting op. En dag smøg pludselig en hvidhval forbi mig. Der er i det hele taget et vældigt liv på havbunden. Jeg tager rødspætter og andre fladfisk med min pigstok. De ligger og lurer under sandet, så kun øjnene stikker op. De er lige til at tage med stokken – og så hænger jeg dem i bæltet. En dag kunne det være gået galt. Jeg tog en fladfisk, som jeg troede var en pæn stor rødspætte. Det var en flynder på et halvt hundrede pund, og den ville ikke lade sig tage uden videre. Den stak af – med mig bagefter! Men jeg fik den nu med op! "

Veteranen blandt dykkerne var Alfred Johansen. Han blev ansat som dykker af Jørgen Fibiger i 1928 og havde været med til at sætte alle den gamle vestmoles tømmerkister. I 1950erne arbejdede han for Monberg & Thorsen og Vandbygningsvæsenet ved reparations- og udbygningsarbejderne, og nu var han igen på havbunden, når de store betonkasser skulle sættes. Det var med årene blevet lidt lettere at være dykker. I gamle dage var der ikke nogen telefonforbindelse, og når Alfred Johansen havde taget mål af et stykke tømmer nede på havbunden, måtte han ulejlige sig

De garvede havnebyggere. Konsortiets arbejdsstyrke samlet til fotografering ved årsskiftet 1970, da byggeriet går ind i sit sidste år. Da arbejdet var på sit højeste midt i 1960ene beskæftigede konsortiet 150 mand.

3 Havnebyggerne.indd 51 02/10/2016 11.09

helt op til havoverfladen, åbne ruden i dykkerhjelmen og råbe de ønskede mål til folk på molen. Dengang var der heller ikke nogen automatisk luftpumpe. Lufttilførslen blev sikret af to mand, der drejede på et stort hjul, der enten stod i en pram eller på land. Men det var fortsat et farligt job.

Alfred Johansen mindes en situation, hvor der ovenover ham blev arbejdet med nogle store 500 kg tunge kædemåtter, der skulle forhindre strømmen i at underminere sænkekassen: "Jeg gik på bunden i mine egne tanker, da måtten kom susende ned ovenfra og lagde sig over livline og slange. Denne gang kunne jeg ikke komme fri ved egen hjælp. Jeg tog det ganske roligt og satte mig til at vente på havbunden, efter at jeg havde givet besked til dem deroppe gennem telefonen. De sendte en frømand ned til mig, men han fo'r rundt i vandet omkring mig, så jeg blev helt nervøs. Ydermere hvirvlede han sandet op, så man intet kunne se. Derfor bad jeg mandskabet deroppe om at kalde ham op, idet jeg havde det meget bedre uden ham til at skabe forstyrrelser i vandet. Efterhånden fik de rigget en talje til og fik måtten hævet, så jeg kunne få mit grej fri og komme videre med det arbejde, jeg var gået ned for."

Tab og vind

Molebyggeri gik for alvor i gang i foråret 1962. På den bestående indre vestmole blev der bygget en otte meter høj bølgeskærm, der var nødvendig for at skabe den fornødne ro i de kommende havnebassiner. Bølgerne, der slog ind over vestmolen, var så kraftige, at de kunne bøje de lagte

Oktober 1966. Foregående vinter blev – ifølge hovedstadens presse - kaldt "hungersnødens år" i Hanstholm. Havnen er ikke som lovet blevet færdig: "Forsinkelsen var ved at føre til intet mindre end en tragedie i den kommende havneby." Og til lejligheden er sognerådsmedlem og fiskeeksportør H.P. Hammer blevet anbragt på molen til den fiskerihavn, der for længst burde have summet af travlhed. Til højre arbejder den svenske sandsuger ufortrødent videre.

3 Havnebyggerne.indd 52 02/10/2016 11.09

kranskinnespor. I den slags vejr var det særdeles farligt at færdes på molen.

Samtidig tog man fat på den indre østmole. Her blev der bygget med firkantede sænkekasser af jernbeton. Efterhånden som man arbejdede sig udad, ville de få en vægt på 80 tons. Hver nedsat kasse forlængede molen med fire meter. De blev håndteret af en specialbygget kran, der - som sin storebror Sir William - kørte på skinner på den allerede anlagte del af molen. Samme byggemetode blev anvendt ved tværmolerne. I løbet af 1962 og 1963 blev der sat 100 af den slags kasser. Allerede i denne fase blev arbejdet mere end et år forsinket på grund af de vanskelige vejrforhold. Det var den første alvorlige streg i regningen. Det hele var ellers tilrettelagt, så man på støbebeddingen på land kunne opbygge en passende overkapacitet af klargjorte kasser og så til gengæld handle hurtigt, når vejret tillod udsætning.

Juli 1966. Mens der ventes på udsætningen af den sidste firkantede sænkekasse på østre tværmole, gøres der klar til arbejdet på den vestre. Og til flytning af den 80 tons tunge kran, Sir Williams lillebror. Det er ikke nogen let sag. I første omgang drejer det sig om at støbe det solide fundament til spor for kranen.

I foråret 1964 var man klar til at tage fat på den østre ydermole. Det var her, man skulle anvende de op til 600 tons tunge runde kasser, hvoraf de første stod færdigstøbte og ventede inde på støbebeddingen. Her opstod der så yderligere en alvorlig forsinkelse, da den skotske kæmpekran blev sat ud af spillet i flere omgange. Først i foråret 1965 - da der kun var halvandet år til fristen for havnens aflevering - kunne man nedsætte de første store kasser i den østre ydermole. Hver af disse kasser forlængede molen med 12,5 meter. Da havneindvielsen fandt sted i

Lokale fiskere finder muligheder for at losse fisk, længe inden havnen officielt bliver taget i brug i september 1967. Det samme gør fiskere udefra. Her er vi i maj 1966, da ikke færre end 50 kuttere fra Skagen, Hirtshals og Aalbæk søger ind til Hanstholm for at ligge natten over. Kutteren Sine Sand losser her en ladning sild til et ørreddambrug. Kort efter nedlægger Staten forbud mod besejling af havnen. Trafikken af fiskerkuttere generer havnebyggerne.

3 Havnebyggerne.indd 53 02/10/2016 11.09

Sir William tager brod. Tilsandingen bag vestre mole betyder, at en stor del af de indre havneanlæg kan bygges, før sandet bliver fjernet. Det sparer tid i hele anlægsprojektet.

september 1967, havde man sat 29 kasser og dermed bygget det meste af den østre ydermole.

En yderligere forsinkelse opstod, da man allerede i 1962 opdagede, at havbunden ikke bestod af det ensartede kalklag, de geologiske undersøgelser havde antaget. I en vis tykkelse bestod bunden af kalksten, sammenkittet af sand. Hvis man støbte på dette grundlag, ville kasserne med tiden sætte sig, når havet vaskede sandet væk mellem stenene. Da man kom til kasse syv, blev stenlaget så tykt, at kasserne ikke havde højde nok, hvis de skulle ned på den faste bund. Det standsede arbejdet med udsætning af kasserne et helt år. En foreløbig løsning blev, at man nedlagde tonstunge nylonsække, fyldt med sand. Det var en løsning, man fandt frem til i samråd med Helge Lundgrens havnelaboratorium. Nylonsækkene ville som et filter lade vandet passere, men hindre sandet i at blive suget ud, og på den måde kunne man undgå, at fundamentet under betonkasserne satte sig. Løsningen rummede den store økonomiske og tidsmæssige fordel, at de allerede støbte betonkasser så kunne anvendes.

Efter den oprindelige plan skulle bygningen af vestmolen være det sidste led i processen. Mod vest lå Jørgen Fibigers gamle mole fra mellemkrigstiden. Selv om der - som Christian Schrøder formulerede det - "var huller i tandrækken," så ydede den stadigvæk en ganske god dækning. Derfor ville det være forsvarligt at besejle havnen, når den østre dækmole var nogenlunde udbygget. Så i en vis forstand var det – som Christian Schrøder også gjorde opmærksom på – gamle Jørgen Fibiger, man kunne

3 Havnebyggerne.indd 54 02/10/2016 11.09

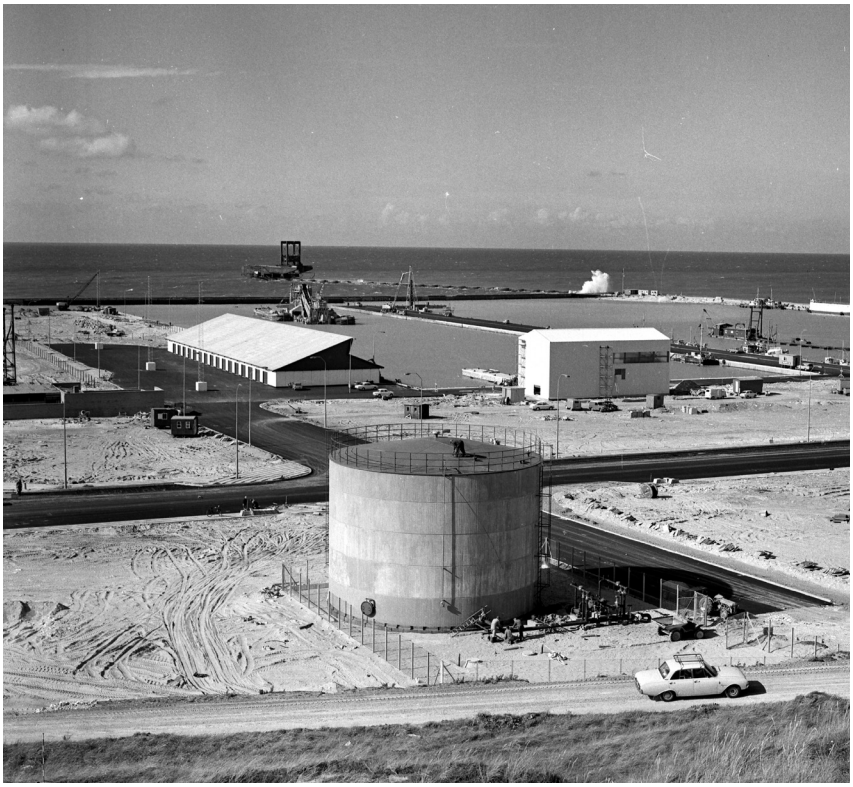

Fra udsigtspladsen - valfartspladsen for thyboer og de mange gæster udefra under havnebyggeriet i 60erne. Det er få dage før indvielsen i september 1967. Og her er, hvad fiskerne har brug for i første omgang: Brændstoftank, auktionshal og isværk. Yderst ude den 27 meter høje og 900 tons tunge skotske kran Sir William, der fortsætter sit arbejde …

takke for, at det overhovedet var muligt at tage havnen i brug i september 1967.

Som et modspil til de alvorlige forsinkelser lykkedes det havnebyggerne at nå ganske betydelige tidsbesparelser på andre områder. I sommeren 1966 fik konsortiet trafikministerens godkendelse til at ændre byggemetoden på den indre del af vestre dækmole. Den første tredjedel skulle nu bygges af de lidt mindre firkantede kasser. Da man netop var færdig med tværmolerne, ville det betyde, at man straks kunne tage fat på bygning af vestmolen og ikke skulle vente på, at den store kran blev færdig med østmolen. De mindre kasser krævede kun to dages 'kassevejr', hvor de store krævede fem. Derfor kunne man - som Niels Yde udtrykte det - "som i partisankrig" bedre tage kampen op med havet. Ingeniørerne beregnede det til en besparelse på i hvert fald et halvt år. Ved havneindvielsen var der udsat 40 kasser og den vestlige ydermole var ført 120 meter ud i havet.

En endnu større tidsbesparelse opnåede man ved at udnytte den enorme sandvandring omkring Helshage. På årsbasis drejede det sig om trekvart million tons sand. Efterhånden som molearbejdet skred frem, kunne der konstateres en tilsanding langs indersiden af den østre mole. Ved at supplere dette med sand, hentet andre steder, blev der skabt et sammenhængende landområde langs molen, så man kunne færdes og arbejde med kajkonstruktioner m.v. næsten uafhængigt af vejrforholdene. Metoden blev også anvendt ved en del af de øvrige kajanlæg i den indre havn, således at omkring halvdelen af alle kajindfatningerne var færdige, før ud-

3 Havnebyggerne.indd 55 02/10/2016 11.09

Når en kolos holder flyttedage

Mens havneindvielsen er gledet over i minderne og historien, arbejdes der fortsat på at gøre havnen færdig.

Helt færdig.

Vi er nu i slutningen af juli 1968, og flytningen af kæmpekranen er indledt. Og den karakteriseres med rette som 'en kæmpeproces'.

Der skal udlægges nye spor på en strækning af ca. 2000 meter. Gamle spor skal fjernes. Og jordbunden sikres, før man tør lade de mange tusinde kilo stål og jern passere.

Kranen er kommet ind på land, og sporene, som er lagt ud på østmolen, tages op og lægges foran, så kran og grusværk på ny kan rykke en etape frem.

En operation der vil vare et par måneder.

Trafikale forstyrrelser undgås ikke, når havnens gader skal passeres. Kranen spærrer for Auktionsgade under passagen ved havnekontoret. Gader brækkes op for at give plads til de svære spor.

Problematisk er især passagen af bygninger på havneområdet. Der er ikke mange centimeter at give af ved velfærdsbygningen.

Hanstholm-konsortiet har denne sommer haft fuld arbejdsstyrke, ca. 150 mand, sat ind på arbejdet, og der er takket være fint vejr gjort store fremskridt.

På den vestre ydermole var den sidste firkantede kasse blevet sat ud, og det betød, at Sir Williams lillebror, som har bygget molen 175 meter ud i havet, var blevet arbejdsløs.

3 Havnebyggerne.indd 56 02/10/2016 11.09

dybningsarbejdet kom i gang. Det medførte en tidsbesparelse på mellem et og to år.

Det omfattende uddybningsarbejde i inderhavnen blev som nævnt i første omgang overladt til et firma fra Kiel. Dettes konkurs og den efterfølgende nye udbudsrunde bidrog også til forsinkelserne. Den nye entreprenør AB Skånska Cementgjuteriet var kendt med stedet og havde allerede foretaget prøvegravninger i kalkbunden ved havnen. Først i 1967 kom der for alvor gang i det meget store uddybningsarbejde, hvor der skulle fjernes 500.000 tons kalk og 600.000 tons sand. Arbejdet blev udført af en kolossal spandkædemaskine, der hejsede kalken op og læssede den i pramme. Så blev kalkmasserne sejlet en kilometer til havs og dér overladt til havstrømmene. Maskinen havde et mandskab på 25 og beskæftigede desuden omkring 15 danske arbejdere. Der blev kun arbejdet i sommerhalvåret, når det var tilpas roligt vejr. Så blev der til gengæld arbejdet i døgndrift. Når gravemaskinen var i gang, kunne det høres over hele Hanstholm. Til gengæld var den en fryd for øjet om aftenen, når den var fuldt oplyst af projektører i forskellige farver og slæbebåden tilsvarende illumineret. Om efteråret blev anlægget bugseret hjem til sit vinterhi i Malmø.

I foråret 1969 tog gravemaskinen fat på trafikhavnen, hvor der skulle graves ned til en dybde på 8,2 meter. I efteråret 1970 kunne maskinen vende hjem til Malmø for sidste gang.

Alt mens dette foregik, arbejdede Sir William stabilt videre med bygning af ydermolernes lange arme. I forsommeren 1968 blev den sidste kasse sat i den østre ydermole. Så kom den meget omstændelige og komplicerede flytning af giganten hen over havnearealet og ud på vestmolen. Det tog et halvt år. Det følgende forår kunne arbejdet gå i gang med at sætte de 21 runde kasser, der skulle danne den afgørende beskyttelse mod vest.

Mens man ventede på denne sidste etape, kom havnen til at døje med en voldsom tilsanding i læ af østmolen. Indsejlingsdybden var helt nede på godt fire meter. Det lå uden for det aftalte i licitationen, og Vandbygningsvæsenets uddybningsfartøj Grådyb blev sat ind. Med den færdigbyggede vestmole forventede havnebyggerne, at de enorme sandmængder ville blive ført uden om havneindsejlingen. Og det viste sig - trods megen skepsis og debat - at holde stik. De to ydermolers runding var bestemt af de omfattende forsøg i Helge Lundgrens laboratorium. De bestod deres eksamen, da de mødte den barske virkelighed.

På en smuk forårsdag i slutningen af maj 1970 kunne Sir William sætte den sidste runde kasse i vestmolen.

Havnen var bygget!

På land

Moler, havnebassiner og kajanlæg var de nødvendige beskyttende rammer omkring den nye havn. Men brugbar blev havnen først, når der var anlagt en række nødvendige servicefunktioner på land. Her havde Hanstholm Havn det særlige problem, at der på grund af de høje skrænter ikke

3 Havnebyggerne.indd 57 02/10/2016 11.09

Det første store skib anløber oliepieren i Hanstholm Havn lørdag 2. september 1967. En historisk begivenhed. Den 1.500 tons store tankbåd Thontank af Lidköping bliver - bugseret af to store svenske slæbebåde - bragt ind i havnen uden vanskeligheder. En gravemaskine har natten igennem arbejdet med oprensningen af indsejlingen for at sikre tankskibet vand nok under kølen.

var ret meget land til rådighed – i alt 36 ha. Derfor blev de snævre havnearealer reserveret til de mest nødvendige servicevirksomheder. Alle andre måtte 'op i byen', enten i håndværker- eller industrikvarteret.

Da havnen blev taget i brug i 1967, havde man kun nået at klargøre de mest nødvendige funktioner for den kommende fiskerihavn: auktionshal, isværk og olietank. Auktionshallen blev påbegyndt med Vandbygningsvæsenet som bygherre i efteråret 1966. Det var her, den officielle åbning af havnen fandt sted med kong Frederiks slag på klokken 8. september 1967. Dagen efter var det auktionsmester Ib Holm Sørensen, der betjente klokken, og fiskerihavnens daglige virksomhed var i gang. Det første år blev der landet 22 millioner kg fisk, hvoraf de 16 millioner var industrifisk. Det gav en omsætning på 11 millioner kr. Det var over auktionsmesterens forventning, men han savnede de lokale fiskere: "De store landinger, vi har haft, må tages som udtryk for havnens gode beliggenhed. Det er da også karakteristisk, at 90 pct. af tilførslerne er landet af fremmede kuttere, og kun 10 pct. af den hjemmehørende flåde." Det følgende år blev omsætningen mere end fordoblet.

Isværket, der var en nødvendig forudsætning for det kommende konsumfiskeri, blev opført af Claus Sørensen, Esbjerg. Som fiskeriets repræsentant i det udvalg, der skrev betænkningen bag loven i 1960, var han én af de afgørende 'fødselshjælpere' bag Hanstholm Havn. Allerede i efteråret 1967 løb han ind i en konflikt med fiskerne. De kunne konstatere, at isprisen var landets højeste, og de truede med at bygge deres eget

3 Havnebyggerne.indd 58 02/10/2016 11.09

Der er mange biler på Kai Lindbergs Gade, og der er stort rykind af mennesker, da der i begyndelsen af august 1968 er rejsegilde på en servicegård, som skal være hjemsted for en halv snes firmaer. De skal betjene havnens fiskere.

isværk. Det lykkedes at få en mindre nedsættelse af prisen. Bedre blev det ikke, da fiskeeksportør H.P. Hammer sammen med vognmand Georg Agesen opførte et frysehus, der tilbød at levere is til bl.a. auktionen. Claus Sørensen klagede til anlægsudvalget og truede med at pille sit anlæg ned og flytte det til Thyborøn. Det blev dog ved truslen, og allerede i 1970 blev isværket udbygget til den dobbelte kapacitet. Aktiviteten i fiskerihavnen var vokset over al forventning.

Også olieforsyningen gav anledning til en mindre konflikt. Anlægsudvalget besluttede at opfordre ministeriet til at bede Finansudvalget om en bevilling til opførelse af et tankanlæg. Det var en højst utraditionel løsning. I alle andre havne var det overladt til private olieselskaber at investere i de fornødne anlæg. Men netop fordi pladsen var så trang på Hanstholm Havn, ville man undgå, at flere konkurrerende anlæg bredte sig på havnearealerne. Finansudvalget bevilgede penge til anlægget. Konkurrencen skulle så sikres ved, at Staten ved en licitation overlod leverancen

De mange bygherrer bag servicegården i Kai Lindbergs Gade har grund til at ønske hinanden til lykke med resultatet – og det gør de da også. Der er mange rejsegilder i de år, og de er alle præget af optimisme og tro på en stor fremtid for havn som byen Hanstholm.

3 Havnebyggerne.indd 59 02/10/2016 11.09

November 1967: Havnemester Bruno Thaibert i de nye lokaler i 'velfærdsbygningen'. Havnekontoret kommer fra trange forhold i en barak. Udover havnekontor og omklædnings- og baderum for havnens løsarbejdere rummer bygningen et nød-elværk, der kan holde havnens fyr i gang under eventuel strømafbrydelse.

til den lavestbydende. Til gengæld måtte fiskerne finde sig i, at de ikke kunne få deres oliebehov dækket hos deres sædvanlige leverandør. Det blev OK Olie A/S, der vandt entreprisen. Firmaets tilbud - 20 øre pr. liter - var usædvanligt lavt i forhold til verdensmarkedsprisen, og en af de første dage i september 1967 kom et tankskib med den første forsyning, så der kunne leveres olie straks, når havnen var taget i brug. Den daglige drift af anlægget blev overladt til Hanstholm Brugsforening.

De store olieselskaber var særdeles utilfredse med denne ordning. De valgte at boykotte licitationen. Konflikten blev yderligere optrappet, da anlægsudvalget nedlagde forbud mod kørsel med tankvogne på havneterrænet. Hermed kunne de store selskaber hævde, at OK Olie havde erhvervet sig en helt urimelig monopolstilling.

Året efter havneåbningen blev der af ti firmaer i fællesskab opført en servicegård på havnen. Her kunne bådene få assistance, når det gjaldt vedligeholdelse af motorer, radio, ekkolod, trawl og andet udstyr, som var nødvendigt for det moderne fiskeri.

Landingernes fordeling på konsum- og industrifisk gennem havnens første år viste med al tydelighed, hvilken rolle fangsten af de såkaldte 'skidtfisk' havde fået. Da havnen endnu ikke havde nogen fiskemelsfabrik, måtte fangsterne transporteres til fabrikken i Thyborøn eller endnu længere væk. Transportudgiften kunne mærkes på den afregning, fiskeren fik, og det afholdt formentlig en del skippere fra at lande deres fangst i Hanstholm.

Belært af erfaringer fra Esbjerg havde byplanudvalget været meget optaget af placeringen af de fiskemelsfabrikker, man regnede med ville blive anlagt. Det optimale ville være en placering tæt på havneområdet, men her var pladsen meget knap. Dertil kom de alvorlige lugtgener, der

3 Havnebyggerne.indd 60 02/10/2016 11.09

September 1968: Buddene falder livligt i auktionshallen i Hanstholm på et-års-dagen for indvielsen af havnen. Auktionsmester Ib Holm Sørensen har siden det første slag på klokken 9. september 1967 haft en omsætning på 11 millioner kroner. Alle forventninger er overgået. "Rigtigheden af havnens placering bevist," erklærer en selvbevidst sognerådsformand Niels Jensen ved 'jubilæumsfesten' i auktionshallen.

kunne forventes. Derfor blev enden på overvejelserne, at der blev planlagt og byggemodnet et areal til dette formål øst for Roshagemolen ved den gamle landingsplads. Med de fremherskende vestlige vinde ville det minimere lugtgenerne. Til gengæld blev der en lidt længere transportvej fra havn til fabrik.

Først i efteråret 1968 lykkedes det at få tilkendegivelser fra virksomheder, der ville investere i et fabriksanlæg i Hanstholm. Den første blev bygget af Rønland A/S. Det startede lidt beskedent i slutningen af 1969 med

3 Havnebyggerne.indd 61 02/10/2016 11.09

Den første industrifisk landes få dage efter havneindvielsen af en kutter fra Thyborøn. Fisken bliver losset ved hjælp af en sildekran og i lastbil kørt til en anden havn. Hanstholm har endnu ikke fået en fiskemelsfabrik. Opkøberne på havnen har vanskelige startvilkår. Der mangler faciliteter på havnen, fiskepakhuse savnes – og de store tilførsler har overrasket. Dette er meldingen onsdag 13. september 1967.

Sild er godt – men bedst i form af fiskemel. Sådan lyder det i al fald, da Rønland officielt indvier en fabrik i Hanstholm i slutningen af december 1969. Og dermed opfylder et gammelt ønske om en sådan produktion i havnebyen. 14 dage tidligere har det første skib forladt havnen med en last på 350 tons til Bremen. Fabrikken ved Roshage har været i gang i fire måneder.

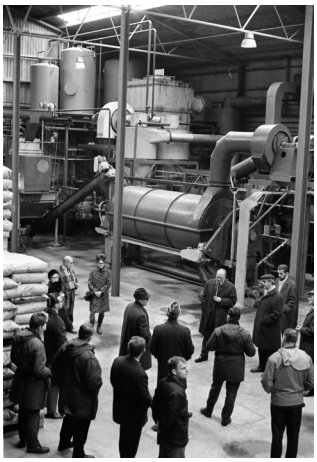

et anlæg, der kunne modtage 100 tons fisk om dagen. Firmaets fabrik ved Thyborøn kunne klare 600 tons. Nogle måneder senere stod endnu en fiskemelsfabrik klar, Hanstholm Sildemelsfabrik, ejet af A/S Blåkilde Mølle. Den kunne modtage op til 300 tons fisk i døgnet og kunne udvides til det dobbelte.

Industrifiskeriets dominans skabte ret hurtigt losseproblemer i den nye havn. Specielt da fiskemelsfabrikkerne kom i gang, og ret store kuttere skulle have plads, var arealerne på pier fire helt utilstrækkelige. Hanstholm Fiskeriforening og andre interessenter lagde et betydeligt pres på anlægsudvalget, der skaffede plads på finanslovsbevillingen for 1970 til at anlægge en helt ny pier fem, der ville få en bredde, så også store lastbiler kunne manøvrere på den. Den nye pier stod klar som 'julegave' til Hanstholm-fiskerne i december 1970. Året i forvejen havde et tilsvarende pres ført til bygning af en statsejet bedding inderst i fiskerihavnen.

Den mest markante bygning på den nye havnefront blev Hanstholm Sømandshjem, der blev indviet i foråret 1970. Et lokalt udvalg havde arbejdet på sagen gennem flere år, og der var samlet betydelige midler ind både lokalt og på landsplan. Det hele begyndte med nogle få tusinde kroner, skænket af det nedlagte sømandshjem i Thisted. Et meget aktivt udvalg med bl. a. sognepræsten i Rær, Axel Petersen, og fiskeriforenings-

3 Havnebyggerne.indd 62 02/10/2016 11.10

formand Anders Præstegaard gik allerede i 1959 i gang med at samle penge ind. Der blev holdt basarer og givet bidrag fra kirkelige kredse overalt i Danmark.

Sømandshjemmet – landets mest moderne - blev opført i samarbejde med Den svenske Sømandsmission, der betalte en fjerdedel af byggeomkostningerne og fik rådighed over en del af hjemmet. Samtidig blev der i underetagen udlejet kontorer til vandbygningsvæsen, fiskerikontrol og toldvæsen.

Der var god søgning til det nye sømandshjem. De mange fremmede kuttere i havnen havde kun primitive opholdsrum og slet ikke bad. Her kunne et ophold på sømandshjemmet være en kærkommen afveksling.

Byggeaktivitet på havnen – her opførelsen af sømandshjemmet. Året er 1968.

Da havnen med udgangen af 1970 var færdigbygget, var den alt i alt ved at være veludstyret med de servicefunktioner, man kunne forvente i en moderne fiskerihavn. Men der var også plads til en nydannelse i form af en samlecentral. Det var et nyt koncept, der blev udtænkt af et par unge Agger-fiskere allerede i 1966. De to fiskere, Thorkild Grøn og Svend Heiselberg, der tilmed var svogre, begyndte at fiske fra den nye havn i 1968 samtidig med, at Svend Heiselberg blev valgt til formand for Hanstholm Fiskeriforening. Formandshvervet gjorde det vanskeligt at være så meget på havet, og så kunne Heiselberg passende bestyre denne samlecentral.

Grundtanken bag samlecentralen var at samle fangsterne og levere en enstrenget service til de både, der landede konsumfisk. Den havde døgnåbent. Straks bådene lagde til kaj, stod centralens folk parat til at sortere fangsten og klargøre den til auktionen. Samtidig sørgede centralen for al den service, der var behov for: brændstof, proviant, reparationer af båd og trawl m.v. På den måde kunne kutteren hurtigt stikke til havs igen, og skipperen var fritaget for at træffe en række aftaler med tilhørende mellemregninger.

I løbet af 1970erne blev der etableret andre samlecentraler på havnen. Samlecentral-princippet var med til at gøre det attraktivt for fremmede kuttere at lande deres fangster i Hanstholm.

3 Havnebyggerne.indd 63 02/10/2016 11.10

SKUB TIL FREMTIDEN …

3 Havnebyggerne.indd 64 02/10/2016 11.10

4 GRØN BY - BLÅT HAV

Man sagde bare 'Stinne' eller – lidt mere højtideligt – 'Stinne Sørensen'. Så vidste alle, hvem det var. Efter kirkebogen hed hun Anna Kirstine Madsen. Ændringen til Sørensen fulgte med, da Stinne i 1938 blev gift med tømrersvend Peter Sørensen.

Stinne blev født i 1919 og var dermed jævnaldrende med det langstrakte havneprojekt. Som ganske lille flyttede hun med sine forældre, Anna og Marius Madsen, til Hanstholm. Stinne havde lange ører, og hen over middagsbordet har hun ganske sikkert hørt meget om de mange problemer, der knyttede sig til havnebyggeriet og det lille samfunds udvikling i 1920erne og 1930erne. Marius Madsen var gennem en lang årrække formand for den nyoprettede fagforening for arbejdsmænd, og han var fra 1929 valgt ind i sognerådet som socialdemokrat. Stinne blev handelsuddannet og blev boende i byen efter ægteskabet med Peter. Dermed kom hun under krigen til at opleve den tyske besættelsesmagts hektiske aktivitet på holmen og måtte som de fleste andre tage ophold i barakkerne i Ræhr fra 1943 til 1946. Da byen blev åbnet igen, flyttede Stinne og Peter tilbage til lejemålet i et af Statens huse på Helshagevej. I de magre venteår op gennem 1950erne, hvor arbejdsløsheden var stor, fik Peter arbejde ved Oddesundbroen, men de beholdt deres hus i Hanstholm.

I 1962 trådte Stinne i sin fars fodspor og blev valgt ind i sognerådet på den socialdemokratiske liste. Hun blev dermed den første kvinde i sognerådet. Her kom Stinne til at spille en central rolle gennem de år, hvor Hanstholm oplevede en voldsom udvikling, og sognekommunen blev omdannet til en moderne storkommune. Det var i denne omvæltning, Stinne Sørensen blev en institution, kendt af alle, såvel 'stamfolkene', som hun sagde, som de mange tilflyttere. I 1968 blev hun forkvinde for social-

Stinne Sørensen er dommer i en fodboldkamp mellem sognerådet og de kommunalt ansatte i 1966 til fordel for sømandshjemmets byggefond. Her føres hun i vogn til kamppladsen ledsaget af hvidkitlede linjevogtersker udstyret med kageruller. Sognerådet gør i øvrigt ikke nogen overbevisende figur på fodboldbanen – de tabte 0-4 – men der bliver samlet et 'pænt' beløb ind til det kommende sømandshjem.

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 65 02/10/2016 11.10

udvalget. Et usædvanligt skridt, da det var skik og brug i Hanstholm, som i de fleste andre sognekommuner, at det var sognerådsformanden, der bestred denne udgiftstunge post.

Stinne Sørensen stod i spidsen for socialudvalget frem til 1974, da hun på grund af sygdom måtte trække sig ud af det kommunalpolitiske arbejde. Det var i disse år, en moderne socialforvaltning blev bygget op. Men Stinne overlod ikke alt til kontorfolkene. Hun tog sig af de mennesker, der havde brug for hjælp. "Jeg betragtede aldrig folk som en sag, men som det, de var, nemlig mennesker," sagde hun. Socialforvaltningen havde en fremskudt post hjemme hos Stinne på Helshagevej. Her stod døren altid åben. Hun havde døgnvagt.

I et nybyggersamfund med stor tilflytning og med mange børnefamilier, hvor moren ofte stod alene med problemerne, var der god brug for en socialudvalgsforkvinde af Stinnes støbning. "Jo, for mange har det skam været et vovestykke at bosætte sig i Hanstholm, og der har sandelig været grund til at tage hatten af for ikke så få tilflyttere, fordi de har accepteret afsavn," fastslog Stinne Sørensen.

En sommerdag i 1972 blev hjælpsomheden omsat i en lynhurtig redningsaktion. Der udbrød brand hos genboen, og Stinne og Peter reddede den invalide Anne Søe Christensen ud af huset. Det blev belønnet med en pris fra Carnegie-fonden.

Stinne forenede det gamle og det nye samfund. Hun tog den traditionelle rolle som sognepolitiker med over i en ny tid, der byggede på administrativ forvaltning af en efterhånden vidtforgrenet lovgivning. Hun handlede ud fra egen livserfaring.

En af Stinnes politiske mærkesager blev kampen for at bevare den gamle bebyggelse langs Bådsgårdsvej. I den vedtagne byplan var centeret placeret netop, hvor en række huse var blevet bygget i mellemkrigstiden. Byplanlæggerne forventede, de blev revet ned. Men her trådte Stinne i karakter: "Da vi havde diskussionen om husene ved Bådsgaardsvej, var der én tanke, der pinte mig mere end nogen anden. Det var tanken om de gamle hanstedboer, der blev jaget fra hus og hjem af tyskerne og siden oplevede skuffelserne omkring havnesagen. Skulle vi nu til at jage nogle af dem fra hus og hjem endnu en gang? Det ville ikke være til at bære." Stinne kæmpede for de gamle huse og fik vendt stemningen i kommunalbestyrelsen. Husene blev bevaret og centret flyttet længere mod vest.

Stinne Sørensen kan betragtes som repræsentant for den kontinuitet mellem gammelt og nyt, der også kendetegner udviklingen i Hanstholm i 1960erne. De gamle, stærke familier var der fortsat og satte et betydeligt præg på nybyggersamfundet. Samtidig hører Stinne Sørensen til generationen, der kom til at opleve den nye tid ekstra stærkt, netop fordi hun kendte og havde levet en betydelig del af sit liv i den gamle tid. Hun var ikke på nogen måde vokset op i fattigdom. Der var tilbage i 1930erne varme i kakkelovnen, mad på bordet og råd til pænt tøj. Evakueringen og den manglende udvikling i 1950erne havde gjort Hanstholm til et lidt hengemt hjørne af Danmark, hvor der ikke rigtig var plads til fornyelse. Og så kom de nye tider med et brag, da den nye havnelov var blevet vedtaget i 1960. Køben-

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 66 02/10/2016 11.10

havnske embedsmænd og ingeniører begyndte at regere med det hele, mange fremmede etablerede sig i byen, ikke mindst håndværkere, og i løbet af et par år var Hanstholm forvandlet til én stor byggeplads. I 1960 boede der godt 500 mennesker på holmen. 15 år senere var der 2290, og der var bygget 350 nye huse. Den kraftigste befolkningsudvikling i Nordvestjylland i denne periode.

Samtidig bevægede det øvrige Danmark sig ind i en hidtil uset højkonjunktur med industrialisering, fuld beskæftigelse og stærkt øget købekraft. Der blev råd til at bygge eget hus, stille en bil ved siden af i carporten og endda tage på sommerferie med bil og telt, eller måske bestille en charterrejse til solvarme strande. Et nyt Danmark var ved at tage form, og Hanstholm surfede med på bølgen.

Driftige håndværkere

Håndværkere blev der brug for. Forventningerne til fremtiden var store, da havnebyggeriet blev sat i gang. Unge driftige håndværkere fandt hurtigt ud af, at her kunne man bygge en ny virksomhed op.

El-installatør Henry Høyer havde tidligere haft forretning i Thisted, men da loven om Hanstholm Havn blev vedtaget, drev han virksomhed i Skanderborg. Et vennepar fra Thisted opfordrede familien til at flytte til Hanstholm: "Efter at vi havde været i tænkeboks, valgte vi at lade den gamle drøm, spændingen og optimismen råde, og vi flyttede til Hanstholm," hedder det i en senere erindring. Henry Høyer fik autorisation under Nordthy Strømforsyning til at drive installatørforretning i Hanstholm. I løbet af sommeren 1960 blev han inviteret til orienteringsmøde med byplangruppen. Her fik han at vide, at der nok ville gå en rum tid, før der ville komme gang i byggeriet.

I december kørte flyttevognen med alle familiens ejendele af sted mod Hanstholm. Her flyttede de ind i et meget lille hus på Roshagevej, en barak fra besættelsestiden. Henry Høyer og hans familie blev de første tilflyttere til Hanstholm, efter at havneloven var vedtaget. I løbet af januar fik han indrettet værksted i en gammel rutebilgarage. Nu ventede han kun på kunderne. De kom, da formand Justesen fra havne-konsortiet i løbet af foråret ringede og fortalte, at nu skulle der indrettes lejligheder til overingeniør Funder og andre medarbejdere i Hanstedgård, den gamle officersbarak fra besættelsestiden. "Han kunne have kaldt på mig midt om natten, og jeg ville være sprunget op – klar til at arbejde," erindrer Henry Høyer. Kort efter gik konsortiet i gang med at opføre en ny administrationsbygning. Det gav også arbejde til håndværkerne.

Installatør Henry Høyer og skibskaptajn Søren Bjerregaard. Det nye Hanstholm og det gamle Hansted forenet i dette billede fra marts 1967. Hanstholm Borgerforening udnævner det første æresmedlem, og ingen kunne være mere selvskreven end den pensionerede skibskaptajn.

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 67 02/10/2016 11.10

Hanstedgård, hvor Henry Høyer i 1961 får sit første arbejde. Anledningen var, at bygningen i forgrunden skulle opføres til havnebyggeriets ingeniører. Hanstedgård blev oprindelig opført under besættelsen som boliger for tyske officerer. I 1950erne havde Vandbygningsvæsenet anvendt Hanstedgård som kontor og lejligheder. Efter havnebyggeriets afslutning blev bygningen anvendt som KFUM & K-spejdernes hus.

Henry Høyer engagerede sig hurtigt i familiens nye lokalsamfund. Vognmand Egon Harbo opfordrede ham til at melde sig ind i Hanstholm Borgerforening, og allerede ved den næste generalforsamling overtog Henry Høyer formandsposten. Et blandt flere eksempler på, at det gik hurtigt med at blive accepteret som en del af fællesskabet i disse års Hanstholm.

"Jeg stod og fugede gavl på et hus i Skagen og sagde pludselig til mig selv: Nu vil jeg starte i Hanstholm!" Sådan forklarer murermester Evan Andersen sin beslutning om at etablere sit firma i den nye by. Evan Andersen var fra Hjortdal, udlært i Fjerritslev, og efter soldatertiden havde han slået sig ned i Skagen. Han tog fat i Hanstholm efter nytår 1964, netop da nybyggeriet for alvor tog fart. Han begyndte meget passende med at bygge hus til sig selv på Bødkervej.

Evan Andersen blev hurtigt valgt ind i sognerådet. Her sad han helt frem til 1988, hvor sognerådet for længst var blevet til kommunalbestyrelse. Virksomheden voksede. Han byggede enfamiliehuse og blev deltager eller entreprenør på flere af de kommende års store byggeprojekter: hotellet, den nye skole, et lejlighedskompleks, et isværk, en fiskemelsfabrik og meget andet.

Nogle måneder før Evan Andersen flyttede til byen, havde tømrermester Hans Bak studset over nogle iøjnefaldende annoncer i Jyllands-Posten. Her blev driftige erhvervsfolk opfordret til at slå sig ned i Hanstholm. Man kunne henvende sig i det lokale erhvervscenter. Hans Bak var opvokset og udlært i Thisted, men havde i et par år drevet egen forretning i Volsgaard ved Hobro. Han begav sig nu til Hanstholm, hvor det omtalte 'erhvervscenter' viste sig at være et lille skur på Helshagevej, bemandet med vognmand Egon Harbo. Byen fremtrådte som ét stort roderi - man var endnu i gang med det store kloakeringsprojekt. Men sammen med sin kone, Bitten, besluttede Hans Bak at give byen en chance. De fik landinspektør Poul Boe til at udparcellere en byggegrund ved Hjulmagervej. Den fik de så lejekontrakt på efter forhandling med Jørgen Halck, em-

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 68 02/10/2016 11.11

bedsmanden i København, og de byggede et værksted. De første to år boede de i en lejlighed, der var indrettet i den ene ende af værkstedet. Så byggede de et rigtigt hus ved siden af. Her blev de boende i 49 år. Hans Bak kom til at levere tømrer- og snedkerarbejde til mange af den nye bys huse.

Egentlige typehusfirmaer fik aldrig fodfæste i byen. Det var lokale håndværkere, der i samarbejde stod for det meste.

Der kom adskillige andre håndværkere og butiksindehavere til byen i disse år. Nu skulle der støbes, mures, hamres, lægges rør og trækkes ledninger. En ny by bygger ikke sig selv. En af tilflytterne, brugsuddeler Holger Christensen, har fastholdt denne erindring af nybyggertiden: "Det var meget specielle, mærkværdige, men også positive år. Her lærte vi de oprindelige 'gamle' hanstholmer at kende, en befolkning, som efter mange års håb og forventning om en ny havn nu måtte sige goddag og farvel til en masse nye mennesker. De havde deres egen måde, en blanding af bramfri og næsten fandenivoldsk måde at sige tingene på, kombineret med en veludviklet sans for humor. Når man forstod denne form for udtryksmåde, faldt man hurtigt til."

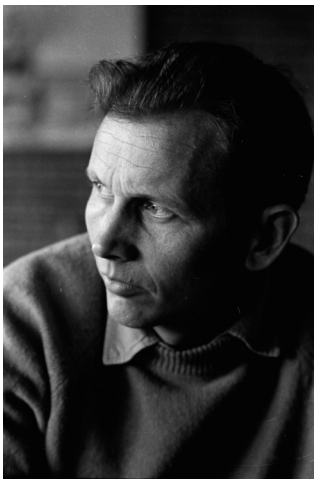

Tømrermester Hans Bak etablerer sig i Hanstholm i november 1963. Med Bitten Bak som medhjælpende hustru driver han virksomhed i en lang årrække. Bitten og Hans Bak flytter til Thisted i 2012.

Bo bedre

'Villa'. 'Typehus'. 'Enfamiliehus'. Kært barn har mange navne. Men det blev navnet 'parcelhus', der erobrede sproget og blev den gængse betegnelse for den boligform, der i 1960erne bredte sig ud over Danmark. Den økonomiske vækst med tilhørende inflation og skattelovens bestemmelse om rentefradrag skabte én af danmarkshistoriens store folkebevægelser. Drømmen om eget hus – og i tilgift en bil i carporten – blev virkelighed for de mange. I de to årtier efter 1960 blev der opført 450.000 parcelhuse. Vidtstrakte arealer rundt om de danske byer blev udstykket i små parceller, oftest styret af, hvad der sikrede den optimale grundudnyttelse og muliggjorde den nemmeste kloakering. Det var også de store byggematadorers tid, som f.eks. typehuskongen Jens Peter Koch, der fik bygget 12.000 række- og parcelhuse ved Odense og Aarhus.

Parcelhuset var den individuelle boligforms store gennembrud, men i praksis blev det udformet som et ensartet, standardiseret byggeri.

Det nye Hanstholm var på sin egen måde en del af denne folkebevægelse. De fleste af de omkring 1500 mennesker, der i løbet af 1960erne flyttede til byen, kunne rykke ind i et nybygget parcelhus. Men den kommende bygherre skulle først gennem nogle lidt komplicerede manøvrer. I Hanstholm var det ikke nok, at en entreprenør fik en landinspektør til at udparcellere bondens mark. Staten ejede jorden, og en byplangruppe havde fået til opgave at få det hele til at ligne en moderne by. Byggeriet kom for alvor i gang i 1962, hvor der blev bygget 18 huse.

En vigtig gruppe blandt nybyggerne var de håndværksmestre, der gerne ville have værksted og bolig samme sted. De fik anvist byggegrunde i det, planlæggerne meget passende udnævnte til 'håndværkerkvarteret' på nordsiden af Byvej (senere omdøbt til Chr. Hansens Vej).

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 69 02/10/2016 11.11

Hans Bak har parkeret sin trailer ved begyndelsen til Hjulmagervej. Han har tidligere haft forretning i Volsgaard ved Hobro. Nu skal der bygges nyt værksted.

Fordelingen af grunde i overensstemmelse med den foreløbige skitse til byplan blev styret fra Slotsholmsgade 10 i København. I Trafikministeriets kontor sad anlægsudvalgets sekretær, Jørgen Halck, og her måtte bygherren eller den håndværker, han havde truffet aftale med, henvende sig. Jørgen Halck og hans medarbejdere styrede så fordelingen af parcellerne i samarbejde med landinspektør Poul Boe fra Thisted, der foretog den praktiske opmåling.

I det første år blev Statens byggegrunde solgt. Skødet var imidlertid behæftet med en klausul, der skabte betydelige vanskeligheder, når den nye ejendom skulle belånes. Klausulen betød, at ved ejerskifte inden for de kommende 20 år havde Staten ret til at overtage ejendommen på nærmere fastlagte vilkår. I 1963 erkendte anlægsudvalget, at dette var til betydelig gene for køberen, og man gik over til det lejeprincip, der kom til at gælde for Hanstholm gennem en meget lang årrække. Lejemålet var uopsigeligt i 90 år, og den årlige leje blev fastsat til 5 pct. af grundværdien. På den måde blev det ganske fordelagtigt at bygge hus i Hanstholm i en tid, hvor jordpriserne i øvrigt var i kraftig stigning.

Drømmer du om eget hus? KB-huset i Hanstholm har det hele, og gardinerne er fra Erik Scharling i Thisted.

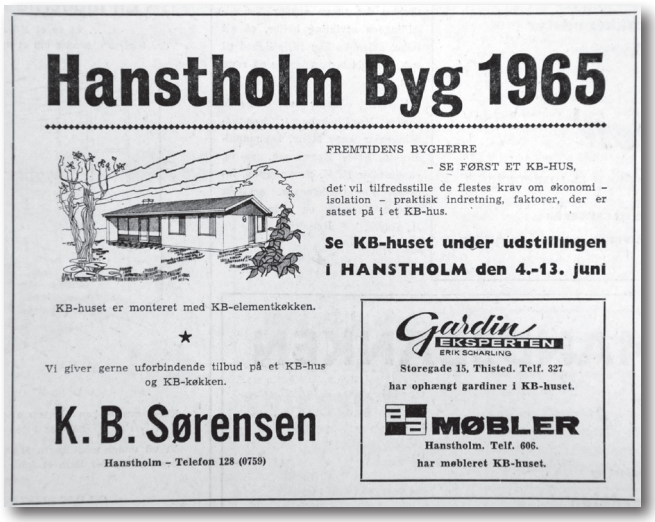

Arven fra den tyske besættelsesmagt var også et specielt Hanstholm-problem, som først skøderne og senere lejekontrakterne omhyggeligt tog højde for. Den kommende bygherre måtte skrive under på, at han ikke kunne rejse noget erstatningskrav for, hvad der måtte åbenbare sig af betonstøbninger, når de begyndte at grave. Planlæggerne havde valgt at rykke den

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 70 02/10/2016 11.11

Det første par år indretter Bitten og Hans Bak lejlighed i den ene ende af værkstedet. I 1965 bliver der råd til at bygge et hus til familien.

kommende by et godt stykke væk fra skrænterealerne for at undgå de største befæstningsanlæg, men overalt ventede bastante overraskelser i jorden. Adskillige af de nye huse fik helt uventet en kælder foræret. Andre måtte døje med sætningsskader.

De første udstykninger blev gennemført i 1962, hvor der blev bygget 18 huse. De kom til at ligge på Anemonevænget samt Astersvænget og et område ved Molevej. Her begyndte det nye Hanstholm at vokse frem. Anemonevænget fik hurtigt tilnavnet 'Havregrynsstrædet', da man i snakken mand og mand imellem var helt sikker på, at når tilflytterne skulle betale 60.000 for sådan et nyt hus, så blev der kun råd til havregrød i en overskuelig fremtid.

Sådan vil den nybagte parcelhusfamilie gerne indrette den store lyse stue. Men først skal væggene males med Sadosan.

I de følgende år bredte parcelhusene sig syd for Byvej (senere Chr. Hansens Vej), langs de nyanlagte ege-, elme-, fresia- og flora-vænger. I alt blev der i 1964 – det helt store byggeår – opført 120 huse. Heraf var 36 huse tæt-lav bebyggelse i form af en kæde af rækkehuse syd for Fyrvej, opført af boligselskabet Fyrparken. Det viste sig at være vanskeligt at udleje disse boliger. Trangen til selv at eje var afgjort den stærkeste i disse år. Løsningen på Fyrparkens problem blev, at den sydlige fløj af anlægget blev omdannet til det alderdomshjem, kommunen manglede.

De nye huse var typiske for 1960ernes boligbyggeri. Det var de lokale nyetablerede håndværksmestre som Evan Andersen, Peder Chr. Pedersen - alias 'Per Murer' - Hans Bak, Henry Høyer og Mogens Svenningsen, der byggede husene. De byggede efter standardtegninger, oprindelig udviklet af de store typehusproducenters arkitekter. Det

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 71 02/10/2016 11.11

var funktionelle huse. Enkle i det ydre, uden pynt og gesimser, med store vinduer og havedør med direkte adgang fra stuen til terrassen. Hus og have var tæt forbundet. 1960ernes huse var - målt med senere årtiers alen - ret små, ofte 100 kvadratmeter eller lidt mindre, men indretningen var ny med den store lyse stue, det funktionelle køkken, bygget af industrifremstillede elementer og med køleskab, fryser og el- eller gaskomfur. Så var der badeværelse. Og endnu en væsentlig nyhed: Ét eller flere børneværelser. En ny tid i børns og unges kulturhistorie var begyndt.

Set i lyset af tidligere generationers liv på holmen var den afgørende forandring, at der var en behagelig varme i alle husets rum. Endnu i 1950erne havde de fleste døjet med optænding i kakkelovne og iskolde soveværelser for ikke at tale om koldt vand i hanen. De nye parcelhuse havde centralvarme, og familierne, der flyttede ind i dem, trådte dermed ind i '21-graders kulturen', med alt hvad dertil hører af ændrede tøjvaner og meget andet.

I de første år måtte husene klare sig med eget oliefyr, men allerede i 1965 fik byen sit eget fjernvarmeselskab med central i den gamle kostforplejning fra besættelsesmagtens tid. Herfra blev der lagt ledningsnet ud til de nye parcelhuskvarterer.

Hanstholm Byg 65

"Boliger skyder op som paddehatte, industrivirksomheder etablerer sig, flere og flere butikker åbner, pengeinstitutter har spredt sig over hele byen, og som bekendt er et stort hotel for længst blevet opført mellem klitterne (…) Det er imidlertid uundgåeligt, at indtrykkene vil blive lidt flimrende og spredte, når man ser på den ekspansion, der er sket i kommunen – og som stadig foregår. Disse løse ender bliver der nu mulighed for at få knyttet sammen."

Sommeren 1966: Byggeriet i Hanstholm er kommet byggemodningen lidt i forkøbet. Fem familier er allerede flyttet ind i færdige huse, og på yderligere 12 parceller i Floravænget er der huse under opførelse. Vi er i 'boligområde 5', hvor det grønne lys er tændt for byggeri på i alt 75 parceller. Og hvor der er store maskiner i arbejde, er der også nysgerrige børn. Her følger nogle af de yngste nybyggere sidste fase i vejarbejdet.

Sådan introducerede Thisted Amts Tidende den store byggeudstilling, Hanstholm indbød til i juni 1965.

Det foregående efterår havde det nye samfund – med Hanstholm Borgerforening i spidsen – vist, at det kunne løse en stor opgave i fællesskab. Hanstholm Hallen - tyskernes gamle teatersal og biograf - var blevet vækket af sin dvaletilstand. Allerede i maj var den nye kommunale administration rykket ind i den tidligere lejlighed på

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 72 02/10/2016 11.11

Indvielsen af den renoverede Hanstholm Hal i januar 1965 blev en festlig begivenhed, der samlede alle i det nye bysamfund. Her Thisted Gardens indmarch.

første sal. Nu gik byens håndværkere i aktion. Alle arbejdede 'netto', altså uden at få løn for det, og arbejdsudvalget, der omfattede kommunaldirektør Svend Rasmussen, kommuneingeniør Aage Holm, elinstallatør Henry Høyer, gas- og vandmester Mogens Svenningsen og murermester Okkels Lindhardt, kautionerede i fællesskab for alle udgifterne.

I januar var hallen klar til brug. Det blev fejret med et brag af en fest: Indmarch ved Thisted Garden, festtale ved amtmand Fl. Martensen-Larsen, underholdning ved violinisten Wandy Tworek, monologer ved redaktør Clemmen Brunsgaard og landinspektør Poul Boe. Bagefter spillede Alfred Haanings orkester op til dans, der varede til ud på de små timer.

Poul Boes monolog var skrevet af en anonym borger i kommunen. Den sluttede med "Du grønne by ved det saltblå hav, for dig skal vort hurra runge!" Den formulering fangede Aage Holm og forenklede til "Den grønne by ved det blå hav".

Det er pinse, og det er ønskevejr. Det nye Hanstholm er klar til at modtage gæster fra nær og fjern i den renoverede Hanstholm Hal. Byg 65-udstillingen åbner med 35 stande, biograf, bar, restaurant og meget andet.

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 73 02/10/2016 11.11

Stinne Sørensen – ene kvinde i sognerådet – har fingeren på den kommunale puls. Her ses hun ved en af 'attraktionerne' på udstillingen Byg 65. Det er en model af Hanstholm, som havnebyen efter planlæggernes mening vil komme til at se ud. En af hendes politiske mærkesager bliver kampen for at bevare den gamle bebyggelse langs Bådsgårdsvej – som planlæggerne ville have revet ned. Kommuneingeniør Aage Holm, kommunaldirektør Svend Rasmussen og uddeler Carl Yde er blandt dem, der sammen med Stinne Sørensen diskuterer enkeltheder i den store plan.

Dermed havde byen fået et slogan, der blev brugt flittigt. Der blev skiltet med det ved indfaldsvejene til byen, og det indgik i enhver form for markedsføring.

Den store byggeudstilling var endnu et udtryk for, at tilflytterne - sammen med 'stamfolkene' - i det nye samfund kunne løfte i flok. Det krævede en betydelig arbejdsindsats at planlægge og opstille den omfattende udstilling, og - som Svend Rasmussen udtalte - "koner, kærester og døtre, der var arbejdsmodne, var tvangsudskrevne". Alle håndværkere og butikker i Hanstholm var repræsenteret på udstillingen. Dertil kom en række firmaer fra Thisted og det øvrige land. I midten af hallen havde byplangruppen opstillet en model af den fremtidsby, der allerede var ved at blive bygget. Også havne-konsortiet var til stede med modeller af den kommende havn og den berømte kæmpekran.

Hotel Hanstholm havde indrettet restauration på balkonen, hvor der var såvel øl- som mælke/bacon-bar. Børnene kunne parkeres i et legerum, som LEGO havde udstyret med sine populære byggeklodser. Alt sammen båret af den stemning, amtmand Fl. Martensen-Larsen ramte i sin åbningstale: "Der går en bølge af optimisme over samfundet heroppe."

Udstillingen varede i to uger og blev en velbesøgt succes. Eneste uheld

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 74 02/10/2016 11.11

På den store Byg 65-udstilling er der noget for enhver smag. Også de unges. Men de ældre er velkomne til at kigge med i et stort hangartelt uden for Hanstholm Hallen. Her viser flyvevåbenet de muligheder, forsvaret har til de unge, der enten har aftjent værnepligt eller som står foran at skulle vælge uddannelse. Og så er der chancen for at komme tæt på en 'rigtig' jetjager, der er transporteret den lange landevej fra Aalborg til Thy. Det er ikke hverdagskost og ikke så lidt af en 'sensation'.

var – som Henry Høyer noterer i en erindring – at landet netop i disse varme junidage blev hærget af en ølstrejke, der lukkede stort set alle danske bryggerier. Som en nødløsning blev der købt belgisk øl hjem til Hanstholm.

Et vigtigt mål med udstillingen var at skabe medieopmærksomhed om det nye Hanstholm. Det lykkedes at få begejstrede overskrifter i de danske aviser, som f.eks. Børsens "Danmarks nordvestlige eventyrrige: Thyland!," Fyns Stiftstidendes "Der er rav i den – oppe i Thyland" og Jyllands-Postens "Hanstholm viser sin fremtid."

Vi venter på fiskerne

Optimismen fejlede ikke noget. Men måske var det ved at gå lidt for stærkt i nybygger-Hanstholm. Havnebyggeriet var ramt af alvorlige forsinkelser. Det hele gik ikke som planlagt, og åbningen af havnen fortonede sig i en lidt usikker fremtid. Fiskerfamilierne, der skulle være det nye samfunds bærende gruppe, havde foreløbig ikke nogen interesse i at flytte til byen. Kommunens ihærdige bestræbelser på at tiltrække industrivirksomheder gav heller ikke resultat. Også her ville man lige vente og se tiden an.

Amtmand Fl. Martensen-Larsen holder tale ved åbningen af Byg 65. I kraft af sin personlighed spiller egnens højst placerede embedsmand en afgørende rolle ved alle store begivenheder i 1960erne. Han forstår at italesætte drømmen om Hanstholm.

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 75 02/10/2016 11.11

Når de bliver forkølede i Hanstholm, nyser hovedstadspressen. Hanstholm har i 1960erne stor mediebevågenhed. I vinteren 1965-66 breder nervøsiteten sig i det nye samfund. Havnebyggeriet er alvorligt forsinket.

6 B.T. MANDAG

De ventede i 50 år og må nu vente endnu en lang vinter

Forsinkelsen ved at føre til en tragedie i Hanstholm, hvor man kaldte 1965 for »hungersnødens år«

Perioden efter den store udstilling blev lidt af en nedtur. Man kunne konstatere tomme huse og ledige lejligheder i byen. Vinteren 1966 oplevede man for første gang i flere år arbejdsløshed. Adskillige måtte søge arbejde i andre egne. Samtidig var kommunens økonomi anspændt. I marts 1966 var der skatterestancer på 346.000 kr. Det var en tredjedel af den samlede skatteudskrivning på 1,3 millioner kr. Det var før indførelsen af kildeskat, så restancerne var et resultat af det foregående års gode indtjening. Samtidig var et stort skolebyggeri og andre anlægsarbejder i gang. Kommunen var samtidig i restance med indbetaling af statsskat på 24.000 kr. Den nye sognerådsformand, Chr. Hansen, og hans kommunaldirektør fastholdt kækt det optimistiske smil, når de mødte pressen og rystede på hovedet af sortseernes snak om ´den kommende spøgelsesby'. Men de erkendte, at havneåbningen var ventet med længsel. For lukkede døre blev der afholdt et møde med amtmanden og en række organisations- og erhvervsrepræsentanter. Her blev det aftalt at lægge pres på trafikministeren med henblik på at fremme byggeprocessen på havnen. Men helt frem til sommeren 1967 herskede der usikkerhed om, hvornår fiskeridelen af havnen kunne tages i brug. Efter havneindvielsen i september 1967 ventede byen fortsat på de nye fiskerfamilier, der for alvor skulle skubbe en udvikling i gang. I 1968 var der kun 19 hjemmehørende fiskefartøjer i den nye havn, og de var af beskeden størrelse, 331 tons i alt. Så begyndte der at ske noget. I 1969 var antallet af både steget til 46 med en samlet tonnage på 1290. I 1975 var det blevet til 125 både, og hvor gen-

Grethe og Viggo Hjelm Madsen, en fiskerfamilie fra Skagen, der i begyndelsen af 1969 flytter til Hanstholm og slår sig ned i et nyopført hus med udsigt til hav og reservat. Mens han er sikker på, at opbruddet fra Skagen er en rigtig beslutning, er hun lidt i tvivl: "Som tilflytter kan man godt komme til at kede sig lidt, men en gang imellem tager jeg en tur ind til Thisted for at se på gadelivet og gå i butikker. For at opleve lidt af det, som Hanstholm endnu ikke kan byde på." Til gengæld er 13-årige Susanne faldet godt til i Hanstholm. Glad for skolen, veninder og kammerater.

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 76 02/10/2016 11.11

nemsnitsstørrelsen på bådene i 1968 kun var 17 tons, var den i 1975 på 54 tons. Til hver båd hørte adskillige familier. Dertil kom de familier, der var knyttet til servicefunktioner og værksteder, der voksede frem i tilknytning til fiskeriet. Byen voksede med næsten 100 indbyggere om året til midt i 1970erne, og der blev bygget omkring 30 nye huse hvert år. Det var unge familier, der flyttede til. Af den samlede befolkning i kommunen var 29 pct. i 1970 under 14 år. Der har ikke manglet legekammerater på de nyanlagte villaveje og stier. Yderligere 33 pct. var mellem 15 og 39 år. Og kun 11 pct. var ældre end 65 år. Børnerigdommen er måske også forklaringen på, at kun få kvinder i de tilflyttede familier var på arbejdsmarkedet. En børnehavekomité udsendte i 1970 1500 spørgeskemaer til kvinder i kommunen. De blev spurgt, om de ville tage arbejde, hvis de kunne få deres børn passet i en børnehave. Komitéen modtog kun 15 udfyldte skemaer.

I midten af 1960erne var utålmodigheden og forventningerne store, men i 1970 erkendte borgmester Chr. Hansen, at forsinkelsen i havnebyggeriet set i bakspejlet var heldig for kommunen: "Havde havnen været færdig til den fastsatte tidsfrist 1. oktober 1966, tror jeg, det hele var endt i kaos. Vi var på det tidspunkt langt fra rede til at styre den udvikling, der ville blive en følge af havneåbningen. Forsinkelsen har været gunstig for os og betydet en blid overgang."

Villa i Hanstholm
med bilgarage, kan iflyttes straks.
Nærmere ved telf. Bedsted 25.
Kr. Knudsen.

Der bliver bygget mange huse i Hanstholm i sidste halvdel af 1960erne. Måske også for mange. Nybygget hus venter på en indflytter.

Et kig over den nye by, da den var til eksamen i 1982. Bystrøget, forbeholdt gående og cyklende trafik, tager sit udgangspunkt i centret, går forbi skolen og under Molevej. I forgrunden Gyvelvænget og yderst til højre Bellisvænget. Det er ikke blevet tæt-lav bebyggelse efter arkitekternes hoved, men tæt parcelhusbyggeri med huse, der har placeret sig som bygherren nu har fundet bedst.

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 77 02/10/2016 11.11

"Jeg havde været i Hanstholm og opdaget, at det var en enorm interessant location på grund af de for mig nærmest surrealistiske modsætninger, der fandtes i byen. På den ene side var der den grove betonhavn, som lå og strittede ud i Vesterhavet, og på den anden side disse nøgne, ubeplantede villakvarterer med rækker af kliniske parcelhuse, der lignede, at de bare var drysset tilfældigt ned i sådan et urlandskab. Hvis man kiggede ind ad vinduerne, kunne man se, at de hårdtarbejdende mænd havde købt alle de velfærdsgoder, som brochurerne væltede ud i hovedet på dem, men eftersom de også var fornuftige, havde mange af dem undladt at tage møblerne ud af den beskyttende plastic, fordi de vidste, at de ville komme møgbeskidte hjem i deres fiskestinkende kedeldragter, og så ville de ikke ødelægge den fine sofa. Sådan var det i hvert fald dengang. Det var helt syret at kunne se det bløde silkestof gennem den klare plastic uden at kunne føle det."

Det første møde med Hanstholm i 1970erne gjorde et stort indtryk på den unge Jon Bang Carlsen, instruktøren bag filmen 'En fisker i Hanstholm'. Her fastholdt i en erindring i 2012.

By til eksamen

Hanstholm blev ikke nogen spøgelsesby. Men den kom heller ikke til at leve op til de store forventninger fra midten af 1960erne. Byplangruppen havde regnet med, at dispositionsplanens første etape – svarende til det nuværende Hanstholm – kunne rumme 5.000 indbyggere.

I 1976 boede der det halve, 2.500. På arealerne øst for byen kunne der ifølge planlæggerne med samme bebyggelsestæthed yderligere blive plads til 20.000 indbyggere. Der blev ikke brug for at arbejde videre med disse planer. Dispositionsplanens første etape var fuldt ud tilstrækkelig.

Da holmboerne trådte ind i 1960erne gik de rundt i et gråt og noget nedslidt fiskerleje. De gamle huse kunne man stadig finde, men rundt om dem havde alt det nye taget magten. Villakvarterer med 350 nye huse, et håndværkerkvarter med 50 virksomheder og et industrikvarter med 15 virksomheder. Kiggede man ud over skrænten, kunne man iagttage det store havneanlæg med auktionshal og en række servicevirksomheder. En formidabel udvikling på et kort åremål.

Den nye by var – ikke så underligt – et barn af sin tid. Alle i 1960erne tænkte fremad, og kun få havde sans for forbindelseslinjerne til det gamle samfund, man nu – langt om længe – kunne frigøre sig fra. Vækst og velstand ventede. Det funktionelle og det effektive var i højsædet. Men de kritiske røster var der. I 1966 sendte TV en reportage fra Hanstholm. Reporteren Claus Toksvig var ude med mikrofonen. Han skildrede også de nye boligkvarterer og kaldte dem "nøjagtigt så grimme, som man ser den slags kvarterer over hele landet." Det socialdemokratiske Amtsbladet i Thisted kommenterede udsendelsen og gav tv-reporteren ret: "Ingen by har haft så mange eksperter til at planlægge, nogle mener, den er ved at blive kvalt af eksperter, og så får man endda en by med en arkitektur, der skriger til himlen. Mens man få kilometer borte, i Vigsø, opfører en mønsterby af sommerhuse, lader man Hanstholm skyde op uden krav til arkitektonisk harmoni. Selv for 50-60 år siden vidste man på Danmarks yderste pynt, i Skagen, at boligkvarterer kan bygges smukke, og man nåede frem til hustyper, der er en vederkvægelse for øjet. Men i Hanstholm lader man tilfældighederne råde."

Med dispositionsplanen i 1966 havde byplangruppen udført sit arbejde. I 1973 blev der nedsat et nyt udvalg, der fik til opgave at vurdere den udvikling, der havde fundet sted i den store vækstperiode. Arne Gaardmand blev igen formand, og de fleste medlemmer var gengangere fra det første udvalg. I 1976 udgav det nye udvalg 'By ved Hanstholm 1976 – ti år efter'. Her blev der foretaget en række kritiske vurderinger af den by, der var vokset frem og samtidig givet anbefalinger til den fremtidige planlægning.

Gruppen erkendte, at den by, de nu bevægede sig rundt i, ikke var uden

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 78 02/10/2016 11.11

problemer. Helt grundlæggende – hedder det i rapporten – handler det om problemer, der ikke er specielle for Hanstholm, men knytter sig til al moderne byudvikling, der let kommer til at virke kedelig, ensartet og ucharmerende. I de gamle købstæder oplever man, at de offentlige rum er afgrænset af en sluttet bebyggelse og fyldt med mennesker – og dermed liv. Samtidig er der mange kontraster og overraskende uregelmæssigheder. Over for det står moderne byområders rette linjer og store udstrækning - betinget af bilismen - ofte med afskærmende beplantning og kedelige, kontrastløse fællesarealer.

Hanstholm er børnenes by. Gyvelvænget 1981. Annie Overgaard Sørensens konfirmation. Ny cykel skal straks stå sin prøve. De øvrige på billedet er Jette Overgaard, Hans Peter Mikkelsen og Niels Jørgen Mikkelsen. (Privatfoto).

Hanstholm var blevet en sådan moderne bebyggelse, som man kunne træffe overalt i 1970ernes Danmark efter det foregående årtis byggeboom. De små grunde langs Bystrøget vest for Molevej, tænkt til tæt-lav bebyggelse, var blevet bebygget med ganske almindelige parcelhuse. Da der ikke var basis for større ensartede helheder, valgte planlæggerne at lade de små grunde – helt ned til 350 kvadratmeter – bebygge, som den enkelte fandt bedst. Der blev derfor bygget huse, der havde befundet sig bedre på større grunde. Resultatet blev indbliksgener, uheldig placering af vinduer og næsten ubrugelige havearealer. Til gengæld var det lykkedes gennem den obligatoriske hegning at skabe læ og gode betingelser for leg og andet udeliv. Og så havde man undgået den monotoni, der let kom til at præge tæt-lav bebyggelser.

Tæt-lav bebyggelsen blev blandt byplanlæggere betragtet som et alternativ til 'parcelhusørkenerne,' og Hanstholms byplan var et af de tidligste forsøg på at realisere tæt-lav-modellen. I de følgende årtier vandt denne form for bebyggelse betydelig udbredelse. Men 1960ernes bygherrer i Hanstholm var ikke parate til det.

Nøglefærdigt Dreyer-hus med det hele. De store typehus-firmaer får ikke mange kunder i Hanstholm. De fleste tilflyttere foretrækker at lade lokale håndværkere bygge husene.

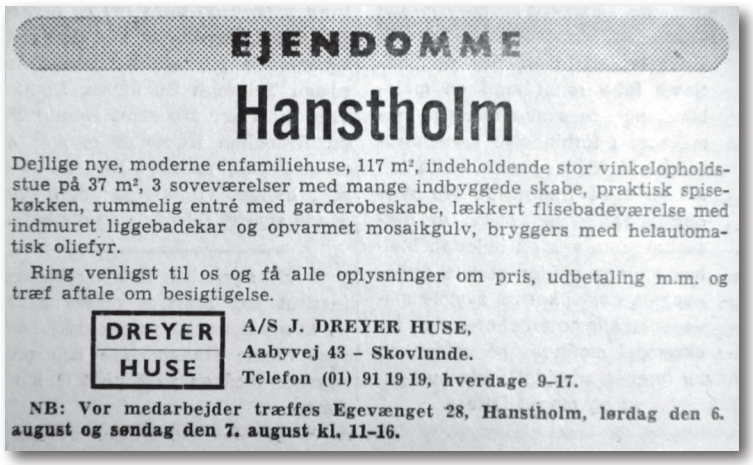
EJENDOMME

Hanstholm

Dejlige nye, moderne enfamiliehuse, 117 m², indeholdende stor vinkelopholdsstue på 37 m², 3 soveværelser med mange indbyggede skabe, praktisk spisekøkken, rummelig entré med garderobeskabe, lækkert flisebadeværelse med indmuret liggebadekar og opvarmet mosaikgulv, bryggers med helautomatisk oliefyr.

Ring venligst til os og få alle oplysninger om pris, udbetaling m.m. og træf aftale om besigtigelse.

DREYER HUSE

A/S J. DREYER HUSE,
Aabyvej 43 – Skovlunde.
Telefon (01) 91 19 19, hverdage 9–17.

NB: Vor medarbejder træffes Egevænget 28, Hanstholm, lørdag den 6. august og søndag den 7. august kl. 11–16.

Trods den stramme byplan havde der hersket en betydelig frihed for den enkelte bygherre. Det havde sat sit præg på parcelhusområderne. "Her er det også tydeligt, at der optræder en del tilfælde, hvor de byggende ikke helt har forstået områdets vej- og stistruktur eller ikke har været i stand til at tage hensyn til de begrænsninger og fordele, som vej- og stisystemet byder på," lyder dommen i rapporten. Der var huse, hvor hovedindgangen vendte ud mod veje, hvor-

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 79 02/10/2016 11.11

Hvis fotografen anlægger den helt rigtige vinkel på nogle huse i Gyvelvænget, kan det ligne arkitekternes drøm om tæt-lav bebyggelse. Fra 'Velkommen til Hanstholm,' 1973.

fra der ikke var adgang til husene. Hegning og beplantning var ligeledes "af mindre overbevisende karakter".

Konjunkturudviklingen afspejlede sig tydeligt i boligbyggeriet. De mindste og de mest beskedent udstyrede huse fandt man i de tidligst bebyggede kvarterer. De senest byggede huse var af højere kvalitet, og her havde man bedre forstået at skabe helhed i forhold til vejanlæg og beplantning.

I 1982 kom Hanstholm igen til eksamen. Statens Byggeforskningsinstitut gennemførte en grundig undersøgelse af byen. Set fra et planlæggersynspunkt var bebyggelsen interessant, fordi den fremstod som et alternativ til på den ene side de traditionelle parcelhusbebyggelser og på den anden den senere udbredte tæt-lav bebyggelse, opført af én bygherre og med ensartede huse.

Dommen over bebyggelsen var ret hård. De to arkitekter, der gennemførte undersøgelsen, fremhævede, at adskillelsen af kørende og gående trafik ikke fungerede. Gående benyttede kørevejene, ikke mindst fordi benyttelse af stisystemet betød store omveje. Desuden parkeredes bilerne foran carportene, tværs over stræderne. Og der manglede beskyttede legemuligheder for børn. Brugen af traditionelle parcelhuse på de meget små grunde havde medført, at adskillige af de gener, der kunne være i normale parcelhusområder, her fremtrådte i forstærket form. Det gjaldt husenes placering i forhold til sollyset og indbliksgener. Kun i få tilfælde var det lykkedes at skabe en harmonisk overgang mellem huset og de offentlige veje og stræder. Enten vendte huset 'ryggen' mod omverdenen og var helt privat, eller også var det meget tæt på skellet med vinduer direkte ud til vejen. Endelig var beplantningen i området meget spartansk. Her var der brug for en fælles indsats i de offentlige områder og for en grøn hegning til erstatning af de oprindelige raftehegn.

Byplanlæggerne drømte om at skabe et bysamfund med et moderne urbant liv. Holmboerne tænkte anderledes. De valgte deres egne Hanstholm-løsninger. Hanstholm blev en samspilsramt by. Hvis det da overhovedet blev en by. Efter at have boet i Hanstholm i 49 år konkluderede Bitten Bak, gift med tømrermester Hans Bak: "Hanstholm blev aldrig en by."

Bilerne

Der er noget symbolsk over billedet med nye biler på en gammel aflæsningsrampe fra krigens tid. Vi er i slutningen af august 1967 – kort før den officielle indvielse af Hanstholm Havn i september.

Bilismen havde sit store gennembrud i Danmark i 1950erne og 1960erne. Sammen med det enorme byggeri af parcelhuse, der fortsatte ind i 70erne. Dæmpet af en 'oliekrise'. Overalt var veje skudt frem i stadigt mere udstrakte villa- og satellitbyer. Og bag ligusterhækken, i garager og carporte, stod alle de velpudsede biler pænt parkeret. Den årlige familiebustur i det danske sommerland var blevet erstattet af bilferier til Norge og Gardasøen. Og fra midten af 1960erne begyndte man at tage Caravel-

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 80 02/10/2016 11.11

Nye tider kræver nye biler. Engelske Morris på den gamle 'tyskerrampe'. Det er i slutningen af august 1967 – få uger før indvielsen af havnen. Den endnu eksisterende rampe var foran en af de tyske garager på Klitvænget 1, den tidligere politistation.

le-flyet til Mallorca. Med bilen var det blevet nemt at komme til de hastigt voksende lufthavne.

Opmarchen af Morris-bilerne i Hanstholm anno 1967 er således et tidstypisk billede. Holmboernes fotoalbum og scrapbøger, der ellers traditionelt samlede sig om udklip og billeder om havnens historie, dramatiske forlis og modige redningsmænd, fik konkurrence fra farvestrålende ferieminder fra bil- og flyrejserne sydpå. Kataloger blev omhyggeligt gemt og ofte taget frem fra gemmerne og betragtet. Men bilerne på den gamle aflæsningsrampe signalerer også en anden – og mere lokal – historie. I Hanstholm er bilerne tænkt med som en af forudsætningerne for planlægningen af den nye by. Forudsætningen for dét, der skulle binde havn og by harmonisk sammen. Og med den kommende vej gennem reservatet sikredes der direkte adgang til havnen fra de tidligere isolerede kystfiskerbyer.

Det var første gang, en sending nye biler blev losset direkte i Hanstholm. De plejede ellers at komme pr. jernbane til Thisted, hvorfra de kørtes videre enkeltvis. Hanstholm-forhandleren Svend Poulsen arrangerede en særlig udstilling i forbindelse med havneindvielsen – og en dag stod de nye biler så dér. Til mange holmboers overraskelse. En gammel aflæsningsrampe fra tyskertiden var atter kommet til 'ære og værdighed'. Og da rampen blev bygget, forestillede tyskerne sig næppe, at den siden skulle bruges til losning af engelske biler. Men sådan var der så meget og især i Hanstholm i tiden op til indvielsen af havnen:

"MORRIS HANSTHOLM
Fremtidens biler
byder velkommen til
HAVNEN HANSTHOLM
Fremtidens havn
De kører med ind i fremtiden, når De kører Morris fra
Hanstholm Autoværksted."

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 81 02/10/2016 11.11

Den lokale avis begynder i slutningen af 1960erne at bringe anmeldelser af de sidste nye bilmodeller. Her er anmelderen, Bent Bech Christiansen, på sin prøvekørsel nået til Hanstholm med kutterne som dekorativ baggrund.

Det var også blevet fremtid for den lokale avis inde i Thisted. Bilstof var godt stof, for alle undersøgelser viste, hvad enhver vidste: Alle købte en bil, når de fik råd til det! I dette tilfælde var det en Citroën ID 19 til lidt under 44.000 kr., der var på vejene i maj 1969 i en prøvekørsel, der førte journalisten Bent Bech Christiansen helt til Hanstholm, hvor han og bilen er fotograferet foran kuttere ved kaj. Et idyllisk billede og karakteristisk for de nye tider. Det var også 'nye tider', vinderen af Dansk Folke Feries Vigsø-projekt tegnede på. Thyboen Stephan Kappels ferieby var 'børnevenlig, men trafikfjendtlig', fremgik det af præsentationen af vinderforslaget i efteråret 1966. Der skulle ifølge hans forslag etableres en ny tilkørsel til by og strand, således at al gennemkørsel i feriebyen blev undgået. Parkering finder sted centralt i dalen og samles i voldomkransede lommer. "Det må være en menneskeret i ferien at kunne sende børnene ud uden risiko for trafikken," begrundede Stephan Kappel sit forslag. Og her er han på linje med de byplanlæggere, der opererede i Hanstholm By med et avanceret vej- og stisystem til tiden.

Det var også i de år, carporten som en kombination af symbol og konkret virkelighed skød op ved næsten alle parcelhuse. Ordet - der første gang blev registreret i dansk i slutningen af 50erne - er af amerikansk-engelsk oprindelse og betyder jo blot vognport. Det gør det straks mere hjemligt. For dem har man kendt på dansk siden middelalderen! Nu skulle

Børnene kan også være med på vognen. Her er det Jette Overgaard, der reklamerer for 'Jettes Autotranp. Hanstholm'. Det er Morten Bjerre, der ser beundrende til og er klar til at give en hånd med … Året er 1974. (Privatfoto).

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 82 02/10/2016 11.11

det altså være carport – som så meget andet efter Marshall-planen og den nye sproglige og kulturelle orden efter Anden Verdenskrig. I stedet for den lukkede garage fulgte de fleste med tiden og fik en åben port eller halvtag til bilen. Carporten var et symbol i det store parcelhus-projekt i 1950erne, gennem 1960erne og frem til 1970erne. Carporten kunne noget, som den lukkede garage ikke var i stand til: Vise forbipasserende hvordan husets indehaver var kørende: Folkevogn, Fiat, Ford Anglia, Renault Dauphine, Volvo 544, Morris Maskot, Austin Partner! I Hanstholm var man hverken værre eller bedre end andre bilejere. Også her var der prestige i selv at opføre carporten - selv om de fleste i Hanstholm foretrak en lukket garage på grund af det barske klima.

DSB og fru Søndergaards køkken

1960erne er en smeltedigel. Forandringer står i kø for at komme til. Mange vågner op til dåd. Også DSB - statsbanerne – lægger billet ind. En busbillet. Målet er et køkken i Hanstholm, hvorfra Margrethe Søndergaard administrerer Danmarks længste bilrute. "Derfor kan den give overskud," konstaterer den 58-årige holmbo i januar 1968. Det drejer sig om busruten Hanstholm-København. Sammen med sin mand, Niels Søndergaard, har hun slidt for at oparbejde ruten. Og i de forløbne 18 år har DSB aldrig vist ruten nogen større opmærksomhed, men efter at den i de seneste år begynder at give overskud, er man blevet interesseret i så høj grad, at man enten vil have ruten nedlagt – uanset passagerne bliver tvunget til længere rejseveje – eller selv overtage ruten.

Fredag 24. november 1967 har Niels Søndergaard fået besked fra 'Lands-

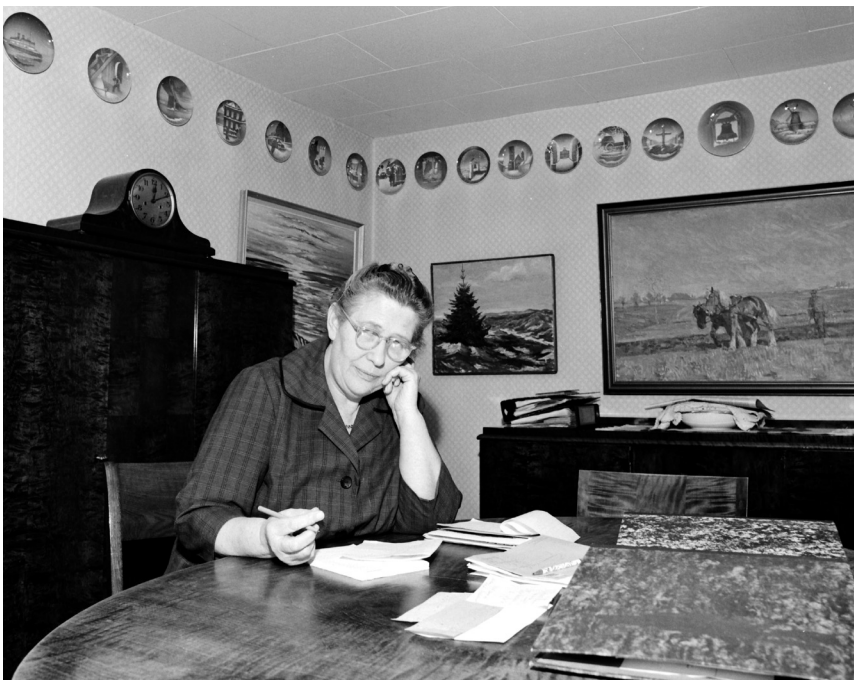

DSB er meget interesseret i Margrethe Søndergaards køkken i Hanstholm, hvor hun administrerer sin busrute. Her har hun flyttet papirerne ind i dagligstuen. Det ændrer dog ikke i første omgang på langstrakte sag med statsbanerne.

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 83 02/10/2016 11.11

Annonce i 'Velkommen til Hanstholm'. En tur tværs over Danmark. "Fra Vesterhavets durren til Øresunds blide bølger," som det blev formuleret af en af rutens poetiske passagerer.

nævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel' om, at man har fornyet hans koncession. Han skal blot sende papirerne til underskrift. Om mandagen dør han. "Da koncessionen følger personen, skrev jeg straks og ansøgte om, at koncessionen gik over til mig," fortæller Margrethe Søndergaard til B.T., der slår Hanstholm-historien stort op. Andre følger hurtigt efter. Sympatien er så afgjort på hendes side. Lidt af en David og Goliat-historie. Det er en ny otte-årig periode fra 1969 til1977, det handler om, og rutebileje-

Der aflægges rapport om endnu en vellykket tur til hovedstaden.

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 84 02/10/2016 11.11

ren drømmer ikke om, at der vil blive vanskeligheder. Nyheden om Niels Søndergaards død er dog næppe nået til DSB, før man her pludselig går i aktion sammen med en privatbane på Sjælland. Og tre dage efter Margrethe Søndergaards ansøgning er nået frem, ligger skrivelsen fra DSB hos 'omnibus-landsnævnet'. Der bliver argumenteret med, at bussen fra Thy er 'ubillig' konkurrence. Hun får imidlertid støtte fra formanden for nævnet, en kontorchef. Det vil være i strid med almindelige praksis, hvis man nægter en enke koncession. Og det vejer tungt, at Niels Søndergaard har fået koncessionen fornyet, umiddelbart før han dør. Det vil dog vare et stykke tid før en endelig afgørelse. Mange instanser skal jo have sagen forelagt.

I læserbreve protesterer flere mod, at DSB og den sjællandske privatbane nu 'ville kvæle det private initiativ' og overtage ruten efter at have ladet en 'driftig jyde' udføre det ofte sure og ikke altid lige indtægtsgivende pionerarbejde. Og Margrethe Søndergaard har fortsat svært ved at tro, at 'man' kan tage ruten fra hende. Hun har været med fra begyndelsen og kender 'det hele'. Hun har en 21-årig søn, udlært mekaniker og lastbilchauffør. Når han bliver 22 år, skal han køre på ruten. Hun afviser statsbanernes oplysning om, at der er et 'kæmpeoverskud'.

Mange tilbyder at hjælpe i kampen mod DSB, men det eneste råd, de har – det er, at hun skal sidde stille og vente. Det gør hun så. Og kommer ikke til at vente forgæves. Men det tager sin tid. Siden kører det bare, og hvis vi skruer tiden få år frem, er køkkenet blevet skiftet ud med et 'hovedkvarter' i Fjerritslev. Men det er stadig Hanstholm-København, det gælder. I daglig tale 'Fjerritslev-bussen', hvad enten den kører fra Hanstholm til København eller omvendt. I hovedstaden er det 'Jyllandsbussen'. I Fjerritslev siger man 'Københavner-bilen.' Mellem Fjerritslev og Hanstholm er bussen almindelig rutebil med stop i alle landsbyer og aflevering af pakker flere steder.

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 85 02/10/2016 11.11

HANSTHOLM I DET FINE SELSKAB …

4 Den grønne by ved det blå hav.indd 86 02/10/2016 11.11

5 FERIELANDET

Den københavnske ingeniør Jørgen Glud var blandt de første, der så mulighederne i den kommende havneby, men det var en gammel kærlighed til Thy, der var den egentlige forklaring på, at den kendte hotelbygger – 'hotelkonge' var der nogen, der dristede sig til at kalde den fremsynede ingeniør – besluttede at lade et luksushotel opføre ved vestkysten. I barndommen havde han boet et par uger i Klitmøller – ikke mere – men naturen og især havet havde gjort så stærkt et indtryk, at han de mange år senere vendte tilbage til egnen med et byggeri, der både skabte opmærksomhed 'ude i landet' og styrkede den lokale selvbevidsthed. Det var med til at skubbe på andre projekter, der ventede på at blive realiseret.

Som hotellet tog sig ud dér i klitterne, fik mange en forsmag på den 'storby', Hanstholm var planlagt til at blive engang i en fremtid, der rykkede nærmere dag for dag. Ingen tvivl om dét! Og da slet ikke hos Jørgen Glud, der virkelig havde et godt øje til potentialet i Projekt Hanstholm. Måske endda mere i kraft af, at han så det hele udefra.

Hotelbyggeriet gav ekstra næring til den bølge af optimisme, der rullede gennem Thy. Det var det første større hus i det nye Hanstholm og opført af lokale håndværkere, der voksede med opgaven. Et byggeri de kunne være stolte af – som det blev fremhævet fra flere sider.

Jørgen Glud - ingeniør og 'hotelkonge' - tilbragte som barn to sommeruger ved vestkysten. Den gamle kærlighed til Thy rustede ikke. Her er han nået til rejsegilde på sit hotel i klitterne i Hanstholm.

Rold StorKro var det første nybyggeri, Jørgen Glud stod bag. Det var i 1958. Han ejede i forvejen Hotel Europa i København, Karup Hotel og Hotel Trouville i Nordsjælland. Hans plan var at bygge en 'perlerække' af hoteller med en beliggenhed på nogle af de smukkeste steder i Danmark. Efter Rold StorKro fulgte Hotel Hanstholm og Skanderborghus.

Jørgen Glud havde i november 1963 bragt Hotel Hanstholm frem til rejsegilde. Et halvt år senere - maj 1964 - åbnede hotellet med 31 værelser, plads til 62 liggende gæster og til 230 i forskellige restaurationslokaler. Og der var fra begyndelsen stor interesse for det nye hotel. Kapaciteten slog ikke til - den første udvidelse blev bebudet.

Hotellet havde været under forberedelse siden 1959. Selve opførelsen var sket i rekordtempo med en effektiv arbejdsperiode på kun 10-11 måneder. Og hvor Glud og hans arkitekter andre steder vakte opsigt ved at bygge i højden, gik de i Hanstholm den modsatte vej. I stedet for en dominerende hotelbygning var der i klitterne skudt et kompleks op, der nærmest måtte betegnes som beskedent. Stenene lignede dem, der blev brugt ved opførelsen af de gamle strandfogedgårde. Brunlige, fremstillet på et af de thylandske teglværker, der ved at blande mangan i leret

"Det mest bemærkelsesværdige ved Hotel Hanstholm er, at det ligger i Hanstholm"

Søndags-BT 1967.

5 Ferielandet.indd 87 02/10/2016 11.12

Udsigten – den ubetalelige

"Hanstholm fik meget tidligt et meget stort hotel, kaldet Hotel Hanstholm, det blev bygget af en hotelmand, der hed Glud. Det havde og det har, det, det skal have: en god restaurant og et godt svømmebad. Mærkeligt at hin Glud ikke sørgede for at give hotellet en god udsigt. Det har det kun om sommeren, når man sidder ude. Derfor tager langt de fleste, som kender til vilkårene, op på et sted, der hedder Udsigten, fordi der er sådan en god udsigt deroppe fra, og det er ikke så dyrt endda. Udsigt kunne de ikke finde på at tage penge for i Hanstholm. Kysten fra Hanstholm østover er lidt stejl til henimod Vigsø. Det er en glat smal strand, hvor der ligger en række bunkere, som naturkræfterne vender og drejer på. Der er tegnet billeder og skrevet tekster, men det smukkeste er den fine, musikalske susen, der fremkaldes i bunkernes rum. Fantastisk at sådanne anlæg har lyd i sig."

Peter Seeberg, 1999.

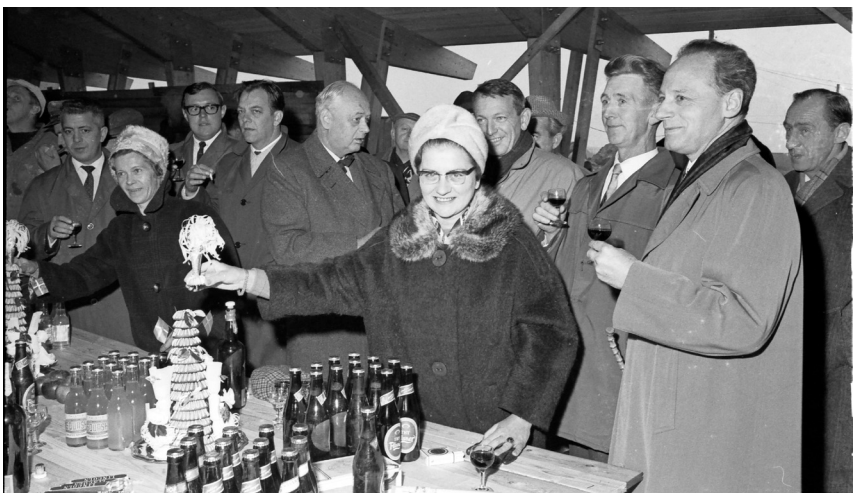

Der er dækket op med både det ene og det andet ved rejsegildet på hotellet. Og amtmanden fra Thisted, Fl. Martensen Larsen (yderst til højre) kaster glans over denne som andre store begivenheder i det unge Hanstholm. Til venstre sognerådsformand Simon Oddershede og midt i billedet manden bag det hele, ingeniør Jørgen Glud, der med sit hotelbyggeri skubbede til både optimismen og andre byggeprojekter på holmen.

havde fundet frem til den specielle farve. Hotellet gav arbejde til mange håndværkere og ville også i fremtiden blive en betydelig arbejdsplads med en ung direktør i spidsen, 31-årige Carl August Paetc, der kom fra en inspektør-stilling på det fornemme Hotel d'Angleterre i København. Hotel Hanstholm fik et personale på 50.

"Det hus, hvorover kransen er hejst, kendetegner mere end en nybygning i almindelighed. Det er et led i en drejning af Danmarks geografiske forhold, både hvad angår erhvervsliv og trafik, ja, er endog et led i en udvikling, som går videre end til lokale danske forhold, idet der snart vil være skabt en ny Europavej op gennem Jylland og fra Hanstholm videre til Norge, en vej der med tiden vil få stor betydning for turismen i Jylland."

Sådan erklærede hotelbyggeren ved rejsegildet - til akkompagnement af det voldsomme hav bag klitterne og den overvældende himmel med skyer, der hang til tørre. Nu og da rev blæsten en splittet byge ned. I 1960erne var der højt til himlen. Rigelig luft til visionerne.

5 Ferielandet.indd 88 02/10/2016 11.12

Stor aktivitet i de sidste uger inden indvielsen i 1964. Opførelsen af hotellet i rekordtempo med en effektiv arbejdsperiode på kun 10-11 måneder. Et byggeri som de lokale håndværkere kunne være stolte af – som det blev fremhævet. Hvor andre i 1960erne byggede i højden, var der skudt et kompleks op, der nærmest måtte betegnes som 'beskedent'. Og murstenene lignede dem, der blev brugt ved de gamle strandfogedgårde.

"En dag vil havnen være et led i Nordeuropas vareomsætning. Hanstholm Havn vil findes på alle kort og i alle skibslister," spåede hotelbyggeren og sluttede: "Det er den fremtid, vi har arbejdet på med dette hus. Det er således et lille led i et større Danmark i en verden, der bliver mindre, fordi samfærdslen udvides."

Det var få dage efter rejsegildet, at de lokale aviser meldte om 'betydelig interesse' blandt rejsebureauer over hele landet, der ville arrangere ture til hotellet og den 'nye' havneby langt mod nord. I 1967 havde hotellet besøg af en journalist, Edel Hildebrandt, fra familieugebladet Søndags-BT, der i sin 'anmeldelse' noterede, at det mest bemærkelsesværdige ved Hotel Hanstholm var, at det lå i Hanstholm: "Man sidder i hotellets restaurant med soft musik i højttaleren. Smokingklædte tjenere, fransk bøf og rødvin på bordet og uden for suser Vesterhavet; den lille, gamle kirke ligger med sine forblæste sømandsgrave, og husene rykker sig sammen for at holde på varmen. Det er en mærkelig kontrast."

Hun havde værelse nr. 108. Og det var intet mindre end 'dejligt': "Uden for lå Vesterhavet så blåt og så vidtstrakt, som man altid husker det. Inden for var der tilpas varmt. Møblering i gule og grønne farver. Lyst egetræ. Og askebægrene passede til i farven."

Gennemgangen af værelse og omgivelser i 'anmeldelsen' afsluttedes med, at alt var upåklageligt rent. Journalisten fik en appetit, der var 'glubende', når hun først havde vandret et par timer langs havet. Hun fik den franske bøf knap et kvarter efter bestillingen.

Hun betroede sine læsere: "Det var lidt for længe." Bøffen var stegt næsten igennem, men smagte ellers udmærket. Betjeningen fin. En detalje fremhæves. Der blev lagt en ren serviet over fadet efter første servering, så resten kunne holde sig varmt. Så var der desserten: 'Husets tærte'. Den fik ikke mange ord med på vejen. Men kaffen - den var dejlig!

5 Ferielandet.indd 89 02/10/2016 11.12

Sidste afpudsning i receptionen på Hotel Hanstholm. Inden længe rykker de første gæster ind.

Sådan så verden ud fra bordhøjde en sommerdag 1967 på Hotel Hanstholm.

Søndags-BT's medarbejder var kommet gående til hotellet: "Hanstholm er nemlig fortrinsvis tilgængelig for bilister," skrev hun til sine læsere. "Er man ikke det, må man tage toget til Thisted og rutebil det sidste stykke vej. Så bliver man sat af ved vejen til hotellet, og man spørger ikke, om der er en taxi i Hanstholm."

Sådan tog verden sig ud i den blæsende vestjyske virkelighed for en ung københavner. Og ikke noget dårligt signalement af Hanstholm anno 1967. Bortset fra dét med taxi´en. Dem var der flere af. Fiskerne var jo gode kunder, når det skulle være.

Hvad kostede et værelse (uden betjening) på et 'bedre' hotel som det få år gamle Hotel Hanstholm? 40 kr.! Og prisen på en middag med fransk bøf, rødvin, dessert og kaffe? 50 kr.!

I højsæsonen havde ugebladet sendt fem medarbejdere på hver sit hotel. De havde hver bestilt et enkeltværelse med bad, spiste, overnattede, spiste morgenmad … og skrev deres mening i en 'anmeldelse.' Og der var valgt fem hoteller af en 'god' klasse, som det blev understreget. Alle nyere. Tre Falke i København, Hvide Hus i Køge, Prins Hamlet i Helsingør, Atlantic i Aarhus - og altså Hotel Hanstholm.

I 1960erne var det nye veje, Søndags-BT var inde på, da de sendte de fem 'SBT-piger' ud i kongeriget. Og Hotel Hanstholm stod sig godt i konkurrence både med priser, værelsesstandard og betjening. Og altså ikke mindst hvad beliggenhed angik. Foruden selve 'anmeldelsen' skulle hotelbesøgene dokumenteres i et skema. Her fremgik det, at når der var blevet bestilt vækning kl. 7, var det kl. 7. Det var det også i Hanstholm. I København kom vækningen først 7.10. Og når man stillede sko uden

Travlhed i køkkenregionen.

Intet er sparet. Og flot ser det også ud på hotellet i klitterne.

5 Ferielandet.indd 90 02/10/2016 11.12

Ferie med indfløjet middag

Ensomme Gamles Værns feriegæster giver et nap med, når dagens retter ankommer til Vigsø. Fløjet ind fra den anden ende af landet …

Hanstholm surfede med på bølgen i 1960erne – javist. Men der var tilsyneladende ikke lige høj fart over hele Thy. I al fald opstod en uventet situation, da feriecentret i Vigsø var en realitet, og gæsterne begyndte at indfinde sig. De skulle jo også bespises, og da maden ikke kunne leveres lokalt, når det drejede sig om større grupper, måtte den flyves ind til den lille flyveplads i Sennels fra Fredensborg på Sjælland og videre derfra standsmæssigt pr. 'folkevognsrugbrød' til Vigsø i store varme- og kølekasser.

Feriebyen blev indviet i maj 1969, og de sidste gæster i september var omkring 400 ældre fra foreningen Ensomme Gamles Værn i København. De var delt i to hold, der hver havde 14 dage i Vigsø.

"Det lyder sikkert mærkeligt i fremmede ører," indrømmede en repræsentant for feriecentret og forklarede, at der var økonomi bag dispositionen. Der kunne spares flere kroner pr. kuvert, og med så mange portioner blev det et større beløb, der kunne bruges andre steder – f. eks. til udflugter på egnen.

Ensomme Gamles Værn havde indhentet tilbud hos lokale hoteller og restauranter, men fandt ud af, at det var billigere at chartre en maskine og flyve maden fra Fredensborg til Sennels. Den varme middagsmad og det nedkølede smørrebrød blev pakket godt ind og derefter kørt til Skovlunde Flyveplads, hvor et fly var parat til at gå på vingerne. En times tid efter landede det i Sennels. Og en time senere var maden parat til servering for de ældre i Vigsø: Tunge med kartofler og grøntsager. Til efterret æblegrød. Og til aften – smørrebrød.

Nytårs aften

PÅ

HOTEL HANSTHOLM

NYTARSNATTEN
begynder med

FEST-SOUPÉR

KL. 19.00

Canapé Gourmet

★

Bouillabaise á la mer ud Nord

★

Supre me de volaile á la Kiev

★

Ramequins de Fromage

★

Bombe á la Hanstholm 1969

★

KRONER 45,00

★

Brødrene Damgaard
spiller under soupéren
og til ballet

★

Soupérkort indløses senest
kl. 19.00

★

HUSK at reservere BORD

★

HOTEL HANSTHOLM
Telf. (0791) Hanstholm 44

Nytårsaften 1968. Med 'Bombe á la Hanstholm 1969'. Annonce i Thisted Amts Tidende.

for døren, forventedes de pudset fra morgenstunden. Det blev de også i Hanstholm - dog kun med bedømmelsen 'hæderligt'.

Ferieby til tiden

Det var en stor begivenhed for Thy, da feriecentret i Vigsø i 1969 kunne indvies i sol og blæst. Noget nyt kunne tage sin begyndelse med store muligheder for egnen. De goder tider kunne kun blive bedre. Placeringen af de mange huse i naturen, indretningen - det var jo de nye tider!

5 Ferielandet.indd 91 02/10/2016 11.12

"Husene er der – og alligevel ikke." Sådan bliver feriebyen karakteriseret fra begyndelsen. Bærende er hensynet til 'de landskabelige værdier'. Husene er placeret i store grupper på terrasser, på dalskråninger med adskilte og ret høje græsklædte volde. Formerne i terrænet følges i et smukt samspil med naturen - som det bliver fremhævet.

Sommerhuse var poppet op i en broget blanding langs de danske kyster. Dansk Folke Feries by i Vigsø skulle være et modsvar til det tilfældige sommerhusbyggeri og kom til at danne skole for nye feriebyer landet over de følgende år. For Dansk Folke Ferie har Vigsø derfor en særlig plads i den historie, der begyndte, da statsminister Thorvald Stauning med virkning fra 1. juli 1938 fik sin nye ferielov igennem i Folketinget. Alle lønmodtagere fik ret til en betalt fridag for hver beskæftiget måned. Fagbevægelsen præsenterede et omfattende idékatalog over feriemuligheder. Det er her, Dansk Folke Ferie dukker op som både skaber og formidler af ferieformer, der også har de grundlæggende værdier og mål i arbejderbevægelsen – i fællesskabet. Organisationen blev en institution i dansk feriekultur.

Efter bedømmelsen af forslagene til feriebyen i Vigsø kunne dommerne imidlertid konstatere en ny tendens: "Hvert hus fremtræder som en sluttet enhed, måske i så høj grad, at denne sluttethed ikke alene afspejler ønsket om at skabe læ, men også en formodning om, at familien helst vil være sig selv."

Pionertidens kollektive ferieformer var på retur. Sådan blev dette i al fald tolket af især veteraner inden for feriebevægelsen, der var vokset op med en parole om at "sørge for arbejderes sunde udnyttelse af ferien." Familierne boede ganske vist i eget hus, der indeholdt alle moderne bekvemmeligheder og skærmede om privatlivet. Men – fremhævede andre – husene var placeret indbyrdes på en måde, der indbød til social kontakt og fællesskab, så ferien kunne være lejlighed til at knytte nye bekendtskaber. Og det var fremtiden!

En bredt sammensat dommerkomité skulle tirsdag 11. oktober 1966 i Hanstholm Hallen i gang med bedømmelsen af 62 projekter, der var blevet indleveret til idékonkurrencen om en ferieby ved Vigsø. Arkitekter havde forinden rekvireret 350 eksemplarer af konkurrence-materialet.

5 Ferielandet.indd 92 02/10/2016 11.12

Man kunne se frem til en svær afgørelse, og resultatet af bedømmelsen blev afventet med 'betydelig interesse' ikke blot i Hanstholm Kommune, men over hele landet – 'ja, i hele Norden', som det forlød i aviserne, der var meget optaget af den kommende ferieby. Den slags konkurrencer var sjældne, og arkitekter fra såvel Finland som Sverige kom til Hanstholm for at se nærmere på projekterne.

Dommerkomitéen havde tre travle dage foran sig. Først derefter blev det offentliggjort, hvem der kom til at stå som arkitekt og dermed få hovedparten af præmierne på de 60.000 kr. - et betydeligt beløb i 1966.

I betragtning af det udleverede antal arkitekt-materialer kunne 'blot' 62 projekter måske tage sig lidt skuffende ud. Men det skulle ses i sammenhæng med opgavens 'særlige karakter.' Det var ifølge konkurrencens sekretær, arkitekt Bent Røgild, ikke nogen nem opgave at realisere en ferieby i et område som Vigsø. Det var i dobbelt forstand et nyt område, man bevægede sig ind på og med nye toner om natur og planlægning, der skulle slås an: "I øjeblikket har vi godt 100.000 sommerhuse i Danmark, og det er beregnet, at vi i år 2000 vil have mellem en kvart og en halv million. Det er klart, at de vil vansire vore dejlige landskaber, hvis deres placering ikke planlægges. Derfor hilser vi arkitekter med glæde konkurrencen," lød det fra arkitekt Røgild, der håbede, at den ville vække forståelse for, at planlægning var nødvendig i fremtiden.

Værdifulde kontakter

Landinspektør Ernst Boe, Hjørring, der repræsenterede Thisted og Hjørring amters fredningsplanudvalg, tilføjede, at hvis man skulle skaffe plads til sommerhuse, kunne man ikke bare sprede dem jævnt ud over landskaberne. At skaffe plads til befolkningen i ferieområderne uden at ødelægge landskaberne, var den opgave, der skulle stå sin prøve i den kommende Vigsø-ferieby. De to amters fredningsplanudvalg havde været en slags pionerer. Som de første i landet gik de i gang med at kortlægge, hvilke områder der var egnet til feriebebyggelse, og hvor der ikke burde bygges. Vigsø var inde i billedet fra begyndelsen med lovordene "et usædvanligt smukt og særpræget landskab med storslåede linjer." Man var klar over, at udnyttelse af dette område stillede store krav til planlægningen. Der skulle gives mange mennesker mulighed for at bo i landskabet "samtidig med at dets værdier ikke kompromitteres."

Hjørring og Thisted amter henvendte sig til Arbejdsministeriet og en engageret kontorchef, Karsten Kampmann, og dermed en særlig 'pengetank' – Arbejdsmarkedets Feriefond. Det var dén, der stod bag arkitektkonkurrencen og senere feriebyen. Fonden baserede især sin økonomiske indsats på andres glemsomhed. Adskillige lønmodtagere undlod at hæve deres feriegodtgørelse i rette tid, og det blev i 1960erne til 700-800.000 kr. – hvert år. Renter og andre beløb kom til, så det var en fond med adskillige millioner på 'bogen'. Et særligt udvalg med Karsten Kampmann i spidsen stod for fondens virke. Så det var den rette mand, man var kommet til. Det var allerede i 1961, der blev taget kontakt til den magtfulde kontorchef i

5 Ferielandet.indd 93 02/10/2016 11.12

Arbejdsministeriet. Med den oplysning, at der ved Vigsø, seks-syv kilometer fra Hanstholm, var store samlede arealer, som ventede på udnyttelse til sommerhusbebyggelse. Og i januar 1962 behandledes sagen for første gang i et møde mellem feriefonden og Dansk Folke Feries bestyrelse, og skønt man havde et par andre store feriebyer under forberedelse, så man straks, at der her var et så godt tilbud, at man ikke måtte lade det gå fra sig.

Efter at passende arealer med feriefondens hjælp var indkøbt – de blev siden suppleret gennem yderligere køb – opstod den tanke, at det særprægede område ligefrem krævede en arkitektkonkurrence.

Forslaget om en ferieby i Vigsø indgik i Hanstholms dispositionsplan fra 1966 – og igen 10 år efter, da resultaterne af planen blev vurderet. Feriebebyggelsen betegnedes her 'som særdeles vellykket' – hvad enten den blev betragtet fra en erhvervsmæssig, en feriemæssig og en social eller en landskabsæstetisk synsvinkel: "De mange mennesker, der årligt ferierer i Vigsø, tilfører egnen og byen Hanstholm en betragtelig omsætning og giver en del beskæftigelse for den lokale befolkning."

Thyboen der vandt

Fredag 14. oktober 1966 blev spændingen omkring idékonkurrencen udløst. Og vinderen af førstepræmien på 30.000 kr. blev en arkitekt med rødderne solidt plantede i den thylandske muld. Den 11 mand store dommerkomité udvalgte blandt de 62 indkomne projekter et forslag fra den 32-årige arkitekt Stephan Kappel fra Lyngby på Sjælland. Han var søn af bankdirektør Holger Kappel, Hurup, og gift med en Thisted-pige, Kirsten, datter af godsekspeditør A. L. Hillbrandt.

Stephan Kappel fik stor ros og anerkendelse for sit projekt, der ifølge en af de lokale aviser endog blev betegnet som 'næsten genialt'. Bedre kunne det jo ikke blive. Han var lykkelig for sin placering i det fine selskab,

Det er pengetanken, der tæller. Karsten Kampmann, en engageret kontorchef i Arbejdsministeriet med adgang til en særlig pengetank: Arbejdsmarkedets Feriefond. Her fotograferet ved indvielsen af feriecentret i Vigsø sammen med Stephan Kappel, en ung arkitekt med stærke rødder i Thy. I konkurrence med mange fra ind- og udland var det hans ferieby-projekt, der vandt.

5 Ferielandet.indd 94 02/10/2016 11.12

der også talte en bygge- og planekspert, professor Peter Bredsdorff, hvis forslag ikke blev præmieret.

Den unge Kappels forslag tog hensyn til de landskabelige værdier. Bygningerne var placeret i store grupper på terrasser, på dalskråninger med adskilte, ret høje græsklædte volde, som var planens bærende træk. Udformningen gav områdets samlede bebyggelse helhedskarakter og følger terrænnets form og med den valgte hustype, som i sig selv var ret almindelig, var der opnået et smukt samspil med naturen.

'Husene er der – og alligevel ikke.' Sådan blev projektet beskrevet.

Der var dog en enkelt kritisk bemærkning. Nogle steder var husene for tæt placeret. Men der var i bedømmelsen lagt vægt på, at det var en fleksibel plan, og at det anvendte bebyggelsesprincip ville kunne gennemføres. Ikke blot som en samlet bebyggelse, som Dansk Folke Ferie gennemførte, men også for det 'individuelle byggeri' på de øvrige arealer.

Selv fortalte Stephan Kappel: "Det er en interessant opgave for enhver arkitekt, men som thybo har jeg vel det fortrin, at jeg måske lettere kunne indleve mig i de storslåede landskabsformer. Mit forslag er økonomisk i den forstand, at det er en ret koncentreret bebyggelse, og det betyder, at der bliver større friarealer til rekreative formål."

Der var inspiration at hente i næsten alle 62 projekter, ikke blot i de præmierede, og mange fra hele Thy fandt vej til en udstilling om arkitektkonkurrencen i Hanstholm Hallen ugen efter. De syntes, det var 'imponerende', hvad der var blevet lagt i forslagene, og af den idérigdom og fantasi, som prægede dem.

Der var også mere kuriøse planer at studere.

En landinspektør foreslog således at placere husene på hjul og skinner, så de kunne drejes rundt efter sol og vind. Og der blev ligeledes opereret med indstillelige læ-persienner af aluminium, som kunne drejes således, at solbadende gennem reflekserne fik det fulde udbytte af 'solens sparsomme stråler'.

Men foreløbig var det en ferieby på papir – hvornår kunne feriekufferten pakkes og familiebilen gøres klar til start?

Johannes Sperling, direktøren i Dansk Folke Ferie, mente, at arbejdet med opførelsen af de første huse på de arealer, som organisationen ejede i Vigsø, kunne komme i gang det følgende år – 1967. De mange sommerhuse og vrimlen af beboere ville bringe liv og glade dage til det fredelige Vigsø.

Feriebyen kastede stor omtale af sig landet over - og det halve af Norden med - og den helt store anerkendelse kom, da Danmarks Radios fjernsyn dukkede op i Hanstholm og lavede et større indslag i TV-Avisen. Tydeligere kunne man ikke blive i mediebilledet.

Som små minareter …

Fredag 24. november 1967 var der rejsegilde på det første prøvehus i Vigsø. Et egentligt byggeri til adskillige millioner ville imidlertid først komme i gang til foråret 1968, når prøvehuset og dets økonomi var vur-

5 Ferielandet.indd 95 02/10/2016 11.12

Feriebyens skorstene – kernen i husene – strækker sig som små minareter mod himlen. Men da tømrerne først for alvor kom i gang, skiftede byggepladsen hurtigt karakter.

deret. Håndværkere i området vidste, hvad de skulle beskæftige sig med de kommende år.

Hanstholm-håndværkerne bag prøvehuset var tømrermester Hans Bak, murermester P. Pedersen, smedemester Kr. Christensen og installatør Knud Duelund.

Nye materialer og nye metoder kom i brug. Den samlede bebyggelse skulle opføres af præfabrikerede elementer på værksted. For at holde priserne nede ville byggeriet blive standardiseret så meget som muligt.

Tirsdag 1. oktober 1968 blev planer om endnu en ferieby ved Vigsø offentliggjort – det var på Harbo Slette øst for Vigsø. Bagved stod en 'privatmand', men arkitekten var den samme som hos Dansk Folke Ferie, thyboen Stephan Kappel.

Og imens skød Dansk Folke Feries by op: "Som små minareter strækker Vigsø-feriebyens skorstene, kernen i husene, sig mod himlen. Men tømrerne er i gang med at opføre husene omkring skorstenene, og inden længe vil byggepladsen helt have skiftet karakter," som man kan læse i en avis. "Læg mærke til de jordvolde, der adskiller hver gruppe huse fra hinanden – et væsentlig led i den helhedsvirkning, arkitekten har tilstræbt."

Fredag 29. november 1968 var der rejsegilde over de første 25 feriehuse med rosende ord til arkitekt og håndværkere. Inden næste sommer ville

5 Ferielandet.indd 96 02/10/2016 11.12

et halvt hundrede huse stå klar. Sæsonen begyndte omkring skoleferiens start. Torsdag 15. maj 1969 var en festdag for Dansk Folke Ferie og Thy med indvielsen af feriecentret. For fem millioner kroner (38,7 mill. i 2015-kroner) arkitekttegnet ferieparadis ved Vigsø Bugt på holmens østlige knold. Omkring 300 gæster fra ind- og udland så Dannebrog gå til tops. Men ikke lige efter programmet, for flaget ville ikke netop dén dag, hvad man gerne ville have det til. Det tog dog ikke pippet fra, hvad dagen også var - en cadeau til egnens rekreative muligheder. "Det dejligste hjørne i Danmark," som en hovedstadsavis formulerer det. "Et halvt hundrede feriehuse – med de karakteristiske skorstene i centrum – stod færdige. Men når hele projektet var fuldendt, ville et naturområde, der virkelig havde noget at byde på, være bebygget med 90 ferieboliger."

Dansk Folke Ferie havde dagen forinden holdt generalforsamling i København, og umiddelbart efter rejste 70 andelshavere – arbejdsgivere, arbejdere og funktionærer – til Vigsø for at være med, når arbejdsminister Lauge Dahlgaard skulle hejse det – som det skulle vise sig – lidt modvillige flag i den stride vestenvind.

Thisted Garden blæste fanfare, og man sang de nordiske nationalsange, men det var trods alle disse anstrengelser ikke muligt for ministeren at få Dannebrog til tops. Raske mænd måtte lægge flagstangen ned langs jorden, nye knuder måtte knyttes, men så lykkedes det da. Statslige og kommunale myndigheder, håndværkere, arkitekter og teknikere deltog, og hvad der blev karakteriseret som 'raske Vigsø-damer' havde smurt 300 madpakker til gæsterne. De fordelte sig i feriehusene, hvor der var dækket op med drikkevarer og madpakke: "Her fik man indefra lejlighed til at fornemme, hvor funktionelt husene er indrettet, og gennem den store glasvæg mod syd gav landskabet og de græsdækkede volde gæsterne indtryk af feriestemning og frokost i det grønne …"

Arbejdsminister Lauge Dahlgaard står for den officielle indvielse af feriecentret i Vigsø. Dygtigt assisteret af to piger fra Thisted Garden.

Det er ikke altid, det går som planlagt, og der er visse problemer med at få flaget til tops ved indvielsen. Så er det jo godt, at stærke mænd – i søndagstøj – kan træde til.

5 Ferielandet.indd 97 02/10/2016 11.12

STORKØBS-FAMILIEN …

5 Ferielandet.indd 98 02/10/2016 11.12

6 BYENS HJERTE

Robin Bjerregaard havde i 25 år haft købmandsforretning i Ræhr. I 1966 overtog han den kiosk i Hanstholm, hans mor indtil da havde ejet. Robin Bjerregaard var dog ikke ny mand i Hanstholm. Han var født og opvokset på holmen og hørte til en af de gamle fiskerslægter. Som ung havde han haft den oplevelse at spille med i Hanstholm-dilettanternes opførelse af Johan Skjoldborgs 'Slægten', der i 1937 blev udsendt til alle Danmarks radiolyttere. Han hørte med andre ord til 'stamfolkene', som Stinne Sørensen sagde. Som mange af de andre 'stamfolk' engagerede han sig i det nye samfund og blev dermed en brobygger mellem den gamle kultur og alt dét, de mange tilflyttere bragte med sig.

Robin Bjerregaard var stærkt engageret i arbejdet med idrætsungdommen og var i et par år formand for idrætsforeningen. Han var med til at stifte den nye handelsstandsforening og blev hurtigt valgt til formand for den. Han var manden i midten, der forstod at samle modstridende opfattelser, og det var der brug for i netop dén forening. Og det var som formand for handelsstandsforeningen, han kom til at præge centerudviklingen på afgørende vis.

Robin Bjerregaard døde i 1973 og nåede ikke at opleve det center, han havde arbejdet for at realisere. Ved indvielsen valgte borgmester Chr. Hansen at undlade en opremsning af de mange, der havde bidraget til byggeriet, men gjorde en enkelt undtagelse: "Robin Bjerregaard har deltaget i mange møder og forhandlinger angående centerplanerne, og hans indsats har i høj grad medvirket til at finde en løsning på centerbyggeriet. Det er vi i dag mange, der skylder ham tak for. "

Bag den løsning, Chr. Hansen omtaler, gemmer sig en konflikt mellem gammelt og nyt, men også mellem de handlendes interesser og planlæggernes principper. Holmboerne tog til genmæle. Det blev Robin Bjerregaard i handelsstandsforeningen og Stinne Sørensen i sognerådet, der blev talerør for protesten.

Robin Bjerregaard i rollen som købmand i Ræhr og overrækker af præmie i kaffelotteri. Overtager i 1966 morens kiosk i Hanstholm – og får en afgørende rolle i centerplanerne.

6 byens hjerte.indd 99 02/10/2016 11.13

'Dybbros testamente'

Et hurtigt voksende bysamfund kan ikke klare sig uden butikker. Løsningen blev bygning af såkaldte 'stafetbutikker' i form af træbarakker, der hvilede på en midlertidig byggetilladelse. Så snart det forventede center blev anlagt, var indehaverne forpligtet til at fjerne dem igen. Stafetbutikkerne fik anvist et område nordvest for det senere butikscenter - langs Helshagevej. Disse baraklignende bygninger bidrog ganske effektfuldt til den stemning af 'klondike' eller 'Det vilde Vesten', der herskede i 1960ernes Hanstholm. Her fandt man ikke mindre end fire pengeinstitutter, købmand, brugs og en række specialbutikker.

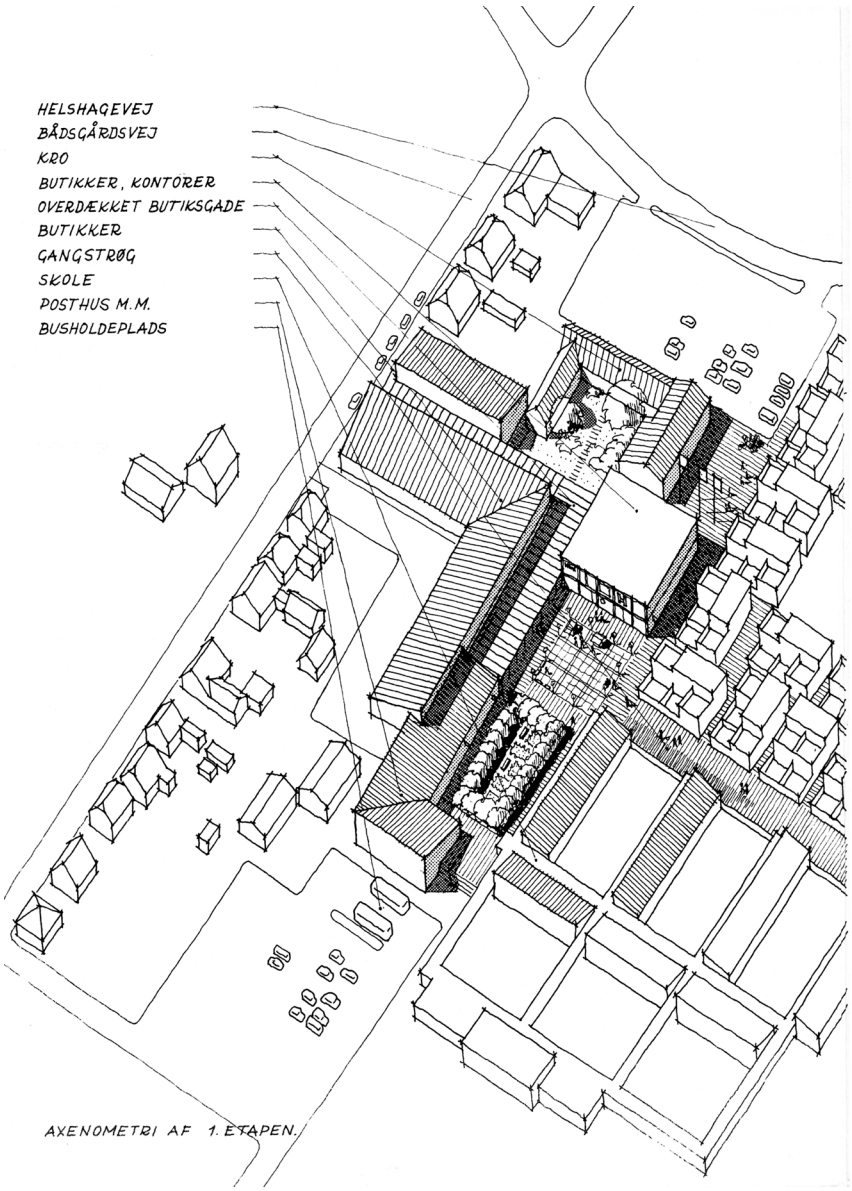

Principskitse og forslag til første etape af Hanstholm Bycenter. Det er denne skitse, der bryder husrækken på Bådsgårdsvej - og kalder til modstand blandt holmboerne. Centret er her tæt placeret på skolen og Bystrøget.

6 byens hjerte.indd 100 02/10/2016 11.13

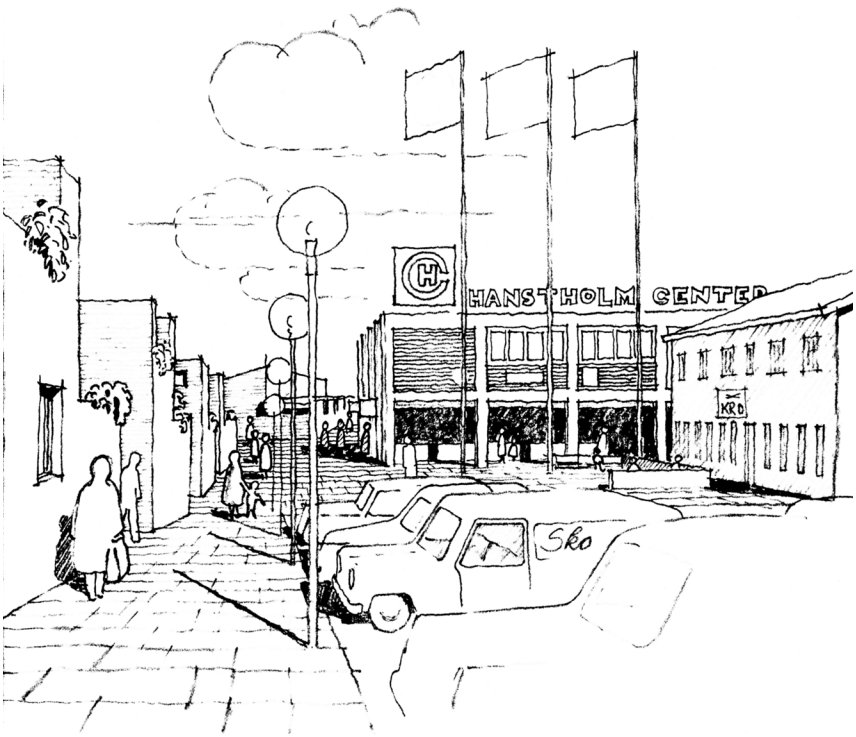

Hanstholm Bycenter - som det oprindeligt var tænkt. Området ligner en 'rigtig' by – som de skød op andre steder i 1960-1970erne. I modsætning til hvordan området ved kroen kom til at se ud i virkeligheden.

Brugsuddeler Holger Christensen har fældet følgende dom over barakbyen: "Bygningsstandarden var i en kategori, som vistnok ikke findes i noget regulativ. Hvordan standarden kunne leve op til diverse myndigheders krav er en gåde, men det antages, at alle kontrollører har sat kikkerten for det blinde øje."

Denne tilstand varede til juni 1974, da Hanstholm Centret blev indviet - og stafetbutikkerne dermed var dømt til at blive fjernet.

Ifølge dispositionsplanen fra 1966 skulle det kommende bycenter placeres i den vestlige ende af den kommende by. På den måde kunne byen fortsætte sin udvikling i østlig retning, hvis de optimistiske prognoser om befolkningstilvæksten holdt stik. Bycentret skulle have tæt forbindelse med Bystrøget, der bandt boligkvartererne sammen. Et særligt udvalg med amtmand Fl. Martensen-Larsen som formand blev nedsat i 1966 for at konkretisere planerne for dette bycenter.

Det tog sin tid.

Først i 1969 var arkitekterne Scherning Dybbro og Knud Haastrup, der også havde været konsulenter på dispositionsplanen, klar med en principskitse til udformning af bycentret med den ny-

Brugsuddeler Holger Christensen - 'Holger Brugs' - var ansat som uddeler i Hanstholm Brugsforening fra 1971 til 1989. Her fotograferet i 2008. Han kom til at opleve overgangen fra de gamle stafetbutikker til det nye center. Holger Christensen fik en central rolle i centrets udvikling, heraf flere år som formand for centerforeningen. Han spillede også en central rolle i musiklivet i Hanstholm – ikke mindst som arrangør af Hanstholmrevyerne og de årlige nytårskoncerter.

6 byens hjerte.indd 101 02/10/2016 11.13

byggede skole som den østlige afslutning af centret. Planen ville indebære, at nogle af de gamle huse ved Bådsgårdsvej skulle fjernes. Til gengæld anbefalede arkitekterne, at kroen blev bevaret.

I et større notat, senere omtalt som 'Dybbros testamente', blev der redegjort for de principielle overvejelser bag hele centertanken. Notatet fastslog, at det ikke ville være muligt - eller ønskeligt - at skabe høje boligtætheder i en by som Hanstholm. "Der er ikke mennesker nok til at skabe liv og glade dage overalt i byen," konstaterede Dybbro. Derfor skulle centret være det tyngdepunkt i byen, hvor det sociale liv udfoldede sig, og "det merkantile islæt må ikke blive altdominerende". Der skulle være andet end butikker. Derfor var den gamle kro "et vældigt aktiv". Dertil bemærkede den lokale avis, at "en omfattede restaurering af kroen ville være en uomgængelig nødvendighed". Der skulle også være torv med vandkunst og god plads til legende børn – alt sammen indrammet af bygninger i to etager.

Bycentret var tænkt som det pulserende hjerte i det nye bysamfund. Det midtpunkt, der ville gøre Hanstholm til en by og ikke blot – som det hedder i notatet – "en ligegyldig stump forstad".

Det er afgørende for forståelsen af det nye Hanstholms udvikling, at denne centerplan aldrig blev realiseret. I stedet fik byen et butikscenter, der lignede mange andre, der voksede frem i Danmark netop i disse år. Og det fik en noget anden placering end den oprindeligt tænkte.

Oprør

Dispositionsplanen for det kommende center blev hurtigt principielt godkendt i sognerådet. Der blev dannet en centerledelse med Chr. Hansen som formand. Han mente, at den første etape, der omfattede butiksområdet, kunne stå klar i foråret 1971. Her blev der imidlertid gjort regning uden vært, for byens handlende var absolut ikke tilfredse med planen. Offentlig planlægning og private forretningsinteresser kom på kollisionskurs.

Møbelhandler Erik Mathiasen trippede utålmodigt for at komme ind i det kommende center. I ventetiden måtte han etablere sig i et nybygget industrihus. Mange tilflyttere og stort boligbyggeri krævede møbler og andet indbo, der i flere tilfælde blev skiftet hurtigere ud end andre steder i Thy. Den travle møbelhandler ses her sammen med arkitekt Per Sand (tv).

Handelsstandsforeningen med formanden Robin Bjerregaard i spidsen erklærede, at de for det første ville være med til at bestemme udformningen af centret, da de selv skulle finansiere det kommende byggeri. For det andet betragtede de den beregnede kvadratmeterpris på 1400 kr. for uacceptabelt høj.

Utilfredsheden blandt de handlende førte til lidenskabelige diskussioner i både kommunalbestyrelse og handelsstandsforening. De handlende truede med at anlægge deres eget center i den modsatte ende af byen - ved Thistedvej. Til gengæld ville kommunen så kræve, at de handlende selv finansierede byggemodning og anlæg af parkeringspladser.

6 byens hjerte.indd 102 02/10/2016 11.13

De gamle huse ved Bådsgårdsvej kom til at spille en væsentlig rolle i konflikten. Blandt de handlende - og sikkert også mange andre i byen - rejste der sig en modstand mod den planlagte nedrivning af de statsejede huse fra mellemkrigstiden med deres vidnesbyrd om Hanstholms helt specielle historie. Handelsstandsforeningen foreslog derfor at rykke det kommende butikscenter mod vest, så husene ved Bådsgårdsvej kunne bevares. Derved ville dispositionsplanens principielle tanker om et sammenhængende bycenter, tæt forbundet med Bystrøget, lide skibbrud.

Modstanden rakte ind i den nye kommunalbestyrelse. I oktober 1971 fremlagde ejendomsudvalget en indstilling til placering af butikscentret, der fulgte den oprindelige plan.

Her var det så, at Stinne Sørensen gik til modstand med ordene: "Jeg hverken kan eller vil gå ind for indstillingen, fordi den er ensbetydende med nedrivning af flere boliger ved Bådsgårdsvej."

Flere tilsluttede sig. Chr. Hansen forsvarede den oprindelige plan ved at læse hele 'Dybbros testamente' op, men lige meget hjalp det. Sagen blev sendt tilbage til ejendoms- og centerudvalg.

I de følgende måneder blev der forhandlet med handelsstandsforeningen, og i februar 1972 kunne kommunalbestyrelsen godkende en revideret plan, der i store træk fulgte handelsstandsforeningens forslag til mere vestlig placering. De gamle huse var reddet.

Med denne beslutning blev centerbyggeriet langt om længe sat på skinner.

Der blev dannet en centerforening, som de kommende forretningsindehavere skulle være medlem af. Den fik ansvar for alle de fællesanlæg og -aktiviteter, der var nødvendige. Arkitekt Torkild Bang Termansen fik til opgave at koordinere og skabe helhed mellem de forskellige bygherrer.

Da bycenteridéen blev undfanget i byplangruppen i begyndelsen af 1960erne, var det udtryk for en helt ny måde at tænke på. Det første butikscenter i Danmark blev åbnet i 1966. Det var Rødovrecentret. Men årene var gået, og der var efterhånden vokset hen ved 80 centre frem rundt om i Danmark. Centerforeningen i Hanstholm lod sig især inspirere af et nyåbnet center i Varde og så det store Gjellerupcenter i Brabrand ved Aarhus. I pagt med disse nye 'indkøbsmekkaer' blev det besluttet, at Hanstholm Centrets gader og torv skulle være overdækket. Man forventede samtidig et tæt samarbejde mellem de handlende, så centret kun-

I den oprindelige plan er butikkerne tænkt som en del af et større åbent bycenter, men med inspiration fra 'indkøbsmekkaer' andre steder bliver det besluttet, at centrets gader og torv skal være overdækket.

Centret under opførelse februar 1974. De handlende i det kommende center finansierer selv byggeriet og danner en centerforening til at koordinere arbejdet. Centret skal opleves som ét stort supermarked, hvor der også er plads til kulturelle aktiviteter. Et handelsmiljø uden sidestykke i landsdelen. Det er intentionen.

6 byens hjerte.indd 103 02/10/2016 11.13

Med vejen til centret bliver byen forbundet med havnen. Centret er – i forhold til de oprindelige planer – flyttet længere mod vest. (Luftfoto fra 1983).

ne opleves som ét stort supermarked, hvor der også var plads til kulturelle aktiviteter. Man regnede med at skabe "et handelsmiljø uden sidestykke i landsdelen".

6 byens hjerte.indd 104 02/10/2016 11.13

Sammenlagt kom centret til at dække 9200 kvadratmeter. Det var mere end fire kvadratmeter pr. indbygger i den nye by. Her var samtidig akillessælen. For beregnet på dén måde, var centret faktisk det største i Europa. Eller sagt på en anden måde: Centret var bygget til den byudvikling, man optimistisk håbede ville finde sted. Her og nu skulle der skaffes kunder fra et større opland.

Indvielse

Den 20-årige Alice Ishøj, "en nybagt husmoder" - som det hedder i Thisted Dagblads reportage - fik lov at klippe den røde snor, da Hanstholm Centret blev åbnet 20. juni 1974. Borgmester Chr. Hansen konstaterede ved indvielsen, at med havneloven som udgangspunkt havde Hanstholm nu nået konfirmationsalderen. Det tog syv år at nå frem til havneindvielsen, og siden da var der gået yderligere syv år. Tidligere blev man betragtet som voksen, når man nåede konfirmationsalderen, men med den nu gennemførte forlængelse af undervisningspligten til ni år, skulle man måske overveje at vente nogle år, "inden vi kan sige, at vi har trådt vore børnesko og betragte Hanstholm som voksen."

Stiftamtmand Fl. Martensen-Larsen udtrykte optimisme i sin åbningstale. Han var sikker på, "at centret vil blive følt som byens varme og bankende hjerte, hvorfra kraften vil strømme ud i alle retninger og forsyne både byen og en stor del af dens omegn med varer og goder af enhver art." Han håbede, at centret kunne give stødet til, at havnen med tiden også kunne blive den trafikhavn, den oprindelig var tænkt som.

Endnu en stor dag i Hanstholms historie. Centret er fyldt af holmboer i alle aldre ved indvielsen 20. juni 1974. Og det er endnu engang den tidligere amtmand, nu stiftamtmand, Fl. Martensen-Larsen, der skal holde åbningstale. For ham er der ingen tvivl. Centret vil blive 'byens varme og bankende hjerte', hvorfra kraften vil strømme i alle retninger …

6 byens hjerte.indd 105 02/10/2016 11.13

Bente Hansen kom fra et job som førstedame hos Lorentzen i Thisted, da hun slog sig ned i Hanstholm i 1965 i den første stafetbutik. "Jeg har sørget for at fotografere min træbutik både inde og ude, så jeg har minder om en dejlig tid, for det har nemlig været ni gode år," erklærer hun i 1974. Forventningsfuld og lidt usikker over for alt det nye. I centret får hun 360 kvadratmeter butiksareal mod de 170 i stafet-butikken.

Og så var der underholdning ved Tredje Regiments Musikkorps, Jørgen og Gustav Winkler, Wandy Tworek, Bjørn Tidmand og Skovs Tyrolerorkester.

Med Hanstholm Centret var moderne tiders indkøbsmønster kommet til Thy. Centret kom til at rumme 25 butikker og kontorer. Centerforeningens formand, bankbestyrer Harald Jensen, kunne med tilfredshed konstatere, at der "ikke var et ledigt lokale". Der var fire banker, to supermarkeder, cafeteria, møbelhus og en række andre specialbutikker. Desuden avisredaktion og posthus.

Under overskriften "Var stafetpige i ni år" blev indehaveren af Bentes Magasin, Bente Hansen, interviewet om sin oplevelse af den nu afsluttede stafet-epoke. "Jeg har sørget for at fotografere min træbutik både inde og ude, så jeg har minder om en dejlig tid, for det har nemlig været ni gode år," sagde Bente Hansen, der kom fra et job som førstedame hos Lorentzen i Thisted, da hun slog sig ned i Hanstholm i 1965. "Sådan en bette pige i sådan en forretning i vestenden af Hanstholm," lød kommentaren fra hendes nye nabo, vognmand Peder Mikkelsen. Bente Hansen indrømmede, at hun ikke havde været begejstret for center-tanken: "Lige fra starten lå det i luften, at det ville komme og vende op og ned på tingene for os. Der var noget utrygt ved, at lejemålet kun kunne forlænges et år ad gangen. Da jeg ville udvide stafetbutikken, måtte jeg søge flere gange, før jeg fik lov. Vi følte nok bycentret som et diktat fra stat og kommune, og diktater er ikke noget for en fri handlende. At huslejen bliver nogen gange større, kommer vi ikke uden om. Personligt har jeg forberedt mig grundigt, og når jeg nu får 360 kvadratmeter butiksareal at råde over mod de 170 i stafetbutikken, er jeg i stand til at leve op til en ny tids krav."

Bente Hansen advarede samtidig mod den tankeløse modernisering: "Erfaringerne fra de ni år i en træbutik har imidlertid fortalt mig, at vi skal passe på ikke at gøre tingene for strømlinede. Jeg har mange vidnesbyrd

6 byens hjerte.indd 106 02/10/2016 11.13

om, at de trange stafetbutikker slet ikke var upopulære blandt kunderne, og da især ikke kunder, der kommer som turister. De fandt, at der var atmosfære i stafetbutikkerne, og nogen har sagt, at de slet ikke forstår, vi vil af med dem. Jeg er overbevist om, at vi skal tage noget af 'rodebutikken' med over i centret, hvis vi skal gøre os håb om at skabe det rigtige kundemiljø."

Centerforeningen fik udarbejdet en omfattende markedsføringsplan, der lagde vægt på, at centret skulle være et spændende indkøbssted for hele familien og gerne tiltrække alle inden for en radius af 15 kilometer. Geografien taget i betragtning kunne der uheldigvis kun blive tale om en halvcirkel. Det var 'weekendgenerationens' tid, og allervigtigst var det at tiltrække 'sidst-på-ugen' indkøbene. Der skulle i den forbindelse planlægges en række arrangementer, tilpasset årstiderne og særlige begivenheder.

Den oprindelige byplan havde set centret som det afgørende bindeled mellem havn og by, en forbindelse som landskabets karakter i sig selv

Centret i Hanstholm har siden 1974 været ramme om store og små begivenheder ved siden af 'shopperiet'. Gennem skiftende tider i havnebyen samlingssted for generationer. Der er altid noget at komme efter. Noget for enhver smag. Og så er det her, på en bænk, at borgmester Chr. Hansen ofte har 'træffetid', og hvor sager af alskens slags bliver både vendt og drejet.

Hanstholm Møbelhus er fra industrihuset rykket ind i centret. Industrihuset fortsætter som lavprisbolighus. Det overdækkede butikscenter bliver senere udbygget. Først med en udvidelse af møbelhuset og senere med en forlængelse i østlig retning med forbindelse til det nybyggede rådhus.

6 byens hjerte.indd 107 02/10/2016 11.13

"Det er spændende på et nyt sted at hilse på de nye mennesker, som man forhåbentlig skal omgås i butikken fremover. Et kvarter før åbningstid går døren til mit kontor op med et brag. En høj mand med en udblæst Cecil i mundvigen kigger barsk på mig og fyrer følgende af: "Hvad fanden vil du her på såen toble sted. Der er godt nok mange mennesker, men arbe vil de ett. Peng hår de ingen å – og betål vil de aldrig. Nej mi søn, sijg du å komm herfra i en fårt. Det er satme stegme ett en stej å vær." Herefter satte manden sig på en stol, rakte hånden frem og sagde: "Walkommen. Det er så mæ, der er æ bager. Såen nøj stuer snak sæjer æ altid!" og med et lunt glimt i øjet tilføjede han: "Æ hober do ka ta-et. Do ku lissågodt fo æ hawl med det samm". Det kunne jeg, det blev til mange gemytlige samtaler i årene fremover."

Erindring ved brugsuddeler Holger 'Brugs' (Holger Christensen), der i foråret 1971 blev ansat som uddeler ved Hanstholm Brugsforening.

vanskeliggjorde. Derfor var vejforbindelsen mellem havn og center af afgørende betydning. Først i 1975 lykkedes det at få gennemført den - ikke helt korte - vejstrækning, der forbandt centret med Kystvejen og med havnen. Vejen havde været med i de amtslige planer allerede i begyndelsen af 1960erne. Ikke mindst usikkerheden om centrets endelige placering havde udskudt anlægsarbejdet. Indtil det nye vejanlæg blev gennemført, måtte man klare sig med en bugtet og støvet grusvej fra Hansted Mølleå op omkring fyret og til byen.

Dispositionsplanens centerområde blev efterhånden udbygget i en vis overensstemmelse med de oprindelige tanker. Der kom plejehjem, beskyttede boliger, lægehus, fagforeningskontor og rådhus sammen med den skole, der allerede var bygget. Men det blev ikke noget sammenhængende byggeri, og det kom på ingen måde til at ligne den ambitiøse principskitse fra 1969.

Det overdækkede butikscenter blev senere udbygget. Først med en udvidelse af Hanstholm Møbelhus. Centret blev forlænget mod syd og sammenbygget med det nye rådhus, der blev opført i 1986-1987. I tilknytning til det blev der bygget et nyt posthus. Yderligere udvikling i sydlig retning var dermed ikke mulig. Centerforeningen arbejdede derfor på en udvidelse mod øst. Den mulighed afviste kommunalbestyrelsen ud fra den betragtning, at en udbygning i den retning ville hindre udsynet til det

6 byens hjerte.indd 108 02/10/2016 11.13

nye rådhus fra Chr. Hansens Vej og bryde gadeforløbet Centervej-Bådsgårdsvej. Centerforeningen hævdede, at de blot fulgte den oprindelige plan. Det førte til en konflikt, der endte i Vestre Landsret i Viborg. Dommen faldt ud til kommunens fordel. Tilbage var kun en udvidelsesmulighed mod nord, der blev gennemført nogle år senere. Her var ulempen en niveauforskel, der nødvendiggjorde trapper og skrånende gulvflade.

Hanstholm Centret blev ikke det bycenter, planlæggerne havde forestillet sig. Det blev det butikscenter, man kunne samle de lokale forretningsdrivende om at bygge. Bycentret var oprindeligt tænkt som en vital del af 1960ernes vision om et helt nyt funktionelt og menneskevenligt bysamfund.

Da butikscentret langt om længe stod klar til indvielse i 1974, var meget forandret. Allerede i de første år af 1970erne var der dukket truende skyer op på den internationale finanshimmel. Overophedningen af dansk økonomi samt et dundrende underskud på betalingsbalancen førte til bygge- og anlægsstop samt forbrugsbegrænsende indgreb, og i oktober 1973 blev Danmark sammen med det øvrige Vesteuropa og USA ramt af en krise, der sendte energipriserne på himmelflugt og skabte langvarig arbejdsløshed.

Hanstholm-optimismen og troen på fortsat udvikling var intakt, da Hanstholm Centret blev åbnet. Men verden havde forandret sig.

6 byens hjerte.indd 109 02/10/2016 11.13

REPORTERNE PÅ HELSHAGEVEJ …

6 byens hjerte.indd 110 02/10/2016 11.13

7 PÅ NOTESBLOKKEN

Thisted Amts Tidende får 1. juli 1966 egen mand i Hanstholm, hvor det hidtil havde været såkaldte 'meddelere', der rapporterede om store og små begivenheder på holmen. 34-årige Kai Digens bliver avisens første lokalredaktør og i begyndelsen kun udstyret med en bil, en telefon (nummer 5) og en skrivemaskine. Men foreløbig ikke noget kontor. En lokalredaktion bliver først indrettet i den gamle skole på Helshagevej i slutningen af 1968. Siden flytter avisen ind i Hanstholm Centret.

Avisens beskedne begyndelse skal ses i lyset af Hanstholms historie, og den er i overensstemmelse med al start i den nye havneby. Der er i 1960erne mange – ofte højtflyvende – forestillinger om Hanstholms fremtid som storby, men det virkelighedsnære skal vise sig at være, at den nye havn ligger nærmere Nordsøens bedste fiskepladser end nogen anden dansk havn, og at det med tiden vil kunne gøre den til landets største fiskerihavn. En vis færgetrafik kan der også håbes på - og arbejdes for.

Den nye lokalredaktion er emnet for chefredaktør Chr. P. Fogtmanns lederartikel i Thisted Amts Tidende fredag 1. juli, hvori han fremhæver, at Hanstholm har brug for mange slags erhverv for at gøre en arbejdende og produktiv by ud af den nye havn:

"Blandt disse erhverv bør være det lokale dagblad, som deler ønsker, vilkår og fremtid med byens stadig flere borgere. Måske vil bladet samtidig kunne befordre den erkendelse, at det ikke alene er Hanstholms indbyggere, der er afhængige af, hvor hurtigt og hvor godt det går fremad med havnens bygning og dens udnyttelse. I så henseende deler Thisted og hele landsdelen skæbne med den nye havneby."

Ny mand i byen: Lokalredaktør Kai Digens. Telefon, skrivemaskine og bil. Det var hans arbejdsredskaber.

Lokalredaktøren (nr. 3 fra venstre) mellem nogle af sine fremtidige kilder ved velkomsten på Hotel Hanstholm. Repræsentanter fra både det gamle og nye Hanstholm er mødt op.

7 på notesblokken.indd 111 02/10/2016 11.14

Kai Digens præsenteres for læserne som en grundigt uddannet pressemand, der går til arbejdet i Hanstholm med "en interesse og ildhu, som svarer til den almindelige indstilling blandt gamle hanstedboer, der har fulgt det langsommelige skred siden 1917, og blandt de sidste års tilflyttere, som så mulighederne omkring den nye havn og derfor rejste hertil fra nær og fjern."

Det kræver ifølge chefredaktøren pionerånd at gå ind til noget helt nyt. Og det har Hanstholms nyslåede lokalredaktør. Han vil være mand for at vise, hvad en journalist med telefon, skrivemaskine og bil kan præstere.

Ved en sammenkomst på Hotel Hanstholm møder Kai Digens repræsentanter – og fremtidige kilder til historier i avisen – fra både det gamle og nye Hanstholm, der nu også er hans arbejdsplads: Fhv. sognerådsformand Simon Oddershede, fyrmester L. Kjær, kommunaldirektør Svend Rasmussen, sognerådsformand Chr. Hansen, installatør Henry Høyer, fisker og redningsmand Chr. Harbo, lærer Hans Hansen, fisker og redningsmand Anders Præstegaard, kommuneingeniør Aage Holm, ingeniør Niels Yde, Hanstholm-konsortiet, og ingeniør Ove Andersen, Vandbygningsvæsenet.

Den nye lokalredaktør henter - ikke overraskende - den første historie ved havnebyggeriet. Og den handler om endnu en sænkekasse, der er klar til at blive sat ud. Men det har den nu været en halv snes dage. Det har ikke været muligt at foretage operationen i den seneste tids sydvestlige kuling. Også uddybningsarbejdet i bassin 4, den kommende kutterhavn, er blevet ramt af forsinkelse. Den mere upåagtede del af havnebyggeriet, spunsnings- og udfyldningsarbejdet, fortsætter planmæssigt. Der arbejdes stadig energisk på havnen, men over for Thisted Amts Tidendes redaktør udtrykker eksperter skepsis m.h.t. forventningerne om en delvis åbning af havnen for fiskeriet allerede i foråret 1967: "Det er, siges det, nok lidt for optimistisk at tro, at det går så hurtigt. Men alle parter håber naturligvis stadig …"

Men Hanstholm er mere og andet end havnebyggeri. Vi har kigget lokalredaktøren lidt i notesblokken det første par måneder af hans virke, for det skorter ikke på noget at skrive om.

Der er en sportsuge, han lige skal dække. Han har knapt rejst sig fra velkomstbordet og de pæne ord på hotellet. Idrætsforeningen markerer - for andet år - indvielsen af det nye stadion og slutter med finaler i flere rækker. Og med en kamp mellem Viborgs 2. divisionshold og Fuglebakken fra 3. division. "Hanstholms egne spillere vil formentlig kunne lære lidt af gæsterne," skriver redaktøren, der også har været en tur omkring hotellet, der byder sine gæster fra hele landet på en særlig service med anskaffelse af et par cykler, der – naturligvis gratis som det understreges af direktør Glud – stilles til rådighed for de gæster, som vil ud i vildtreservatet syd for byen, hvor bilkørsel er forbudt. Interessen for Hanstholm er stigende. En reporter fra et af Norges største dagblade er på besøg. Og en 'delegation' fra Struer Byråd melder sin ankomst.

Hvordan gik det så med den store fodboldkamp? Hvis man skal tage overskriften i avisen for pålydende, så har det været lidt af en skuffelse

7 på notesblokken.indd 112 02/10/2016 11.14

for de 400 tilskuere: "Ingen udmattede efter kampen i Hanstholm". Hvad der skulle have været sportsugens højdepunkt, blev forvandlet til en mat afslutning. Men de to holds spillere hyggede sig i det gode vejr på det nye stadion ved siden af Hanstholm Hallen og ikke langt fra skolen, som har stadion fælles med idrætsforeningen.

Der er mere nyt fra hotellet – næsten for godt nyt. Generalkonsul Lytcke-Jørgensen, der repræsenterer Turistforeningen for Danmark i Bruxelles, ferierer her. "Det er det bedste hotel i Europa," siger han ved afrejsen til hoteldirektøren, som selv ferierer i Hanstholm. Han bemærker over for avisen, at det nok er lidt i overkanten. "Men," som han tilføjer "det er jo altid rart at høre sådan noget!"

Samme dag – vi er stadig i begyndelsen af juli – er der dårligt nyt fra Roshage. Skønt vejret er godt, kan fiskerne ikke stå til havs fra morgenstunden. Ankeret til spillet, som haler bådene ud og ind, er drevet i land, og det meste af dagen går med at få bragt det på plads. Og fiskerne kan ikke undgå at skæve hen til arbejdet med den nye havn og det stigende antal kuttere, der hver dag ses fortøjet inden for tværmolerne. Aftenen forinden har ikke færre end 15 større og mindre kuttere søgt ind i havnen, selv om der ikke kan tilbydes faciliteter af nogen art. Og molefyr er der jo heller ikke. Fiskerne sejler efter den store kran, der sædvanligvis står yderst på Østre Tværmole, men det kan være en risikabel sag, viser det sig den dag, kranen på grund af hårdt vejr er trukket ind mod land. Et par kuttere, hvis førere ikke er klar over flytningen, er meget nær ved at påsejle tværmolerne, da 'sømærket' har ændret position.

Der er nye brikker til Hanstholm-billedet i midten af 60erne med fortsat stor byggeaktivitet. I første halvår af 1966 er der færdiggjort 51 beboelsesejendomme. Fem erhvervsejendomme er kommet til. Men få uger efter lyder alligevel pludselig andre toner: Det er svært at få afsat de mange ledige huse og lejligheder! Det er godt at have en boligreserve – og der skal nok også blive brug for den – men det er dyrt, for den kapital, som er investeret i de tomme huse og lejligheder, skal forrentes. Et nyt Lejerbo-byggeri stilles i bero.

Historien om den energiske unge mand, som begynder fra bunden og slutter med en forretning med millionomsætning, kan stadig fortælles i nye versioner. Hanstholm-versionen anno 1966 handler om en ny virksomhed på Glaspustervej. Peder M. Pedersen begyndte 10 år tidligere i et gammelt pakhus på Mors, hvorfra han forsyner morsingboerne med olie og flaskegas. Nu har han et stort depot med fem lastbiler, to faste chauffører, en montør og en dame på kontoret. Foruden konen som hjælper med i bedriften. Og nu gælder det så Glaspustervej i Hanstholm.

Gas og hårde hvidevarer m.m. En ung mand fra Mors, Peder Madsen Pedersen, er en af de mange, der ser store forretningsmuligheder i den nye by.

7 på notesblokken.indd 113 02/10/2016 11.14

Fremtidsoptimisme er der i en melding om, at det ikke er rent vand, Hanstholm kommer til at mangle, hvis storby-visionen bliver realiseret med bymæssig bebyggelse af hele den 15 kilometer lange holm: Vand i rigelig mængde, nok til en by på 30.000 indbyggere, er fundet i reservatet i Saarup!

Ministeren der ikke havde tid

"Hanstholm har sit eget vejr. Ofte voldsomt og uroligt, tit lunefuldt og omskifteligt, sjældnere smilende og mildt, men altid noget helt for sig selv. I virkeligheden er vejret godt nok, når man har vænnet sig til det og accepteret dets utilbøjelighed til slavisk at følge meteorologernes forudsigelser om, hvordan det burde være. Vejret på holmen blæser gerne profeterne et langt stykke."

Fyrmester L. Kjær fortæller nærmest poetisk om sine meteorologiske observationer og vejrets indflydelse på noget så vidt forskelligt som planter og politisager - og på spørgsmålet om erstatning for forsinkelsen af havnebyggeriet i Hanstholm. Samtidig konstaterer sognerådet, at den socialdemokratiske trafikminister Kai Lindberg – en af havnens 'helte' – ikke har tid til at snakke med de lokale politikere under et besøg. Sognerådet søger forgæves kontakt med ham til en orientering om det såkaldte 'kystvejsproblem'. Men ministeren har ikke tid med et stramt program, så sognerådet må nu i stedet sende et brev til ministeriet i København. Kai Lindberg tilbringer kun en halv time i Hanstholm. Har på forhånd udtrykt ønske om at undgå offentlighed, men kan dog ikke forhindre en fotograf, da han besøger havneanlæggene. Og heller ikke undgå Thisted Amts Tidendes allestedsværende fotograf, Tage Jensen, der på vej over den gamle kirkegård i Thisted ser samme trafikminister på selvsamme dag i en afslappet solstund på en af bænkene ved kirkemuren – ivrigt avislæsende. Helt uden poesi er augustmotivet med den i bogstaveligste forstand store minister på den lille bænk og de unge piger ikke.

Fyrmester Kjærs meteorologiske observationer har betydning for mange på holmen. Også for en eventuel erstatning for forsinkelsen af havnebyggeriet.

I midten af august bliver første etape af Hanstholms nye skole taget i brug – og den bliver fire gange så stor, når den er fuldt udbygget. Der er grøde i havnebyens familier.

Et par uger senere får Hanstholm besøg af en kammerherre, en tidligere amtmand, H. Egedorf, en af forkæmperne for havnesagen i 1950erne. Han bor nu i København. I den kritiske periode, da Folketinget beslutter at stoppe havnebyggeriet, er han i spidsen for de lokale ildsjæle, som gennem ihærdig argumentation får vendt stemningen. Efter de mange år som amtmand med domicil i amtsgården i Skovgade i Thisted og efterfølgende udnævnelse til kammerherre er Egedorf tilbage, hvor det hele begyndte og kan med tilfredshed konstatere, hvordan "en ny by og en ny havn er skudt op fra næsten in-

7 på notesblokken.indd 114 02/10/2016 11.14

En travl trafikminister Kai Lindberg nyder cigaren og slapper af med avis og godt selskab på en bænk ved Thisted Kirke. Sognerådet i Hanstholm havde han ikke haft stunder til at snakke med. Holmboerne måtte i stedet skrive til ministeren i København.

genting. Så godt som ingenting!" Og næsten symbolsk er meddelelsen i avisen om, at det natten efter lykkedes at få en ny sænkekasse i vandet på Østre Tværmole: "Arbejdet skrider planmæssigt frem, og næste store sænkekasse vil i bedste fald kunne sættes ud om fem dage, men dette afhænger fuldstændigt af vejret."

Musik skal der til

Fisk er godt, men lødig musik er nu heller ikke at foragte. Eller at læse bøger. Se på kunst. Moderne dansk kunst. Eller hvad med en dans under organiserede forhold – en danseskole? Hanstholm kommer i løbet af 1960erne mere og mere til at tage sig ud som en 'rigtig' by side om side med kæmpekranen, der tårner sig op dernede ved havet. Sidst på sommeren 1966 bebudes et besøg af Aalborg Byorkester. Dirigenten er Jens Schrøder, hvis bror, Christian, er civilingeniør og i spidsen for Hanstholmkonsortiet, der bygger havnen. Og hvis lidenskab ved siden af havnebyggeriet er violinen, som han dyrker flittigt i de sene aftentimer. Sådan er der så meget og så mange, der spiller ind i udviklingen af havnebyen. Aalborg-orkestret møder med et 'lødigt og folkeligt' program fra den ældre wienermusik til de helt moderne toner fra West Side Story og My Fair

7 på notesblokken.indd 115 02/10/2016 11.14

Travlhed hos lærer Hansen på biblioteket. Børnene er flittige lånere.

Lady. "Man vil heller ikke glemme Lumbye, så det bliver en koncert, som alle vil kunne få glæde af," beroliger avisen sine læsere.

Apropos læsere: Børnene i Hanstholm er flittige lånere på biblioteket. De står for totrediedele af alle udlånte bøger, men de voksne lånere er dog ved at komme med, især blandt de mange tilflyttere, fortæller den også i den nye by allestedsværende Hans Hansen, der står for biblioteket.

Kunsten rykker ind i havnebyen. Der meldes om stor publikumsinteresse og pænt salg i Aalborg Kunstgalleris udstilling i et af boligforeningens huse på Fyrvej. Mange af billederne – "et bredt udsnit af moderne dansk kunst" – skiftes ud hver tredje uge, så der bliver noget nyt at se sommeren igennem.

Det er Thys ukronede danseskole-dronning, Herdis Dyrmann fra Thisted Ny Danseskole, der finder tiden inde til at udvide det lokale imperium med en afdeling i Hanstholm. Det er på kroen den sidste uge i september, det skal begynde. Hun har stor erfaring og har lært flere generationer thyboer at begå sig på dansegulvet. Mange unge familier er kommet til Hanstholm, det vrimler med børn i den skolepligtige - og danseglade - alder. Men tiderne er under forandring. Med nye former for dans, der ikke

7 på notesblokken.indd 116 02/10/2016 11.14

nødvendigvis har trådt barneskoene skæve på en danseskole. Der skal dog mere til at skræmme den letfodede Herdis Dyrmann fra at byde op til dans i Hanstholm.

Til hver by hører en ordensmagt. Hanstholm udgør imidlertid i 1966, hvad politimæssig dækning angår, et 'tomrum'. På længere sigt skal der oprettes en politistation i Hanstholm. Men det vil afhænge af byens og havnens udvikling, lyder det fra politimesteren i Thisted, Jørgen Bodenhoff.

Der tales og skrives om alt dét, der skal ske i Hanstholm. Men måske snakkes der for meget, forhandles for vidt og for bredt, lægges fine planer, men hvornår sker der noget? Kai Digens, lokalredaktøren, er til møde i sognerådet, hvor der er principdebat om havn, kystvej og bycenter. Og han konstaterer, at utålmodigheden er voksende. Han kan i al fald dementere opfattelsen af, at der sker for meget - og at det går for hurtigt - i Hanstholm. Sådan er oplevelsen af debatten i sognerådet, der er afhængig af beslutninger, der bliver truffet andre steder.

Så er der åbningen af havnen. Den delvise åbning i 1967 for fiskeriet vil tidligst kunne ske 1. juli, mens datoer som 1. maj og 1. juni hidtil har været nævnt. På sognerådsmødet udtales frygt for, at heller ikke datoen 1. juli kan holde. Spørgsmålene blæser fortsat i vestenvinden.

Thys ukronede dansedronning Herdis Dyrmann udvider sit imperium. Billedet fra Thisted viser, hvad der er i vente for de danselystne i alle aldre i Hanstholm …

En duft af storby

Erik Farmann er journalist på Thisted Amts Tidendes redaktion i Thisted og arbejder tæt sammen med Kai Digens på Hanstholm-stoffet. En bestemt begivenhed i februar 1967 kommer til at stå skarpt i erindringen – det russiske fiskemoderskib 'Tukan's forlis ud for Hanstholm. Flere end et halvt hundrede omkom. Dækningen af havneindvielsen senere på året kræver også sine mænd med hurtige skrivemaskiner. Der bliver jo skrevet historie!

"Kai Digens var en journalisttype helt forskellig fra, hvad vi dengang kendte i Thy," fortæller Erk Farmann. "Lille og væver med skarp markeret profil og i arbejdstiden altid i et velsiddende jakkesæt. Og så var han hurtig og sikker. Der stod en duft af storby omkring ham, men han var ikke bysmart eller hoven – blot reserveret i forhold til alle uden anseelse. Han omgikkes privat med både borgmesteren og kommunaldirektøren og gik ind i Rotary, fordi han blev indstillet af lokale folk. Det ærtede jeg ham i øvrigt meget for. Jeg syntes, det var for indspist, noget der ellers ikke lå til ham."

Erik Farmann mener, at man fagligt ikke kunne finde en bedre mand end Kai Digens til at slå redaktionen i gang. "Der var jo ingen tradition for en fast journalist i byen, og alt var i klondike-stemning. Det krævede

7 på notesblokken.indd 117 02/10/2016 11.14

BIO Hanstholm·Tlf.111

Torsdag kl. 20 – Fredag kl. 20,15
Lørdag og søndag kl. 20:
Den overdådig morsomme danske lystspilfarce i farver
»SLÅ FØRST FREDE«
med Morten Grunwald, Ove Sprogø, Poul Bundgaard, Essy Persson m. fl.
Forb. f. b. u. 12 år.

Hanstholm indretter biograf på Molevej i en bygning opført under krigen som kostforplejning for den tyske besættelsesmagt.

en journalist, som både kunne hæve den journalistiske fane og samtidig skelne mellem vigtigt og mindre vigtigt i et samfund, der ikke lignede ret mange andre i Danmark, og som ofte lavede sine egne regler i udviklingens navn."

En dag i forsommeren 1968 skifter Kai Digens jakkesættet ud med en mundering mere passende til lejligheden og tager med til fiskepladserne på positionen Jærens Rev sydvest. I en nøddeskal af en kutter ved navn Else Constance på kanten af det store grå Skagerrak. 50 sømil fra den norske sydvestkyst og 100 sømil fra Hanstholm Havn. Himmel og hav og den fede os af petroleum og fisk i det snævre lukaf står op fra avissiden mange år efter.

Efter tre dages fiskeri lægges der til kaj ved auktionshallen. Klokken er blevet 22, og der skal først losses næste dags morgen: "Vi kan lige nå en enkelt på kroen, før den lukker," bekendtgør fiskerne - og noterer landkrabben Digens forklædt som fisker. Nu med fast grund under fødderne. Nogen god rejse har det ikke været økonomisk. Når alle udgifter er trukket fra, bliver der ikke meget til deling mellem skipper og bedstemand for tre dages hårdt arbejde. "Men sådan er vilkårene altså også. Jeg lister taknemmelig hjem til skrivemaskinen," slutter Kai Digens – befriet for fiskermunderingen - reportagen fra Jærens Rev. En ny dag venter som jakkeklædt redaktør.

Kai Digens forlader Hanstholm i slutningen af 1968 af personlige grunde. Han befandt sig ellers godt i Hanstholm med alle dens udfordringer. Han havde placeret Thisted Amts Tidende i "havnefolkets bevidsthed," som det blev fremhævet ved afskeden. Der hører en lang arbejdsdag til at være lokalredaktør, og Kai Digens havde ydet den. Redaktørskiftet skete kort efter, at avisen havde fået "rigtigt bladkontor med det udstyr, som dertil hører," som det hed i avisens præsentation af lokalerne i den gamle skole på Helshagevej. Digens havde i et par år som så mange andre af den nye bys tilflyttere måttet arbejde under provisoriske forhold. I kraft af Hanstholms hurtige udvikling var der nu grundlag for, at avisen kunne komme inden døre under mere permanente forhold. Og redaktionen blev samtidig læreplads for en journalistelev. Den første var en thybo, Lone Vestergaard fra Hundborg.

Kai Digens flytter først til Kolding Folkeblad, og siden bliver han en idérig og værdsat journalist på socialdemokratiske Aktuelt i København. Erik Farmann overtager redaktørposten, indtil Knud Erik Nielsen kommer senere i 1969. Han er i Hanstholm indtil 1976 og kommer også til at sætte tydelige spor i byens historie i og uden for avisens spalter. Han får ilddåben i forbindelse med Thylejren og ikke mindst urolighederne omkring besættelsen af Hjardemål Kirke i sommeren 1970. For både fiskere og langhårede ungdomsoprørere i Frøstrup hører ind under Hanstholm-redaktørens arbejdsområde og giver stof til både avis og eftertanke.

7 på notesblokken.indd 118 02/10/2016 11.14

En aften på kroen

Der sker meget i Hanstholm i 1960erne, men det er ikke alt, der kommer i avisen dagen efter. Erik Farmann arbejder ofte i Hanstholm. Og her er en af de historier, der ikke kom i avisen, men dog fortjener at komme på tryk:

"Vi var kommet på Hanstholm Kro en aften. Måske havde der været byfest, kroen var i hvert fald helt fyldt op af gæster," fortæller han.

"Der var fiskere og hanboer, og så var der tilløberne som vi tre unge par, der fredsommeligt nød en øl, drøftede verdens gang og så på folkelivet, som udfoldede sig højrøstet, bramfrit og gennemgående gemytligt.

En yngre fisker kom hen til vores bord, satte sig uopfordret og bestilte øl.

"Æ kommer li' fra Aalborg - i taxa! Og æ er tørstig".

Han så ud til at have fået rigeligt allerede, og det havde han nok også. Efter en god fangst var han nemlig sammen med en kammerat kørt i taxa til Aalborg og havde taget flyveren til København. Her havde de turet rundt på værtshuse en halvanden dags tid og til sidst taget turen hjem igen på samme måde som ud, blot i omvendt rækkefølge. Det sad han nu her og berettede om med slet skjult selvfølelse.

Hans kone sad lidt væk ved et andet bord. Hun havde et par gange været henne for at få ham med, men han havde set sig lun på en sygeplejerske ved vores bord og lagde på plat maner voldsomt an på hende. Den slags sker jo, når mænd bliver berusede. Men hun var totalt afvisende, og til sidst ignorerede hun ham helt.

Så blev han grov og vulgær. Vi mænd prøvede at dæmpe ham ned og få ham til at gå, men nu var han blevet stædig. Der var ikke det, han ikke vil være i stand til at gøre ved hende, hvis hun bare turde, og … Længere kom han ikke. Sygeplejersken så ham lige i øjnene og bøjede sig langsomt

Hvis disse mure kunne tale, ville det blive en både underholdende og dramatisk historie, der kom ud af det. I mange år var det kro og missionshus, der kunne skille vandene på holmen.

7 på notesblokken.indd 119 02/10/2016 11.14

Hanstholm-Hallen

Alle tiders høstfest

Lørdag den 10. september kl. 20 offentligt bal til

ARNE LUNDQUIST's KVARTET
med sangeren CHRIS DANE

populær i Norge og Sverige og kendt fra TV.

Musik for moderne ungdom og de unge på 40.
Servering: Hanstholm Kro

IDRÆTSFORENINGEN

Idrætsforeningen kalder til fest. Og til "musik for moderne ungdom og de unge på 40."

over mod ham, så deres ansigter næsten mødtes. Så bed hun ham i næsen!

Forbløffet tog han sig til ansigtet og endnu mere forbløffet så han hende spytte en klump på størrelse med en Gajol ud på dugen. Hun havde bidt et stykke af hans næsetip.

Hurtigt skød jeg min stol en halv meter bagud og var på vej op og hen foran kvinden i håb om at afbøde det slag, der måtte komme. Men fiskeren stirrede blot på den afbidte stump kød og tog imod det lommetørklæde, jeg rakte ham. Så tog han stumpen, rejste sig og vaklede over mod det bord, hvor konen sad.

Sygeplejersken tog fuldstændig upåvirket en slurk øl for at skylle munden og et sug af cigaretten, men vi fem andre udvekslede hastige øjenkast: Nu er det med at komme væk!

Og så gik det ellers stærkt. Ud af kroen, ind i bilen og hjem til et af parrene. Først der kunne vi slappe lidt af og diskutere eventuelle følger.

Én mente, at sagen måske ville passere ret upåagtet. Det her var jo hverken det første eller sidste voldelige sammenstød på kroen. På den anden side måtte han da indrømme, at han aldrig havde oplevet noget lignende.

"Han var selv ude om det," sagde kvinden, stadig helt rolig, men en af de tilstedeværende med juridisk indsigt påpegede, at det argument nok ikke ville være holdbart i byretten.

Holdbart eller ej, det fandt vi aldrig ud af, for der skete intet. Hverken på det personlige eller det retslige plan. Måske er fiskeren dagen efter – tilskyndet af kraftige tømmermænd og en vred kone – kommet til samme konklusion som næseafbideren: Han havde selv været ude om det, og den slags uheld må man regne med, når man går på kro og skaber sig fuldetosset," beretter Erik Farmann. Historien kunne være taget ud af Jacob Paludans Hanstholm-roman Fugle omkring Fyret. Den unge forfatter fra København gjorde store øjne og drev videregående studier under et ophold på kroen i Hanstholm i 1920erne. Han blev både vidne til og deltager i kroløjerne, når fiskere kom i land og via datidens hyrevogne helt fra Thisted kom vidt omkring for at vende tilbage til kroen i Hanstholm. Ude er godt, men hjemme er nu altid bedst. Dengang som her i 1960erne. Nå ja – måske ikke for alle!

… og en dag på hotellet

Mens store maskiner og travle håndværkere i midten af 1960erne tumler rundt i virkeligheden og det gode sommervejr uden for Hotel Hanstholms vinduer, er det noget helt andet, der er på færde inden døre. Det fremgår af en de historier, der kom i den lokale avis. Her er tidens store spørgsmål en tur oppe at vende ved nordjyske Venstre-kvinders Hanstholm-stævne. Folketingsmand Kr. Damsgaard ser et opbrud, der kommer til at præge

7 på notesblokken.indd 120 02/10/2016 11.14

På Hotel Hanstholm sommeren 1966. Kommunaldirektør Svend Rasmussen og folketingsmand Kr. Damsgaard mellem repræsentanter for 'Venstre-kvinders Hanstholm-stævne'. Folketingsmanden tordner mod tiden, de unge og især de 'langhårede musikanter.' Kommunaldirektøren holder sig til alt det moderne, der sker uden for hotellets vinduer.

hele årtiet. Den 'seksuelle lummerhed' har ifølge folketingsmanden vundet indpas overalt på teatre, i bøger og på film. Han er ikke sikker på, at de unge overhovedet bryder sig om det. Men det gælder jo om at følge med og være som andre. Og han vender sig mod en ny lov, hvorefter alle over 15 år uden forældrenes samtykke og viden kan søge seksualoplysning og vejledning. "Det er et skridt i den gale retning," erklærer folketingsmanden. Så er der poppen. Popmusikken. Tidens langhårede toner. De vælter traditioner og "slår den verden i stykker, vi andre er vokset op i." De unge lader sig rive med af vrangforestillinger og falske følelser. Folketingsmanden græmmes, blot han tænker på den ekstase, som "en gruppe langhårede musikanter" kan bringe de snart ligeså langhårede unge i. Og her bør den ældre generation ikke være bange for at sige sin mening.

Sådan lyder opfordringen fra Kr. Damsgaard til Venstre-kvinderne. Når han mener, at Danmark er kommet på afveje kulturelt og kunstnerisk, og at den folkelige arv lades i stikken, så er det synspunkter, han har fælles med en stor del af den danske befolkning op gennem 1960erne. Og han er blandt meningsfæller hos Venstre-kvinderne på Hotel Hanstholm.

"Det er, som om det menneskelige og folkelige ikke vokser harmonisk og parallelt med den tekniske udvikling," slutter folketingsmanden.

Måske en bemærkning til virkeligheden uden for hotellet. Måske inspireret af Venstre-kvindernes rundvisning tidligere på dagen i det store byggeri i by og på havn med kommunaldirektør Svend Rasmussen, der er optimistisk på tidens og udviklingens vegne.

Helsides-annoncen i den lokale avis vidner om aktiviteten på holmen to år efter havnens indvielse.

Godt nytår 1969

Hanstholm		Brugskunst Astrid og Aage Knudsen Tlf. 607 Hanstholm	Orla Stenumgaard købmand Tlf. 511 Hanstholm
Tatol v/ E. Henriksen, Hanstholm Tlf. 584	Morris i Hanstholm Tlf. 567 Hanstholm	Arne Jørgensen Glaspustervej Tlf. 144 Hanstholm	Jensen & Langballe Tlf. 588 Hanstholm
Hanstholm Autotransport Tlf. 313 Henning Villersen.	Hanstholm Fiskeeksport H. P. Hammer Tlf. 53 Hanstholm	E & E Radio v. L. U. Erichsen og A. Enevoldsen Tlf. 135 Hanstholm	Rikard Bach Tømrermester Tlf. 593 Hanstholm
»Tømmergaarden« Tlf. 591 Hanstholm	Martin Gregersen Rørbr. Maskinsnedkeri Tlf. 27 Hanstholm	Hanstholm Blikkenslagerforretning Ib Vestergaard Tlf. 551 Hanstholm	J. Madsen Guldsmed og urmager Tlf. 568 Hanstholm
Peder Pedersen tømrermester Tlf. 570 Hanstholm	HHF 1965	Skonyt Helshagetorvet Tlf. 133 Hanstholm	Hanstholm Kro Tlf. 123 Hanstholm
O. Nørgaard Sørensen slagter Tlf. 536 Hanstholm		Bentes Magasin Helshagetorvet Tlf. 614 Hanstholm	Hanstholm Autocentral Glaspustervej 2 Tlf. 580 Hanstholm
Hanstholm Brugsforening Tlf. 525 Hanstholm	HLJ Elektro A/S v/ Knud Duelund aut. el-installatør Tlf. 581 Hanstholm	O. W. Lindhardt murermester Bellisvænget 15 Tlf. 625 Hanstholm	H. Steffensen malerforretning Tlf. 595 Hanstholm
M. Pedersen købmand Tlf. 547 Hanstholm	Hanne Kjølesalon v. Hanne Nielsen Tlf. 601 Hanstholm	J. H. Kaas Ishøy viktualieforretning Tlf. 543 Hanstholm	Henning Søgaard vognmand Tlf. 524 Hanstholm
Hanstholm og Hamborg Rutebiler M. Andersen & Søn Tlf. 527	Evan Andersen Murermester Tlf. 569 Hanstholm	Olesen & Thomsen bagere Tlf. 538 Hanstholm	M. K. Svenningsen gas- & vandmester Tlf. 590 Molevej 7, Hanstholm
Hanstholm Skibssmedie Tlf. 608 Hanstholm	Dalgaard Larsen murermester Tlf. 565 Hanstholm	C. H. Lindhardt cementstøber Tlf. 544 Hanstholm	Ove B. Pedersen el-installatør Tlf. 545 Hanstholm

7 på notesblokken.indd 121 02/10/2016 11.14

Det er også disse optimistiske toner, der lod høre fra sig, når udenbys aviser kom på besøg. Og det skete ofte. Ikke mindst i den sidste hektiske tid op til havneindvielsen i september 1967. Det var de store visioner om Hanstholm og Thy, der blev kørt i stilling. Holmboerne trådte ud af anonymiteten og ud over det ganske land.

Grønland på holmen

"Den sære by ved det lunefulde hav". Sådan karakteriserede en tydeligt begejstret journalist fra Berlingske Tidende Hanstholm i midten af august 1967. På tærsklen til havneindvielsen. Hanstholm var et fællesskab af unge mennesker, der havde besluttet sig til at leve deres liv netop på dette sted, og det var værd at skrive hjem om: "De er allerede godt begyndt. Eskadrer af barnevogne ruller dagligt gennem den stride blæst på vejene, armeer af tungtskridende vordende mødre bærer deres indkøbsnet rundt i de farvestrålende interimistiske butikker."

Manden fra den berlingske avis var Kjeld Rask Therkilsen, der havde en baggrund som forfatter til flere bøger om Grønland, og når han gik rundt i Hanstholm og følte atmosfæren, så på havnen og lyttede til folk – så mærkede han noget, der var helt identisk med Grønland og grønlandsk nybyggeri:

"Ligheden er slående. Øverst ingeniørerne og entreprenørerne i khaki og ternede skjorter, så håndværkerne og lerplettede arbejdsmænd. Uden om alle dem der lever af disse folk. På pladsen store gule uhyrer af larmende gravemaskiner, bulldozere, trucks, lastvogne, kraner og tungt arbejdende materiel. Ikke et græsstrå, blot sten, cement, grusede veje og pløre, rå barakker og arbejdsskure, cementklodser og betonkonstruktioner – gråt, øde, beskidt – og et truende hav i baggrunden. Og der er ligesom i Grønland rastløs aktivitet, gode akkorder, overarbejde, realistisk og unuanceret sprog og temmelig mange bajere."

Men det var kun den ene ende. Den anden var byggeriet oppe i selve det, der skulle blive til byen Hanstholm:

"Deroppe er sproget måske mere afdæmpet, bajerne færre, fortjenesten lidt mindre, men ellers er tonen den samme."

Og man kunne lytte sig til meget. Lyttede man i Hanstholm, fandt man hurtigt ud af, at alt drejede sig om penge, indtjening og gevinst. Men uden mad og drikke duede den, der arbejdede, ikke. Heller ikke i Hanstholm. Han måtte til købmand. Sparkøbmanden Orla Stenumgaard solgte meget luksusmad, øl og brændevin og søde sager. Både i vin og likør. Vin rosé i sød udgave var den store mode i 1967. Luksusmad på dåse stod højt på indkøbslisten. Der var jo så meget nyt på hylderne, man ikke havde set før. Nu blev der også reklameret næsten alle steder, og når man nu havde pengene. Købmanden, en ung mand fra Esbjerg-kanten, fik sin første stafetbutik i 1961:

Dagens tilbud anno 1967.

7 på notesblokken.indd 122 02/10/2016 11.14

"De gamle hanstedboer er elskelige – de spørger ikke om, hvad de kan tjene, men hvad de kan hjælpe med. De nye er knap så vidunderlige. De holder sig for sig selv, og hverken kontaktklubber, aftenklubber eller kursus af mange slags kan ændre på det. Vi må se at få kontakt med hinanden og være rare mod hinanden …"

Mogens Svenningsen i Berlingske Tidende august 1967.

"Vi er allerede fire købmænd, et Tatol-udsalg og så Brugsen, så der bliver konkurrence – også så det batter. Den er allerede godt i gang. Det bliver lige på og hårdt, så det er godt, at man er kommet i så god tid, at man kan nå at komme ind med folk og måske tilrettelægge skibsproviantering også. I fjor havde jeg en omsætning på 700.000 kr. (2016-kroner: 6.740.246.) De nye folk her? De er friske, og der er et godt sammenhold, selv om der naturligvis er godt med klikedannelser. De tjener godt – og pengene ruller heldigvis også. Og når fiskerihavnen kommer i gang, er der nok til alle."

En vis pengerigelighed kunne ikke mindst konstateres i 1968 – et år efter indvielsen af havnen. I alle brancher var det et almindeligt indtryk, at der aldrig før var konstateret så stor købelyst og dermed omsætning. Der var kommet mange til byen udefra, og da julemanden og alle hans nisser lagde til kaj, var flere hundrede i alle aldre parate til at tage imod. Et varespil i Hanstholm-Hallen havde samlet ikke færre end 400 mennesker.

Sagføreren

Politiet – han bor i Nors. Berlingske Tidendes udsendte ville tale med 'politiet', men fandt landbetjent Th. Erbs´ hus med det ovale grønne skilt forladt. En nabo mente, at familien var på ferie. Men efter hvad journalisten fik fortalt, var der endnu ikke brug for politi i Hanstholm:

"Nu og da tæver man oprigtig talt hinanden, når bølgerne går højt, men uoverensstemmelser afgør man ellers indbyrdes og uden nogen offentlighed. Forbrydelser kendes ikke – endnu. Færdselspolitiet møder op nu og da og lader det skæppe bravt i politikassen."

Færdselslovene – kunne man forstå – var nået til Hanstholm, men man gjorde ikke stort væsen af dem i det daglige.

Intet politi, ingen ret, knap nok lov, men nu kom der i al fald en sagfører. Hans navn var Knud Agerholm, 29 år og fra Mors. Han havde boet i byen siden marts 1966, og var igen en af dem, der ville være først på pladsen. Han regnede med at få nok mellem hænderne i et nybyggersamfund, hvor der hele tiden skød nye kunder op. Og så var der alle inkassosagerne. Hanstholm bestod jo groft sagt af mennesker, der levede på forventet efterbevilling i en drøm af et samfund, der først nu var i færd med at blive til virkelighed.

"Folk er mange slags," som sagføreren forklarede.

"Der er nok en del lykkejægere imellem, folk som ikke har kunnet begå

7 på notesblokken.indd 123 02/10/2016 11.14

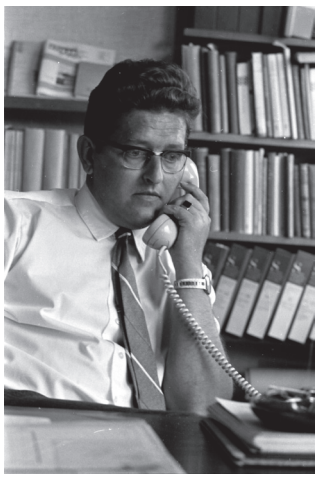

Første sagfører ankommer 1966. Knud Agerholm, 29 år og fra Mors.

sig andre steder af økonomiske eller menneskelige grunde. Mentaliteten kan nok have tendens mod det hårde, fordi vi nu er kommet til et punkt, hvor det gælder survival of the fittest. Allerede nu hersker den stærkeres ret …"

Berlingskes udsendte gjorde også en slags status: "Et lille nyt dansk samfund der var opstået næsten ved en eksplosion." Og det var havnen, der skulle bære tilværelsen lige dér, hvor kragerne vendte, hvor arbejdsomheden var ukuelig som den evindelige stride blæst: "De er rastløse i Hanstholm. Måske ved de det ikke rigtigt selv, men de giver udtryk for det overalt, hvor den fremmede sætter sig og snakker med dem. Hvilket hverv, de end har, så interesserer de sig kun for det ene, at havnen bliver færdig. Ikke bare indviet. Så sent som i fjor var man skeptisk."

14 dage senere er det Ny Tid, den socialdemokratiske avis i Aalborg, der er kommet til 'Nybyggerbyen Hanstholm', hvor man kan have svært ved at følge med i alle de idéer og planer, der skal føres ud i livet, og hvor udsigten til de mange muligheder, der kan være bygget ind i fremtiden, kan få sveden frem hos selv den mest robuste. Om et par uger er det fiskerihavnen, der officielt bliver indviet, og den er afgørende for byen. Her vil der snart udfolde sig et nyt liv, og den 91 meter lange auktionshal, der næsten står færdig til at blive taget i brug, bliver en væsentlig ramme om det. Her skal pengene komme ind, som byen skal bygges videre på.

"Snart vil i hundredevis af fiskerbåde stå gennem havneindløbet og brændingen, der kaster kaskader af vand højt op over den ydre mole," skriver Aalborg-journalisten. Han når dog tørskoet i land og træffer Vera Nystrup, der har været på indkøb. I en klapvogn sidder sønnen Torben på halvandet år. Han er et af de mange tilskud, byen har fået af ungdom. Hendes mand arbejder ved havnebyggeriet. "Jo, jeg er godt tilfreds med at være her," erklærer hun. Eller mere korrekt 'Fru Nystrup' som det hedder i det næsten 50 år gamle avisudklip. "Vi bor rart i en ny bolig – det er der ikke noget i vejen med." Journalisten vil gerne vide, hvad man sådan får tiden til at gå med. "Der er jo fjernsynet, men skal vi more os, må vi helt til Thisted, og derfra går den sidste bus til Hanstholm allerede kl. 23 om aftenen. Så det kan måske nok blive lidt kedeligt i det lange løb." Fru Nystrup fortæller videre, at der vist nok ikke er noget i vejen med priserne i forretningerne. De synes at være rimelige. Derimod kniber det noget med vareudvalget:

"Skal vi have noget pænt eller særligt, må vi en tur til Thisted. Men også det er vel noget, der retter sig med tiden."

Den 19-årige ekspeditrice Elin Jensen præsenteres som "en sød repræsentant for Hanstholms ungdom". Hun kan sagtens få fritiden til at gå, for hun spiller rytmeguitar i et pigtråds-orkester. Det sker, at de spiller til bal i Hanstholm Hallen. "Men ellers

Hanstholm er både til store armbevægelser og små broderisting. Nu også i Thisted ...

7 på notesblokken.indd 124 02/10/2016 11.14

Fire af Hanstholms kendte borgere går i skarp træning for at kunne honorere de barske krav, en bartender i en western-saloon stilles overfor, når der kaldes til havnefestival – som her i 1970. Fornuftige, som det lille bartender-kollegiums medlemmer er, allierer de sig med forhenværende kaptajn Søren Bjerregaard, der havde sejlet på Amerika. Han vidste nok, hvordan en rigtig saloon på de kanter tog sig ud. Han kunne give gode råd om takt og tone bag disken. De fire bag disken er fra venstre brugsforeningsuddeler Walther Beith, lærer Jens Erik Hald, installatør Henry Høyer og malermester Henning Steffensen. Og så blev der ellers budt op til dans i auktionshallen. Deltagelsen er stor, stemningen høj i festival-dagene. Som altid i Hanstholm, hvor der er tradition for at feste igennem, mens tid er.

er der ikke meget for de unge," tilføjer ekspeditricen, der kommer til at optræde i flere aviser op til havneindvielsen, for det er jo ikke hver dag, man finder en ung pige med en elektrisk guitar så langt mod nordvest. "Selvfølgelig er der nogen, der dyrker sport, men der mangler et ungdomscenter, og jeg synes ærlig talt, at kommunen gør for lidt for os unge. Når vi rigtig skal more os - ja, så tager vi til Thisted. Her i Hanstholm er der kun bal på kroen eller hotellet et par gange om året."

Stordrømme og torskegilde

Der er spundet mange vidtløftige ender over alt dét, der lå gemt midt i den store Hanstholm-drøm. En af de mest fantasifulde hedder Hjalmar

7 på notesblokken.indd 125 02/10/2016 11.14

"Rom blev ikke bygget på én dag. I Hanstholm går det lidt hurtigere!"

Kommunaldirektør Svend Rasmussen i regionalradioen 1966.

Havelund, der i begyndelsen af 1966 er 'På farten' gennem Danmark. Som en opdagelsesrejsende erobrer han hver dag nyt dansk land for B.T. Og nu er han kommet til Hanstholm, har taget kommunaldirektør Svend Rasmussen og kommunekasserer og sognerådsmedlem Chr. Hansen med på bagsædet sammen med visionen om Hanstholm som storstad. Der er nærmest ingen grænser for, hvad det hele kan udvikle sig til. Men reporteren ser nu også dagens virkelighed i øjnene:

"Vi står i frosten og blæsten og ser ud over et stykke sandet jord, hvor sneen fyger, men har fået fremmanet et billede af den lyse tid, som havnen derude vil give, når den ad åre bliver færdig … den omstridte, længe ventede havn."

Hjalmar Havelund iført citydress med tilhørende hat og pibe er kommet til Thy hen på eftermiddagen, indlogerer sig på det nye hotel i klitterne og kigger på havnen. Han ser et kæmpemæssigt hul uden vand. Fra kysten strækker en mægtig mole sig ud i havet. På land står vældige kraner og slumrer. Alt er så stort og alligevel så lille på kanten af det vældige hav. Han er ikke fri for at lade sig besnære af den fortælling om et fremtidens Hanstholm, som makkerparret Rasmussen & Hansen ruller ud. Der er noget rent ud fascinerende ved at få en by tegnet og malet direkte på sandet. En by hvor boliger og industri er adskilte. I midten af det hele byens

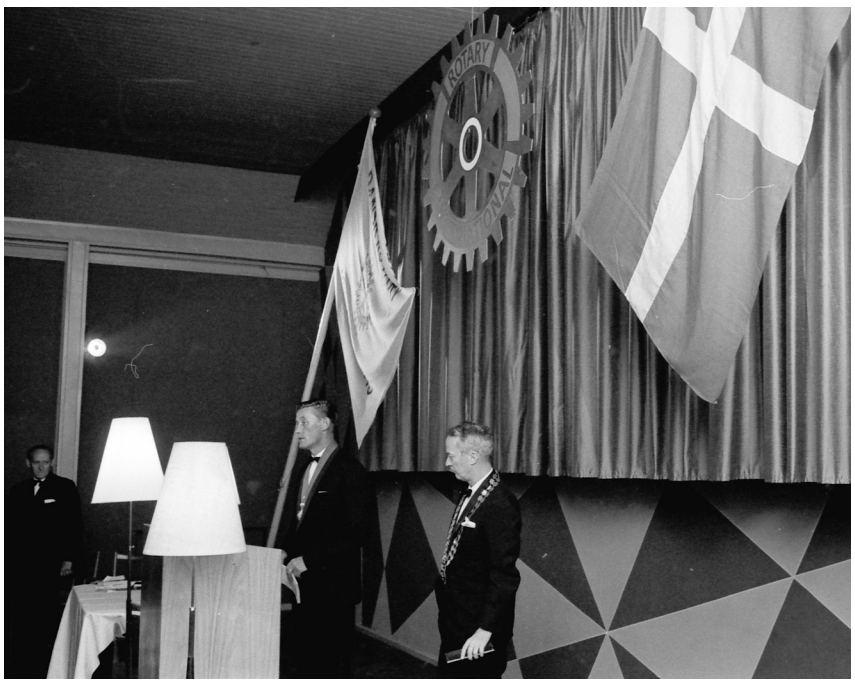

Højne forretningsmoral. Fremme international forståelse. Det er angiveligt Rotarys formål. Kom til Hanstholm i 1964 og to år efter anerkendt som en af 12.000 klubber verden over. På talerstolen Mogens Svenningsen der startede Rotary. Det blev fremhævet, at klubben kunne få stor værdi for Hanstholm med de mange kontakter i ind- og udland. I første omgang vil der blive taget kontakt til færgebyer.

7 på notesblokken.indd 126 02/10/2016 11.14

andet hjerte – bycentret! En planlægning lige efter bogen om det gode og velfungerende samfund. En sommeraften forestiller man sig folk komme gående gennem byen og centret – spadsere forbi sportspladsen og svømmebassinet ud til skrænten og dér, over en kop kaffe i et af cafeterierne, se ned over havnen og vinke til færgen, som sejler mod Norge eller Skotland.

"Det bliver smukt," siger kommunaldirektøren og kommunekassereren. Og alle i Hanstholm nikker ifølge B.T.s udsendte ligeså samtykkende på vejen hjem tilbage til hotellet i klitterne, der allerede har taget den nye tid til sig:

"Piccoloen springer til og åbner døren, og jeg siger åndsfraværende: - Nå, hvordan kommer sådan en lille fyr helt herop mod nord?"

"Jeg kommer fra Hamborg," siger han.

"Lang vej," siger jeg og tænker, at det internationale liv allerede er begyndt på stedet.

"Ork nej, jeg cykler … Hamborg er bare en lille landsby tre-fire kilometer borte."

"Jamen alligevel, siger jeg, stadig noget åndsfraværende."

Så bliver der gået anderledes konkret til sagen, når Hanstholm Borgerforening indkalder til torskegilde. I Hanstholm er traditioner ikke gamle. Men traditioner er der. Seks år tidligere begyndte borgerforeningen at arrangere et torskegilde en gang årligt. Et mægtigt gilde med kold kogt torsk, der er let saltet og med lever og rogn. Og det er efter Hanstholms tidsregning en gammel skik. Nu - her i begyndelsen af februar 1966 – endda direkte transmitteret af Den nordjyske Regionalradio. Borgerforeningen har 260 aktive medlemmer og 40 passive. 240 møder op i Hanstholm Hallen, hvor hver deltager konsumerer to pund torsk.

Radioudsendelsen fra Hanstholm veksler mellem indslag, der er optaget ved havnebyggeriet og med interviews i Hanstholm Hallen. Og amtmanden fra Thisted, Fl. Martensen-Larsen, slutter med en hilsen fra hele Thisted Amt til Hanstholm - som kun *han* kan gøre det.

Så er der ellers serveret og bagefter tid til en svingom i hallen.

Hver sten bliver vendt i Hanstholm i 1960erne, og under jordarbejde i 1967 dukker en genstand op, der for en stund får nogen til at forlade både nutid og fremtid for at kigge bagud. Gartner A. P. Gravesen står pludselig under anlæg af haven omkring den nye skole med en langt over 300 år gammel svensk kobbermønt i hånden. På den ene side ses tydeligt signaturen GRS – udlagt Gustav Rex af Sverige. Pålydende ¼ øre. Årstallet er 1634. Der bliver spekuleret i, hvordan mønten er havnet i Hanstholm. Eksperter bliver konsulteret. Måske har mønten været krigsbytte og med tyskernes besættelse af Jylland under trediveårskrigen omsat på disse kanter. Men andre vælger at betragte fundet som en 'lykkemønt'. For hvorfor skulle den dukke op lige på dette tidspunkt i holmens historie? Nej, helt tilfældigt kunne det da næppe være.

Der er stil over Hotel Hanstholm fra begyndelsen. Nærmest den internationale stil. Med en piccolo fra Hamborg, helt fra Hamborg, og så kommer han hver morgen til hotellet pr. cykel. "Længere er der jo heller ikke," svarer han på forespørgsel.

7 på notesblokken.indd 127 02/10/2016 11.14

HÅRNÅLESVING …

7 på notesblokken.indd 128 02/10/2016 11.14

8 UNGDOM

Hanstholm Skoles historie er som et spejl af alt, hvad der sker i havnen og på holmen. At det er et nybyggersamfund, vi befinder os i, fremgår af skoleprotokollerne i 1960erne og 1970erne. Det er de færreste elever, der er født i Hanstholm. Der kan i stedet stå Esbjerg, Skagen, Frederikshavn, Læsø, Vestervig og Lildstrand – og så videre.

Bent Holmstrup, Hanstholms første skoleinspektør, var 36 år, da han blev ansat i 1966. Han kom fra Hundborg, hvor han havde arbejdet i ti år. Udnævnelsen gjaldt fra 1. august, og da skolen skulle begynde et par uger senere, var der ingen tid at spilde.

Bent Holmstrup var født i Hurup, men opvokset i Odder ved Aarhus, hvor han tog realeksamen. Lærereksamen fik han i 1952 på Nørre Nissum Seminarium. Den første lærerstilling havde han i Struer. Og nu glædede han sig til at tage fat i Hanstholm: "Jeg har hverken kunnet lægge planer eller se på bogbestanden endnu, men det må jeg jo i gang med. Sommerferien er i hvert fald slut for mit vedkommende!"

"Bliver skolen færdig til tiden"? Det var den lokale avis, der spurgte. "Ja, jeg har været oppe at se på den, og jeg har selv været med til skolebyggeri i Hundborg, så jeg ved, at der kan nås temmelig meget i den sidste uge. Gymnastiksalen bliver ikke færdig til tiden, men resten af skolen kan nok tages i brug. Et problem bliver manglen på speciallokaler. Det har sognerådet naturligvis tænkt på. Jeg vil jo ikke komme og diktere noget …"

Bent Holmstrup har i nogle erindringer fortalt om den første tid i Hanstholm. Når man i juli 1966 ledte efter den kommende Hanstholm Skole, var den ikke svær at få øje på. De vældige murstensmasser dominerede det gamle Hansted og varslede nye tider for egnen: "At komme ind i skolen var forbundet med besvær. Det afsluttende jordarbejde var endnu ikke påbegyndt, så alt var rodet. Selve byggeriet var slet ikke færdigt, men én ting stod dog fast: Undervisningen skulle begynde efter sommerferien i midten af august!"

På skolen gik inspektør og lærere i gang med at indsamle oplysninger. Fik fat i navnelister over kommende elever, fik klasserne på plads, indkøbte bøger og materialer. Kort sagt alt, hvad man skulle bruge i en skole anno 1966: "Vi fik undervisningstimerne fordelt mellem lærerne, og på grundlag af dette lagt et skema til en syv-klasset skole. Få dage før indvielsen fik vi så at vide, at 8. klasse skulle placeres på Hanstholm Skole og ikke som planlagt i Ræhr. Om igen! Nye fagfordelinger, ny lærer, nye skemaer, nye timeplaner. Men vi blev færdige, og indvielsen foregik på den aftalte dato," konstaterer Bent Holmstrup – og ikke uden en vis glæde og stolthed.

Bent Holmstrup, Hanstholms første skoleinspektør. Udnævnelsen gælder fra 1. august 1966, og da skolen skal begynde et par uger senere, var der ingen tid at spilde.

Presset på kommunekassen

Skolevæsenet tyngede hårdt på det kommunale budget, fordi børnetallet

8 Ungdom.indd 129 02/10/2016 11.15

Ved skoleårets start i august 1966 står første etape af skolen klar til at tage imod 150 elever, der både er "veloplagte og forventningsfulde" – som det hedder. Fuld af store forventninger er også skoleinspektøren, der her forsøger at få lidt orden på geledderne.

var så stort i forhold til indbyggertallet. Det var på dagsordenen, da den socialdemokratiske statsminister Jens Otto Krag i begyndelsen af november 1967 – et par måneder efter indvielsen af havnen – var på besøg i Hanstholm. Efter den obligatoriske rundtur med sognerådsformand Chr. Hansen og kommunaldirektør Svend Rasmussen var der et møde med sognerådet. Bagefter kunne holmboerne i de lokale aviser læse, at der var tændt et økonomisk håb: Kontanter! Hanstholms problem var nemlig pengemangel, og den særlige låneordning, som kommunen gennem de seneste tre år havde haft med Staten med årlige udbetalinger, ville blive søgt forlænget med yderligere to år. Og hvis det gik igennem, ville det betyde penge til en tiltrængt udvidelse af skolen fra 1966. Statsministeren kunne dog ikke give noget endeligt tilsagn, men han ville anbefale over for regeringen.

Den særlige låneordning kom i stand som en hjælp til Hanstholm Kommune, så den kunne gennemføre de nødvendige investeringer og være parat til den store befolkningstilvækst.

150 Hanstholm-børn havde tirsdag 16. august 1966 taget første etape af den nye centralskole i besiddelse. Nogle år fik skolen op mod 100 nye elever, og stigningen fortsatte til op mod slutningen af 1970erne, da skolen nåede de højeste elevtal på ca. 700 elever. Endda uden børnehaveklasser.

Skolen var i de første 10 år, hvad der er blevet karakteriseret som en sær blanding af undervisningssted og byggeplads. Fuldt udbygget ville skolen råde over alle faglokaler til moderne undervisning. Faglokalerne

8 Ungdom.indd 130 02/10/2016 11.15

Skyggespil til ære for første etape af den nye centralskole, der fuldt udbygget vil kunne rumme 700 elever. Befolkningstilvæksten og med den de mange børn ligger som en anden slags skygge over skolen i de kommende år.

måtte man dog se langt efter i første omgang - og klare sig med dem på centralskolen i Ræhr - for i virkeligheden var det kun en fjerdedel af den projekterede skole, der nu kunne tages i brug. Udbygningen skete etapevis i takt med det stigende elevtal. Det var dog lærerkollegiets ønske, at næste afsnit kom til at omfatte faglokalerne.

To år senere havde elevtallet sprængt skolens rammer, så det blev nødvendigt at udskyde det nye skoleårs begyndelse for ikke færre end syv af skolens 18 klasser. De syv klasser med tilsammen omkring 100 elever fik en ekstra lang sommerferie, fordi det trods alle anstrengelser ikke var lykkedes at afhjælpe skolens presserende lokalemangel i tide. Kun to af de fire pavilloner, som Hanstholm Kommune opførte for at afhjælpe den akutte pladsmangel, ville være klar til det nye skoleårs begyndelse.

Tre af de lokale håndværksmestre der er med til at bygge Hanstholm Skole. Der var noget at reklamere for …

8 Ungdom.indd 131 02/10/2016 11.15

Hanstholm Skole havde 332 elever i 1968. I 1966 kunne syv lærere klare undervisningen, mens der nu var ansat 18. Stigningstakten i børnetallet var 'ganske enorm', som Bent Holmstrup udtrykte det. Andre talte om det 'galoperende' elevtal. Der måtte udfoldes stor opfindsomhed for at udnytte de snævre rammer inden for en rimelig timeplan. Da man begyndte at bygge skolen, var det umuligt at forudse, at elevtallet ville stige så voldsomt. Skolen var desuden planlagt uden overbygning. Nu var der en realafdeling, og der var kommet elever til fra Rær og Klitmøller.

Af fødselstallene i kommunen kunne man aflæse, at der i de næste syv år ville blive et endog meget stort pres på skolen. Byggeriet af skolens anden etape var indledt, men den ville ikke blive færdig før til næste skoleårs begyndelse – i 1969. Til den tid så det ud, som om skolen ville få et pusterum, som skoleinspektøren udtrykte det. Denne gang skyndte han sig dog at tilføje: "Men der skal ikke meget til at vælte forudsigelserne!". Sådan var det jo mange steder i den nye havneby, hvor uforudsigeligheden havde det med pludselig at blande sig. Ifølge planlægningen for Hanstholm var det meningen, at skolen skulle udvikle sig i takt med tilflytterstrømmen, men den takt var svær at finde selv for en musikalsk skoleinspektør.

Krydsild og det svære skyts

En kold vinteraften i slutningen af januar 1969 forlader omkring 70 holmboer de varme stuer for at tage til et af tidens populære krydsildsmøder. Flere generationer var repræsenteret i det panel, der skulle stå for skud på skolen: Elevrådsrepræsentanterne Jens Henry Frøkjær, Knud Jensen, Ulla Harbo og Hans Ishøj, skoleinspektøren Bent Holmstrup, skolekommissionsmedlemmerne Svend Heiselberg og Sonja Digens, lærerne H.C. Hansen, Birthe Hald, Benny Røge og Niels Sørensen.

Panelet fik ikke mange ledige stunder i aftenens løb, og ordstyrer Aage Holm, kommuneingeniøren, lod intet spørgsmål falde, før det var grundigt debatteret. Forældreforeningens formand, bankbestyrer og sogneråds formand Niels Jensen, havde det svære skyts fremme fra begyndelsen: "Er det sandt," spurgte han, "at skoleinspektøren foretrækker 8., 9. og 10. klasserne frem for realen?"

Bent Holmstrup svarede, at han som skoleleder naturligvis anbefalede realafdelingen til de elever, som man skønnede havde mulighed for at honorere kravene, fordi denne eksamen mange steder var en nødvendighed. Som lærer fandt han imidlertid, at realklasseordningen var stivnet. Undervisningen kunne foregå mere afslappet og 'tidsnært' i de andre klasser.

En erhvervsdrivende beklagede tendensen til at foretrække realister frem for de andre klasser ved ansættelse. Og flere forældre spurgte til muligheden for at overvære en almindelig undervisningstime. Her kunne man forstå på panelet, at lærerrådet havde lagt det over til den enkelte klasselærer at bestemme. Der blev af andre forældre udtrykt frygt for, at forældrebesøg ligefrem kunne genere eleverne. Det samme mente repræsentanterne for eleverne i panelet.

8 Ungdom.indd 132 02/10/2016 11.15

Lærer Birthe Hald kunne imidlertid ikke se, at det ville skade, at forældrene så, at der var forskel på eleverne i en klasse: "Det kan være sundt selv at konstatere, hvordan ens barn er placeret, og alle kan jo ikke være lige dygtige eller modne."

Så var der spørgsmålet om lærerbesøg i hjemmene. Flere fandt, at det kunne virke positivt også i de tilfælde, hvor der ikke var specielle problemer. Her mente flertallet af lærerpanelet imidlertid, at det ikke ville være uden problemer, fordi lærerne ikke var ens, og nogle havde sværere ved at tale med folk end andre: "Men forældrene er til enhver tid velkommen til at henvende sig til os," blev der sagt.

Mange forslag var oppe at vende i løbet af aftenen. Aftenens sidste spørgsmål gjaldt en eventuel rygetilladelse for elever over 15 år, og her mente elevrådets repræsentanter, at en sådan tilladelse ville være et skridt i retning af demokrati i skolen. Skoleinspektøren tog imidlertid skarpt afstand fra forslaget med henvisning til de sundhedsmæssige og økonomiske problemer, rygningen ville være skyld i. Og hans lærere delte sig i to lejre. Benny Røge og Birthe Hald bakkede op bag elevernes rygning. Niels Sørensen erklærede sig som modstander af rygetilladelse, men ikke med skoleinspektørens motivering. Han var imod, hvis "det skulle bruges som middel til indførelse af demokrati," som han udtrykte det.

En orienterende afstemning blandt forældrene viste stort flertal mod rygetilladelse i skolen. Og sådan blev det denne vinteraften i januar 1969. Hvis eleverne ville ryge, skulle de gøre det alle andre steder end i skolen. Det har de nok fundet ud af – som andre før dem. Afstemningen på forældremødet viste også noget andet: Næsten ingen ville forbyde børn over 15 at ryge derhjemme.

Også plads til kakkelovn

"Det var en stor oplevelse at komme på en skole, hvor der var plads til

Fra kakkelovn til centralvarme. Her er vi tilbage i skolestuen i 1959, da der blev undervist i både skole og missionshus. Kakkelovnen var begge steder - sammen med en god trøje – en ven i de kolde vintermåneder. Sådan blev det ved til 1966. (Foto: Jørgen Vestergaard).

8 Ungdom.indd 133 02/10/2016 11.15

De første realister blev udklækket på Hanstholm Skole i 1970. De 22 realister står her sammen med klasselærer Niels Sørensen (th). Forreste række fra venstre: Margit Hartvig Knudsen, Vivi Hamgren, Annelise Hove Pedersen, Ulla Nielsen Grønkjær, Birthe Kirsten Thorup, Jytte Sejerskilde Nielsen og Lisbeth Møller Nielsen. I midten fra venstre: Jes Holm Sørensen, Frits Hald, Svend Aage Pedersen, Søren Ulrik Rasmussen, Kaj Dragsbæk Madsen, Ole Ryltoft Kristensen og Bent Thomsen. Bageste række fra venstre: Søren Andersen, Per Christian Grønkjær, Jan Emil Mikkelsen, Michael Frost, Carl Henrik Jeppesen, Leif Nielsen, Ole Emil Toft Andersen og Kaj Arildsen.

børnene, varme hver dag, materialelager, ribber i gymnastiksalen, gulv uden splinter og sidst, men ikke mindst: Et lærerværelse, hvor der var basis for kollegialt samvær." Sådan tegnede Tove Pedersen i et 25 års jubilæumsskrift skolebilledet i det gamle og det nye Hanstholm. Hun var lærer i Hanstholm siden 1965 og havde erfaringen fra den gamle skole med over i den nye.

Det var i begyndelsen af 1960erne, sognerådet i Hansted besluttede, at der skulle bygges en ny skole. Og det har sikkert været overbevist om at være fremsynet, da der på dette tidspunkt ikke var flere børn i sognet, end skolen fra 1911 kunne rumme.

Undervisningen i den gamle skole var sådan organiseret, at fjerde og femte klasse var i det ene af de to lokaler hele dagen. I det andet lokale var tredje klasse om formiddagen og første og anden klasse om eftermiddagen. Sjette, syvende og ottende klasse gik i Ræhr Centralskole og derefter i skole i Thisted: "Planerne var for så vidt gode nok, men intet kan som planer slå fejl. Ved indskrivningen dukkede der 28 nye små hoveder op, og de kunne ganske enkelt ikke stoppes ind i et ca. 40 kvm. stort klasselokale sammen med ti børn fra anden klasse, når der også skulle være plads til kakkelovn," fortæller Tove Pedersen. "De faktiske kendsgerninger var, at man manglede et lokale, og hvad var mere oplagt end det nærliggende missionshus. Her måtte anden klasse så være om formiddagen, og første klasse kunne derefter være alene i den ene af de to skolestuer om eftermiddagen."

Men det var ikke kun et lokale, den gamle skole havde brug for. Den manglede også en lærer. Eller en lærerinde:

"Heldigvis havde skolekommissionen hørt, at en nyansat ingeniør i byen var gift med en sådan, og næsten før jeg vidste af det, var jeg ansat på Hanstholm Skole."

8 Ungdom.indd 134 02/10/2016 11.15

Ligesom i skolestuen havde kakkelovnen en afgørende rolle i missionshuset. Det var dér, Tove Pedersen fik sit virke. Og det gik fint de første tre måneder, men allerede fra mortensaften 1965 satte en 'fimbulvinter' ind:

"Der skulle tændes op klokken syv om morgenen, men jeg tror, det mest almindelige var ti minutter i otte, for der var hundekoldt, når børnene og jeg dukkede op kl. otte. I første time kunne vi ikke holde fingrene varme, så vi legede sanglege, lavede gymnastik eller tog overtøj på og gik ud for at bygge snehuler. Efter den første time og en gang fysisk aktivitet var temperaturen passende til det egentlige skolearbejde. Alligevel mener jeg, at vi nåede, hvad vi skulle i løbet af skoleåret. Det var jo heldigvis ikke vinter hele året!".

Den egentlige gymnastikundervisning foregik i den senere fjernvarmebygning. Det var på et ikke altid alt for rent trægulv med splinter, og der var ikke, hvad man forstår ved 'redskaber'. Senere blev der indkøbt de mest nødvendige redskaber til at gennemføre en gymnastikundervisning. Og så gik det fint – indtil kulden også her blev lidt af et problem.

Alle så hen til den nye skole. Den kom i sidste øjeblik. Da den stod klar i sommeren 1966, slog børnetallet igen et hul i alle beregninger. De nye lokalebehov kunne selv ikke missionshuset have løst …

Under paraplyen

Det begyndte som en boldklub i 1920 og blev siden til en idrætsforening med flere idrætsgrene som en naturlig afspejling af udviklingen i den nye havneby med den store tilflytning udefra. Det var i begyndelsen af 1940erne, boldklubben skiftede navn til Hanstholm Idrætsforening. Det skulle vise sig at være forudseende med de nye sportsgrene, der med tiden dukkede op under paraplyen. Men i mange år var det fodbolden, der satte dagsordenen. Damehåndbolden havde dog meldt sin spæde ankomst så tidligt som i 1936, badminton blev der spillet siden 1962 og gymnastik dyrket fra 1967. Og i 1970erne kommer volleyball, tennis og bordtennis til. Idrætsforeningen bliver så stor, at en bestyrelse på syv medlemmer ikke kan klare arbejdet, og derfor deles den op i syv afdelinger, der bindes sammen af en hovedbestyrelse.

Mange har i tidernes løb gjort en stor indsats for Hanstholm Boldklub og senere Hanstholm Idrætsforening, men én er i mange år på det nærmeste identisk med foreningen.

Et kig i idrætsforeningens medlemsprotokol 1962-63. Blandt medlemmerne finder vi ingeniørerne Funder og Sørensen fra havnebyggeriet – med fruer.

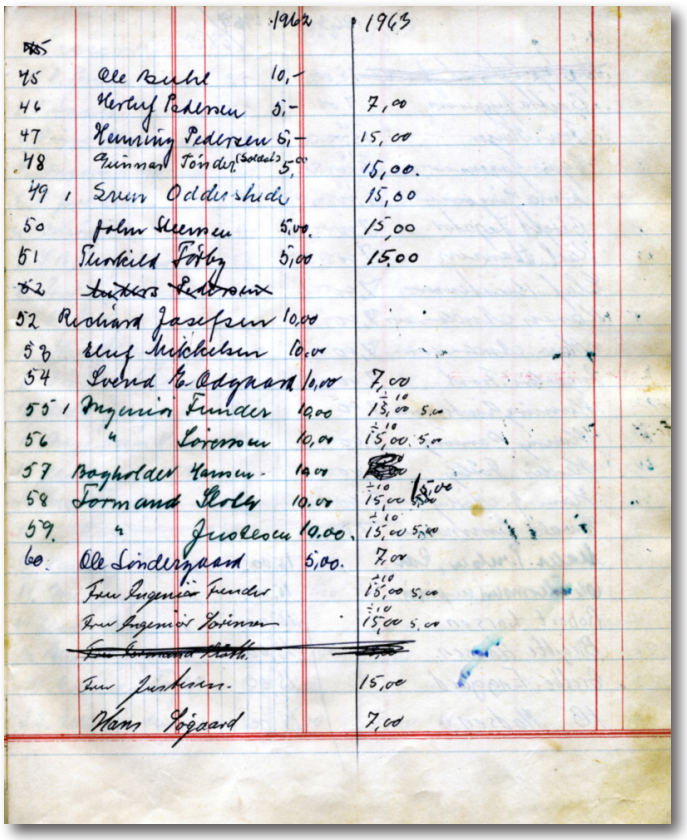

8 Ungdom.indd 135 02/10/2016 11.15

1975: Hanstholms miniputter, der bliver kredsvinder i JBUs turnering. Forrest fra venstre: Freddy Christensen, Anders Toft Andersen, Carsten Nielsen, Bruno Toft Andersen og Brian Hansen. Bagest fra venstre: Træner Poul Røge, Allan Andersen, Tommy Svane, Karsten Jensen, Henrik Mathiasen og Knud Erik Kristensen. På billedet mangler tre faste spillere: Søren Langhoff, Kristian Laursen og Henrik Møller.

Det er H.P. Hammer, fiskeeksportøren m.m., der dukker op i snart den ene, snart den anden sammenhæng i det offentlige liv på holmen. Han var den ene af de fire, der i midten af 1950erne drog til hovedstaden for at overtale kong Frederik til at gøre noget for virkeliggørelsen af havnedrømmen i Hanstholm. Om besøget i de kongelige modtagelsesgemakker gjorde en forskel skal være usagt. Men en kendsgerning er det, at der kort efter holmboernes hovedstadsfærd begyndte at ske noget.

Det gjorde der i det hele taget, hvor H.P. Hammer var medspiller. I årtier var han sportens førstemand. Trådte tilbage i 1967 og blev på formandsposten i idrætsforeningen afløst af Robin Bjerregaard. Hammer var senere – i en lang årrække – formand for HIF´s fodboldafdeling og som sådan medlem af HIF´s hovedbestyrelse.

1977: Efter en spændende håndboldkamp lykkes det endelig for Hanstholms herrer at rykke op i serie 2. Fire gange tidligere har HIF' erne været tæt på oprykning. Bagest fra venstre: Træner Herman Andersen, Kim Rasmussen, Henning Harbo, Poul Nordentoft, Nick Okkels, Eigild Mathiesen og Chr. Ross. Forrest fra venstre: Henning Pedersen, Jens Jespersen, Anders Andersen og Jim Møller. På billedet mangler en af spillerne – Ole Mygind.

8 Ungdom.indd 136 02/10/2016 11.15

1973: Hanstholm Hallen bliver til Hanstholm Hallerne. Den nye idrætshal bliver 'uofficielt' taget i brug af ungdommen i oktober 1973. Det vrimler med børn og unge i havnebyen, og en stor del af dem er på plads, da de første kampe blev spillet i en hal, der kunne benyttes til flere formål og blev et betydeligt aktiv for den unge kommune. Den selvejende institution Hanstholm Hallerne holder først i begyndelsen af 1974 officiel indvielse af idrætshallen til 2,6 mill. kr. Den bedste hal i Nordjylland. Sådan bliver den karakteriseret. Hallen er også den første i rækken af nye haller i Thy i 1970erne. Billedet med håndboldspillere på gulvet giver et indtryk af den nye hals dimensioner.

H. P. Hammer var udpræget breddeidrætsmand. Vel var det vigtigt at vinde, men der skulle være plads til alle.

Ejner Frøkjær, senere formand for HIF, oplevede ham som meget social:

"I hovedbestyrelsen var hans ét og alt fodbold, men jeg husker ham som en helhedens mand med respekt for de øvrige idrætsgrene. Han kunne på en særdeles godmodig måde nærmest fnyse "Hwollibold," når talen faldt om det nymodens spil: volleyball! Senere blev jeg træner for hans barnebarn i netop dén idrætsgren, og jeg kan se ham for mig som tilskuer til Jettes kampe, siddende i Hanstholm Hallen på en af de umagelige træstole, som hans store korpus udfyldte så godt og vel."

Mange børn og unge har fået deres første fodboldopdragelse og oplevelse hos H.P. Hammer. Kom børnene fra hjem med små midler, betalte

Her har vi nogle af havnebyens Tordenskjold-soldater, der går igen i mange af de initiativer, der bliver taget og som altid er parate til at kæmpe for Hanstholms fremtid. Det er mændene bag den nye idrætshal fotograferet på tilskuer-langsiden ved den uofficielle indvielse. På forreste række fra venstre kommuneingeniør Lars Okkels, installatør Henry Høyer, bankbestyrer Poul Erik Jensen og kommunaldirektør Svend Rasmussen. På bageste række fra venstre murermester Evan Andersen, halinspektør Villy Vegeberg, civilingeniør Ernst Hansen og ingeniør Per Kristensen.

8 Ungdom.indd 137 02/10/2016 11.15

1972: Hanstholms svømmebad bliver officielt indviet i september 1972 og er realiseret ikke mindst ved hjælp af en stor frivillig indsats. Det har været i brug siden slutningen af juli, og interessen er stor. Ideen opstod i skolens forældreforening, fordi kommunen ikke havde penge til et sådant projekt. De færreste vestkyst-fiskere kunne svømme, og Vesterhavet var det dårligst tænkelige sted at lære det. Derfor har svømmebadet en vigtig opgave at løse. Nu skal der stiftes en svømmeklub. Ved indvielsesstævnet viser 25 piger og drenge fra byen, hvad de har lært i de få uger, svømmelærerinde K. Steffensen stod for træningen. Og det er temmelig imponerende, forlyder det dagen efter i de lokale aviser. Sidst i 1980erne var svømmeinteressen i Hanstholm ikke, hvad den havde været. Nu var det volleyball-spillet, der var den store interesse blandt børn og unge. Svømmebassinet blev dækket til og forvandlet til en beachvolleybane.

han gerne i ubemærkethed kontingentet. For holdes fra fodbolden – det skulle de ikke! Det kunne få betydning for hele livet, hvis man på et tidligt tidspunkt blev draget ind i fodboldens fællesskab – hvad enten det var på banen, uden for som tilskuer eller som deltager i klubbens liv. Sådan havde det altid været for ham.

Da holmboerne og et mere normalt liv vendte tilbage til Hanstholm efter krigen, kom fodbolden kun langsomt i gang, og i de følgende 10 år var der længere perioder ingen aktivitet – således omkring 1950 i hele 13 måneder. I nogle år måtte Hanstholm-drenge, der ønskede at spille fodbold, cykle til Ræhr for at få deres lyst styret.

Fra 1945 og frem til 1965 blev der spillet vest for det nuværende Hanstholm Center. Først på en bane, som var blevet anlagt lidt øst for den nuværende friskole, men senere flyttedes denne bane lidt længere østpå, hvor Hanstholm Centret nu ligger. Omklædningen foregik i et gammelt malerværksted lige over for friskolens hovedbygning, som dengang var et velrenommeret konditori, og hvor man – hvis der nu var råd til det – kunne købe sig en sodavand og måske lidt slik efter kampen. Da havnebyggeriet var endeligt vedtaget i 1960, skulle den nye by planlægges og indrettes. Placeringen af den nye skole blev lidt nord for Hanstholm Hallen, og øst for hallen købte sognerådet et større areal med henblik på at anlægge fodboldbaner.

De to baner – opvisningsbanen og træningsbanen – kunne indvies i 1965. Omklædningen foregik i nogle kælderrum i det sydøstlige hjørne af hallen. Efter indvielsen af den nye hal i 1973 rykkede omklædningen dertil og i en del år suppleret med nogle omklædningsrum i svømmebadet,

8 Ungdom.indd 138 02/10/2016 11.15

der blev bygget sammen med det udendørs svømmebassin i området mellem de to haller.

Den nye idrætshal kom til verden på rekordtid. I 'et snuptag' som det blev beskrevet. Der var kun godt et år mellem beslutning og uofficiel indvielse, der foregik i al stilfærdighed og uden ydre festivitas, men klar til turneringernes begyndelse. Festlighederne blev gemt til begyndelsen af 1974, da en mellembygning til den gamle hal med cafeteria, køkken, omklædningsrum og inspektørkontor var klar. Og det blev en Hanstholm-begivenhed, der ikke stod tilbage for indvielsen af den første hal. For 2,5 mill. kr. havde havnebyen fået en hal med mange baner af international standard og fuldt udstyret gymnastiksal, ligesom der var indlagt kabler til TV-transmissioner af f. eks. landskampe. Placeringen ved Fyrvej havde gjort det muligt at knytte hallen sammen med den eksisterende hal. De to haller og mellembygningen omgav på tre sider det nye svømmebad. Med fodboldbanerne øst for Hanstholm Hallen udgjorde hallerne, svømmebadet og idrætsparken ét stort sammenhængende idrætsanlæg, der også ville kunne bruges til større kongresser. Hanstholm Hallerne var Thys største sammenhængende hal-kompleks. Det var Hanstholm Idrætsforenings formand, murermester Evan Andersen, der i kommunalbestyrelsen fremtrådte som hallens varmeste fortaler. Og ved licitationen blev det også ham, der fik overdraget at rejse hallens mure.

Viljen til Hanstholm kom til at strække sig vidt, når der blev trukket på samme hammel. Alle havde gavn af anstrengelserne. Det var der flere eksempler på i Hanstholm.

Den 1530 kvadratmeter store hal var velproportioneret og lys, som det blev fremhævet. Og de rødmalede limtræsbuer, som bar taget, var "en opmuntrende og fin detalje". Arkitekten var Sigurd Thomsen.

Arvefjenderne

Fodbold er fodbold, men når det gælder opgørene med nabobyerne, så kommer der ofte en anden dimension på banen. Så bliver det pludselig til 'arvefjendeopgør'. Og det er lige før fodbolden kommer i anden række. Historisk har Hanstholms arvefjender været Ræhr, Klitmøller og Vorupør. Og om forholdet til 'dem fra Ræhr' har H.P. Hammer forklaret: "Når Hanstholm og Ræhr mødtes, så var folk delt i to lejre. Linjen var trukket tværs over fra Hamborg til Nytorp. Øst for linjen var Ræhr-tilhængerne med bager Overgaard og Robin Bjerregaard i spidsen, og vest for linjen var Hanstholm-tilhængerne med mig og andre i spidsen. Det var drøje ord, der faldt under kampene og i de forskellige hjem, hvor spillerne kom fra, men alligevel var det en festlig tid at opleve."

Det er på denne baggrund, man må forstå den skepsis, der straks meldte sig, da der blev talt om sammenlægning af de to foreninger: "Det kan aldrig blive til noget!" Det var allerede i 1948, det første gang var på tale at slå Ræhr og Hanstholm sammen til én forening. De havde jo lært hinanden særligt at kende under krigen, hvor mange måtte flytte til Ræhr. Spørgsmålet blev i de følgende år behandlet på flere generalforsamlinger,

8 Ungdom.indd 139 02/10/2016 11.15

men først i 1964 var der et flertal på 15 for og 5 imod. Og H.P. Hammer blev den sammenlagte forenings første formand.

Hanstholm Idrætsforening skiller sig ud fra andre foreninger i Thy med den største vækst i løbet af få år. Det skyldes naturligvis anlæggelse af havnen og den nye by på holmen, der trækker unge familier til området. Og dermed også mange børn – rigtig mange børn! Elevtallet på skolen var en tydelig målestok for tilgangen af børn. Det var selvfølgelig ikke alle, der var aktive i idrætsforeningen, men mange var, og der blev gjort et stort arbejde af ledere og andre frivillige for at give børn og unge et rigt fritidsliv.

Keld Poulsen blev i 1969 – efter aftjent værnepligt – ansat som lærer på Hanstholm Skole. I forvejen kendte han skoleinspektøren Bent Holmstrup, der havde været førstelærer i Hundborg, hvor Keld gik i skole. Af større betydning for ansættelsen var det dog, at han kunne spille fodbold. Og der gik ikke lang tid, før Keld Poulsen blev engageret i idrætsforeningen. Der var kun mødt få op på den første generalforsamling, han deltog i på kroen. Kassererens beretning bestod af en bemærkning om, at det havde været et godt år, så der var 20 kr. i kassen. Han ville dog ikke fortsætte som kasserer og tog derefter sin pung frem og lagde 20 kr. på bordet. Sådan kunne det foregå i Hanstholm i 1969. Keld Poulsen blev senere selv kasserer og træner. Og kampfordeler. Måske det mest stressende. Han erindrer, at han gik 'uhyggeligt' meget op i idrætsforeningen. "Men det var sjovt, og jeg elskede fodbold." Disciplinære problemer i skolen kendte han ikke til. Han havde jo også drengene i fritiden. Og så blev der som i H.P. Hammers tid gjort meget for at få alle med til fodbold: "Hvis der var én eller to, der ikke kunne betale kontingent, så fandt vi en ordning med kassereren – det var i øvrigt også mig!"

Sandkassen

I 1969 var 30 pct. af befolkningen i Hanstholm under 15 år, og den kendsgerning var "naturligvis medvirkende til, at sognerådet har givet projektet sin støtte," fortalte Niels Jensen, sognerådsformanden. Projektet var ungdomsklubben og anledningen indvielsen af Ungdomsgården. 100 gæster var budt ind. En stor begivenhed på holmen tirsdag 15. oktober. Og i den lokale avis. Men da der skulle tages et billede, var det ikke de unge, men de fire drivende kræfter bag klubben, der blev fotograferet omkring billardbordet: Skoleinspektør Bent Holmstrup, arkitekt Sigurd Thomsen, lærer Benny Røge og forretningsfører Svend Heiselberg. "Unge i Hanstholm fik sandkasse" var overskriften i avisen. De fire 'gamle' omkring billardbordet så nu også ganske tilfredse ud. Benny Røge havde den daglige ledelse af klubben med åbent tre aftener om ugen.

Ungdomsklubben havde fået til huse i en ombygget tyskerejendom på Molevej. Som i andre projekter i disse år havde håndværkere stillet materialer og arbejdskraft til rådighed, og de unge "havde arbejdet ihærdigt med," som det hed og blev fremhævet af formanden for Ungdomsnævnet, Svend Heiselberg. Også arkitekten, Sigurd Thomsen, havde ydet gra-

8 Ungdom.indd 140 02/10/2016 11.15

Bagmændene kommer i forgrunden omkring billardbordet ved Ungdomsgårdens indvielse i 1969: Skoleinspektør Bent Holmstrup, arkitekt Sigurd Thomsen, lærer Benny Røge og forretningsfører Svend Heiselberg.

tis bistand. Heiselberg glædede sig over, at aften- og ungdomsskoleundervisningen var kommet i gang og en ungdomsklub nu kunne indvies. Tre vigtige mål på vejen i udviklingen af den nye by til en 'rigtig by'.

Men helt uproblematisk havde det tilsyneladende ikke været: "Vi fik løst en opgave, men vi må sætte os nye," sagde Heiselberg. "Til vore kritikere vil jeg bemærke: Hanstholm er ikke økonomisk rig, men kom og vær med til at gøre Hanstholm til et levende samfund." Måske har der været røster fremme om, at det ikke lige var en klub for de unge, der burde investeres i 'på nuværende tidspunkt'? Det blev ikke nævnt direkte. Projektet var budgetteret til ca. 51.000 kr., men var overskredet med godt 7.000 kr. Og det var efter Bent Holmstrups mening beskedent i forhold til arbejdet: "Vi var kommet op i en helt anden beløbsstørrelse, hvis vi skulle have betalt med kroner og øre for det arbejde, håndværkere og de unge har udført, og der er grund til at være taknemmelig for, at sognerådet har kunnet afse penge også til dette formål."

Sognerådsformand Niels Jensens omtale af formålet med en ungdomsklub i en by som netop Hanstholm kunne også læses som et indirekte svar til kritiske røster: "Det er en god opdragelse til deltagelse i samfundets liv at have været med i et gruppearbejde, og har de unge lært lidt af dette under arbejdet med klubben, så er en del allerede nået." Auktionsmester Ib Holm Sørensen bebudede i øvrigt, at der kunne forventes nyt fra det udvalg, der er nedsat for at finde udvej til fremskaffelse af de manglende 7.000 kr.

"En gang spejder - altid spejder!"

Hanstholms knap 100 spejdere fik i august 1988 tidssvarende fysiske rammer at udfolde sig i med indflytningen i et nyt spejderhus på Molevej. Huset – med græstørv på taget – rummede bl.a. fem kombinerede patrulje-

8 Ungdom.indd 141 02/10/2016 11.15

1976: Spejdergudstjeneste i Hanstholm Centret. 210 pigespejdere fra 24. Jyske division holder Kr. Himmelfartsdag stævne i Hanstholm. Der er arrangeret forskellige udendørs konkurrencer. Bl. a. har grønsmutterne arrangeret et opgaveløb over historien "Hvad fatter gør, er altid det rigtige'. Stævnet slutter med gudstjeneste på torvet i Hanstholm Centret, hvor ca. 300 spejdere og pårørende overværer pastor Hans Aage Lindes gudstjeneste. Man har været nødt til at henlægge gudstjenesten til centret, da Hansted Kirke er for lille til at rumme så mange mennesker.

og soverum. Severine Hyldgaard, Bedsted, og Gunnar Smed, Nors, ledere for KFUK- og KFUMs Thy-divisioner, lod Dannebrog gå til tops for første gang. Forinden havde grupperådsformand Eigild Soelberg, Hanstholm, budt velkommen til de mange børn og voksne i spejderhusets gård.

"Der har været talt om huset i flere år. En overgang var vi ved at miste troen på, at det nogensinde ville blive til noget. Men trods alt fortsatte vi med at skaffe penge, og det sidste skub kom, da vi fik et stort beløb fra havnefesten samtidig med, at kommunen bevilgede 300.000 kr.," sagde Eigil Soelberg. Det 226 kvadratmeter store hus havde kostet 950.000 kr.

Blandt de mange gaver til spejderne var et gæsteskind, spændt ud på en ramme, fra spejderhusets nabo, Nørbygård. Mange skrev deres navne på skindet. En anden nabo, Hjemmeværnsdistrikt Thy, havde skænket dannebrogsflaget og muliggjorde dermed – sammen med gamle spejdere, der kom med flagstangen – den højtidelige flaghejsning. Og så fik Hanstholm-spejderne på åbningsdagen vidnesbyrd om korpsets historie. En totempæl og to standere med sølvplade og påsyet navn dukkede op fra Ræhr, der de første år var hovedkvarter for Hanstholm-Ræhr-gruppen. Standerne daterer sig til gruppens start i 1947.

Eva Nielsen er en af de mange holmboer, der har præget den lokale spejderbevægelse. Hun begyndte sin 'karriere' som barn i Tambohuse, men det blev i Hanstholm, hun for alvor kom til at lægge tid, energi og et engagement, der i 2016 stadig var intakt, selv om hun de seneste år

8 Ungdom.indd 142 02/10/2016 11.15

Der er mange til at give en hånd med, da der skal lægges græstørv på taget af spejderhuset. (Privatfoto).

havde droslet lidt ned. Det var som nævnt i 1947, de grønne spejdere begyndte i Hanstholm - eller rettere ude på Ræhr Mark. Eva Nielsen fortæller, at nogle knægte her var blevet interesseret i spejderbevægelsen, for der havde lige været verdens-jamboree i Danmark. Senere rykkede spejderne ind i en gammel barak i Hanstholm.

I mange år var der opdeling i aktiviteter for drenge og piger. Den senere udvikling bort fra denne skarpe opdeling har ifølge Eva Nielsen været godt for bevægelsen. 'Spejderiet' har altid stået stærkt i Hanstholm. "Det er fint med de forskellige sportstilbud, men der skal være noget at vælge imellem, og spejderne har altid været et tilbud til alle uanset alder og køn," forklarer hun.

Spejderne i Hanstholm blev den største gruppe i Thy. Eva Nielsens familie har haft mange oplevelser med spejderne, da alle var engageret - om end på forskellige niveauer: "Gert var leder for de store spejdere, og jeg havde de allermindste, og vores dreng Thomas blev også spejder, da han var gammel nok. Så havde vi forskellige oplevelser, når vi var af sted, og bagefter snakkede vi om det. Det var sådan, at vi en overgang 'gik til spejder' hver aften på nær tirsdag."

Eva Nielsen traf en spejder fra Grønland, der fortalte, at han var engageret i at planlægge en stor lejr. Mødet resulterede i en invitation til spejderne i Hanstholm til at komme til Grønland, og året efter tog Eva Nielsen og de andre spejderledere af sted med 32 børn og voksne fra Thy til Grønland. Pengene til turen fik spejderne skrabet sammen ved at udføre forskelligt arbejde, og de fik samlet så mange ind, at hver deltager kun kom til at betale 800 kr.

"Det var en stor oplevelse for de unge mennesker, og da de sad oppe på fjeldet og så midnatssolen gå ned og fiskeørne fange fisk … ja, så blev

8 Ungdom.indd 143 02/10/2016 11.15

Det første – lille – spadestik til en stor fremtid for spejdere i Hanstholm. Det er Hans Bach, formanden for det kommunale kulturudvalg, der betjener spaden og sætter spejderhusbyggeriet i gang. Grupperådsformand Eigild Soelberg – med ledsagere – følger spændt operationen. (Privatfoto).

de helt stille og benovede, og de plejede ellers ikke at være så stille af sig! Stilheden og de flotte landskaber var overvældende," fortæller den erfarne spejderleder, der stadig husker turen som en 'kanonoplevelse' for alle.

Eva Nielsen har også været med spejderne på andre store internationale lejre på Island, Færøerne og i Norge: "Sådan en fælles oplevelse er ud over det sædvanlige – det er en oplevelse for livet!". I 1997 modtog hun en lederpris samt 5.000 kr. for det engagement, hun havde lagt i spejderbevægelsen. Hun har altid nydt at være sammen med de unge. Voksen-netværket har også betydning for hende, og her har hun nogle af sine bedste venner.

Ud at tjene

Tidligere var det almindeligt, at fiskernes børn fik plads på gårdene rundt omkring hos egnens bønder – senest når de var blevet konfirmeret. Skolegangen var kortvarig, og for mange drenge drejede det sig om at komme i gang med fiskeriet så hurtigt som muligt. Måske kunne de blive optaget i det bådelav, hvor andre familiemedlemmer allerede udfyldte en plads. Pigerne kom også ud at tjene, og for mange blev det en afsked med det kendte miljø og fiskerlejet, hvor de var vokset op. De var ikke på samme måde som drengene afhængige af nærheden til havet. Det fik i perioder den konsekvens, at fiskerlejerne var i underskud på unge kvinder. Og det var måske en af årsagerne til de konflikter, der kunne opstå mellem de unge fiskere, når der var baller og fester.

For de mange børn i Hanstholm var der på de åbne grønne arealer rundt om i byen samt ved stranden gode legemuligheder. På arealerne oppe ved håndværkerområdet blev der spillet fodbold og andre boldspil og leget gemmeleg, husker Alice Sørensen: "Om sommeren gik vi ned på stranden for at finde rav. Tit havde vi en kurv med til at samle pind, som blev brugt til brændsel. Om vinteren blev der kælket ned ad skrænten, og vi gik ned til Palliså, hvor vi skøjtede. Det var ude i vildtreservatet."

I mange år viste Snedsted Rejsebio film i Hanstholm. Alice Sørensen husker, at de bl.a. spillede 'Far til fire-film' og forskellige tegnefilm for børn. Marie Bertelsen mindes også barndommens biograf i Hanstholm. Hun og en yngre bror måtte skynde sig med opvasken efter aftensmaden hjemme i Vigsø for at kaste sig på cyklerne og nå til Hanstholm til syv-forestillingen. Klokken ni var det voksenfilm, der var på programmet.

Mange unge piger kom et år i huset, inden de gik i gang med en uddan-

8 Ungdom.indd 144 02/10/2016 11.15

nelse eller blev forlovet og gift. Et år i huset gav dem træning i at stå på egne ben under en erfaren husmors beskyttende vinger. Her stiftede de unge piger bekendtskab med de opgaver, der hørte til at klare egen husholdning og børnepasning. Der var rift om de unge piger, der kom med en baggrund fra landet, for de var som regel vant til at tage fat hjemmefra.

For Ella Geertsen, Ræhr, var skiftet efter konfirmationen fra barndomshjemmet til opholdet på halvandet år i huset hos en lægefamilie i Thisted et stort spring ud i voksentilværelsen. Men hun klarede sig godt og havde mod på at prøve den større husholdning på Gl. Skeels Gaard i Tved, da hun var fyldt 17 år. Det var en stor husholdning, og opgaverne tilsvarende mere krævende. Men der var andre unge - og her traf hun Jens Otto Geertsen, som var søn på gården. Han blev senere den mand, hun giftede sig med.

"Vi skulle alle med rutebilen …"

Alice Sørensen kom i 1956 som 13-årig i mellemskole i Thisted. Det betød, at hun måtte med bussen fra Hanstholm klokken syv om morgenen, og hun var ikke hjemme igen før klokken halv fire om eftermiddagen - og så skulle der laves lektier. Der var ikke megen tid til samvær med jævnaldrende i byen. Bedre blev det ikke, da hun efter skoletiden kom i lære i Trikotagehuset i Thisted og efter endt arbejdsdag skulle på handelsskole om aftenen til klokken otte.

Alice Sørensen fortæller, at mange unge fra kystbyerne tog bussen til Thisted om morgenen. Der kunne være 50 unge i rutebilen, og den var faktisk næsten allerede fyldt op, når den kom til Ræhr. Så de, der kom på efter Ræhr, måtte stå op hele vejen det sidste stykke til Thisted. Ford, A.P. Andersen og Hundahl Pedersen, den lille smedje i Kongensgade, var nogle af arbejdspladserne i Thisted:

"Om det var arbejde eller videre i skolelivet – vi skulle alle med rutebilen. Der var jo ingenting, vi kunne lave herude. Vi skulle udenbys."

Konfirmationen var en markering og overgang til voksenlivet med nye muligheder. I Hanstholm var de nu begrænsede. Der var bal på Hanstholm Kro, hvor Viggo og Kathrine spillede på violin og klaver til 'Totur fra Vejle'. Deres repertoire var lidt gammeldags, det syntes de unge, der hellere dansede til René og Mexicana, som spillede i Hanstholm Hallen, da de moderne rytmer holdt deres indtog i havnebyen. I hallen var der visse udfordringer, erindrer Alice Sørensen. Gulvet var nemlig asfalteret, og selv om der blev strøet sæbespåner ud, var det alligevel en udfordring 'at få sus i skørterne.' De unge kunne også spille badminton i hallen, men det gav blå mærker og skrammer på knæene, hvis man faldt på det hårde underlag. Det blev dog senere erstattet af et trægulv.

Senere i 1960erne kom der flere og større orkestre til byen, og de unge tog også udenbys til baller. I Thisted var der bal i Markedshallen, og Klitmøller Kro var kendt for sine baller. Men også for de slagsmål, der af og til udviklede sig mellem de unge fiskere fra Klitmøller og Hanstholm.

8 Ungdom.indd 145 02/10/2016 11.15

KONGELIGE SLAG FOR HANSTHOLM ...

9 Indvielsen.indd 146 02/10/2016 11.16

9 INDVIELSEN

Fredag 8. september 1967 er en travl dag for det officielle Hanstholm og de mange tilrejsende udefra. Først festgudstjeneste ved biskop Erik Jensen. Siden indvielses-højtidelighed i auktionshallen og reception på kommunekontoret. Kongefrokost på Hotel Hanstholm og indvielse af isværk, en af en ny havns betydningsfulde faciliteter. Og så endnu et højdepunkt: Festen om aftenen i Hanstholm-Hallen. En fest der fortsætter lørdag og søndag.

Auktionshallen er vel ikke den mest stemningsfulde sal til så fornemme gæster som ministre, amtmand og kong Frederik, men på den anden side er symbolværdien klar: Hanstholm er en nybyggerby med ambitioner, men uden fine manerer, og dette store betonrå lokale er et brugsrum, der blot for én dags skyld er lånt ud til andet formål.

Men festarrangørerne har undervurderet thyboernes interesse i den nye havn.

I løbet af dagen er der kommet hundreder og andre hundreder biler til Hanstholm, og den 'rigelige parkeringsplads', der er blevet annonceret med, er meget hurtigt fyldt op. Resultatet er et kaotisk bånd af holdende biler i rabatterne på udfaldsvejen, og trafikken bliver yderligere kompliceret af bilister, der vil hjem, og af nytilkomne, der fortvivlet leder efter et ledigt hul.

Journalist Erik Farmann på arbejde i auktionshallen. Han har svært ved at koncentrere sig, for han kan ikke lade være at tænke på, at han bagefter skal hurtigt til Thisted – og det kan blive mere end vanskeligt at komme frem for alle de andre biler, der har fundet vej til Hanstholm denne september-formiddag.

Sådan oplever journalisten Erik Farmann begivenhederne efter den officielle indvielse. Det tog halvanden time at få hans Renault de ret få kilometer frem til redaktionen og skrivemaskinen i Thisted, så reportagen kunne skrives, sættes og trykkes i samme eftermiddags avis: "Så det varigste minde blev for mig en langsommelig tur med speeder-bremse-stop! speeder-bremse-stop! Et minde, som jeg sikkert deler med mange andre."

Dagen før går en forrygende storm ind over vestkysten og vælter en del af forberedelserne til festen. Det går ud over et telt, der er rejst ved Hanstholm Hallen. Indvielsen skal fejres 'i tre dage og nætter', som der annonceres med. Stormen løjer af i løbet af natten. Fredag 8. september kommer med stille vejr og strålende solskin, og i den tidlige morgen går den forhenværende socialdemokratiske trafikminister Kai Lindberg en tur på havnen for at se skiltene til den gade, der er opkaldt efter ham. Han vender noget fortørnet tilbage og melder, at hans fornavn er stavet Kaj i stedet for Kai. Aage Holm, kommuneingeniøren, får omgående fat på en maler – og på alle skilte er Kaj blevet til Kai før indvielsen kl. 10. Og tilfreds er den mand, der om nogen politisk har gjort sit til at realisere Hanstholm Havn.

Morgenvinden har lagt sig helt til ro og hiver ikke længere i flagalléen, da Erik Farmann ankommer til Hanstholm fra Thisted. Thisted-redaktøren Chr. P. Fogtmann deltager som redaktør og gæst, mens Hanstholms lo-

9 Indvielsen.indd 147 02/10/2016 11.16

kalredaktør, Kai Digens, og Erik Farmann er fodsoldaterne, der skal indsamle så mange indtryk og fakta som muligt og omsætte dem til artikler – i samme dags avis.

Som altid ved større begivenheder er logistik en afgørende faktor i journalistikken: Tidspunkter, tilstedeværelse og mulighed for at komme frem og tilbage. Ikke mindst det sidste er vigtigt. Hvis stoffet ikke kommer frem til redaktionen, er øvrige anstrengelser jo ligegyldige. Ifølge programmet for havne-festivalen, som koster 1 krone, skulle den sag dog være i orden. Det er jo her, der bliver reklameret med 'rigelig parkeringsplads findes', men med kendskab til Hanstholms vejnet tvivler mange på, at det løfte

"Porten lukkes op til et større Danmark." Det er ikke store ord, der er mangel på i september 1967. Hanstholm Havn (øverst) og byen, som vokser op bag den – og i kraft af den. Luftfotos to dage før havneindvielsen.

9 Indvielsen.indd 148 02/10/2016 11.16

kan holdes. Ud over den nye ikke helt færdige kystvej, som ikke har forbindelse til større steder, kan man kun komme til byen fra Han Herred i øst eller Thisted i syd. Og de sidste tre kilometer løber endda sammen i en ikke særlig bred landevej.

I programmet for dagen har Erik Farmann noteret, at han skal være i auktionshallen på havnen senest kl. 9.15 for at være sikker på en siddeplads ved den officielle indvielse kl. 10: "Allerede da jeg kom kørende, holdt mange biler i landevejens rabat. Jeg parkerede Renault 4L'en i vejsiden med snuden vendt mod Thisted. Så skulle jeg være garderet, når jeg skulle tilbage til Thisted i en vis fart … troede jeg!"

Indvielsen sker - som programmet meddeler - med deltagelse af HM kong Frederik, trafikminister Svend Horn og fiskeriminister Jens Risgaard Knudsen. Og andre prominente gæster og lokale havnekræfter.

Den unge journalist får mange ord på blokken, og de peger alle hen mod den store dag for hele Thy, der går en lys fremtid i møde med havnen som det store ledefyr. Glæden er åbenlys hos alle. Forventningerne fylder hele auktionshallen ud og mere til.

Det kongelige besøg

Hanstholm-arrangørerne har i første omgang haft prinsesse Margrethe og prins Henrik i tankerne, og onde tunger vil vide, at de har 'glemt' at

Auktionshallen er blomstersmykket, kongen i blå admiralsuniform og amtmanden i gallauniform i spidsen for alle de andre fornemme gæster på de forreste rækker. Og på de opstablede fiskekasser bagest i hallen kravler børn med dannebrogsflag rundt for at få et glimt af det hele …

9 Indvielsen.indd 149 02/10/2016 11.16

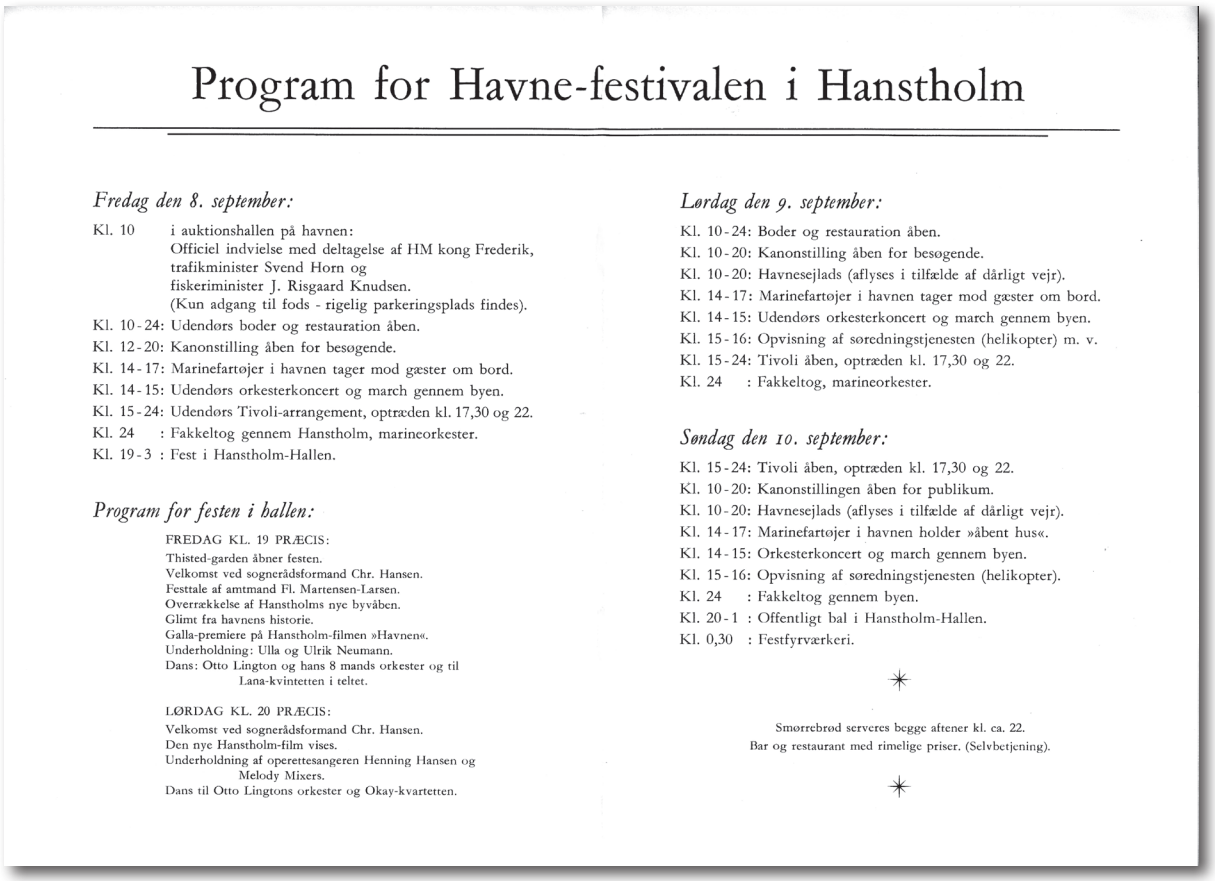

Program for Havne-festivalen i Hanstholm

Fredag den 8. september:

Kl. 10 i auktionshallen på havnen:
Officiel indvielse med deltagelse af HM kong Frederik, trafikminister Svend Horn og fiskeriminister J. Risgaard Knudsen.
(Kun adgang til fods - rigelig parkeringsplads findes).
Kl. 10-24: Udendørs boder og restauration åben.
Kl. 12-20: Kanonstilling åben for besøgende.
Kl. 14-17: Marinefartøjer i havnen tager mod gæster om bord.
Kl. 14-15: Udendørs orkesterkoncert og march gennem byen.
Kl. 15-24: Udendørs Tivoli-arrangement, optræden kl. 17,30 og 22.
Kl. 24 : Fakkeltog gennem Hanstholm, marineorkester.
Kl. 19-3 : Fest i Hanstholm-Hallen.

Program for festen i hallen:

FREDAG KL. 19 PRÆCIS:
Thisted-garden åbner festen.
Velkomst ved sognerådsformand Chr. Hansen.
Festtale af amtmand Fl. Martensen-Larsen.
Overrækkelse af Hanstholms nye byvåben.
Glimt fra havnens historie.
Galla-premiere på Hanstholm-filmen »Havnen«.
Underholdning: Ulla og Ulrik Neumann.
Dans: Otto Lington og hans 8 mands orkester og til Lana-kvintetten i teltet.

LØRDAG KL. 20 PRÆCIS:
Velkomst ved sognerådsformand Chr. Hansen.
Den nye Hanstholm-film vises.
Underholdning af operettesangeren Henning Hansen og Melody Mixers.
Dans til Otto Lingtons orkester og Okay-kvartetten.

Lørdag den 9. september:

Kl. 10-24: Boder og restauration åben.
Kl. 10-20: Kanonstilling åben for besøgende.
Kl. 10-20: Havnesejlads (aflyses i tilfælde af dårligt vejr).
Kl. 14-17: Marinefartøjer i havnen tager mod gæster om bord.
Kl. 14-15: Udendørs orkesterkoncert og march gennem byen.
Kl. 15-16: Opvisning af søredningstjenesten (helikopter) m. v.
Kl. 15-24: Tivoli åben, optræden kl. 17,30 og 22.
Kl. 24 : Fakkeltog, marineorkester.

Søndag den 10. september:

Kl. 15-24: Tivoli åben, optræden kl. 17,30 og 22.
Kl. 10-20: Kanonstillingen åben for publikum.
Kl. 10-20: Havnesejlads (aflyses i tilfælde af dårligt vejr).
Kl. 14-17: Marinefartøjer i havnen holder »åbent hus«.
Kl. 14-15: Orkesterkoncert og march gennem byen.
Kl. 15-16: Opvisning af søredningstjenesten (helikopter).
Kl. 24 : Fakkeltog gennem byen.
Kl. 20-1 : Offentligt bal i Hanstholm-Hallen.
Kl. 0,30 : Festfyrværkeri.

✶

Smørrebrød serveres begge aftener kl. ca. 22.
Bar og restaurant med rimelige priser. (Selvbetjening).

✶

Der er noget for enhver smag og alle aldre i de tre dage, havne-indvielsen – eller havnefestivalen – står på.

invitere dem. Andre kan dog fortælle, at det hele er en 'fejltagelse' og en 'sag', der ikke er undersøgt ordentligt. Man har fået den opfattelse, at det kommende regentpar skal på rejse til Canada netop i begyndelsen af september. Det er imidlertid ikke tilfældet. De er i stedet rejst til Frankrig, til prins Henriks forældres slot i Cahors. Her nyder de tilværelsen i 'fulde drag'. De var blevet gift i juni under stor medieopmærksomhed over det meste af Europa, og det vil være det helt store scoop, hvis det lykkes at få dem til Hanstholm. Det er der ingen tvivl om i havnebyen. Her forlyder det mellem linjerne, at man ikke får 'den stærkeste støtte' fra regeringen, da man sender indbydelser ud. Her er man slet ikke interesseret i, at der kommer kongelige personer, der stjæler billedet fra de folkevalgte ministre. Sådan går snakken. Invitationen til kongen bliver derfor sendt ad en omvej og først sent får arrangørerne i Hanstholm at vide, at kongen kan komme. Det er nu heller ikke noget dårligt bytte. Kongen har jo sin egen særlige rolle i spillet omkring havneprojektet. Det er ham, der i midten af 1950erne tager imod de fire udsendinge fra Hanstholm, H.P. Hammer, Anders Præstegaard, Marius Madsen og Chr. Harbo, da alt tilsyneladende er gået i hårdknude. Efter audiensen i de kongelige repræsentationslokaler på Christiansborg sker der faktisk noget, kan man konstatere, men det skyldes nu nok politikerne andre steder på Christiansborg. Majestæten

9 Indvielsen.indd 150 02/10/2016 11.16

De har fået, hvad de ønskede sig gennem en stor del af deres liv: En havn! Hanstholm-ildsjæle i søndagstøj og skarp septembersol og i rette omgivelser på den store dag. Fra venstre H.P. Hammer, Marius Harbo, Verner Jensen, Anders Præstegaard, Laurits Pedersen, Kristian Andersen og Adolf Olsen.

har dog ikke undladt 'at lade et ord falde'. Sådan lyder historien.

Et år før indvielsen – helt nøjagtigt 21. juli 1966 – er kongen på besøg i Hanstholm. Det er første gang i mere end 30 år, Hanstholm har besøg af det danske kongepar. De ankommer pr. bil fra Thisted, hvor kongeskibet Dannebrog befinder sig. I en time får kongeparret mulighed for at følge havnebyggeriet og høre om de vanskeligheder, der er stødt til undervejs.

Kong Frederik – standsmæssigt til lejligheden i blå admiralsuniform - markerer i 1967 havnens indvielse ved et enkelt slag på auktionshallens klokke. "Det er med stor glæde, jeg kommer til stede i dag, da første etape af Hanstholm Havn er færdig," erklærer kongen som kun en konge kan. "Gennem mange år har jeg næret en stærk interesse for dette store byggeprojekt, og nu da havnen nærmer sig sin fuldførelse og kan tages i brug, ønsker jeg lykke og velsignelse for dem, der skal bruge den, og held med det fortsatte arbejde. Hermed erklærer jeg da Hanstholm Havn for åbnet!".

Amtmand Fl. Martensen-Larsen, der er mødt op standsmæssigt i galla med vajende fjerdusk, takker på Thisted Amts vegne for statshavnen og adresserer takken til kongen. Og han mindes Jørgen Fibiger, havneingeniøren, "der af nogle blev regnet for fantasifuld, af andre for fantast". Fibiger betragtede det som sit livs opgave at bevise, at der kan og bør bygges havne ved Hirtshals og Hanstholm: "Selv om havnen nu ikke er helt

(Fortsættes side 154)

9 Indvielsen.indd 151 02/10/2016 11.16

Kongen kommer! (foto: Aage Holm)

9 Indvielsen.indd 152 02/10/2016 11.16

9 Indvielsen.indd 153 02/10/2016 11.16

(Fortsat fra side 151)

færdig, er man dog så vidt, at man med ro i sindet kan sige: Fantastens drøm er blevet virkelighed. Jyllands skulder har fået bærekraft!" lyder det kraftfuldt fra amtmanden.

Efter indvielsen er der et par interviews, den unge journalist Farmann skal tage til avisen, og der er en reportage fra et optog gennem byen. Så gælder det ellers om at finde bilen og komme af sted. Og det er så her, festarrangørerne har undervurderet thyboernes interesse for den nye havn med bilkaos til følge.

Hanstholm-drenge

Peer Dige er bedre kørende. Han er født og opvokset i Hanstholm og deltager som stor dreng i havnefestlighederne. Hans onkel, Frans Dige, er buschauffør og kører Thisteds nye to-dørs-bybus, der i anledning af festdagene i Hanstholm er lånt ud til havnebyen af vognmand Jørgen Vestergaard. Mindre kunne ikke gøre det. Det var jo en stor begivenhed. Folk skulle hurtigt kunne komme ind og ud af bussen. Selve havneområdet er afspærret for almindelig biltrafik, så bybussen fra Thisted er med til at transportere de mange besøgende fra parkeringspladserne til havnen.

Og 13-årige Peer er i en vældig fin uniform, syet til lejligheden af Peers faster, og han er med i bussen som billettør. Jo, det er festlige dage, som brænder sig ind i en drengs bevidsthed.

Der er meget at fortælle. Trafikminister Svend Horn (tv) og civilingeniør Chr. Schrøder fra Hanstholm-konsortiet viser en interesseret kong Frederik rundt på havnen. Måske føler kongen, at han har en lille andel i eventyret. Han havde i al fald taget godt imod holmboerne i København en halv snes år tidligere …

Claus Korsgaard Sand er fem år, da kongen er i Hanstholm for at slå på klokken i auktionshallen og indvie havnen. Han er tæt på begivenhederne i auktionshallen. Han husker det mange år senere "lige så tydeligt". Hans far er murer og arbejder ved de mange husbyggerier i Hanstholm i 1960erne. Moren er på kommunekontoret.

"Jeg sad på min fars skulder og kunne se kong Frederik, da han holdt tale og slog på denne klokke. Der stod et par gamle damer ved siden af os. De syntes, jeg var sådan en sød dreng – og derfor gav de mig nogle flødekarameller. Hver gang jeg siden har fået en karamel i munden, så kommer jeg til at huske denne særlige dag på havnen i Hanstholm i 1967."

Vejret – og holmboerne – er med kong Frederik ved ankomsten til Hanstholm.

For den syv-årige Per Michael Johansen er havnen mere end det halve liv. I skoletiden gør han ikke det store væsen af sig. Han kan sagtens følge med, men det dér med at gå i skole – det fanger ikke for alvor interessen. Det skal det senere komme til. Nu bruger han hellere tiden på at spille håndbold eller arbejde på havnen. Det gør han også senere i sommerferierne som studerende.

Et minde fra havnen står glasklart for ham. Fra den måske vigtigste dag i byens historie: "Havneindvielsen er en fantastisk dag. Det er en af de varmeste dage, jeg overhovedet kan huske, og der står en flagallé gennem hele byen. Alle bådene fra kysten kommer sejlende ind samlet". Det vil han mange år senere fortælle til avisen Nordjyske som nyudnævnt rektor for Aalborg Universitet. Fredag 8. september 1967 gør et uudsletteligt indtryk på fiskerens søn fra Hanstholm.

Fra morgenstunden har der været travlhed i havnen, hvor kuttere løber ind fra både nord og syd: Thorupstrand, Lildstrand, Klitmøller, Vorupør,

9 Indvielsen.indd 154 02/10/2016 11.16

Kuttere fra Thykystens fiskerlejer fylder godt op i den nye havn. Og kajen er fyldt med folk fra nær og fjern. Havneindvielsen bliver den store folkefest, der var lagt op til. Ikke siden besættelsen med tyskernes store militæropbud har der været så mange mennesker i byen og på havnen som om lørdagen og især om søndagen. Det flotte sensommervejr viser sig fortsat fra den allerbedste side.

Stenbjerg og Agger. Man ser også kuttere med kendingsmærker fra andre steder i landet. De bliver budt velkommen af flådens seks skibe, som er smykket med signalflag fra for til agter. Et festligt syn. Blandt de gæstende fartøjer er redningsbådene fra Hanstholm, Klitmøller og Hvide Sande. En særlig modtagelse får fiskeskipper Vagn Jensen, Hanstholm, der som den første af de hjemmeværende fiskere sejler en ny moderne kutter ind i havnen. Han kommer direkte fra værftet i Hadsund og har sejlet hele natten for at nå frem.

Adskillige tusinde mennesker er samlet på havnen og i auktionshallen, da kong Frederik ankommer. Vejret er så usædvanligt både for årstiden og egnen, at mange kvinder har fundet sommertøjet frem endnu en gang og overalt ses børn vinkende med dannebrogsflag. Hallen er hurtigt proppet fuld af mennesker, og de mange, der må blive udenfor, hører talerne gennem et højttaleranlæg, der dækker en stor del af havneterrænet.

Skovturs-servering

Holmboerne har været tidligt på tæerne, og der hersker en feststemning, som man sjældent finder magen til, men som har sin naturlige forklaring, når man kender havnebyggeriets forhistorie. Det er - kan man læse i samme eftermiddags udgave af Thisted Amts Tidende, der har de store bogstaver fremme fra sættekasserne - "virkelig en sejrens, en triumfens dag ikke blot for beboerne i Hanstholm, men for befolkningen i hele amtet." Overalt i Thy ser man flagene hejst til ære for Hanstholm Havn. I Thisted By er der rejst flagallé fra morgenstunden.

Og på Hotel Hanstholm hersker stor travlhed før kongefrokosten. Her har køkkenchef Arne Nikolajsen haft travlt. Han skal bespise 130 notabiliteter – udenbys og lokale. Han har glædet sig til at servere en rigtig vestkystmenu med friskfangede nordsø-rejer, hummerhaler, rødspætter

9 Indvielsen.indd 155 02/10/2016 11.16

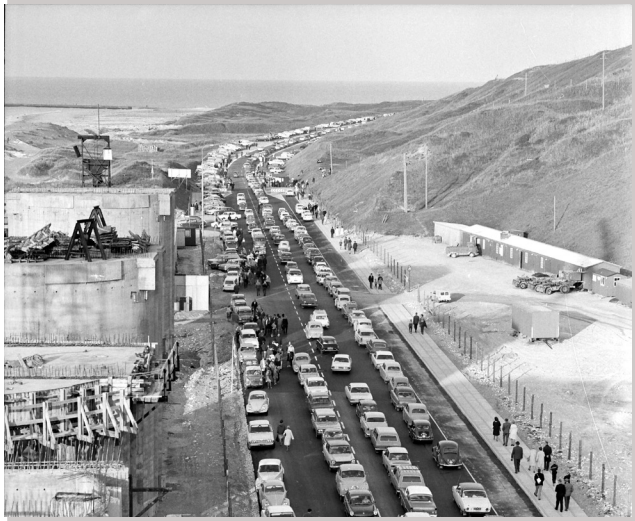

Søndag besøger anslået 35.000 mennesker Hanstholm – og de fleste snegler sig i 10.000 biler til og fra den nyindviede havn.

"Arm i vejret, dreje på hælen, arme ud til siden, vinke med hånden" …
Dét er den faste øvelse i det gymnastikprogram, tre betjente afvikler under færdselsreguleringen i Hanstholms gader og veje.

Men også civile må træde i karakter for at få de mange tusinde biler dirigeret de ønskede steder hen.
Medlem af festudvalget, Henry Høyer, slider i det på Kai Lindbergs Gade...

9 Indvielsen.indd 156 02/10/2016 11.16

Opdækning. Det gælder om at indrette sig på dækket, når kaffetørsten melder sig hen på eftermiddagen. (Foto: Helge Nielsen).

og andet godt fra havet. Men middagen er – lader han forlyde – fastsat af Ministeriet for offentlige Arbejder. Den består af ferskkrøget laks, farseret kalkun, ostesufflé og mandelbudding. Dertil årgangsvine. Undtagen til kongen. Han drikker Ramlösavand.

Før frokosten er der reception på kommunekontoret. Sognerådsformand Chr. Hansen har i stedet for blomster og lignende ønsket kontante bidrag til Hanstholms forskønnelse. Det blev til 6000 kr. En anden gave kommer fra folketingsmand Kr. Damsgaard. Det er et kobbersøm af den slags, der blev slået i en af de første tømmerkister af havnebygger Jørgen Fibiger i 1920erne. Sømmet kommer oprindeligt fra Karen Aaberg, der som lille pige sammen med sin plejefar, redaktøren i Thisted, overværer begivenheden. Folketingsmand Kr. Damsgaard har fået påbud om, at kobbersømmet skal overdrages til den nye havneby, når havnen bliver indviet. Og nu er dagen jo kommet.

Flagsmykket Thyborøn-kutter anløber den nye havn. (Foto: Helge Nielsen).

9 Indvielsen.indd 157 02/10/2016 11.16

Et tusindårigt stenhuggerarbejde i en granitkvader og indmuret i Hansted Kirkes søndre væg – det har været inspirationen for Hanstholms kommunevåben. Præsenteret for sognerådsformand Chr. Hansen og de mange deltagere i festen fredag aften i Hanstholm Hallen af formanden for borgerforeningen, Henry Høyer (tv).

1200 mennesker er om aftenen samlet til fest i Hanstholm Hallen. "Det er H-dag i Hanstholm – H for Havnedag," erklærer Chr. Hansen i sin velkomst. Programmet omfatter et interview ved radiomanden Ole Kühnel med ingeniør Fibigers enke, Agnete Fibiger, som tolker sin egen og sin mands kærlighed til Hanstholm og havnen. Kühnel er aftenens veloplagte konferencier med et levende historisk tilbageblik i form af gamle og nye lydoptagelser – den ældste helt fra Jørgen Fibigers tid i 1930erne. Og Fl. Martensen-Larsen, amtmanden, karakteriserer i sin festtale holmboernes sind: "En afvæbnende og stilfærdig humor med kraft og vildskab bag!"

To af tidens store navne på underholdningsscenen er kommet til havnebyen: Ulrik og Ulla Neumann, far og datter. Der er premiere på thyboen Jørgen Vestergaards film 'Havnen', før der er 'skovturs-servering' og underholdning ved et mariner-jazzband fra eskadren i havnen og ved Thisted Garden. Så bliver der ellers spillet op til dans til den lyse morgen, næsten da, med Otto Lingtons orkester og den lokale gruppe 'Lana'. Fem velklædte unge mennesker der har spillet sammen i et år: Hans Chr. Pedersen, Elin Jensen, Jens Lindby Sørensen, Lisbeth Pedersen og Jens Yde.

Billetprisen er 20 kr. pr. kuvert – plus den moms på 12 ½ procent, der er blevet indført netop i 1967. Nogle finder den lidt for høj. Smørrebrødet – tre stykker pr. billet – kommer smurt og pakket fra Hørdum Kro, hvor man har haft travlt med at smøre mere end 4000 stykker til festen. Alt er der tænkt på. Også på tilstrækkelig toiletkapacitet. Det garanterer Mogens Svenningsen, den allestedsværende gas- og vandmester, for. "Når enden er god, er alting godt," som det bemærkes …

9 Indvielsen.indd 158 02/10/2016 11.16

Store dage, store ord

Hanstholm i begyndelsen af september 1967: Store dage med fine gæster fra nær og fjern. Og en Skagen-kutter der ved et uheld også kommer til havneindvielse. Fiskeskipper Bent Andersen og hans medhjælpere på kutteren S 301 Solveig har ikke regnet med, at de skal til havneindvielse, da de sejler hjemmefra. Det kommer de så – om end det er under kedelige omstændigheder. Under fiskeri får kutteren et trawl i skruen og er afskåret fra at sejle hjem ved egen hjælp. Hanstholm er nærmeste havn, og med ringe fart når de ind til pier fire. Og pludselig befinder de sig i begivenhedernes midte med masser af mennesker alle steder og kuttere langs kajerne. Flag og muntre stemmer overalt. Redningskorpset fra Thisted er på kajen og har en 'frømand' med, der hurtigt får skruen fri af det ødelagte trawl.

Fiskerne fra Skagen bliver hvirvlet ind i en folkefest, som de siden kan fortælle vidt og bredt om. Måske ikke i så højstemte vendinger som de mere 'officielle' gæster betjener sig af.

Det er store ord, der duver i den stille vind på den solbeskinnede efterårsdag. De står i en kø så lang som en dødehavsrulle. Der bliver taget afsked med en lang og mørk periode, der siges goddag til en bedre, en lysende fremtid med større muligheder. Der bliver skrevet historie. Danmarkshistorie. Her ved den jyske storhavn ved Hanstholm-knuden, hvor Skagerrak og Vesterhavet mødes. Hvor porten lukkes op til et større Danmark. Jo, Jyllands skulder har fået bærekraft! Det er i øvrigt en vending, der går igen. Et udtryk mange forelsker sig i. Det er virkelig blevet en dag med åbent havblik og kongeligt klokkeslag. Problembarnet Hanstholm er omsider blevet til 'hjertebarnet Hanstholm' – og så videre. Mere konkret var det for andre: Danmarks hidtil største egnsudviklingsprojekt!

Malurt i glædens bæger

Midt i det hele går en midaldrende mand rundt på havnen og i byen, pænt klædt på som det hovedstadsmenneske, han er, imødekommende, let til smil og til at komme i kontakt med folk. Lidt for nysgerrig. Det er der nogen, der mener. Hans folkeregisternavn er Sven Sabroe, men når han er på arbejde, optræder han som Bro Brille. En Ekstrablads-journalist med ørerne rettet mod det, der bevæger sig under overfladen. Sådan opfatter han sig selv. Han mener hurtigt at kunne skimte 'malurt i glædens bæger'. Ligefrem bitterhed blandt dem, der ikke i første omgang har fået en officiel indbydelse. Det gælder Thisteds borgmester Aksel Mikkelsen og Jens Kirk, gårdejeren, der stod i spidsen for det såkaldte 'mindre pæne udvalg', der arbejdede for havneprojektet, da det så mørkest ud. De var ikke inviteret i første omgang. "Man havde 'glemt' at indbyde mig, det morede jeg mig meget over, men der var en mand, som greb ind i sidste øjeblik og udvirkede, at jeg kom til at sidde blandt de indbudte gæster," fortæller Jens Kirk siden. En mand som Jørgen Pedersen, redaktør af Dansk Fiskeritidende, er heller ikke inviteret, og det samme med andre. "Mange

9 Indvielsen.indd 159 02/10/2016 11.16

Der er blomster og hyldest til havnebygger Jørgen Fibigers enke, Agnete Fibiger, ved festen i Hanstholm Hallen. Og et langvarigt bifald, da hun i et interview med radioens Ole Kühnel fortæller om sin mand og ægteparrets kærlighed til Hanstholm.

er kaldede, men få er udvalgte," konstaterer manden fra Ekstrabladet. "Men værst er det sikkert, at de højerestående funktionærer, der har været beskæftiget ved ingeniørarbejderne i Hanstholm Havn, overhovedet ikke er blevet inviteret til den store og fornemme indvielses-højtidelighed i auktionshallen. Og det er de alle meget bitre over. Det er kun cheferne, der har fået lov at komme med."

Dagens program er blevet beskåret, angiveligt på grund af det hårde vejr dagen forinden, men en 'bedre' forklaring kan ifølge Ekstrabladet være, at byen med den store havn er en af landets allerfattigste kommuner. Den flagallé og de flag, som smykker byen, har man været 'på tiggergang' om til alle nordjyske kommuner. Man har fået flagstænger, og man har fået flag fra forskellige byer, for man har slet ikke råd til selv at købe dem.

Der er ofret millioner på den nye havn, men man har glemt småtingene. Bro Brille er på besøg hos kollegaen i Hanstholm, lokalredaktør Kai Digens, der fortæller, at han har måttet sætte sig i spidsen for en indsamling blandt borgerne til den klokke, der er nødvendig i fiskernes auktionshal. Og det er med den klokke, kongen slår det slag, der skal symbolisere, at nu er Hanstholm Havn åbnet.

Bro Brille er mester for det korteste interview, der ser lyset i de hektiske festdage. Han løber – som så mange andre pressefolk i disse dage - ind

"Den søde Elin Jensen, der til daglig er ansat i Brugsen, spiller her på elektrisk guitar for orlogsgasterne på Daphne," kan man læse i avisen. Pressebevågenheden er stor omkring havneindvielsen. Og Elin Jensen spiller ofte med. Fire minestrygere, en marinekutter og et bevogtningsfartøj med en samlet besætning på 135 mand er med til at kaste glans over indvielsen.

9 Indvielsen.indd 160 02/10/2016 11.16

i Elin Jensen, der arbejder i Brugsen og som i sin fritid spiller elguitar i 'Lana-kvintetten', der er på programmet for festen i Hanstholm-Hallen:

"Hvordan er der i Hanstholm?"
"Møgkedeligt"
"Hvad mener De med det?"
"Her er dødssygt, når man er ung!"

Sådan var der nu ikke alle, der oplevede det …

Ingen fiskerihavn uden et isværk. Det bliver indviet fredag 8. september på selve 'dagen'. Manden bag værket, Claus Sørensen, Esbjerg (th.) understreger i sin tale, at det er bygget med fremtiden for øje. Har kostet halvanden million kroner og er for dyrt og stort lige for tiden, men ikke for fremtiden. I løbet af få år vil det komme til at passe til den nye havns krav. Fra flere sider bliver det fremhævet, at Claus Sørensen har været forud for andre, og man håber, at hans investering vil blive fulgt af lignende private initiativer. Fiskerne på vestkysten har meget at takke Claus Sørensen for. I historien om udviklingen netop på vestkysten bliver han karakteriseret som 'vestkystens store høvding'. Det hindrer dog ikke, at der opstår en bitter strid mellem fiskerne og isværket om prisen på is.

Hos damefrisøren

Ekstrablads-journalisten bringer også læserne - og eftertiden - ind bag historien om den store frokost på Hotel Hanstholm med kong Frederik som hædersgæst:

"Vi lever i et mandssamfund. Blandt de 130 gæster er der kun få damer, og den ene er endda kun indbudt, fordi hendes mand ikke lever mere. Det er enken efter havnebyggeren Fibiger. En anden officiel damegæst er medlem af sognerådet, Stinne Sørensen, valgt af Socialdemokratiet. Hun er en meget sympatisk dame med stor interesse for børne- og ungdomsarbejde og har mange ønsker for fremtidsbyen. "De skal vel være fin, når De skal møde kongen," sagde jeg. Og hun svarede: "Jeg har fået syet en kjole i Bentes Magasin. Hun er sådan en slags modedronning i Hanstholm og en sød og hyggelig dame. Kjolen er pæn og nydelig, for hun er dygtig, men man skal da heller ikke gå fuldkommen over gevind, fordi der sker noget højtideligt i Hanstholm."

Men den københavnske redaktør mener dog at kunne konstatere, at mange kvinder – eller damer som han jo hellere skriver – i Hanstholm alligevel har 'sat vind i sejlene', og byens damefrisører har arbejdet under højtryk hele ugen op til den store fest i Hanstholm Hallen. Der kan ikke tages flere kunder ind – som ekstrabladsmanden lader sin historie anno 1967 slutte.

Den kan vi så passende skrive videre på i 2016.

Jytte Sloth var den ene damefrisør. Hun flyttede sammen med sin mand til Hanstholm i 1961 og byggede huset på Astersvænget 10. Manden var smed og arbejdede ved havnebyggeriet og senere som smed på havnen, men han døde allerede i 1979. Jytte måtte ikke indrette salon i huset, så hun lejede et kammer hos Harald Frost i et hus, som i dag er væk, men dengang lå omkring det nuværende plejecenter. Efter få år lejede hun sig ind hos familien Steensen i Akelejevænget 31, hvor datteren Hanne Steensen bor i dag. Her havde Jytte Sloth salon i flere år. Der var endnu en damefrisør i Hanstholm – 'Fru Nikolajsen'.

Asta Clausen var herrefrisør og havde stået i lære hos sin far, som var frisør i Ræhr. Det fortæller hendes svigerdatter, Karen Marie Clausen, der i

9 Indvielsen.indd 161 02/10/2016 11.16

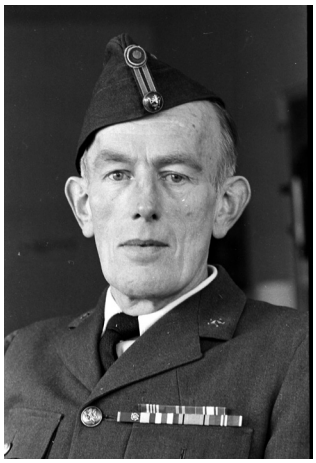

Arne Nikolajsen – køkkenchefen på Hotel Hanstholm – har skiftet kokkehuen ud med uniformen fra dengang, han gjorde allieret krigstjeneste under Anden Verdenskrig: "Da jeg første gang så glimtet fra Hanstholm Fyr – det var i 1934 på min første rejse ud i den vide verden – havde jeg bestemt ingen anelse om, at der eksisterede en lille by inde ved fyret ved navn Hansted. Heller ikke, at man havde påbegyndt bygningen af en havn – og da langt mindre, at jeg skulle komme til at slå mig ned så tæt ved fyret på mine gamle dage".

Jytte Sloth – en damefrisør med saks og krøljern på hårdt arbejde i dagene og aftenerne inden store H-dag.

1967 arbejdede i Bentes Magasin, og hun husker også den store travlhed med salg af kjoler op til havneindvielsen. Karen Marie fik selv sat håret hos 'Fru Nikolajsen'.

Jytte Sloth havde sammen med 'Fru Nikolajsen' på det nærmeste damerne for sig selv. Og hun husker - næsten et halvt hundrede år senere - meget levende dagene omkring havneindvielsen. 7. september var hun startet kl. 8 om morgenen i salonen, og den sidste kunde forlod stedet kl. 00.30. Når en klipning/krølning var overstået, ville kunden typisk ikke gå, men satte sig og snakkede videre med den næste - og måske den næste igen!

Der var en løssluppen forventningsstemning til kongebesøget dagen efter. I dagens løb havde Jytte stort set ikke haft tid til at få hverken vådt eller tørt, men ved midnatstid blev der varmet en flok røde pølser - og så var der fest!

Jytte Sloth stoppede som damefrisør i 1975 og fik i stedet job med rengøring på plejehjemmet Klitrosen. Hun begyndte 15. august med at gøre rent efter håndværkerne, så der var klar til de første beboere 1. september. Hendes arbejdsdag fra kl. 7 til 13, derefter hjem til et par timers søvn, og så 'i fisk' fra sidst på eftermiddagen til ud på aftenen eller natten.

Endnu en brik til fortællingen om hverdagslivet i den nye travle havneby …

Når talen falder i Hanstholm blandt dem, der oplevede havneindvielsen, lyses der op i smil og begejstring. Indvielsen med kongebesøget var skelsættende stort, det er man ikke i tvivl om - jo, der var en stemning af løssluppen eufori i dagene op til 8. september 1967. Og som ved andre store begivenheder: Alle kan huske, hvor de var. Karen Marie Clausen fortæller, at hun og hendes mand gik rundt på havnen med barnevognen, hvori lå deres datter, Anita, født 7. juli samme år. Et af de mange børn, der kom til at opleve en havn og en by vokse til.

Det myldrer med gæster på Hanstholm Havn i alle tre indvielsesdage. Der er noget for alle og alle aldre. Boder. Tivoli. Optog og opvisninger. Især om søndagen er besøget stort, og Kai Digens - den lokale redaktør - anslår om mandagen, at der har været ca. 35.000 gæster i ca. 10.000 biler. I det endnu ret snævre havnebassin ligger stadig kuttere fra Thykystens fiskerlejer.

Den første auktion

Lørdag morgen 9. september holder auktionsmester Ib Holm Sørensen havnens første fiskeauktion over de 7300 kg fisk, der er tilført af syv kuttere, hvoraf tre er fra Hanstholm, en fra Hirtshals og tre fra Thyborøn. En enkelt kasse rødspætter bliver sat på 'amerikansk auktion,' der trinvis kommer i seks køberes eje. Det økonomiske resultat på 5-600 kr. går til sømandshjemmet.

Hverdagen er vendt tilbage på havnen. Eller rettere – den er lige begyndt. "Giv tid," lyder det fra fiskeeksportørerne et par dage senere. De gode priser skal nok komme. Fiskepriserne er det store samtaleemne ikke blot i Hanstholm, men også rundt om i kystlejerne. Blandt de aktive fiskere

9 Indvielsen.indd 162 02/10/2016 11.16

er der ikke tilfredshed med de priser, der opnås de to første dage, og det er der heller ikke blandt eksportørerne. De ser imidlertid optimistisk på situationen og regner med, at det hele vil rette sig hurtigt. Selv om der er problemer med manglende faciliteter og fiskepakhuse, så er der ingen grund til at være tilbageholdende med at lande fangsterne i Hanstholm.

"Vores hovedaftagere skal lige se, hvordan kvaliteten er af den fisk, vi leverer herfra, samt hvordan sorteringen og vægten er," siger en af opkøberne, fiskeeksportør Erling Grønkjær. "Kvaliteten er meget fin, og når vore kunder får øje for det, kan vi også regne med bedre priser. Klitmøller-fiskerne bør give os en chance for at vise kunderne kvaliteten – og det kan jo også tænkes, at vi kan oparbejde et marked for den fine kystfisk. Men det er noget, de må give os tid til."

Det er blevet lørdag, og der er auktionspremiere. Auktionsmester Ib Holm Sørensen opnår 50,25 kr. for en lille kasse søtunger, indbragt af Ti. 89 Brita med fiskeskipper Charles Jeppesen, Hanstholm. Bag Holm Sørensen fiskeriminister Jens Risgaard Knudsen. Og så er der Hanstholm-drengene. De er ikke blot tilskuere til en auktionspremiere. De er også klar til arbejde på havnen.

Så er det blevet hverdag i Hanstholm. Mens den første fiskeauktion afvikles, bliver kutterne tømt for deres fiskelast ved den nye havnekaj. Her bliver L40 Zion af Thyborøn lettet for 500 kg rødspætter og 2000 kg torsk.

9 Indvielsen.indd 163 02/10/2016 11.16

DA NAT BLEV TIL DAG. BRDA 1975 …

10 skibskatastrofer.indd 164 02/10/2016 11.17

10 SKIBSKATASTROFER

"Redaktionens skrummel af en fjernskriver var gemt i noget, der lignede en kommode for ikke at larme så meget. Hver dag rullede der ud af møblet meterlange papirstrimler med nyheder. Store og små. Indenlandske og internationale. Lystige anekdotiske beretninger og tragiske ulykker. Når der kom noget ekstraordinært, gav apparaturet nogle højlydte kling og forsynede telegrammerne med klokketegn. Ritzaus klokker havde ringet mange gange, da jeg kom på arbejde dén tirsdag morgen, og meldingen lød: Sovjetisk trawler-moderskib forlist nordvest for Hanstholm - mange omkommet!"

Sådan husker Erik Farmann, medarbejder på Thisted Amts Tidende, tydeligt denne morgen. Det var tirsdag 28. februar 1967.

Morgenvagten på redaktionen i Jernbanegade i Thisted var i fuld gang med at rive fjernskriverstrimlen over og sortere telegrammer. Kriminalstof. Ulykker. Folketinget.

Skibet Tukan havde fået sin helt egen bunke.

Redaktionssekretær Jørgen Miltersen konfererede pr. telefon med lokalredaktør Kai Digens i Hanstholm om, hvordan sagen skulle gribes an. Hanstholm ville måske blive et knudepunkt i redningsarbejdet, så lokalredaktøren skulle foreløbigt blive derude.

Mange mennesker er samlet på landingspladsen ved Roshage, da Hanstholms redningsbåd kommer ind med seks omkomne russere.

10 skibskatastrofer.indd 165 02/10/2016 11.17

Hjemme på redaktionen blev Erik Farmann sat til at kontakte redningsvæsen og helikoptertjeneste. Og lidt efter lidt blev bidder af information fra mange kilder stykket sammen til den store historie om Tukans forlis.

Tukan var som fiskemoderskib udstyret som en flydende fabrik med filetmaskiner, maskiner til fremstilling af fiskemel og -olie og store dybfrysere. Sovjetiske fisketrawlere leverede deres last direkte ved lugerne på Tukan. Omkring 80 personer sejlede skibet og bearbejdede fisken.

Natten til tirsdag lå det 85 meter lange skib ca.17 sømil nordvest for Hanstholm. Vinden var hård fra sydvest, da det små tre timer efter midnat sandsynligvis blev ramt af en forkert sø, som slog en række luger ind.

Telegrafisten nåede lige at slå alarm, inden skibet i løbet af få minutter gik til bunds.

Et andet russisk skib reddede 22 fra en redningsbåd, men de danske kuttere, der nåede frem, fandt kun døde, der i det iskolde vand drev rundt i redningsveste.

Mange af dem, der blev samlet op, blev sejlet til Hirtshals. Seks kom til Hanstholm.

Flyvepladsen

"Midt på formiddagen fik vi på redaktionen melding om, at en redningshelikopter ville lande på Sennels Flyveplads med fire, der var reddet op af vandet," fortæller Erik Farmann.

"Det var før fartbegrænsningernes tid, og det tog ikke mange minutter for pressefotograf Tage Jensens Mercedes at bringe os ud til Sennels. I tænderklaprende kulde ventede vi spændt sammen med ambulancefolk fra Thisted, men da helikopteren landede, stod det klart, at ingen af russerne var levende. En efter en blev de hentet ud og lagt på hver sin båre. De så små ud i deres grove arbejdstøj, som de lå dér stive og med en ansigtsfarve som dej."

Forsigtigt bliver ligene af de russiske søfolk flyttet fra redningsbåden og ud på en båre. Flere af de døde havde været i redningsvest, mens andre havde klamret sig til vragresterne, der gjorde redningsarbejdet på havet vanskeligt.

10 skibskatastrofer.indd 166 02/10/2016 11.17

Den unge helikoptersoldat, der havde hængt i en line for at fange de fire lig og få dem hejst op, fortalte, at det flød med lig, og flere af dem havde ligget så længe i det kolde vand, at deres fingre krampagtigt var stivnet omkring de vragstumper, de havde klamret sig til.

Så fik han ikke lov til at sige mere.

Helikopterens chef gennede ham ind i maskinen.

"Det har været en hård opgave. Han skal ud igen med det samme. Ellers kommer han det måske aldrig mere," sagde han.

Og så lettede maskinen med kurs mod havet for at søge efter flere omkomne.

Hjemme igen på redaktionen var Kai Digens kommet ind fra Hanstholm og sammen og hver for sig skrev han og Erik Farmann om kap med tiden hovedhistorierne og en række mindre sidehistorier. Tasterne på de store skrivemaskiner klaprede, og redaktionssekretæren snuppede papiret, så

Opringningen

"Redningsforetagende 28-2-1967" er den nøgterne overskrift i indberetningsprotokollen om redningsstation Hanstholms indsats ved Tukans dramatiske forlis i Nordsøen:

"Året 1967 den 28. februar kl. 4.00 blev redningsstationen Hanstholm ringet op fra Marinedistriktet Frederikshavn om, at et russisk skib var i havsnød 4 sømil nordvest af Hanstholm.

Opsynsmanden alarmerede straks mandskabet, og efter nærmere ordre fra Frederikshavn gik båden ud kl. 4.30. Da båden havde sejlet i ca. 20 minutter, kom der melding om ny position, 10-12 sømil længere ude; redningsbåden nåede først frem til katastrofestedet kl. ca. 8.00, hvor en helikopter kastede lysbomber ned over området; redningsbåden sejlede efter lyset og så flere mennesker ligge i vandet, og de bjærgede 6 omkomne fiskere. Da vinden friskede op, og der var svær sø, satte redningsbåden kursen mod land, hvor den landede kl. 11 ved redningsstationen; de omkomne førtes til sygehuset i ambulancer fra Thisted.

Da redningsbåden sejlede ud fra landingspladsen, virkede senderne i bådhuset fint, og samtalerne mellem båd og hus gik fint igennem, men efter 25 minutters sejlads svigtede kontakten mellem båd og redningsstation, og grunden antages at være den, at antennen på huset vendte forkert; det var i hvert fald montør Dantofts mening. Det lykkedes at etablere forbindelse over en af de kuttere, der var trukket op på stranden og som rådede over en kraftig sender.

Opsynsmanden var til stede på stranden under redningsforetagendet."

Indberetningen er underskrevet af opsynsmand Brix Pedersen, og Charles B. Jeppesen og Evald Harbo, henholdsvis bådformand og reservebådmand, bekræfter 'udskriftens rigtighed.'

Kaliningrad. Tukan. Foruden de seks omkomne bringer redningsbåden en redningskrans med ind. Det er overbetjent V. Hove Jensen fra kriminalpolitiet i Thisted, der viser den frem.

10 skibskatastrofer.indd 167 02/10/2016 11.17

snart det var skrevet fuldt for at forsyne teksten med rubrikker og typografiske anvisninger.

"Jeg var endnu elev og havde aldrig skrevet så meget og så hurtigt før, men ved deadline udkom avisen med forsiderubrikken over alle syv spalter: 52 omkommet ved et forlis i morges ud for Hanstholm. Antallet af overlevende og omkomne ændrede sig senere lidt, men som helhed var vi stolte af omfanget og præcisionen i reportagen."

Russerne afslog lægehjælp til folkene fra redningsbåden og nægtede senere hårdnakket dansk assistance til bjærgning af Tukan. Hvorfor?

"Rundt om i Thy blev der gisnet om, at Tukan nok var et spionskib, og at man ikke ville have fremmede til at få indblik i udstyret. Det er ret sandsynligt, at et så stort sovjetisk fartøj har haft avanceret radio- og måleudstyr om bord, som kunne bruges til andet end fiskeriformål. Mistanken bestyrkedes yderligere af, at skibet kom fra Kaliningrad i Østersøen, en af den sovjetiske hærs store militærbaser," fortæller Erik Farmann.

"Spionageteorien er mig bekendt aldrig blevet bevist, men forblev en hypotese. Men fiskernes og helikopterholdets bjærgninger og de fire lig på Sennels Flyveplads, som senere sammen med 41 andre døde blev sejlet hjem til Kaliningrad for at blive begravet, var en uomgængelig tragisk kendsgerning."

Russisk besøg

Et russisk dykkerskib med ti mands besætning søgte i midten af maj 1967 nødhavn i Hanstholm. Russerne arbejdede med at hæve Tukan nord for Hanstholm og var blevet nervøse, da vinden pludselig var frisket op. Vejrmeldingen lovede hårdere sø, og da det 100 tons store skib kun stak to meter, vippede det godt på bølgerne. Der var dog ingen fare på færde, og politiet fra Thisted, der mødte op med en lokal tolk på havnen, fik forklaret

Tukan-forliset finder sted et halvt år, før havnen bliver indviet, og landingspladsen ved Roshage er stadig tilholdssted for fiskere og hjemsted for redningsbåden.

10 skibskatastrofer.indd 168 02/10/2016 11.17

'de i øvrigt meget elskværdige søfolk', at de ikke kunne få lov at blive i havnen. Og da vinden havde lagt sig, stak dykkerbåden til søs.

Efter Tukans skæbne havde russerne åbenbart fået respekt for farvandet ud for Hanstholm, og dykkerbådens fører turde ikke blive på sin position, da der meldtes om 'friskere blæst fra sydøst'. Da russerne var blevet orienteret om, at vejrsituationen ikke berettigede til at anløbe Hanstholm som nødhavn, og da de hurtigst muligt måtte ud igen, var der ingen vanskeligheder af nogen art, som man kunne læse i en af de lokale aviser, der også kunne oplyse, at tolken, Minna Jeppesen fra Bisgaardsminde i Vorring, havde lært russisk i flygtningelejren i Dragsbæk ved Thisted. Hun havde intet besvær med at videregive politiets ordre, der også omfattede forbud mod, at besætningen gik i land, og at stedlige havde kontakt med de fremmede.

En af de omkomne russere bæres til de ventende ambulancer. Samtlige omkomne ved Tukans forlis blev samlet i et pakhus i Hirtshals.

Det er udtryk for praktiske foranstaltninger i en bestemt situation. Vi befinder os i 'Den kolde Krig', og spionagerygterne havde det med at live op med jævne mellemrum.

Senere skulle hidtil hemmeligholdt efterretningsmateriale vise, at der var noget om snakken.

En sensommerdag i 1970 var to sovjetiske diplomater - militær-attachéer - på rundtur i Nordjylland - og gjorde holdt i Hanstholm. Bilen fra ambassaden i København blev fulgt nøje af agenter fra Politiets Efterretningstjeneste (PET). Og af landbetjente og lotter. Kvinderne i lottekorpset var en del af hjemmeværnet og havde ligesom landbetjentene lister med numre på biler, de skulle holde øje med i deres lokalområde. En af dem på listen var den bil, som bragte de to russere til Nordjylland. De kørte rundt, fotograferede, observerede og noterede. Angiveligt meget 'hjemmevante'. Russerne ønskede at være godt forberedte ved en eventuel militær invasion i Danmark. Og det var vigtigt at kende til forholdene omkring den nye havn i Hanstholm.

Politiets Efterretningstjeneste og deres lokale observatører registrerede minutiøst de to mænds rute. Hvor de stoppede, og hvor de steg ud af bilen. Også kirker blev tegnet ind på kortene. De var gode pejlemærker, hvis man skulle flyve til et bestemt område. Informationerne blev bagefter overdraget til Forsvarets Efterretningstjeneste (FE).

Redningsbåden

Hanstholms 30 år gamle redningsbåd kommer til kort, da den og de seks redningsmænd skal ud på den alvorlige prøve under Tukan-forliset. Det skriver flere aviser. I en af dem kan man desuden læse, at "redningsmandskabet erklærer sig utrygge ved båden". Det er imidlertid et udsagn, da-

10 skibskatastrofer.indd 169 02/10/2016 11.17

Flyvepladsen i Sennels. Den unge helikopter-soldat, der har hængt i en line for at fange ligene og få dem hejst op, fortæller, at det flød med lig, og flere af dem havde ligget så længe i det kolde vand, at deres fingre krampagtigt var stivnet omkring de vragrester, de havde klamret sig til.

værende reservebådmand Evald Harbo ikke kan genkende, da han i 2014 fortæller om det dramatiske forlis: "Jeg er i hvert fald ikke bekendt med, at der var nogen, som udtrykte nervøsitet ved at gå ud med redningsbåden," erklærer Evald Harbo. "Der vil altid komme en masse historier i omløb og skrevet meget efter et forlis, men når det drejer sig om noget, man selv er involveret i, kan man ofte undre sig over, hvor journalisterne har deres oplysninger fra."

Redningsmændene i Hanstholm så imidlertid hen til 1968, da en lovet ny redningsbåd skulle komme til Hanstholm. Beslutningen var truffet, men pengene endnu ikke bevilget. Der var meldinger om, at Staten skulle spare, men var det nu ikke det forkerte sted at begynde – her på vestkysten?

Besætningerne på de store kuttere og skibe, der deltog i redningsaktionen ved Tukans forlis, var - som det senere blev beskrevet – 'rystede', da de så den lille redningsbåd med seks mand om bord langt ude på det stormpiskede hav. Flere opfordrede ligefrem redningsmændene til at vende om. "At Hanstholm-mandskabet af pligtfølelse nægtede at lytte til rådene og tog sin tørn, før de vendte båden mod land, ændrer ikke noget i de fremmede fiskeres bedømmelse," som det hedder i en af aviserne, der også kan fortælle, at det i dagene efter forliset var en almindelig opfattelse, at redningsstationerne var for medgørlige, når de fik tilbudt brugte redningsbåde og materiel.

En måned efter Tukan-forliset er folketingsmand – og medlem af Finansudvalget – Kr. Damsgaard (V) i Hanstholm. Her giver han tilsagn om at støtte det lokale krav om, at den nye redningsbåd, som finansudvalget netop havde bevilget over en million kroner til, placeres i Hanstholm Havn:

"Der kan ikke være tvivl om, at den nye redningsbåd bør placeres her på baggrund af katastrofen med Tukan. Redningsmændene har krav på et sødygtigt fartøj. Får de ikke det, kan vi ikke forlange, at de skal blive ved at gå ud."

Evald Harbos far, fhv. opsynsmand Chr. Harbo, tegner på mødet med folketingsmanden et billede af forholdene i Hanstholm – et halvt år før den officielle indvielse af havnen. Hanstholm er en station, der altid bliver kaldt. Som et eksempel nævner han et tilfælde, hvor Blåvand Radio har kaldt redningsbåden 10 sømil ud til et tankskib for at hente en syg sømand, som hurtigst muligt skal under lægebehandling. Da Hanstholm bliver alarmeret, befinder tankskibet sig ud for Hvide Sande, som disponerer over en stor redningsbåd, og det passerer desuden forbi Thyborøn,

10 skibskatastrofer.indd 170 02/10/2016 11.17

hvor redningsdamperen har fast station. Og forbi Vorupør, Stenbjerg og Klitmøller, der har lige så gode redningsbåde som Hanstholm. Når det alligevel er Hanstholm, man kalder, hænger det sammen med, at Hanstholm er en gammel signalstation, som er kendt i internationale søfartskredse:

"Som bådfører gennem mange år og siden som opsynsmand, har jeg gang på gang bedt om, at vi fik ordentligt radiomateriel. Gang på gang bliver vi kaldt op til 25 sømil ud i en lille båd på fem tons, men Hanstholm var den sidste redningsstation, der fik radio i båden. Nu hørte vi så i radioen forleden, at der er bevilget Hvide Sande en ny redningsbåd. Dér fik man ellers en ny så sent som for et par år siden. Men vi herude – vi bliver aldrig hørt!"

Kr. Damsgaard: "Det er nu ikke helt rigtigt. Der er ikke bevilget penge specielt til Hvide Sande – men til en ny redningsbåd. Og der er al mulig grund til at søge den nye moderne båd placeret i Hanstholm. Der skal jo bygges flere redningsbåde, men den første bør have station i Hanstholm, hvor der jo ofte er store opgaver også i fremtiden med den nye havn. De kan ikke løses, hvis materiellet ikke er tidssvarende."

Ved havneindvielsen i september 1967 meddelte redningstjenestens chef, Aaskov Pedersen, imidlertid, at den nye og kraftige motorredningsbåd, som redningsvæsenet havde kontraheret på bådeværftet på Rømø, ikke kom til Hanstholm. Den skulle efter planerne placeres i Hvide Sande. Men den næste – den kom til Hanstholm!

Natten med Brda

Otte år efter Tukans forlis rykkede tragiske begivenheder tættere på Hanstholm. Helt ind i den nye havn. Mange ældre i Thy har stadig Brda-katastrofen i frisk erindring. De fleste vil huske, hvor de befandt sig - hvordan de fik de første meldinger om, hvad der skete i Hanstholm dén aften og nat. Måske var det via fjernsynet hjemme i stuerne. Midt under en udsendelse om det overståede folketingsvalg kom nyheden om den polske trawlers skæbne. Og der blev trafikkaos på vejene omkring Hanstholm.

Det var natten til 10. januar 1975. Dramaet udspillede sig i yderhavnen under en kraftig storm fra nordvest.

Af den polske trawler Brdas besætning på 27 mand blev de 17 reddet ved en dristig aktion af en af flyvevåbnets helikoptere fra Aalborg. Det var umuligt at bjærge søfolkene ved at sænke en redningsmand ned. Risikoen for, at også han ville blive slået ihjel mod molens sten i de piskende bølger og den hårde storm var for stor.

"Helikopteren opførte sig så mærkeligt som aldrig før, den rystede op og ned, presset af blæsten ind over havnemolen og det kæntrede fartøj," berettede helikopterens syv mand store besætning.

Den eneste chance for at overleve var den livline til helikopteren, der svævede nogle meter oven over polakkerne.

En af de reddede - styrmanden Mieczyslaw Sadowski – døde 24. januar på Thisted Sygehus som følge af kredsløbs- og åndedrætsforstyrrelser. En hjertemuskel var blevet stresset over evne ved forliset. Lægerne havde

10 skibskatastrofer.indd 171 02/10/2016 11.17

Den første, der gav op, var skibets 22-årige kok og yngstemand om bord, Mieczyslaw Soja. Med sine blødende og følelsesløse hænder forsøgte han som de 26 andre om bord at klamre sig til den glatte skibsside, men få minutter inden redningstovet blev firet ned fra helikopteren, gav han op. "Jeg kan ikke mere, Andrzej. Hils min kone og min mor," råbte han til sin ven og skipper, Andrzej Zielinski, inden han slap taget og lod sig glide ned i døden i det frådende og oliedækkede vand.

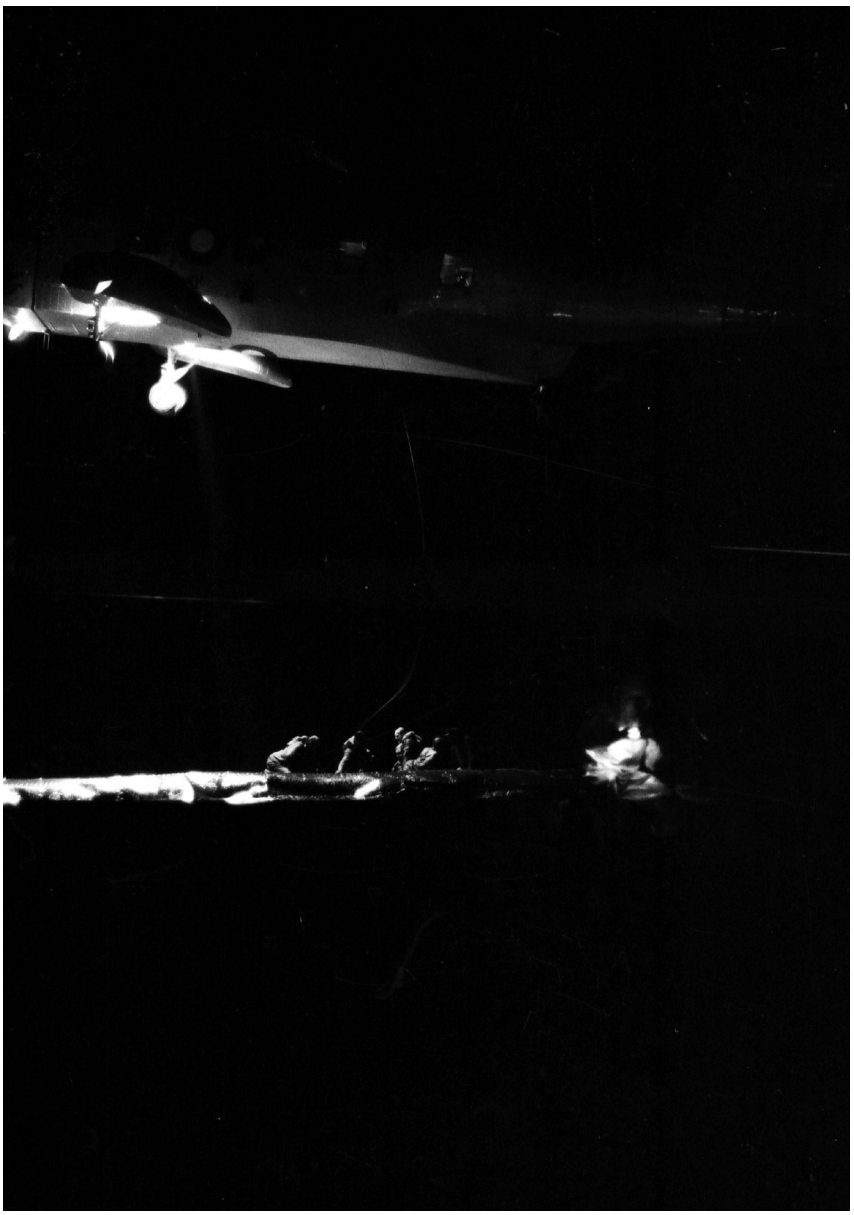

ellers vurderet, at han var i bedring. Af de ti druknede blev tre fundet i yderhavnen, én ved Roshagemolen og én ved Vigsø. De resterende fem blev aldrig fundet i hel stand – kun dele af dem.

Tragediens første fase var forholdsvis stilfærdig. Brda var ved 23-tiden på vej ind i havnen for at aflevere resultatet af den første rejse efter nytår. Mens den befandt sig i yderhavnen, satte roret sig fast i styrbords side med det resultat, at fartøjet mistede manøvreevnen. Men et forlis mod stensætningen langs med tværmolens yderside blev i første omgang afværget ved, at skibet kastede anker. Brda kom til at stå tæt på den farlige stensætning, men på dette tidspunkt havde man grund til at tro, at en

10 skibskatastrofer.indd 172 02/10/2016 11.17

De nødstedte fiskere om bord på Brda havde svært ved at forstå, hvordan de skulle få fat i redningstovet og anbringe sig, så de kunne hejses op. I det sparsomme lys fra helikopteren kan man se redningstovet, livlinen, som en trevl i mørket.
Med fare for eget liv opholder redningsfolk, brandfolk og Falck-folk sig på bølgeskærmen med stiger og andet redningsmateriel. Klar til at gribe ind, hvis en af polakkerne skulle blive kastet så langt op.
Det er kamp på liv og død mellem naturkræfter, søfolk og redningsfolk. Kun oplyst af lyset fra helikopteren og med vindstyrke op til 10 i bygerne. En redningsaktion der kunne synes håbløs …

katastrofe kunne afværges. Redningsstation Hanstholm blev alarmeret, og samtidig traf havnemester Bruno Thaibert og hans medarbejdere foranstaltninger til at sende slæbekraft ud til polakken.

Sprogbarrieren skabte vanskeligheder, som man i første omgang løste ved at knytte kontakt med det nødstedte skib via radioen på et andet polsk fiskefartøj, som lå for enden af pier 3. Dette skib havde også rorskade og var ude af stand til at gå til assistance.

Besætningen ønskede ikke at blive taget fra borde i første omgang, da man endnu troede på, at skibet kunne reddes. Redningsbåden gik ud til Brda to gange. De polske fiskere reagerede ikke på redningsfolkenes forsøg på at forklare dem, hvor farlig situationen kunne udvikle sig, hvis ankerkæderne ikke kunne modstå presset. Da redningsbåden vendte tilbage, besluttede opsynsmand Charles Jeppesen og bådformand Evald Harbo at tilkalde en redningshelikopter, som kunne hænge 'standby i luften', hvis der meget pludseligt skulle blive brug for hjælp.

Da redningsbåden gik ud anden gang, var den ledsaget af Hanstholm-kutteren Emma Marie, men heller ikke nu gav polakkerne tegn til, at de ville tage imod tilbuddet om at blive taget fra borde.

Lidt efter midnat tog begivenhederne fart. Og nu udviklede de sig i løbet af ingen tid til en katastrofe.

Havnekontoret havde sikret sig assistance fra et af havnens stålskibe, Henning Bak Pedersens Pandora. En anden af havnens erfarne skippere, Hartvig Holm, gik sammen med havnemesteren ud med Pandora. De nåede ikke at få en trosse over på Brda, før de voldsomme bølger sprængte ankerkæderne med det resultat, at det polske fartøj krængede helt over på siden og kom i drift ind mod bunden af yderhavens østlige del.

Præcis på det sted, hvor et andet fartøj, Hanstholm-ståltrawleren Hans Jane, blev slået i to stykker i 1973.

10 skibskatastrofer.indd 173 02/10/2016 11.17

Klamrede sig til skibet

Brdas forlis var den største tragedie på denne del af vestkysten, siden Tukan gik ned i 1967. Og de kaotiske forhold på havnen grufulde. Et drama der overværedes af tusinder fra nær og fjern, som havde begivet sig fra de trygge og varme stuer ud i mørket, ud på vejene til Hanstholm, hvor de skabte trafikkaos og gjorde deres til at forværre redningsarbejdet.

"Nysgerrige og mangel på katastrofe-planer hindrede redning af de 10 polske fiskere."

Sådan blev situationen denne nat i Hanstholm senere beskrevet.

Det var en kamp på liv og død mellem naturkræfter, søfolk og redningsfolk. En redningsaktion der kunne synes håbløs, fordi den fandt sted i mørke og med vindstyrke op til 10 i bygerne.

De 27 polakker klamrede sig til skibet. Fra land mislykkedes alle forsøg på redning. I sammenstødet med molen var Brdas olietank sprunget læk. Vandet mellem skib og stensætningen var begsort af fuel-olie, den slibrigste olieform, der også lagde sig på vraget og de polske søfolk.

Med voldsom kraft fra en kæmpebølge blev fem mand i agterskibet pludselig slynget ud i olievandet mellem stenene. Ingen kunne stille noget op. Vind og vand rev i alle. Alt var glat. Og vandet iskoldt.

Thisted Dagblads lokalredaktør Knud Erik Nielsen var en erfaren journalist. Her var han kommet på sit livs vanskeligste opgave sammen med den unge fotograf Tage Jensen, der stod på agterenden af en lastvogn

Hanstholm Havn fredag morgen 10. januar 1975. Dagen efter det natlige drama. Brda ligger på ydersiden af tværmolen. Mere eller mindre knust i nattens løb.

10 skibskatastrofer.indd 174 02/10/2016 11.17

Havnemester Bruno Thaibert overvåger, at en omkommen bjærges fra tværmolen.
Af de ti druknede blev tre fundet i yderhavnen, én ved Roshagemolen og én ved Vigsø. De resterende fem lig blev aldrig fundet i en hel stand – kun dele af dem. Et 11. besætningsmedlem døde 24. januar på sygehuset i Thisted.

med den kraftige vind skråt ind forfra. Han havde kun det lys, der var i mørket - lyset fra redningshelikopterens projektør. Han og de andre pressefotografer havde fået ordre til at slukke deres blitzer, da de generede redningsarbejdet.

"Ethvert håb måtte knyttes til redningshelikopteren," skrev Knud Erik Nielsen i næste dags avis. "De følgende to timer blev et frygteligt drama, som gjorde et uudsletteligt indtryk på dem, der havde redningsaktionen på nært hold. Med fare for eget liv opholdt redningsfolk, brandfolk og Falck-folk sig på molens bølgeskærm med stiger og andet redningsmateriel, klar til at gribe ind, hvis en af polakkerne skulle blive kastet så langt op."

Fra bølgeskærmen så man polakkerne blive skyllet ud i havnen og forsvinde i bølgerne. Gennem larmen fra de frådende brodsøer og den hamrende helikoptermotor hørtes dødsskrigene. I det sparsomme lys fra helikopteren kunne man se livlinen, redningstovet, som en trevl i mørket – den eneste chance for overlevelse.

Mens helikopteren begyndte at bjærge polakkerne, prøvede Hanstholms redningsmænd at skyde en raket ud. "Men det var, som om de ikke forstod, hvad vi ville. Begge parter trak i redningsrebet. De turde ikke kaste sig i havnen," berettede havnemester Bruno Thaibert.

Den første, der måtte slippe taget i livet, Brdas 22-årige kok og yngstemand, Mieczyslaw Soja, måtte give op få minutter inden redningstovet blev firet ned fra helikopteren.

10 skibskatastrofer.indd 175 02/10/2016 11.17

Bjærget lig pakkes i plastic.

"Da han gled væk fra skibet, blev hans krop grebet af en bølge, der førte den hen langs skibssiden, hvor fire af hans kammerater fik fat i hans tøj. De var alle på grænsen af døden, men alligevel forsøgte de at trække deres ven op på skibsskroget igen," som det er beskrevet.

"Mens de forsøgte på det, blev de og skibet overskyllet af en ny brodsø, som slyngede dem alle ud i vandet, hvor de omkom og forsvandt, mens folk fra land stod hjælpeløse og så på. Én efter én måtte fem andre også give op. De var så trætte og udmattede, at de formentlig ikke opdagede, hvad der skete. En af søfolkene blev slynget så højt op på bølgebryderens stenblokke, at en Falck-mand fik et tag i hans hånd. I nogle sekunder forsøgte han at holde fast, men så gled polakken tilbage i dybet. Han var så indsmurt i olie, at redningsmanden ikke kunne holde fast i hans hånd."

Den 40-årige polske kaptajn Andrzej Zielinski var blandt de 17, der blev reddet op i helikopteren, og han havde snart med trusler og snart med bønner forsøgt at få sine folk til at holde ud. Han vidste, at kun hvis de bevarede livsviljen, havde de en chance. I løbet af halvanden time fik redningshelikopteren bjærget de 17 polske søfolk og sat dem i land ved auktionshallen. Fra land forsøgte flere redningsfolk at komme ud over de

10 skibskatastrofer.indd 176 02/10/2016 11.17

overskyllede stenmoler, men det var umuligt, fordi trawleren lækkede og den svære olie lagde sig over det hele.

To af redningsfolkene, en brandmand fra Hanstholm og en redder fra Falck i Thisted, blev kvæstet og kørt på sygehuset i Thisted. Redningshelikopteren gik en sidste gang ud for at forsøge at finde overlevende. I projektørlyset kunne man se mennesker ligge overskyllede i stenene på molen, men de reagerede ikke, da man sænkede redningslinen ned til dem.

"Det er sørgeligt at stå sådan og ingenting kunne gøre. Og at høre, hvordan elementerne raser og vide, at mennesker er derude," sagde fyrmester Niels Arildsen, en af de mange, der forsøgte at komme polakkerne til undsætning. "Når sådant et skib kæntrer, giver det nogle drøn som kanonskud, når det ramler ind i stenene …"

Øjenvidner

Hanstholm-dramaet blev oprullet i en ti timer lang søforklaring ved retten i Thisted og kom til at trække lange spor i Hanstholms historie.

Brda var ikke den eneste polske fisketrawler, der landede i Hanstholm Havn. Fem-seks trawlere fra et polsk statsligt fisketrawlerrederi landede fast gennem fem-seks år deres nordsøfangster til Hanstholm Fiskeindustri. Virksomhedens daværende direktør, Jens Tellefsen, blev ringet op efter midnat og orienteret om dramaet i havnen og kommunikationsproblemerne med den polske kaptajn. Han tog straks af sted nordpå mod

Engang en flot sejlede polsk damptrawler ved navn Brda af Gdynia. Nu slået til vrag mod tværmolen i Hanstholm. Et større arbejde forestår med at få skibsvraget fjernet. De første undersøgelser er allerede gået i gang …

10 skibskatastrofer.indd 177 02/10/2016 11.17

Fra søforklaringen i retten i Thisted 11. januar 1975. Fra venstre redningsfolkene motorpasser Verner Jensen, stationsleder Charles Jeppesen, bådfører Evald Harbo samt bådmændene Erik Vendelbo og Jesper Johannesen.

havnen. Hele vejen måtte han overhale den lange kø af biler, og til sidst blev han lige inden Hanstholm standset af politiet. Han kørte alt, alt for stærkt, fik han at vide. "Jeg fortalte, at jeg skulle nå frem hurtigst muligt. Og politibetjenten svarede: "Hvor tror du, alle de andre er på vej hen?" Men det kunne jeg ikke tage mig af. Jeg sagde til ham, at han måtte notere mit nummer, mit navn og min adresse. Og så måtte vi klare dén sag senere. Nu skulle jeg af sted, og så kørte jeg igen, så stærkt jeg kunne."

Et andet øjenvidne til begivenhederne, Erik Hove Olesen, Thisted, fortæller:

"Selv om det er mere end 40 år siden, Brda forliste, har jeg aldrig glemt den aften, og hver gang jeg er på Hanstholm Havn, tænker jeg med det samme på de voldsomme begivenheder. Helikopteren der svæver over stedet, skrigene fra de panikslagne polakker, der må slippe taget og bliver skyllet ud i de frådende bølger, kaptajnens råb …"

Erik Hove Olesen var 30 år og ansat på skattekontoret. Sent om aftenen sad han sammen med svogeren, Erik Andersen, og fulgte resultatet af dagens folketingsvalg i fjernsynet. Ved midnatstid blev udsendelsen pludselig afbrudt. Valgresultatet og de politiske fremtidsudsigter afløst af en helt anden virkelighed: Et skib var ved at forlise i Hanstholm!

Som så mange andre i Thy, der var sent oppe denne særlige aften, besluttede de to thistedboer straks at køre til Hanstholm for med egne øjne

10 skibskatastrofer.indd 178 02/10/2016 11.17

at se, hvad der skete. Da de kom ud af Thisted, var der endnu ikke trængsel på landevejene og i Hanstholm ikke det trafikkaos, som senere i nogle tilfælde gjorde redningsarbejdet vanskeligere. I Kai Lindbergs Gade blev de stoppet af en politimand, som meget bestemt beordrede dem ud af bilen og ind på havneområdet ved skibsværftet. De skulle finde stiger til redningsfolkene.

"Vi fandt et par og løb ud på molen, hvor mange mennesker var samlet. Blev så beordret til at holde stigerne, så fiskere, redningsfolk og andre kunne komme op. Brda var kæntret. De polske søfolk klamrede sig til skibet med helikopteren svævende lige oven over. Der var stærk blæst og høje bølger, der ustandseligt skyllede hen over skibet. Flere havde svært ved at holde fast og gled ud i det oprørte vand mellem skib og betonblokke," beretter Erik Hove Olesen. Særligt ét billede fra de dramatiske timer i det sparsomt oplyste nattemørke har bidt sig fast i hans bevidsthed. Det var, da redningsfolk kravlede op ad stigerne og videre over molen og ned mellem betonblokkene, hvor de forsøgte at få fat i de olieindsmurte besætningsmedlemmer, der var skyllet i vandet. Når de fik fat i en af dem, var de ikke i stand til at holde fast. De nødstedte gled ud af hænderne på dem og druknede.

Det er også dette billede, andre tæt på begivenhederne gang på gang trækker frem mange år efter.

"Vi kunne følge, når de polske søfolk blev hejst op fra skibssiden til helikopteren. Men vi kunne også høre skrigene fra dem, der blev skyllet i vandet, " fortæller Erik Hove Olesen. "Det glemmer vi aldrig."

Et andet øjenvidne og aktiv deltager i redningen var Gert Johansen, Ræhr. Han var dengang 30 år og havnebetjent. Han havde nattevagten, så han mødte ind kl. 24, hvor redningsaktionen var i gang. Senere på natten stod han for kommunikationen mellem havnekontoret og den tilkaldte redningshelikopter. 40 år senere betegner Gert Johansen natten som "den katastrofe hvor alt mislykkedes". Lige bortset fra redningshelikopterens redning af de 17 besætningsmedlemmer: "Den polske kaptajn forstod ikke, hvad der skulle gøres. Og de polske fiskere forstod ikke, hvordan de skulle redde sig i land med helikopterens line – hvordan de skulle fange den. Der var store sprogbarrierer, og de polske trawlere, der var dampdrevne, var svære at manøvrere med, da de brugte gammeldags skibstelegrafer mellem broen og maskinrummet."

Gert Johansen fortæller, at det ulykkelige forlis viste, hvor farlig yderhavnen i Hanstholm var. Siden blev der indført lodspåbud for større ikkehjemmehørende både, ligesom havnen fik større kran og et projektøranlæg.

Hård dom

De polske trawlere tog sædvanligvis lods både før og efter katastrofen. Men altså ikke Brda, hvis kaptajn, Andrzej Zielinski, fik en hård dom i Gdynia 21. marts 1975, hvortil Søfartskammeret fra Kredsretten i Gdansk var rejst for at dømme.

10 skibskatastrofer.indd 179 02/10/2016 11.17

"Påfaldende forsømmelighed" ved at besejle denne havn ved nattetid (kl. ca. 23) – for første gang og derfor uden at være stedkendt, uden at tage lods, uden mulighed for bugserhjælp, som der ikke var i havnen på dette tidspunkt og under vejrmæssigt vanskelige forhold.

Sådan lød det i dommen.

Det polske søfartskammer lagde al skyld hos kaptajn Zielinski, ligesom den udtalte en skarp påtale for passivitet hos kaptajnen på søstertrawleren i havnen i forhold til, hvad han kunne have hjulpet med under redningsarbejdet. Der blev dog udtalt påskønnelse af den personlige indsats fra to besætningsmedlemmer fra hans skib.

Zielinski fik frataget retten til at føre skib i fire år og betinget muligheden for at generhverve denne ret af et års tjeneste som andenstyrmand og to års tjeneste som førstestyrmand under ledelse af erfarne kaptajner.

'Dødens havn' var det navn, Hanstholm fik i det københavnske formiddagsblad B.T., der førte an i en kampagne i dagene efter de tragiske begivenheder i januar 1975. Årsagen til forliset var - hævdede avisen - at havnen var langt mere tilsandet, end nogen havde villet indrømme.

Tragedien gav anledning til stærk kritik af besejlingsforholdene under storm i Hanstholm Havn. Og ikke kun i B.T.

Jyllands-Postens Egon Havbo - den tidligere redaktør af Thisted Social-Demokrat, Egon Bertelsen - pegede på de store økonomiske interesser, der var på spil og som var årsagen til, at kritikerne var betænkelige ved

Dannebrog og sømandsmissionens fane føres ind i Hansted Kirke ved mindegudstjenesten søndag 19. januar. Yderst til venstre Brdas andenstyrmand, Boleslaw Czapski, og bag ham de polske fiskeres repræsentant i Hanstholm, Paluch Wojcieck. Yderst til højre Stanislaw Krajniak, der havde boet i Sverige i 25 år og først et par dage tidligere havde fået vished for, at hans bror var blandt de omkomne. Bag ham ses Hanstholm-fiskernes formand, Svend Heiselberg, der i en mindetale giver udtryk for, at det er svært at bære tanken om, at en så stor ulykke kunne ske, selv om man på den jyske vestkyst vidste, hvor hård en herre, havet kunne være.

10 skibskatastrofer.indd 180 02/10/2016 11.17

at lægge navn til. En tidligere skibsfører fortalte ham, at han flere gange havde set havneindsejlingen under storm, og hver gang havde han takket Gud, at han ikke skulle sejle gennem her. Yderhavnen var som en heksekedel. Større skibe måtte gå ind for stor maskinkraft for at kunne styre, men netop farten, der hurtigt skulle sættes ned foran tværmolerne, kunne skabe andre farlige situationer.

Flere fiskere sagde til Jyllands-Postens mand på stedet:

"Ude på havet er vi aldrig bange, men det er vi, når vi under storm nærmer os indsejlingen. Bølgerne kommer alle vegne fra."

Ulykkesstedet i Hanstholm Havn blev i ugerne efter mål for mange mennesker. Især i weekenderne var der stor trafik i havnebyen med en strøm af biler fra hele landet. Flere fyldte busser fra jyske byer havde også fundet vej til Thy. Det kneb i flere tilfælde for havnemyndighederne at få afspærringerne respekteret.

Søndag 19. januar var der mindegudstjeneste i Hansted Kirke for de polske søfolk, der omkom ved Brdas forlis. Blandt de polske deltagere var Stanislaw Krajniak, en bror til skibets omkomne overstyrmand, Antoni Krajniak. Stanislaw var den eneste pårørende, som kunne deltage i mindegudstjenesten. Han havde i flere år boet i Sverige og var ikke underrettet om brorens død, da han læste om katastrofen i svenske aviser og fandt ud af, at broren var blandt ofrene.

Før de omkomne blev mindet, blev et barn døbt.

Dette øjeblik blev mindegudstjenestens livsbekræftende element – som det stadig huskes af de mange fra nær og fjern, der fyldte den lille fiskerkirke.

10 skibskatastrofer.indd 181 02/10/2016 11.17

HAVNEBLOKADE …

10 skibskatastrofer.indd 182 02/10/2016 11.17

11 FISKERLIV

Hans bedstefar var fisker. Hans far var fisker. Han får selv et langt liv som fisker. Men det bliver på andre vilkår end de gamle. Gunnar Vendelbo vokser op ved Lildstrand. Da han er 15 år, tager han på havet med sin far. Det er i 1953. Endnu er der ikke ophalingsspil. Gunnar lærer at hale båden op på den hårde måde – med håndsving. Det tekniske udstyr er ganske enkelt. Den erfarne fisker sætter en kurs og kigger på sit lommeur. Når passende tid er gået, ved han så nogenlunde, hvor de er. Et blylod, smurt med fåretalg i bunden, bliver sænket ned, så man kan konstatere, om man er på den rette stenbund. Og så kan hummertejnerne sættes. Hjemme på land er hele familien med i arbejdet med garn og kroge.

Nye tider er på vej i 1950erne. Lildstrand får ophalingsspil, og Gunnars far anskaffer sig som den første på landingspladsen et ekkolod. Betydelige fremskridt.

Alligevel er det svært for en ung fisker at se en fremtid i det gamle kystfiskeri. Gunnar har stiftet familie sammen med Doris fra Koldby, og der er allerede en børneflok på fire. Familien vælger i 1965 at bryde op. De flytter til Hirtshals. Her får Gunnar hyre på en 95 tons stålbåd, der fisker industrifisk, i daglig tale 'skidtfisk'. Allerede efter otte måneder har han sparet op, så han kan købe en 20 tons trækutter til konsumfiskeri.

En ung fiskerfamilie i Lildstrand. Doris og Gunnar Vendelbo med deres to ældste børn, Jan og Kirsten. (Privatfoto).

Alt imens er havnen i Hanstholm under bygning, og kort efter havnens indvielse i efteråret 1967 flytter familien til den nye havneby. Fiskeri med små både er bedre her, hvor havnen ligger tæt på de gode fiskepladser. Og det er dejligt at være tilbage i Thy, tæt på familie og gamle venner.

Fiskeriet går godt, og Gunnar skifter i 1970 den lille båd ud med en 66 tons brugt trækutter. Nu begynder han at fiske efter 'skidtfisk'. Han har ikke den skippereksamen, der er nødvendig for at føre så stor en båd, så bedstemanden er officielt skipper. De fanger især sperling og tobis, der afsættes til ørredfoder eller til den nye fiskemelsfabrik. Konsumfiskeriet driver Gunnar efterhånden kun i de gode efterårsmåneder.

I begyndelsen af 1970erne kan der tjenes gode penge på at lande skidtfisk, og i 1975 tager Gunnar springet fra den traditionelle trækutter til den moderne ståltrawler, der med sine 162 tons og 900 HK har langt større aktionsradius og kapacitet. Den får navnet Susan Vendelbo efter den lille pige, familien er blevet forøget med. Den ældste søn, Jan

11 fiskerliv.indd 183 02/10/2016 11.18

Mor er hjemme far på Fladen Grund

Havet giver Doris og børnene gode kår, men det kan være hårdt at vente.

Gunnar Vendelbo ombord i kutteren. Han prøvede lykken i Østersøen, men det blev tilsætning. Det er Atlant-fiskeri, der kan svare sig.

Susan – må vente længe på far og kutteren, der bærer hendes navn.

Doris tager telefonen. Gunnar melder alt vel fra Atlanten.

Af Robert Corydon

Fotos: Christen Hansen og Mogens Laier

Ugebladet Hjemmets læsere møder i maj 1976 familien Vendelbo fra Hanstholm. Det sker som led i en artikelserie med overskriften "Far er ikke hjemme."

på 19, er sammen med to andre besætningsmedlemmer med om bord.

Det er et anderledes fiskerliv end det, Gunnar er vokset op med ved Lildstrand. Også familielivet bliver helt anderledes. Der bliver råd til at bygge et rummeligt og velindrettet hus på Molevej. 'Mor er hjemme, far er på Fladen Grund' lyder overskriften, da journalist – og digter – Robert Corydon fra ugebladet Hjemmet i 1976 besøger Vendelbo-familien. Havet giver gode kår, væg-til-væg-tæpper, farvefjernsyn, store bløde lænestole i moderne design, oliefyr og vaskemaskine. Og Jan har lige købt sit eget hus. Men livsrytmen er anderledes end i det typiske danske parcelhus her i 1970erne. En gang imellem ringer Gunnar hjem og fortæller, hvordan det står til, og hvornår de vil stikke næsen hjemefter. Men det bliver sjældent til længere samtaler. Og Doris ringer ikke op. "Så ville de tro, der var sket en ulykke," siger hun. Doris har kun gjort det én gang i 20 år. Det var, da Susan blev født.

Ofte går der en 14 dages tid, før mændene er hjemme igen. Så følger hektiske dage. Doris og børnene er altid nede på havnen for at tage imod, ligegyldigt hvilket tidspunkt af døgnet de kommer. Mange andre familier har det på samme måde, og i det daglige mødes konerne over kaffekopperne og i det nye indkøbscenter og sludrer om, hvornår mændene kan ventes hjem, og hvad der sker i byen og på fjernsynsskærmen derhjemme. Sådan blev billedet af en Hanstholm-familie tegnet for ugebladet Hjemmets læsere i 1976.

Udviklingen i fiskeriet har været hektisk i de ti år, der er gået, siden Doris

11 fiskerliv.indd 184 02/10/2016 11.18

og Gunnar slog sig ned i Hanstholm. Trods oliekrise og høje brændstofpriser er 1960ernes optimisme og handlekraft blevet bestyrket af gode konjunkturer. Der er tjent store penge. I midten af 1970erne ændrer virkeligheden sig imidlertid på afgørende vis. Allerførst styrtdykker verdensmarkedsprisen på fiskemel og slår bunden ud af industrifiskeriet. Den slags svingninger havde man oplevet tidligere, og det kunne vel rette sig igen. Meget mere afgørende er det, at der sker en grundlæggende forandring af fiskeriets vilkår. Gunnar har indtil nu – som sin far og bedstefar – oplevet fiskeriet som et frit erhverv. Nu skal han vænne sig til, at myndigheder griber regulerende ind. Først med nationale kvoter, der skal hindre overfiskning, og snart også med EF-indgreb, der efter nogle år ender med en fælles fiskeripolitik, der lægger årlige rammer omkring fangstmulighederne.

Susan Vendelbo bliver i 1987 erstattet med Kirstine Vendelbo, opkaldt efter Gunnars mor. Stål-trawleren bliver bygget om med forøget lasteevne og spilkraft. Mandskabet består af (fra højre) Gunnar Vendelbo, Niels Erik Pedersen, Richard Josefsen og Claus Petersen.

Disse indgreb mener Gunnar nu godt, han kan leve med, hvis de i øvrigt er rimeligt udformet. Værre er det, at finansieringen af de moderne store trawlere med mere og mere avanceret udstyr har skabt en stor afhængighed af pengeinstitutter og lånemuligheder. Det er efterhånden bankerne, der har den afgørende styrende hånd på erhvervets udvikling. Og det er blevet meget svært for unge at etablere sig som selvstændige fiskere. Som så mange andre har Gunnar været nødt til at optage dyre schweiziske lån, der på grund af devalueringen af kronen er blevet endnu dyrere: "Vi kan næsten kun slæbe sammen til renter samt kurstab, mens gælden er den samme."

Dansk fiskeri befinder sig fra midten af 1970erne i en krise, der kommer til at strække sig over en lang årrække. Optimismen er sat på en alvorlig prøve, hvad der ikke forhindrer en fortsat udvikling. Gunnar driver stadig sit fiskeri i Nordatlanten med Susan Vendelbo. Den bliver i 1980 skiftet ud med en noget større Susan Vendelbo, der så nogle år senere bliver erstattet af Kirstine Vendelbo, opkaldt efter Gunnars mor. Den bliver bygget kraftigt om med stærkt forøget lasteevne og spilkraft, kombineret med hydraulisk styring af trawlkablerne. Kirstine Vendelbo er i begyndelsen af 1990erne Hanstholms største trawler og kræver et mandskab på syv. Sønnen Walter er medejer.

Gunnar Vendelbos løsning på fiskeriets krise er stordrift. Den stærkt forøgede kapacitet er nødvendig, hvis det fjerne fiskeri i Nordatlanten skal være rentabelt. "Med de store udgifter til renter og brændstof må vi have

11 fiskerliv.indd 185 02/10/2016 11.18

så meget med hjem som muligt. Turene frem og tilbage er for dyre. Vil vi i fiskeriet klare os, må vi også gøre noget for det," konstaterer Gunnar.

Gennem årtierne har Gunnar Vendelbo set nye muligheder og tilpasset sig til tidens udfordringer ved at udnytte stordriftens fordele. Det har været en lang rejse, hvor afstanden fra læreårene ved Lildstrand er næsten lige så stor som afstanden til fiskepladserne i Nordatlanten.

Unge driftige fiskere

Det var ikke mange fiskere, der fulgte Gunnar Vendelbos eksempel og flyttede til Hanstholm straks, da havnen åbnede. Uheldigvis blev fiskerierhvervet ramt af stærkt faldende priser i 1967, og det lagde en dæmper på lysten til at udnytte den nye havns muligheder. Det skabte også nogen nervøsitet hos havneledelsen og i kommunen, der i den grad havde brug for nye skatteydere. Først i 1969 begyndte fiskerierhvervet i Hanstholm for alvor at vokse.

Da havnen åbnede, var der kun ni hjemmehørende både i Hanstholm. I 1970 var der 62, og deres gennemsnitlige tonnage var steget fra 17 til 40 BRT. Antallet af fiskere var samtidig vokset til 120. Det var også i 1969, de første ståltrawlere dukkede op. Det var helt tydeligt industrifiskeriet, der dominerede. I 1970 blev der tilført havnen 15.000 tons konsumfisk og hele 75.000 tons industrifisk. Uden tvivl godt hjulpet af de nyåbnede fiskemelsfabrikker.

Det var i overvejende grad unge driftige fiskere, der flyttede til Hanstholm. De kom fra mange egne af Danmark. En del af dem havde tidligere fisket fra andre vestkysthavne og havde god erfaring med havfiskeri.

Fiskeskipper Viggo Hjelm Madsen valgte i 1969 sammen med sin kone, Grethe, at flytte fra Skagen til Hanstholm. "Hvorfor nu det?," bliver han spurgt af en journalist fra Vendsyssel Tidende. Viggo Hjelm Madsen er ikke i tvivl: "Fordi Hanstholm Havn har en langt bedre beliggenhed for nordsøfiskeri end Skagen. Der er en betydelig kortere sejltid til fangstpladserne,

En gruppe af de 30 etnologistuderende fra nordiske lande, der i sommeren 1969 udforsker, hvordan det er at leve i det nye Hanstholm – et nybyggersamfund skabt af det store havnebyggeri. En del vender tilbage de følgende somre. Nummer tre fra venstre er Karsten Lægdsmand, der udbygger studiet til et speciale om, hvordan unge fiskere etablerer sig som skippere med foden på egen båd. Det udkom i 1973.

11 fiskerliv.indd 186 02/10/2016 11.18

og det er en fordel, som det kan betale sig at udnytte. Jeg fisker fortrinsvis på Fladen Grund, og på en almindelig tur er der 15-16 timer at spare ved at sejle fra Hanstholm i stedet for Skagen. I løbet af et år kan det let blive 15-20 døgn i sparet sejltid."

Etnologen Karsten Lægdsmand interviewede i 1969 mange af de unge tilflyttede fiskeskippere. Som led i sit universitetsspeciale ville han - med et udtryk, der kan virke lidt fremmed og abstrakt i fiskernes verden - undersøge "karriereforløb og kapitalopbygning blandt fiskerne i Hanstholm".

Af de omkring 40 fiskere, Karsten Lægdsmand havde kontakt med i forbindelse med specialestudiet, var kun en enkelt vokset op inde i landet. Alle de andre var vokset op i fiskerlejer eller fiskerihavne.

En af fiskeskipperne gav etnologen følgende besked:

"Det er jo hos de yngre skippere, at folk tjener pengene. En ung mand, der har evnerne og har viljen til at lære noget, vil hurtigt komme efter det at fiske. Den rigtige mand vil derfor hurtigt avancere fra kabyssen over dækket til styrehuset. Er en mand god, vil han hurtigt kunne opnå en bedstemandshyre, og kan han så klare sin skippereksamen, vil han også snart få chancen for at være skipper om bord. Giver ejeren ham ikke chancen, vil andre uden tvivl give ham den. For der er altid nogen, der har lagt mærke til ham på havnen. Når en ung fisker har vist evnerne og vist, at han kan spare op, så kan han også låne de resterende penge til båden. Og gennem den første båd kan han spare op til den anden og gennem den anden til den tredje. Til gengæld er det svært for en mand at gå bag ud af dansen med egen båd, således at han igen bliver nødt til at tage hyre på en anden mands båd. Det er så forbandet let at komme opad, men det er svært eventuelt at skulle tage turen nedad igen."

Etnologerne ønsker at betragte det nye samfund gennem tilflytternes briller. Interviews er deres foretrukne metode. "Vi betragter os som våbendragere for befolkningen og ikke for institutioner og embedsmænd," siger de. De er dermed i pagt med det ungdomsoprør, der præger tiden.

Sådan sammenfattede fiskeskipperen sin erfaring med karriereforløb blandt havfiskere.

Første trin på karrierestigen, kokkehyren, blev ofte varetaget af 14-15-årige drenge. De fik hurtigt en alsidig uddannelse. "Oplæringen af folk sker ved, at jeg viser, hvorledes jeg vil have det gjort," lød det fra en af fiskeskipperne. Noget lønmodtagerforhold var der ikke tale om. De fleste havde status som 'partsfiskere'. De fik deres løn efter aftalte procentsatser, når fangsten var afsat. Derfor var det vigtigt at være i båd med en dygtig skipper og et velfungerende mandskab. Og det var jo også her, den unge fisker for alvor kunne lære noget. Både partsfiskerens og skipperens omdømme på havnen var helt afgørende for, hvordan bådene blev bemandet.

Med de stadig større både, der også krævede kostbare redskaber og andet udstyr, blev det en

11 fiskerliv.indd 187 02/10/2016 11.18

Det er de klassiske danske trækuttere, der fylder den nye havn. Herfra er afstanden til Skagerraks gode fiskepladser kort, og der kan tjenes gode penge både på konsumfisk og på skidtfisk. De mange kuttere er i havn i maj 1970 i anledning af, at fiskerne er gået i strejke i protest mod fagbevægelsens krav om overenskomst for partsfiskere.

mere kompliceret og kapitalkrævende affære at finansiere køb af båd. Den unge fisker skulle gerne præstere omkring 15 pct. af prisen gennem egen opsparing. Så kunne der hentes et prioritetslån i Fiskeribanken, der kun dækkede 85 pct., hvis det var en ny båd. Ellers højst 50 pct. Derfor blev de lokale banker - Sparekassen Thy og tre bankfilialer - afgørende medspillere, ikke mindst når også fiskegrej og udstyr skulle finansieres. Og kom der faldende afsætningspriser og dermed krise i erhvervet, eller skete der uheld under fiskeriet, var det også bankerne, der måtte træde hjælpende til. De førte oftest bådenes regnskab, og havde dermed tæt føling med udviklingen. "Bankerne sad på det hele," erindrer Gunnar Vendelbo. Han husker også, hvordan Hanstholm Banks direktør, Harald Jensen, 'Sølvræven' kaldet, var meget betænkelig, da Gunnar ønskede at skifte sin båd ud med en ståltrawler. Det blev i sidste ende vodbinder Jørgen Madsen fra Vorupør, der leverede den afgørende kapital.

Væksten i kutterflåden blev det håndgribelige udtryk for Hanstholms succes som fiskerihavn.

Havnens første ståltrawler var Pondus, der blev anskaffet af Leif Sand og Thorkild Førby i 1969. De købte den hollandske trawler for 410.000 kr. For at klare finansieringen havde de solgt anparter til Aase Jensen og tømrermester Hans Bak. Aase Jensen, gift med Harald Jensen, blev senere Hanstholms borgmester. Hun styrede regnskabet for Pondus med hård hånd. På havnen talte man om, at besætningen på Pondus måtte nøjes med 'basiskost', mens man fik bøffer på de andre både.

11 fiskerliv.indd 188 02/10/2016 11.18

I 1969 begynder fiskerflåden i Hanstholm for alvor at vokse. En af de tilflyttede skippere er Viggo Hjelm Madsen fra Skagen med kutteren Susanne Hjelm, bygget 1958 og på knap 70 BRT. Han kan spare 15-16 timers sejlads ud til Fladen Grund ved at fiske fra Hanstholm i stedet for Skagen.

Opbygningen af fiskerflåden i Hanstholm blev fulgt af en interesseret offentlighed. Der var triumf i lokalavisens nyhed fra september 1970: "To unge fiskere har i denne uge sejlet hver sin millionkutter i havn og gør nu klar til at møde den økonomiske udfordring, der ligger i at skulle forrente og afdrage en sum på den anden side af millionen. De to foretagsomme fiskere med spareviljen og spareevnen i behold er den 29-årige Henning Nielsen, der nu er skipper på og ejer af en af Danmarks største trækuttere, og den 25-årige Kaj Christiansen, der sin alder til trods har kunnet sætte foden på eget stålkutterdæk. Hvad motorkraft angår, er hans nye fartøj Hanstholms stærkeste."

Hanstholms mest succesrige bådejere i begyndelsen af 1970erne var brødrene Martin og Poul Støvlbæk, der hver ejede to ståltrawlere på mellem 250 og 300 BRT. Den første af Martin Støvlbæks trawlere blev købt i England, men stammede oprindelig - i lighed med mange andre af de anskaffede ståltrawlere - fra DDR. Moderniseret og ombygget stod den ham i 1,2 mio. kr. Han havde beregnet, at der skulle fiskes for omkring 600.000 kr., for at båden kunne svare sig. Med de gode priser på skidtfisk i 1972-1973 skulle der kun seks-syv gode rejser til, før det mål var nået, og 25 rejser om året var ikke ualmindeligt.

Hanstholm-flådens flagskib var fra 1976 Jesper Belinda, der var ejet af Walter Jensen og Poul Støvlbæk, som var henholdsvis 29 og 40 år gamle. Den nybyggede hæktrawler var på 350 BRT og havde en besætning på 12 mand. Den havde proviant til tre måneder og var udstyret til rejefis-

11 fiskerliv.indd 189 02/10/2016 11.18

Den første ståltrawler indregistreret i Hanstholm. Pondus bliver i 1969 anskaffet af Leif Sand og Thorkild Førby. Aase Jensen og tømrermester Hans Bak har anparter. Aase Jensen, senere borgmester, var gift med bankdirektør Harald Jensen. Med sine knap 100 BRT og 350 HK motor har Pondus noget større lasteevne og motorkraft end de traditionelle trækuttere. Det latinske navn 'Pondus' var velvalgt. Det betyder 'med fyldt mave'.

keri i grønlandske farvande. Den havde kostet 7,5 mio. kr. og skulle fiske for i hvert fald seks mio. kr. om året, hvis investeringen skulle være rentabel. Senere 'udflagede' Poul Støvlbæk båden til Grønland for at få del i de grønlandske rejekvoter.

Dygtighed og dristighed blev belønnet. En af de skippere, etnologen Karsten Lægdsmand interviewede, udtrykte det sådan: "Fiskeriet er et frit erhverv. Er man indstillet på at tage de afsavn, der følger med, og kan man lægge penge til side, kan man også komme til at tjene store penge og komme til at gå ombord på egen båd. Det er nok dér, vi skal søge årsagen til, at der stadigvæk kommer nye fiskere til erhvervet".

Da Hanstholm Skipperskole åbnede i 1972, meldte der sig langt flere ansøgere end de 12, der var plads til. Skolen blev oprettet i samarbejde med Specialarbejderskolen i Thisted og Thyborøn Skipperskole. Baggrunden for den store interesse var de mange unge driftige fiskeres kutterkøb. Samtidig var søfartsmyndighederne blevet mindre tilbøjelige til at dispensere fra bestemmelsen om, at der på de større fiskerbåde skulle være to mand med skippereksamen. Uddannelsen strakte sig over et vinterhalvår fra november til april.

På havet

Konsumfiskeri. Industrifiskeri. Rejefiskeri.

Det er i 1970erne de tre afgørende former for havfiskeri. Da Hanstholm Havn blev planlagt, var det især konsumfiskeriet og den nære afstand til de gode fiskepladser, der blev regnet for det bærende grundlag. De små både, der præger Hanstholm-flåden i de første år, er bygget til konsumfiskeri, men de gode priser på fisk til ørredfoder i dambrugene eller til fiskemel får mange af fiskerne til i perioder, hvor konsumfiskeriet var mindre givtigt, at fylde bådene med skidtfisk, så de næsten er synkefærdige. Man-

11 fiskerliv.indd 190 02/10/2016 11.18

Det kan være svært at begrænse sig, når der går rigtigt mange sild eller tobis i nettet. Der er gode penge at tjene på skidtfisk i de første år af 1970erne. Det er ikke uden grund, at de tungt lastede kuttere går under navnet 'undervandsbåde'. Mågerne har del i festen.

ge slags fisk kan indgå i fangsten, men sild og hidtil upåagtede arter som tobis og sperling – også kaldet 'calypso' efter tidens pop-rytmer – bliver hurtigt dét, der fylder mest i lasten. Med etablering af de to fiskemelsfabrikker i 1969, Rønland og Blåkilde, og tilsvarende rejepillerier bliver der åbnet for nye afsætningsmuligheder, og det er her, de store ståltrawlere med deres langt større lasteevne, motorkraft og aktionsradius får deres berettigelse.

De mindre både - op til 50 BRT- er de mest fleksible. De kan fiske i en årsrytme, hvor der i vintermånederne især bliver fisket efter rejer, i forårs- og sommermånederne efter skidtfisk, og i efterårsmånederne efter konsumfisk. De mellemstore både – fra 50 til 80 BRT – kan kombinere fiskeriet efter rejer og skidtfisk. De helt store både, ståltrawlerne, fisker overvejende skidtfisk, men har ofte plads til en bifangst af konsumfisk.

Bådene 'stimer ud' fra havnen om aftenen, så man kan udnytte natten til sejlads ud til fiskepladserne. I løbet af dagen er der blevet provianteret, tanket olie, hentet is – hvis det drejer sig om konsumfiskeri - og ofte er der trawl eller andre redskaber, der skal repareres og klargøres. Her er der brug for mange af havnens servicevirksomheder.

I dagens løb har skipperen forsøgt at danne sig et billede af, hvor fiskemulighederne er bedst. Han snakker med andre skippere på havnen, og radioen i styrehuset er slået til, så han hele tiden kan blive opdateret på nyt fra fiskepladserne. Også under sejladsen taler han med de både, der sejler forbi. Mange skippere har makkerskab med andre skippere fra Hanstholm eller andre havne. Det indebærer en særlig fortrolighed, så man helt og fuldt kan stole på de oplysninger, man får, samtidig med at man selv deler ud af værdifuld viden. Gennem makkerskabet kan skipperen holde sig orienteret om et væsentligt større havområde.

Fremme på fiskepladsen bliver fiskestimerne lokaliseret med ekkolod. Formentlig har skipper fra tidligere rejser til fiskepladsen noteret sig

11 fiskerliv.indd 191 02/10/2016 11.18

Konsumfisk skal behandles med omhu. Havnens samlecentraler sørger for sortering og klargøring til fiskeauktionen. Samtidig leverer centralerne service til kutterne, så de hurtigt kan stikke til havs igen.

Fiskekassen

Bøn mellem små
isstumper

stumt stirrende
øjne

glasagtige med
havets dybe blik

et mylder af våde
og grønne ellipser

i kassen af træ

Robert Corydon

decca-positioner for et særligt godt træk. Det gælder også om at passe på vrag eller andet på havbunden, der kan ødelægge trawlet. Nu kommer besætningen for alvor i arbejde: yngstemanden, der også er kok, en eller flere dæksmænd og skipper. Skipper opholder sig oftest i styrehuset, men er også parat til at give en hånd med på dækket. Det kræver præcision og godt samarbejde at få trawlet fri af båden. Så skal trawl-wirerne løbe ud og bremses. Et træk vil ofte tage fra en til tre timer. Er der usædvanligt mange fisk, kan det være nødvendigt at tage trawlet op allerede efter en halv time.

Processen med at få trawlet halet ind igen kræver også præcision og forsigtighed. Sker der uheld, kan det betyde et tab, der løber op i mange tusinde kroner. Ved at snøre trawlet sammen kan besætningen løfte fangsten op på dækket i mindre partier på indtil nogle tons ad gangen. Er der tale om skidtfisk, skal den direkte ned i lasten. Er det konsumfisk, går besætningen straks i gang med at rense fisken, hvorefter den bliver iset til nede i lasten.

I træk efter træk fyldes båden op. Trawlfiskeriet kan også foregå om natten. Er indholdet i trækkene for lille, må man se sig om efter en bedre fiskeplads. Måske har skipper fået et godt tip fra en makker.

Er man uheldig, kan rejsen blive af betydelig længde, op til 20 dage eller når proviant og drikkevand slipper op. Går det godt, kan lasten være fyldt i løbet af tre-fire dage.

Så går turen tilbage til havnen, og afsætningen af lasten er det sidste og afgørende led i processen. Næsten al konsumfisk afsættes gennem fiskeauktionen. Kun Klitmøller-fiskerne har i de første år valgt at sælge direkte til en fiskeeksportør. Fiskeauktionen kan kun modtage hele kasser. Derfor går en stor del af landingerne gennem en samlecentral. Den første blev oprettet allerede i 1968 af Thorkild Grøn og Svend Heiselberg. To andre fulgte nogle år efter. Her bliver fisken klargjort til auktionen. Samlecentraler har udviklet sig til døgnåbne servicecentre, der også tager sig af proviantering, kontakt til værksteder og meget andet. Det er en service, der også er til stor gavn for de mange fremmede kuttere, der lander fisk i Hanstholm og måske en væsentlig grund til, at de vælger at lande fisken her.

En afgørende forudsætning for den fleksible og døgnåbne service er de overenskomster, DASF-formand Peter Sand Mortensen har indgået med virksomhederne på havnen. Fagforeningen accepterer her de ubekvemme arbejdstider og korte varslingsfrister. Til gengæld bliver der aftalt lønsatser, der sikrer en god aflønning.

11 fiskerliv.indd 192 02/10/2016 11.18

På fiskeriauktionen, der styres af den autoriserede auktionsmester Ib Holm Sørensen, er det så fiskeeksportørerne og andre opkøbere, der overtager den landede fisk. Det er også her, filetfabrikkerne henter deres råvarer. Nogle af rejefiskerne sælger dog direkte til rejepillerierne efter indgåede kontrakter.

Skidtfisken bliver afsat direkte til en af de to fiskemelsfabrikker, Rønland og Blåkilde. Eller den bliver solgt til særlige opkøbere, der leverer til ørreddamme overalt i Jylland. Men det sidste forudsætter en kun daggammel skidtfisk. Det er derfor især de mindre både, der i tobissæsonen udnytter den mulighed. Til gengæld er prisen noget højere end ved levering til fiskemelsfabrikkerne.

Båden er i havn, og der er arbejde at udføre. Her bødes der garn på havnekajen. Når fiskerne ikke er på havet, tilbringer de en stor del af deres tid på havnen.

Indtægten fra en rejse bliver fordelt sådan, at først skal de 'forlæns udgifter' dækkes. Betaling af olie, is, losning m.v. Så skal der afsættes et beløb til drift og forrentning af båden. Endelig bliver resten – ofte omkring 50 pct. – fordelt som aflønning af besætningen. Er det en jævnbyrdig besætning – aldersmæssigt eller på anden vis – bliver lønnen delt ligeligt. Men det kan også være, skipperen får et par procenter mere end de andre og yngstemanden lidt mindre.

Fiskeskipper Peder Grønkjær Jensen fra Klitmøller med velfortjent cerut efter fangst af 10 kilos helleflynder. Han gennemfører i 1977 et forsøgsfiskeri med langliner. Det er skånsomt konsumfiskeri, der fører traditionen videre fra det traditionelle kystfiskeri.

Konflikt

Sent på aftenen 12. november 1975 blev indsejlingen til Hanstholm Havn blokeret af vrede industrifiskere. Dagen efter blev aktionen begrænset til fiskerihavnen, der blev lukket af en 'prop' bestående af syv af havnens store ståltrawlere. Blokaden lukkede ikke alene fiskeauktionen, men også fiskeindustriens virksomheder med flere hundrede ansatte. Aktionskomitéen begrundede aktionen i en skriftlig meddelelse:

"Vi blokerer, fordi vi gennem hele 1975 forgæves har forsøgt at blive hørt og forstået af politikere og befolkning. Da vi desværre må erkende, at vore organisationer ikke har magtet at fremkomme med løsninger på de mangeartede yderst alvorlige problemer, dansk fiskeri i dag står i, har den menige fisker selv grebet til det eneste våben, han har til rådighed."

I de følgende dage bredte blokaderne sig til en række andre jyske fiskerihavne. 21. november blev blokaden ophævet, men aktionen blev videreført som et fiskestop. De aktionerende opfordrede bådene til at blive i havn.

Efter nogle gyldne år var ikke mindst det moderne industrifiskeri kommet i alvorlige vanskeligheder på grund af et voldsomt internationalt fald

(Fortsættes side 196)

11 fiskerliv.indd 193 02/10/2016 11.18

Skidtfisk i lasten

Det lugtede af penge, når Frank Nordentoft, der er årgang 1939, arbejdede med at losse skidtfisk over kajen i Hanstholm. Fra 1967 til 1988 var han en del af et lossesjak på 10 mand. Det første par år blev den lossede skidtfisk på lastbiler kørt til fiskemelsfabrikker i Thyborøn og Hirtshals. Da Frank Nordentoft stoppede som lossemand, arbejdede han i nogle år på en filetfabrik. (Foto: Klaus Madsen, Museum Thy 2016).

Arbejdet som lossemand var hårdt. Da Frank Nordentoft begyndte, var det almindeligt, at fiskerne på havet hældte formalin over skidtfisken for at gøre den mere stabil. Formalindampene generede ofte øjnene på lossefolkene, og Frank Nordentoft har prøvet at tage til læge ved midnatstid efter en lang dag i lasten på en kutter. Alligevel var han klar til at starte en ny losning næste morgen. Formalin blev efter nogle år forbudt i skidtfisk-lasterne.

De fleste af den tids kuttere var ikke bygget til fangst af skidtfisk. Senere blev lastrummene på de store skidtfisk-trawlere bygget, så lasten var stabil. De første kuttere var mindre træbåde, der kunne rumme 50-60 tons. Enkelte kunne have 90 tons. Færøske notbåde landede i nogle år blåhvilling. Det tog op til 20 timer at tømme en last, som kunne være på 1500 tons. Til de store laster blev der brugt to kraner.

Når det var højsæson for skidtfiskeri, kunne der være en kø af kuttere langs kajen ved pier 5. Gennem årene blev bådene stadig større, og de største trawlere kan i dag komme i havn med flere tusinde tons i lasten.

Arbejdet var hårdt i Frank Nordentofts tid, men lugten vænnede man sig til. Når et lossesjak gik om bord i en kutter, blev der holdt godt øje med den første, som gik ned i lasten. Man vidste altid, hvor gammel fisken var. Der kunne være dannet giftige gasser fra fisk, der havde ligget længe i lasten. Lossesjakkene brugte blæsere, som sendte frisk luft ned til de fem-seks mand, der med greb fyldte skidtfisken i kopperne på elevatorerne, der transporterede fisken op på kajen.

Der skete jævnligt ulykker med industrilaster på grund af de ekstremt dårlige luftforhold. Efter blot få dage i lasten udviklede skidtfisken ammoniakgasser, og de gæringsprocesser, der blev sat i gang, fortrængte ilten. I august 1976 blev en 25-årig fisker på Hirtshals-kutteren HG 253 Stelbjerg fundet bevidstløs i kutterens industrilast på en position 40 sømil fra Hanstholm. En redningshelikopter hentede den forgiftede fisker ind til Thisted Lufthavn. Der var imidlertid intet at stille op, og den unge fisker døde kort efter ankomsten til Thisted Sygehus. Formentlig er det denne ulykke, der har

11 fiskerliv.indd 194 02/10/2016 11.18

inspireret til en scene i Jon Bang Carlsens film 'En fisker i Hanstholm', hvor en kutter driver førerløs rundt, fordi besætningen er blevet forgiftet.

Ulykker i lasten hørte under skibstilsynets myndighed. Arbejdstilsynet beskæftigede sig kun med forhold "til rælingen på skibet," som souschef Karl Hemme, Arbejdstilsynet i Skive, udtrykte det i forbindelse med ulykken på Hirtshals-kutteren. Men han kunne oplyse, at der på havnen befandt sig et såkaldt 'drägerapparat', der slog alarm, når der var mere end 50 p.p.m. svovlbrinte i luften. Det var hans erfaring, at losserne efterhånden havde udviklet en stærk fornemmelse af, hvornår det var farligt at gå ned i lasten. Det var sjakbajsen, der afgjorde, hvornår apparaturet skulle anvendes. Inden losningen gik i gang, skulle losserne sætte ventilatorer i gang i lastrummet og derefter måle, om der stadig fandtes giftgasser.

De to fiskemelsfabrikker bidrog også til, at sikkerheden kunne overholdes. Når en kutter afleverede sin last, blev fiskens temperatur målt, og var den for høj, gav det nedslag i prisen. Og blot et par øres fald pr. kg kunne mærkes ved en last på 50-100 tons.

Der var også krav om, at fisken blev kølet ned straks efter fangsten, og der var klare regler for, hvor meget is en kutter skulle have med på havet. Med jævne mellemrum foretog fiskerikontrollen stikprøver af ismængden.

Endelig var der krav om, at der konstant stod en mand på dækket ved lastlugen og holdt øje med det mandskab, der arbejdede nede i lastrummet. I flere tilfælde hindrede lynhurtig indsats dødsfald i lasterne. I 1971 blev Bent Kristensen sammen med vognmand Willi Nielsen og kok Frank Dahl Nielsen belønnet med Carnegie-medalje, fordi de bjergede to bevidstløse lossere op fra en giftig last af skidtfisk. I 1975 var der igen optræk til en alvorlig ulykke, da en losser besvimede i lasten. Også han blev reddet ved en snarrådig indsats.

Et andet alvorligt problem ved industrifiskeriet var overlastning. "Jeg forstår udmærket godt fristelsen til at overlaste, når man alligevel er ude, hvor fiskene er. Fiskeriet er ikke alt for godt, og dækslasten kan måske betale proviant og petroleum," erkendte SiD-formand Peter Sand Mortensen i forbindelse med et forlis af en overlastet kutter i 1986. Gennem de forløbne ti år havde SiD uden held stillet krav om præcise lasteregler, der kunne forhindre den slags forlis. En september-søndag i 1998 omkom tre Hanstholm-fiskere, da deres kutter T. 155 Havboen sank en halv sømil vest for Hanstholm – formentlig på grund af overlæs.

Jon Bang Carlsens 'En fisker i Hanstholm' fra 1977 rummer en række dokumentariske klip fra hverdagen i Hanstholm. Her er det et lossesjak i arbejde.

11 fiskerliv.indd 195 02/10/2016 11.18

”Jeg synes selv, jeg er lykkelig …”

”Jeg hedder Bent. Jeg er seksogtredive år og bor i eget hus her i Hanstholm. Jeg har været gift med Lene i fem år, hun arbejder nede på filetfabrikken. Jeg synes selv, jeg er lykkelig, og det tror jeg også, hun er. Jeg tjener mine penge ude på havet ligesom de fleste andre mænd her i Hanstholm. Det er et rart liv, fordi man er fri. Man kan selv bestemme. Havet er der hele tiden. Der er ingen, der ejer det. Alt det vrøvl med kvoter, og at fiskene forsvinder, det er bare noget lort, dem ovre i hovedstaden snakker om for at få tiden til at gå. Der er så mange her i landet, som ikke bestiller en skid. En mand, der ikke arbejder, kan ikke have respekt for sig selv. Sådan nogen har vi heldigvis ikke mange af her i Hanstholm. Vi har arbejde. En mand, der gider arbejde, kan også blive belønnet af dette hav. Jeg har set folk komme hertil i bus, og et halvt år senere kører de herfra i en stor Volvo. Og så er der ingen, der skal bestemme, hvornår man kommer eller går. Vi bruger ikke kontrolur, vi arbejder bare.”

Bent Kristensen er den fisker, Jon Bang Carlsen har som hovedperson i filmen ’En fisker i Hanstholm’ fra 1977, der vakte opmærksomhed ved sin blanding af fiktion og dokumentarisme. Et kvarter inde i filmen træder Hanstholm-fiskeren frem i en monolog, hvor han samtidig opridser filmens univers og giver et signalement af den mentalitet, der karakteriserer de vestjyske fiskere – iagttaget gennem den 27-årige filminstruktørs optik.

(Fortsat fra side 193)

i prisen på fiskemel. Hanstholm Fiskeriforening dokumenterede i en undersøgelse af en række bådes regnskaber, at indtægterne var mere end halveret i forhold til det foregående år.

Oven i det blev fiskerierhvervet mødt af adskillige andre udfordringer. Oliekrisen havde sendt brændstofudgifterne på himmelflugt, og i 1975 greb regeringen ind med den første regulering af fangstmulighederne. Fiskernes frihed på havet var alvorligt truet og kom i øvrigt aldrig tilbage igen. Midt på sommeren havde den socialdemokratiske fiskeriminister, Poul Dalsager, dekreteret totalt stop for fangst af sild, og i landingerne af skidtfisk måtte der kun forekomme ganske små bifangster af sild. I begyndelsen af november fulgte et torskestop i Nordsøen. Regeringen handlede på baggrund af beslutninger i Den nordatlantiske Fiskerikommission. Her havde havbiologer længe advaret mod en truende overfiskning af flere fiskearter. Og helt specielt havde de et godt øje til det stærkt voksende danske industrifiskeri.

Skydeskiven for de vrede fiskere blev i høj grad Poul Dalsager. Men også mere bredt Christiansborg og den danske offentlighed, hvor sympatien

11 fiskerliv.indd 196 02/10/2016 11.18

Egon Mikkelsen var en af de unge skippere, etnologen Karsten Lægdsmand interviewede i 1969. Her er han i 1979, da han med Bass Rock forsøger sig med bomtrawl. I 1990erne blev der i øvrigt af Hanstholm-fiskerne protesteret mod de belgiske og hollandske bomtrawlere, der ofte ødelagde de lokale garnfiskeres redskaber.

for de moderne industrifiskere kunne være på et lille sted. Som direkte anledning til blokaden angav aktionskomitéen i Hanstholm en leder i dagbladet Politiken, der i anledning af de allerede fremsatte blokadetrusler bemærkede: "Menigmand må endda tænke, at jo længere blokaden varer, jo længere har sild og torsk fred."

Fiskerierhvervets omdømme var ikke blevet bedre af, at det havde etableret en producentorganisation – PO – der sikrede mindstepriser ved at opkøbe konsumfisk. De opkøbte fisk blev overhældt med blå farve og destrueret. Det så ikke godt ud, når det blev vist i TV-avisen eller på avisernes forsider.

Havfiskeriet var i krise, og det kneb meget med at vinde sympati blandt de øvrige befolkningsgrupper. Oven i de allerede nævnte ulykker døjede vestkystens fiskere med forurening fra det hastigt voksende antal bore-

12. november 1975 bliver indsejlingen til Hanstholm Havn blokeret af fem ståltrawlere. Det bliver den første store protestaktion blandt vestkystfiskerne. Mange følger i de kommende år. Industrifiskeriet er i krise, og de første regulerende kvoter er gennemført af fiskeriministeren. Det frie fiskeri må omstille sig til at være et reguleret erhverv.

11 fiskerliv.indd 197 02/10/2016 11.18

Under blokaden bliver der i Hanstholm og i de øvrige vestkysthavne dannet aktionskomitéer, der holder fiskerne orienteret om de krav, der var fremsat over for regering og Folketing og ikke mindst over for fiskeriets egne organisationer.

platforme i Nordsøen, og medlemskabet af EF havde åbnet de danske farvande for de andre landes trawlere. Især hollandske og belgiske bomtrawlere skabte stor irritation, ikke mindst fordi de ofte ødelagde de mindre garnfiskeres redskaber.

Men fiskernes vrede var allerstærkest rettet mod deres egne organisationer, Danmarks Havfiskeriforening og Dansk Fiskeriforening. Aktionskomitéerne i Hanstholm og de andre havne anklagede fiskerierhvervets top for ikke at være lydhøre over for de fremsatte krav om støtte til det betrængte erhverv, og der blev stillet krav om en ny samlet og mere slagkraftig organisation for erhvervet. Et krav der havde lange udsigter. Først i 1994 blev de to fiskeriorganisationer sluttet sammen i Danmarks Fiskeriforening.

Noget egentligt resultat kom der ikke ud af konflikten, ud over at den lovlige bifangst af sild i industrilandingerne blev sat op fra 15 til 30 pct. De blokerende skippere fik hver en bøde på 400 kr. for at overtræde statshavnenes standardordensreglement.

Men der var skabt en tradition for at aktionere.

Det blev i de følgende år til adskillige havneblokader, fiskestop og flere Langelinje-aktioner, hvor fiskere fra hele landet satte kursen mod København. Kvotereguleringen af fiskeriet og fra 1983 den fælles EF-fiskeripolitik havde grundlæggende ændret erhvervets vilkår. I forbindelse med EF-styringen blev fiskerikontrollen væsentligt skærpet. Især kontrollen med bifangsterne var ret generende for fiskerne.

Billedet modsatte side:

Tirsdag 25. november trodser fiskere fra Thorupstrand blokaden og kræver 80 kasser rødspætter og torsk sat til auktion. Fiskerikontrollen gennemfører deres kontrol under stor bevågenhed af de strejkende fiskere. I sidste øjeblik bliver auktionen aflyst.

11 fiskerliv.indd 198 02/10/2016 11.18

I en lang årrække faldt fangstmængden af industrifisk og nåede aldrig højden fra årene i første del af 1970erne. Konsumfiskeriet klarede sig væsentligt bedre. Fiskeriet måtte tilpasse sig den nye tids begrænsninger. Fra 1980 bevilgede Staten ophugningsstøtte til ældre fartøjer.

Fiskeraktioner

1975: Blokade af vestkysthavne. I Hirtshals og Skagen sammenstød mellem fiskere og politi.
1983: Fiskeskipper og medlem af Europaparlamentet, Kent Kirk, bliver opbragt af den engelske flåde, fordi han nægter at anerkende de ensidigt erklærede engelske fiskerigrænser.
1985: Voldsomme sammenstød i Strandby mellem fiskere og fiskerikontrollen.
1987: Danske fiskere, anført af trawleren Sand Kirk, aktionerer mod giftafbrændingsskib i Nordsøen.
1987: Fiskere fra vestkysten og Bornholm dekreterer fiskestop, og 200 både sejler i protest til Langelinje i København.
1992: Protest mod søtunge-kvoten. 70 kuttere lægger til kaj i København og forærer 700 kg sø-tunger til københavnerne.
1993: Omfattende fiskestop. En række aktioner, herunder aflæsning af adskillige tons is foran Christiansborg og foran statsminister Poul Nyrup Rasmussens privatbolig. Det var den is, der skulle have været brugt til de fisk, der ikke måtte fanges.

11 fiskerliv.indd 199 02/10/2016 11.18

En rebel

I Dansk Fiskeriforenings jubilæumsskrift fra 2012 'For alle Danmarks fiskere' hedder det om formanden for Hanstholm Havns Fiskeriforening, Svend Heiselberg, "at mange i Danmarks Havfiskeriforening anså ham for at være en rebel." Denne rebel-status bliver ikke nærmere begrundet, men den knytter sig ikke mindst til aktionerne i 1975 og kan i øvrigt hænge sammen med, at Hanstholm Havns Fiskeriforening på flere måder gik sine egne veje.

Svend Heiselberg var vokset op i Agger og drev fiskeri herfra. På opfordring af det statslige anlægsudvalgs sekretær, Jørgen Halck, flyttede han i 1968 til Hanstholm. De små og få Hanstholm-både fyldte ikke meget i den nye fiskerihavn, og Jørgen Halck har uden tvivl ønsket at fremme et generationsskifte og en mere dynamisk vækst.

Svend Heiselberg var knap nok etableret i Hanstholm, før han blev valgt til formand for fiskeriforeningen og samme år valgt ind i kommunalbestyrelsen. Samtidig oprettede han den første samlecentral på havnen.

Den 33-årige Svend Heiselberg var ikke et ukendt navn i fiskerikredse. Da han flyttede til Hanstholm, var han formand for Agger Fiskeriforening og Centralforeningen af Fiskeriforeninger i Thisted Amt. Bortset fra et enkelt år - 1972 - var Svend Heiselberg formand for Hanstholm Havns Fiskeriforening til 1980, da han valgte at koncentrere sig om sine politiske tillidshverv. Han blev valgt til Viborg Amtsråd i 1971 og til Folketinget i 1979. På formandsposten i Hanstholm Havns Fiskeriforening blev han afløst af Egon Sekkelund.

Svend Heiselberg er formand for Hanstholm Havns Fiskeriforening fra 1968 til 1980 – med undtagelse af 1972. Han udviklede foreningen til en moderne erhvervsorganisation, der både udførte en række serviceopgaver for fiskerne og varetog deres interesser i forhold til myndighederne. Her agiterer han i 1970 for brugen af den selvoppustelige redningsvest, der ikke fylder meget og kan bæres inden for drejlstøjet og ikke genere fiskerne. I 1969 døde 41 danske fiskere på havet og de tre første uger af 1970 havde allerede krævet flere ofre. To af dem fra henholdsvis Thyborøn og Klitmøller. Omstændighederne ved mange af disse ulykker viste ifølge Heiselberg, at menneskeliv kunne være reddet af en redningsvest.

Hanstholm Havns Fiskeriforening udviklede sig stærkt i 1970erne. I 1970 havde den 150 medlemmer, og efterhånden voksede tallet til 350. I lighed med de andre fiskeriforeninger omfattede den både fiskeskipperne og de øvrige besætningsmedlemmer, partsfiskerne. De sidste var de fleste, men det afspejlede sig ikke i de valgte bestyrelser, der var domineret af skipperne. Det var dermed ikke nogen arbejdsgiverforening, selv om den blev betragtet som sådan af fagbevægelsen, hvad der gav anledning til en større konflikt i 1970. SiD krævede en overenskomst, der garanterede en mindsteløn til de ansatte fiskere. I Hanstholm var 40 fiskere medlem af SiD. I den anledning blev der for første gang etableret et fiskestop. Efter forligsmandens indgreb lykkedes det at lande på en overenskomst med SiD, så partsfiskeriet kunne fortsætte.

Ud over at varetage fiskernes politiske og økonomiske interesser udviklede fiskeriforeningen sig til en af havnens større arbejdspladser, der beskæftigede over 40 medarbejdere. Det var foreningen, der organisere-

11 fiskerliv.indd 200 02/10/2016 11.18

Hanstholm Havns Fiskeriforening indleder i 1976 den første kampagne for at spise fisk - rettet direkte til de danske forbrugere. Svend Heiselberg præsenterer det nye slogan sammen med en reklamemand fra Struer, S.A. Kirkegaard. Det var samme reklamemand, der stod bag præsentationsmaterialet, da Hanstholm havde de første offshore-drømme.

de lossearbejdet i havnen. Den stod for udlejning og håndtering af fiskekasser, og den drev cafeteria. Samtidig havde foreningens kontor et tæt samarbejde med de lokale banker, der administrerede de fleste fiskeres regnskaber. På den måde blev foreningen meget hurtigt informeret, når en krise var under udvikling. Foreningen var drivkraften bag etablering af skipperskole i Hanstholm og – som noget helt nyt – af en kort grunduddannelse af unge, der gerne ville ind i fiskerierhvervet.

Det vakte betydelig opsigt, da Hanstholm Havns Fiskeriforening i 1976 ansatte en akademiker, cand.polit. Jørgen Rasmussen, som kontorchef. Det var ikke almindeligt i danske fiskeriforeninger. Med sloganet "Hawfrisk Hanstholmfisk… Walbekom" lancerede foreningen på samme tid en omfattende reklamekampagne for afsætning af fisk. Også det var noget nyt i fiskerikredse. Det følgende år blev rådgivningen af foreningens fiskere udbygget med ansættelse af en teknisk konsulent, Jess Jessen-Klixbüll.

Under fiskerikrisen og i optakten til blokaderne havde Svend Heiselberg – i modsætning til havfiskeriforeningens formand, Laurits Tørnæs – udtrykt klar sympati for de protesterende fiskere.

"Forståeligt, om fiskerne tager sagen i egen hånd. Der er en voksende harme blandt fiskerne, og hvis udviklingen fortsætter, vil fiskeribyer blive til spøgelsesbyer".

Sådan lød det fra Svend Heiselberg, da fiskeriminister Poul Dalsager på Danmarks Havfiskeriforenings generalforsamling i Hanstholm i juni 1975 havde afvist yderligere statsstøtte til det betrængte erhverv. Under blokaden i november vedtog en generalforsamling i Hanstholm Havns Fiskeriforening et mistillidsvotum til Laurits Tørnæs, med det resultat, at foreningen blev ekskluderet af hovedorganisationen. Hanstholm-foreningen valgte derefter at optræde som selvstændig hovedorganisation, indtil havfiskeriforeningen i begyndelsen af det nye år bad om godt vejr, og den rebelske forening vendte tilbage i folden.

I foråret 1976 gennemførte samfundsforskeren Jacob Buksti, Institut for

11 fiskerliv.indd 201 02/10/2016 11.19

Som den første fiskeriforening i Danmark ansætter Hanstholm i 1976 en akademiker, cand. polit. Jørgen Rasmussen, som kontorchef. Han deler kontor - og lampe - med formand Svend Heiselberg.

Statskundskab ved Aarhus Universitet, et interview med Svend Heiselberg om hans og Hanstholm Havns Fiskeriforenings rolle i det foregående års konflikt. Gennem den lange samtale fremtræder Svend Heiselberg som en organisationsmand, der tænker og agerer utraditionelt. Det er vel her, 'rebel'-betegnelsen har sin rod.

Det fremgår tydeligt, at Svend Heiselberg anså hovedorganisationernes optræden under krisen for at være alt for svag og uprofessionel. De var ikke i stand til at møde op med et veldokumenteret grundlag for de krav, de stillede. Derfor blev de alt for let fejet af banen af ministeren og hans embedsmænd. Denne svaghed kom ikke kun til udtryk i kriseforhandlingerne, men også i en række andre væsentlige sammenhænge som kvoteforhandlingerne i Det nordatlantiske Råd og problemerne med forurening fra boreplatformene. "Hele vores organisationsform er mindst lige så ringe nu, som den altid har været," hedder det i interviewet med Jakob Buksti. Et halvt år efter konflikten var det endnu ikke kommet til realitetsforhandlinger med fiskeriministeren.

Det var ikke kvoterne og den påtvungne regulering i sig selv, der efter Svend Heiselbergs opfattelse gav anledning til de voldsomme protester. Allerede i foråret 1975 gav han i et avisinterview udtryk for den opfattelse, at "yderligere begrænsninger i fangstmulighederne i Nordsøen kommer vi i hvert fald ikke uden om". Biologernes argumenter om overfiskning lod sig ikke afvise. Netop derfor var der ifølge Heiselberg brug for en ekstraordinær statsstøtte, så erhvervet kunne få tid til omstilling.

I interviewet fastholdt Svend Heiselberg, at det store og dominerende industrifiskeri var et problem: "Hvis det var sådan, at vi i stedet havde koncentreret os om konsumfiskeri i større omfang, så ville vi jo lettere kunne acceptere det dér med kvoterne". Han havde selv oplevet, hvordan de store både i de forløbne år overhovedet ikke havde interesseret sig for at sondre mellem skidtfisk og konsumfisk. "Vi spurgte dem, om de havde fisk med hjem? Nej, det havde de ikke! Samtidig kunne man se store torsk, der væltede op af lasten. Det er klart, det var uheldigt!"

Erhverv i modvind

Hanstholm kunne i 1990 kalde sig Danmarks største konsumfiskerihavn. Værdien af årets landing af konsumfisk var på 458 mio. kr. Nummer to på ranglisten var Hirtshals med en omsætning på 392 mio. kr. Set i det

11 fiskerliv.indd 202 02/10/2016 11.19

Der er liv på havnen i 1980ernes Hanstholm. Den travle fiskerihavn er hjemsted for hen ved 150 både. De fleste var imidlertid ret små. 24 større ståltrawlere hører hjemme i havnen. Samtidig finder mange udenlandske trawlere ind til Hanstholm som følge af den gunstige beliggenhed i forhold til fiskepladserne.

lys havde havnebyggeren Jørgen Fibiger haft en sikker hånd, da han som baggrund for havneloven i 1917 pegede på Hanstholm og Hirtshals som de bedste placeringer af vestkysthavne.

En væsentlig forudsætning for Hanstholms førerposition var værdien af de udenlandske landinger, der i 1990 udgjorde en tredjedel af den samlede mængde tilført fisk både til konsum og til industribrug. De følgende år voksede andelen til omkring halvdelen. Specielt for konsumfisk voksede de udenlandske tilførsler stærkt op gennem 1990erne, så de hvert år var væsentligt større end de danske. Dermed kunne Hanstholm med god ret også kalde sig en førende EU-havn.

Udenlandske fiskere havde tidligt fået blik for havnens gunstige beliggenhed, og med Danmarks optagelse i EF i 1973 blev den åben for medlemslandenes fiskere. Især kom der som nævnt mange hollandske og belgiske bomtrawlere, men også notbåde fra Skotland, Norge og Færøerne. Den store tilgang af fremmede både betød meget for beskæftigelsen i Hanstholm, såvel på havnens samlecentraler og forskellige servicevirksomheder som i forædlingsindustrien. Ud over havnens gunstige beliggenhed valgte de mange fremmede trawlere at lande i Hanstholm, fordi de her oplevede en effektiv service, så de hurtigt kunne vende tilbage til fiskepladserne.

11 fiskerliv.indd 203 02/10/2016 11.19

Drenge tjener mandeløn

På havnen var der brug for Hanstholms drenge. Folle - der officielt hedder Jens Jørgen Foldager - var en af dem, der strøg ned på havnen, så snart han kunne slippe af sted.

Han blev født i 1970, og allerede i 11-års alderen begyndte han at rense fisk på farens kutter. Senere blev han ansat ved Kiitmøller Fisk.

Mange andre drenge var ansat ved kuttere eller ved samlecentraler. Bådene kom typisk ind sidst på eftermiddagen. Det passede med, at skolen var forbi. Så tog drengene fat og arbejdede løs i mange timer. Der var en rimelig forståelse med arbejdsgiveren om, at drengene helst skulle have fyraften senest ved midnat. En ny skoledag ventede jo. Folle erindrer, at det godt kunne smutte en gang imellem. "Men jeg passede nu altså min skole," pointerer han.

Omkring 1985 var lønnen 50 øre pr. kilo fisk. Folle kunne klare 200 kg på en time. Det gav en – efter tidens målestok – pæn timeløn på 100 kr. I det sidste år før Folle efter 8. klasse forlod skolen, oparbejdede han en årsløn på 72.000 kr. "Men det var da også blevet lige rigeligt," indrømmer han.

Træt af fisk var Folle dog på ingen måde. Så snart han slap ud af skolen, tog han ud at fiske.

Blandt lærerne på skolen var det naturligvis ikke alt for populært, at nogle af drengene arbejdede til ud på natten. Næste morgen kunne de godt være noget klatøjede, erindrer en af lærerne, Ejner Frøkjær. Det skete også af og til, at mødetidspunktet kl. 8 blev ændret til kl. 10, og lektierne var måske ikke alt for godt gennemarbejdet.

Til gengæld kunne det føre til lidt godmodigt drilleri, når én af disse drenge spurgte sin lærer, hvad han efter mange års uddannelse kunne tjene på et år, og så rask sammenlignede med hyren på havnen.

Hanstholms egen flåde af fiskefartøjer var – fraregnet de helt små på under fem BRT – i 1990 på 150. Men af dem var flertallet – 63 pct. - ret små både på under 20 BRT. Mange var garnbåde, andre trawlere. Efter havnens etablering steg antallet af fartøjer indtil begyndelsen af 1990erne. Men tonnage-størrelsen var faldende fra 1980. En gennemsnitlig størrelse på en Hanstholm-kutter var i 1990 kun 36 BRT, hvor den i 1980 havde været 58 BRT.

I 1994 var der i alt 24 stålbåde hjemmehørende i havnen. De fleste var mellem 100 og 149 BRT. Kun to var større end 150 BRT. Industrifiskeriet, der havde haft sin gyldne tid i de første år af 1970erne, var efterhånden af mindre betydning for Hanstholm. Det svingede stærkt fra år til år, men værdien af den landede industrifisk var ofte kun en tiendedel af konsumlandingernes værdi. Kun otte trawlere beskæftigede sig hele året med industrifiskeri, mens et større antal drev det på sæsonbasis.

De mindre både på omkring 20 BRT drev ofte garnfiskeri. De var op gennem 1980erne blevet ombygget med shelterdæk og måske overbygget agterdæk, der gjorde dem velegnede til egentligt havfiskeri. Ofte kunne de være på havet fire-fem dage ad gangen. Men ikke længere, end de kunne nå at lande fisken i frisk tilstand. Alt efter årstiden jagtede de torsk, kuller, kulmule eller rødspætter.

Trawlfiskeriet efter konsumfisk foregik ofte som par-trawling, hvor bådene 'slæbte tvilling'. På den måde kunne der slæbes med et større trawl

11 fiskerliv.indd 204 02/10/2016 11.19

og samtidig spares brændstof. De to både skiftedes så til at tage fangsten om bord. Fiskeriet foregik ofte to til fire timers sejlads fra Hanstholm. For både garnfiskere og trawlere gjaldt, at en landing af helt friske 'blankfisk' gav højere priser på auktionen, end når man landede nedisede fisk.

Mange både blev i løbet af 1980erne bygget om, fik moderne udstyr og forbedret motor- og spilkraft. Men på de fleste både var forholdene for besætningsmedlemmerne under de flere døgn lange rejser fortsat ganske primitive. Dette i kombination med de hårde og ikke ufarlige arbejdsvilkår var en væsentlig årsag til, at der konstant var mangel på arbejdskraft. Især den manglende tilgang af unge til erhvervet blev et alvorligt problem op gennem 1990erne. Danske fiskeres gennemsnitsalder rundede i løbet af årtiet 50 år, og et nødvendigt generationsskifte trængte sig på. Fiskeriskolerne havde mange ubesatte pladser. "Det er livsvigtigt, at vi får nogle unge med ud at fiske. Fiskeskipperne er nødt til at vænne sig til de nye tider, hvor de ikke længere kan spille konge på eget skib," lød det bramfrit fra en Hvide Sande-fisker. På Hanstholm Havns Fiskeriforenings generalforsamling i 2001 opfordrede formanden Thorkild Førby indtrængende til, at fiskeskipperne tog lærlinge om bord som en fast del af besætningen.

Generationsskiftet blev bestemt ikke gjort lettere af den dybe krise, fiskerierhvervet befandt sig i gennem en stor del af 1990erne. 1980erne havde trods stramme kvoter budt på et meget indbringende torskefiskeri i Østersøen, som mange Hanstholm-fiskere også i perioder havde deltaget i. Dette 'torskeeventyr' brød totalt sammen i begyndelsen af 1990erne, og samtidig blev torskebestanden i Nordsøen kraftigt rationeret. Det blev fulgt af et drastisk fald i verdensmarkedspriserne, der ramte hårdt, fordi handelen med fisk i stigende grad blev globaliseret. Resultatet blev endnu en landsomfattende fiskerikonflikt i påsken 1993. Fiskeriet blev indstillet, og udenlandske tilførsler til fiskeindustrierne blev blokeret.

I Hanstholm blev der dannet en aktionskomité, der hindrede lastvogne i at levere fisk til fabrikkerne. På et stormøde erklærede Thorkild Førby, at "vi må markere, at der skal noget andet på bordet. Vi kan ganske enkelt ikke blive ved med at leve på denne måde."

Konflikten resulterede i et forlig mellem hovedorganisationerne og fiskeriministeren. Det åbnede for bedre finansieringsmuligheder og øget støtte til ophugning. Men ændrede ikke ved de basale vilkår. Fiskeripolitik var ikke længere et dansk anliggende.

Dyb krise prægede erhvervet gennem adskillige år. Også industrifi-

Hanstholm Havn

Hjemmehørende fiskefartøjer.

År.	Antal fiskefartøjer	Fartøjernes samlede BT.	Gennemsnitlig BT.
1968	19	331	17,42
1969	46	1.290	28,04
1970	62	2.503	40,37
1971	74	3.546	47,92
1972	90	3.398	37,76
1973	108	5.478	50,72
1974	120	6.813	56,78
1975	125	6.694	53,55
1976	127	7.207	56,75
1977	115	6.692	58,19
1978	107	6.074	56,77
1979	102	5.635	55,25
1980	97	5.598	57,71
1981	108	5.547	51,36
1982	115	5.352	46,54
1983	126	6.962	55,25
1984	131	6.500	49,62
1985	115	5.286	45,97
1986	127	5.549	43,69
1987	148	6.176	41,73
1988	145	6.247	43,08
1989	156	5.709	36,60
1990	150	5.577	37,18
1991	169	5.640	33,37
1992	159	5.685	35,75
1993	136	4.349	31,98
1994	140	4.375	31,25
1995	135	4.467	33,09
1996	134	4.335	32,35
1997	124	4.511	36,38
1998	121	4.890	40,41
1999	113	5.246	46,42

Fiskefartøjer, hjemmehørende i Hanstholm Havn 1968-1999. (Kilde: Hanstholm Havn. Statusrapport 1967-2000).

11 fiskerliv.indd 205 02/10/2016 11.19

I 1974 manglede Ib Holm Sørensen en mand og fik sønnen Jes i et 'midlertidigt' job på fiskeauktionen. Den første auktion holdt Jes i 1980. Siden 1989 har han stort set holdt alle auktioner. Bevillingssystemet blev ophævet ved en liberalisering i 2000.

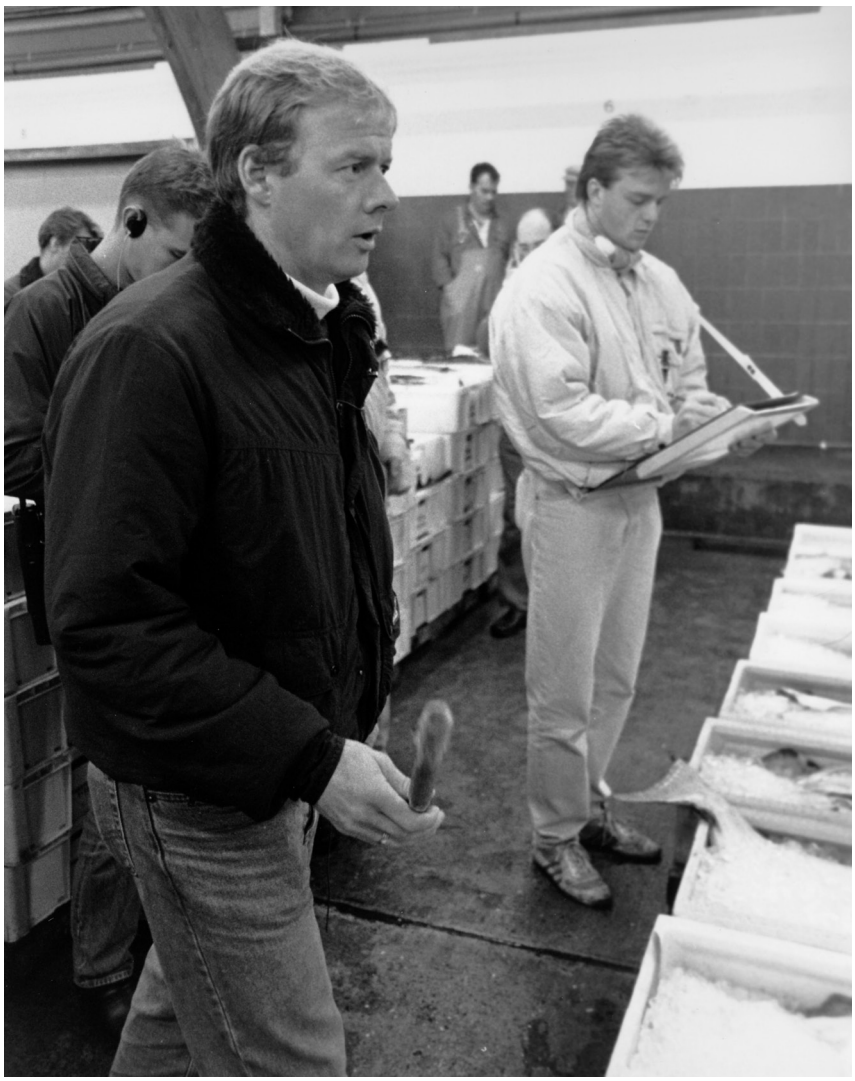

skerne oplevede historisk lave priser på fiskemel. Stemningen blev ikke bedre af, at erhvervet gennem medierne blev anklaget for ulovligheder. Debatten om 'sorte' og 'grå' fisk var hele tiden i gang. "Hver tredje torsk, der losses i de jyske havne, bliver aldrig registreret. De bliver i stedet solgt som sorte fisk," udtalte direktøren for en stor fiskevirksomhed i Esbjerg i 1993. Fiskeriinspektør Max Nørgaard præciserede, at fiskene var 'sorte' i den forstand, at de var landet uden om kvotekontrollen, de var en slags 'kvotestrækkere'. Men på den anden side blev der betalt både told og skat af landingerne. En anden omgåelse af kontrollen opstod, når en kvoteret art i fiskernes fangstjournaler skiftede navn til en ikke kvoteret art. Så talte man om 'grå' fisk.

Fiskerikontrollen både til søs og ved landinger blev skærpet i flere omgange, men problemerne ved at håndhæve den var mangfoldige. I slutningen af 1990erne indledte man forsøg med satellitovervågning.

11 fiskerliv.indd 206 02/10/2016 11.19

Den danske fiskerflåde var på skrump. Et afgørende instrument i krisebekæmpelsen havde siden 1980 været støtte til ophugning af ældre og nedslidte fartøjer. Den udvikling fortsatte med forøget styrke ind gennem 1990erne. I løbet af årtiet forsvandt 1.250 fartøjer, svarende til 45 pct. af den samlede flåde af fartøjer over fem BRT. Samtidig blev antallet af beskæftigede i dansk fiskeri halveret fra 7.000 til 3.500. Også Hanstholm mærkede denne udvikling. I årene fra 1987 til 1993 fik 31 Hanstholm-både støtte til ophugning, og udviklingen fortsatte med en halv snes både om året. De lå fortøjet ved 'fallitkajen'.

Samtidig var der imidlertid også tydelige tegn på vækst og fornyelse. Flere både fik skroget forlænget. Det gjaldt Poseidon, der voksede med halvanden meter og dermed fik plads til baderum for mandskabet. Fiskeskipper John Dahl havde fisket med Finet i næsten 20 år. Nu havde hans tvilling-makker søgt ophugningsstøtte, og John Dahl valgte at lægge sit fiskeri helt om. "Med de nuværende kvoter på torsk, sej og kuller er det helt umuligt at tjene en årsløn på det fiskeri. Vi er fem mand om bord, og der skal også være til skibet." Han investerede nu to millioner kr. i en opfattende ombygning, der gjorde det muligt at omstille til reje- og hummerfiskeri.

Fiskeskipper Poul Nordtorp hentede en ombygget trawler i Sverige, Peter Seawell, der teknisk og udstyrsmæssigt også var helt i front. Båden var beregnet til konsumfiskeri og rummede et avanceret sortereanlæg, så

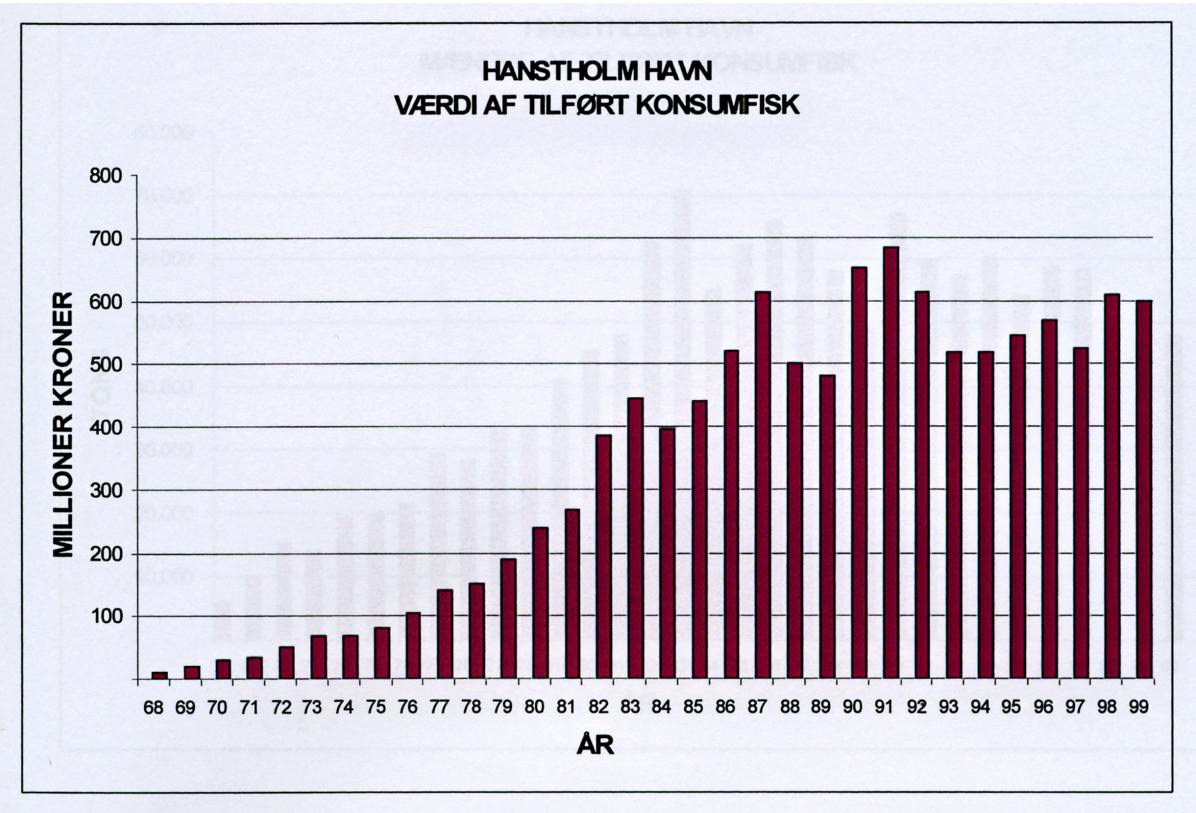

Værdien af tilført konsumfisk 1968-1999. (Kilde: Hanstholm Havn. Statusrapport 1967-2000).

11 fiskerliv.indd 207 02/10/2016 11.19

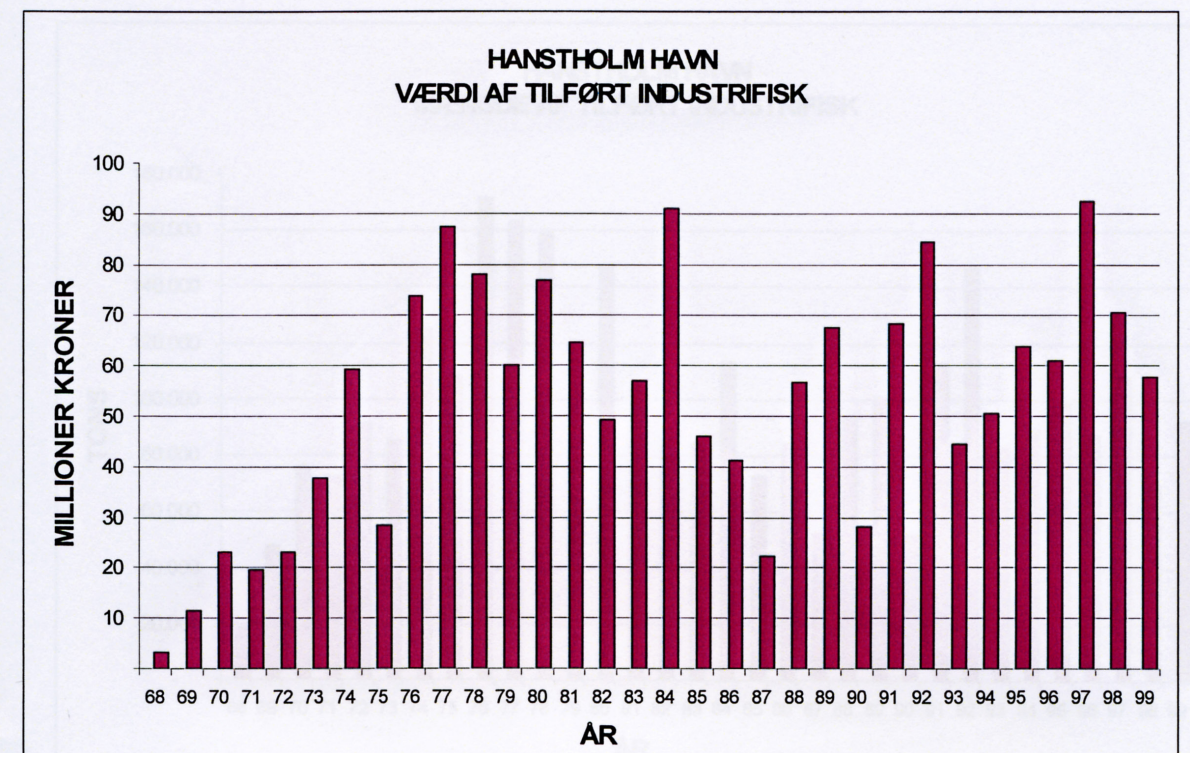

Værdien af tilført industrifisk 1968-1999. Anlægget af fiskemelsfabrikkerne Rønland i 1969 og Hanstholm Sildemelsfabrik i 1970 var helt afgørende for industrifiskeriets udvikling. Dette fiskeri oplevede voldsomme udsving på grund af international prisudvikling og kvotebegrænsninger. (Kilde: Hanstholm Havn. Statusrapport 1967-2000).

fisken var klar til videresalg, når den blev landet. Også her var der velindrettede forhold for de fire besætningsmedlemmer.

I alle tilfælde var det importerede ældre trawlere. Som følge af den overordnede bestræbelse på at reducere den samlede tonnage i fiskeriet var det meget vanskeligt at investere i nybyggerier. Først i de sidste år af 1990erne blev restriktionerne lempet, og der begyndte så småt at dukke nybyggede skibe op.

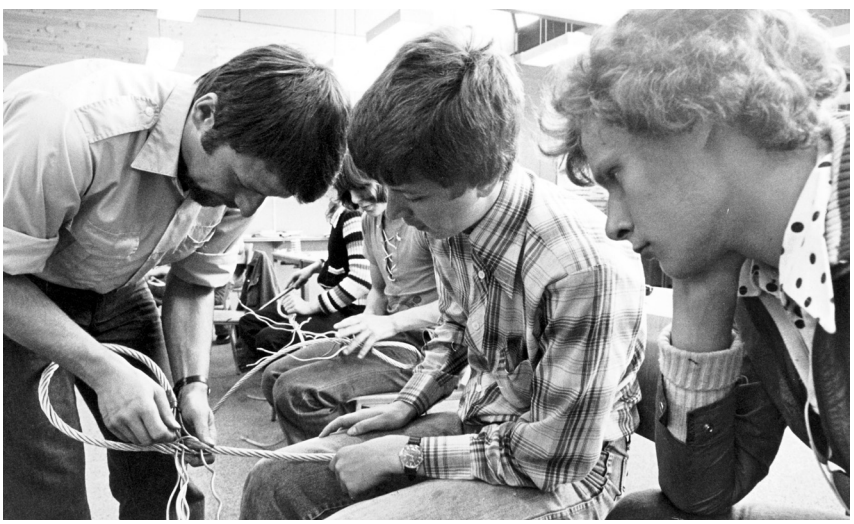

Den manglende tilgang af unge til fiskeriet bliver efterhånden et problem. Fiskeriforeningen tager i 1977 initiativ til oprettelse af en grundskole for unge som en afdeling af Hanstholm Skipperskole. Forstander Svend Engelund Rasmussen viser Per Jensen og Benny Bjerregaard, hvordan man splejser stålwire.

11 fiskerliv.indd 208 02/10/2016 11.19

To unge færøske fiskere, brødrene Erling og Bent Gudmundsson, i samtale med fiskeskipper Evald Harbo og forretningsfører Bent Eriksen en januardag i 1970. De to færinger har taget hyre på Hanstholm-kuttere. I de følgende årtier fulgte mange færinger og islændinge efter. En del tog familien med og bidrog til at gøre Hanstholm til en atlantisk by.

Gode priser på konsumfisk i de sidste år af 1990erne stimulerede lysten til at investere, og konsulent Henrik Amdisen i Hanstholm Havns Fiskeriforening fik travlt. "Det har været helt vildt," lød hans kommentar. Det krævede et omfattende arbejde, når et nyt fartøj skulle projekteres. Fire byggeprojekter havde været under udarbejdelse inden for det sidste halve år. En af de nye både var Kasper Tot, ejet af fiskeskipper Brian Didriksen, Klitmøller. Skroget blev bygget i Letland og resten af arbejdet udført i Hvide Sande. En anden nybygning var Borkumrif, der blev vist frem i Hanstholm Havn i påsken 2001. Det var en investering på 25 millioner kr. Trawleren på 296 BRT var bygget op som en flydende fabrik, hvor fisken blev sorteret og behandlet på havet.

Den seks mand store besætning havde forhold, der "lige så vel kunne være taget fra en stor campingvogn". Båden blev manøvreret med joysticks.

En ny generation af fiskefartøjer var begyndt at gøre sig gældende. Det kunne også ses på de mange fremmede både, der landede fisk i Hanstholm. Kort efter årtusindskiftet fik havnen besøg af den færøske fiskeflådes flagskib, Krúnborg. Med en dybgang på otte meter var der tvivl om, hvorvidt den overhovedet kunne gå ind i havnen. Havde den været fuld lastet med 2500 tons fisk, ville den have stukket ni meter, og så havde den været nødt til at søge til Frederikshavn i stedet. Nu havde den 'kun' 750 tons makrel, der var fanget i løbet af et døgn. Den 75 meter lange båd

11 fiskerliv.indd 209 02/10/2016 11.19

Værdi og mængde af landet fisk 1989-1999 fordelt på danske og udenlandske både. (Kilde: Hanstholm Havn. Statusrapport 1967-2000).

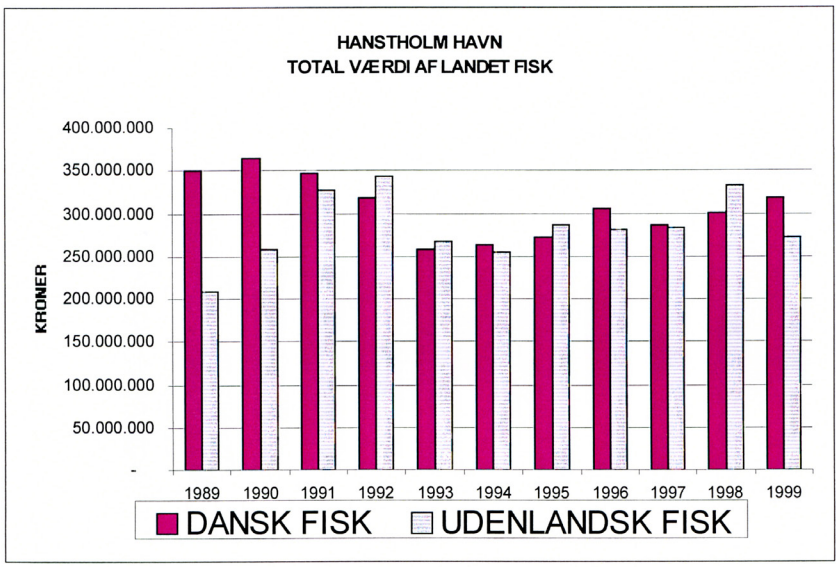

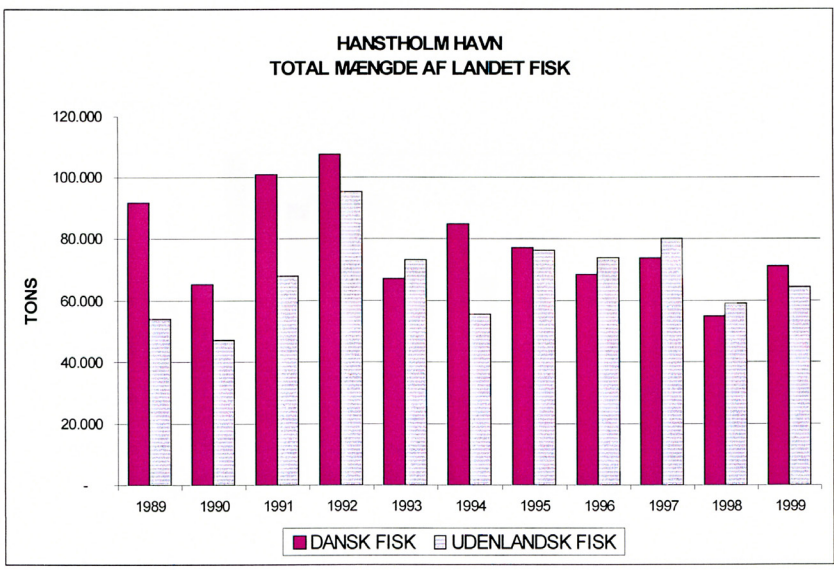

lagde til kaj ved den nye færgerampe, som var det eneste sted i havnen, der var dybt nok.

Livsform under pres

"Vi må konstatere, at erhvervet er meget træt. I lokalsamfundene, hvor fiskeriets betydning er stor, er der forståelse for erhvervets problemer, men landspolitisk og internationalt er der ikke mange, som ønsker at forsvare og bevare et større dansk fiskeri."

Sådan faldt ordene, da Thorkild Førby aflagde sin formandsberet-

11 fiskerliv.indd 210 02/10/2016 11.19

Et kig ned i en moderne trawler. Hvis man vil have dygtige fiskere om bord, skal der være ordnede forhold.

ning på Hanstholm Havns Fiskeriforenings generalforsamling i december 2000. Han beskrev fiskerens dagligdag som "en konstant gang op ad bakke med en følelse af at være uønsket i samfundet." Tre årtier efter åbningen af Hanstholm Havn var der ikke meget tilbage af den optimisme og fremtidsforventning, der dengang havde præget fiskerierhvervet.

Thorkild Førby hørte til den generation, der havde gjort hele udviklingen med. Han var vokset op med det traditionelle kystfiskeri ved Baun Landingsplads tæt ved Hanstholm, hvor også hans farfar og hans far havde fisket. Han tog skippereksamen i 1967 og blev i 1969 medejer af den første ståltrawler i havnen. Han hørte til blandt de unge dynamiske fiskere, der kom til at præge Hanstholm Havn i de gyldne år i første halvdel af 1970erne. Og han havde gennemlevet kriserne, de mange restriktioner fra og konfrontationer med det politiske system i de følgende årtier. Han havde som mange andre valgt at forlade industrifiskeriet som følge af restriktionerne i 1975 og omstillet til konsumfiskeri. Fra 1992 havde han været en respekteret formand for Hanstholm Havns Fiskeriforening. I 2003 blev han valgt til formand for Danmarks Fiskeriforening, der efter fusionen mellem Dansk Fiskeriforening og Danmarks Havfiskeriforening i 1994 repræsenterede hele fiskerierhvervet. Thorkild Førby døde allerede i 2004, kun 57 år gammel.

"Fiskerne tilbringer megen tid i andre fiskeres selskab, og deres kontaktflader med andre befolkningsgrupper er forbavsende få."

Sådan sammenfattede etnologen Karsten Lægdsmand sin oplevelse af fiskerkulturen i Hanstholm omkring 1970.

Fiskerne var ofte på havet op mod 250 døgn om året. Når de var i land, hvilede de ud derhjemme, men tilbragte også meget tid på havnen, hvor de reparerede udstyr og – ikke mindst – snakkede med andre fiskere. Samtidig kunne etnologen konstatere, at langt de fleste af de unge, drif-

Hanstholms servicevirksomheder er afgørende for såvel danske som udenlandske bådes brug af havnen. (Fiskeriårbogen).

EFA MARINE
DECCA NAVIGATOR . DECCA RADAR
DECCA AUTOPILOT
SIMRAD EKKOLOD . SIMRAD SONAR
SIMRAD NETSONDE
S. P. SAILOR
07 - 96 10 25

Hanstholm
ALUMINIUMS
VÆRKSTED
Kaj Lindbergsgade
Alt forefaldende aluminiumsarbejde og stålkonstruktioner såsom
BAKKER-
STYREHUSE
LASTBILLAD
og lign.
Tlf. (07) 96 13 04
Privat 96 52 48

HANSTHOLM ELEKTRO DIESEL
Radio- og El-værksted
Kaj Lindbergsgade - 7730 Hanstholm
Tlf. (07) 96 12 60
*
ATLAS- og S.P. forhandler

Kapacitet op til 250 ts.
Bestil tid på tlf. (07) 96 12 35
Hanstholm Beddinger
v/ EVALD ANDERSEN
Kuttergade 7 . 9730 Hanstholm

ES-TRAWL
Servicegården
Tlf. (07) 96 11 26
7730 Hanstholm

J. MATHIAS MADSEN
NØRRE VORUPØR
pr. Thisted
(07) 93 80 14
Postkonto 6. 4345 84
VAAD- OG TRAWLBINDERI
TAVSEFABRIKATION
ALT I FISKERIARTIKLER

11 fiskerliv.indd 211 02/10/2016 11.19

Leif Sand (til venstre) og Thorkild Førby (til højre) giver i 1981 fiskeriminister Karl Hjortnæs et kursus i navigation. Leif Sand og Thorkild Førby har fisket med Pondus siden 1969. Thorkild Førby bliver i 1992 formand for Hanstholm Havns Fiskeriforening og er fra 2003 til sin død i 2004 en meget respekteret formand for Danmarks Fiskeriforening.

Forsiden af Thisted Dagblads tillæg i anledning af havnens 25 års jubilæum i 1992. Myten om den lyseblå fiskekutter med dunkende Hundested-motor lever i bedste velgående … (Tegning: Hans Toftdahl).

tige fiskere var vokset op i små fiskerlejer og ofte havde opholdt sig en tid i en af de 'gamle' vestkysthavne, før de besluttede sig for at flytte til Hanstholm. Hele uddannelsesforløbet fra yngstemand til skipper foregik jo også i det lukkede miljø.

Der har hersket et veludviklet fælles værdisæt og en tilhørende livsform. Den gamle kystfiskerkultur har dannet et afgørende grundlag. Det var her, de unge fiskere var vokset op. Det var en udpræget selvstændighedskultur med familie og bådelav som de bærende enheder. Hele familien var involveret i fiskeriet, og sønnerne fulgte faren på havet, så snart de var gamle nok. Samtidig var det et skånsomt fiskeri. Man indrettede sig efter de givne vilkår. Rovfiskeri var noget, man kunne beskylde engelske og tyske trawlere for.

Værdierne fra denne livsform levede videre, men virkeligheden ændrede sig på afgørende punkter. Med investeringen i de store stålbåde blev erhvervet kapitaliseret på en ny måde. Bankerne blev til afgørende med- og modspillere. Fjernfiskeriet med de lange rejser på op til et par ugers varighed betød, at familien ikke længere var involveret som i det gamle kystfiskeri. Mens far var på havet, levede familien et moderne parcelhusliv, og selv om der stadig var mange eksempler på, at sønner fulgte faderen på havet, begyndte nye skole-og uddannelseskrav at gøre sig gældende.

I de gode år kunne en fisker på dækket tjene årslønninger, der lå langt over, hvad man normalt kunne tjene

11 fiskerliv.indd 212 02/10/2016 11.19

Ophugning bliver mange af de traditionelle kutteres skæbne. Fra 1980 yders der statsstøtte til ophugning. Frem til 2000 bliver mere end 1000 kuttere - en tredjedel af den samlede danske fiskerflåde - hugget op.

på land. Det kunne give sig udtryk i et synligt storforbrug. Samtidig kunne den 'forgyldte' fisker vælge at gå i land, når han havde tjent nok. I perioder kunne det derfor være svært for skipperne at få folk til det attraktive vinterfiskeri i Østersøen.

Partsfiskeriet var i princippet en fortsættelse af traditionen fra de gamle bådelav. Derfor var både skipperne og de medhjælpende fiskere medlemmer af fiskeriforeningen. Dette fællesskab var under pres af fagbevægelsen, der krævede overenskomst med garanteret mindsteløn, feriepenge og a-kasse. Danmark var blevet et lønmodtagersamfund, hvor det hævdvundne

Nybygninger er der sjældent råd til i 1990ernes fiskerierhverv. Løsningen bliver i stedet ombygning og modernisering af den eksisterende - noget nedslidte - flåde. Her er det Poseidon, ejet af Per Klitgård-Lund, der bliver forlænget med halvanden meter. Nu bliver der plads til baderum for mandskabet. En forbedring, der er nødvendig for at fastholde den gode arbejdskraft.

11 fiskerliv.indd 213 02/10/2016 11.19

Allerede i 1970erne kan man iagttage den tendens til stordrift, der vil præge fiskeriet i det nye årtusinde. Hanstholm Havns 7,5 millioner kroner dyre flagskib gennem en lang årrække er Jesper Belinda, bygget i 1975-1976 og ejet af to unge fiskere, Poul Støvlbæk fra Sillerslev på Mors og Walter Jensen fra Hanstholm. Jesper Belinda er på 335 BRT og har en motor på 880 HK. Jesper Belinda er beregnet til fiskeri i grønlandske farvande.

arbejdsfællesskab simpelthen ikke passede ind. I 1970 strejkede fiskerne i protest mod kravet om overenskomst, og fagforeningsformand Peter Sand Mortensen fortæller, at han blev lovet tørre tærsk. Gemytterne blev dog dæmpet, og en del partsfiskere valgte efterhånden at melde sig ind i SiD - ikke mindst for at kunne trække på a-kassens dagpenge, når fiskeriet lå stille.

Oven i den påtrængende lønmodtagerkultur kom så alvorlige myndighedsindgreb, der regulerede fiskeriet ned i detaljer og medførte indviklede kontrolkrav, som det var en stor udfordring ikke at overtræde. Bag ved lå biologers og andre eksperters undersøgelser og beregninger. Alt sammen fjernt fra fiskernes oplevede virkelighed.

Fra begyndelsen af 1980erne blev de afgørende beslutninger for udøvelsen af erhvervet taget i Bruxelles. Lydhørhed på Christiansborg over for erhvervet kunne ikke længere gøre det. I formandsberetningen fra 2000 havde Thorkild Førby følgende bemærkning om ministre og politikere: "Mange af dem tror oprigtigt, at de gennem utrætteligt lovarbejde og brug af ekspertvurderinger af hvad som helst er med til at sikre erhvervets overlevelse, men jeg så hellere, at brugen af dette korps af eksperter hørte op."

Samtidig blev handel med og forarbejdning af fisk udsat for en voldsom globalisering. Så små kvoter i Nordsøen fik på ingen måde priserne til at stige. "Fisk flyder derhen, hvor pengene er," konstaterede en fiskeeksportør. Langt over halvdelen af råvarerne i den danske fiskeindustri var importerede fisk.

Havfiskernes særlige måde at udøve deres erhverv på og de værdier, de havde bygget det på, var under pres fra mange sider. Det afgørende angreb kom, da regering og Folketing i 2005 gennemførte individuelle kvoter, knyttet til det enkelte fartøj. Nu var ikke alene afsætningen af fisk, men selve adgangen til havet overladt til markedskræfterne. Havet blev privatiseret. Resultatet blev hurtige og voldsomme strukturændringer og en koncentration af fiskerettighederne på få hænder.

11 fiskerliv.indd 214 02/10/2016 11.19

På kajen ses syv af Jesper Belindas 12 mand store besætning. Fra venstre: Svend Hessner, skipper Walter Jensen, Niels Erik Toft, Niels Jørgen Baatz, Niels Ehlers Jørgensen, Børge Schultz og Bjarne Nielsen.

Fiskeriet med tilhørende servicevirksomheder og industrier var uden sammenligning det bærende erhverv i Hanstholm. Det var byens eksistensgrundlag. Fremtidsforventningen var stor i de hektiske 1960ere, da havnen og det nye samfund blev bygget. Fiskeriets gyldne år i første halvdel af 1970erne bekræftede denne optimisme. Men fra omkring 1980 havde fiskeriet meget vanskeligt ved at leve op til sin rolle som udviklingslokomotiv. Mængden af tilført konsumfisk stagnerede eller var for nedadgående, og tilførslen af industrifisk var i voldsom bølgegang.

Befolkningstallet i Hanstholm holdt sig omkring 2500 indbyggere. Fiskeriets krise var også Hanstholms krise. Og efter årtusindskiftet ventede dybtgående strukturændringer i fiskerierhvervet. De åbnede for nye muligheder, men fjernede også forudsætningerne for den mangfoldighed og det fiskerliv, der havde præget havnen i de første fire årtier efter åbningen.

På broen af Jesper Belinda.

11 fiskerliv.indd 215 02/10/2016 11.19

HAVNEN FYLDER 10 ÅR ...

12 Dansen om guldfisken.indd 216 02/10/2016 11.20

12 DANSEN OM GULDFISKEN

Nyt blev føjet til begrebet 'Hanstholm-løsning' under den store moms- og skattesag, der rullede gennem by- og landsret og over avisernes forsider i 1970erne. Et 'omfaktureringscirkus' var skyllet over de danske fiskerihavne. Med udstyr udfaktureret til båden, men afleveret i villaen i form af gulvtæpper, beklædning, elektronik og hvidevarer. Og den lokale historie vil vide, at en fisker ringede til skibsprovianteringen og bad dem indrette huset fuldt ud med alt fra møbler til køkkenudstyr - det var nemmere for ham i en tid, hvor pengene bare flød.

Skibsprovianteringshandlerne Walther Beith og Egon Andersen sad i september 1977 fængslet og sigtet i en sag om moms-og skattesvindel med over 100 fiskeskippere som medsigtede.

Politiet mente, der var risiko for, at Beith ville forsøge at påvirke vidner – blandt andre de ansatte i skibsprovianteringen. Det havde derfor gjort alt for at få ham isoleret og fået dommerkendelse for, at hans kone ikke måtte besøge ham.

"Under varetægtsfængslingen havde skibsprovianteringshandleren gennem sin kone tilbudt mellem 15 og 20 pct. i lønforhøjelser til sine ansatte, der også skal føres som vidner i retten," oplyste kriminalkommissær P. Hedehus fra politiet i Thisted.

I retten havde Walther Beith en anden forklaring. Det drejede sig om ganske almindeligt gratiale til medarbejderne. Når politiet havde fængslet ham, skulle medarbejderne have honoreret deres overarbejde ordentligt. Han var i al fald ikke ude på at bestikke vidner.

Sagen havde i 1977 været undervejs i tre år. 15 medarbejdere fra kriminalpolitiet, med forstærkning fra det såkaldte rejsehold, samt fra told- og

Sigtet for moms-svindel, tilbød sine ansatte mere i løn

Af Indius Pedersen

HANSTHOLM - B.T.: Walther Beith, 40, skibsprovianteringshandler, Hanstholm, er fængslet og sigtet som hovedmand i en moms- og skattesvindel med over 100 fiskeskippere som medsigtede.

Politiet mener, der er risi- for at han vil forsøge at

Han blev støttet af sin forsvarer, Ib Franck, Viborg, der oplyste, at når politiet havde fængslet skibsprovianteringens leder, skulle de ansatte jo også have honoreret deres overarbejde ordentligt.

Allerede dagen efter fængslingen gav Beith sin kone, der besøgte ham i arresten, fuldmagt til at lave

ejer i Hanstholm.

Pantebrevet er formentlig allerede udstedt til hende til viderefinansiering af bl.a. en bodega i Hanstholm i kronens navn. De penge går staten formentlig glip af, fordi dommeren i Thisted har nægtet at give politiet ransagnings- og beslaglæggelseskendelse. Afslaget er kæret til Vestre Landsret, som endnu ikke har be-

Skibsprovianteringsh Walther Beith fængsl hovedmand med ov fiskeskippere som sigtede

Hanstholm-sagen bliver fulgt med interesse landet over – her er det dagbladet B.T. i de bevægede dage i september 1977.

12 Dansen om guldfisken.indd 217 02/10/2016 11.20

Dansen om guldfisken bliver for en stund - ved havnens 10 års jubilæum i september 1977 - afløst af vandringen omkring 'verdens længste fiskebord' med 161,28 meter. I første omgang dog kun 'Danmarks længste'. I Esbjerg havde man kun været i stand til at præstere 140,88 meter. Her ville man dog ikke give op så let og kunne ikke anerkende opmålingen i Hanstholm – der ellers var foretaget af en tidligere sognerådsformand og kongelig vejer og måler, Simon Oddershede. Argumentet: Hanstholm-bordet var opbygget i firkant i auktionshallen og ikke som et langt bord. Nu blev det veldækkede bord i Hanstholm med alt godt fra havet fotograferet, så dokumentationen var i orden, når man efterfølgende ville gøre krav på verdensrekorden …

skattevæsenet, havde haft mere end travlt med at trevle den omfattende moms- og skatteaffære op. Flere hundrede regnskaber skulle de igennem.

En del fiskere havde allerede fået bøder. Det var i såkaldte 'indtægtsdifference-sager'.

Et karakteristisk eksempel var, at en fisker solgte sine fangster til en samlecentral, men enten undlod at opgive indtægten eller kun opgav en del af den.

I Esbjerg, Frederikshavn, Hirtshals, Skagen og København kulegravede toldere og skattefolk, assisteret af politi, fiskeres og skibsprovianteringshandleres regnskaber.

12 Dansen om guldfisken.indd 218 02/10/2016 11.20

Ligesom i Hanstholm undersøgte myndighederne, om der var solgt f. eks. møbler, hårde hvidevarer og farvefjernsyn til fiskeskippere mod til gengæld at skrive kvitteringer på trawl, tovværk, brændstof og andet fradragsberettiget.

I Hirtshals blev 70 fiskere og provianteringshandlere sigtet for millionsvindel over for skattemyndigheder og toldvæsen.

I Thisted sad viceamtsskatteinspektør Erik Lorentzen. Han havde været med fra den første dag i den store Hanstholm-sag med de mange involverede, og han måtte erkende, at det ikke ligefrem var nemt at komme til bunds i sagen:

"Selv om princippet i disse omskrivninger er ret simpelt, er det et uvæsen, som det for os er særdeles vanskeligt at komme til livs. Det kræver mange og ofte langvarige afhøringer, for vi kan intet bevise, før der foreligger en tilståelse."

Hvad det hele i store træk gik ud, kunne alle imidlertid forvisse sig om, da retsmøderne begyndte i Thisted i 1977.

Her stod en 33-årig Hanstholm-skipper tiltalt for at have anvendt fiktive udgiftsbilag på 9.418 kr., hvorved han unddrog skattevæsenet for 5.852 kr. i skat og toldvæsenet for 1.228 kr. i moms. Tiltalen mod ham omfattede endvidere, at han i 1972 og 1974 havde holdt indtægter på henholdsvis 300 kr. og 900 kr. uden for selvangivelsen. Det var sket ved, at han havde afregnet fangster i sit eget i stedet for som normalt i skibets navn. Og derefter delt pengene med besætningen. Hvis fangsterne var afregnet i skibets navn, ville der øjeblikkelig være blevet trukket 55 pct. til skibet – og beløbet ville figurere i driftsregnskabet. Den unge fisker erkendte sig skyldig. Men han forklarede, at når han havde undladt at opføre de to beløb på selvangivelsen, skyldtes det en simpel forglemmelse. Det var ikke sket med 'forsæt'. Derimod indrømmede han, at 'forsættet' var en realitet i den øvrige – og væsentligste – del af tiltalen: de fiktive udgiftsbilag. Og det begyndte på denne måde: Han købte et farve-TV i Thisted for godt 6.000 kr. Samtidig udstedte skibsprovianteringsforretningen i Hanstholm en regning på et tilsvarende beløb for olie leveret til hans kutter og sendte regningen til hans bank. Men olien blev ikke leveret, og i stedet blev pengene, der indgik i kutterens driftsregnskab, benyttet til at betale fjernsynet med. Han kunne således trække udgiften til fjernsynet fra på sin selvangivelse.

På samme måde finansierede Hanstholm-skipperen andre forbrugsgoder ved at afskrive dem på selvangivelsen. I de fleste tilfælde var der dog tale om varer, bl.a. spiritus, der blev købt i skibsprovianteringen. Forretningen udstedte så en regning på f. eks. tovværk eller trawlkugler uden at levere varerne.

Og så meget tovværk skulle de involverede fiskeskippere i Hanstholm råde over, at det strakte sig et godt stykke af vejen til England. Sagde man.

I det aktuelle tilfælde forklarede fiskeskipperen, der et par dage efter blev idømt en bøde på 18.000 kr., at det var skibsprovianteringen, der havde foreslået transaktionerne. Han havde ikke været kunde i forretningen, men var blevet det efter finansieringen af farve-TV´et. Foruden

12 Dansen om guldfisken.indd 219 02/10/2016 11.20

Hanstholms borgmester, Chr. Hansen, viser dronning Margrethe rundt på havnen. Der var meget at kigge på. Også for havnebyens ungdom.

skattevæsenet var toldvæsenet blevet bedraget, idet fiskeskipperen ved at opføre forbrugsgoder som driftsmidler havde fået moms for de pågældende varer refunderet.

Metoden, hvor fiskeskipperen købte et fjernsyn i Thisted og derefter fik udstedt et bilag i en forretning i Hanstholm, var ikke typisk for de mange sager. Det mest almindelige var, at fiskerne havde købt varerne i den forretning, der udstedte de fiktive bilag.

Pression fra fiskerne

Sagen mod Walther Beith og Egon Andersen tog en overraskende vending ved et retsmøde i slutningen af september. Da alle i retslokalet så småt havde belavet sig på, at dagens retsmøde var forbi, besluttede dommer Ester Søndergaard, at de to skibsprovianteringshandlere, der havde siddet fængslet i henholdsvis syv og to uger, skulle løslades, selv om sagen mod dem ikke var afsluttet. Med fængslingerne havde retten villet forhindre påvirkning af vidner, men da alle vidner nu var blevet afhørt, var det ikke længere aktuelt. Anklageren havde ikke været helt enig med dommeren og henviste til, at de tiltalte ville få mulighed for 'at påvirke hinanden,' som det hed.

Både Egon Andersen og Walther Beith forklarede, at der havde været pression fra fiskerne. Forretningen havde ikke selv haft nogen særlig gevinst ud af det, hævdede de. Og det var ikke på grund af omfaktureringerne, at Hanstholm Skibsproviantering handlede med radio- og tv-apparater: "Det skyldtes simpelthen, at der ikke var nogen radioforhandler i Hanstholm."

Om de fiktive bilag forklarede Beith, at det begyndte så småt helt tilbage i 1971, da forretningen åbnede og derefter udviklede det sig med dens fremgang.

12 Dansen om guldfisken.indd 220 02/10/2016 11.20

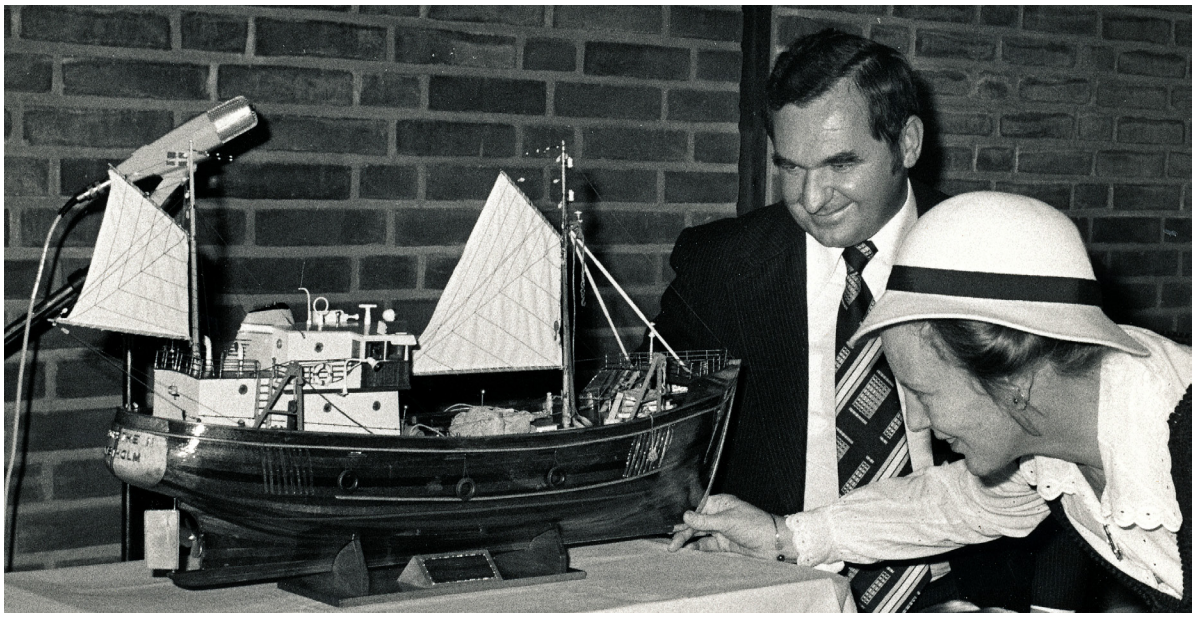

Da Hanstholm kunne fejre de første 10 år, bar 126 fiskekuttere Hanstholms navn. Nr. 126 blev netop søsat på jubilæumsdagen, men selv om den blev hjemskreven i Hanstholm, skulle den have fast base på Marselisborg Slot og besætningsmedlemmer være prinser af blodet. Som tak for klokkeklemtet i auktionshallen modtog den unge dronning af havnens fiskeriforening en flot trawler-model, som hun her tager nærmere i øjesyn sammen med fiskernes formand, Svend Heiselberg.

Walther Beith og Egon Andersen kunne også erkende, at de havde solgt sukker til norske og færøske fartøjer uden at have opkrævet den eksportafgift, der krævedes for eksport til lande uden for det europæiske fællesmarked. Men Beith forklarede, at de ikke vidste, de begik noget ulovligt. Og da det gik op for dem, stoppede de salget. Endelig erkendte Walther Beith og Egon Andersen at have overtrådt momsloven ved at have opført en del af forretningens omsætning som momsfrit salg, uden at der var dokumentation for, at varerne virkelig var købt af kunder, der ikke skulle betale moms.

Det blev først i slutningen af januar 1978, der kunne sættes endeligt punktum.

Det skete i Vestre Landsret i Viborg. Efter to dages retsmøder faldt der dom i en sag, der blev fulgt over det ganske land – og ikke mindst i Hanstholm. Det var de færreste i havnebyen, der ikke havde været involveret på den ene eller anden måde. Walther Beith blev idømt otte måneders fængsel og fik en bøde på 25.000 kr. for skattesvig. Egon Andersen blev idømt seks måneders fængsel. Dommen fulgte kun på et punkt den dom, som blev afsagt over de to skibsprovianteringshandlere ved retten i Thisted året forinden. Egon Andersens frihedsstraf forblev uændret, mens Walther Beith ved underretten fik ti måneders fængsel. Skattebøder på 50.000 kr. til de to dømte bortfaldt ved landsrettens dom. Retten i Thisted havde idømt disse bøder, da de begge havde omskrevet fakturaer, så de lød på skibsproviant, der kunne trækkes fra som driftsudgifter, men faktisk dækkede over fiskeskippernes privatforbrug. Landsretten mente ikke, at de to direktører havde haft personlig vinding ved transaktionerne. Det var de enkelte fiskeskippere, der måtte stå til regnskab for de falske fakturaer. De havde et samlet pålydende på næsten 300.000 kr. (omregnet til 2016: 1.088.000

12 Dansen om guldfisken.indd 221 02/10/2016 11.20

kr.) Walther Beith fik alene en bøde på 25.000 kr. for skattesvig, mens byretten havde idømt ham 75.000 kr. i bøde for at unddrage betaling af moms og skat.

Der havde været moms- og skatteunddragelser på 178.000 kr. (2016: 646.000 kr.) Det fremgik af en revisionsberetning i sagen.

Landsretten dømte Walther Beith og Egon Andersen til hver at udrede 50.000 kr. Herudover skulle Beith betale yderligere 10.000 kr. Restbeløbet skulle dækkes af det offentlige. Dommen i retten i Thisted lød på, at de skulle efterbetale hele beløbet. Og endelig bortfaldt pligten til at betale salærer til de beskikkede forsvarere. Den regning måtte det offentlige også betale – og den var af betragtelig størrelse, da den allerede ved retten i Thisteds dom var løbet op på 60.000 kr. (2016: 218.000 kr.)

Senere i 1978 blev der ved retten i Thisted taget hul på en ny side af Hanstholm-sagen.

Den handlede om fiskere, der havde landet fisk under opdigtede navne og derved unddraget sig beskatning. Der blev rejst sigtelse mod ejerne af to samlecentraler for medvirken til denne form for skattesvig. Helt ind i sommeren 1979 var Hanstholm-fiskere kaldt til retten i Thisted for at stå til regnskab for deres alternative opfattelser af moms- og skattebetaling.

Politisk konsekvens

I Thisted sad tidligere nævnte Erik Lorentzen, viceamtsskatteinspektøren, og funderede over sagens forløb. Han havde oven i købet nogle trøstende ord at sende ud til vestkysten:

"Fiskerne i Hanstholm er hverken værre eller bedre end fiskerne andre steder – og naturligvis heller ikke værre end andre mennesker i øvrigt på dette felt. Det er på sin vis tilfældigt, at vi har kunnet slå ned på fiskerne, fordi vi kom under vejr med uregelmæssigheder."

Det er tvivlsomt, om fiskeeksportør H.P. Hammer – en af ildsjælene fra pionertiden i Hanstholm – kunne bruge disse ord til noget, da han sad med et brev i hånden fra Indenrigsministeriets Valgbarhedsnævn.

Som en udløber af moms- og skattesagen blev han af nævnet erklæret for uværdig til at sidde i kommunalbestyrelsen. Det var en måned før kommunalvalget i 1978, Hammer nu måtte melde fra som kandidat – efter 15 års politisk virke. De første tre perioder var han blevet valgt på en borgerliste, mens han i den sidste repræsenterede det fremstormende Fremskridtsparti.

Hvad der diskvalificerede fiskeeksportøren var en dom for skatte- og momsunddragelse på 12.000 kr., som retten inde i Thisted takserede til en bøde på 35.000 kr.

H.P. Hammer måtte tage valgbarhedsnævnets afgørelse til efterretning uden yderligere kommentarer.

"Jeg er blevet tiltalt og idømt en bøde, som jeg har betalt," lød det fra den mand, hvis indsats for havn og by gennem flere årtier sikrede ham en plads i den lokale historie, som forblev uantastet.

12 Dansen om guldfisken.indd 222 02/10/2016 11.20

Klaus Rifbjerg (1931-2015) udsendte i 1976 digtsamlingen 'Stranden'. Et af digtene har titlen 'Thyborøn', og det er en del af dette digt, der er gengivet i denne bog – om Hanstholm. Stranden som mytologisk lokalitet dukker op flere steder i den produktive digters værker.

(..) nej, man vil fiske
være det man er og var
et spilet net mod rigdommen i mørket
drømmene i dybet
den klare stærke entydighed
i arbejdet
skal det forsvinde
forsvinder alt det
armens styrke som et trawltov
bristefærdigt og sultent huggende
mod stimerne dernede
dem der var?

Sand fyger
sand rasler om et tag af eternit.
En låge smækker.
Blev der drevet rovdrift?

Svovlgul og sodablå
slagskyggen fra fabrikken.
Og gennem havet rundt om hjørnet
dobbeltråbet:
Kom, kom!
Mit skød bliver grusomt fyldt igen
og gennem nettets masker
glider tusindvis af illusioner
og tiden selv
og mennesket
er verdens største fisk
måske den sidste.
Hvem fanger den?

Klaus Rifbjerg, 1976.

12 Dansen om guldfisken.indd 223 02/10/2016 11.20

STENBJERG SOM FILMKULISSE ...

13 Kystfiskerne.indd 224 02/10/2016 11.21

13 KYSTFISKERNE

"Den dag havnen er klar, og de første fisk og fiskeprodukter kan sendes fra Hanstholm, er jeg en af kystens lykkeligste mænd." P. Munk Madsen, fiskeeksportøren i Klitmøller, var at finde blandt Hanstholm Havns ivrigste fortalere som engageret medlem af det store Hanstholmudvalg. Og 'kærlighedserklæringen' fra 1966 er ikke til at tage fejl af. Han skruede op for retorikken året efter – kort før havnens indvielse i september 1967: "Når lysene tændes på holmen – da gør det godt i hjertet!"

Hanstholm Havn inviterede med åbne moler kutterne ind, men nogle af de nærmeste naboer, fiskerne i Klitmøller, takkede længe nej. De var ikke lige så begejstret som deres fiskeeksportør – i begyndelsen. Men P. Munk Madsen havde set skriften på havet: En havn i Hanstholm var fremtiden! Mølboerne havde diskuteret for og imod havnen mange gange i årenes løb, og skepsis havde været stor. Kunne byggeriet overhovedet lade sig gøre? Og hvem i alverden ville fiske derfra? Nu lå havnen der, og skepsis blev afløst af tøven og nye diskussioner. Skulle man flytte kutterne derop? Nogle var for - de fleste imod.

Sådan erindrer Erik Farmann situationen. Han boede i Klitmøller, arbejdede som journalist i både Thisted og Hanstholm, og blev senere lokalredaktør i havnebyen.

Helt tilbage fra 1600-tallet havde mølboerne og deres forfædre som handelsskippere brugt deres naturlige landingsplads, når de fragtede korn og andre efterspurgte madvarer til Norge, og til gengæld bragte træ med hjem til Thy, hvor bygningstømmer var en mangelvare. De seneste 150 år havde de som fiskere stået ud på havet om morgenen og vendt hjem samme dag med friske fisk.

Kystvejen mellem Klitmøller og Hanstholm fik i begyndelsen en kommentar med på vejen fra Klitmøller: "Skulle man nu ligefrem være bilendes for at komme på arbejde? Nej, må vi lige være her!". Mølboerne skulle dog snart komme på andre tanker.

13 Kystfiskerne.indd 225 02/10/2016 11.21

"Alle veje i byen pegede ind mod rygraden: Vejen til Ørhage. Hernede lå redskabshusene, fiskeeksporten, hummerhuset, ophalingsspillet, redningshuset og kutterne som selve symbolet på, at dette var et levende sted med mennesker, der kunne brødføde sig selv," fortæller Erik Farmann. "Landingspladsen var det fysiske og mentale centrum ikke blot for de gamle fiskefamilier som Hausgaard, Odder, Bach og Konge, men for alle byens 5-600 indbyggere: Købmænd, bager, slagter, telefonbestyrer, skolelærere, mekaniker og kromand. Klitmøller var en verden for sig selv. Ikke sådan forstået, at mølboerne var inkarnerede hjemmefødninger, der ikke kunne klare sig andre steder. Når forholdene krævede det, havde de fisket fra Hirtshals, Thyborøn og andre vestjyske havne, eller som under Anden Verdenskrig fra England, men det her - det var noget andet! At flytte fiskeriet til Hanstholm og efterlade landingspladsen tom og tavs ville være som at lade sin mor sidde ensom tilbage i et tomt hus, som at kaste vrag på sin fædrene arv, som at lægge afstand til alt det, generationerne før havde levet på. Selv om det sjældent blev udtrykt i klare ord, var det den bagvedliggende forståelse for deres tøven."

Men der var også en praktisk grund – afstanden!

Som det var i 1960erne, lå fiskernes arbejdsplads næsten lige uden for døren, og i de meget tidlige morgentimer kunne man se mænd i sort eller blåt arbejdstøj trampe på cykel som regel op mod vinden på vej til

Klitmøller 1965. Bådebygger P. Mortensen, Klitmøller, afleverer en ny kystbåd. Den er på samme størrelse som Klitmøllers øvrige kystbåde – men ligner dem ikke helt. Som den første er den forsynet med krydserhæk – som motorredningsbåden. Den mere buede facon skulle være en væsentlig forbedring. Nordsøens tre ejere: I styrehuset skipper Frantz Larsen og foran sønnen Bernhard og Andreas Nystrup Andersen.

13 Kystfiskerne.indd 226 02/10/2016 11.21

havet gerne med en kasseanhænger bagpå til net, muslingekroge og andet grej. Prutten fra en enkelt magelig knallert eller to kunne også høres. Turen til havet tog få minutter.

"Skulle man nu ligefrem være bilendes for at komme på arbejde? Nej, må vi lige være her!" Så endnu et år efter indvielsen af Hanstholm Havn landede mølboerne stadig fisken på egen strand, dog under tiltagende indbyrdes diskussion, og kort efter nytår 1969 greb naturen ind endnu en gang og tvang mølboerne til at ændre kurs. Havet anbragte en chikane i form af en stor sandrevle lige ud for ophalingsspillet.

For hver kutter, som flyttede til Hanstholm Havn, kom samtidig op til fire familier til byen. Og når kutterne udeblev, var det ikke kun et problem for havnen, men for hele kommunens fremtid.

I slutningen af 1968 erklærede Svend Heiselberg, formand for Hanstholm Havns Fiskeriforening og medlem af sognerådet i Hanstholm, at Thy-kystens fiskere svigtede den nye havn. Han karakteriserede det direkte som 'diskriminerende' mod havnen, at kystfiskerne sendte deres fangster til andre auktioner.

Den nye havn havde levet op til forventningerne og bevist sin levedygtighed. Det havde vist sig, at der i Hanstholm kunne ydes lige så god service og bydes lige så gode priser som andre steder. Og på den baggrund var det, at fiskeriformanden brugte udtrykket 'diskriminerende', når fiskerne sendte deres fisk til andre byer: "Det er forkert at gå uden om Hanstholm-auktionen, og jeg vil henstille til alle pladserne i Thy, at de fra nytår sender deres fisk til deres egen auktion. Vore medborgere i amtet står uforstående over for, at kystfiskerne vægrer sig ved at levere til Hanstholm. Nu har vi fået havnen efter megen snak i mange år, og vi må fortsat stå sammen om den."

Havmaleren fulgte med

Klitmøller-revlen kom og gik, men i lange perioder kunne kutterne ikke slæbes over den og måtte derfor holde til i Hanstholm. Situationen var uholdbar. En ekstraordinær generalforsamling i foråret 1969 viste flertal for flytning, og i juli var Klitmøller-kutterne endegyldigt flyttet nordpå og blevet en integreret del af den nye havn i Hanstholm – næsten. Klitmøller Fiskeeksport, der siden 1926 havde solgt landingerne i Klitmøller, flyttede til Hanstholm og fik hjemme i et lokale i fiskeeksportørernes bygning. Den aftog uden om havnens auktion fisken direkte fra alle ni både og solgte til sine gamle faste kunder.

Fiskerne boede stadig ved deres gamle landingsplads, og ingen havde planer om at flytte til Hanstholm. Bådelavene holdt 'krogbil' eller 'garnbil' til turen mellem hjemby og havn. Bilen ejedes af båden, idet 'bådekassen' betalte alle udgifter i forbindelse med bilen.

Det var ikke kun fiskerne, der flyttede aktiviteterne til Hanstholm. Det gjorde havmaler Kobberup også. Men det var ikke for at lægge afstand mellem sig og sit kæreste motiv, solnedgangseventyret ved Vesterhavet, at Arthur Kobberup forlod Klitmøller og sammen med sin familie slog sig

13 Kystfiskerne.indd 227 02/10/2016 11.21

Gadefesterne skød op i de nye parcelhus-kolonier i 1970erne. Hanstholm var ikke sen til at springe på festvognen – sådan som man kunne se det i Billed-Bladet i 1973. Vi er på Gyvelvænget, og havmaler Kobberup ses i midten til højre. Og i godt selskab.

ned på Gyvelvænget i Hanstholm. Strengt taget var det en praktisk foranstaltning: "Jeg er flyttet hen, hvor flertallet af mine kunder er. I det sidste par år har jeg solgt det meste af min produktion i Hanstholm." Familien faldt til i de nye omgivelser på Gyvelvænget. Det kan man læse i en reportage sommeren 1973 i Billed-Bladet, der dækkede alle festligheder i kongehuset, men også gjorde et stort nummer ud af de gadefester over hele landet, der dukkede op i de nye parcelhuskvarterer: "Karen Bisgaard og Rita Jensen havde det morsomt til festen i Hanstholm, for de havde den humørfyldte kunstmaler Arthur Kobberup til bords." Sådan blev tonen slået an også i det nordvestjyske i det populære ugeblad.

Naturen, der havde givet Klitmøller en ideel landingsplads, havde gjort den ubrugelig - i hvert fald til fiskeri. Men bugten ved Ørhage med alle bygningerne forsvandt jo ikke. Og fisket blev der fortsat, om end det var af små både og på fritidsbasis.

Af aktiviteter var der tilbage hummerbassiner, frysehus og detailsalg af friske fisk. Et par lokaler blev lejet ud til 'rejepilleri', men ellers stod bygningerne tomme. Fiskeriforeningen ejede jorden og eksportforeningen bygningerne, men endnu vidste ingen, hvad de skulle bruges til.

Det var en tidlig morgen i slutningen af april 1969, at 20 kvinder begyndte at håndpille en enorm portion rejer i filethuset. En del af kvinderne havde før været beskæftiget med rejepilning og lærte deres kunnen videre til nybegynderne. Med meget kort varsel havde aktieselskabet bag

13 Kystfiskerne.indd 228 02/10/2016 11.21

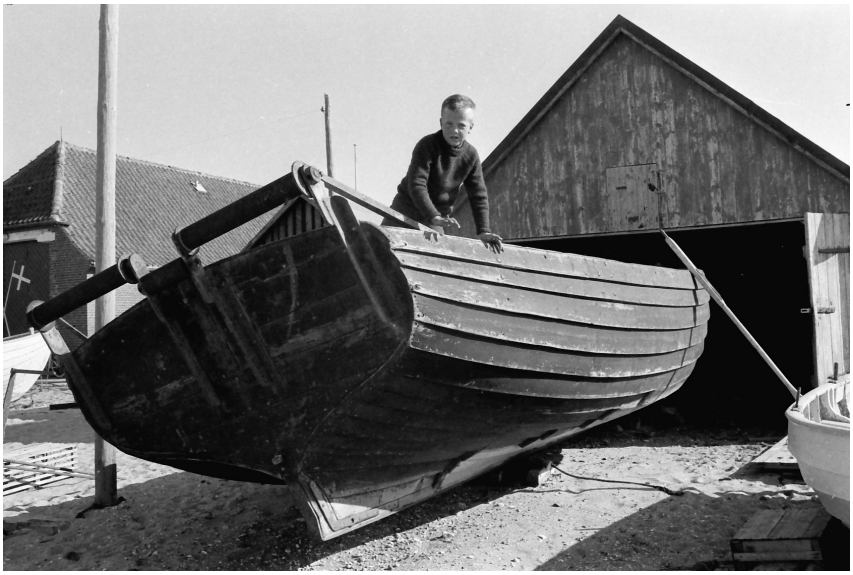

Det er ikke i Klitmøller, drengens fremtid som fisker ligger. Nu er det i Hanstholm. Den såkaldte 'skibningsbåd' har tjent sin tid ud. Den meget kraftige båd blev brugt i forbindelse med ophalingsspillet. Wirerne løb over rullerne i agterstavnen.

rejepilleriet indrettet lokalerne til det nye formål. Fiskeeksportørerne Erling Grønkjær, Hanstholm, og Henning Andersen, Skagen, udgjorde sammen med det svenske firma A/B Hallö Fisk aktieselskabet. Ved middagstid blev det første hold håndpillere afløst af 20 andre damer. Og man regnede med at kunne holde alle 40 ansatte beskæftiget hele året.

Fiskekutterne forsvandt, men miljøet i Klitmøller blev bevaret. Den nye storkommune Hanstholm købte samtlige bygninger ved landings-

I sommeren 1969 består den hjemmehørende flåde i Klitmøller af en snes joller til lystfiskeri.

13 Kystfiskerne.indd 229 02/10/2016 11.21

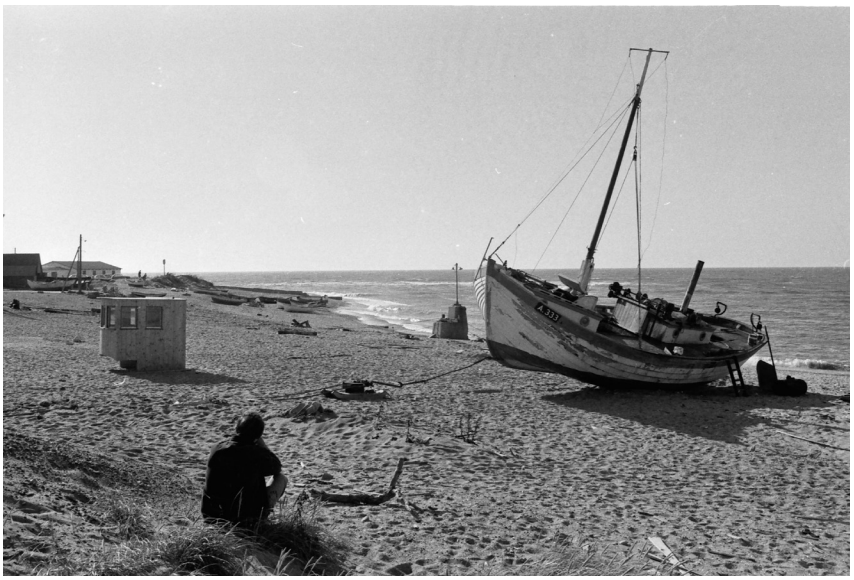

Ophalingsspillet i Klitmøller ligger stille og forladt. I forgrunden tegner Anette af Slettestrand sin silhuet. Hun er under reparation og forlader snart landingspladsen.

pladsen. Fiskeriforeningen og eksportforeningen havde henvendt sig til kommunen med tilbud om at sælge bygningerne, så fiskermiljøet kunne bevares så nogenlunde uændret, selv om fiskerfartøjerne ikke mere lå på stranden som den dominerende del af miljøets kulisser. Og når det havde været muligt at opretholde miljøet, var det på grund af lystfiskerne, der havde overtaget erhvervsfiskernes plads. Lystfiskerforeningen var sin geografiske placering til trods ikke kun en mindre klub for nogle få lokale lystfiskere. Den havde 250 medlemmer fra hele Thy. Og enkelte udefra. Blandt dem daværende statsminister Anker Jørgensen, der var blevet 'kapret' under en rundvisning i Thy. Hvor der før lå en halv snes kystbåde, domineredes strandbilledet nu af et halvt hundrede pramme. Lystfiskerne havde lejet sig ind i et af husene på landingspladsen. Biologisk Forening for Nordvestjylland flyttede ind i en anden bygning. En tredje skulle moderniseres til filetfabrik – angiveligt med inspiration fra de rejepillende kvinder.

20 kvinder i arbejde med at pille rejer i Klitmøller fra tidlig morgen til middag, hvor andre kvinder er klar til at afløse.

I en fjerde bygning var der en egnssamling med et kulturhistorisk billede af fiskeriet fra den åbne kyst. En ung Klitmøller-lærer, Jørn Christensen, havde næsten ene mand opbygget samlingen, der allerede var blevet et populært mål for de mange sommerturister. Fortid og nutid gik således hånd i hånd.

I Klitmøller var beboerne glade for, at landingspladsens bygninger ikke var blevet overladt til en grum skæbne som tomme rammer om en fortid. Og heller ikke blevet ofre for 'spekulanter', da fiskeriet i sin tid var sat til salg.

13 Kystfiskerne.indd 230 02/10/2016 11.21

Pillearbejde i Klitmøller i fiske-eksportens gamle lokaler ved landingspladsen. Eksportørerne Flemming Andersen, Skagen, og Erling Grønkjær, Hanstholm, er gået sammen med et svensk firma om den nye aktivitet ved landings-pladsen. Året er 1969.

Vorupør og Stenbjerg

I sommeren 1969 blev der gjort en slags 'status' over situationen i Vorupør – næsten to år efter indvielsen af havnen i Hanstholm. Det var ventet, at en stor del af kutterflåden ville flytte til Hanstholm. Det skete imidlertid ikke. Af de oprindeligt 25 både var kun de tre begyndt at fiske fra Hanstholm. Flere fiskere var holdt op på grund af alder, og derfor var der denne sommer kun 12 kuttere tilbage i aktivt fiskeri. Tiden for dem var realistisk set 'begrænset'. Helt afskrive fiskeri fra kysten var der dog ingen, der havde fantasi til. Ejerne af kutterne var mellem 50 og 60 år, og det var svært at trække nye fiskere til, så det var et spørgsmål, hvor længe der blev landet fisk til auktionen.

Med en landingsplads uden fiskere ville en kultur forsvinde. Gennem generationer var bådene sat i vandet om morgenen fra stranden for igen om aftenen at blive halet ind, og enhver thybo med respekt for sig selv havde overværet dette sceneri. Tusindvis af turister valfartede til Vorupør. I turistbrochurerne fremhævet som 'et tidligere landbrugs- og fiskerisamfund' og 'Danmarks yderste punkt set fra København.' De sidste kuttere kom til at optræde i turistbrochurer – og i virkeligheden – som en slags aktører i kampen om de tilrejsende på vestkysten. Det var også blandt overvejelserne om fremtiden i byen Vorupør. Og måske var det, hvad der var behov for, hvis Vorupør-samfundet skulle overleve.

Så langt ville man imidlertid ikke gå. Der måtte stadig være en fremtid for fiskeriet. I 1973 fik Vorupør således en 'splinterny' kystbåd. Det tog man som et konkret tegn på kystfiskeriets overlevelse. Samtidig med at det lysnede lidt for den stærkt påkrævede mole-reparation. 23. marts blev derfor noget af en mærkedag. I løbet af aftenen landede den 42-årige fiskeskipper Chr. Harbo med sin nyerhvervelse T. 126 Hebron, bygget hos

13 Kystfiskerne.indd 231 02/10/2016 11.21

Arken fra Vorupør på plads i den nye havn. Det kneb i begyndelsen at få alle fiskere og deres både fra vestkystens gamle fiskerlejer til Hanstholm.

Ole Klemme på Thisted Skibsværft og efter den velkendte Vorupør-recept. En begivenhed der havde trukket mange folk til landingspladsen.

Når en af vestkystens åbne landingspladser på dette tidspunkt modtog en nybygning, var det i sig selv mere bemærkelsesværdigt, end at Hanstholm Havn det foregående år føjede en stribe stålkuttere til sin tonnage – sådan blev det fremhævet.

Chr. Harbos nye kystbåd Hebron bekræftede, hvad Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg to år tidligere havde fastslået i en samtidsundersøgelse på vestkysten. Udviklingen havde vist, at landingspladserne ikke nødvendigvis måtte overgive sig på nåde og unåde til Hanstholm Havn. De havneplanlæggere, der havde ventet det, oversåen væsentlig faktor, af historikerne benævnt trivselsmomentet, som havde fået unge fiskere til at vende tilbage til kystfiskeriet. Hertil kom, at prisudviklingen havde begunstiget kystfiskeriet, hvis dagfangede fisk noterede sig for de højeste priser på fiskeauktionen i Hanstholm.

I 1977 levede Vorupør-fiskeriet 'i bedste velgående', som det blev understreget ved Vorupør Fiskercompagnis 90 års jubilæum. Der var 11 både og 43 aktive fiskere. Og fortsat en vis fortrøstning til fremtiden efter at have overlevet flere dødsdomme. Nu var læmolen i hvert fald sat i stand, så tilsanding kunne undgås. Det var tilsandingen, der i lange perioder havde stoppet fiskeriet, og bådene måtte sejles til Hanstholm.

Vorupør-fiskernes formand, Ejnar Madsen, 35 år og fisker siden han var 15, erklærede:

"Så længe det er rentabelt at fiske fra kysten, bliver vi ved. Det er ikke altid, der er unge til at overtage de ældres pladser, men der skal ske noget drastisk – vi skal ned på det halve antal både – før det ikke mere kan betale sig at fiske fra kysten …"

Fiskernes formand slap ikke for at forklare, hvorfor Vorupør-fiskerne ikke 'bare' flyttede til den moderne fiskerihavn i Hanstholm. Det ville jo efter manges opfattelse være det fornuftigste.

"Hvis man mener det, så forstår man ikke rigtigt vores situation med krogfiskeriet, der kræver en større arbejdsindsats hver dag, når det er hav-

13 Kystfiskerne.indd 232 02/10/2016 11.21

Vorupør anno 1969 – set fra kirkens tårn. Der er plads til udvikling og flere sommerhuse. Med mole og landingsplads som den store turistmagnet – til alle tider.

vejr. En båd har måske 16 bakker med kroge med ude, og hver bakke repræsenterer tre timers arbejde i land. Og den hjælp, vi skal bruge hertil, kan vi i mange tilfælde kun få i Vorupør. Det er ældre fiskere, det er familien, der tager et nap med. Min kone arbejder i Thisted, og når hun kommer hjem, hjælper hun til ved klargøringen af krogene, men hun har nu heller ikke noget imod det – det siger hun i hvert fald."

Stenbjerg havde i 1970 og 1971 12 fiskere fordelt på tre både. I slutningen af 1971 blev spilmanden syg – og der var ingen til at erstatte ham. På samme tid ønskede en fisker sin trediepart ud af en båd, og da den trængte til en ny motor, mente de andre ikke, de kunne magte det økonomisk. På den anden båd ønskede en yngre fisker at komme på filetskærerkursus på Specialarbejderskolen i Thisted, så han kunne få arbejde i Hanstholm. Da det ikke var muligt at få nyt mandskab, og de andre i bådelavet ikke mente at kunne klare spillets drift, blev båden lagt op. Og de små pramme taget i brug. Den tredje båd kom til Vorupør. Fiskerne havde knallerter og afstanden var til at overkomme.

Sådan lød det fra Stenbjerg, som seks år tidligere spillede en vis rolle i en film, der blev optaget i byen, på kroen og ved landingspladsen. 'Dyden går amok' hed filmen med en undertekst om, at der hermed mentes 'erotisk folkekomedie'. Nogle dramatiske scener skulle indspilles, når fiskerne vendte hjem i et stormoppisket hav. Men sådanne omstændigheder kan ikke bestilles på forhånd, og de københavnske filmfolk måtte bøje sig for

13 Kystfiskerne.indd 233 02/10/2016 11.21

Det kræver samarbejde at lande direkte på kysten i Vorupør. Havet er ikke til at spøge med …

En mole. En livsnerve. Molen før en større renovering i 1960erne.

13 Kystfiskerne.indd 234 02/10/2016 11.21

Stenbjerg får i 1965 en ny redningsbåd. Her forberedes den første øvelse. Alle mand – og dreng – giver et nap med. 10 år senere bliver redningsstationen nedlagt som led i en større reorganisering af redningstjenesten langs vestkysten. Tilbage er en redningsbåd i redningshuset, der bliver til museum, ligesom en forening har som formål at bevare bygningerne på stedet og dokumentere det særlige fiskermiljø med den store betydning for egnen.

naturens gang og vente flere dage, før de kunne melde "Klar til optagelse!". De fremmede filmfolks aktiviteter blev fulgt med stor interesse, og flere i byen fik statist-chancen i en film med en handling og værdier, der ikke lige svarede til, hvad de oplevede som virkeligheden.

Thorupstrand holder ud

Thorupstrand var i 1970 i fare for at sande helt til, men de tilbageværende fiskere ville ikke opgive deres lille samfund for at tage til Hanstholm. 11 både lå side om side langt oppe i sandet – som kylet ind på land af en orkan, som det malende blev beskrevet af en fremmed, der kom til egnen. Mange steder på vestkysten var fiskeriet i tilbagegang, turister og sommerhusejere rykket ind, men Thorupstrand holdt ud endnu. Og håbede at kunne fortsætte fiskeriet. Beboerne ville blive ved – også efter ulykken 27. november 1970, da redningsbåden kæntrede undervejs til assistance for en kutter, og to af Thorupstrands fiskere druknede. Seks mindreårige børn og fire voksne mistede deres fædre.

I 1970 levede en snes familier i Thorupstrand af at fiske torsk, rødspætter, industrifisk og hummer. Så længe forholdene tillod det. Der var en lille

13 Kystfiskerne.indd 235 02/10/2016 11.21

høfde, og under visse forhold kunne bådene ikke komme ud. Staten var hidtil forgæves søgt om penge til en længere høfde. Flere unge fiskere havde taget chancen i Hanstholm, men det var ikke alle, der fik indfriet deres forventninger og var derfor vendt tilbage. Når de ældre fiskere blev spurgt, hvorfor de ikke blot begyndte at fiske fra Hanstholm, lød svaret hver gang: "Når man endnu kan tjene føden, og det er her, vi har vores hjem, så rejser man ikke."

Vandbygningsvæsenet var mere kontant i mælet. En effektiv sikring ville løbe op i et millionbeløb, og det var ikke sandsynligt, at Staten ville ofre det for at redde erhvervet for så forholdsvis få familier. Man ville sikkert henvise til, at der var ofret så meget på en havn i Hanstholm, og den kunne fiskerne så blot søge til.

Det var imidlertid et anderledes lyst Thorupstrand-billede, der i de samme år blev tegnet i forbindelse med en undersøgelse fra Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg om kystfiskeriets situation og fremtid. En stor gruppe fiskere langs vestkysten var blevet interviewet, og mens der lød pessimistiske toner flere steder, så var det modsatte tilfældet i Thorupstrand.

Museet havde senest været i Klitmøller, Stenbjerg, Thorupstrand, Lildstrand og Slettestrand. Kystfiskeriet ville svinde ind til så godt som intet med den generation, som endnu drev fiskeri fra åben kyst. De unge var

Generationsmøde ved den nye redningsbåds ankomst til Thorupstrand 1966.

13 Kystfiskerne.indd 236 02/10/2016 11.21

stort set flyttet bort. Men i Thorupstrand var flere unge som nævnt flyttet tilbage til fiskerlejet efter at have fisket fra Hanstholm. Resultatet af en tilsvarende undersøgelse blandt fiskerne i Vorupør viste senere, at Thorupstrand ikke stod alene med sin optimisme – trods alt.

Museets undersøgelse fastholdt en historie om fiskere på vestkysten, der havde fristet barskere vilkår end mange fiskere andre steder. Den afdækkede de økonomiske vilkår, der bl. a. var nært knyttet til driften af ophalerspillet. Der skulle i hvert fald mindst otte både til at skabe grundlag for rentabel drift. Det var ikke tilfældet i alle tilbageværende fiskerlejer. I Løkken var der f. eks. kun to både tilbage, og for at sikre deres eksistens havde fiskerne fået en særlig tilladelse til at sælge fisk direkte fra bådene til befolkningen.

Forklaringen på optimismen i Thorupstrand var ifølge fiskerne den simple, at eksistensmulighederne var bedre her. Jammerbugt var en af de bedste fiskepladser ved kysten. Man skulle ikke langt til havs for at finde fisken. Men hvorfor vendte de unge tilbage til Thorupstrand? Det havde 58-årige Kr. Andersen, som havde fisket 40 år fra Thorupstrand, en forklaring på: "Fiskertilværelsen er mere fri end i Hanstholm. Det er i hvert fald en kendsgerning, at fem-seks af vore unge, som var begyndt at fiske fra Hanstholm, er vendt tilbage. En af dem sagde til mig, at det var 'et slaveliv' i Hanstholm! Nu skal man jo ikke tage ordene alt for bogstaveligt, men sikkert er det da, at vi her i Thorupstrand er mere frit stillede i arbejdsforhold. En anden af de hjemvendte forklarede, at man i Hanstholm i for høj grad var henvist til restaurationsliv i fritiden, hvis man da ikke ville sidde og kukkelure i lukafet, og det er der ikke meget sjov ved. Han syntes, at han bedre kunne få fritiden til at gå her end i Hanstholm."

Genopstandelsen

Lildstrand og fiskersamfundets opståen kan dateres helt nøjagtigt til 1883, da en mand, den 23-årige Poul Græsbøl, og hans hund etablerede sig for at fiske på stenrevet Bragerne ret ud for kysten. Han bosatte sig i et gammelt pakhus og begyndte som den første helårsfiskeri fra stranden, der siden blev grundlag for Lildstrands eksistens. I 1967, samme år som Hanstholm Havn blev indviet, toppede fiskeriet. 17 både fiskede fra stranden, og indbyggertallet nåede 180. Men havet tog godt for sig af kyst, klitter og bygninger i begyndelsen af 1970erne, da der endnu var tre fiskerbåde tilbage på stranden. Katastrofal var en efterårsstorm i 1970. Redningsstationen, fiskerhuset og et redskabsskur blev stormens bytte, da havet vaskede ind mellem husene. 30 meter af kysten forsvandt på blot et døgn, og der var en overgang kun 70-80 meter op til byen. I flere timer frygtede de 150 beboere for byens 50 huse.

Mens efterårsstormen rasede, blev licitationstilbuddene på nedrivningen af redningsstationen åbnet. Men man kunne have sparet sig at udbyde arbejdet, for havet tog sig af de sørgelige rester af stationen. Sommeren igennem var mere og mere af bygningen forsvundet i havet, fordi myndighederne ikke kunne bestemme sig for at bygge høfder. Og nu

13 Kystfiskerne.indd 237 02/10/2016 11.21

Lildstrand 1980erne. Søren Andersen og T.52 Kansas. I 1981 blev landingspladsen endnu en gang raseret af en orkan og det nye spilhus ødelagt. Det lykkedes de unge fiskere at skaffe penge til en genopbygning.

faldt den sidste gavl. Der var fare for det spil, der trak kutterne på land, og uden det måtte de tre sidste Lildstrand-kuttere, der havde trodset de vanskelige forhold, give op og flytte bådene til Hanstholm. Det gjorde de kort efter.

I begyndelsen kørte fiskerne den næsten 39 kilometer lange vej frem og tilbage mellem hjemby og havn, men i løbet af 1971 havde flere fiskere bosat sig i havnebyen. Fem fiskere var blevet forhyret med en kutter.

Det skulle imidlertid ikke blive slutningen for Lildstrand-fiskeriet, der blev genoptaget i begyndelsen af 1980erne – helt forskelligt fra hvad der skete i Stenbjerg, Vorupør og Klitmøller. De unge var igen begyndt at fiske fra stranden. Ganske vist var det med joller, men de fiskede og satte Lildstrand på den lokalpolitiske dagsorden.

I 1982 godkendte kommunalbestyrelsen i Hanstholm en lokalplan for det samfund, der 10 år forinden havde fået betegnelsen 'nedlagt fiskerleje'. Udviklingen frem til et levende lokalsamfund er blevet karakteriseret som intet mindre end en 'genopstandelse'. Og bag den stod en lille gruppe unge, som var store børn i 1970, da alt gik på vågeblus. 10 år senere var de først i 20erne med mod på fremtiden.

I 1981 blev landingspladsen raseret af en orkan og det nye spilhus ødelagt, men denne gang ville de unge fiskere det anderledes end 10 år tidligere. De tog fat på at skaffe penge til en genopbygning med det samme. Og det lykkedes.

Midt i 1980erne var der igen god gang i Lildstrand. Omsætningen på pladsen steg støt de følgende år. 30 mand var beskæftiget med fiskeri. Det var gået endda rigtig godt op gennem 80erne, hvor 14 store både hver med to til tre mand om bord landede på stranden.

1990erne kom med stramme kvoter, tiden var blevet en anden, og kystfiskeriet kom i klemme. I 2004 var kendsgerningerne, at det var blevet sværere for de otte aktive fiskere på landingspladsens fem tilbageblevne både. Frem til slutningen af 1990erne havde der været en halv snes fartøjer på pladsen.

13 Kystfiskerne.indd 238 02/10/2016 11.21

Så er der Lyngby

Fiskerlejet Lyngbys historie er en nybyggersaga i Thy. For 150 år siden brød seks fiskerfamilier op fra Agger og Thyborøn for at begynde en ny tilværelse. Den lille by havde siden overlevet ulykker, der bortrev halvdelen af fiskerne og havde overlevet kystfiskeriets vanskeligheder. Men nu truede noget helt andet: den store havn i Hanstholm! Besøgende kunne dog i forbindelse med fiskerlejets 100 års jubilæum i 1964 konstatere, at der var en vis fortrøstning i udsigterne til Hanstholm Havn. Men der var noget andet, der optog sindene lige så meget – det var elektriciteten! Eller rettere – manglen på elektricitet. Den kom først til Lyngby i 1965.

"Spørgsmålet om, hvorvidt Lyngby også i fremtiden kan bevares som en fiskerby uden fiskeri fra stranden, optager mange mennesker, men der synes at være almindelig enighed om, at elektriciteten og dermed 'nutidige goder' i høj grad vil medvirke til, at valget vil falde ud til Lyngbys fordel og få folk til at blive boende."

Sådan lød det i 1964. Købmand Nielsen, hvis oldefar var en af de seks første beboere, fortalte, at der i en snes år havde været talt om, at fiskerne ville flytte fra Lyngby, men de fleste boede her endnu. Fem-seks familier var flyttet til Thyborøn, og det havde de efter købmandens opfattelse gjort, fordi de ville have del i de 'nutidsgoder', man kun kunne få med elektricitet:

"Når Hanstholm Havn er færdig, vil Lyngby-fiskerne sikkert fiske derfra, og når vi får den nye kystvej til Hanstholm lige uden før døren, spiller det med gode veje og med bilen som hvermands befordringsmiddel ingen stor rolle, om kutteren ligger i Hanstholm og hjemmet i Lyngby."

Og den praktiske købmand havde et andet kort på hånden: Huspriserne!

For som han bemærkede: "Man må vel også gøre sig klart, at det ikke bliver helt billigt at bygge hus i Hanstholm. Her i Lyngby bor folk billigt. De har fra gammel tid deres huse til små priser og dermed også en billig husleje."

Der havde været problemer med landingsforholdene ved Lyngby næsten lige siden fiskeriets start. I 1930erne blev der bygget høfder for at bryde bølgerne og den stærke strøm, men det viste sig hurtigt, at det ikke var tilstrækkeligt. Der var fortsat vanskeligheder. Fiskerne flyttede kutterne til Thyborøn Havn og sejlede ud herfra. I 1960erne var der omkring 100 fastboende i Lyngby. Fiskeriet fra stranden skete nu fra de små både og var opgivet ved Hanstholm Havns indvielse i 1967. Fra 1970 begyndte en større fraflytning fra det tidligere fiskerleje.

Lyngby 1967. I løbet af vinteren er kysten rykket 15-20 meter tilbage. Den største ravage er sket ved den gamle landingsplads. Her er den såkaldte tyske 'invasionsmur' styrtet ned. Muren blev opført af den tyske besættelsesmagt som en to meter tyk betonmur, og meningen var, at den skulle holde en allieret invasion tilbage. Invasionen kom ikke i Thy. Og nu har havet i stedet fået bugt med det tyske fæstningsværk.

13 Kystfiskerne.indd 239 02/10/2016 11.21

13 Kystfiskerne.indd 240 02/10/2016 11.21

14 KVINDELIV

I 1972 flyttede Lene og Bent Kristensen fra Krik til Hanstholm. Bent havde allerede natarbejde på samlecentralen, og Lene blev hjemmegående med den mindste dreng på fire år. De to ældste på ni og ti år begyndte i Hanstholm Skole.

Mange familier fra Krik og Agger flyttede til Hanstholm tiltrukket af havnen og de lyse fremtidsudsigter. Lene husker flytningen som vanskelig, for det var ikke nemt at komme 'inden for' i Hanstholm. I Krik havde hun sin familie og kendte alle, men det var en anderledes situation, da hun pludselig befandt sig i Hanstholm. Hun var ikke fri for at føle sig lidt ensom og uden for det første år. Det var heller ikke så nemt for drengen på ni som den 'nye i klassen'. Han blev drillet.

Andre kvinder gik også hjemme – det var almindeligt dengang. Lene fik efterhånden kontakt med flere af dem. Det hjalp på ensomheden, erindrer hun:

"Så var der da nogen, man kendte hjemmefra, man kunne gå op til. Bents arbejdskammerater kom vi også sammen med, men det var jo begrænset af, at han arbejdede om natten og skulle sove om dagen. Der var ikke så mange 'tilbud' i Hanstholm – men damefrisør var der. Oven i købet

Lene Kristensen flytter i 1972 fra Krik til Hanstholm med sin mand Bent og deres tre drenge. Hun arbejder i 32 år på P. Taabbel og Co.'s fabrik. (Foto: Klaus Madsen, Museum Thy, 2016)

14 Kvindeliv.indd 241 02/10/2016 11.22

to. Fru Nikolajsen og en som hed Janni. Vi kunne blive klippet og krøllet. Permanentet blev man jo også dengang. Tænk at der var kunder til to damefrisører i Hanstholm!"

Lene og Bent Kristensen købte et af de nye huse på Gyvelvænget. Det kostede 175.000 kr. Det er det samme hus, Lene stadig bor i:

"Der var have til huset," fortæller hun, "men ingen af os havde erfaring med havevæsen. Bent satte kartofler, men måske gravede han dem for langt ned, for de kom aldrig op igen. Han var fra Agger, hvor køkkenhaver ikke var så almindelige."

I begyndelsen havde de ikke så mange moderne bekvemmeligheder. I den første tid satte de maden ind i et skab, men så blev der købt et Major køleskab i Brugsen med en lille fryseboks i bunden. Og fryser blev der efterhånden også råd til. En fuldautomatisk vaskemaskine blev ligeledes installeret i huset på Gyvelvænget. Det var i sig selv en stor ting for familien, understreger Lene, der i Krik begyndte med at koge bleer i en stor sort gryde på gasblus.

I 1970erne var det etablerede kønsrollemønster stadig intakt i mange familier med tilknytning til fiskeriet i Hanstholm.

"Bent havde aldrig skiftet en ble på børnene, men det gør de unge mænd jo i dag og heldigvis for det," bemærker Lene Kristensen, der i 1977 startede på fiskefabrikken Taabbel, hvor hun arbejdede i 32 år. Fabrikken kørte med akkordarbejde, og det passede hende fint, for hun havde håndelag og fungerede godt sammen med de 13 andre kvinder på arbejdsholdet. Hun mindes de mange sjove episoder med arbejdskammeraterne, og hun savner fællesskabet fra dengang, hun arbejdede 'i fisken'.

Husmødre

De generationer af kvinder, der levede med kystfiskeriet i det gamle Hansted, kan ikke sættes i bås som udearbejdende eller hjemmegående i moderne forstand. Men hårdtarbejdende var de, og mange gøremål havde de: Kroge, der skulle bødes, husholdning, børnepasning og madlavning.

Helga Nielsen, der flyttede til Hamborg i 1960erne, sammenfatter kvindernes situation med disse ord:

"Kvindens job var jo at passe alt det derhjemme, og familierne havde mange børn dengang - der var jo altid et barn i vuggen. Så ved siden af stod de dér bakker, som altid skulle klares op." I det traditionelle kystfiskeri var det især kvinder og børn, der stod for det forberedende arbejde med at sætte agn – ofte muslinger – på krogene og lægge de lange liner på bakker.

I 1960erne og begyndelsen af 1970erne var de fleste kvinder i Hanstholm stadig hjemmegående. Det var normen fra det traditionelle kystfiskeri, men der var heller ikke så mange andre muligheder. Med det moderne havnebaserede fiskeri ændrede fiskerkonernes rolle sig. De var ikke længere direkte involveret i fiskeriet, der oftest foregik med trawl eller garn. Til gengæld var manden fraværende i dage, måske uger, og kvinderne stod ret alene med ansvaret for både børneopdragelse og andre familieanliggender.

14 Kvindeliv.indd 242 02/10/2016 11.22

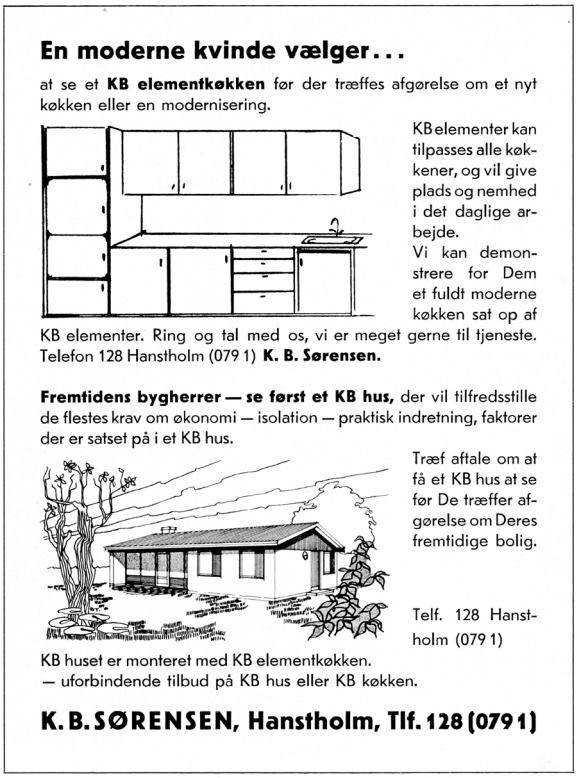

Husmødrene syede stadig en del af familiens tøj – hovedsageligt deres eget og børnenes. De mest basale færdigheder i at strikke fik de med hjemmefra, og skolernes undervisning i håndarbejde gav indsigt i nogle sy-teknikker. Yderligere færdigheder kunne erhverves på kursus på aftenskole, der tilbød undervisning i tilskæring og syning samt anden form for håndarbejde og kreativ udfoldelse. Håndarbejdet hørte stadig til de traditionelle kvindesysler, selv om det ændrede udtryk i 1970erne, hvor hønsestrik, patchwork og stoftryk blev moderne. Det tyske modeblad Burda med indlagte mønstre over tidens moderne modeller i kvindetøj blev flittigt studeret og brugt. I strikkeklubberne blev der både arbejdet og snakket – det var et af de traditionelle kvinderum, hvor mændene ikke kom. Over kaffe og hjemmebag udvekslede man opskrifter, diskuterede garntyper og priser, mens hverdagens små og store nyheder i lokalsamfundet blev delt.

Havde kvinderne lyst til at lære mere, var husmoderforeningen en mulighed, som mange benyttede sig af. Husmoderforeningen for Nordthy fik en lokalafdeling i Hanstholm omkring 1970 med 50 kvinder i alle aldre. Mange kvinder især fra håndværker-familierne var aktive og deltog i foreningens forskellige aktiviteter og arrangementer, der blev holdt en gang om måneden. Det kunne være et foredrag ved en konsulent med forstand på ernæring og kost. Konsulenten demonstrerede f.eks., hvordan husmødrene kunne tilberede nye, sunde og billige retter. Foreningens medlemmer blev inviteret ind på forskellige fødevarevirksomheder for at se, hvordan produktionen foregik.

"Plads og nemhed i det daglige arbejde." Flytning til Hanstholm betyder for de fleste familier indflytning i nyt hus med elementkøkken, hårde hvidevarer, centralvarme og børneværelse. En stille revolution af husmoderlivet. Annonce fra Velkommen til Hanstholm, 1965. På billedet får vi et kig ind i et køkken på Elmevænget i 1975.

14 Kvindeliv.indd 243 02/10/2016 11.22

Ella Geertsen, Ræhr, husker at hun var med foreningen på Polar Is og slagteriet i Thisted. På slagteriet fik de spændende opskrifter på retter af de forskellige udskæringer på grisen. Foreningen arrangerede også udflugter, og for Ella Geertsen var det en fridag, hun så frem til.

Mændenes fravær og kvindernes 'enkestand' betød, at de måtte tage beslutninger om stort og småt i hverdagen. Ejner Frøkjær, der som ung lærer kom til Hanstholm Skole i 1970erne, erindrer, at det var mødrene, der mødte op til de forskellige arrangementer på skolen og tog hånd om eventuelle problemer omkring børnenes skolegang.

Eva Nielsen, Hanstholm, var en af disse 'fiskerenker'. Hendes mand Gert Nielsen fiskede dengang i Østersøen, og der kunne godt gå en uge eller 14 dage, før han kom hjem til Hanstholm. "Dengang kunne man jo ikke bare tage mobilen som i dag, så i mange situationer var man nødt til at træffe beslutningerne selv."

Men forandringens vinde begyndte at blæse ind over Hanstholm. Rødstrømpernes krav om kvindefrigørelse nåede via de forskellige medier også ud på holmen. Og Thylejren bragte i 1970 pludselig de nye frigørelsestanker og idéer tæt på – nogen syntes for tæt på ...

I 1965 indrettede kommunen Hanstholm Alderdomshjem i den sydlige fløj af den nyopførte tætlav bebyggelse, dengang kaldet De 36 Huse, senere Fyrparken. Det var en af de første kvindearbejdspladser i byen. Plejehjemmet Fyrglimt blev taget i brug i 1978.

Esther Poulsen blev ansat på Fyrglimt 1. januar 1979. Hun var gået ud af skolen med eksamen efter 9. klasse efterfulgt af en butiksuddannelse. Bortset fra sygeplejerskerne havde ingen af Fyrglimts øvrige ansatte en faglig uddannelse inden for ældrepleje. Sammen med Hanstholm Kommune blev der lagt en uddannelsesplan, hvor Esther som den første kunne påbegynde den 1-årige uddannelse til sygehjælper, mens hendes kolleger først måtte tage 9. klasses eksamen, som var adgangskravet. Under uddannelsen betalte kommunen elevløn til de ansatte.

Esther Poulsen var aftenvagt i en del år. Hun stod gerne forrest, når juleaften skulle vagtdækkes, idet resten af familien også var indstillet på at fejre denne aften sammen med beboerne på Fyrglimt. På billedet fra 1984 ses Esther i forgrunden sammen med en af beboerne, Anders Jensen, mens manden, Keld Poulsen, og datteren Lene er på vej rundt om juletræet.

Anders Jensen var en rigtig humørspreder på Fyrglimt. Han var oprindeligt fra Aalborg-kanten, men havde boet en del år i Frøstrup-lejren. Dermed blev han også en slags pioner som en af de første beboere fra Gl. Aalborgvej 16, der flyttede ind på et af kommunens plejehjem. (Privatfoto).

14 Kvindeliv.indd 244 02/10/2016 11.22

Marie Bertelsen vokser op i Vigsø. Efter nogle ungdomsår på Sjælland vender hun med sin mand og nyfødte datter tilbage til Hanstholm, hvor familien lejer en bolig i Fyrparken. Efter et kortvarigt afløserjob på alderdomshjemmet bliver Marie Bertelsen i 1972 ansat på den nyåbnede Hanstholm Fiskeindustri. Her arbejder hun gennem 24 år til fabrikkens lukning i 1995. Gennem en lang årrække fungerer Marie Bertelsen som sikkerhedsrepræsentant. (Foto: Klaus Madsen, Museum Thy, 2015).

Det var en brydningstid, hvor adskillige kvinder dog stadig nøjedes med nogle timers udearbejde og ofte om aftenen, for så kunne manden se efter børnene. Nogle fik arbejde på Hanstholm Kro eller på restaurant Pynten. Det gamle alderdomshjem i Fyrparken var også en mulighed, og det var her, Marie Bertelsen som afløser gjorde sin entré på arbejdsmarkedet sidst i 1960erne. Hun boede i nærheden, så det var dejligt nemt at smutte på arbejde og hyggeligt at passe de ca. 10 beboere, der var på hjemmet dengang. På alderdomshjemmet var det skik, at personalet lavede mad og spiste sammen med beboerne:

"Noget der var vigtigt, ja nærmest en forudsætning for at arbejde på stedet var, at man kunne bede en bordbøn og synge sammen med beboerne. De gamle gik meget op i den slags," husker Marie Bertelsen.

Udviklingen i fiskeindustrien åbnede for nogle helt nye jobmuligheder. Arbejdet med tilskæring af fisk blev mange kvinders indgang til arbejdsmarkedet. En chance især unge kvinder greb. De første år af 1970erne var gode tider for fiskeriet, og med kvindernes indtog på arbejdsmarkedet åbnede der sig en række forbrugsmuligheder for mange familier i Hanstholm. Med to gode indtægter blev der råd til alle moderne bekvemme-

14 Kvindeliv.indd 245 02/10/2016 11.22

ligheder i det nybyggeri, der prægede byen. Det gode liv skulle gerne frigøre kvinderne for en del af det besværlige husarbejde, deres mødre var vant til. Køleskab, fryser, vaskemaskine og måske en opvaskemaskine blev installeret i husene i de nye kvarterer.

'I fisken'

Der blev åbnet mange arbejdspladser i fiskeindustrierne. Kvinderne kom ikke blot fra Hanstholm, for 'fisken', som fiskeindustrierne hed i daglig tale, trak også kvinder fra Fjerritslev, Vestervig og Ydby. De kørte langt hver dag for at komme på arbejde, og Hanstholm Fiskeindustri blev en af Thys store arbejdspladser - i perioder med 400 ansatte.

Kvinderne 'i fisken' kom med forskellig baggrund, og det var ikke altid økonomien, der var afgørende for, at de søgte arbejde i fiskeindustrien. Lyst til at komme hjemmefra og mulighed for at tjene egne penge spillede også en rolle. Der var både landmandskoner, fiskerkoner og butiksuddannede unge kvinder.

Blandt disse kvinder var Marie Bertelsen. Hun mente sig velforberedt til arbejdet, da hun begyndte på Hanstholm Fiskeindustri i 1972, for kort forinden havde hun deltaget i et af de kurser i filetskæring, Specialarbejderskolen i Thisted gennemførte. Disse kurser, der blev tilbudt fra skolens oprettelse i 1968, blev mange kvinders indgang til et arbejdsliv i fiskeindustrien. Men Marie Bertelsen måtte alligevel erkende, at virkeligheden var en anden, for nu skulle hun og de andre kvinder først lære nogle teknikker som 'at slidse', dvs. skære fiskene fri for ben. Det var i begyndelsen mest torsk, kuller og mørksej, der blev skåret og pakket i frosne blokke, som derefter blev eksporteret til Amerika.

Marie Bertelsen engagerede sig hurtigt i det faglige arbejde. De første år var arbejdsmiljø ikke noget, hverken de ansatte eller virksomhedsledelsen på fabrikken tænkte noget videre over, erindrer hun: "Da vi begyndte,

Akkordarbejdet ved fiskefabrikkernes produktionsbånd er meget belastende for kroppen. Med oprettelsen af bedriftssundhedstjenesten kommer der fokus på arbejdsmiljøet. Et af fremskridtene er de justerbare skamler, der kan tilpasses den enkelte kvindes kropshøjde.

14 Kvindeliv.indd 246 02/10/2016 11.22

fik vi en kittel, tog et par gummistøvler på, og så gik vi i gang. Forklæderne, som blev brugt i løbet af ugen, måtte gemmes fra dag til dag og først kasseres om fredagen, for der skulle spares."

Efterhånden blev arbejdsmiljøet et vigtigt emne i fiskeindustrien. Ved en revision af arbejdsmiljøloven i 1977 blev bedriftssundhedstjenesten oprettet, og der blev oprettet sikkerhedsudvalg ved større industrielle virksomheder, herunder Hanstholm Fiskeindustri. Marie Bertelsen blev valgt til sikkerhedsrepræsentant. Arbejdsbordene havde fast højde, hvilket betød, at nogle kvinder kom til at arbejde i en ubekvem arbejdsstilling og fik smerter i nakke og skuldre. Da fabrikken kom ind under bedriftssundhedstjenesten, blev der lavet skamler til de kvinder, der som Marie Bertelsen havde problemer med arbejdshøjden – skamler som endda kunne stilles i højden. Men der var andre problemer: "Der var meget løftearbejde. Når fiskene kom ud fra maskinerne, blev de puttet i bakker med 25 kg i hver, som blev placeret på en vogn med hylder, og der skulle være 100 kg på vognen. Vi skulle selv hente dem i kølerummet og løfte dem op på vore borde, hvor de blev skåret. Når de var færdige, skulle vi også køre hen og få dem vejet."

Senere blev arbejdet automatiseret, og fiskene kørte rundt på et bånd. Det var et stort fremskridt for arbejdsmiljøet på Hanstholm Fiskeindustri.

Marie Bertelsen beholdt sin tillidspost som sikkerhedsrepræsentant på fabrikken gennem mange år og brugte en stor del af sin fritid på dette arbejde, hvor møder og studiekredse fyldte godt op i kalenderen. Hun deltog i 1990erne i et stort arbejdsmiljøprojekt om forebyggelse af arbejdsskader med repræsentanter fra 'fisken' og folk med en sundhedsfaglig baggrund. Projektet resulterede i en rapport og nogle praktiske foranstaltninger. Marie Bertelsen var med til at introducere arbejdsrotation for at imødegå nedslidning som følge af gentagne ensidige og belastende arbejdsstillinger - problemer som både kvinderne og industrien måtte forholde sig til. Men det kunne være svært at overbevise kvinderne om, at rotation var en fordel, husker hun. Det indebar nemlig, at de måtte forlade det velkendte og trygge for at vænne sig til nye arbejdsområder på fabrikken. Frygten gik også på, at det ville påvirke indtjeningen, da det naturligvis var sværere at holde tempoet oppe på et nyt arbejdsområde. Efterhånden indså kvinderne dog, at det i sidste ende var en fordel, fortæller Marie Bertelsen. Fra ledelsens side blev der bakket op om disse nye initiativer til forbedring af arbejdsmiljøet.

Kvinderne på Hanstholm Fiskeindustri, Taabbel og de andre fiskefabrikker i Hanstholm arbejdede på akkord. Lene Kristensen var glad for akkorden på Taabbel og faldt godt ind i arbejdsrutinen sammen med de andre på arbejdsholdet, men hun erkender i dag, at det nok kunne være svært for en nybegynder at komme ind i sådan en gruppe, der var arbejdet godt sammen: "Nogen lærte det hurtigt og andre lærte det bare aldrig."

Der var imidlertid flere forhold, der kunne spille ind på akkorden og det udbytte, kvinderne fik i lønningsposen. Det afhang meget af fiskenes beskaffenhed, størrelse og hvilken art, det drejede sig om. På Hanstholm Fiskeindustri var produktionen baseret på torsk, mørksej og kuller. Kuller

14 Kvindeliv.indd 247 02/10/2016 11.22

er ret løs i kødet og derfor ofte vanskelig at skære, hvorimod torsken er mere medgørlig, fortæller Marie Bertelsen.

Fiskene blev inddelt i kategorier efter deres størrelse og kvalitet, der kunne aflæses i tal på fiskekasserne. Det gjaldt om at finde vognen med de bedste fisk, og her blev der ikke taget hensyn til kollegerne. På den måde kan man godt sige, at akkorden påvirkede arbejdsmiljøet på en uheldig måde.

En arbejdsdag

Eva Nielsen fik arbejde i fiskeindustrien i 1974 på virksomheden Globe Fisk A/S - eller 'Globe', som de ansatte kaldte den. Oprindelig havde hun en uddannelse som boghandler, men der var ikke muligheder i den branche i havnebyen. Derfor kom hun 'i fisken'. Da Globe Fisk lukkede og blev opkøbt af P. Taabbel og Co A/S, flyttede hun med. Hun kom til at arbejde 'i fisken' i ca. 10 år, hvorefter hun på grund af problemer med eksem på hænderne måtte flytte til andet arbejde.

Eva Nielsen tegner dette billede af arbejdet på Taabbel sidst i 1970erne: "Dagen begyndte med, at de friske rødspætter kom ind på fabrikken, og de blev skyllet i frisk vand. Så kom fiskene op i nogle store bakker med 30 kg i hver bakke. Bakkerne blev bragt op til os ved arbejdsbordene af oppasserne. Så tog vi de enkelte rødspætter og anbragte dem på det store

Eva Nielsen vokser op i en fiskerfamilie i Tambohus. Hun flytter i 1974 til Hanstholm, hvor hun træffer sin mand, der er fisker. Eva Nielsen bliver ansat på Globe Fisk, der senere bliver opkøbt af P Taabbel og Co. Efter 10 års arbejde i fiskeindustrien må hun på grund af sygdom søge andet arbejde. (Foto: Klaus Madsen, Museum Thy, 2015).

14 Kvindeliv.indd 248 02/10/2016 11.22

Der er mange hårde løft i produktionsprocessen. En del bliver udført af de mandlige 'oppassere.' Her er løftet erstattet af kranens automatik.

skærebræt. Her blev rødspætterne skåret op i fileter og lagt i forskellige kasser - en med de lyse fileter og en med de mørke. Den mørke skindside af fiskene blev fjernet, men det var der heldigvis maskiner til. Den blev faktisk frosset af, ved at fileten kørte omkring en frysetromle, og det var rigtig smart, for den værste arbejdsbevægelse var faktisk at skære det mørke, seje skind af rødspætten. Det var en hård belastning af håndleddet. Så var fiskene klar til at komme i pakkeriet. Vi skar 50-60 kg fisk i timen af de små rødspætter, som lå i kategori 4. Der var et svind på ca. 50 pct. fra

14 Kvindeliv.indd 249 02/10/2016 11.22

Arbejdsmiljø i fiskeindustrien

Hanstholm lå i 1992 på en kedelig førsteplads i antal anmeldte arbejdsskader. Det førte til en spørgeskemaundersøgelse blandt medarbejderne i fiskeindustrierne. Den påviste en række alvorlige problemer i arbejdsmiljøet:

- Ensformigt arbejde.
- Fastlåste arbejdsstillinger
- Få og gentagne bevægelser
- Tunge løft
- Højt tempo
- Skarpe knive
- Kulde og træk

Resultatet var en alt for hyppig forekomst af en række sygdomme:

- Arbejdsskader
- Muskelinfiltrationer
- Rygsmerter
- Forkølelser
- Stress og træthed

Kun én ud af 25 medarbejdere har ikke haft sygdomme i bevægeapparatet.
Ni ud af 10 medarbejdere oplever jævnligt et eller flere tegn på stress.

Undersøgelsen gav anledning til, at KAD og SiD iværksatte kampagnen 'Gang i Forebyggelsen' for at forbedre arbejdsmiljøet. Jobrotation blev et vigtigt led i disse bestræbelser.

den hele rødspætte til de færdige fileter. Det var ren akkord, og vi skar på udbytte. Fiskene blev vejet op, inden vi fik den, og så blev den vejet som fileter, når vi var færdige med den."

Eva Nielsen har beholdt en af de sidste lønsedler fra Taabbel, som viser, at hun havde en timeløn på 131 kr. i gennemsnit i 1984. Det svarer til 280 kr. i 2016.

Trods akkorden og det våde, kolde og ensidige arbejde var der også tid til lidt sjov på Taabbel. Eva Nielsen husker især en hændelse, der blev snakket om og grinet en del af. På Taabbel havde kvinderne en oppasser, der lagde rødspætterne op til dem på arbejdsbordene. Genbrugspladsen lå ved siden af fabrikken, og oppasseren aflagde jævnligt besøg på den og fandt forskellige ting. Og en dag stod der pludselig et par højhælede sko, en pæn kjole og sådan forskellige ting ved de syv pladser, hvor kvinderne arbejdede. "Så tog vi de ting på og gik ud i produktionen, og det

14 Kvindeliv.indd 250 02/10/2016 11.22

gik hverken værre eller bedre, end at Lars Taabbel kom ind ad døren med et hold gæster. Vi fik klunset af i en fart og kom ind på pladserne igen. Det var pinligt!" fortæller Eva Nielsen.

Det hændte, at der var musik til arbejdet på Taabbel. Den kom ikke fra en transistorradio, men bestod af kvindernes fællessang: "Det begyndte som regel med, at der var en, som nynnede eller sang en strofe og bemærkede: "Hvordan er det nu, den lyder?" eller "Hvordan er den her?". Måske var der en, der begyndte med at synge, og så fulgte de andre trop og sang med af fuld hals!".

I fagforening

Kvinderne 'i fisken' i Hanstholm var de første år organiseret i Kvindeligt Arbejderforbunds afdeling i Thisted. Men efterhånden blev der flere og flere kvinder ansat i de forskellige fiskeindustrier, og der opstod ønske om en lokalafdeling i Hanstholm. Den nye afdeling af KAD blev oprettet i 1984 med 600 medlemmer. Der var behov for en lokalafdeling, der forstod sig på de særlige forhold, der gjorde sig gældende i fiskeindustrien. "I Thisted var det en helt anden type problemer, KAD arbejdede med, og det var fabrikker som Hellesens, Oticon og Coloplast, det handlede om. I Hanstholm gjaldt f.eks. akkordarbejde i fiskeindustrien, så det var jo nogle anderledes krav og forhold, som fagforeningen skulle forholde sig til," forklarer Marie Bertelsen.

Inge Gravgaard, den daværende kasserer i KAD, fortæller, at det især var de mange hjemsendelser, der voldte problemer. Hvis der i en periode manglede fisk, blev kvinderne sendt hjem og gik på supplerende dagpenge. Hele fiskeindustrien opererede med hjemsendelse og supplerende dagpenge som et vilkår i branchen på grund af ujævn tilgang af råvarer. Hjemsendelserne gav dog også kvinderne i fiskeindustrien et tiltrængt

En mand blander sig i rejepilleriet. Vi er på Taabbels fiskefabrik. Det er fiskeriminister Karl Hjortnæs, der i marts 1981 besøger Hanstholm for at få indblik i den virkelighed, han er minister for.

14 Kvindeliv.indd 251 02/10/2016 11.22

Der bliver fortsat skåret fileter i Hanstholm. Her er det på Hanstholm Fiskeeksport og Filetfabrik i 2007. (Foto: Jørgen Vestergaard).

pusterum i arbejdslivet, og nogle dage hvor de kunne koncentrere sig om hjem og familie. Disse hjemsendelser forekom i kortere perioder, men op gennem 1990erne blev de hyppigere og af længere varighed. Samtidig blev der lagt pres på ledelsen i fiskeindustrien om at oprette fuldtidsstillinger, men det var ikke alle steder, det kunne lade sig gøre. Konflikter og strejker i fiskeindustrien var ikke hverdagskost, men Marie Bertelsen husker, at det alligevel en enkelt gang kom til en konflikt, der handlede om lønforhold. Hun husker også en uoverensstemmelse med ledelsen omkring en fyring. Det fik den konsekvens, at kvinderne nedlagde arbejdet på fabrikken en halv dag.

På hvide flamingoplader og mellem fiskekasser og trucks i den store pakkehal dyrker en flok piger på Pandalus aerobics. Det er i 1987. Mændene holder sig i baggrunden, men kigger interesseret på. Instruktøren er Cerylann Russel, en canadisk pige, der er uddannet idrætskonsulent. Hun arbejder selv på fabrikken og har nu etableret kursus for sine kolleger.

14 Kvindeliv.indd 252 02/10/2016 11.22

Fra Færøerne og Island

I de gode år tiltrak fiskeriet og fiskeindustrien arbejdskraft fra både Færøerne og Island. En af tilflytterne var Sigga Solmundardottir, som sammen med mand og parrets tre børn forlod Island i 1993 for at søge nye udfordringer. De fandt, at der ikke var fremtidsudsigter på Island. Derfor besluttede familien at rejse til Danmark. Hendes mand, Gunnar Gunnarsson, ankom først for at sondere mulighederne for arbejde, bolig og skole til børnene. Han vurderede, at Hanstholm var en dejlig by, der på flere måder mindede om Island - blot virkede det hele mere lovende - og kort tid efter fulgte Sigga og børnene. Hanstholm viste sig at være et godt valg, mener Sigga i dag, hvor parret klarer sig godt, og der har været råd til at give børnene gode uddannelser. Det sidste var netop en af de afgørende faktorer, da familien forlod Island.

Sigga er født og opvokset i et fiskersamfund nær Keflavik på Island. Hun havde tidligere arbejdet på en fiskefabrik, og efter en uge i Hanstholm havde hun fået arbejde i fiskeindustrien.

På mange måder var det nemt at flytte til Hanstholm for den islandske familie. På fabrikken arbejdede flere kvinder fra Island, ligesom der blandt naboerne var familier fra Island.

"Så egentlig var skiftet fra Island til Hanstholm ikke så svært," husker Sigga. "Men det danske sprog voldte nogle problemer, og sprogskolen lå i Thisted, hvor det var besværligt at nå ind med bus om aftenen."

Sigga Solmundardottir er født i et fiskersamfund nær Keflavik. Sammen med sin mand og tre børn flytter hun til Hanstholm i 1993. Hun får hurtigt arbejde i fiskeindustrien. Både her og blandt naboerne træffer hun andre kvinder fra Island. (Foto: Klaus Madsen, Museum Thy, 2016).

14 Kvindeliv.indd 253 02/10/2016 11.22

Sigga udviklede imidlertid allergiproblemer efter et par måneder og måtte derfor stoppe. For hende blev arbejdet 'i fisken' begyndelsen på en ny tilværelse i Danmark. Hun arbejder i dag som dagplejemor, og familien er faldet godt til i Hanstholm.

I årene 1993-95 voksede det islandske islæt i Hanstholm inklusive børn og voksne til omkring 300 personer

En fabrik lukker

Marie Bertelsen var med til lukningen af Hanstholm Fiskeindustri (Espersen Hanstholm A/S) i 1995. Lukningen er nærmere beskrevet i kapitel 15 "Grænser for vækst". Hun fortæller, hvor mærkeligt og uvirkeligt det føltes at være med til at rydde op og pakke fabrikken ned: "Da folk blev fyret – ja da var vi jo nogle som havde et opsigelsesvarsel. Sikkerhedsfolk og folk der havde været der længe. Vi skulle blive og være med til at rydde op og pakke en masse ting, der blev sendt til Bornholm. Det var frygteligt, svært og væmmeligt. Vi var en fem-seks personer, og vi gik simpelthen fra den ene afdeling til den anden og pakkede alting sammen. Kantinen blev da stående, men ellers blev fabrikken tømt lidt efter lidt. I kælderen blev tøjet pakket i poser og kom væk. Det jeg synes var værst, det var faktisk at pakke vores tøj og den slags. Jamen, det var sådan ret personligt. Vi havde jo hver vort nummer, og det tøj røg bare i en pose og ud i containeren og væk. Det gjorde lidt ondt.

Der var to fyringsrunder, og så fik vi besked på, at fabrikken blev lukket. Det var rigtig svært at være med til at fyre, for hvem skulle ud først, og hvor længe varede det, inden næste hold skulle fyres. Det gav efterhånden et dårligt klima mellem os, der var tilbage. Der var da også flere, som rejste af sig selv. Det gav også nogle problemer, for så manglede de i produktionen. Hvis der nu var en periode med mere fisk, så måtte folk blive der en

Hanstholm er andet end fiskekuttere og kvinder i fiskeindustri, og mere end stormvejr med vindstød op til orkanstyrke. Hanstholm er også stille stunder i en ældreklub med fredelige sysler og snak om tidens gode gang. 1970. Fra venstre: Johanne Klit, Martha Holler, Nikoline Hansen og Kristine Harbo.

14 Kvindeliv.indd 254 02/10/2016 11.22

uge ind i deres opsigelse - og det gav en dårlig stemning. Men man kan jo ikke fortænke folk i at finde noget andet, når de nu ved, at de skal ud."

Marie Bertelsen tilbragte 24 år og næsten hele sit arbejdsliv på Hanstholm Fiskeindustri. Da hun begyndte, var fabrikken knap et halvt år gammel, og på mange måder blev hendes liv vævet sammen med den. Det var her, hun udfoldede sine evner i det faglige arbejde og udviklede gode og vedblivende venskaber til kollegerne. Hun var med til alle opture og nedture, udvidelserne og afviklingen af fabrikken. Det efterlod et tomrum i havnebyen – og i Marie Bertelsens tilværelse.

Erhvervskvinder

I håndværkerområdet på Hjulmagervej rykkede den ene familie efter den anden ind i 1960erne, hvor de etablerede sig med forskellige mindre forretninger og værksteder med tilhørende bolig. Disse håndværkeres verden og virke var udadvendt. Men den helt nødvendige del af forretningen, der havde med kontor, regnskab, moms og told at gøre – det havde mændene ikke større lyst til. Karakteristisk for disse virksomheder rykkede konerne ind og passede arbejdet på kontoret, for der skulle jo helst være én til at passe telefonen og være budbringer mellem mester og kunde. Ofte havde de medhjælpende hustruer en blæksprutte-funktion, hvor der var en arm til telefon, en til skrivemaskine og regnemaskine, en eller flere til de forskellige huslige opgaver og en til børnene. De medhjælpende hustruer arbejdede med i mandens forretning på flere måder og med vidt forskellig baggrund.

Der var dog også kvinder i håndværkerområdet, som etablerede sig med egen forretning. Det var tilfældet med systuen og tøjbutikken Hanne Kjoler. Hanne Nielsen stod selv for driften af forretningen. Det vil sige ledelse i forhold til ansatte, kontakt til kunderne, indkøb af varer, regnskaber

I 1964 åbner Ella og Jens Otto Geertsen vaskeri i den nybyggede villa på Hjulmagervej i Hanstholm. (Privatfoto).

14 Kvindeliv.indd 255 02/10/2016 11.22

Travlhed i Hanstholm Vaskeri. Mange fremmede trawlere ville gerne have vasket tøj og sengelinned, mens de lå i havnen. (Privatfoto).

med videre. Der blev ikke megen tid til de hjemlige sysler, men heldigvis var hendes mand, Folmer, huslig og god til at lave mad, fortæller datteren Annette Buck. Der var både fordele og ulemper ved at have forretning og bolig sammen. I forhold til børnene var der altid voksne i nærheden, selv om arbejdet tog meget af tiden.

Det var også i håndværkerområdet, Ella og Jens Otto Geertsen besluttede at bygge et vaskeri. Egentlig kunne de godt have overtaget Ellas forældres gård i Ræhr, men de havde blikket rettet mod Hanstholm, fortæller Ella Geertsen, og i 1964 åbnede de vaskeriet på Hjulmagervej 12. Det blev for en stor del Ella Geertsen, der tog sig af vaskeriet, da Jens Otto i begyndelsen havde andet arbejde. Vaskeriet kørte med tre vaskemaskiner, en centrifuge, en tørretumbler og en varm strygerulle. Det gik faktisk rigtig godt, husker Ella Geertsen. Der var simpelthen sådan en optimisme i Hanstholm og tro på, at tingene kun kunne gå én vej, og det var fremad! Da havnen stod færdig og blev taget i brug, fik fiskerne penge på lommerne. Det skete, at vi fandt en 100 kr.-seddel i en lomme. "Jamen skidt med det - behold den!" Sådan lød kommentaren, når den unge fisker kom og hentede vasketøjet.

I 1967 blev vaskeriet udvidet med plads til større maskiner og mere kapacitet - især på rullen, som blev udskiftet med en større.

Vaskeriets kunder var meget forskellige. Der var en del private, for i vaskeriets første år var der stadig mange familier, som ikke havde vaskemaskine i hjemmene i Hanstholm og omegn. Jens Otto Geertsen betjente et større opland på sin ugentlige landtur rundt til kunder i Hunstrup, Øster-ild og Nors samt til Hjardemål, hvor vandet nærmest var ubrugeligt, husker Ella Geertsen. Det nye lægehus i Hanstholm var en god kunde, for kitlerne skulle både vaskes, stives og stryges. Under havnebyggeriet var der blandt kunderne både skotter og svenskere. Svenskerne boede på en husbåd i havnen. Det kneb med at forstå skotternes form for engelsk, men at de skulle have vasket tøj, kunne vi da begribe, fastslår Ella Geertsen. Så var det nemmere med svenskerne. Der kom også tyske rejeskibe ind, hvor besætningen fik vasket tøj og sengelinned, mens de lå i havn: "Men når du bor det samme sted, som du har forretning, så er det ikke altid folk respekterer lukketiden. Fiskerne kom

14 Kvindeliv.indd 256 02/10/2016 11.22

ofte ind på nogle ubekvemme tidspunkter, men var vi hjemme, så tog vi naturligvis imod deres vasketøj."

Blandt familierne i håndværkerområdet opstod nogle stærke venskaber. Flere var jævnaldrende, og de fik børn nogenlunde samtidig. Børnene legede sammen og løb ud og ind hos hinanden. Hvis det kneb, kunne man godt hjælpe hinanden i en snæver vending med at passe naboens forretningstelefon, når de var på en hårdt tiltrængt ferie: "Når vognmandens var på ferie, så stillede de telefonen om til mig, og så ekspederede jeg beskederne videre."

Kjolerne

Næsten samtidig med at Ella og Jens Otto Geertsen etablerede sig i håndværkerområdet, kom Mary Johanne og Folmer Nielsen som nævnt til med butikken Hanne Kjoler. De føjede dermed endnu en familie og en forretning til miljøet i dette aktive område på holmen.

Mary Johanne, som blev kaldt Hanne eller af den nærmeste familie blot Søster, havde interessen og håndelaget for at sy med i bagagen hjemmefra, fortæller Anna Ringgaard Meincke, der var søster til Hanne Nielsen. Deres mor syede familiens tøj, men hun syede også for fremmede samtidig med, at hun sammen med deres far passede et mindre landbrug på Ballerum.

Hanne Nielsens drøm om at få fod under eget sybord begyndte i et gartneri på Amager ved København. Her arbejdede Hanne og Anna en tid for at spare penge op, og det var i denne periode, Hanne tog kursus i tilskæring og erhvervede sig et næringsbrev med ret til at drive systue og butik.

Det nybyggede hus i Hanstholm rummede både bolig og systue, hvor der lidt efter lidt blev ansat tre-fire kvinder. Anna Ringgaard Meincke fik

Hanne Nielsen i gang med tilskæring af stof til en ny fin kjole. Hjem og virksomhed er tæt forbundet. Datteren Annette har også gang i et håndarbejde. (Privatfoto).

14 Kvindeliv.indd 257 02/10/2016 11.22

Travlhed i Hannes systue. Måske venter en festlig begivenhed, hvor byens fruer skal vise de nye selskabskjoler frem. (Privatfoto).

også arbejde i Hanne Kjoler. Der var stor travlhed på systuen i 1960erne, hvor det stadig var almindeligt, at byens damer fik syet deres festtøj. Hverdagstøjet kunne man få hjem fra Daells Varehus, eller man kunne købe det i Thisted. En stor del af børnetøjet syede kvinderne stadig selv dengang og købte eventuelt stoffet i Hanne Kjoler. Men det skete også, at kunderne selv kom med stof til den nye kjole, og som oftest kom de også med en idé om, hvordan kjolen skulle se ud. Så fik kunden lavet sit eget grundmønster med de vigtigste mål på, og derudfra blev selve modellen fremstillet i et tæt samarbejde. Anna Ringgaard Meincke husker især en kunde, som ofte fik syet kjoler af stof, hun havde med hjem fra Spanien. En anden kunde vendte tilbage hvert år for at få fornyet sin garderobe. Hun indlogerede sig på kroen i Hanstholm, og så skulle alt tøjet laves i løbet af de 14 dage, hun opholdt sig dér.

Datteren, Annette Buck, opholdt sig ofte på systuen, som var et spændende sted. Især når repræsentanterne, der solgte stoffer, kom på besøg. De mange stoffer af forskellige materialer og det flotte tilbehør i form af bånd, blomster og anden pynt kunne hun ikke stå for. Flere repræsentanter kom langvejsfra. En af dem - han var fra København - fik frokost med efterfølgende lille middagssøvn på familiens gæsteværelse.

Moden omkring 1970 dikterede mønstrede kjoler og megen pynt, så der blev syet blomster og pyntebånd i metermål på de lange selskabskjoler til eksempelvis havnemesterens kone eller fru Heiselberg. Der blev syet runde rollokanter, som var lavet af stof, der skulle vendes med en strikkepind. Alt dette arbejde foregik i hånden, og det skulle udføres med stor akkuratesse og omhu. Anna Ringgaard Meincke fortæller, at alle kjolerne var forskellige – ja, faktisk var der ikke to kjoler, der var ens. Hver kjole blev til gennem samtale mellem Søster og kunden. Selskabskjolerne kunne være korte eller lange, men som oftest var de lange. Flere blev knappet i ryggen med små knapper, og her fik datteren et job. Hun lærte at slå stof på knapperne med et dertil indrettet apparat. Knapperne kunne være bittesmå eller større – flade eller halvrunde. Dengang drømte Annette Buck om at gå i morens fodspor. Væggene i systuen blev pyntet med hendes mange tegninger af modetøj.

Kjolesalonen befinder sig sammen med mange andre mindre virksomheder i byens håndværkerkvarter. Hanne Nielsen leverer også stof og vejledning til de kvinder, der har mod på selv at sy deres kjoler. Annonce fra Velkommen til Hanstholm Kommune, 1971/1972.

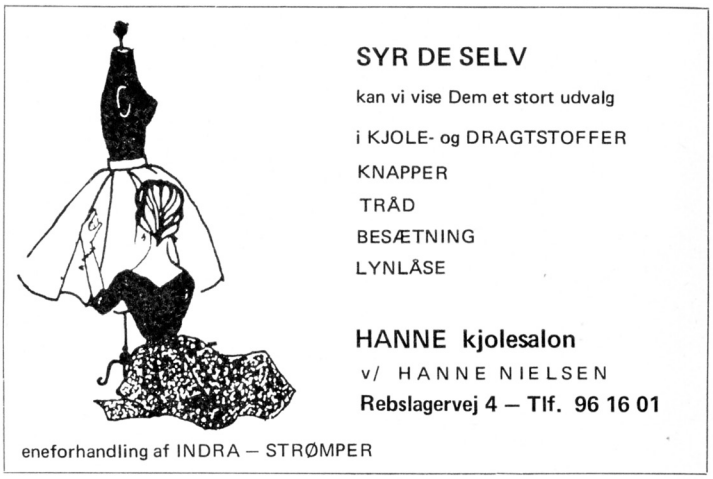

14 Kvindeliv.indd 258 02/10/2016 11.22

Det moderne kom til Hanstholm med et storcenter. Opvisning i 1970erne. Indkredset af kvinder, børn og julehjerter.

Hanne Nielsen var utrolig effektiv i sit arbejde, hvor lange arbejdsdage hørte til normen snarere end undtagelsen. Hun deltog i alle arbejdsfunktioner på systuen og varetog kontakten til kunderne og passede forretningen. Om aftenen blev der ordnet bestillinger og lavet regnskaber. Der var ikke meget tid til ferie, men det skete, at familien pakkede folkevognen og drog til Tyskland eller Østrig. Karakteristisk for Hanne Nielsen skulle hendes piger selvfølgelig have fine sommerkjoler til ferien – og de blev syet natten inden afrejsen.

Mester og Mor Alice

Alice Sørensen blev født i Hamborg under krigen. Da holmboerne måtte forlade Hanstholm i 1943, flyttede hendes forældre, Stinne og H. P. Hammer, til Hamborg. Efter krigen flyttede familien tilbage til Hanstholm og overtog H. P. Hammers forældres hus, hvor Alice voksede op. Hun fik mellemskole- og realeksamen i Thisted og derefter en læreplads i Tricotagehuset i byen. Senere vendte hun tilbage til Hanstholm og fik arbejde hos sin faster, Karen Munk Andersen, der drev Textilhuset.

Men Alice havde en særlig grund til at vende tilbage til Hanstholm, for her befandt barndomsvennen og kæresten Ivan sig. De blev gift i 1966 og besluttede, at Alice skulle stoppe i Textilhuset og blive hjemme for at passe børnene, mens de var små.

Ivan Sørensen havde lyst til at få sin egen forretning, og han var parat til at arbejde hårdt for at få den til at køre. En egenskab han allerede havde bevist og fået anerkendelse for af sin arbejdsgiver, som efterhånden også var parat til at sælge til Ivan. Alice havde stor forståelse for hans ambitioner og støttede ham. Hun var også parat til at overtage kontoret. Hun var ganske vist ikke kontoruddannet, men havde sin forretningsuddannelse med handelsskoleeksamen at trække på. I 1985 overtog de Hanstholm

Så er selskabskjolen anno 1975 klar til Stinne Sørensen. Oftest kom kunden selv med en idé til, hvordan kjolen skulle se ud. Så udarbejdede Hanne Nielsen et grundmønster med de vigtigste mål. Derefter blev modellen fremstillet i et tæt samarbejde. I dette tilfælde syet af Thaisilke, som familien havde med hjem fra Bangkok. (Foto: Museum Thy).

14 Kvindeliv.indd 259 02/10/2016 11.22

Alice Sørensen er datter af fiskeeksportør H.P. Hammer. Hun vokser op i Hanstholm, men tager realeksamen og bliver handelsudlært i Thisted. I 1966 bliver hun gift med Ivan Sørensen. I 1985 overtager de Hanstholm Smedie & Maskinfabrik. (Foto: Klaus Madsen, Museum Thy, 2016).

Smedie & Maskinfabrik – og en travl tid begyndte for Alice Sørensen: "Det var altid mig, der tog telefonen og skrev op, hvad kunderne ønskede. Når Ivan kom hjem, havde jeg ofte en lang liste med alle dem, han skulle ringe til. Han var som regel hjemme til middag. Men det skete jo også, at jeg måtte køre ud for at finde ham, så jeg kunne aflevere en måske vigtig besked."

Da Alice Sørensen begyndte på kontoret, var det med en gammeldags skrivemaskine og en regnemaskine ved siden af, men hurtigt rykkede EDB ind i kontorarbejdet. Det var en stor udfordring, og der måtte kurser til for at blive fortrolig med den nye teknologi, der efterhånden blev en stor hjælp, men i begyndelsen kunne give grå hår …

Hanstholm Smedie & Maskinfabrik handlede med Thisted Jernhandel, der stod i spidsen for indførelse af EDB blandt de større og mindre smedeforretninger i Thy. Alice Sørensen husker indkøringsfasen som hektisk: "Telefonen skulle jo også passes, og de kom løbende ude fra værkstedet: Vi har ikke flere handsker! Har du ikke en hovedpinepille? Jeg har fået en flis i min finger, og har du ikke en nål, Alice? Jo der var noget at se til, da vi gik over til EDB dér sidst i 80erne!"

Det var Ivan Sørensen, der havde den praktiske viden om alle 'dimserne', som blev brugt i virksomheden. Inde på kontoret kunne Alice komme i tvivl om, hvordan alle de forskellige skruer, gevind og pakninger, som hun havde i systemet, egentlig så ud, når de skulle registreres: "Der var

14 Kvindeliv.indd 260 02/10/2016 11.22

skruer med udvendig gevind og skruer med indvendig gevind og fittings til vand og varme – og så videre. Så var der rustfrie skruer, og der var galvaniserede. Bolte, der var 10 * 25, som jeg så skulle finde frem til, og der var mange som lignede – og hvilke var så de rigtige?"

Men efterhånden fik Alice Sørensen styr på de mest almindelige artikler og stregede dem ind. Hun opfandt sit eget system i systemet. Ivan var altid ude for enten at snakke med kunderne eller for at holde opsyn med arbejdspladserne. Virksomheden voksende, og den fik efterhånden store arbejder både lokalt i Thy og rundt i Jylland. Den deltog f.eks. i opførelsen af en stor forbrændingsanstalt i Lisbjerg nord for Aarhus. Det krævede, at Ivan var i tæt kontakt med opgaven, så han flyttede ned og boede i en campingvogn i næsten halvandet år. Alice måtte så styre aktiviteterne hjemme i Hanstholm. Som hun siger: "Det kan jo ikke nytte, at det derhjemme ligger stille, for så finder folk et andet sted i mellemtiden."

I begyndelsen var det 'at lave løn' ikke særlig kompliceret. Alice holdt regnskab med arbejdstimerne, og det blev afleveret i banken, der så tog sig af resten. Men på et tidspunkt måtte hun selv i gang med Dataløn, som igen var ikke så lidt af en udfordring.

Hanstholm Smedie & Maskinfabrik har uddannet mange lærlinge på værkstedet. Ivan Sørensen opmuntrede gerne de unge til at tage ud, prøve noget andet og få erfaringer andre steder. Der var dog alligevel mange, som senere vendte tilbage: "Så kom de og spurgte: Hvad så Mester - har du noget arbejde? Så var det gået op for dem, at de havde det meget godt hos Mester og Mor Alice."

Der har været op til 30 ansatte i firmaet, og Alice Sørensen fik i en periode hjælp til arbejdet af datteren Jette, der er kontoruddannet. De overdrog i 2008 Hanstholm Smedie & Maskinfabrik til en tidligere medarbejder, der var udlært i virksomheden.

Alice Sørensen fik tid til aktiviteter ved siden af arbejde og familie. Hun blev medlem af Søsterlogen i 1977, et engagement hun har lagt mange kræfter i som formand i en periode. Logen, der er et modstykke til mændenes Odd Fellow Loge, afholder julemarked, hvor indtægten går til sociale projekter og initiativer i lokalområdet som f. eks. Sognets Dagligstue og de blinde. Hun har sammen med døtrene været aktiv i spejderbevægelsen i Hanstholm i mange år. Og hun var med til at tage initiativ til dannelsen af Klitroserne, marineforeningens pigeklub. Navnet har de fra den nøjsomme og hårdføre plante på holmen.

"Hallo, Hanstholm!"

Birtha Johansen var leder af telefoncentralen i Hanstholm, der åbnede i december 1964. Den blev indrettet i Bent og Birthas nybyggede hus på Anemonevænget. Jydsk Telefon ville oprindeligt købe huset, men familien ønskede at blive boende, og centralen blev derfor indrettet i en del af det. Der kom imidlertid hurtigt så mange nye abonnenter i den driftige havneby, at telefonselskabet byggede til. Det er i dag familiens havestue.

Hanstholm – eller Hansted – havde i mellemkrigstiden haft sin egen cen-

14 Kvindeliv.indd 261 02/10/2016 11.22

Travlhed ved betjeningsbordet i Hanstholm Telefoncentral, der i 1964 bliver indrettet i en tilbygning til Birtha og Bent Johansens hus på Anemonevænget. Med op til 17 medarbejdere er telefoncentralen i en periode den største kvindearbejdsplads i 1960ernes Hanstholm.

tral på Bådsgårdsvej, men med evakueringen fra holmen i 1943 under den tyske besættelse blev den flyttet til Ræhr, hvor Chr. Christensen blev centralbestyrer. Der var imidlertid utilfredshed med, at de mange, der fik brug for at ringe til Hanstholm, da havnebyggeriet kom i gang, skulle ringe op til en ukendt lokalitet i Thy ved navn - Ræhr. Det kunne sognerådsformand, senere borgmester, Chr. Hansen, tale med om. Han var en af dem, der jævnligt var i kontakt med København.

Der var op til 17 medarbejdere tilknyttet centralen. Før fiskeindustrien voksede frem, var det den største kvindearbejdsplads, og ved havneindvielsen i september 1967 var centralen den største arbejdsplads på holmen efter Hanstholm-konsortiet.

I 1964 havde Hanstholm, inklusiv Ræhr, 235 abonnenter. Det var en fordobling i løbet af få år. Og det blev i løbet af kort tid til over 600. Der var travlt ved telefonerne og hos damerne ved betjeningsbordene på Anemonevænget. Der var dage og nætter, hvor det kunne være svært at følge med. Det gælder ikke mindst den februarnat i 1967, da russiske Tukan forliste i Nordsøen. "Det var en nat, man ikke sådan kan glemme," fortæller Birtha Johansen. "Bent var den ene af de to faste nattevagter på centralen, og jeg måtte op for at hjælpe ham med at ekspedere de mange samtaler, der skulle igennem. Det var, som om telefonbordene nærmest var glødende – puha!"

De mange nye abonnenter var først og fremmest knyttet til havnebyggeriet og til de nye virksomheder og forretninger, der flyttede til Hanstholm. I 1960erne var det ikke en selvfølge, at alle familier havde telefon. Bent Johansen fortæller, at de ikke selv havde telefon. Den fik de først, da Jydsk Telefon flyttede ind med deres central. Det var heller ikke nogen billig affære at få installeret telefon. Det kostede op til 1200 kr., og det var mange penge for en almindelig familie.

På en telefoncentral i 1960erne bestod arbejdet ikke blot i at knytte de

14. september 1971 træder automatiseringen i kraft. De mange ansatte telefonistinder bliver arbejdsløse. Repræsentant for Jysk Telefon takker Birtha Johansen for den svundne tid.

14 Kvindeliv.indd 262 02/10/2016 11.22

Kvinder til magten. 1975 er internationalt kvindeår. Måske er det anledningen til, at fem kvinder overtager ejerskabet af Hanstholm Bio. Mændene har pligtskyldigt lovet at påtage sig praktiske arbejdsopgaver i forbindelse med biografdriften. Ægteparrene er fra venstre: Birgit og Erik Thomsen, Gudrun og Aage Ebbesen, Inga og Bent Langhoff, Bente og Ernst Hansen og Bente og Ejnar Nielsen.

forskellige abonnenter sammen. Når det drejede sig om udenbys samtaler, skulle det noteres ned på små kuponer, der hver måned blev sendt videre til Jydsk Telefon i Aarhus, hvorfra regningerne til abonnenter så blev udskrevet. Fra Hanstholm var der en livlig udenbys trafik. Bent Johansen var ofte på posthuset med fem-seks kasser med disse kuponer. Blot en opringning til f. eks. Nors krævede en kupon!

På centralen kunne man følge den store taxa-aktivitet, der især foregik, når fremmede kuttere landede fisk i Hanstholm - og blev i havnen, måske på grund af dårligt vejr. Så fik de fem-seks taxa-vognmænd travlt. Hanstholm havde i forhold til størrelsen flere værtshuse, kro og hotel. Der var også ture til Thisted, Thy-lejren og til Aalborg.

Tirsdag 14. september 1971 indhentede de moderne tider telefoncentralen på Anemonevænget i Hanstholm. Præcis på slaget 13 blev forbindelsen afbrudt, telefondamerne arbejdsløse og automatiseringen trådte i kraft.

En time senere inviterede Jydsk Telefon alle damerne og teknikerne bag overgangen til automatikken til 'festligt samvær' på Hotel Hanstholm. Her blev personalet takket af repræsentanter for telefonselskabet for den tid, de havde været på centralen, og de håbede, at det var muligt for hver enkelt at finde nyt arbejde og især, at der ville komme noget ud af det 100 timers kursus, som Jydsk Telefon havde tilbudt damerne. En repræsentant for de jyske telefonistinder fandt det også glædeligt, at nogle af damerne i Hanstholm havde taget imod kursustilbuddet, "for som telefonister ved vi, at vi bliver nødt til at tilpasse os et moderne samfund."

Og Birtha Johansen? Hun uddannede sig til sygehjælper og kom gennem sit mangeårige virke her til at følge udviklingen på holmen fra en helt anden vinkel end ved betjeningsbordet derhjemme på Anemonevænget.

14 Kvindeliv.indd 263 02/10/2016 11.22

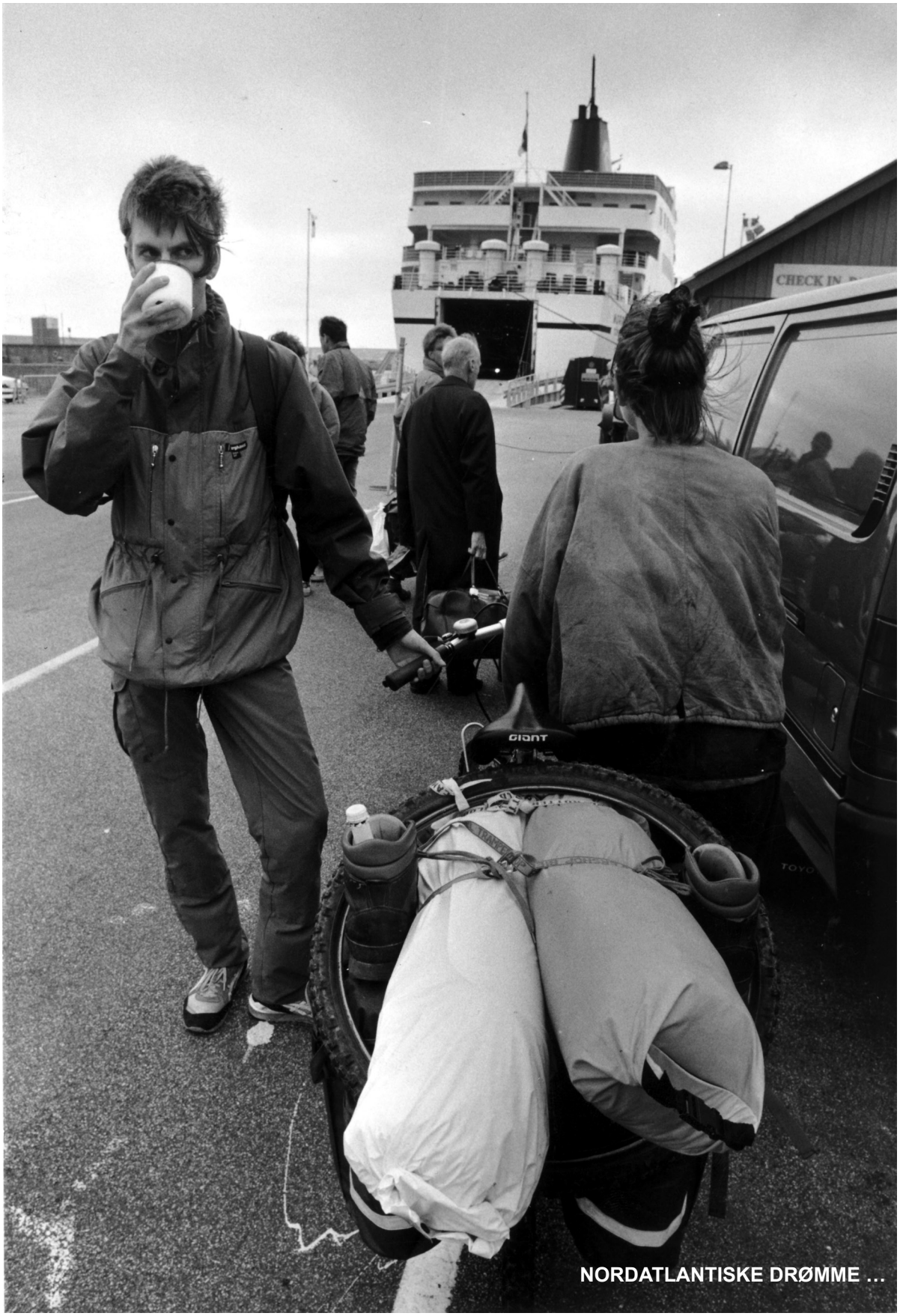

NORDATLANTISKE DRØMME …

14 Kvindeliv.indd 264 02/10/2016 11.22

15 GRÆNSER FOR VÆKST

"Lige neden for Hanstholms industrikvarter har vi en havn med syv en halv meters dybde, så eksportbåde på op til 8.000 tons kan gå til kaj i den. Kan de herrer fabrikanter og eksportører da ikke se, at der er mange penge at tjene i at lægge en eksportvirksomhed her i byen med havn uden for døren og den korteste vej til en lang række udenlandske storhavne?" Bemærkningen faldt i 1970 i Hanstholm Erhvervsråd, der var blevet dannet et halvt år tidligere. Den ramte med stor præcision den udfordring, det nye bysamfund på holmen stod overfor. Det var nu, samfundseksperimentet skulle stå sin prøve. De visionære armbevægelser havde været meget store, især i de første år efter havnelovens vedtagelse. Artikel efter artikel var blevet skrevet om et dynamisk bysamfund, der i 1970 ville rumme mindst 5.000 og måske endda 10.000 indbyggere. Erhvervsfolkene rundt om bordet i det nye råd kunne konstatere, at det faktiske indbyggertal i bysamfundet her i 1970 var 1570.

Meget var udrettet. Havnen var nu færdigbygget i overensstemmelse med de rammer, loven havde afstukket. Fiskerierhvervet var for alvor ved at komme i omdrejninger, en række serviceanlæg var bygget i havneområdet. To fiskemelsfabrikker, en filetfabrik og et rejepilleri behandlede de råvarer, fiskerne leverede. En ny by var vokset frem oppe på holmen. Et moderne bycenter var under planlægning. En ny skole var bygget. Vejanlæggene stærkt forbedrede. En lufthavn ved Tved var ved at blive anlagt, så afstanden til beslutningstagerne - og pengekasserne - i København nu ville blive reduceret til en time.

Hanstholm Erhvervsråd bliver dannet i november 1969. Opgaven er at udnytte trafikhavnens muligheder og sikre en bred erhvervsudvikling. Her ses rådets medlemmer ved en rundbordskonference i 1970. Fra venstre: købmand Gunnar Nielsen, bankbestyrer Niels Jensen, skotøjshandler Gunnar Møller Jensen, ingeniør Per Kristensen, bankbestyrer Harald Jensen, tømrermester Hans Bak og auktionsmester Ib Holm Sørensen.

15 Grænser for vækst.indd 265 02/10/2016 11.23

Havnebyggeriet og de tilhørende anlægsarbejder havde indtil nu været den motor, der drev udviklingen frem. I sig selv var den færdige havn blot et trafikmiddel. Den åbnede for muligheder, men kunne ikke selv skabe vækst. Udfordringen i 1970 var, at det var nu, det erhvervsliv skulle udvikles, der kunne skabe det store dynamiske bysamfund, planlæggerne havde stillet i udsigt.

Hanstholm Havn var i overensstemmelse med lovens ord bygget som en kombineret trafik- og fiskerihavn. Det nyoprettede erhvervsråd så det som sin primære opgave at skubbe nye virksomheder i gang. Formanden var den unge ingeniør Per Kristensen, der i 1963 havde åbnet en rådgivende virksomhed i Ræhr. Han var ikke et øjeblik i tvivl om, at udnyttelsen af trafikhavnen var afgørende, "så vi simpelthen ikke bliver afhængige af fiskeriet. Den eksisterende industri er jo mere eller mindre knyttet til fiskerierhvervet med et ret ensidigt erhvervsmiljø som resultat. I Hirtshals og Skagen kan man tale med om, hvor følsomt et sådan bysamfund kan være over for konjunktursvingninger. Passager- og godstrafik kan tiltrække olieanlæg. Hvorfor sejle helt til Aalborg, når Hanstholm har en havn, der aldrig fryser til? Den godstransport, vi venter over havnen, kan utvivlsomt udvikle sig til containertrafik."

Der var endnu ikke råd til at ansætte en erhvervschef. Det blev der først i 1980, da Robert Madsen blev ansat og et erhvervskontor oprettet. Rådets medlemmer gik derfor selv i aktion, pløjede søndagsavisernes annoncetillæg igennem og tog kontakt i øst og vest. I rådet var man meget

Ingen kan være i tvivl om, at fiskeeksportørerne er en central erhvervsgruppe i Hanstholm. Her er de fleste af havnens opkøbere og fiskeeksportører i 1970 stillet op bag de friske fisk, det hele handler om. Fra venstre: Jeppe Andersen, Chr. Eriksen, Erik Christensen, Martin Lauritsen, Svend E. Christoffersen, Orla Nielsen, Harry Mulbjerg, Lars P. Kruse, Erling Grønkjær og H.P. Hammer.

15 Grænser for vækst.indd 266 02/10/2016 11.23

opmærksom på egnsudviklingslovens muligheder, men måtte også erkende, at det var op ad bakke. "Jeg tror godt, vi kan fastslå, at det er svært at trække industri til Hanstholm," lød det fra Per Kristensen.

Ved de kommunale skriveborde herskede der fortsat optimisme, men den var måske lidt mere afdæmpet end i 1960erne. Da kommunaldirektør Svend Rasmussen i 1973 kiggede i krystalkuglen, gav det følgende resultat: "Jeg tror ikke på, at udviklingen vil få eksplosiv karakter i de kommende 10 år. Hanstholm bliver ikke et nyt Esbjerg på 20 år. Den rolige udvikling, således som vi hidtil har oplevet den, vil også være at foretrække. Om ti år vil der formodentlig være 4000-5000 indbyggere i selve havnebyen, og forhåbentlig har vi den færgeforbindelse til Norge, som erhvervsrådet har arbejdet så energisk men forgæves for. Hertil må så føjes håbet om, at kommunen får en saltvandsindsprøjtning gennem et eller andet meget stort projekt."

Borgmester Chr. Hansen anlagde også en mere afdæmpet tone: "Siden havnen blev færdig, og fiskerne begyndte at gøre deres del af havneanlægget til en velproportioneret succes, har meget af diskussionen jo drejet sig om, hvorvidt fiskeindustrien skulle have en fortrinsstilling i forhold til anden industri. I vurderingen heraf finder jeg det rimeligt at sammenligne Hanstholm med Hirtshals. Her findes der i virkeligheden ikke ret megen anden industri end den, der er knyttet til fiskeriet. For mig kan der ikke være nogen tvivl om, at vi i Hanstholm først og fremmest skal bygge fremtiden på fiskerihavnen og fiskeindustrien. På længere sigt tror jeg, forholdet mellem Hanstholm og Thisted vil udvikle sig som forholdet mellem Hirtshals og Hjørring: I Hanstholm ligger de industrier, der er knyttet til fiskeriet eller til trafikhavnen, mens al anden industri placerer sig i Thisted."

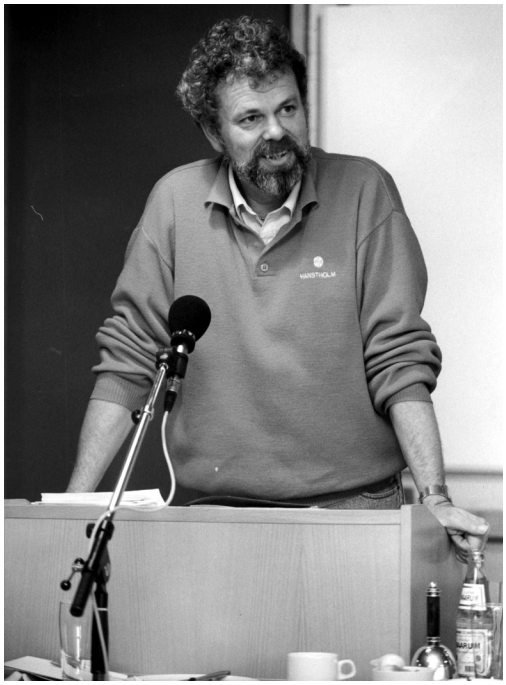

Peter Sand Mortensen på talerstolen i 1993. Efter en opvækst i Klitmøller og nogle år i langfart bliver han ansat ved havnebyggeriet i Hanstholm. Fra 1970-2005 formand for SiDs Hanstholmafdeling. Desuden medlem af Hanstholm Kommunalbestyrelse 1975-1981. Han arbejder aktivt for en bred erhvervsudvikling, der kan sikre SiD-medlemmernes beskæftigelse.

Helt andre toner lød der fra Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbunds fagforeningskontor. Her var Peter Sand Mortensen i 1970 blevet formand for Hanstholm-afdelingen, der i disse år voksede til omkring 400 medlemmer. Han varetog deres interesser med betydelig handlekraft. Efterhånden som nye virksomheder dukkede op - oftest med tilknytning til fiskeriet – sørgede han for, at der blev indgået overenskomst, der sikrede DASF-medlemmerne gode løn- og arbejdsvilkår.

Den store udfordring var at sikre ny beskæftigelse for de mange ufaglærte, efterhånden som havnebyggeriet blev afsluttet. Han kunne i april 1971 konstatere: "Vi har i øjeblikket 150 mand gående arbejdsløse, og heraf har i hvert fald de 90 ingen mulighed for at få arbejde inden for den nærmeste fremtid. Vi har kun to fiskemelsfabrikker og fire fiskeindustrivirksomheder – det er alt. I virkeligheden er situationen mere alvorlig, end vore arbejdsløshedstal fortæller, for vi har jo også mange ikke-forsikrede arbejdsløse."

For Peter Sand Mortensen var det afgørende problem, at "vi bruger i

15 Grænser for vækst.indd 267 02/10/2016 11.23

virkeligheden ikke Hanstholm Havn til andet end at lande fisk i, og det vil sige, at man kun udnytter den halvt. Trafikhavnen ligger øde hen." Hans kritik gav genlyd i landsdækkende medier: "Staten har skabt ny fattigdom med havnefiasko i Hanstholm," lød det i den socialdemokratiske landsavis, Aktuelt. Han krævede først og fremmest statslige investeringer i trafikhavnen i form af kraner og pakhuse.

Peter Sand Mortensen arbejdede for bred og stabil beskæftigelse af de mange ufaglærte, der i løbet af 1960erne havde slået sig ned i Hanstholm. Derfor var han på linje med erhvervsrådet i bestræbelserne på at tiltrække en bred vifte af industrivirksomheder og i den forbindelse hente støtte fra egnsudviklingsmidlerne.

Krise og arbejdsløshed

Den vedholdende sæsonbetingede ledighed blandt egnens arbejdsmænd havde været et afgørende argument bag havneloven i 1960. Egnsudvikling og industrialisering var det greb, der skulle skabe vækst og velstand i Thy og i det øvrige Nord- og Vestjylland. Det var derfor, lovgiverne havde besluttet at investere ikke blot i en fiskerihavn, som fiskerierhvervet havde krævet gennem generationer, men også i en trafikhavn. Den skulle sikre, at havnen blev et vækstlokomotiv, der skabte beskæftigelse og dynamisk udvikling langt ud over fiskerierhvervet og dets følgevirksomheder.

Da havnen - med fem års forsinkelse - stod helt færdig i 1970, var der fortsat god grund til at tro på denne strategi. 1960ernes stærke økonomiske vækst var fortsat i live ikke blot i Danmark, men i hele den vestlige verden. Der var ganske vist krisetegn. Man talte om en 'overophedning' af økonomien. Byggeaktiviteten var voldsom stor. Der var knaphed på materialer og arbejdskraft. Man døjede med høj inflation og havde svært ved at styre den ekspanderende offentlige sektor. Men ingen - heller ikke i Hanstholm - havde forudset det voldsomme økonomiske omslag, der indtraf med oliekrisen i oktober 1973. Den blev begyndelsen til en lang-

Det unge Hanstholm har fire pengeinstitutter. De er filialer af henholdsvis Handels- og Landbrugsbanken, Sparekassen Thy, Andelsbanken og Den danske Landmandsbank. Bankfilialerne spiller en aktiv rolle i havnens og byens erhvervsudvikling. Her ses bankbestyrer Harald Jensen i den 'stafetbutik', Den danske Landmandsbank bor i indtil åbningen af Hanstholm Centret i 1974.

15 Grænser for vækst.indd 268 02/10/2016 11.23

Endnu en Hanstholm-drøm bliver til virkelighed. I september 1970 åbner Thisted Lufthavn. Prins Henrik fører saksen, flankeret af Thisteds borgmester, Holger Visby, og Hanstholms borgmester, Chr. Hansen.

strakt økonomisk krise, der varede til ind i 1990erne. Erhvervsudvikling og vækst i det nye Hanstholm kom til at udfolde sig i skyggen af denne krise. Det er den grundlæggende forklaring på, at der kom ret snævre grænser for vækstmulighederne i den nye havneby. Oven i den generelle lavkonjunktur kom så den særlige krise og de mange restriktioner, der ramte fiskerierhvervet fra 1975.

Men drømmen om Hanstholm var fortsat livskraftig, og det kom ikke til at skorte på erhvervspolitiske initiativer i både kommunalbestyrelse, erhvervsråd og fagbevægelse. Men det hele kom til at foregå i modvind og op ad bakke. Jævnligt blev man mindet om, at Hanstholm ikke var alene. Konkurrencen blev benhård mellem de nordvestjyske kommuner om at tiltrække virksomheder og ikke mindst mellem vestkystens havne om aktiviteter.

Målt på to ret afgørende parametre, befolkningstilvækst og beskæftigelse, lykkedes det ikke at skabe den dynamiske udvikling, de fleste havde forventet. Det nye samfund på holmen voksede endnu op gennem 1970erne, men befolkningstallet i Hanstholm by stabiliserede sig i 1980 omkring 2500, og fra midten af 1990erne begyndte en tilbagegang.

Den manglende vækst i bysamfundet var imidlertid ikke kun betinget af de økonomiske konjunkturer. Der var opstået en ny form for mobilitet. Bilen var blevet hvermandseje, og man kunne dermed arbejde i Hanstholm uden at bo der. Og det var der faktisk mange, der gjorde. En amtslig undersøgelse påviste i 1980, at der var 3205 arbejdspladser i Hanstholm Kommune. Men antallet af bosiddende på arbejdsmarkedet i kommunen var kun 2872. Denne overvægt af arbejdspladser holdt sig i de følgende årtier. Forklaringen er, at en del af arbejdskraften boede i andre bysamfund eller har haft hjemme på mindre landejendomme, som de passede i fritiden. De ville gerne tjene penge 'i fisken', men så ingen grund til at bosætte sig i Hanstholm.

15 Grænser for vækst.indd 269 02/10/2016 11.23

Det var på flere måder et ustabilt arbejdsmarked, der kom til at præge havnebyen. Med krisen fra 1973 vendte den konjunkturbetingede arbejdsløshed tilbage. Blandt de forsikrede lønmodtagere i Hanstholm Kommune var den til ind i 1990erne på godt 10 pct. - lidt højere end landsgennemsnittet - men blandt de ufaglærte mænd og kvinder var den i perioder over 30 pct. på årsbasis. I de første år af 1990erne befandt de ufaglærtes ledighed sig på omkring 20 pct. i hele perioden med meget store sæsonbestemte udsving, der var betinget af dels vejrliget, dels de skiftende vilkår for fiskerierhvervet.

Antallet af kvinder på arbejdsmarkedet var i begyndelsen af 1970erne usædvanligt lavt i Hanstholm. Af de 2527 beskæftigede i kommunen i 1971 var der kun 497 kvinder. Her blev fiskeindustrien den afgørende mulighed for, at kvinderne - som i det øvrige Danmark - kunne blive erhvervsaktive. Også for kvinderne var beskæftigelsen særdeles ustabil. Man talte direkte om en 'daglejerordning', hvor beskæftigelsen svingede fra dag til dag, alt efter hvor mange fisk, virksomhederne fik tilført. Kvinderne i Hanstholm blev så at sige industriarbejdere på deltid.

Den helt store udfordring for det unge Hanstholm blev derfor en bedre udnyttelse af trafikhavnen og en bred industriel udvikling, der kunne sikre en mere stabil beskæftigelse og tiltrække nye borgere og dermed skabe vækst i lokalsamfundet.

Det sorte guld

"Vi må prøve at tænke stort. Prøve at bane vej for helt store industrivirksomheder, der ligefrem kan tage byen under sine vinger. Jeg ved, at der i vinter var optræk til, at Hanstholm var blevet stedet, hvor de kæmpemæssige olietanke til de norske olieboringer i Nordsøen skulle bygges.

Som led i de mange bestræbelser på at tiltrække offshore-aktiviteter tilbyder anpartsselskabet Hanstholm Invest i 1983 at etablere en 'Offshore Supply Base' på havneområdet. Havnerådet takker nej med den begrundelse, at fiskeriet havde brug for al den plads, fiskerne kunne få. Fra venstre ses Poul Bertelsen, Sparekassen Thys afdeling i Hanstholm, erhvervschef Robert Madsen og projektleder Peter Mortensen fra HM Gruppen i Thisted.

15 Grænser for vækst.indd 270 02/10/2016 11.23

Det glippede, men der kan på længere sigt tænkes andre følger af olie- og gasboringer i Nordsøen".

Det var den vision, civiløkonom Vagn Asbjørn Hansen mødte op med. Han var - ifølge den lokale avis - "handelsrejsende i industribetrængte byer," og nu var han også blevet engageret af Hanstholm. Bag visionen havde han den nøgterne konstatering, at "det var lidt af en kunst at få tæmmet Vesterhavet med betonmoler. Det bliver en større kunst at få 'Den grønne by ved det blå hav' til at fungere som et økonomisk samfund med 25000 sjæle."

Vagn Asbjørn Hansen var ikke ene om at tænkte i olie. Allerede i 1957 havde Cheminova-direktøren Gunnar Andreasen i pjecen 'Vestjyllands fremtid' oprullet et panorama med et stort olieraffinaderi ved den havn, han mente ville blive nøglen til Vestjyllands udvikling.

I 1969 tog Dansk Undergrund Consortium (DUC) for alvor fat på boring efter naturgas. Boreplatformen Mærsk Explorer blev anbragt i en position 35 km nord for Hanstholm. Når det var dårligt vejr, gik forsyningsskibet ind i Hanstholm Havn. Basishavnen for aktiviteterne i Nordsøen var ellers Esbjerg. Der var al mulig grund til, at Hanstholm fulgte hele denne udvikling med stor opmærksomhed. I 1972 udtalte direktør Ib Kruse, A.P. Møller-Mærsk, at det endnu var for tidligt "at underkaste perspektiverne for Esbjerg og Hanstholm en vurdering. Foreløbig bruger vi Esbjerg Havn som base for forsyningerne, fordi den ligger mest centralt i forhold til boreplatformen, men med øget aktivitet og med produktionsudvidelser vil måske begge havne komme ind i billedet".

I 1973 blev to nybyggede A.P. Møller-forsyningsbåde faktisk indregistreret i Hanstholm. Ved navngivningen overrakte borgmester Chr. Hansen Hanstholms visionære byplan til rederiet. Skibene blev dog hurtigt udlejet til opgaver ved Nordafrikas kyst - og fik aldrig brug for Hanstholm Havn.

Med oliekrisen i oktober 1973 blev interessen for DUCs aktiviteter i den danske del af Nordsøen voldsomt forøget. Den forhenværende socialdemokratiske trafikminister Jens Kampmann bebudede i 1974 et forslag i Folketinget om bygning af et statsligt olieraffinaderi, hvor han 'af egnsudviklingsmæssige grunde' direkte pegede på Hanstholm. Forslaget blev omgående fulgt op af en henvendelse fra Chr. Hansen til trafikministeren i den siddende Venstre-regering. Det var ingen ringere end dén Kr. Damsgaard, der i 1950erne havde hørt til havnens ivrigste forkæmpere på Christiansborg. Også Anker Jørgensen, der i 1973 havde afsluttet sin første periode som statsminister, blev mobiliseret i sagen. Den politiske interesse for bygning af et statsligt olieraffinaderi viste sig imidlertid at være ganske lunken. Det var udbygning af kraftværker, herunder brug af a-kraft, der i de år blev opfattet som den vigtigste energipolitiske opgave.

Kapløbet om at få status som forsyningsbase for aktiviteterne i Nordsøen fortsatte. SiD – som DASF nu var kommet til at hedde – spillede ud med en henvendelse til en række norske virksomheder om at etablere sig i Thy og på Mors ud fra den tanke, at Hanstholm skulle være forsyningshavn for olie- og gasudvindingen i det norske Ekko Fisk felt. Den danske

15 Grænser for vækst.indd 271 02/10/2016 11.23

egnsudviklingsstøtte kunne her komme i spil. Hanstholm Kommune gik aktivt ind i bestræbelserne, og en deputation med Chr. Hansen og Svend Rasmussen i spidsen besøgte Oslo, Bergen og Stavanger. Nordmændene blev nok lidt overraskede. De havde knap nok bemærket, at der var kommet en storhavn ved Hanstholm. Måske var de heller ikke så imponeret. Vanddybden i Hanstholm kunne ikke konkurrere med Stavanger og de andre norske forsyningshavne.

Med støtte fra egnsudviklingsdirektoratet blev et engelsk konsulentfirma engageret til at undersøge Hanstholms muligheder inden for olieindustrien. I chartret fly drog en delegation med Chr. Hansen i spidsen til Skotland for at forhandle med det britiske verdensfirma B.O.C., der drev offshore-baser i Aberdeen og Peterhead, og der blev skaffet midler til at lade firmaet foretage en nøjere undersøgelse af mulighederne for at bruge Hanstholm til offshore-aktiviteter.

Senere i 1974 deltog Hanstholm i en stor offshore-messe i Aberdeen. Efter hjemkomsten konkluderede Svend Rasmussen: "Den vigtigste erfaring er den, at den almindelige offshore-industri er ved at være mættet. Der er utroligt mange om dette enorme marked. Hanstholms chancer ligger derfor i, at vi kan tilbyde offshore-branchen specialiteter, og dem vil vi nu lede efter med lys og lygte". En rapport konkluderede samtidig, at Hanstholm Havn på mange måder var velegnet som forsyningsbase, men med hensyn til de danske felter i Nordsøen var Esbjerg allerede godt i gang med at håndtere opgaven, og i Norge var der allerede investeret meget i forsyningsanlæg i Bergen og Stavanger. Her skulle man ikke undervurdere den norske nationalisme. Hanstholms eneste mulighed var at være på vagt over for udviklingen og måske etablere nogle reparationsfaciliteter for forsyningsskibe.

Bestræbelserne på at gøre Hanstholm Havn til base for offshore-aktiviteter fortsatte ind i 1980erne, ikke mindst stimuleret af nogle prøveboringer, som Norsk Hydro og Statoil i 1986 fik koncession på i et felt kun 40 kilometer nord for Hanstholm. Et anpartsselskab, Hanstholm Invest, arbejdede aktivt for at tiltrække offshore-aktiviteter, men fiskerne gav klart til kende, at fiskeriet efterhånden fyldte så meget i havnen, at der næppe var plads til mere omfattende forsyningsaktiviteter, og Havnerådet gav Hanstholm Invest afslag på en ansøgning om råderet over den vestlige del af havnearealerne.

I 1987 kunne Statoil melde, at Felicia-boringen nord for Hanstholm ikke havde ført til fund af olie eller naturgas. Hanstholms olieeventyr lod vente på sig. Stærke kræfter satte en dagsorden, der ikke stod Hanstholm på, og på hjemmebanen var fiskerierhvervet hele tiden skeptisk og på vagt. Fiskerne opfattede det sådan, at havnen først og fremmest var deres. Formanden for Dansk Metalarbejderforbunds afdeling i Thy, Per Jensen, var i 1987 meget direkte i sin kritik af erhvervsudviklingen i Hanstholm: "Jeg tror, Hanstholm har forspildt sin chance i denne omgang. Løbet er kørt. Men alligevel skal man prøve at få en industri til byen, der ikke er direkte afhængig af fiskeriet." Han anklagede samtidig Hanstholm for at satse alt for ensidigt på fiskeriet og tilføjede: "Det er da forståeligt, at de ikke er så

15 Grænser for vækst.indd 272 02/10/2016 11.23

En tidlig mandag morgen i juni 1979 er Viborg Amts Vejvæsen i gang med at opstille skilte, der kan vise vej til den nye færgeforbindelse til Norge. Alle skilte har forsynet Kristiansand med et ekstra 's' – som ingen i amtet i øvrigt vil tage ansvaret for.

begejstrede, men det kan til gengæld give bagslag senere, hvis den nuværende erhvervsstruktur fastholdes."

Vejen til Kristiansand

'Kristianssand' stod der med et ekstra s på de flunkende nye vejskilte, der i foråret 1979 blev stillet op af Viborg Amt ved forskellige indfaldsveje til Hanstholm, og 11. juni blev den nye færgerute Hanstholm-Kristiansand indviet.

Det blev en festdag i Hanstholm. Skolebørnene havde fået fri, og flere tusinde flokkedes på havnen. Der var lurblæsende Frederikssund-vikinger, norske folkedansere og en række honoratiores, der holdt taler. Stiftamtmand Fl. Martensen-Larsen erindrede om gamle dages skudefart til Sydnorge og vovede den spådom, at "Hanstholm, som ligger midt mellem Nordkap og Gibraltar, vil blive et centrum for hele Europas vestkyst. Og samtidig stedet, hvor man kan få serveret den bedste pighvar."

Der var store forventninger knyttet til den nye rute. Advokat Thorkild Jacobsen fulgte som juridisk rådgiver det forberedende arbejde tæt. Han erindrede de store drømme, der var knyttet til ruten: "Gamle og nye visioner fik næring. Således jernbanevisionen og visionen om, at den nye hovedvej A26 til Aarhus ville betyde, at Aarhus orienterede sig mod fugleflugtlinjen over Skagerrak. Der var klart nok også forventninger om økonomisk gevinst hos de lokale erhvervsdrivende. Den gamle guldgraver-klondike-stemning gav sig naturligvis også til kende. Vigtig var imidlertid også forventningen om menneskelige venskabskontakter. Kulturel udveksling og samarbejde tværs over hav. Over hele byen hvilede en stemning af, at noget væsentligt var ved at tage sin begyndelse."

Den nye færgeforbindelse kom på ingen måde af sig selv. Som på det olieindustrielle område havde både kommune og erhvervsråd arbejdet ihærdigt på at etablere kontakter og overtale investorer. Også her med fiskerierhvervet lidt skeptisk på sidelinjen. Færger er pladskrævende.

I 1976 engagerede Hanstholm Kommune en ekspert, direktør Rudolf

15 Grænser for vækst.indd 273 02/10/2016 11.23

Tyvstart på forbindelsen til Norge. To år før den første færge sejler fra Hanstholm, baner to tyske tvillingbrødre, Jürgen og Manfred Charchulla, vejen på et twin-surfbræt. De klarer strækningen på 110 km. på 17 timer. En verdensrekord. Springende vind og perioder med vindstille og tåge skaber dramatik under den lange sørejse.

Bier fra konsulentfirmaet Inter Ferry, til at vurdere Hanstholms muligheder som kommende færgeby. Han konkluderede, at "muligheden for rentabel færgefart på Hanstholm Havn er til stede, men der knytter sig væsentlige risici til projektet, og selv om der kan være positive overraskelser, er de negative faktorer i flertal. Projektet bør kun realiseres, hvis der står en kapitalstærk gruppe bag, som tror på idéen - og som har råd til at tro på den." Han forudsagde, at en kommende færgerute skulle drives med underskud i de første år.

Beliggenheden var Hanstholms stærkeste kort. Afstanden til Kristiansand var 63 sømil. Til Hirtshals var den 72 sømil. Dertil kom, at Hanstholm befandt sig 40 km. længere 'nede' i Jylland.

Det var Hirtshals, der var den alvorlige konkurrent. Denne 'søster til Hanstholm' - som Chr. Hansen udtrykte det - havde allerede en indar-

Efter adskillige års bestræbelser kan en stolt borgmester Chr. Hansen sammen med skibsreder Karl Mosvold i april 1979 præsentere aftalen om den nye færgerute mellem Hanstholm og Kristiansand.

15 Grænser for vækst.indd 274 02/10/2016 11.23

11. juni 1979 er en stor dag for hele Thy, og i Hanstholm er der folkefest. Alle skolebørn har fri. Færgeruten Hanstholm-Kristiansand bliver indviet. Den otteårige Claus Harbo er klar til at føre saksen, og et øjeblik efter vil Frederikssund-vikingerne trutte i lurerne.

bejdet færgeforbindelse til Kristiansand, der daterede sig helt fra 1937. Denne rute blev drevet af rederiet Fred. Olsen Lines, der ikke var interesseret i konkurrence fra en Hanstholm-rute. "Besejlingsforholdene på Hanstholm har hidtil ikke været forsvarlige," lød rederidirektørens kommentar til Rudolf Biers rapport.

Den gamle diskussion om Hanstholm som en farlig havn var blusset

15 Grænser for vækst.indd 275 02/10/2016 11.23

I juni 1980 får skolebørnene atter en fridag. Nu skal ruten Hanstholm-Kristiansand indvies igen. Denne gang med Fred. Olsen Lines som reder.

op igen i forbindelse med færgeplanerne. Beretninger om farlige situationer blev hentet frem, og ikke mindst Brda-forliset i 1975 havde gjort et stort indtryk.

Besejlingsproblemet blev senere afvist af havnechef Chr. Christiansen, der henviste til, at "vi fører vejrstatistik i Hanstholm, og jeg vil på én hånd kunne tælle de dage i året, hvor Norges-færgen ikke vil kunne komme ind. På samme måde som mange andre færgeruter bliver aflyst, når vejret er hårdt." Havnemesterens opfattelse kom til at holde stik. Kun sjældent var der indsejlingsproblemer, selv med ganske store færger. I løbet af tiåret fra 1979 til 1989 blev mindre end 10 anløb aflyst.

I foråret 1979 gik den sædvanlige duo, Chr. Hansen og Svend Rasmus-

Hanstholm Havn kan være en udfordring. På grund af højvande og kraftige dønninger er det en augustdag i 1980 nødvendigt at hejse bilerne i land fra Christian IV. Det er uforsvarligt at anvende den sædvanlige rampe.

15 Grænser for vækst.indd 276 02/10/2016 11.23

Opmarchfelter med lange køer af biler og campingvogne en sommerdag i 1995. Tusinder af mennesker i feriehumør passerer gennem havnen, og de handlende i centret kan mærke det på omsætningen. Hanstholm er gennem 1980erne og 1990erne kendt som færgehavn.

sen, i realitetsforhandlinger med skibsreder Karl Mosvold, der havde indgået en brugeraftale med 35 norske transport- og speditionsfirmaer om godstransport fra Vestnorge til Danmark. Baggrunden var den økonomiske vækst i Vestnorge på grund af olieaktiviteterne. Disse firmaer var utilfredse med Fred. Olsen Lines, og Mosvold Shipping spillede ud med et pristilbud, der lå 30 pct. under priserne på Hirtshals-ruten. Oven i det kom så gevinsten i sejltid og køretid i land.

Forhandlingerne førte til oprettelse af et nyt færgeselskab Scan Line I/S. 20 pct. af aktiekapitalen skulle skaffes fra dansk side. Til formålet blev Hanstholm Erhvervsfond oprettet, og lokale pengeinstitutter bidrog til aktietegningen. Den nødvendige rampe til færgen blev finansieret af Viborg Amt og Hanstholm Kommune, og der blev chartret en mindre færge med plads til 250 passagerer og 150 personbiler. Den blev omdøbt til Hanstholm.

Den nye færgerute lignede en succes. Den første måned blev der fragtet 10.000 passagerer over Skagerrak. Lidt malurt i bægeret blev skænket af Jyllands-Posten, der midt i juli leverede en hård kritik af ruten under overskriften: "Slem sørejse for dem, der vil billigt til Norge." Neden under kunne man læse: "Søsyge og minimal komfort på det mindre gode skib Hanstholm, der er en hån mod passagererne." Den gode belægning fortsatte imidlertid, og trods voldsomt stigende oliepriser gav sommersæsonen et overskud på 2,7 mio. kr.

Fred. Olsen Lines havde i 1976 sagt nej tak til et tilbud om at betjene ruten Kristiansand-Hanstholm. Nu gik de aktivt ind i priskrigen og tilbød vognmændene samme lave pris som Scan Line. Det fik især mange danske vognmænd til at vende tilbage til Hirtshals-ruten. Efteråret blev dårligt for den nye rute. Sommerens overskud blev sat over styr, og juleaften 1979 lukkede Hanstholm-Kristiansand-ruten. Begrundelsen var, at færgen Hanstholm ikke havde formået at klare sejladsen. Belastningen for lastvognchauffører og andre passagerer havde været for stor. Scan Line ville bruge vinteren på at finde et større og bedre skib.

15 Grænser for vækst.indd 277 02/10/2016 11.23

Porten fra Nordatlanten. Smyril binder fra sommeren 1980 Hanstholm sammen med Færøerne, Island, Skotland og Norge. En lille flok passagerer går i land i Hanstholm - måske med toldfrie indkøb i bæreposerne.

Thorkild Jacobsen, der var sekretær for Hanstholm Erhvervsfond, havde den opfattelse, at den egentlige årsag til lukningen var Mosvold-rederiets manglende vilje til at satse den nødvendige kapital i kampen mod den magtfulde konkurrent, Fred. Olsen Lines. Der kom da heller ikke noget tilbud fra Mosvold om et større og bedre skib.

Skuffelsen i Hanstholm var stor. Der gik rygter om, at Fred. Olsen Lines havde købt Mosvold ud af ruten. Hanstholm Erhvervsfond kontaktede uden held andre rederier. Det så nu sort ud for den færgerute, man efter mange års anstrengelser endelig havde fået stablet på benene. Men så meddelte Fred. Olsen Lines i marts 1980, at rederiet havde besluttet at etablere sommersejlads Kristiansand-Hanstholm. Efter pres fra Hanstholm Kommune gik det med til at udvide til helårssejlads.

Viborg Amts vejskilte, der pegede mod Kristiansand, var dermed fortsat brugbare. I juni 1980 blev forbindelsen til Sydnorge genetableret, nu med det gode skib Bonanza. Det blev hurtigt afløst af Christian IV - kaldet Quarten. Så var det Viking 3 og til sidst Bolette, der fragtede biler og passagerer. Fred. Olsen Lines besejlede ruten til 1988 - fra 1982 dog kun i sommermånederne. Til gengæld blev sejladsen fra 1984 udbygget med ruter til Egersund og Arendal.

Lukningen af ruten i 1988 blev begrundet med, at passagertallet var faldet fra 46.000 i 1987 til 35.000 i 1988. Samtidig havde der været en betydelig vækst på Hirtshalsruten.

15 Grænser for vækst.indd 278 02/10/2016 11.23

Porten til Nordatlanten

"Hanstholm fester i tre dage – og De er velkommen til at deltage" hed det i stort opsatte annoncer i maj 1980. Endnu en færgerute var klar til indvielse. Denne gang drejede det sig om færgen Smyril - det færøske navn for dværgfalk - der i forvejen forbandt Færøerne med Island, Skotland og Norge. Nu blev Hanstholm en destination på denne nordatlantiske rute. Ruten blev drevet af det færøske landsstyres rederi Strandfaraskip Landings. Nordisk Ministerråd havde længe arbejdet aktivt på at få udbygget Færøernes forbindelse til det øvrige Norden. Ingen havde i den forbindelse tænkt specielt på Hanstholm Havn som en destination. Formentlig var det et møde på en fiskerikonference i London i 1979 mellem den færøske lagmand Atli Dam og viceborgmester i Hanstholm Kommune, Svend Heiselberg, der bragte Hanstholm ind i forhandlingerne. Hanstholm Er-

I 1983 bliver Smyril erstattet af Norröna på den nordatlantiske rute. Norröna er med en længde på 129 meter det største skib, der på det tidspunkt har anløbet Hanstholm Havn.

15 Grænser for vækst.indd 279 02/10/2016 11.23

Det er juli 1994. Bilen er nypudset, og nu er billetten afleveret til Fred. Olsen Lines færge til Vestnorge. En sommerferie i de norske fjelde venter.

hvervsråd tog kontakt til landsstyre-rederiet, og det blev her besluttet, at færgen Smyril nu udvidede ruten med et anløb i Hanstholm. Det var en færge med plads til 500 passagerer og 150 personbiler. Hanstholm blev anløbet hver fredag eftermiddag. Den samlede tur varede en uge med kun få timers ophold i hver havn. I udgangspunktet var der planlagt helårsdrift, men efter alvorlige brydninger i det færøske landsting blev ruten indstillet allerede i februar 1981. Porten til Nordatlanten var i de følgende år kun åben om sommeren.

Som støtte for de nye færgeforbindelser tog Hanstholm Erhvervsfond initiativ til opførelse af et stort pakhus på havneområdet, og et par år senere blev der bygget en bedre rampe til færgen. Efter de to første somres sejlads kunne rederiet konstatere, at der var et godt marked for den nye destination. Der havde været en fremgang i forhold til den første sommer på 20 pct. i antallet af personbiler. I højsæsonen havde Smyril været lastet til bristepunktet, og Hanstholm var på de travle anløbsdage præget af sommerlig rejseglæde med biler fra det ganske kontinent.

I sommeren 1983 indsatte rederiet den noget større - og bedre stabiliserede - færge Norröna. Den kunne rumme omkring 1000 passagerer og 286 personbiler. Med en længde på 129 meter var den det største skib, der nogensinde havde anløbet Hanstholm. I løbet af en sommersæson fragtede Norröna omkring 60.000 passagerer rundt mellem de nordatlantiske havne.

Det fortsatte til 1993. Da indgik rederiet en aftale med DFDS, der indebar, at den danske destination fremover skulle være Esbjerg. Som en slags erstatning indsatte Smyril Line den gode gamle, men mindre færge Smyril på en ny rute Hanstholm-Shetlandsøerne-Færøerne. Denne rute var ikke nogen succes og holdt kun en enkelt sommersæson. I de følgende år var Hanstholm uden nordatlantisk forbindelse, men i 1998 vendte Norröna tilbage til den gamle sommerrute, der bandt Hanstholm sammen med Vestnorge, Shetlandsøerne, Færøerne og Island. Den nordatlantiske ring var knyttet igen. Ruten Hanstholm-Torshavn tilmed på helårsbasis.

Færgeruten mellem Hanstholm og Vestnorge fører i 1995 til oprettelse af West Link. Den nye transportkorridor bygger på et samarbejde mellem Viborg Amt, Egersund og Hanstholm. Her præsenteres den nye transportvej. Fra venstre: Borgmester i Rogaland Fylke, Odd Arild Kvaløy, og borgmestrene Per Kristensen, Hanstholm, og Jan Petter Rasmussen, Egersund.

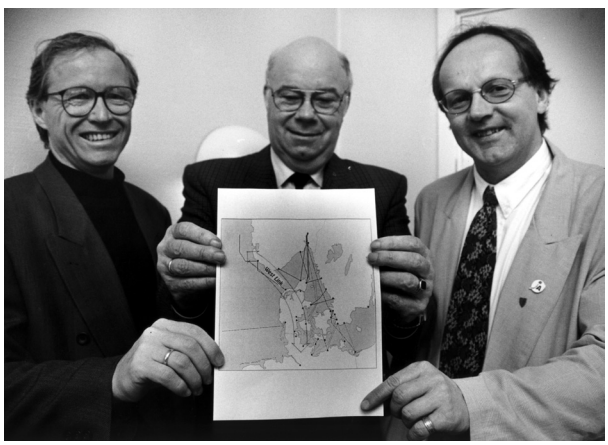

Hanstholms forbindelse til Vestnorge blev dog genoprettet, da det norske rederi Fjord Line A/S i 1993 åbnede en rute Hanstholm-Egersund-Bergen. Denne rute fik stor politisk bevågenhed. Borgmestrene i Hanstholm og Egersund iværksatte med kraftig støtte fra amtsborgmester Bent Hansen i 1995 det såkaldte West-Link-initiativ. Tanken bag projektet var at etablere en 'transportkorridor', der kunne forbinde det industritunge Vestnorge med det europæiske kontinent. En letløbende trafik gennem korridoren ville kræ-

15 Grænser for vækst.indd 280 02/10/2016 11.23

ve betydelige investeringer i infrastruktur, ikke mindst havneudbygning i Hanstholm og i vejnettet gennem Viborg Amt. Hanstholm Havn skulle være det afgørende knudepunkt i denne trafik.

Det var et flot syn, når Norröna stævnede ind og lagde til kaj. Hvis Fjord Lines Bergen samtidig opholdt sig i havnen, kunne ingen være i tvivl om, at Hanstholm Havn også var til trafik.

Det skabte liv og foretagsomhed på havnen. Færgedriften var en betydelig indtægtskilde. Den skabte jobs og bidrog til vækst i det lokale erhvervsliv. Hvor stor denne effekt var, lader sig vanskeligt vurdere. I forbindelse med lukningen af ruten til Kristiansand i 1988 var det opfattelsen, at det direkte og indirekte ville koste 100 stillinger. Nordmænd på indkøb blev en del af hverdagslivet i Hanstholm Centret. Her blev indkøbsposerne fyldt med kød, pålæg, spegepølse, dåseskinke og andet godt. Alt sammen til helt andre priser end derhjemme i Kristiansand og Egersund. Det blev også en tradition for mange glade nordmænd at runde et 'dansecruise' af med et besøg på Hanstholm Kro søndag formiddag. Her stod menuen på øl og 'brennvin' midt i kirketiden. Strengt forbudt i Norge. Og oven i det hele var det en topløs servitrice, der stod for serveringen. Hun var dog ikke nævnt i Fjord Line's markedsføring, men var via mund-til-øre-metoden alligevel blevet en attraktion.

Med færgetrafikken på Syd- og Vestnorge samt Nordatlanten er Hanstholm blevet grænseby. Der bliver etableret både told- og paskontrol.

Det krævede et langt og sejt træk gennem en længere årrække overhovedet at få færgeruterne etableret, og afhængigheden af de store spillere på markedet som det norske Fred. Olsen Lines og det danske DFDS var tydelig. Samtidig vogtede Hirtshals og Esbjerg nidkært over deres markedsandele. Med anlægget af de nordjyske motorveje i 1980erne fik Hirtshals en ekstra fordel foræret.

De handlende i Hanstholm og Thisted var desværre ikke i stand til fuldt ud at opfange det markedspotentiale, der gemte sig i de mange færgegæster. Når færgerne fra Norge lagde til kaj i Hanstholm, ventede et antal busser på kajen. Og så gik turen til Bilka i Aalborg eller Viborg. Måske kunne der så lige blive tid til en tur i Hanstholm Centret på hjemvejen.

Hanstholm blev i en lang årrække 'Porten til Nordatlanten'. Det fik en betydning, der rakte ud over det erhvervsøkonomiske. Adskillige både færøske og islandske familier valgte at slå sig ned i Hanstholm. Her kom de hurtigt til at føle sig hjemme. Hanstholm blev en del af den nordatlantiske kulturkreds.

Det samlede rutenet på den færgetrafik, der i løbet af 1980erne og 1990erne bliver opbygget fra Hanstholm. (Kilde: Hanstholm Havn. Statusrapport 1967-2000).

15 Grænser for vækst.indd 281 02/10/2016 11.23

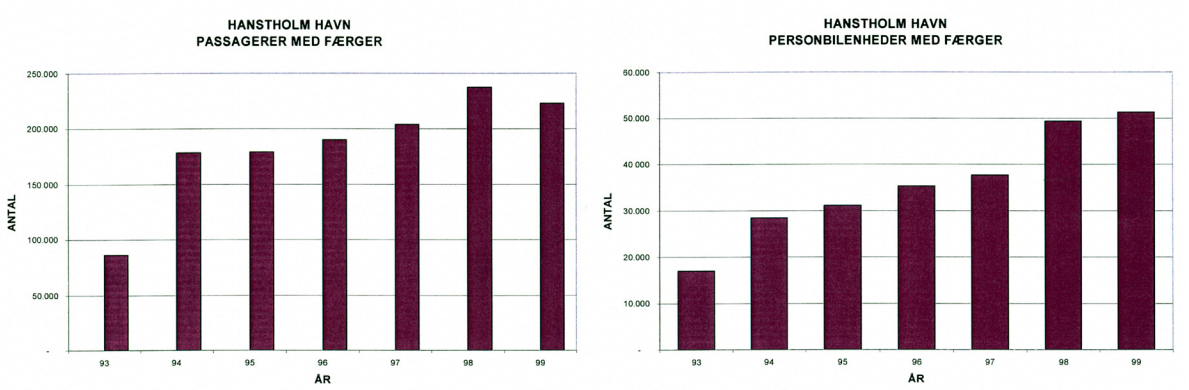

Antal passagerer og antal personbiler, transporteret på færger til og fra Hanstholm 1993-1999. (Kilde: Hanstholm Havn. Statusrapport 1976-2000).

Advokat Thorkild Jakobsen, der var juridisk rådgiver i forbindelse med oprettelsen af færgeruterne, anlagde en særlig kulturel og kunstnerisk vinkel på det nordatlantiske fællesskab. Det kom til udtryk i de 'Nordatlantiske Nætter' og projektet 'Nordatlantens Hus', som beskrives nærmere i kapitelet 'En by på kanten'.

Fiskeindustri

Borgmester Chr. Hansen havde i 1973 vovet den spådom, at der ville udvikle sig en industriel arbejdsdeling mellem Hanstholm og Thisted. Den kom til at holde stik. I Thisted Kommune voksede i 1970erne en betydelig maskin- og elektronikindustri op. I Hanstholm var det fiskeindustrien, der kom til at dominere. De erhvervspolitiske bestræbelser på at tiltrække virksomheder, der ikke var bundet til fiskerierhvervet og dets op- og nedgange, havde ikke større gennemslagskraft.

Der blev gjort adskillige forsøg i de første år af 1970erne. Der var planer om en norsk plastic-fabrik, der kunne rykke ind i et industrihus, kommunen planlagde med egnsudviklingsstøtte. Der blev opført et industrihus, men fabrikken kom ikke, og det kom til at fungere som lager for møbelhandler Erik Mathiassen. Der var planer om at etablere bilimport via Hanstholm Havn med tilhørende klargøringsvirksomhed. Der var forsøg på at få en stor japansk dækproducent til at etablere en fabrik i Hanstholm. Der var forsøg med produktion og eksport af såkaldte 'modulhuse'. Det var ikke initiativ og opsøgende kontakter, det skortede på.

Fabrikant Lars Taabbel præsenterer i 1976 den såkaldte 'koralspætte', der består af 80 pct. rødspætte og 20 pct. torsk. Det nye produkt eksporteres til Sverige og England. P. Taabbel og Co. beskæftiger 75 medarbejdere i en fabrik, der blev opført i 1968 med egnsudviklingsstøtte.

De sikre 'fugle i hånden' var imidlertid de fiskeindustrielle virksomheder. Her kunne Hanstholm byde på to tillokkende forudsætninger: råvarer i form af både industri- og konsumfisk og god kvindelig og mandlig arbejdskraft. Allerede i 1968 gennemførte den nyoprettede specialarbejderskole i Thisted de første kursusforløb for kvinder i filetskæring. Skolen havde fået en henvendelse fra en nystartet fiskeindustri i Hanstholm, der ifølge forstander Poul Jensen "måtte køre på mindre end halv kraft, fordi der ikke kunne skaffes tilstrækkeligt mange damer til filetskæring". Skolen planlagde kurser til flere forskellige fiskeprodukter.

Pioneren blandt de fiskeindustrielle virksomheder var P. Taabbel og Co.,

15 Grænser for vækst.indd 282 02/10/2016 11.23

der etablerede sig i Hanstholm allerede ved havnens åbning i 1967. Taabbel var en gammel virksomhed, der drev fiskeeksport i Thisted helt fra 1896. I 1940 havde firmaet åbnet en hummer-og rejefabrik i Skagen. Produktionen i Hanstholm voksede, og i 1975 kunne P. Taabbel og Co. indvie et stort nyt fabriksanlæg i Hanstholms industrikvarter. Her forsøgte man sig med et helt nyt produkt, den såkaldte 'koralspætte', der var en blanding af torsk og rødspætte.

Den store svenske reje-koncern, Bohus Rejer A/B, opførte i 1970 en ny fabrik, Pandalus, i Hanstholms industrikvarter. Den gav beskæftigelse til 40 kvinder ved rejepille-maskinerne og otte mænd ved det komplicerede fryseanlæg. Modsat andre industrier blev råvaren ikke hentet på fiskeauktionen, men leveret efter kontrakt med fiskere, der havde specialiseret sig i rejefiskeri. De fleste kontrakter var med Skagen-skippere, hvoraf adskillige bosatte sig i Hanstholm.

Med A/S Hanstholm Fiskeindustri kom en større virksomhed til byen. Ejeren var det bornholmske firma A. Espersen A/S. Hanstholm Kommune opførte i foråret 1971 en industribygning på 2000 kvadratmeter. Det skete med egnsudviklingsstøtte. Her var det så aftalt, at den nye virksomhed skulle leje sig ind. Med en kapacitet på 30 tons torsk om dagen, ville fabrikken placere sig som en af landets største torskefiletfabrikker. Den kommende direktør, Bo Andersen, regnede med at beskæftige 40 kvinder og 20 mænd. Det kneb imidlertid med at få be-

Hanstholm Fiskeindustri er i 1971 under opførelse. Med egnsudviklingsstøtte opfører det bornholmske firma A. Espersen A/S en industribygning på 2000 kvadratmeter. Den skal rumme en af landets største torskefiletfabrikker.

I begyndelsen af juli, få dage før produktionen skal sættes i gang, hærges den nyopførte fabrik af en voldsom brand.

15 Grænser for vækst.indd 283 02/10/2016 11.23

Allerede i august er Hanstholm Fiskeindustri klar til at producere torskefileter. Ved en hurtig indsats fra Hanstholm Kommune og de involverede håndværkere er der lagt nyt tag og udbedret brandskader. 35 kvinder og 22 mænd kan nu komme i arbejde. Ved fileteringsmaskinen ses fra venstre: direktør Bo Andersen, formand John Nielsen, maskinmester Kaj Jensen, kontrollant Karl Iversen og opkøber Evald Skovgaard.

sat stillingerne, hvad der undrede direktøren noget i lyset af debatten om stor lokal ledighed. Arbejdsformidlingen i Thisted henvendte sig til henved 100 kvinder i Hanstholm Kommune, der havde gennemført filetskæringskursus på specialarbejderskolen.

Helt utilsigtet fik direktøren forlænget tiden til at skaffe de fornødne medarbejdere. Fem dage før åbningen i begyndelsen af juli blev den nyopførte industribygning hærget af en ødelæggende brand. En skærebrænder havde antændt det indvendige beklædningsmateriale.

"Det føles som en spand kold vand," lød det fra kommunaldirektør Svend Rasmussen, "men vi har før prøvet at komme ned med nakken her i Hanstholm. Vi må se at få det bedste ud af situationen." Kommunaldirektøren og hans borgmester gik i aktion. De skaffede de fornødne midler, og allerede i august var der lagt nyt tag, og produktionen kunne gå i gang.

I midten af 1970erne forarbejdede seks virksomheder den friske konsumfisk. Beskæftigelsesmæssigt betød det meget for Hanstholm. Her blev skabt et stort antal kvindearbejdspladser. De fleste kvinder, der arbejdede 'i fisken', var medlemmer af Kvindeligt Arbejder Forbund (KAD). Da det i 1984 etablerede sig med en selvstændig afdeling i Hanstholm, omfattede det 600 medlemmer. De mange kvindearbejdspladser i fiskeindustrien er nærmere behandlet i kapitel 14 'Kvindeliv'.

Frosne fileter fra Hesselholt Fisk Eksport A/S fylder i 1980erne op i kølediske rundt om i verden. Hesselholt Fisk Eksport køber den allerførste kasse fisk, da auktionen i Hanstholm åbner i september 1967. I 1978 begynder virksomheden en omfattende produktion af fileter af hvidfisk.

De to fiskemelsfabrikker åbnede i 1969. De var helt afgørende for den stærke vækst, industrifiskeriet oplevede i den første del af 1970erne. Uden dem var 'skidtfisken' næppe blevet landet i havnen. En længere transport over land ville forringe afregningsprisen betragteligt. Begge fiskemelsfabrikker fik udvidet deres kapacitet i industrifiskeriets 'gyldne' år. Hanstholm Sildemelsfabrik (Blåkilde Mølle) blev en del af Superfos Nordjylland.

15 Grænser for vækst.indd 284 02/10/2016 11.23

Hanstholm Fiskemelsfabrik (Rønland) åbner sin produktion i slutningen af 1969. Få måneder senere bliver den fulgt af Hanstholm Sildemelsfabrik, oprindelig ejet af Blåkilde Mølle, men i 1973 overtaget af en kreds af lokale fiskeskippere.

Hanstholm Fiskemelsfabrik (Rønland) blev i 1973 overtaget af en kreds af lokale fiskeskippere og omdannet til et andelsselskab under navnet Fiskernes Fiskemelsfabrik a.m.b.a. I 1980 overtog denne fiskerejede fabrik Superfos-fabrikken.

Med industrifiskeriets krise fra 1975 kom der voldsomme svingninger i tilførsler og i priser. Det var nu ikke længere et spørgsmål om at udvide anlæggene, men om overhovedet at holde virksomhederne i gang. I 1987 indgav den tilbageværende fiskemelsfabrik konkursbegæring og de 30 ansatte blev sagt op. En omfattende redningsaktion blev sat i gang. Alle husstande i byen blev opfordret til at købe aktier i et rekonstrueret

Pandalus Hanstholm A/S bliver etableret som rejepilleri i 1969 af svenske fiskere. Pandalus er det latinske navn for dybvandsreje. I 1981 overgår firmaet til danske ejere, og produktionen bliver omstillet til eksport af ferske og frosne fisk. Kølevognen er klar til turen langt ned i Europa.

15 Grænser for vækst.indd 285 02/10/2016 11.23

selskab. Det lykkedes i løbet af et par måneder at få rejst de fornødne midler, og fabrikken genoptog produktionen under navnet Hanstholm Fiskemelsfabrik A/S.

Fiskeindustrien var på godt og ondt tæt knyttet til fiskerierhvervets vilkår. De mange restriktioner og svigtende tilførsler satte grænser for industriens udviklingsmuligheder. Et afgørende problem var globaliseringen af fiskemarkedet, der især slog igennem i 1990erne. Det blev vanskeligt at konkurrere med tilsvarende virksomheder i Østeuropa og i Asien. Derfor var det måske ikke så overraskende, men alligevel chokerende, da A. Espersen i 1995 besluttede at lukke Espersen Hanstholm A/S, som Hanstholm Fiskeindustri nu hed. Det betød farvel til omkring 100 arbejdspladser. 60 kvinder blev ramt. I pressemeddelelsen fra firmaet hed det: "De sidste 10 år af vores Hanstholm-fabriks snart 25-årige historie har imidlertid været en kamp mod underskuddet. Det bliver i 1995 fire mio. kr., budgetteres større i 1996, og underskuddet har sammenlagt i det sidste tiår været 15 mio. kr."

I midten af 1980erne havde medarbejderstaben været oppe på 400, når der blev arbejdet på fuld kraft. Den billige østeuropæiske arbejdskraft – A. Espersen havde også fabrik i Polen – og den øgede konkurrence af fisk fra Stillehavet blev anført som de afgørende begrundelser for lukningen i Hanstholm.

Havn i vækst

Med sine elegante ydermoler, kajanlæg og servicefunktioner blev havnen i december 1970 overdraget til den danske stat. Færdigt arbejde! Havnen var anlagt i overensstemmelse med havnelovens krav. I de følgende årtier skulle havnen tilpasse sig virkelighedens krav. Det blev en ganske omfattende udviklingshistorie med betydelige udvidelser. De kom med tiårsintervaller og kunne passende fejres sammen med havnens jubilæer.

Christian 'Færgemand' Christiansen er den daglige leder af havneadministrationen fra 1976 til 2000. En havnechef med gummistøvlerne solidt plantet på kajen. Her en regnfuld decemberdag i 1988 flankeret af kommuneingeniør og brandinspektør Kurt Westermann (tv.) og speditør Poul Thomsen. Manden med piben er kaptajn Finn Brix Østergaard fra Benskov Junior, der ankommer fra Skagen med fiskeolie og skal laste mere olie for København. Under anløbet bliver skibet i kraftig vind med stød op til 23 sekunder 'løftet' ind i stensætningen i yderhavnen og får slået hul i lastetankene.

Havnen var en del af den nordlige statshavneadministration (SHAF) under Trafikministeriet. Den omfattede syv statshavne i alt. Den ansvarlige chef var havnedirektør Jørgen Kjærgaard med hovedsæde i Frederikshavn. For at sikre forbindelsen til det lokale samfund blev der oprettet et havneråd, hvor kommunen og havnens forskellige brugere var repræsenteret. Den første formand for rådet var Jørgen L. Halck, der havde været den centrale embedsmand i hele anlægsperioden. Da han blev departementschef i 1973, overtog Jørgen Kjærgaard formandsposten.

"En havn bliver aldrig færdig," lød det fra Jørgen Kjærgaard ved 10 års-jubilæet i 1977. Allerede før havnen blev afleveret til Staten, blev den første udbygning sat i gang. Den oprindelige plan havde ikke taget højde for det omsiggribende industrifiskeri.

15 Grænser for vækst.indd 286 02/10/2016 11.23

Claus Sørensen A/S opfører i 1979 nyt isværk. Her får havneadministrationen kontor – med fint udblik til yderhavn og indsejling.

Derfor blev den brede pier 5 anlagt, så de store lastbiler kunne manøvrere til og fra bådene. Desuden påtog Staten sig at bygge et beddingsanlæg for fartøjer på op til 80 BRT.

I 1977 blev bassin 2 taget i brug. Fiskerflådens vækst og især de store ståltrawlere havde nødvendiggjort denne udbygning. Havnen havde nu 3.835 m. kaj mod de 2500 m., der var til rådighed, da den åbnede. Havnen var fuldt udbygget inden for de eksisterende ydre rammer.

10 år senere var det meget store bassin 3 klar til brug. Også her var det den store tilførsel af fisk og den intensive udnyttelse af kajerne, der var det afgørende argument. Udvidelsen mod sydvest tilførte havnen yderligere 600 m. kajplads. Samtidig blev der bygget en ny auktionshal til at betjene denne del af havnen. Her var der plads til meget store trawlere. Vanddybden i bassin 1-3 var på 7,5 meter, mens den i den oprindelige fiskerihavn kun var på knap 5 meter.

Den sidste udbygning i 1990erne tog især hensyn til færgetrafikken. Molehovedet på vestre tværmole blev ombygget og bassin 1 udvidet. Det betød, at besejlingsforholdene for de store skibe blev forbedret. Havnen kunne nu modtage skibe på 150 meters længde. Yderligere blev der anlagt en ny færgerampe, så havnen nu kunne rumme tre færger på én gang. Denne ombygning blev indviet i 1997, da 30 års jubilæet blev fejret.

Den daglige ledelse af havnen var i de første år i hænderne på havnemester Bruno Taibert. Han blev i 1976 afløst af Chr. Christiansen, der fik titel af først havnekaptajn og fra 1990 havnechef. I daglig tale 'Havne-Christian' eller 'Christian Færgemand'. Han var tæt på de mange, der havde havnen som daglig arbejdsplads, kom på cykel, måske iført gummistøvler, og bemærkede, hvis der var huller i asfalten.

Chr. Christiansen var leder af havnen frem til 2000. Ved sin afgang udtalte han, at han "ikke har noget imod at være 'Christian Færgemand', så længe vi ikke glemmer, at fiskeriet både nu og fremover er det væsentligste grundlag for havnen." Han blev en meget respekteret havnechef, der byggede sit virke på, at "havnens brugere har ikke brug for 'embeds-

15 Grænser for vækst.indd 287 02/10/2016 11.23

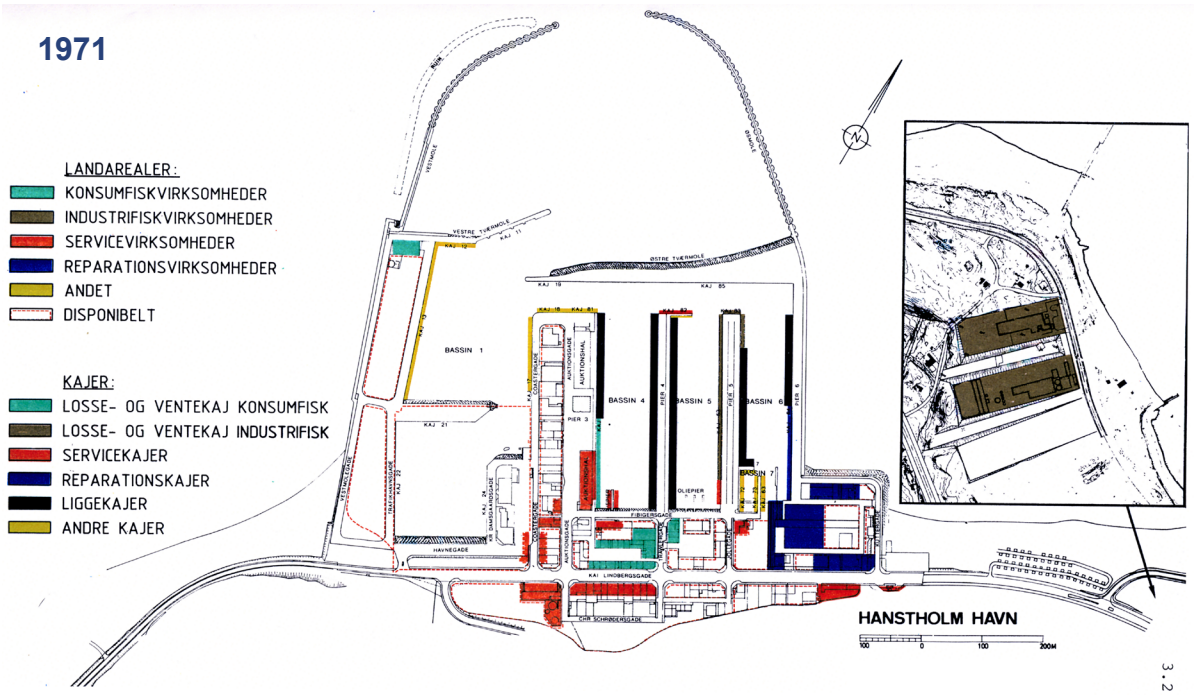

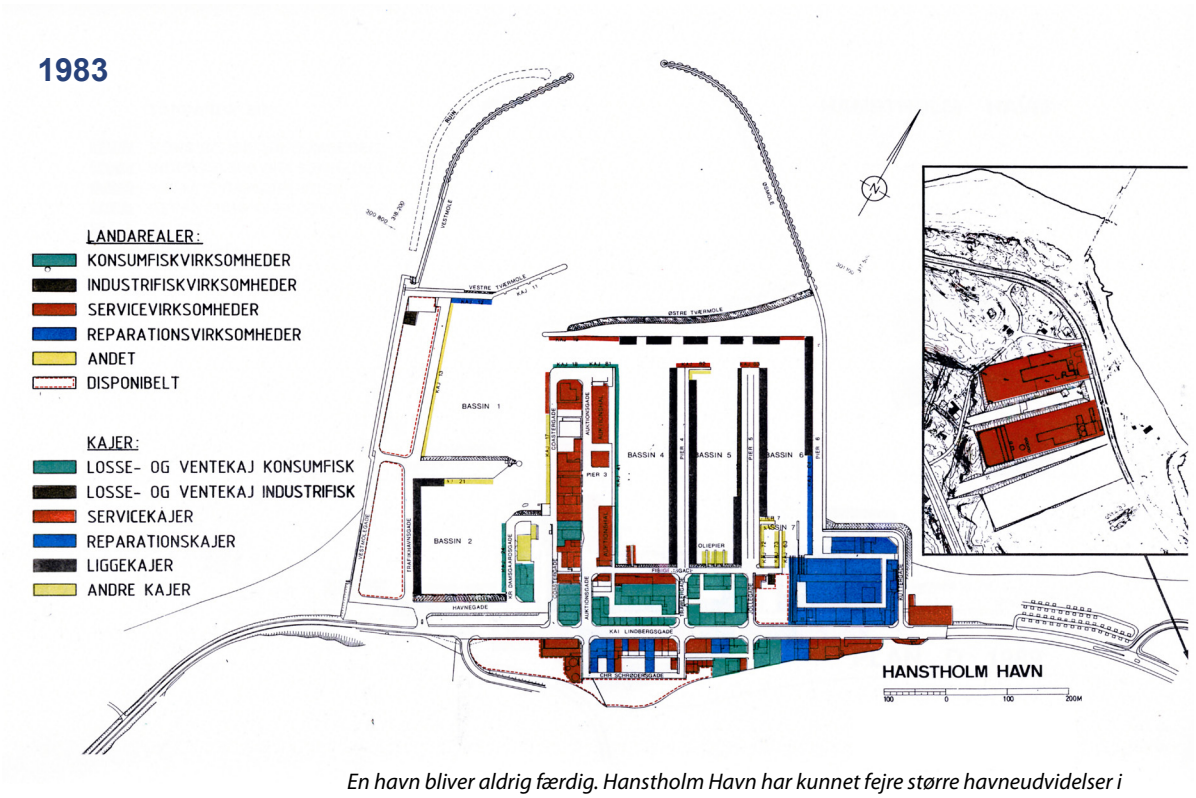

En havn bliver aldrig færdig. Hanstholm Havn har kunnet fejre større havneudvidelser i forbindelse med jubilæerne i 1977, 1987 og 1997. (Kilde: Hanstholm Havn. Statusrapport 1993-2000).

15 Grænser for vækst.indd 288 02/10/2016 11.23

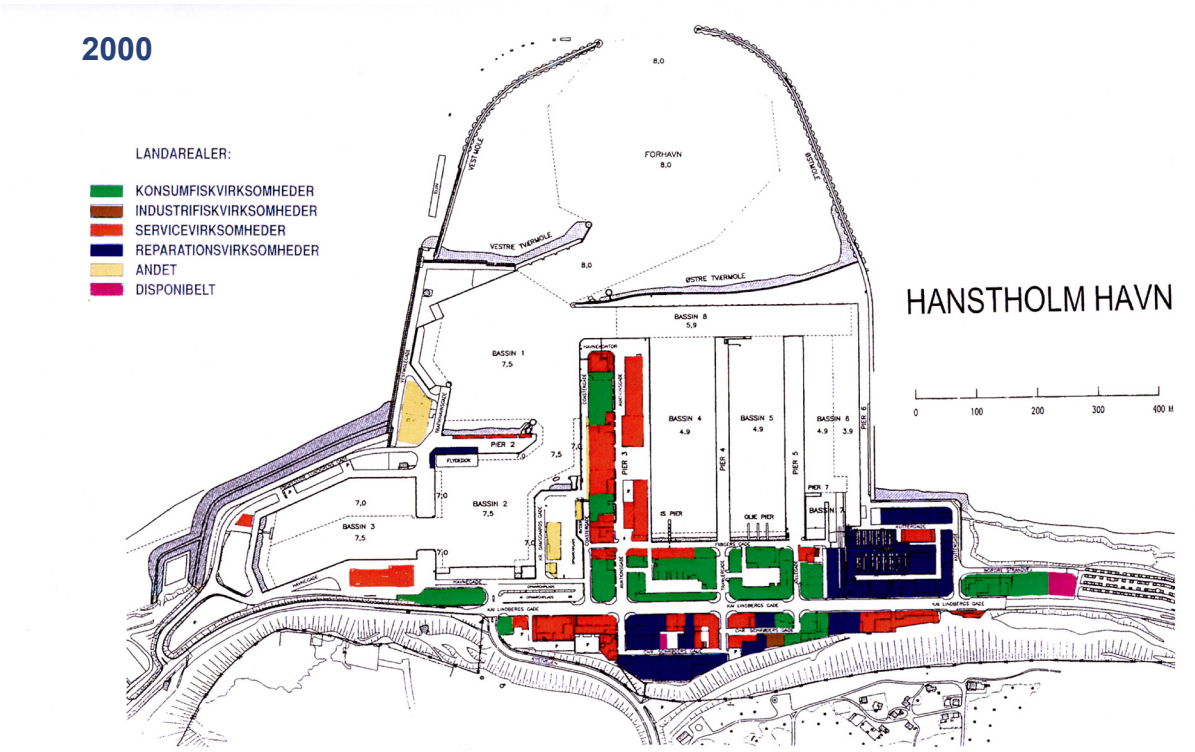

mænd', men for samarbejdspartnere, der fungerer som en slags konsulenter og medspillere i forhold til havnens kunder." Han erindrer, hvordan det ikke skortede på gode - ofte modsatrettede - råd, da han tiltrådte, "så en rigtig frustreret morgen spurgte jeg den daværende formand for fiskeriforeningen, Svend Heiselberg: hvad gør jeg? Svaret var meget enkelt, nemlig: lyt, lyt og lyt igen – og dan så din egen mening. Dét råd har jeg fulgt lige siden."

Fiskeri eller trafik? Det var de to poler, havnens udvikling var spændt op imellem. Det var ikke nødvendigvis et enten-eller, men interesse-forskellene var tydelige. Fiskerierhvervet oplevede en stærk vækst i havnens første 10 år, og de mange ståltrawlere krævede plads. Over for det stod den erhvervspolitiske bestræbelse for at skabe et erhvervsliv, der ikke var bundet til fiskerierhvervet. Ved havnens 10-års jubilæum benyttede havnedirektør Jørgen Kjærgaard lejligheden til at kigge i havnebetænkningen fra 1959. Her kunne han læse, at der formentlig ville gå mellem 10 og 25 år, før den årlige værdi af fiskelandingerne nåede op på 25 mio. kr. Men tallet for 1976 var 190 mio. Selv med inflationen indregnet var det en vækst, der langt oversteg forventningerne.

Fra 1990 kunne Hanstholm kalde sig Danmarks største havn med hensyn til landing af konsumfisk. Som fiskerihavn havde den fuldt ud levet op til 1960ernes store forventninger.

Fiskerihavnen var ifølge havnedirektøren

15 Grænser for vækst.indd 289 02/10/2016 11.23

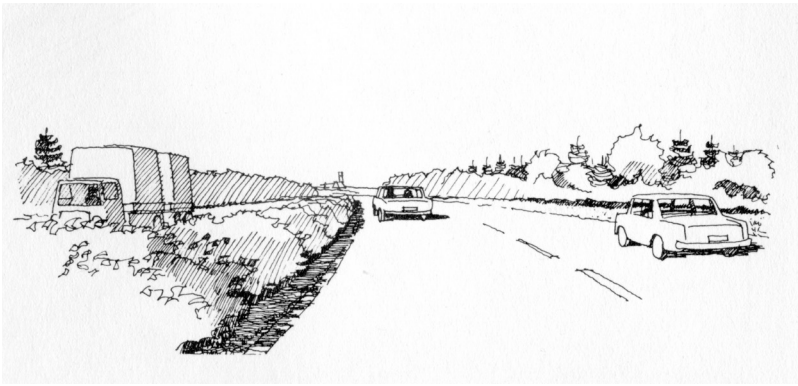

Drømmen om et stort Hanstholm har mange udtryk. Som søsterbyen i nord, Hirtshals, skal også Hanstholm have en motorvejsforbindelse. Her ses Fyrvej skitseret i firesporet udgave.

en dundrende succes. Han havde den opfattelse, at "det var en fiskerihavn, der blev planlagt og virkeliggjort, og et havnebassin, som kunne bruges til fragtfart, blev alene føjet til, fordi det kunne gøres meget billigt". Denne holdning kan vel også forklare, at havnemyndigheden var nølende over for de udbygninger og investeringer, der blev nødvendige, da færgefarten greb om sig. De nødvendige rampeanlæg m.v. blev finansieret af Hanstholm Kommune i samspil med Viborg Amt.

Trods denne nølen engagerede havnechef Chr. Christiansen sig stærkt i færgehavnens udvikling. Da Fred. Olsen Lines lukkede sin rute på Hanstholm i 1988, gik havnechefen med i en lille 'færgegruppe', der også omfattede borgmester, kommunaldirektør og erhvervschef. Gennem fem års vedholdende arbejde lykkedes det at nå frem til en aftale med norske Fjord Line, der fik bygget en helt ny færge til indsættelse i foråret 1993. Her viste det sig, at havnen var for lille. Havnechefen måtte erkende, at "i det gamle statslige system gik tingene langsomt". Der var ikke penge til den nødvendige udbygning. Fjord Line måtte forkorte sin ny færge med 20 meter, så den passede til havnen.

Statshavnen var både administrativt og økonomisk topstyret. Vare- og skibsafgifter var den væsentlige indtægtskilde. Disse takster blev fastlagt centralt i Landshavnerådet, og såvel drifts- som anlægsudgifter var fastlagt på finansloven. Større anlægsarbejder krævede en ekstrabevilling og var dermed et politisk spørgsmål. Færgeruterne var ikke uden betydning for havnens økonomi. I de gode år med flere ruter dækkede de henved 20 pct. af indtægterne. Landingen af dansk fisk tilførte havnen omkring 30 pct. af indtægterne. Den sidste store post var landingen af udenlandsk fisk, der udgjorde 25 pct.

Fra 1988 fik havnen betydeligt større økonomisk råderum. Sammen med de andre statshavne blev den udnævnt til 'resultatcenter'. Nu fik havnen via den årlige finanslov 'en pose penge'. Denne bevilling måtte havnechefen så administrere på bedste vis. Det betød også, at et eventuelt overskud kunne beholdes 'hjemme' i havnen.

Med ændringen af havneloven i 1991 blev der givet tydelige politiske signaler om en liberalisering af havnedriften, og statshavnenes fremtid kom til debat. En række interessenter omkring Hanstholm Havn tog initiativ til lade et konsulentfirma gennemføre en større undersøgelse af havnens udviklingsmuligheder. Rapporten kunne fastslå, at Hanstholm Havn havde en førende position blandt danske fiskerihavne, når det gjaldt værdien af fiskelandingerne. 20 pct. af værdien af de samlede landinger til danske fiskerihavne gik gennem auktionshallerne i Hanstholm. Det var

15 Grænser for vækst.indd 290 02/10/2016 11.23

også den havn i Danmark, der modtog den største andel af udenlandske landinger.

Samtidig slog rapporten fast, at en øget konkurrence mellem havnene og måske en afvikling af Statens ejerskab ville blive en alvorlig udfordring. Driftsmæssigt "ville havnen ikke være i stand til at overleve som økonomisk uafhængig af overførslerne fra Staten". Der ville ikke være indtjening til de betydelige investeringer, en skærpet konkurrence ville nødvendiggøre.

Havnen havde en gunstig placering i forhold til Norge, Nordatlanten og det nordlige Storbritannien. Men uheldigvis lå den ifølge rapporten "i et infrastrukturelt udkantområde i forhold til de store gods- og befolkningsmæssige koncentrationer". En styrket satsning på rollen som fiskerihavn ville yderligere lægge en dæmper på muligheden for udvikling af trafikhavnen.

Rapporten forudsagde, at fremtiden ville byde på en skærpet konkurrence mellem havnene om "den generelt aftagende fiskemængde". Den anbefalede derfor et koordineret og samlet servicekoncept i forhold til havnens brugere. Det krævede et forbedret samspil mellem en række interessenter og en kommunal erhvervspolitik, der især satsede på at styrke de eksisterende virksomheder.

Den kritiske rapport dannede afsæt for oprettelsen af Hanstholm Havneforum i 1992. Hensigten var at styrke såvel markedsføring som udvikling, og der blev hentet en god portion inspiration i Esbjerg. Her havde man iværksat et forsøg med en fristyreordning, der gjorde det muligt for havnen at konkurrere på markedsvilkår, og en markedsføringsforening havde gennem flere år haft succes med at 'sælge' havnen som en helhed. Med Mogens From som markedsføringschef frem til 2002 blev havnen synliggjort i en række sammenhænge, og der blev iværksat flere udviklingsprojekter, ikke mindst konceptet om den ubrudte kølekæde fra fangst til forbruger. Høj kvalitet og hygiejne i håndteringen af fiskene hele vejen fra fangst til forbruger kom i højsædet. Det krævede et veludviklet samarbejde mellem de mange virksomheder på havnen.

Debatten om statshavnenes fremtid tog til i styrke fra midten af 1990erne. Samtidig blev havnene pålagt alvorlige besparelser over de årlige finanslove. I Hanstholm havde man svært ved at forestille sig en havn uden statsligt engagement. "En aprilspøg uden for sæsonen," lød kommentaren fra fiskeriforeningens formand - og næstformand i Havnerådet - Thorkild Førby, da et embedsmandsudvalg i 1998 barslede med et forslag om, at Staten kun skulle eje havnens ydre værker. Embedsmændene vurderede, at Hanstholm Havn med et kommunalt ejerskab ville få et årligt underskud på 1,1 mio. kr. En væsentlig årsag til dette underskud var 'de vestkystrelaterede ekstraudgifter', der blev beregnet til 4,4 mio. kr. årligt. Folketinget vedtog det følgende år en ny havnelov, der åbnede for en afvikling af Statens ejerskab af havne.

Efter en række lukkede forhandlinger med Hanstholm Kommune og Viborg Amt var en købsaftale klar i december 2000. Hanstholm Havn blev en kommunal og amtskommunal selvstyrehavn. Helt afgørende var det,

15 Grænser for vækst.indd 291 02/10/2016 11.23

Debatten om Hanstholms fremtid er fortsat levende i både 1980erne og 1990erne. Her er et bud på Hanstholm ved år 2000. Jernbanedrømmen fra 1920erne lever stadig …

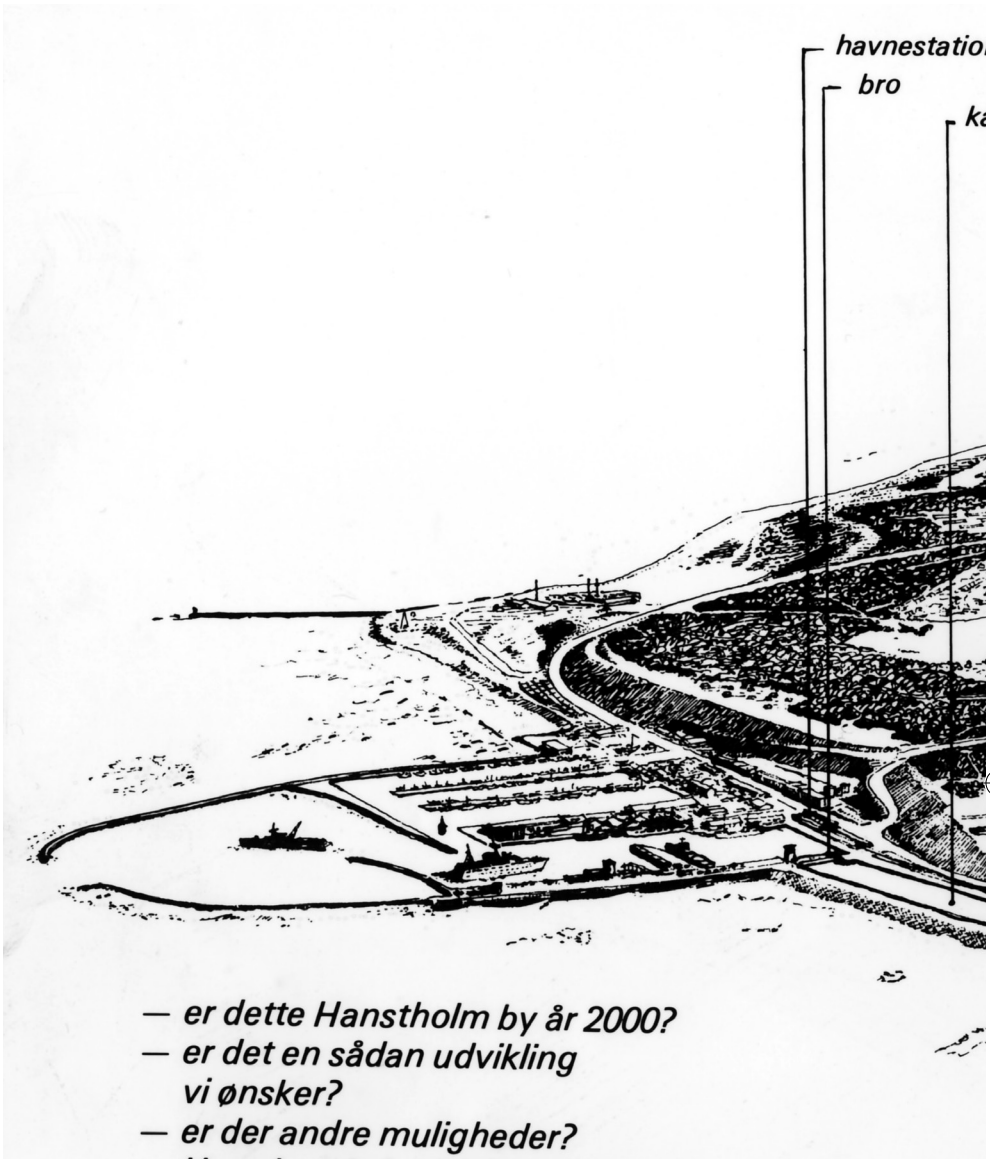

at ydermolerne forblev Statens ejendom. Dermed hvilede den kostbare vedligeholdelse af dem fortsat på Staten. De østvendte selvstyrehavne holdt skarpt øje med, at der ikke skete konkurrence-forvridning ved vestkysthavnenes overgang til selvstyre. Statens ejerskab af ydermolerne kunne begrundes med, at vestkysthavnene så havde samme beskyttede position som de østvendte.

Køberne betalte 26 mio. kr. for 'indmaden' af havnen. 13 mio. kr. stod som et lån. Resten blev modregnet af 13,5 mio. kr., som havnen fik for at udføre 'efterslæbsarbejder' (oprensning af indsejlingen m.v.). Reelt fik havnen dermed en halv million i kassen som startgrundlag. Statens engagement var fremover begrænset til vedligeholdelse af yderværkerne.

15 Grænser for vækst.indd 292 02/10/2016 11.23

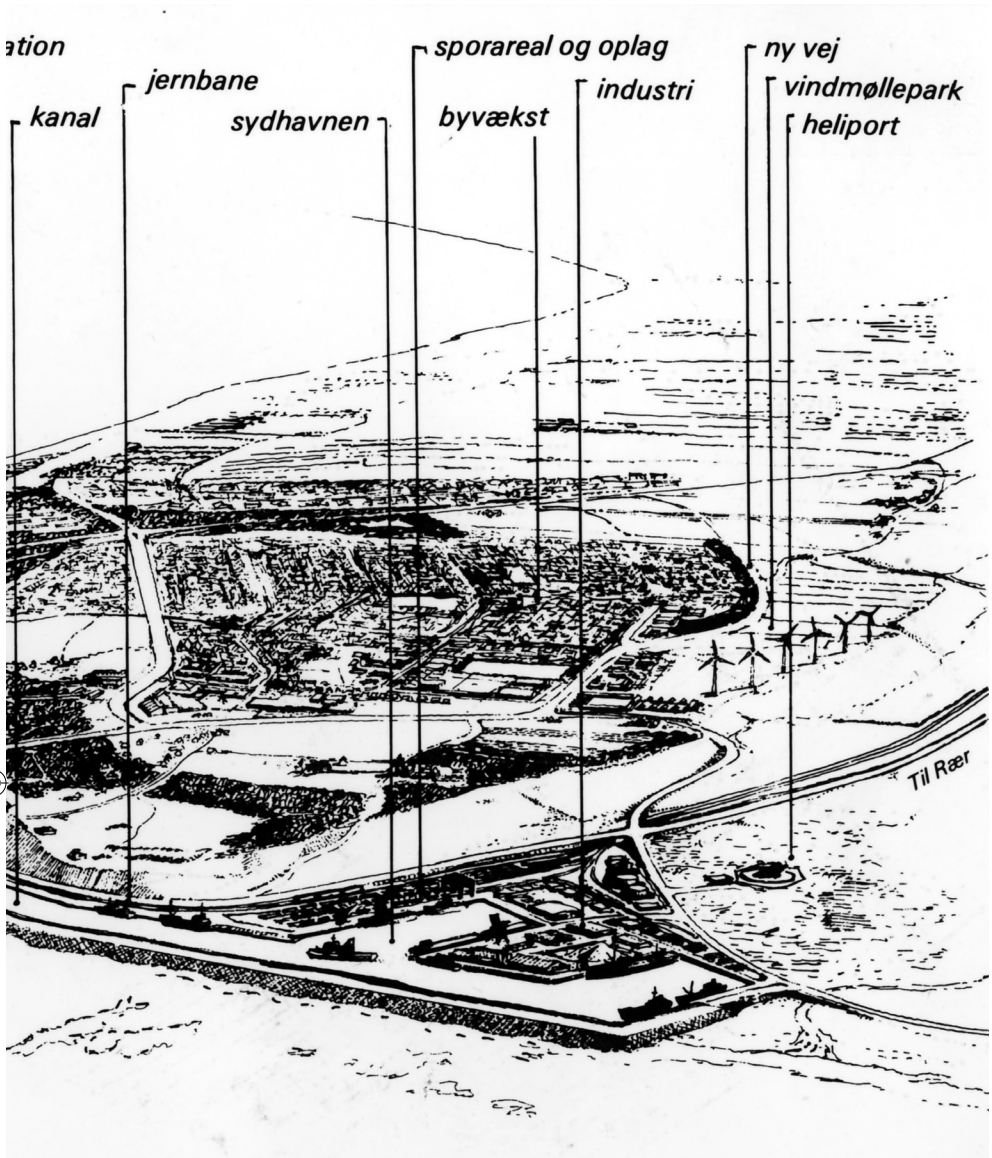

Amtsborgmester Bent Hansen betegnede havnen som en erhvervspolitisk sværvægter i kraft af "de 3.000 arbejdspladser, der direkte og indirekte knytter sig til den". Ansvaret for havnens drift og udvikling blev placeret hos en bestyrelse, sammensat af de to ejere, og bestående af såvel politikere som erhvervsrepræsentanter. En erfaren havneadministrator, vicedirektør Hans Kjær, Statshavneadministrationen i Frederikshavn, blev ansat som direktør.

En epoke var slut. Statens engagement i Hanstholm, indledt med havneloven i 1917 og forstærket med den nye lov i 1960, var et afsluttet kapitel.

Nu skulle Hanstholm Havn stå på egne ben.

15 Grænser for vækst.indd 293 02/10/2016 11.23

15 Grænser for vækst.indd 294 02/10/2016 11.23

16 EN BY PÅ KANTEN

I begyndelsen var ordet. Og digterne gav sig god tid. De var langt hjemmefra og ankom som opdagelsesrejsende til et nærmest uudforsket område, der for deres læsere tog sig ud som en eksotisk plet i et hjørne af et gulnet danmarkskort i fordums skole. Siden fulgte journalisterne fra de store hovedstadsaviser. De havde mere travlt, det var blevet nemmere at komme til og fra Thy, men det var stadig langt borte for de fleste. Selv om det ofte blev til den gamle historie om de stovte vestkystfiskere og deres kamp med en voldsom natur, havde Thy nu placeret sig mere synligt på danmarkskortet. Noget var der sket. Med tredje bølge kom filmens folk, der så mulighederne langs vestkysten som enten en farverig kulisse eller ramme om dramatiske fortællinger om fiskerfærd og andet liv. En film, der kun brugte vestkysten som kulisse, vandt oven i købet en Oscar – filmverdenens fornemste. Bedre kunne det jo ikke blive. Men filmfolkene havde også ført sig frem, som om de ejede det hele. Det sagde man på egnen. I løbet af 32 år blev det til otte spillefilm i forskellige genrer. Hertil dokumentarfilm omkring byggeriet af den nye havn og forvandlingen af det lille sogn til en 'rigtig' by.

Det var i 1977, 'En fisker i Hanstholm' havde premiere og året efter, der blev rejst en storm i Hanstholm mod filmen og indsamlet protestunderskrifter. Det var også i 1977, der blev ført kulturkamp mellem byråd og bibliotek et andet sted i Thy - i Thisted. Der var politikere, som ville sætte en stopper for det 'kloakslam', forfatteren Bent Haller skulle være i færd med at føre ind på biblioteket med sine socialrealistiske ungdomsbøger. En sag der blev fulgt i læserbreve og lederartikler landet over, i folketing og retssal. Og lokalt fik den ophidselsen til at tage form af 'nazi-tegn' på forfatterens vinduer. En voldsom oplevelse for familien Haller.

Olsen-banden finder vej til Thy og vestkysten. Og finder ud af, at alle thyboer ikke er sådan at løbe om hjørner med - selv om bandeføreren, Egon fra København, gør, hvad han kan i 'Olsen-banden i Jylland' fra 1971. Den tredje film i den populære serie.

17 En by på kanten.indd 295 02/10/2016 11.26

Samme plads i 'historien' har tumulten omkring 'En fisker i Hanstholm' ikke fået, selv om den også blev omtalt viden om. Men det var det samme, der var på spil. Vrede over noget, der ikke passede ind i det vedtagne billede af 'virkeligheden'.

Det var også i 1977, en moderne skulptur - en gave fra omstridte Statens Kunstfond – blev 'bortvist' fra det nye bycenter. Angiveligt fordi skulpturen larmede for meget, når børnene legede på den. Som det i øvrigt også var meningen fra kunstneren, Egon Fischers hånd. Altså at det også var kunst for den yngre generation. Nu blev det i stedet optakten til, at Hanstholm fik først en kunstfond og siden en kunstforening. Advokat m.m. Thorkild Jakobsen trådte i handling som på så mange andre områder og blev en kulturel frontfigur og igangsætter.

1970erne er blevet beskrevet som 'konfrontationernes tiår'. Kampen mellem 'det gamle' og 'det nye' fik sat tydelige spor. Skabte nye billeder i offentligheden af Thy og af et nyt Hanstholm. Og da man kom i læ i 1980erne, blev der blæst til kamp på en anden front, da en ny præst red ind på scenen: Kirken! Hendes navn var Inge-Lise Wagner, født 1950, i 1979 ansat og ordineret som hjælpepræst i Hansted. Hun var bogstavelig talt beredt og skilte hurtigt vandene. Næsten helt bibelsk – sådan kunne teksten i al fald udlægges lokalt midt i kampens hede. Og blev det. Wagner-sagen var så dramatisk - ofte så grotesk – at den har stof i sig til spillefilm nummer ni fra Thy. Spænding, komik – ja, selv action til hest var der jo i rigeligt mål. Nok til at fylde siderne i et manuskript om eneren, der dumper ned i en lille by ved vestkysten og skubber til det vedtagne.

Virkeligheden og fiskerne

Når det først blev året efter premieren, at protesterne rejste sig mod den unge instruktør Jon Bang Carlsens 'En fisker i Hanstholm', var den direkte årsag, at Statens Filmcentral havde købt filmen til undervisningsbrug. Initiativtager til indsamling af protest-underskrifterne var Inge Lis Mygind, der havde lagt en liste frem i sin mands guldsmedeforretning i Hanstholm Centret. Svend Heiselberg, formand for fiskeriforeningen, sluttede straks op. Og det var en liste, mange ville støtte, skulle det hurtigt vise sig. Men der var også mange, der fandt filmen seværdig. Og den ene hovedrolleindehaver yderst troværdig. Det var jo en af deres egne. Hans navn var Bent Kristensen. Eller 'Bent Jernstang'. Filmens skuespillere var en blanding af amatører - lokale beboere - og professionelle som Lene Vasegaard. Stålkutteren Susan Vendelbo og dens besætning var på rollelisten i en film, der blandede det fiktive og dokumentariske. Den særlige form for iscenesat dokumentarisme, som Jon Bang Carlsen udviklede i andre film. Efter at være spillet i biograferne og have høstet forholdsvis gode anmeldelser – dagbladet Politiken strakte sig endog så vidt som til at skrive om 'et mesterstykke' - skulle børn og unge nu i skolerne have et indtryk af, hvad det ville sige at være fisker på vestkysten i 1970erne.

"Filmen har mange gode kvaliteter, når den skildrer det barske liv på havet," måtte Svend Heiselberg anerkende; han talte af erfaring som 'gam-

17 En by på kanten.indd 296 02/10/2016 11.26

Da filmen 'En fisker i Hanstholm' skal på skoleskemaet, går Inge Lis Mygind og Svend Heiselberg på barrikaderne med et budskab om, at filmen giver et fortegnet billede af livet i fiskerfamilierne. Heiselberg medvirker i øvrigt selv i filmen.

mel' fisker, der var gået i land for at blive organisationsmand og politiker: "Men så er der indlagt en handling, som giver et helt fortegnet billede af livet i fiskerfamilierne. Den stakkels Lene Vasegaard løber som en ung forsømt kone rundt på havnen efter sin mand, mens han sidder på værtshus og drikker alle sine penge op."

Det var også filmens fortælling om, at alle fiskere gik direkte fra skibet til kroen, Inge Lis Mygind protesterede mod: "Vi, der bor i en fiskerby, ved, at forholdene ikke er, som filmen fortæller. Der er jo ingen fiskerhjem, der er i den situation. Sådan er den moderne fisker slet ikke. Der ringes hjem fra havet, når kursen sættes mod land. Og hvis det ikke var tilfældet, ville der jo nærmest konstant være trafikkaos på Hanstholm Havn. Jeg kender næsten alle byens fiskerhustruer. De skriver under på stribe, for ingen kan kende sig selv i filmen. Jeg oplever i min mands guldsmedeforretning, at fiskerne efter en god rejse køber skønne ting til deres hustruer. Derfor kan jeg sige, at fiskernes ægteskabelige liv er præget af lykke og af forventning. Det er smukke ægteskaber." Inge Lis Mygind understregede, at det ikke var 'snerpethed', der havde fået hende til at protestere. "Jeg mener for eksempel ikke, at filmens sovekammerscener kan skade nogen. Min forargelse skyldes alene, at skolebørnene kan få det forkerte indtryk, at fiskerne er brutale, fordrukne ægtemænd."

'En fisker i Hanstholm' beskriver nogle måneder i en fiskerfamilies liv. Bent og Lene er glade for tilværelsen med deres søn på fem år. De arbejder hårdt. Han på en stor stålkutter - hun på filetfabrikken. Sammen drømmer de om flere 'forbrugsgoder'. En dag sker en ulykke på havet. Og Bent er ude på skibet. Det er handlingen i kortform.

Men historien om 'Bent Jernstang' kræver et par linjer mere. Han dukker hele tiden op, når der sker noget i havnebyen. Han er kendt for sin evne til at være i begivenhedernes centrum – og for at handle snarrådigt, når der er brug for det.

17 En by på kanten.indd 297 02/10/2016 11.26

Den unge instruktør Jon Bang Carlsen lukker med 'En fisker i Hanstholm' et vindue op til en virkelighed anno 1977. Repræsentanten for de mange børn i havnebyen har ikke svært ved at spille sin rolle.

Som det tidligere var en fisker og redningsmand med imponerende overskæg, der blev trukket frem som et Hanstholm-ikon, et Hanstholm-varemærke, var det nu den unge og ligeså fotogene fisker, der kom i fotografernes søger som 'reklame' for havnebyen. Tilnavnet havde han fra 'befrielsen' af Hjardemål Kirke i 1970. Kirken var besat af 'ungdomsoprørere'

Bent Kristensen er her og der og næsten alle vegne i Hanstholms historie. I 1977 reklamerer han for havnens 10 års jubilæum sammen med Anne Marie og Tenna Bundgaard. Pigernes forældre, Grete og Arne Bundgaard, driver i flere år Restaurant Pynten.

17 En by på kanten.indd 298 02/10/2016 11.26

fra den nærliggende Thylejr, og fiskere fra Hanstholm havde sat sig for at få 'besætterne' ud af kirketårnet - når nu politiet efter den lokale befolknings opfattelse var lidt sene i optrækket.

Og det var under denne aktion, at Bent Kristensen blev ramt af en jernstang ...

I 1974 blev Bent Kristensen hædret af Carnegiefondet - for anden gang. Under dramatiske omstændigheder - og for øjnene af mange mennesker - reddede han en ung fisker fra at drukne. Første gang var i 1971, da han blev hædret for sammen med to andre holmboer at have hjulpet to bevidstløse mænd op fra en kutter med en giftig last af industrifisk.

Bent Kristensen var det oplagte bud på hovedrollen i 'En fisker i Hanstholm' – og til også at spille en rolle ved Hanstholm Havns 10 års jubilæum i 1977. Han kendte det barske liv som fisker og var med på Hanstholm-stålkutteren Hans Jane, da den i slutningen af november 1973 led havari i havneindsejlingen og forliste mod østre tværmole. De seks mand blev bjærget af kran og helikopter. Bent Kristensen havde netop overtaget en tredjedel af kutteren. Og forliset skete på hans første rejse.

'En fisker i Hanstholm' bliver først vist i biograferne og kommer senere på video med denne udgave af Bent Kristensen på kassetteforsiden. Filmen bliver produceret af en tidligere thistedbo, Steen Herdel, og distribueret af Gunnar Obel, en filmimportør, der driver biografer i Thisted og København og står bag flere danske filmproduktioner.

'En fisker i Hanstholm' er for længst overspillet på video og blev straks indlemmet på Hanstholm Bibliotek. Mange lånte den hjem. I 2014 blev filmen tilgængelig på nettet. Kvaliteten består for eftertiden ikke mindst i det autentiske billede af Hanstholm anno 1977. Denne virkelighed kan ingen tage fra den.

Bent Kristensen forstod ikke den modstand, filmen vakte. "Det er jo en ussel bette scene, der er årsag til al den postyr," var hans kommentar. "Vel omkring fire-fem minutter af den 64 minutter lange film, og jeg tror ikke, vi havde hørt om disse få minutter, hvis ikke det var lige op til et kommunevalg. Kroscenen kan opleves i enhver fiskerby. Der er ikke noget forfærdeligt eller umoralsk i den. Der er også andre end fiskere på Hanstholm Kro hver dag." Bent Kristensen var i vildrede med, hvad det egentlig var for et billede, man inde på land gjorde sig af - en fisker. Var det de gamle Skagensfiskere fra malerierne med sydvest, skæg og pibe, der stod i vejen for den nye virkelighed i en moderne fiskerihavn? Der var mange andre scener, man med bedre ret kunne bruge til at rejse en protest: "For eksempel scenerne, hvor en kutter losses for skidtfisk. Det er dér, hvor der må pumpes frisk luft ned, så losserne overhovedet kan overleve. Det er jo virkelig forargeligt, at det foregår på denne måde."

Kroen og fiskerne

Hanstholm Kro var et 'fantastisk morsomt sted' for filminstruktøren Jon Bang Carlsen, da han var i havnebyen for at samle indtryk til dét, der i 1977

17 En by på kanten.indd 299 02/10/2016 11.26

Hanstholm er en by og en havn præget af stor aktivitet. Lederen af politistationen, Verner Nygaard – her sammen med kollegaen Poul-Martin Schurmann - har nok at se til. Verner Nygaard går på pension 1991.

blev til filmen 'En fisker i Hanstholm'. Det var også her på kroen, han fandt 'stjernen' i filmen: Bent Kristensen.

"Det var på kroen, alle fiskerne fra de forskellige havne mødtes. Ved ét bord sad dem fra Hanstholm, ved et andet dem fra Hirtshals og ved et tredje dem fra Skagen. Ind imellem de brovtende mænd sad kvinderne i deres stramme nederdele og med deres små håndtasker foran sig, og hvert andet minut var der selvfølgelig nogen, der røg i totterne på hinanden. En aften, hvor jeg hang ud deroppe, kom der så en fyr ind, som skilte sig ud fra mængden, ikke fordi han ikke havde den samme beskidte kedeldragt på som alle de andre, men fordi han havde den mest fantastiske, glinsende Elvis-frisure på de kanter. Han forsvandt ud på toilettet, og da han kom tilbage, havde han skiftet kedeldragten ud med et chikt sort Elvis-jakkesæt og så vanvittig flot ud. Det er min stjerne, tænkte jeg – og det viste sig at være Bent Jernstang."

Den lokale avis bidrog til virkelighedsbilledet af forholdene i Hanstholm i 1970erne.

Med politiassistent Verner Nygaard - leder af politistationen i Hanstholm - som kilde fortæller avisen om "et tal, som er bemærkelsesværdigt ved sin størrelse," som det formuleres. Det var antallet af personer, som i 1975 var blevet fradømt kørekortet for spirituskørsel. Det drejede sig om 14. Langt de fleste var folk, som boede i Hanstholm by. Hanstholms størrelse taget i betragtning var det et endog stort antal bilister, der måtte lade bilen stå, når de skulle omkring i by og på havn.

I 1977 lanceres en fælles indsats mod unges udbredte spiritusmisbrug. Restauratører og politi i Hanstholm opfordrede forældre til at tage del i kampen. Hvad kunne man tilbyde de unge i stedet for baller med spiritus? I første omgang ville restauratørerne stramme kontrollen, så der ikke blev serveret for mindreårige. Men de unge kunne jo bare købe ind hos en købmand. Hindre dem i at skaffe sig spiritus var umuligt. Derfor skulle forældrene med i en fælles indsats.

I 1978 viste der sig i Hanstholm tendenser til alvorligere 'voldsepisoder' end tidligere. Der var eksempler på anvendelse af våben – knive og skydevåden. "Det er tendenser, vi absolut ikke kan acceptere," fastlog Verner Nygaard i sin traditionelle nytårsstatus. "Fremover vil vi satse på hurtig og effektiv indgriben, og jeg kan oplyse nuværende og eventuelt opvoksende voldsudøvere om, at sådanne tendenser ikke vil blive tolereret overhovedet. Wild-west-perioden skulle være et overstået stadium."

I 1986 blev 'En fisker i Hanstholm' vist i fjernsynet. Der var sket meget i de forløbne ni år siden optagelserne. Det frie hav og den frie tilværelse som fisker havde fået sine begrænsninger, og filmens dokumentariske

17 En by på kanten.indd 300 02/10/2016 11.26

billede af Hanstholm og fiskerliv var blevet 'gamle dage', kunne man konstatere. Den optimisme og entusiasme, der stadig drev værket i midten af 1970erne, havde fået et knæk i takt med indførelse af restriktioner og andet, der lagde bånd på, hvad der tidligere havde været opfattet som et 'frit liv'.

Skulpturen der fik nyt liv

Når man nærmer sig Hanstholm Centret, får man hele historien serveret i ét blik. Forrest Egon Fischers pladeskulptur som et symbol på de nye og moderne tider med en havn og en by planlagt næsten ned til mindste søm. Bagest, forankret i den barske natur og i alt dét, der er gået forud og dog stadig er forbundet med de nye tider: Hanstholm Fyr.

Men sådan har det ikke været tænkt. Ikke fra begyndelsen.

"Det er ren vandalisme at flytte min skulptur udendørs, måske endda specielt i Hanstholm, hvor vind og vejr bider ekstra hårdt".

Sådan erklærede kunstneren i september 1977, da centerforeningen satte handling bag ord og lod skulpturen fjerne fra centertorvet til parkeringspladsen udenfor. Ikke nogen nem opgave. Seks-otte mand og en gaffeltruck måtte lægge kræfter i for at få kunstværket bugseret ud til den ventende kran. Byens største.

Børnene tager straks skulpturen i Hanstholm Centret i besiddelse. Og det er problemet!

Egon Fischer var overrasket over den drastiske reaktion i Hanstholm, men havde ikke noget imod den debat, skulpturen satte i gang. Han betragtede skulpturen som et af sine hovedværker. Det handlede også om ophavsret og misligholdelse af et kunstværk.

Model og tegning til 'Blå Pladeskulptur' findes i store privatsamlinger af moderne europæisk kunst, og den figurerer i Egon Fischers værkfortegnelse på såvel nettet som i diverse kunsthistorier. Statens Kunstfond havde ydet langt det største bidrag til det moderne kunstværk i 1976. Og det var denne kunstfond, Egon Fischer nu ville drøfte situationen med.

Den blå skulptur delte vandene i Hanstholm i 1970erne - som den gør det i dag.

Forretningsfolk og kommune fandt skulpturen 'for tam'. Borgmester Chr. Hansen erklærede, at den slet ikke passede ind i centret. Men børnene tog kunsten til sig uden forbehold. Det var slet ikke det værste, et kunstværk kunne komme ud for. Men det var jo dét, der var problemet.

"Børnene benytter den som legeredskab, og når de med træsko sparker på skulpturen, giver den en infernalsk larm fra sig i det overdækkede

17 En by på kanten.indd 301 02/10/2016 11.26

Flyttedag. En af de lidt besværlige skal det vise sig …

butikstorv, som er omkranset af glas til alle sider. Når børnene er aktive, er det umuligt at få ørenlyd i butikker og kontorer".

Sådan lød frontberetningen fra formanden for butikscentret, guldsmed Ib Mygind.

Netop børnenes interesse fik Statens Kunstfond til en overgang at overveje en placering i skolegården. Men det blev altså uden for Hanstholm Centret og i flugtlinje med Hanstholm Fyr. Flere hanstholmboer med advokat m.m. Thorkild Jakobsen i spidsen stiftede Hanstholm Kunstfond og sørgede for - i samråd med kunstneren - at skulpturen blev overfladebehandlet, så den kunne modstå det barske udendørs liv. Det skete i Skagen. Turen derop forløb ikke uden dramatik. Vognmanden havde ikke regnet ud, hvor højt skulpturen ville rage op fra ladet. Det gav vanskeligheder, da han undervejs skulle under en bro og toppen på skulpturen blev bøjet.

Et moderne kunstværk. Frit svævende – næsten da.
Ny udsigt – nye omgivelser.

Skulpturen foran indgangen til Hanstholm Centret blev genindviet under festlige former i april 1978. Lutter smil hos forretningsfolk, politikere, hos kunstneren og 'almindelige' holmboer, der havde taget imod indbydelsen.

Og kunstneren Egon Fischer? Da han fyldte 75, blev han hyldet som en billedhugger, der havde sat sit præg i det offentlige rum. 'Skulpturbroen' i Birkerød, der forbinder rådhus og bibliotek, betegnes som højdepunktet i en stor kunstnerisk karriere, der omfatter en række markante udsmykningsopgaver og repræsentation på Statens Museum for Kunst, Louisiana og museer i udlandet. Han har været Danmarks officielle repræsentant på Biennalen i Venedig. Skulpturen i Hanstholm og havnebyen er med andre ord – jo, havnet i et godt selskab. Egon Fischer har altid været mest optaget af at vise sine værker andre steder end på gallerier og museer, og mødet mellem mennesker og skulptur er ikke alle steder gået helt stille af. 'Hanstholm-balladen' er langt fra enestående.

17 En by på kanten.indd 302 02/10/2016 11.26

Advokaten, kunstneren og skulpturen. Thorkild Jakobsen, Egon Fischer og den omstridte skulptur med titlen 'Blå Pladeskulptur' foran centret.

Og advokaten Thorkild Jakobsen? Det var 'skulptur-sagen', der for alvor tændte den kunstneriske – og organisatoriske – ild. Han er en af dem, der har medvirket til at tegne et andet og alternativt Hanstholm-billede.

Hanstholm og nætterne

Thorkild Jakobsen var cand. jur. fra Aarhus og fuldmægtig i Thisted, da han blev opfordret til at etablere egen advokatforretning i Hanstholm, hvor han hurtigt blev fiskernes foretrukne advokat. Det gode ry blandt fiskerne var ikke uden forbindelse med, at det lykkedes ham at vinde en række omtalte sager mod toldvæsenet. Som sekretær for Hanstholm Erhvervsfond var han med til at etablere de første færgeruter nordpå og udvidelsen af havnen. Det var her, han blev opmærksom på havneingeniørernes tidligere tegnestue. Den var velegnet til udstillinger og andre kulturelle begivenheder i den kunstforening, der afløste kunstfonden og kom ud i en bredere lokal kreds. Han var formand indtil 2011 – og til sin død tre år senere 'chefkustode' i kunstbygningen på Helshagevej.

De Nordatlantiske Nætter gjorde Hanstholm berømt på internettets YouTube, hvor dette klip er hentet.

Kunstbygningen arbejdede Thorkild Jakobsen i mange år på at udbygge til et Nordatlantens Hus i stil med de forskellige udgaver af Nordens Hus i Tórshavn og Reykjavik. En drøm og vision det ikke lykkedes at realisere, men han kom dog et lille skridt på den norrøne vej, da han hos myndighederne fik godkendt en lokalplan for udvidelsen af kunstbygningen.

Engagementet i den nordatlantiske kultur kom med færgeforbindelsen til Færøerne. Det førte til de Nordatlantiske Nætter 1985 og 1988. Festivaler ved siden af

17 En by på kanten.indd 303 02/10/2016 11.26

Fotografen Kirsten Klein indfanger på en stemningsfyldt plakat ånden bag de Nordatlantiske Nætter i sommeren 1988.

"Det var en spraglet, munter skare, der sad på bænkene og i græsset, marehalmen og lyngen. Der var kølig blæst, spredte skyer og kåd, stikkende sol. Indimellem klang det i vindharperne, eller der lød travle udråb fra køkkenpladsen …"

Ebbe Kløvedal Reich.

kunstbygningen, tre døgn i træk med aktiviteter i og ved et telt med plads til 500 personer. En festival der uden held blev forsøgt genoplivet i 2013.

I 1980erne tiltrak begivenhederne kunstnere fra det nordatlantiske område og lokale med hang til 'teater, fest og farver'. Forfatteren Ebbe Kløvedal Reich placerede Hanstholm-nætterne blandt de mest nyskabende kulturelle begivenheder i 1980ernes Danmark. Men der var mange i Hanstholm, "der godtede sig, da nætterne trods støtte fra nordiske fonde sluttede med underskud." Få år efter de allerede da 'legendariske' nætter var der dog holmboer, som ærgrede sig over, at Thorkild Jakobsen & Co. ikke havde fået større lokal opbakning. Hvilken festival kunne man ikke have haft at byde på hvert år og dermed skaffe Hanstholm et positivt ry også som kulturby. Måske havde man været for bange for, at det ville udvikle sig til en ny form for Thylejr. Sådan lød det nu fra byen. Kaotisk havde det hele dog taget sig ud, når man betragtede det udefra, føjede man til.

17 En by på kanten.indd 304 02/10/2016 11.26

Thorkild Jakobsen har levet sin egen alternative Hanstholm-historie. Fyldt af kunstneriske eksperimenter og visioner og på samme tid forankret i dét sted, hvor det alt sammen udspiller sig. Her ses han 1985 i sit rette element – foran vindharpen på kanten af Hanstholm-knuden.

De første Nordatlantiske Nætter i 1985 svævede – er det blevet beskrevet – 'i gråzonen mellem total kreativitet og fuldstændig anarki og kaos'. Festivalen lagde efter denne beskrivelse grunden til, at Thorkild Jakobsen i de følgende år blev 'sin egen værste fjende' og den største hindring for at løfte nogle af de tanker og idéer, han satte i søen. Det gjaldt blandt andet kunstbygningen og planerne om det nordatlantiske hus. Flere af dem, der oprindeligt støttede, sprang fra, da de fik opfattelsen af, at Thorkild Jakobsen mente, det alene var hans projekt, og han alene skulle bære det frem. Og der går stadig beretninger om en kaotisk og dramatisk 'høring' på skrænten ved kunstbygningen. Meningerne om Thorkild Jakobsen og hans visioner delte vandene i Hanstholm. Det var langt fra alle, der opfattede ham som 'et lokalt kulturelt ikon', som andre til gengæld ikke tøvede med at udnævne ham til.

Mange fra kredsen omkring højskolen i Sjørring havde lod i og medvirkede ved de nordatlantiske festligheder, "og vi mærkede, hvordan lyset åndede i de lyse nætter over Nordatlanten," som det udtrykkes i en erindring af Tom Kirk, højskolens formand, der også må tage ordet 'svævende' i munden for at beskrive, hvad der foregik: "Både deltagere og arrangører var svævende – og slap hen mod slutningen enhver jordforbindelse." Underskuddet i 1988 var på højde med det i 1985, og højskolen måtte til pungen.

Hvis man spørger til en karakteristik af Thorkild Jakobsen, kan svaret altså afhænge af, hvem man henvender sig til. Men for Jan Morell, gammel thybo, forfatter og billedkunstner, er der ingen tvivl om, hvad denne både fantasifulde og fandenivoldske advokat har betydet:

"Med sit finurlige og imødekommende væsen og store vid åbnede han en kunstnerisk korridor op mod det nordatlantiske. Han inspirerede kunstnere fra Norge, Færøerne og Island til at udstille deres værker i det lille sandblæste skur på kanten."

Landets mindste kunstmuseum ligger på kanten af en 35 meter høj skrænt over havnen. Arealet uden for er skulpturparken 'Havhaven'. En række kunstnere har sat deres spor. Det meste kendte værk er nok landets største vindharpe, som er udført af den danske kunstner Bror Westman.

17 En by på kanten.indd 305 02/10/2016 11.26

Teater lige til kanten

Med etableringen af et egnsteater i 1994 fik Hanstholm en ny kulturel identitet, der skabte opmærksomhed også ud over kommunegrænsen. Nu var det ikke 'kun' fisk, byen blev forbundet med. Og begrebet 'egnsteater' tog Thy Teater helt bogstaveligt. Lagde ud med en premiereforestilling på ikke færre end seks scener. Forestillingens titel var 'Sår', som københavnske Berlingske Tidende i en ellers positiv omtale havde fået til 'Sorg'.

Publikum blev rullet ud til lokaliteterne i seks busser. Fra scene til scene. Det blev ikke så lidt af en oplevelse, men var det nu også 'teaterkunst'? Det var ikke sådan, mange havde forestillet sig en teaterforestilling. Hvad 'stykket' handlede om? I den lokale avis havde instruktøren Hans Hartvich løftet en flig af teatertæppet. Det var en forestilling, der gik lige til kanten – ja, ud på det yderste overdrev, hvor hele egnen blev brugt som én stor scene.

"Vi vil gerne sende et signal om, at teater ikke nødvendigvis skal ligge i hovedstaden for at gå nye veje," føjede han til. I dette tilfælde en 20 kilometer lang guidet tur og en beretning om "menneskets trang til at skabe nyt, herske over naturen, bruge teknik til at undertvinge sig naturen – og til at pille ved naturen og lave den om på menneskets præmisser." I teaterfolkenes optik historien om Hanstholm og Thy.

Der var blandt andet nogle scener i Thisted Lufthavn, hvor der var lånt hangar og startbane. Mange husker stadig den særlige fornemmelse, da teaterbussen racede hen ad startbanen som et andet fly på vej ud i det blå. En grusgrav var ramme om en af de centrale scener i forestillingen. Igen et eksempel på opbakning og praktisk hjælp, som det eksperimenterende teater mødte i begyndelsen. I flokken af frivillige var såvel lokale

Thy Teater går lige til kanten – helt bogstaveligt. Her har truppen af medvirkende i premiereforestillingen taget turen ud til den 'yderste kant' over Hanstholm Havn, som indgår i en scene i 'Sår'.

17 En by på kanten.indd 306 02/10/2016 11.26

Ud over Thy Teaters 'professionelle' stab på 30 mennesker trækkes der på mange andre kræfter i premiereforestillingen 'Sår'. Statister, korsangere og en gruppe mannequiner som Hans Hartvich her præsenterer. De spiller i øvrigt deres roller uden nogen diskussion …

hjemmeværnsfolk, ældre fra pensionisternes samvirke som beboere fra asylcentret.

En anden del af teaterprojektet var en dukketeaterskole for at puste nyt liv i en gammel tradition. I premiereforestillingen 'Sår' blev nogle af dukketeatrets virkemidler allerede brugt. Der medvirkede 30 professionelle teaterfolk – musikere, teknikere og skuespillere – og mange frivillige holmboer havde meldt sig som statister og korsangere.

Bag Thy Teater stod Hans Hartvich, instruktør, og Hanne Wellendorf, administrator, der sammen havde udformet idégrundlaget, samt skuespilleren Yvonne Halskov. Teatret fik hjemme i Thy, fordi området på dette tidspunkt bestod af små enheder, velfungerede lokalsamfund og 'naturligt miljø', som det blev fremhævet. Teatret kunne tilbyde forestillinger over flere dage, eller en forestilling, der blev sat op i en bestemt anledning. Et egnsteater skulle rumme noget ud over, hvad man sædvanligvis ventede af et teater. Ambitioner skortede det ikke på.

Hanstholm var kommet inden for i den kulturelle varme og tiltrak sig hurtigt opmærksomhed hos de københavnske aviser. Journalister bevægede sig nu igen vestpå som i tidligere tider, da det var havnebyggeri, det drejede sig om. Som i marts 1997, da 14 elever på landets første grunduddannelse for dukkemagere var i fuld gang. Og de havde travlt ifølge Politikens udsendte: "Længst ude på kanten mellem land og hav knokler en flok unge i fantasiens grænseland, hvor kombinationen af tekniske færdigheder og kunstnerisk talent skal give liv til det døde."

Hovedstadsavisen fortæller en historie om to københavnere, Hans Hartvich og Hanne Wellendorf, deres idé om at skabe et egnsteater med base i Hanstholm og deres møde med de lokale politikere: "Svaret kunne selv københavnere dårligt tage fejl af: Jamen, så prøver vi da det. Vi kan jo ikke vide, hvordan det er, før vi har set det!"

17 En by på kanten.indd 307 02/10/2016 11.26

Teater som vinden blæser. Thy Teaters 'Svalernes svimlende vidder' fra 2000 opføres ved foden af Hanstholm-knuden ud mod vildtreservatet. En forestilling der bruger vindens kraft til at bestemme lyd og synsindtryk i form af kor og musik og spraglede drager. Publikum er anbragt lidt længere væk.

Staten bidrog med halvdelen af pengene, og 1. januar 1995 trådte aftalen i kraft. Nogle måneder senere var teatret en fysisk realitet. Den lille kommune postede i 1997 og de følgende to år ca. 2,5 mio. kr. fra egen kasse i teaterfolkene og deres blandede virksomhed, som foruden professionelle forestillinger, workshopper og dukkemagere rakte helt ud til instruktion af amatørscener, træning af pædagoger og hjælp til firmafester. To store udendørs sommerforestillinger i 1995 og 1996 havde skabt det nødvendige og tætte forhold mellem teatret og dets publikum.

Sådan kunne man læse i den københavnske avis.

Og til al den aktivitet havde Hanstholms kulturudvalgsformand Jens Chr. Mørch denne bemærkning til Politiken: "De folk har jo skabt nogle aktiviteter og fået en succes, som vi ikke er vant til på landet. Jeg skal da gerne indrømme, at vi ikke selv støvede dem op, og personligt er jeg ikke nogen flittig teatergænger. Som bonde har jeg dårligt tid til den slags. Men det fængede, hvad de fortalte om teater, og vi havde jo aldrig fået muligheden for at kalde et teater til os, hvis der ikke havde meldt sig nogle ildsjæle. Altså gav vi det en chance. Den har de udnyttet, og da er jeg som politiker såre tilfreds med."

Virkeligheden var en anden. En af rekvisitterne i premiereforestillingen 'Sår' var en 'teaterdom' – et stort cirkustelt der både var dyrt at købe og flytte rundt på. Det hele endte som en bunke forvredent jern og en stak laset teltdug. Sidste akt uden for manuskriptet blev en retssag og en pinlig sag for alle parter om noget, der havde kostet 300.000 kr.

17 En by på kanten.indd 308 02/10/2016 11.26

To gange satte teatret sin egenkapital over styr. Økonomisk blev teatret en fiasko. Det blev heller ikke den kulturelle øjenåbner for et stort publikum, der var lagt op til. Teatret ville sælge et kulturtilbud, der ikke var kunder til hverken i Hanstholm eller i Thy i det hele taget. Dårlig økonomi forhindrede imidlertid ikke teatret i at skaffe midler til at rejse til festivaler i fjerne lande 'for at sælge Hanstholm som et kulturelt centrum.' Dukkemager-uddannelsen opstod i øvrigt som en slags beskæftigelsesprojekt, da kommunen kunne sende sine beskæftigelsesmidler gennem uddannelsen. Også på anden måde lænede man sig i kommunen op ad kreative løsninger.

En af Thy Teaters fortjenester har været som formidler af oplevelser for børn og unge. Døren blev slået op til en ny verden, som ikke kunne undgå at få betydning for dem i deres senere liv. 'Teater på Kanten' var teaterfestival for hele familien, men med vægt på børnene og de unge. En række udvalgte forestillinger hen over en uge og rettet mod forskellige alderstrin. I 2006 var det tiende gang, Thy Teater var vært. De første otte år havde det været med udgangspunkt fra Hanstholm Hallen og blev derefter flyttet til Thisted for at markere, at Thisted Kommune var gået med i egnsteateraftalen om Thy Teater sammen med Hanstholm Kommune og Viborg Amt, men også for at udnytte publikumspotentialet i en større by.

Tre år senere - 18. januar 2009 - blev avislæserne vidne til et andet teaterdrama: Bestyrelsen for Thy Teater havde opsagt teatrets leder, Hans Hartvich, med "øjeblikkelig virkning og med henblik på en fritstilling." Det var en enig bestyrelse, der stod bag afskedigelsen, der skyldtes "mangel på gensidig tillid mellem leder og bestyrelse." Og det begrundedes bl. a. med, at Hans Hartvich ikke havde tiltro til et fortsat egnsteater-samarbejde med Thisted Kommune samt med det forhold, at den nye bestyrelse havde måttet konstatere, at teaterlederen ikke havde fulgt "bestyrelsens klare instrukser vedrørende ansættelser og økonomiske dispositioner."

Thy Teater var uden leder i et år og i en reel lukningsfare, mens man i Thisted Kommune arbejdede for en ny fremtid for det lokale egnsteater. Foråret 2010 valgte man Niels Vendius som ny leder. Med en lang erfaring fra det københavnske teaterliv skulle han opbygge en ny organisation og en ny kunstnerisk profil. Det var et enigt byråd, der besluttede, at Thy Teater skulle have en ny egnsteateraftale med ham som teaterchef. Det var et fornyet Thy Teater, politikerne ønskede. "Det gamle teater var kørt både økonomisk og kunstnerisk ud i tovene," som det blev formuleret i teateravisen.dk ved præsentationen af Niels Vendius.

Holger Brugs og fællesskabet

Holger Brugs er kendt af de fleste i Hanstholm, men det er som Holger Christensen, han kommer til byen i 1971 for at overtage en 'satellit-brugs'. Han kommer til at gøre hele udviklingen med i bycentret, hvor brugsforeningen i 1974 rykker ind i tidssvarende omgivelser. Han lægger kræfter og idéer i det organisatoriske omkring etableringen af centret – "nærmest i døgndrift i et par år" – og senere som formand for borgerforeningen.

17 En by på kanten.indd 309 02/10/2016 11.26

Holger Christensen i en af de mange inkarnationer – her som receptionist - på den lokale revyscene. (Tegning: Christian Schmidt).

Og så kommer han til at præge den fornøjelige side af fællesskabet i fiskerbyen. Ikke mindst i forbindelse med de succesfulde revyer i 1983 og 1992. Den musikglade brugsuddeler trækker sammen med et hold ligesindede agenter i spøg og skæmt et stort publikum ind til løjerne, så der må ekstraforestillinger til. Revyerne er nu heller ikke uden kant. Men der mangler alligevel noget. Menighedsrådet og kirken slipper med skrækken – ifølge et læserbrev i den lokale avis efter premieren i 1992. Det er ellers et område, der godt kan tåle at få et par bemærkninger med på vejen – kan man forstå. Skribenten har ellers haft en god og munter aften – som han skynder sig at tilføje.

Holger Christensen havde fået sin uddannelse i Thisted Arbejderforening og var uddeler i Vemb, inden han kom til Hanstholm. 18 år senere forlod han brugsforeningen til fordel for en konsulentstilling inden for FDB.

For den nye brugsuddeler havde det været lidt af et 'kulturchok' at komme til Hanstholm i begyndelsen af 1970erne. Han kom fra et område i Jylland, der stadig var præget af den folkelige bevægelse i 1800-tallet. Et aktivt skole- og foreningsliv med møder, foredrag, teater og koncerter, der samlede et bredt publikum.

"Alt dette var der mildest talt ikke meget af i Hanstholm," erindrer Holger Christensen. "Vi havde alle nok i vores eget og med opbygningen af et nyt samfund. Mange af tilflytterne kom jo fra alle hjørner af landet til den nye havn og de nye muligheder. Vi havde ingen tradition at føre videre – den skulle vi først til at skabe."

Med revyerne var der imidlertid en tradition at tage op for borgerforeningen og realisere sammen med andre på holmen. I 1920erne og 1930erne opstod et stort fællesskab omkring de årlige dilettantforestillinger på kroen. Arbejdet med en revy involverer mange både uden for og på scenen, og det kalder talenter frem. Sammen med den store interesse blandt holmboerne for at se forestillingerne, opstår et ægte fællesskab med betydning for hele byen," fortæller Holger Christensen. "En revy hvor begivenheder og kendte og ukendte bysbørn står til en kærlig overhaling kan styrke en bys identitet – hvis vi nu skal være lidt højtidelige. Det er i al fald ikke uvæsentligt i en Hanstholm-sammenhæng. Det samme gælder med Kulturstafetterne og nytårskoncerterne, som borgerforeningen var med til at arrangere."

Borgerforeningens historie går tilbage til Hansted Foredragsforening fra 1923, hvor dilettantskuespillerne holdt til. I 1938 ændrede foreningen navn til Håndværker- og Borgerforeningen Hanstholm. Foreningen blev genopfundet i 1960ernes hektiske nybyggerår. Nu som Hanstholm Borgerforening.

I 2001 formulerede Holger Christensen som borgerforeningens formand formålet som værende en forening, der skulle stå for "kulturelle, un-

17 En by på kanten.indd 310 02/10/2016 11.26

Hanstholm-revyen 1992. Skuespillerne på sejltur uden for havnen. Turen vækker opsigt med deltagerne i Anders And-uniformer, men ingen vil røbe, hvad formålet er. Det vil blive afsløret på premiereaftenen. Fra venstre Leif Kristensen, René Møller, Lene Skovmose, Holger Christensen, Jytte Pedersen og Mona Larsen. (Foto: Ole Iversen).

derholdende og selskabelige sammenkomster." Arbejdet var en blanding af traditioner og nytænkning. Foreningen, der ud over Hanstholm dækkede Vigsø og Ræhr, havde 100 medlemmer. Det var for få – erklærede formanden. "Vi burde være nogle flere. Vi sender adresseløse girokort ud, men måske bliver de væk i mængden hos familierne. Det er svært at drive frivilligt foreningsarbejde og meget af den slags arbejde er karakteriseret ved, at for mange glimrer ved deres fravær."

På denne baggrund erklærede den 60-årige formand, at det snart var på tide, at en ny generation begyndte at tage over.

Med evangeliet på hesteryg

Hanstholms lille kirke var smukt pyntet og fyldt til sidste plads ved festgudstjenesten forud for havneindvielsen fredag 8. september 1967. Biskop Erik Jensen sagde i sin prædiken, at når der kommer en kirke, opstår der et samfund af dét, der før blot var en klynge huse. Han udtrykte håbet om, at Hansted Kirke ville blive stående på dette sted og minde befolkningen om fællesskabets umistelige betydning.

Det var et håb, der for alvor kom til at stå sin prøve få år senere:

"Balladen begyndte allerede, da den nye hjælpepræst Inge-Lise Wagner (født 1950) ankom med sin beboelsesvogn, som hun parkerede uden for Hansted Kirke. Hun var ikke interesseret i den dyre, nye præstegård, som

17 En by på kanten.indd 311 02/10/2016 11.26

menighedsrådet agtede at bygge til hende. Når hun skulle på husbesøg i sognet, kørte hun enten på sin 350 cc Honda-motorcykel eller red på sin hest."

Når man udefra skal fortælle historien, er det oftest således, billedet tegnes – som her i Illustreret Tidende. Hun kom til Thy med en stil, man var ukendt med på disse kanter, og som hurtigt gjorde hende upopulær i de indremissionske kredse. Det var anderledes med fiskerne på havnen. En dag blev hun inviteret ned på en kutter til en bajer. Hun ville nu kun have en sodavand. Da en af fiskerne gik balancegang på rælingen for at vise, hvad man kunne, når man havde fået et par bajere, gik hun på line op ad fortøjningsrebet og ned igen.

"Sådan noget kan man, når man går i kirke hver søndag," sagde hun.

Fiskerne var om ikke ligefrem 'omvendt', så i al fald 'solgt' på stedet. Linedansen havde hun lært som barn i Cirkus Arena.

Inge-Lise Wagner blev i medielandskabet og visse kredse identisk med havnebyen i nogle turbulente år i 1980erne. Hun var hyldet - og hadet - for sine kontante meninger uden mellemregninger. Og i 1988 fyret som følge af 'uoverensstemmelser' med menighedsrådene i Hansted-Klitmøller og Ræhr-Vigsø pastorater.

Hun var oprindeligt kommet til som hjælpepræst for sognepræst Hans Aage Linde. Kemien var mildt sagt ikke den bedste mellem de to præster. Menighedsrådene ville af med hende. Efter et par år blev hendes stilling slået op som et 'rigtigt' embede. Hun søgte embedet med henvisning til en sjælden brugt regel, der gav mulighed for, at stillingsbesættelse kunne afgøres ved uraf-stemning. Og her fik hun 82,5 pct. af de afgivne stemmer. Det gjorde jo ikke forholdet til menighedsrådene ligefrem bedre. Andre brugte ordet 'krig'. Sådan blev der argumenteret.

Sommeren 1982 er varm, hallen i Hanstholm mere end lun, og Inge-Lise Wagner glad og lykkelig dén aften i begyndelsen af juni, da flere måneders stridigheder kulminerer med, at 82,5 pct. af borgerne fra Ræhr, Hansted, Vigsø og Klitmøller sogne ved en usædvanlig afstemning tilkendegiver, at de ønsker at beholde deres præst. Hun har været hjælpepræst og falder i unåde hos menighedsrådene, da hun søger en stilling som sognepræst og ikke bliver indstillet blandt de første. 805 holmboer skriver under på, at hun bør have stillingen. Med over 800 mennesker er der trængsel i hallen og ved stemmeboksene, hvor Inge-Lise Wagners ansættelse som præst afgøres. Der var fire afstemningssteder, og det er i Hanstholm, hun henter sin største ja-procent: 87,55. Biskoppen fra Aalborg, Henrik Christiansen, afvikler med stor myndighed afstemningen og sørger for, at den sidste seddel kommer ud af stemmeurnen.

17 En by på kanten.indd 312 02/10/2016 11.26

Menighedsrådsvalg 1984 - to år efter den 'store' afstemning. I Hansted og Rær bliver der fra 'begge lejre' udtrykt håb og vilje til et fredeligt og frugtbart samarbejde i de nye menighedsråd. Inge-Lise Wagner har - igen – hovedrollen og mediernes bevågenhed. Her bliver hun interviewet af Hugo Hviid fra regionalradioen og Jyllands-Postens N. A. Eigenbroth.

Striden trak spor gennem familierne, hvor der højrøstet blev diskuteret over middagsbordene.

En af dem, der var en del af scenariet dengang, Inge Hove Thomsen, har denne frontberetning: "Min mor var glødende modstander af Wagner og meldte sig ud af folkekirken, mens min forlovede, der var fisker, modsat var glødende tilhænger af hende. Man kan nok forestille sig, hvordan familiehyggen havde svært ved at sænke sig. Der blev dengang skabt dyb splid både mellem familier og venner. Sår, som jeg tror ikke alle er helet den dag i dag. Og at det af Wagner, der en overgang blev forment adgang til kirkerne i Rær og Vigsø, senere er blevet fremstillet som "et lille sidespring, hvad der skete i Hanstholm" – det fortæller meget om hende som menneske og person. Men jeg synes, at der i eftertiden har været en tendens til at forherlige Wagner og hele hendes væsen både i artikler i aviserne og reportager i andre medier," lyder det fra en af dem, der havde begivenhederne tæt inde på kroppen.

Afstemningsresultatet er interessant i mere end én forstand. Det fortæller om brydninger og modsætninger i et forholdsvis lille samfund, der er præget af både traditioner og den baggrund, som nytilflyttere har bragt med. Men den store opbakning var hun efterfølgende ikke i stand til at fastholde. Det farverige præstebillede blegnede for flere af hendes ellers svorne tilhængere, der begyndte at se præsten som et menneske, der var sin egen værste fjende. To gange måtte en provsteret træde i funktion og karakter. Det var der ikke nogen anden præst i Danmark, der nogensinde havde været udsat for. Der var imidlertid intet grundlag for at fratage Inge-Lise Wagner embedet, skulle det vise sig. Det kostede dog en bøde at

17 En by på kanten.indd 313 02/10/2016 11.26

blande det danske politi ind i en prædiken om barnemordet i Betlehem. I den kontroversielle prædiken havde hun kaldt politiet for 'uniformerede mordere'. Det medførte den strengest mulige straf fra Kirkeministeriet, en bøde på en halv månedsløn – på daværende tidspunkt omkring 8000 kr.

Kirkestriden vekslede mellem stilstand og pludselig opblussen. Som det var tilfældet søndag aften 13. maj 1984, hvor Inge-Lise Wagner ikke kunne komme til at prædike i Ræhr Kirke. Da hun mødte op for at forrette gudstjenesten for en menighed på 50, viste det sig, at kirkedøren var låst. Ifølge præsten nægtede kirketjeneren at udlevere nøglerne. Tilkaldt politi fra Thisted kunne ikke hjælpe de forsamlede til at få adgang, hvorefter gudstjenesten med halvanden times forsinkelse blev henlagt til Hansted Kirke.

Inge-Lise Wagner havde tidligere klaget til kirkeministeren, fordi biskop Henrik Christiansen, Aalborg, havde nægtet hende tilladelse til at døbe et barn i Ræhr Kirke.

Under den langvarige strid mellem hende og nogle menighedsrådsmedlemmer blev sognets fire kirker delt mellem de to præster på den måde, at hun fik tildelt kirkerne i Hansted og Klitmøller, men havde ret til en gang om måneden at prædike i Ræhr og Vigsø og desuden kunne komme, når menigheden bad hende om at foretage kirkelige handlinger.

"Jeg forsøgte at gøre min pligt i Ræhr, men blev forhindret, og det finder jeg mig ikke i. Hvis døren er låst, når jeg søndag 17. juni skal prædike i Vigsø, vil jeg sørge for, at døren bliver sprængt!" erklærede Inge-Lise Wagner til Ritzaus Bureau og dermed alle danske aviser. Flere fulgte stridighederne med endog stor interesse gennem alle årene. Den lokale avis erfarede imidlertid om baggrunden for den låste dør i Ræhr Kirke, at præsten ikke – som 'regelmenteret' - havde givet 48 timers varsel for gudstjenestens afholdelse.

To gange må en provsteret træde i funktion. Ingen anden præst har været udsat for dét. Der er imidlertid ikke grundlag for at fratage Inge-Lise Wagner embedet. Her ankommer den omstridte Hanstholm-præst i 1986 til retten i Thisted – som altid under stor medie-opmærksomhed. Det er især problemerne i forbindelse med delingen af de fire sogne mellem Inge-Lise Wagner og kollegaen, Hans Aage Linde, der spøger blandt så meget andet.

17 En by på kanten.indd 314 02/10/2016 11.26

Konfirmandforberedelse

"Jeg var matematiklærer for 7.b, som havde konfirmandforberedelse fredage de to første timer, hvorefter der stod matematik på skemaet i tredje time. Det må have været i 1981, for de pågældende elever er født i 1967," fortæller Ejner Frøkjær.

"En fredag begyndte de at dukke op på skolen enkeltvis og i spredte flokke allerede ved godt 9-tiden. De var særdeles oprørte, for Henrik og Inge-Lise Wagner havde på det nærmeste været oppe at slås - efter børnenes udsagn havde hun slået Henriks hoved ind i en radiator. Der blev ikke meget matematikundervisning i denne tredje time, for de skræmte børn havde et stort behov for at snakke deres oplevelser igennem med mig. Henrik havde i øvrigt rejst sig fra sammenstødet med radiatoren og væltet en reol med bibler ned over præsten - hvorefter han var skredet. I de næste tre uger var et gevaldigt sæbeøje det synlige bevis på den alvorlige batalje, som selvfølgelig løb byen rundt.

Henrik blev ikke konfirmeret, men han fik senere et godt forhold til Inge-Lise Wagner, som han kom meget hos på Gammeltorp - hvor Henrik bor i dag! Præsten havde en del heste dernede på gården, og mange af byens unge mennesker - især piger - kom der næsten dagligt."

Og hvordan forløb så søndags-gudstjenesten i Vigsø Kirke 17. juni? Jo, alt forløb. som det nu skulle. Der var nærmest, hvad der blev beskrevet som 'feriestemning'. Den på forhånd proklamerede dramatik udeblev. Inge-Lise Wagner havde nemlig valgt at følge reglerne for varsling af kirkebetjeningen og indbetaling af et beløb fra 'fem familiefædre', der ønskede gudstjenesten holdt i deres sogn, hvor hun ikke var deres faste præst. Det var en blandet menighed. Sommergæster fra feriebyen var rigt repræsenteret i kirken, og andre var kommet udefra. Og ikke alle fik siddepladser i kirken. Vinduerne blev derfor åbnet, så gudstjenesten kunne følges fra kirkegården.

Forfatteren Carsten Jensen karakteriserede processen mod Inge-Lise Wagner som "en sidste fase i en menneskejagt, der oser af sladder, skidtfisk og dårlig samvittighed," og han var ikke bleg for at skrive, hvad mange uden for Hanstholm mente: Det var en moderne hekseforfølgelse! Og han sluttede med denne kærlighedserklæring : "Selv om hun ser ud som en gadedreng, så prædiker hun som en engel."

Aalborg-biskoppen Henrik Christiansen gjorde, hvad han kunne for at bringe parterne i nærheden af en talefod, de kunne stå på. Det var ikke nok.

"Uden for sognet havde hun en stor og farverig menighed," kunne man læse i Illustreret Tidende 12 år senere. "Hun blev udnævnt til 'officiel' dansk cirkuspræst. Hun prædikede på markeder og for landevejens riddere. Og hun indviede rottekongen Cibrinos dyrekirkegård i Vorbasse."

Efter Hanstholm flyttede Inge-Lise Wagner tilbage til sit stråtækte barndomshjem på Sjælland. Levede her omgivet af sine heste, katte, hunde og talrige norske kaniner. Og i en længere periode i strid med myndighederne i en sag om ulovlig beboelse af sommerhuse. Hun ville ikke bede om lov - om dispensation - til at bo i sit eget barndomshjem. I 2011 blev hun anholdt af politiet i forbindelse med en sag om hundedrab. Under en ransagning på hendes adresse blev der fundet flere håndvåben.

17 En by på kanten.indd 315 02/10/2016 11.26

Søndag 13. maj 1984. Ræhr Kirke lukket for Inge-Lise Wagner og hendes menighed. Kirketjeneren vil ikke udlevere nøglerne, og det tilkaldte politi fra Thisted må vende hjem med uforrettet sag. I stedet flyttes gudstjenesten til Hansted Kirke. (Foto: Klaus Madsen).

Jobbet som kirkesanger gav brød på bordet, hvis hun da ikke vikarierede for præstekolleger. Hun udgav en bog om idealet og lidenskaben – operasangerinden Maria Callas. Fortalte i en af tidens populære 'samtalebøger' om sit liv og mangeartede virke, om tro og tvivl – og selvfølgelig om Hanstholm. Havde ikke meget til overs for begivenheder og modstandere fra dengang. Mere respekt for naturen i Thy: "Naturen var imponerende; men også skræmmende. Jeg blev aldrig fortrolig med det hav, det var så voldsomt". Til en avis erklærede Inge-Lise Wagner i 2010: "Jeg fortalte min historie i bogen for at blive fri for at ævle videre om den. Den sag var jo bare et lille sidespring. Min identitet ligger ikke dér." Så ved man det i Hanstholm.

Inge-Lise Wagner-dramaet er blevet dokumenteret i en film. Da den blev vist på dansk tv, gjorde den stort indtryk og havde ikke færre end 800.000 seere. Anmelderne spærrede øjnene op, da de så den hesteglade præst galoppere over land og bort fra by. Hanstholm-striden var på dette tidspunkt passé, lod hun forstå: "Jeg vil ikke spilde resten af mit liv på at snakke om nogle mennesker, som er nul og niks." Så ved man også det i Hanstholm, hvor meningerne fortsat er delte. Der er mange, der helst ser hele affæren fjernet med blæsten fra det hav, som Inge-Lise Wagner ikke nåede at forlige sig med. Forfatteren Carsten Jensen udtrykte det på en anden måde: "Det kan godt være, hun er lidt gal, men så er det galskab af den slags, der fylder kirker og hjerter. Først og fremmest et levende menneske, der tror på Gud og sig selv og kan stå inde for hvert ord, hun siger."

17 En by på kanten.indd 316 02/10/2016 11.26

Søndag 17. juni 1984. Den proklamerede dramatik i Vigsø med 'sprængning af dør' udebliver. I stedet breder feriestemningen sig blandt menigheden, da den bukseklædte Inge-Lise Wagner skrider gennem kirkerummet for at skifte til præstekjole og gudstjenesten kan tage sin begyndelse.

"En turbulent periode for byen – med store menneskelige omkostninger for alle parter". Sådan karakteriserede sognepræst Finn Feilan i 2000 de urolige år med Inge-Lise Wagner. Det var i en bog om Hanstholms historie. Han frakender hende ikke en stor folkelig opbakning, men har svært ved at afgøre, hvor meget der var støtte til hende som præst eller person og hvor meget, der var opgør med en mere traditionel kirkelighed. Hun havde en usædvanlig evne til at få folk til at lytte, når hun stod på en prædikestol – "men det viste sig hurtigt, at det stort set ikke var muligt at nå til enighed mellem hende og skiftende menighedsråd om noget som helst."

Den nye by i det gamle sogn

Med den nye havn var der opstået en ny by i det gamle Hansted Sogn: Hanstholm. Der blev for mange mennesker i pastoratet til én præst. Pastor Villumsen blev ansat som hjælpepræst i 1978, og det blev begyndelsen til, at Hansted Sogn fik sin 'egen' præst. Og i 1979 kom så Inge-Lise Wagner.

Indre Mission har tidligere år stået stærkt på egnen. Missionshuset kom i 1905 og blev drevet indtil 1984, da Kirkecentret blev bygget. Indre Missions Samfunds aktiviteter i Hanstholm ophørte i 2006, men endnu nogle år mødtes de sidste til bibelkreds i Kirkecentret.

"Det handler nok om, at en ny by nærmest er vokset op efter Anden Verdenskrig. Det kan være en del af forklaringen på, at der ikke er indremissionske i Hanstholm længere," forklarede Jens Peter Dalgaard, tidligere

17 En by på kanten.indd 317 02/10/2016 11.26

Der er sol over landskabet, da første etape af Hanstholms nye kirkecenter søndag 4. november 1984 bliver indviet. Over 200 er mødt til indvielsen, der bliver foretaget af biskop Henrik Christiansen, som ses forrest i processionen fra det hidtidige kirkekontor til kirkecentret på den anden side af Byvej. Ved hans side formanden for Hansted Menighedsråd, lærer Doris Laursen. Inge-Lise Wagner er ikke med. Det er hun til gengæld få uger tidligere, da provsteretten sætter hende stævne i Thisted.

missionær og med kendskab til Thy og missionen, da Kristeligt Dagblad var på besøg i sommeren 2014. Finn Feilan føjede til i samme avis, at hans fire sogne ikke havde en voldsom stor kirkegangsprocent. "Men vi har da kirkelige aktiviteter, for eksempel 'Kirke og kødsovs og social hygge.' Men Hanstholm er også præget af få højtuddannede, af håndværkere og industri. Og vi har relativt få med store indtægter. Men man skal nu ikke lade sig narre af en kedeldragt-klædt mand på knallert. Han kan lige såvel være rig som fattig. Mode går vi ikke op i her."

Bag Unge Hjems Aften stod en kreds af unge, der var kommet til Hanstholm og Rær i forbindelse med havnebyggeriet. Med tiden blev det til Hjemmenes Aften og i 1990erne til Højskoleaftener, senere Sogneaftener med en bredere kreds som arrangører.

En sømandskreds påtog sig at realisere planer om et sømandshjem. Det var der et stort behov for med de mange fremmede fiskere og søfolk, der kom til Hanstholm Havn. Ved indvielsen i 1970 forklarede domprovst S. Nepper-Christensen, formand for Indenlandsk Sømandsmission, hvad et sømandshjem var: "Et erstatningshjem for mennesker, som ikke har umiddelbar adgang til deres eget hjem. Et hjem med kristelige værdier med inspiration fra Jesu liv og lære." Med andre ord: Sømandshjemmet skulle dæmme op for en havnebys mange fristelser. Hanstholm var jo ingen undtagelse.

17 En by på kanten.indd 318 02/10/2016 11.26

En præst med mange gøremål. Finn Feilan 2006.

Det nye Hanstholm er blevet til i en tid, hvor det kirkelige ikke altid har været i offensiven, og derfor er der ingen eller få traditioner. Et stærkt menighedsliv har ikke haft mulighed for at slå rod for alvor. Det var dog naturligt at begynde havneindvielsen med festgudstjeneste og tilsvarende ved havnejubilæet 25 år senere.

"Det fortæller noget om, at man med havet som arbejdsplads stadig føler behov for en forankring i kristendommen," erklærer Finn Feilan. "Havet er rigt; hele byen lever af det, og havet er grumt; der er stadig fiskere, der dør på havet. Når man er i havsnød, folder man hænderne – nu som i 1889."

Det var det år, vækkelsen begyndte på holmen efter en stranding. Seks reddede fiskere kastede sig ned på stranden og takkede Gud for frelsen - mens andre stod og måbede.

Finn Feilan følger sporet næsten 100 år op i tiden. I midten af 1980erne oprettede en kreds af forældre en Grundtvig-Koldsk friskole i Hanstholm. Det er ikke noget, som traditionelt medfører pludselige omvendelsesoplevelser; det er snarere noget, som giver gode vækstbetingelser for, at et åndeligt liv langsomt kan vokse frem. Og dem definerer sognepræsten som børnenes oplevelse af morgensang med salmer, fælles Fadervor og med juleafslutning i kirken.

17 En by på kanten.indd 319 02/10/2016 11.26

I LY FOR BORGERKRIG…

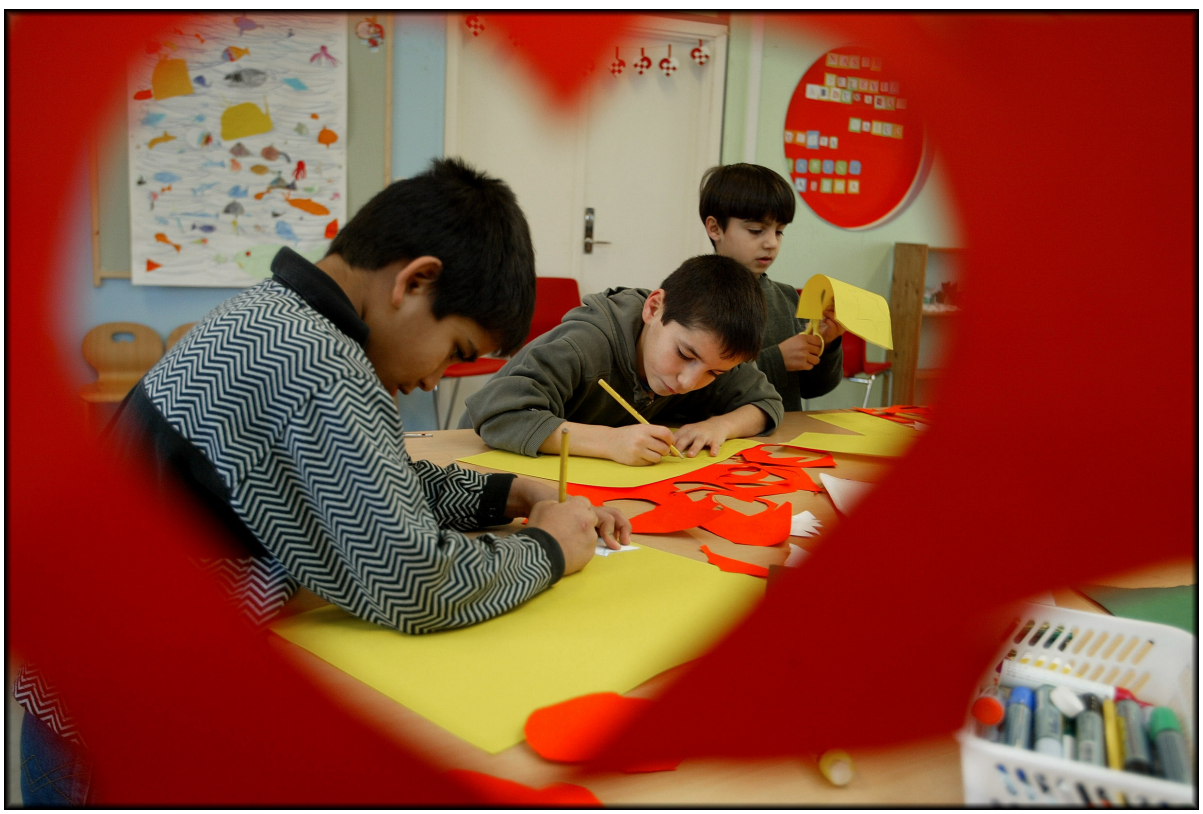

17 En by på kanten.indd 320 02/10/2016 11.26

17 FLYGTNINGEASYL

"Vores børn er danske. De tænker på dansk og lever som deres jævnaldrende danske kammerater. Semco og jeg er også danske, selv om vi et sted i vore hjerter stadig bærer på erindringen om det sted, vi forlod i Bosnien."

Sådan kan Emira Karahalilovic gøre status, godt ti år efter den januardag i 1994, da hun og familien kom til Hanstholm på flugt fra det borgerkrigshærgede ex-Jugoslavien. En plasticpose med tøj var deres eneste ejendele. Emira og Semco Karahalilovic havde regnet med, de skulle hjem igen, når borgerkrigen stoppede. Men da freden kom i 1995 var de og deres to børn allerede godt på vej til at blive integrerede i det lokale liv. De fandt arbejde og bolig i byen, fik kolonihave, og følte, at nu hørte de hjemme i Hanstholm. "Vi er først og fremmest helt almindelige mennesker," siger Emira, og Semco tilføjer: "Men Hanstholm har modtaget de bosniske familier godt!"

Emira og Semco var ikke alene. 140 bosniske flygtninge kom til Hanstholm. Ved årtusindskiftet var 40 af dem stadig bosat og godt integreret i byen. Holmboerne tog godt imod de fremmede på flugt. Denne åbenhed kan ses i sammenhæng med Hanstholms særlige historie.

Den ældste generation i byen havde selv oplevet at blive fordrevet og havde tilbragt fire år i 'landflygtighed' - ganske vist kun få kilometer væk. Det nye Hanstholm, der voksede frem i 1960erne, var i bund og grund en by af tilflyttere. Først kom de fra fiskerbyer i alle egne af Danmark. Senere kom de mange familier fra Færøerne og Island. Samtidig var der alle de udenlandske trawlere, der landede deres fangster. Og nu kom de så fra de etniske udrensninger på Balkan, man kendte alt for godt fra TV-skærmene. Endnu en flok tilflyttere. Hanstholm var et åbent samfund med plads til alle.

En flygtningelandsby i Hanstholm med plads til 175 bliver rejst. Her er vi i begyndelsen af december 1993. Hele forløbet strækker sig over otte uger fra det første spadestik bliver taget.

18 Flygtningeasyl.indd 321 02/10/2016 11.27

11. januar 1994: De første indbyggere i 'landsbyen' på Nørbyvej i Hanstholm er de 77 flygtninge fra det tidligere Jugoslavien, der hidtil har været indkvarteret et halvt år i feriebyen i Vigsø.

Hanstholm Borgerforening tog allerede i løbet af det første år initiativ til, at bosniske børnefamilier blev inviteret til middag hos familier i byen. "Det har været spændende at lære hinanden at kende, og der er opstået varige venskaber," hed det i en indbydelse nogle måneder senere til en fælles aften på Hanstholm Friskole. Her blev der sunget fællessange på både bosnisk og dansk. Der var harmonikamusik, kaffebord og bingo.

Også idrætsforeningen blev en åben vej til integration. Mange bosniere - især drenge og mænd - oplevede her en uvurderlig velkomst og åbenhed. De deltog på fodboldholdene. I et par år dannede de tilmed deres eget seniorhold under HIF, og de spillede med i JBUs turnering.

I første omgang blev de bosniske flygtninge indkvarteret på Pension Vigsø Bugt, mens Staten ved Nørbygaard byggede en af de i alt 52 'flygtningelandsbyer', der blev anlagt rundt omkring i Danmark. Landsbyen bestod af fem beboelsesbygninger og en tolænget centerbygning. De præfabrikerede bygninger var konstrueret, så de kunne 'klappes sammen' og genopføres i Bosnien, når krigen var forbi. Sådan kom det imidlertid ikke til at gå.

Flygtningelandsbyen blev drevet af Dansk Røde Kors frem til 1996. Så havde bosnierne fået opholdstilladelse, og familierne flyttede i egne boliger. Efter planen skulle Udlændingestyrelsen fjerne landsbyen inden udgangen af 1999. Men Hanstholm Kommune valgte at leje sig ind i de ledige lokaler, hvor der blev etableret daghøjskole, VUC-kurser, erhvervsforskole og en dukkemagerskole. Flygtningelandsbyen blev stående.

Kommunalt asylcenter

I sommeren 2001 bragte mange af landets aviser nyheden om, at "En lille international kommune skal drive asylcenter." Det var opsigtsvækkende, også fordi en række kommuner ud over landet havde takket nej til overhovedet at modtage flygtninge. De gode erfaringer med de bosniske

18 Flygtningeasyl.indd 322 02/10/2016 11.27

flygtninge var en afgørende forudsætning for, at Hanstholm Kommune nu som den første i landet - senere kom Brovst med - påtog sig at drive et flygtningecenter som en kommunal institution. Centret blev indrettet i den tidligere flygtningelandsby. Det skulle huse 130 flygtninge. Ved at påtage sig ansvaret for centret fik kommunen en afgørende indflydelse på driften. Det spillede også en rolle for kommunen, at der var knyttet 15 arbejdspladser til det nyt asylcenter. Og så havde Staten lokket med en passende fortjeneste til kommunen i forbindelse med driften.

I august 2001 rullede den første bus med afghanske flygtninge ind ved centret. Flere fulgte i løbet af efteråret, mest afghanere og irakere, indtil centret rummede 125 beboere. Mange af de nye flygtninge var enlige mænd, og kommunen gik i gang med at få etableret familiesammenføringer. Alle nyankomne flygtninge fik udarbejdet en handlingsplan, der fyldte tre af ugens dage med danskundervisning og to med arbejde i institutioner og virksomheder. Der blev i den anledning etableret samarbejde med SiD's afdeling i Hanstholm og en række virksomheder.

Hanstholm Asylcenter gik sine egne veje. Ifølge centerleder Jan Arnbjørn var det "logik for høns, at raske, voksne mænd skal have noget at stå op til om morgenen. Og foretrækker de at blive liggende i sengen, ja, så bør de kunne mærke det på pengepungen." Asylansøgerne var som hovedregel meget traumatiserede. De havde efter centerlederens opfattelse "en udpræget tendens til at forsumpe, hvis de ikke har noget at give sig til. Jo mere aktive, de er, jo bedre får de det simpelthen. " Det kommunale asylcenter opererede derfor med mødepligt.

Hvis en beboer udeblev, blev han trukket i lommepenge. Det var, hvad Jan Arnbjørn kaldte "en kreativ omskrivning af loven," og der opstod da også flere tilfælde, hvor centret blev nødt til alligevel at udbetale tilbageholdte lommepenge, når en asylansøger klagede til styrelsen. Praktik på virksomheder var heller ikke efter lovens bogstav. Det klarede man ved at kalde det 'samfundsorienterende undervisning'.

"Sammen med beboerrådet har vi gjort meget ud af at forberede flytningen," fortæller centerleder Gunnar Skaanes midt i den hektiske indflytningsaktivitet, hvor der bl.a. skulle udleveres nøgler til de nye beboere.

18 Flygtningeasyl.indd 323 02/10/2016 11.27

November 1995: "Af politiske grunde kan vi ikke vende tilbage," erklærer bosnieren Semko Karahalilovic. "Vi har ikke længere et hus, arbejde eller en fremtid i Banja Luka…" Han bor i flygtningelandsbyen i Hanstholm med sin kone, to børn og begge sine forældre. Få år senere føler familien sig helt hjemme i Hanstholm.

Smyril Lines Norröna blev i 1993 taget ud af den nordatlantiske sommerrute med ugentlige anløb i Hanstholm. I stedet blev Norröna fortøjet ved Bryggen i København. Her fik 1000 bosniske flygtninge et foreløbigt – og meget trangt - hjem.

Jan Arnbjørn, der selv var tilflytter fra Sjælland, præciserede, at det kun kunne lade sig gøre, fordi "vi har reddet på en bølge af positiv velvilje overalt i kommunen, så det har slet ikke været noget problem at skaffe praktikpladser."

Efterhånden skete der en stadig hyppigere udskiftning af asylansøgerne, og de spredte sig over mange forskellige nationaliteter. I 2005 var 17 forskellige nationer repræsenteret. 80-90 pct. af beboerne fik afslag på deres asylansøgning. "Men selv om asylansøgerne skal hjem igen, er praktikken og omgangen med danskerne nyttig. Det kan aldrig skade, at de får lidt dansk demokratiopfattelse med i bagagen," fastslog Jan Arnbjørn.

Undervisningen af asylcentrets børn foregik på Hanstholm Skole, hvor tre lærere tilrettelagde en intensiv danskundervisning. Dermed oplevede de også at komme ud mellem danske børn. Plads til børnefamilier var et problem for centret. Værelserne var i størrelsen fra 12 til 16 kvadratmeter. Det var ikke meget til en familie på fem-syv medlemmer. Kommunen ansøgte derfor om at få del i en ekstrabevilling, der var afsat til at forbedre forholdene specielt for familier med børn. Asylcentret i Hanstholm ville bruge pengene til at opføre to nye pavilloner.

Jesper Langballe, MF for Dansk Folkeparti, holdt skarpt øje med den slags bevillinger, og kritikken faldt promte. "I er ikke i sommerhus," sagde han henvendt til asylfamilierne. Det kom der en del politisk tumult ud af. Men asylentret fik sine to familiepavilloner.

Da centret rundede sin fem års fødselsdag, havde det været hjem for flere end 1000 mennesker på flugt. Men antallet af beboere faldt drastisk. Det samlede antal asylansøgere i Danmark var stærkt nedadgående, og Integrationsministeriet besluttede i 2008 at lukke centret. De sidste beboere blev 58 irakiske tolke. Da de var rejst, blev de udtjente bygninger, der stammede fra den bosniske flygtningelandsbys tid, fjernet.

Til forskel fra så meget andet på holmen i disse år blev det en midlertidig afvikling. Allerede i 2009 havde Udlændingeservice, som Udlændingestyrelsen nu var kommet til at hedde, haft svært ved at skaffe pladser til alle asylansøgere og anmodede den nye Thisted Kommune, som nu havde overtaget ansvaret for centret, om at genetablere det kommunale asylcen-

18 Flygtningeasyl.indd 324 02/10/2016 11.27

ter. I løbet af efteråret rykkede 50 flygtninge ind på Skinnerup Vandrerhjem, og der blev samtidig opført helt nye bygninger på den gamle landsbys plads på Nørbyvej. Det nye center fik plads til 180 beboere. Det blev ret hurtigt udvidet i flere omgange. Desuden blev der oprettet et antal annekshuse uden for centret.

I den nye Thisted Kommune blev der noget mere politisk blæst omkring centret, især da Dansk Folkeparti efter kommunalvalget i 2013 som led i konstitueringsaftalen krævede begrænsninger i antallet af asylansøgere i Hanstholm. Specielt i foråret 2015 blev der betydelig politisk tumult, da et flertal vedtog at nedskære antallet af asylpladser. Beslutningen førte til omfattende protester - også fra mange i Hanstholm – og blev senere modificeret.

I 2008 blev det kommunale asylcenter lukket og de udtjente barakker, opført til bosniske flygtninge i 1993, blev fjernet. Allerede året efter genopstod Hanstholm Asylcenter som kommunal institution i nye bygninger. (Foto: Klaus Madsen, Museum Thy 2015).

Ved et åbent hus-arrangement i sommeren 2012 kunne 20 forskellige kulturer vise sig frem. Til det nye center var der knyttet omkring 50 medarbejdere. Det folkelige engagement i centret levede fortsat. Et antal frivillige stod for en række aktiviteter - ikke mindst for børn og unge, og der blev dannet en særlig støtteforening HAV, Hanstholm Asylcenters Venner, der afholdt en række arrangementer og byggede bro mellem asylansøgerne og lokalbefolkningen. Mange asylansøgere opholdt sig kun i centret i kort tid. Ikke færre end 882 personer boede på centret i løbet af 2013 - et betragteligt antal i forhold til byens størrelse. Alligevel var der kun få tilfælde af konflikt med holmboerne. En vinteraften i 2014 kom det til et mindre sammenstød mellem nogle lokale unge og en tilsvarende gruppe fra asylcentret. Det førte til adskillige ophidsede facebook-indlæg, men sagen blev afsluttet uden sigtelser. I stedet blev der holdt møder på skolen og asylcentret, hvor de involverede blev belært om, hvordan man skal opføre sig. Helge Gedebjerg, tidligere leder af Hanstholm Havns Indkøbsforening, var helt sikker på, at den planlagte udvidelse af Hanstholm Havn optog folk i byen langt mere end det "bette vindpust," og han tilføjede: "Jeg har en tyrkertro på, at det bare er en lille krusning. Jeg tror ikke, det er noget, folk her i byen går og tænker på i ret lang tid. Langt de fleste ved jo godt, at de fleste beboere i asylcentret er ganske fredelige."

Hanstholm har altid været et samfund af tilflyttere. Det kom til at præge holdningen til flygtninge. Først kom bosnierne. Så kom en mangfoldighed af andre nationaliteter. I kortere eller længere tid kom de til at leve i byen ved det store hav. Her mødte de gæstfrihed og en vilje til at løse problemer på den særlige Hanstholm-facon.

To congolesiske flygtninge holder sig i form en novemberdag i 2007. Hen ved 90 pct. af asylansøgerne fik afslag på deres ansøgning. Men de mødte en stor natur og en venlig befolkning.

18 Flygtningeasyl.indd 325 02/10/2016 11.27

18 Flygtningeasyl.indd 326 02/10/2016 11.27

18 UDVIKLING ELLER AFVIKLING

"Man må kunne tage brod og overleve." Det er ordene, der får lov at afslutte Ebbe Kløvedal Reichs 'Viljen til Hanstholm', der udkom i 1981. Både havn og by var ifølge forfatteren vokset frem af denne vilje. Bag viljen var drømmen om det gode liv i et stort bysamfund. Meget var nået i årtierne, siden havnen blev taget i brug. Den var blevet Danmarks største, når det gjaldt landing af konsumfisk. Der var kommet færgeruter til Norge og Nordatlanten. En by var vokset frem i overensstemmelse med den moderne funktionelle byplan. Der var tilmed bygget center og opført rådhus. Byen voksede fortsat op gennem 1970erne, men fra 1980 gik væksten i stå. Indbyggertallet kom kun kortvarigt over 2500, og fra årtusindskiftet var det i fald. I 2015 boede 2156 mennesker i byen. Flere forhold havde hæmmet udviklingen. Fiskerierhvervet gennemlevede fra midten af 1970erne en række alvorlige kriser, og det havde vist sig vanskeligt at etablere et bredt erhvervsliv, der kunne sikre en udvikling uafhængigt af fiskeriets skiftende vilkår.

Der var fortsat brug for 'viljen til Hanstholm', hvis havnebyen skulle klare sig i det nye årtusinde. Brodsøer ventede forude, og det var man ikke blind for. I forbindelse med festlighederne ved havnens 25 års jubilæum i 1992 havde borgmester Aase Jensen rullet to fremtidsbilleder op. I det dystre scenarie var det en havn i forfald og tilbagegang, der kunne fejre 40 års jubilæum i 2007 - glemt i de offentlige investeringsplaner. I det andet scenarie var det en livskraftig 40-årig med en dynamisk fiskerflåde, godstrafik, flere færger til Norge og en solid position som porten til Nordatlanten. I dette scenarie fremstod Hanstholm som en stærk 50-årig ved jubilæet i

Nu skal der mad på bordet! Vi er i 1993. Aase Jensen bliver i 1978 valgt til kommunalbestyrelsen, hvor hun repræsenterer Det konservative Folkeparti. Hun er Hanstholms borgmester fra 1990-1994 og igen fra 1998-2002. Aase Jensen var gift med direktør Harald Jensen, Danske Banks Hanstholm-filial.

19 Udvikling eller afvikling.indd 327 02/10/2016 11.28

2017. Borgmesterens pointe var, "at skal vi fejre 40 års jubilæum i år 2007 med en ny udvidelse af havnen, kræver det fortsat energi. Det stiller krav til den kommende generation - og at Staten fortsat er opmærksom på nødvendigheden af en havn ved Helshage." Hermed pegede borgmester Aase Jensen på en kendsgerning, Ebbe Kløvedal Reich måske ikke var så opmærksom på. 'Viljen til Hanstholm' havde gennem generationer været tæt forbundet med Statens hjælpende hånd.

Forude ventede dybtgående forandringer, som borgmesteren næppe kunne forestille sig i 1992. Først blev hun havneejer i den forstand, at havnen fra 2001 blev en kommunal – og amtskommunal – selvstyrehavn. Kort efter blev den statsejede jord overtaget af kommunen og frigivet til salg til husejerne. Selv fyret, der gennem halvandet århundrede havde markeret Statens tilstedeværelse på holmen, blev kommunaliseret. Hanstholm havde mistet sin helt specielle relation til statsmagten. Endelig var det med 2007 også slut med den kommunale selvstændighed. Hanstholm var ikke længere 'hovedstad' i sin egen kommune, men blev et mindre bysamfund blandt mange andre i en ny storkommune. Det fik også følger for sammenhængen mellem by og havn. Havnen var fortsat direkte eller indirekte arbejdsplads for en stor del af byens beboere, men de politiske beslutninger blev truffet på rådhuset i Thisted.

Færgefarten oplevede en 'indian summer' i nogle år. Men i 2008 blev Hanstholm fravalgt som destination. Færgerne forsvandt, og der blev særdeles god plads i Hanstholm Havn.

Samtidig skete en anden afgørende omvæltning. Med indførelsen af de fartøjsbaserede og omsættelige kvoter blev fiskerierhvervet fra 2006 udsat for meget omfattende strukturelle ændringer, hvor få store fartøjer stod for de fleste landinger. Den traditionelle fiskeindustri var allerede før årtusindskiftet ramt af en globalisering, der flyttede et betydeligt antal arbejdspladser først til Østeuropa og senere til Asien.

Det første årti af det nye årtusinde havde forandret verden - set fra Hanstholm. Det hele havde bevæget sig i retning af Aase Jensens dystre scenarie. Tilbage stod havnen som det aktiv, der kunne danne modspil til de mange afviklinger og endnu engang mobilisere viljen og drømmen. Den nye selvstyrehavn klarede sig da også ganske godt. Der blev gennemført en række investeringer i havneanlæg og servicevirksomheder. Den store udfordring blev at klare sig i konkurrencen med andre havne.

Der blev udarbejdet omfattende langsigtede planer for udvidelse af havnen. Hanstholm Havn som 'nordvestjyllands vækstlokomotiv' blev en fast kliché i såvel folketings- som kommunalpolitikeres taler.

Atlantiske Hanstholm

"Det roder med papir og tomme flasker rundt om i beplantningerne, rundkørslen ved Chr. Hansens Vej ligner et vildnis, og mange steder i Hanstholm ser byen både trist og kedelig ud." Den skarpe kritik kom til udtryk på et møde i Hanstholm Venstres partiforening i efteråret 2000.

Byen var fortsat præget af idealerne fra 1960ernes dispositionsplan

19 Udvikling eller afvikling.indd 328 02/10/2016 11.28

med opdelingen i boligkvarterer, erhvervsområde og center. Den havde stadigvæk sine lukkede veje og sit forbindende stisystem. Men den manglende vækst havde efterladt byen i en ufærdig tilstand. Rådvilde besøgende dukkede jævnligt op på Thisted Dagblads redaktion i Hanstholm Centret med et "Undskyld, vi forstyrrer, men kan du sige os - hvor er byen, hvor er Hanstholm?" Når svaret så var, at "bycentrum, det er her i centret," så spørgeren tvivlende ud. "En forstad, der mangler en by," kaldte en besøgende københavnsk journalist byen.

Fremtidsværksted i nedlagt legetøjsbutik. Borgmester Ejner Frøkjær og advokat Thorkild Jakobsen drøfter i vinteren 2006 udvikling af 'det atlantiske Hanstholm.'

19 Udvikling eller afvikling.indd 329 02/10/2016 11.28

Kommunalbestyrelsen erkendte problemerne og afsatte en million kroner på budgettet for 2001 til en udviklingspulje, der bl.a. kunne bidrage til en forskønnelse af Hanstholm by. Det blev til et debatoplæg: 'Hanstholm – en kønnere by i et nyt årtusinde.' "Tiden er løbet fra de gamle byplanvedtægter. De er for restriktive og bærer præg af at være lavet på et tegnebord fjernt fra virkeligheden." Sådan begrundede formanden for Udvalg for Teknik og Miljø, Anders Andersen, ønsket om en debat om byens fremtid og tilføjede: "Det er helt vitalt for byens fremtid, at vi dels får lavet en mere attraktiv og indbydende by, dels sikrer folk mulighed for en højere grad af individuel udfoldelse og nutidighed i planerne. Det giver mere vitalitet i byudviklingen."

Ønsket om en højere grad af frihed skulle også ses i lyset af, at den statsejede jord, Hanstholm var bygget på, i 2002 blev overdraget til kommunen. Dermed blev der åbnet for, at husejerne kunne købe den grund, de indtil nu havde lejet. "Skal folk købe deres grunde, må de også sikres mulighed for en større indflydelse på, hvordan de vil benytte deres grunde," pointerede Anders Andersen.

Det grundliggende problem bag viljen til udvikling og fornyelse var den støtte tilbagegang i befolkningstallet. Også aldersfordelingen var under ændring. Børnetallet var faldende. Hanstholm var ikke længere en 'ung' by. De nødvendige midler til byfornyelse stillede krav til de kommunale budgetter. Her var udfordringen, at indtægts- og dermed skattegrundlaget i kommunen var faldende. I 2001 tjente kommunens borgere 620 mio. kr. i skattepligtig indkomst. Det gav en gennemsnitsindtægt på 123.000 kr. I 2003 var de samlede indtægter faldet til 590 mio. kr. med et gennemsnit på 119.000. kr. I de samme år steg kommunens nettoudgifter på det sociale område fra 69.2 mio. kr. til 82.4 mio. kr.

De dystre tal skal ses i sammenhæng med den alvorlige krise, der ramte fiskeriet i netop disse år, og de understreger afhængigheden af fiskerierhvervet. Af de 3.650 arbejdspladser i kommunen var omkring 2.000 direkte eller indirekte knyttet til havnen. Gennem flere årtier havde der været betydeligt flere arbejdspladser end antal beskæftigede i Hanstholm Kommune. I årene efter årtusindskiftet kørte 1380 hver dag ind i kommunen for at arbejde, men kun 930 kørte ud. Et håb var, at en byfornyelse, der gjorde det attraktivt at bosætte sig i Hanstholm, kunne tiltrække de skatteydere, der var hårdt brug for.

I det små gik kommunen i gang med at forskønne byen. Der blev udført beplantninger, renoveret legepladser, rettet fliser op og meget andet godt. Men der blev også – i god overensstemmelse med den gamle Hanstholm-vilje – tænkt store tanker. Som led i bosætningsprojektet 'Det gode liv på Vestkysten' blev byen markedsført som 'Det atlantiske Hanstholm'. Lokale ildsjæle blev udnævnt til 'ambassadører', der skulle fremme bosætningen i byen. Landskabsarkitekt Vibeke Rønnow udarbejdede en 'designmanual', der omfattede elementer i byrummet fra affaldsspande og cykelstativer til forslag om en byport i rustent stål. Specielt den sidste blev meget omdiskuteret. Byporten blev anbragt før rundkørslen på Thistedvej i sommeren 2006, et halvt år inden Hanstholm Kommune blev

19 Udvikling eller afvikling.indd 330 02/10/2016 11.28

en del af den nye Thisted Kommune. Den fik ikke nogen lang levetid. Allerede et par år efter hed det, at "nu vil ingen kendes ved den rustne skulptur". Heller ikke Vibeke Rønnow, der ikke var blevet taget med på råd, da byporten blev opført.

Helt uden for den etablerede byplan udstykkede kommunen 30 store byggegrunde med en særlig attraktiv beliggenhed på Brunbjerg Skrænt syd for byen og med udsigt over Hansted Reservatet. Her var der måske håb om nye solide skatteydere. Magneten virkede ikke. Kun ganske få grunde blev bebygget.

I debatten om kommunens oplæg til en kønnere by efterlyste flere indlæg store planer og visioner, "hvis det hele ikke skal ende med lidt forskønnelse hist og her og en enkelt skulptur som højeste fixpunkt. " Den mulighed kom i vinteren 2006. Sammen med andre fiskeriafhængige kommuner fik Hanstholm adgang til en pulje, der skulle udvikle 'Det gode liv på Vestkysten.' Et konsulentfirma med arkitekt Robert Mogensen i spidsen etablerede 'åben tegnestue' i en nedlagt legetøjsbutik i centret og satte debatter i gang. Resultatet blev en samlet bosætningsstrategi for Hanstholm.

Arkitekterne anerkendte kvaliteterne i den gamle plan fra 1960erne. Det var jo den, den dikterede de givne fysiske rammer. Men den nye strategi kan alligevel betragtes som et brud med det gamle. Det er en ny tids begreb om en by, der kommer til udtryk, organisk forbundet med den omgivende natur: "Byens beliggenhed på kanten af havbakken ud mod

Den nye bosætningsstrategi anbefaler en ny bebyggelse mellem kystvejen og kraftvarmeværket. Den nye bydel er tænkt i samklang med de hvide huse fra mellemkrigstiden og bryder med den stramme funktionalistiske byplan, Hanstholm blev anlagt efter i 1960erne.

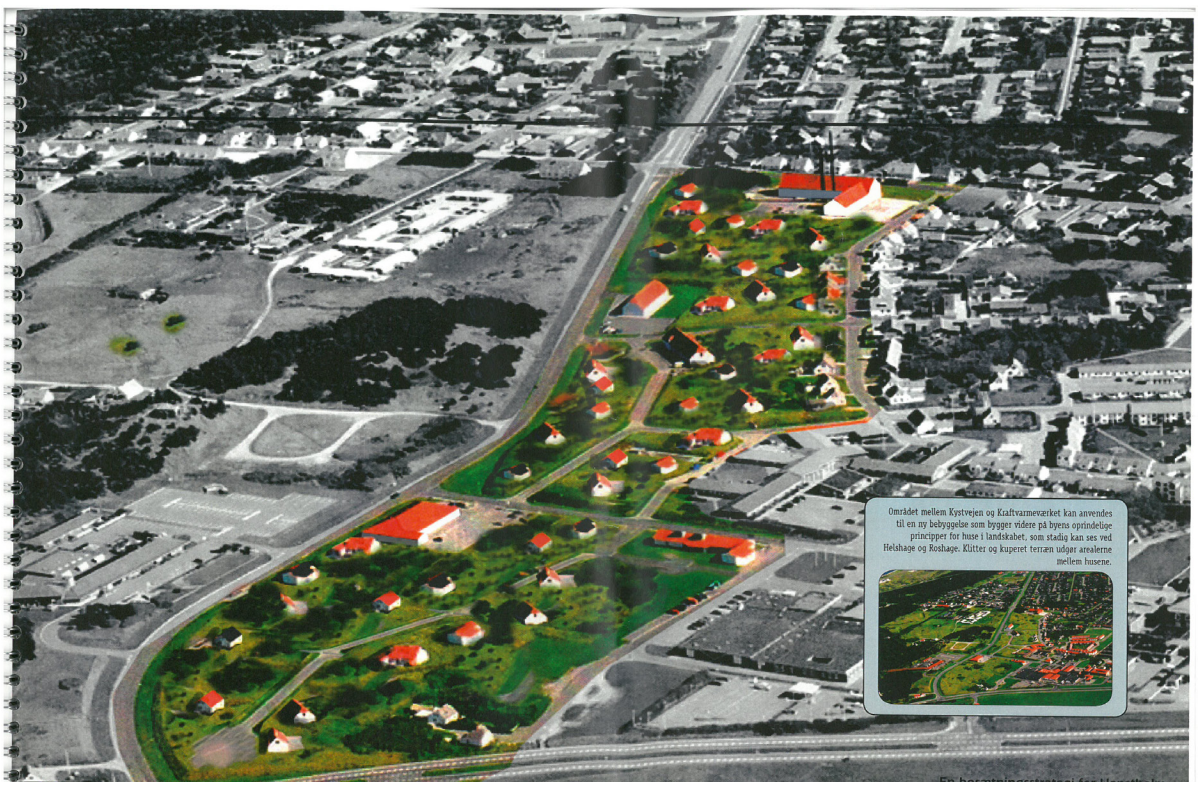

19 Udvikling eller afvikling.indd 331 02/10/2016 11.28

Posthuset lukker i foråret 2004. Nu skal postforretninger klares i Hanstholm Storkøb. Hanstholm Posthus blev opført som en udbygning af Hanstholm Centret i 1987- samtidig med det nye rådhus.

Atlanten er enestående. Byen er i Danmark ene om at være i familie med kystbyerne i Vestnorge, Færøerne, Island, Shetlandsøerne og Grønland. Hanstholm har sin identitet som Danmarks atlantiske by, hvor man kan opleve de dramatiske landskaber, havets kraft, de store havfugle fra Atlanten, fiskerihavnens aktivitet og stemning, færgerne, der sejler ud med kurs mod Færøerne og Island, surferne på de store atlantbølger, det forfriskende havbad, den nordatlantiske kulturhistorie, atlanterhavsvolden, de friske råvarer."

Det var denne helt specielle egenart, fremtidens byudvikling skulle fastholde og tydeliggøre.

Byen skulle ikke længere opfattes som "en maskine til at bo og arbejde i," men som en organisme, hvor byens elementer - huse, veje og omgivelser - hænger sammen i et naturligt forløb, hvor stedets kvaliteter inddrages i byen, og hvor byen fæstnes til det omgivende landskab. "En by, der taler til begge hjernehalvdele," som det blev udtrykt.

Blandt de konkrete forslag var et nyt by- og multitorv, en afrunding af byen med en ny plantage, nye udsigter der skabte forbindelse mellem by, landskab og hav og anlæggelse af en ny maritim by. Endelig et 'Nordatlantens Hus', der kunne rumme udstillinger, festivaler, teater og koncerter, opført på skrænten over havnen. De hvide huse fra mellemkrigstidens Hanstholm, som 1960ernes planlæggere helst havde set fjernet, kom nu for alvor til ære og værdighed. Deres frie, spredte beliggenhed, styret af sol og vind, blev et forbillede for en ny 'norrøn' bebyggelse. Samtidig gav den hvide farve referencer til den kridt, det hele hvilede på. Surferne, der i nogle år havde levet i konflikt med havnemyndighederne, skulle betragtes som "en gave." Strategiplanen anbefalede, at der blev udarbejdet en samlet masterplan for windsurfing i Thy.

Sidste mand lukker og slukker! Nu pensioneret landpolitibetjent Poul-Martin Schurmann drejer i 2008 for sidste gang nøglen til det kontor, der har været hans arbejdsplads siden 1980. Landbetjent-funktionen i Hanstholm er hermed nedlagt.

Robert Mogensen og hans team anbefalede en intensiv markedsføring af 'Atlantiske Hanstholm' som byens nye brand og forventede, at en række af de konkrete forslag kunne realiseres inden for et ganske kort åremål.

Det kom til at gå anderledes.

I december 2006 havde Hanstholm Kommunalbestyrelse sit uigenkaldeligt sidste møde. Beslutninger om byens udvikling skulle fremover forberedes og træffes på rådhuset i Thisted. Og de

19 Udvikling eller afvikling.indd 332 02/10/2016 11.28

følgende år bød på finanskrise og kommunale budgetter lagt i stramme tøjler.

Byens centrum var Hanstholm Centret, der i 1987 havde fået følge af et nybygget rådhus. Centrets butikker havde haft det vanskeligt i en årrække, og det bar præg af nedslidning og butikslukninger. Hele centret var i sit udgangspunkt i 1970erne tænkt til et væsentligt større bysamfund. Kundegrundlaget var for smalt, og det blev ikke bedre af det faldende befolkningstal. Lukningen af færgeruterne i efteråret 2008 betød i sig selv et tab af omsætning på 20 pct.

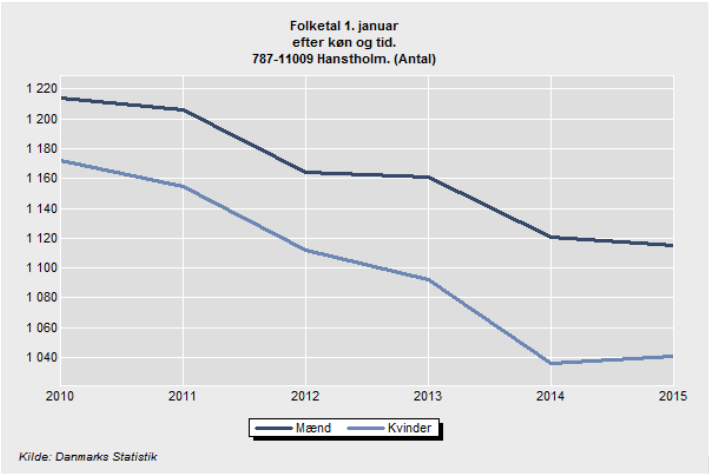

Folketal i Hanstholm by 2010-2015. Byens folketal nåede sit højeste i 1980 med 2490 beboere. Efter 2000 har der været en tilbagegang på 314 personer.

Med kommunesammenlægningen gik rådhuset en uvis fremtid i møde. I første omgang blev det hjemsted for den nye storkommunes omsorgsforvaltning og et borgercenter. Med godt 50 medarbejdere var der fortsat liv i huset og lys i vinduerne. Ret hurtigt blev borgerservice nedlagt, og i foråret 2011 forlod de sidste forvaltningsmedarbejdere kontorerne.

Et rådhus var til salg.

Hanstholm blev en by, der ventede på en bedre fremtid. Den nye kommune gennemførte en renovering af centret og af fyrkomplekset. Men 'Atlantiske Hanstholm' var lagt i skuffen.

I foråret 2015 blev der kaldt på nytænkning og en ny generation. En arbejdsgruppe på ti personer fra borgerforening og idrætsforening havde samlet et halvt hundrede holmboer repræsenterende 22 af i alt 34 aktive foreninger i Hanstholm. Formålet var at finde netop den eller de gode idéer, der kunne skabe ny samling og udvikling i byen. Følgerne af kommunesammenlægningen blev beskrevet "som lidt af et granatchok". Og hertil kunne noteres en række "tilbageslag som tab af færger og tilbagegang på andre områder."

Hanstholm Kommune er nedlagt pr. 1. januar 2007. Vejformand i Viborg Amt, Lars K. Jensen (til venstre), og borgmester Erik Hove Olesen, Thisted Kommune, er på vejene for at fjerne grænseskiltene.

Eller som mødelederen, den tidligere borgmester Ejner Frøkjær, formulerede det:

"Der kommer ingen udefra og redder os, men vi reddes heller ikke af nogle få indefra. Vi må hjælpes ad og skabe en positiv bevægelse og nogle initiativer, der kan bringe os videre."

Eller som sagt af en anden i arbejdsgruppen, Birgitte Ryltoft fra borgerforeningen:

"Vi er nok derhenne, hvor vi ikke gider høre mere bøvl. Hvem kan bo i en by, hvor mange brokker sig og siger 'møgby'? Vi skal ud over ævl og kævl om småting."

19 Udvikling eller afvikling.indd 333 02/10/2016 11.28

Eller som den tredje i arbejdsgruppen, Michael Dahl fra idrætsforeningen, gjorde situationen op anno 2015:

"Der har været en stærk gruppe, som gjorde en masse – og holdt fast længe. Deres indsats har gjort, at vi har sprunget en mellemgeneration over. Den var vant til, at tingene blev klaret. Det holder ikke, og derfor er vi nødt til at have nye ind for at få noget til at ske. Andre gør det ikke for os – vi skal selv"!

En ny tids fiskere

"Vi må erkende, at vi har været for længe til at omstille os," konstaterede Hanstholm Fiskeriforenings formand, Thorkild Førby, ved foreningens 100 års jubilæum i 2001. Han hørte selv til den stærke gruppe af unge fiskere, der etablerede sig i Hanstholm efter havnens åbning. De fleste var da i alderen 20-30 år. De udøvede et frit erhverv i vækst og foretog dristige investeringer i ståltrawlere. Men pludselig blev den frie tid afløst af stramme bånd. Der blev indført fangstkvoter og andre reguleringer. Thorkild Førby erindrede, hvordan han i de frie år kunne komme hjem med sin trawler Pondus og lande 60-70 tons industrifisk og 200 kasser konsum. Et blandet fiskeri, der gav en god rentabel drift. Men efter 1975 blev der indført en regel om, at der kun måtte være 10 pct. bifangst i en landing af industrifisk. Det blev nødvendigt at vælge enten industri- eller konsumfiskeri. Oven i det kom så de voldsomt stigende oliepriser. Det gav nedtur over hele linjen. Siden havde der været mange op- og nedture. Flest nedture - forbundet med kvoter og beskæringer. De unge fiskere i 1970erne ville fiske. De blev vrede og rebelske. Lunten var kort. Det førte til blokader af havnen og lignende ting.

Thorkild Førby ved indvielsen af Hanstholm Seafood Center - den ubrudte kølekæde – i juni 2004. Efter en årrække som formand for Hanstholm Fiskeriforening er han i 2003 blevet formand for Danmarks Fiskeriforening

19 Udvikling eller afvikling.indd 334 02/10/2016 11.28

T424 Westbank med skipper Henrik Christensen benytter lejligheden til at demonstrere, da Hanstholm Seafood Center bliver indviet. Blandt gæsterne er fødevareminister Mariann Fischer Boel.

Her ved årtusindskiftet var de samme fiskere blevet 30 år ældre, og "det rebelske var gået af de fleste," vurderede Thorkild Førby. Et generationsskifte ventede, og det var et stort problem, at erhvervet i disse år havde en meget lille tilgang af unge fiskere. Han var sikker på, at fiskeriet havde en fremtid, men det blev på stærkt ændrede vilkår, og antallet af fartøjer ville falde betydeligt. "Hvis man er tryghedsnarkoman, skal man ikke blive fisker. Sådan har det altid været," lød det fra formanden.

Strukturændringerne i fiskerierhvervet var tydelige. Siden midten af 1990erne var mere end 1000 fartøjer - en tredjedel af den danske kutterflåde - hugget op. Især den store gruppe af mellemstore kuttere forsvandt. Det var den traditionelle flåde af lyseblå trækuttere med Hundested-motorernes dunkende lyd. De havde været selve kendemærket på dansk fiskeri. Og det var netop denne flåde af kuttere, Hanstholm Havn i sin tid blev bygget til. En uheldig følge af de mange ophugninger var, at de nationale fiskekvoter blev tilsvarende reduceret.

Mørke skyer ventede forude. De første år efter årtusindskiftet var meget vanskelige. Industrifiskeriet slog fejl, og torskekvoten blev næsten halveret. Med virkning fra 2003 blev der indført en stram regulering i form af antal havdage pr. måned, hvor det var tilladt at fiske. For den enkelte fisker var selve manøvren mellem de forskellige regulerende ordninger en stor udfordring. "Dansk fiskeri er inde i sin måske værste krise," sagde Thorkild Førby i sommeren 2003. Efter en årrække som meget respekteret formand for Hanstholm Fiskeriforening var han i 2003 blevet formand for Danmarks Fiskeriforening. Også her nåede han at sætte sig spor og bidrage til en fremtidssikring af det kriseramte erhverv indtil sin pludselige

19 Udvikling eller afvikling.indd 335 02/10/2016 11.28

død i oktober 2004. Erhvervets bruttoindtjening var faldet med 30 pct. i forhold til samme periode det foregående år. Krisen var så alvorlig, at den fik fiskeriforeningen til - trods principiel modstand - at anbefale en omfattende ophugningsrunde, der ville reducere antallet af fartøjer væsentligt. Man regnede med en halvering af industriflåden.

Tvunget af de barske omstændigheder begyndte en gruppe af fiskere i Hanstholm at tænke nye tanker. Til gruppen hørte Jan N. Hansen, ejer af Karbak, der i 2003 efterfulgte Thorkild Førby som formand for Hanstholm Fiskeriforening. Et område i Nordatlanten, den såkaldte 'franske kasse', var ikke underlagt havdage-restriktionerne, og de, der fiskede dér, stillede så deres havdage til rådighed for andre fiskere. Principielt begyndte man dermed at bytte kvoteandele. Fiskeskipper Leif Sand, medejer af ståltrawleren Pondus, erindrer, hvordan de allerede i 2003 opkøbte en båd, ikke for at bruge den, men for at bruge dens havdage. Det blev i de følgende år den model, der blev grundlaget for dansk fiskeripolitik.

I de samme år blev der indført individuelle kvoter i sildefiskeriet i Nordsøen. Ordningen blev gennemført af den daværende SR-regerings fødevareminister, Ritt Bjerregaard, på opfordring fra nordjyske fiskere. Her fik man et anskueligt indtryk af, hvilke følger omsættelige kvoter kunne få. 120 fartøjer, der drev sildefiskeri, blev i løbet af få år reduceret til godt 10, der så til gengæld kunne udnytte en række af stordriftens fordele.

I 2005 indgik de to regeringspartier, Venstre og De Konservative, sammen med Dansk Folkeparti en fiskeripolitisk aftale, der indførte fartøjsbaserede kvoteandele i hele konsumfiskeriet. Ingen kunne være i tvivl om, at ordningen, der skulle træde i kraft fra 2007, ville medføre store strukturelle ændringer i fiskerierhvervet. Dansk Fiskeriforening vurderede, at de 1200 fartøjer, der fangede de danske kvoter, ville blive reduceret til 600.

Som en følge af aftalen modtog de godt 90 fartøjsejere i Hanstholm i juli 2006 et brev, der definerede den nye virkelighed, de nu måtte tilpasse sig. Afsenderen var Fiskeridirektoratet, og det tildelte det enkelte fartøj en helt præcis andel af den samlede fiskekvote for det kommende år. Andelen var beregnet ud fra bådens fiskeri gennem de foregående tre år. Den nye ordning ville træde i kraft fra nytår. Brevenes tunge jura og beregningsmetode gav travlhed på fiskeriforeningens kontor. Adskillige fiskere måtte se i øjnene, at deres eksistensgrundlag var fjernet, og alle andre skulle til at planlægge på en helt ny måde. Nu fik hver båd på forhånd afstukket, hvilke mængder af de forskellige fiskearter, der kunne bringes i land i årets løb. Båden fik med andre ord tildelt en bestemt mængde fisk, som besætningen så kunne sejle ud og høste i årets løb. Helt afgørende var det, at kvoten fulgte fartøjet, når det blev handlet. Havets ressourcer var blevet til individuel og omsættelig ejendom.

Allerede en måned efter indgåelsen af den fiskeripolitiske aftale i Folketinget kunne konsulent Henrik Amdisen på Hanstholm Fiskeriforenings kontor konstatere, at fiskere var i gang med at opkøbe kuttere, og "med den hast, kutterne stiger i værdi hen over natten, vil der nok være en del fiskere, der foretrækker at sælge deres kutter sammen med dens kvoteandel frem for at hugge op."

19 Udvikling eller afvikling.indd 336 02/10/2016 11.28

Mange både skiftede ejer som følge af de nye fartøjsbaserede kvoteandele. En del valgte at forlade erhvervet og gennem salg af båden kapitalisere den værdi, kvoteandelen rummede. Formentlig blev omkring 40 Hanstholm-både sat ud af spillet på den måde. Det var en stille revolution med betydelige følgevirkninger for det lokale samfund. Til hver båd hørte en besætning på tre-fire mand, og man regnede med, at hver båd gav beskæftigelse for et lignende antal i fiskeriets følgeerhverv.

Spøgelsesskibe

De nye regler var skruet sådan sammen, at de opkøbte både skulle holdes i brugbar stand, selv om alle var klar over, at de aldrig mere kom på havet. Blev bådene sendt til ophugning, mistede de den tilhørende kvote. Hanstholm Havn rummede allerede i vinteren 2007 mange af disse 'spøgelsesskibe'. Havnedirektør Hans Kjær kunne kun ærgre sig over denne tilstand: "Med hele 40 af den slags er det en blokering for den fortsatte udvikling af havnen. Vi vil da meget hellere arbejde med at skabe nye aktiviteter ved kajen i de bassiner – frem for at have dem fyldt med fiskekuttere, der ikke kommer på havet." Der gik adskillige år, før man i Bruxelles fandt en løsning på problemet, så de oplagte både kunne blive skrottet.

Overgangen til de fartøjsbaserede kvoteandele skabte stor uenighed i fiskerikredse. Mange betragtede det som dødsstødet til det traditionelle

Kvotebåde - også kaldet 'spøgelsesskibe' - ved den østlige kaj i havnens bassin 6 i 2008. Registreringsnummeret er fjernet, og de kommer aldrig på søen igen. Deres kvote er blevet solgt, men ifølge gældende EU-regler skal bådene holdes i sejlklar stand.

19 Udvikling eller afvikling.indd 337 02/10/2016 11.28

Jan N. Hansen efterfølger i 2003 Thorkild Førby som formand for Hanstholm Fiskeriforening. Han hører til en generation af yngre fiskere, der tilpasser sig overgangen til de fartøjsbaserede kvoter og ser med optimisme på erhvervets fremtid. Med oprettelsen af Hanstholm Puljeselskab tilfører han det nye kvotebaserede fiskeri en betydelig fleksibilitet.

danske enkeltmandsejede kutterfiskeri med tilhørende livsform. Samtidig fandt de det principielt forkert, at havets ressourcer, der altid havde været fælleseje, nu blev privatiserede.

Andre argumenterede for, at de omsættelige kvoter skabte nye muligheder for at fremtidssikre dansk fiskeri. Hanstholm Fiskeriforenings formand, Jan N. Hansen, udtrykte den opfattelse, at "der er mange gode ting i den nye regulering. Det vil give mere frihed, fordi fiskerne selv kan tilrettelægge deres fiskeri. Men det betyder også, at de skal være dygtige til at planlægge og tænke sig godt om."

Det nye grundlag for fiskeriet var i overensstemmelse med de erfaringer, han og andre Hanstholm-fiskere havde gjort sig, da genopretningsplanen for torsk førte til voldsomme restriktioner lige efter årtusindskiftet. Han og andre yngre fiskere betragtede et fiskerfartøj som en virksomhed, der skulle drives som en sund forretning. Det krævede ansvarlighed og evne til langsigtet planlægning. Samtidig muliggjorde det også investering i moderne teknologi og åbnede for et mere skånsomt fiskeri.

Set med Jan N. Hansens egen erfaringsbaggrund rummede den nye ordning også et nødvendigt kulturskifte. Gennem de mange år efter indførelsen af den fælles EF-fiskeripolitik i 1983 havde fiskerne udøvet deres erhverv i en dobbeltmoralsk gråzone, helt konkret manifesteret i begrebet 'grå fisk'. Det var betegnelsen for fisk, der blev registreret under falsk artsbetegnelse og dermed undgik kvotebegrænsningerne. Alle vidste, at disse omregistreringer foregik, og fiskerikontrollen vendte ofte ryggen til. Ind imellem blev der så strammet op og kontrolleret, og fiskerne stod som lovovertrædere med udsigt til store bødeforlæg. Jan N. Hansen havde selv prøvet en sådan sag med konfiskation og bøde i million-klassen. Det gav hele erhvervet et blakket image, og det stod klart for Jan N. Hansen og andre Hanstholm-fiskere, at der skulle tænkes i nye baner. Man skulle væk fra de etablerede ordninger, der tvang fiskerne til at operere i kriminelle gråzoner. Det var også forudsætningen for at gengive erhvervet et positivt image i offentligheden og for at skabe tilgang af unge til erhvervet.

Sejlende privatvirksomhed

Kulturskiftet rummede et værditab. Det gamle fællesskab og 'makkerskab' var der ikke længere plads til. Hvert fartøj var nu en sejlende privatvirksomhed, hvor ejeren planlagde på lang sigt. Han vidste, hvilke fiskemængder båden kunne regne med at 'høste' i årets løb, og han havde blikket stift rettet mod omkostningssiden. De store investeringer i båd og kvoter skulle gøres rentable. Indtil finanskrisen i 2008 var bankerne velvillige partnere, men med krisen blev bremserne hugget i.

De mange spøgelsesskibe i Hanstholm Havn kunne efterlade indtryk af et erhverv, der var inde i en dødsspiral. Adskillige fiskerihavne oplevede da

19 Udvikling eller afvikling.indd 338 02/10/2016 11.28

Ernst og Henrik Christensen præsenterer i 2007 en nybygget trawler, der er den fjerde Westbank i familiens lange tradition for rejefiskeri. Rejerne fanges i Skagerrak og nordlige Nordsø. De søkoges, nedkøles og pakkes om bord, klar til salg som 'Danske Gourmet Rejer.'

også en betydelig tilbagegang i fiskeriaktiviteterne. Mest iøjnefaldende var det i havfiskeriets gamle 'hovedstad' Esbjerg, hvor skibene simpelthen forsvandt, og både auktion og fiskemelsfabrik lukkede. I Hanstholm omstillede man sig, og havnen bevarede sin status som førende med hensyn til konsumfiskeri. Antallet af mindre fartøjer under 100 tons holdt sig nogenlunde konstant omkring 90 gennem hele det første årti efter årtusindskiftet. Antallet af trawlere over 150 tons var i 2001 på 15. Det ændrede sig ikke i de første år efter overgangen til de fartøjsbaserede kvoter, men er i 2015 faldet til 10. Hanstholm-flåden består dermed af mange små både, mest baseret på fritidsfiskeri, og en lille håndfuld store trawlere. De mellemstore både mellem 40 og 60 tons – herunder de klassiske blå trækkuttere - var der i hele perioden kun ganske få af. Mange var allerede bukket under i 1990ernes kriser.

I årene efter 2000 fastholdt og udbyggede Hanstholm Havn sin position som Danmarks største med hensyn til landing af konsumfisk. Hver år blev der tilført omkring 35.000 tons. I landingen af industrifisk var der større udsving fra år til år, men ikke noget generelt fald. Værdimæssigt placerede konsumlandingerne sig omkring og efterhånden lidt over den halve milliard kr. Noget over halvdelen af de årlige landinger af konsumfisk stammede fra udenlandske både. Hanstholm fastholdt dermed sin status som stor europæisk fiskerihavn.

"Vi har også haft krise i Hanstholm, men det er ingenting imod eksem-

19 Udvikling eller afvikling.indd 339 02/10/2016 11.28

Den nybyggede Kingfisher er i december 2007 klar til fiskeri. Den er Danmarks største trawler til konsumfiskeri. Svenn Grønkjær (til venstre) og Finn Svendsen nyder - i strømpesokker - det nye lækre styrerum. De ejer båden sammen med Per Nielsen. Til båden er der købt fiskekvoter for et trecifret millionbeløb. Trawleren er en sejlende fabrik. To timer efter at fiskene er hevet op af vandet, ligger de på is som fileter.

pelvis Skagen og Esbjerg," udtalte fiskeriforeningens konsulent, Henrik Amdisen, i efteråret 2005, da den nye kvotefordeling var blevet en politisk realitet. Han gjorde opmærksom på, at unge fiskere fik en håndsrækning gennem Hanstholm Udviklingsselskab, der ydede særlige lån til unge fiskere, der ønskede at etablere sig. Han var sikker på, at reformen ville få en positiv betydning for Hanstholm Havn. "Som havn skal vi ikke klage. Fartøjskvoteandele vil være med til at fastholde havnens udvikling," lød det.

Et væsentligt bidrag til en positiv udvikling under de nye vilkår var dannelsen af Hanstholm Puljeselskab. Allerede før det politiske forlig blev indgået, henvendte Jan N. Hansen sig på fiskeriforeningens vegne til Folketingets fødevareudvalg og tilbød "en faglig håndsrækning". I den forbindelse luftede han tanken om at pulje fartøjer sammen. På den måde kunne de deltagende fiskere få det optimale ud af fiskekvoter og havdage og sikre, at den fisk, der måtte fanges, blev landet på tidspunkter, hvor efterspørgsel og priser var størst. På den måde kunne man også forhindre, at fiskerettigheder blev solgt ud af havnen. Da de nye fartøjsbaserede kvoteandele trådte i kraft, var Hanstholm Fiskeriforening klar til at oprette et sådant puljeselskab. Det lykkedes at få myndighedernes accept af, at deltagerne skød hele deres kvote ind i puljen. Der var ikke penge mellem fartøjerne i puljen, men tale om låne- og bytteordninger. Puljeselskabet fik stor tilslutning. Allerede mens det var under stiftelse - og lovgrundlaget ikke var helt på plads - havde det over 70 deltagere. I 2009 omfattede

19 Udvikling eller afvikling.indd 340 02/10/2016 11.28

det 258 medlemmer og rummede fiskere fra hele landet. Puljen dækkede dermed en betydelig del af den samlede danske kvoteandel. Det gav fiskerne den fleksibilitet, de havde brug for, og muliggjorde den styring, der skulle til for at planlægge og fiske bæredygtigt.

I slutningen af 1990erne var der dukket enkelte nybyggede fartøjer op med hjemsted i havnen. Denne udvikling fortsatte i det nye årtusinde med bl.a. Kingfisher på 467 BRT fra 2007. Samtidig blev især større ældre trawlere ombygget og stærkt forbedrede både med hensyn til fangstredskaber og arbejds- og fritidsforhold for besætningen. I 2007 fik ni fartøjer EU-støtte til moderniseringer, og 27 både stod klar til næste runde. Det drejede sig om både kvalitetssikring af fangsten og forbedringer af sikkerhed og arbejdsforhold om bord.

Som en positiv følge af de mange års stramme reguleringer var konsumfisk blevet en værdifuld ressource, hvor kvalitetssikring var helt afgørende for afsætningen. Samtidig var konkurrencen mellem havnene blevet skærpet. Fiskeriet blev samlet på færre, men store fartøjer, der havde stor aktionsradius og ikke var bundet til deres hjemhavn. De søgte derhen, hvor priser og serviceniveau var optimalt. Allerede i 1990erne havde Hanstholm investeret i 'den ubrudte kølekæde.' I 2004 kunne man indvie Hanstholm Seafood Center med et nyt sorteringsanlæg, der sikrede hurtighed og kvalitet, og to år efter blev der bygget en ny køleauktionshal. Efterhånden blev mere end halvdelen af fangsterne søpakket, og et nyt kvalitetsmærke blev sporbarhed, så fisken kunne følges fra fangst til køledisk. Samtidig blev der udfoldet mange bestræbelser for at styrke samarbejdet mellem de mange virksomheder, der indgik i hele service-, forarbejdnings- og salgsprocessen. Målet var 'Hanstholm - first in Seafood'.

Som et led i bestræbelserne for at sikre et økologisk bæredygtigt fiskeri gennemførte EU - under det danske formandskab i 2012 - et stop for den såkaldte 'discard' - eller på dansk 'udsmid'- af fisk. Kvoterestriktionerne havde medført en betydelig kassation af de fisk, der ikke måtte landes. Mellem 15 og 40 pct. af de fangede fisk blev hældt i havet igen. Forbuddet - eller landingspåbuddet - skulle gennemføres etapevis med virkning fra 2015. Her ventede en helt ny udfordring for både fiskerne og de opfølgende serviceerhverv. På Hanstholm Fiskeriforenings generalforsamling i 2015 fastslog Jan N. Hansen, at det nye forbud var "et opgør med 32 års fejlslagen fiskeripolitik. Husk på, at udsmid ikke er noget, fiskerne har fundet på. De vil gerne lande den fisk, de fanger." Helt afgørende var det, om fiskerne fik kvoterne forøget med den mængde, der tidligere blev defineret som udsmid.

Generationsskifte

Hanstholm Fiskeriforening udfoldede betydelige bestræbelser for at øge tilgangen til fiskeriet og dermed sikre det nødvendige generationsskifte. Selv om arbejdsmiljø og levevilkår ombord var blevet stærkt forbedret, var det ikke nogen let sag. Fiskerierhvervet var mærket af mange års krise og negativ mediedækning. Samtidig var uddannelseskravene skærpet. Et

(Fortsættes side 346)

19 Udvikling eller afvikling.indd 341 02/10/2016 11.28

Skipper Rasmus Hald: En rejse med HM 635 Karbak i april 2016

Karbak er en af Hanstholms store trawlere. Den er 35 m. lang og på 394 BRT. Indrettet til konsumfiskeri med to trawl, hovedsageligt efter arter som torsk, sej, kulmule, havtaske og fladfisk. Fangsten bliver søpakket om bord, så fisken er klar til auktion, når den landes.

Karbak ejes af Jan N. Hansen, der overtog den i 2008. Den blev bygget i 1999, men er ombygget og moderniseret i flere omgange, senest i foråret 2016.

Karbak er arbejdsplads for en besætning på syv mand, inklusive to skippere. Hertil kommer to fiskerilærlinge. På denne rejse er Rasmus Hald skipper. Desuden består besætningen af bedstemand Henning Jensen, fisker Peter Frederiksen, fisker Jesper Carlsen og elev Ivar Egede Brevik.

Nikita Christensen er 17 år og i lære som fisker. Efter et tre ugers sikkerhedskursus er hun i 2009 klar til sin første sejlperiode om bord på Jan N. Hansens nyanskaffede Karbak. Efterfølgende skal hun på 22 ugers skole i Thyborøn og derefter gennemføre en sejlperiode på et år. Så er Nikita udlært som fisker. (Foto: Klaus Madsen)

Mandag 11.04, kl. 01.30:
Afgang fra Hanstholm Havn. Vi var kommet i havn søndag eftermiddag kl. 14.30, hvilket er unormalt, da vi altid prøver at være i havn på normale arbejdsdage, så vi ikke skal betale overpris for håndværkere. Jeg havde valgt at blive ude weekenden over for at få mest muligt ud af den 30 timers sejlads, vi var væk fra Hanstholm. Det endte så med, vi blev nødt til at sejle hjem før tid, fordi vi havde været så heldige at fylde alle kasser.

Vi havde et ødelagt trawl, der skulle repareres af håndværkere. Da det var sat i værk, gik vi i gang med at losse fisk til kl. 18.30. Da var alle godt trætte.

Da sidste rejse havde været så god – det var den næststørste last og langt den største fangst af havtaske nogensinde – valgte jeg at sætte kursen direkte tilbage til Østgrunden, som er et område ca. 50 sømil øst for Shetlandsøerne i den nordvestlige del af Nordsøen, 30-36 timers sejlads fra Hanstholm.

19 Udvikling eller afvikling.indd 342 02/10/2016 11.28

Karbak på jagt efter gode fiskepladser i den nordvestlige del af Nordsøen. (Foto: Rasmus Hald)

På vej derop snakkede jeg med Dan Baatz fra Borkumrif, som var sejlet derop, efter at han havde hørt, hvad vi havde fanget. Men det lød desværre ikke alt for godt. Vi fortsatte alligevel derop, da jeg havde en idé om, hvor vi kunne fange noget.

Tirsdag 12.04, kl. 15.00:
Vi nåede frem kl. 09.00 og har slæbt i seks timer. Der er kun 52 kasser, men dog 15 kasser havtaske, så det er en skuffelse. Vi havde 50 pct. mere få dage før, men vi sætter tilbage i et spor tæt på.

Vi laver to slæb mere i samme område uden det store, og da vi står op kl. 04 onsdag morgen, vælger jeg at skifte fiskeplads. Under den forrige tur havde jeg snakket med Tucana. Morten dér fiskede tæt på os med Hametner Senior fra Thyborøn. Han havde fortalt os, at han oppe på en fiskeplads, der hedder Balta, havde haft en del fisk, der var så store, at de havde sat sig fast i risten på deres sperling trawl. Og sådan noget lyder jo fristende.

En moderne trawler satser på sikkerhed og god kommunikation. Her ses to af Karbaks besætningsmedlemmer, Morten Thomsen og Henning Jensen. (Foto: Rasmus Hald)

Onsdag 13.04, kl. 08.00:
Vi er fremme på Balta. Det første slæb er rigtigt fint. 75 kasser, dvs. 2000 kg fisk med 16 kasser havtaske og generelt en god blanding med en del lange og glashvarre, som er arter, der ikke

19 Udvikling eller afvikling.indd 343 02/10/2016 11.28

er kvoteret og derfor attraktive som bifangst.

Næste slæb er endnu bedre med 87 kasser, men derefter er der kun 36, og da vi i fjerde slæb får problemer med trawlet og må hive i utide, beslutter jeg, at det igen er tid til at skifte fiskeplads.

Torsdag 14.04, kl. 10.30:
Vi starter fiskeriet på en fiskeplads, vi kalder Fugleburet. Det er en plads, jeg elsker og hader. Elsker, fordi der ofte er mange fisk. Hader, fordi det er sjældent, vi kan få lov at fiske der uden problemer, da det er lerbund, der ofte fanger trawlet, så vi river det.

Torsdag 14.04, kl. 11.40:
Nemlig! Vi sidder fast, og da vi efter en time endelig får trawlet løs fra bunden, er det revet ret alvorligt. Der er dog 25 kasser fisk, hvilket er rigtigt godt på 70 minutter, så jeg vælger at sætte hummertrawlene fra de forreste tromler ud, mens vi reparerer det ødelagte trawl.

Næste slæb får vi lov til at slæbe uden problemer. Det tager os næsten seks timer at reparere trawlet og få det af vejen, så vi kan få de andre trawl om bord igen. Så vi vælger at forlænge slæbet med 30 minutter, så vi kan nå at få noget at spise. Der er 85 kasser med 19 kasser kulmule, men kun seks kasser havtaske. Da hummertrawlene er relativt dårlige til at fange havtaske, vælger jeg at sætte de andre trawl ud igen. Det ene er det, vi lige har brugt seks timer på at reparere.

Næste slæb slipper vi for problemer. Der er ikke alverden fisk, men det er der normalt ikke om natten.

Prøver igen! Men efter knap to en halv time sidder vi fast igen, og endnu en gang river vi trawlet ret alvorligt. Erfaringen siger mig, at når vi kører fast så ofte, kan vi lige så godt flytte fiskeplads. Så jeg vælger at sejle tre timer sydpå til Østgrunden, hvor vi startede. Imens reparerer vi det ødelagte trawl. Jeg ville egentlig gerne fiske på en plads i Norsk zone, vi kalder Patchen, men for ikke at stime hele dagen væk, tager vi en mellemstation på vejen dertil. Vi fanger henholdsvis 60 og 41 kasser i de to slæb med 11 og 10 kasser havtaske, så det var ikke helt værdiløst.

Lørdag 16.04, kl. 06.40:
Vi starter fiskeriet på Patchen, men har haft en helt utrolig dårlig sejlads sydvest mod pladsen, så vi har ikke fået meget søvn. Vi starter i nordvest-hjørnet og slæber ned langs med den engelske grænse. Vi må ikke krydse grænsen fra norsk til engelsk territorium uden at melde fangst og passiv i det norske.

Første slæb er ikke godt, så vi fortsætter rundt på pladsen, og de næste slæb er heller ikke alt for gode.

Søndag 17.04, kl. 02.00:
Vi hiver trawlet op i nordøst-hjørnet af Patchen. Af et natslæb at være er det fornuftigt med 54 kasser fisk, så jeg vælger at sætte sydpå ned langs med den østre side. Denne gang er der 60 kasser med 13 kasser havtaske, så det kan ikke gå hurtigt nok med at få trawlet ud igen og komme tilbage ved siden af.

Jeg har allerede besluttet, at vi skal hjem om aftenen. Vi har kun fanget 23 tons, men de melder dårligt vejr i morgen, og så plejer fiskeriet at være dårligt.

Søndag 17.04, kl. 15.45:
Nu gælder det! Der har været en masse fisk på ekkoloddet, og vi trænger jo virkelig til at få fanget noget de sidste par slæb. Yes!

19 Udvikling eller afvikling.indd 344 02/10/2016 11.28

Der er ikke mange ledige stunder på en moderne trawler. Fangsten klargøres og pakkes under dæk, klar til auktion og videresalg i en ubrudt kølekæde. Her ses Jesper Carstensen, Peter Frederiksen, Morten Thomsen og Tino Perregaard. (Foto: Rasmus Hald)

Der er 118 kasser med 74 kasser store torsk. Så det var jo lige i rette tid. Som så ofte i nutidens fiskeri er det dog med en ret ambivalent følelse. Turen før havde vi landet mange torsk, men havde kun fået 18 kr. i gennemsnit for dem. Og da vi på årsbasis lejer en del torsk ind til 10-13 kr. pr. kilo levende vægt, skal torsken helst koste mindst 25 kr. pr. kilo, for at det ikke er rent underskud at fange dem.

Vi sætter ud igen, og jeg regner ud, at vi kan strække den til 6,5 timer og slæbe til kl. 23 for at nå i havn til landing tirsdag morgen. Kl. 21 har vi dog problemer med motoren, dieselfiltrene stopper til, og hovedmotoren sætter ud. Da vi får startet igen, vil grejerne ikke ud og stå igen. Så vi kommer til at hive kl. 21.45.

Det er igen et fint træk, så vi kommer på 1035 kasser totalt med en vægt på 27.500 kg

Jeg havde planer om, at vi skulle have endnu et kort træk på vej mod havn, men der er meget strøm imod, og vi får ikke tid til det.

Mandag 18.04, kl. 23.45:

Ankommer til Hanstholm Havn efter syv dage og 22 timer på havet. Af de 27,5 tons fisk er der 10 tons torsk, fem tons havtaske og en masse godt blandet fisk. Efter sidste tur landede vi 41,5 tons til meget skuffende priser. Så jeg er langt fra tilfreds med denne turs fiskeri. Men som så ofte før er der heldigvis sket det, at priserne er blevet meget bedre, så vi ender med at få næsten 24 kr. pr. kilo i gennemsnit for lasten. Resultatet bliver 603.000 kr. - når udgifter til auktionen er trukket fra.

Vi brugte 21.000 liter diesel til en pris på 73.000 kr.

19 Udvikling eller afvikling.indd 345 02/10/2016 11.28

(fortsat fra side 341)

sikkerhedskursus på tre uger var en forudsætning for at tage hyre på en trawler, og ingen under 18 år måtte arbejde uden at have en lærlingekontrakt. Uddannelsen varede to år med indlagt tre gange et halvt års praktik. Oven i det skulle alle erhvervsfiskere nu have et sundhedsbevis og tjekkes hos en søfartslæge hvert andet år.

Fiskeriforeningen ydede støtte til de skippere, der tog fiskerielever ombord, og der blev indrettet seks kollegieboliger. I 2008 var otte af de i alt 67, der var under fiskeruddannelse, i praktik på både fra Hanstholm.

Et eksempel på et generationsskifte er Fiskeriselskabet Pondus ApS. Det har tre ejere Allan Vestergaard, Leif Sand og dennes søn, Peter Sand. Den 40-årige Peter Sand har allerede været medejer i en årrække. I forbindelse med bygning af en ny stor Pondus, der bliver 28 meter lang og kan rumme 330 tons konsumfisk, gør Peter Sand opmærksom på, at i 2016 ville det være vanskeligt at købe sig ind i selskabet: "Du finder ikke en ung mand, der kan købe 20 pct. af et fartøj – isoleret set er det for dyrt at forrente."

Fiskeriforeningens formand, Jan N. Hansen, tilføjede ved samme lejlighed, at "generationsskifte sker ikke i stor nok udstrækning." og fortsatte: "Det betyder meget for fiskeriets fremtid. Hvis vi ikke bliver bedre til generationsskifter, så bliver der færre fartøjer, og vi har allerede halveret flåden siden 2007. Jo færre fartøjer, jo mindre aktivitet på havnen."

Det nye årtusinde bød på et helt andet fiskerliv end det, der prægede havnen, da den åbnede. Alligevel fik bærende elementer i den traditionelle kultur lov at leve videre. Der var fortsat fiskere, der gennemførte et familiebaseret generationsskifte, hvor en søn efterhånden overtog faderens båd, måske med en overgangsperiode, hvor de fiskede i fællesskab. Desuden holdt de allerfleste fast i det traditionelle partsfiskeri, der havde præget erhvervet gennem hele det 20. århundrede. De enkelte besætningsmedlemmer blev fortsat aflønnet efter de resultater, der kom ud af fiskeriet, og fiskeriforeningen havde alle fiskere som medlemmer, hvad enten de var fartøjsejere, skippere eller besætningsmedlemmer. En ordning, der kunne være vanskelig at forstå for unge, der var vokset op i et udpræget lønmodtagersamfund.

Under voldsomt ændrede vilkår havde fiskerierhvervet fortsat sin egen identitet og kultur.

En Sand historie

Leif Sand, født 1945:
"Jeg er født i Nytorp, far var landmand, bedstefar fisker – det skulle jeg også være. Det var jeg sikker på. Jeg fulgte jo med i, hvad der skete nede ved den gamle mole, når de tog ud, de gamle fiskere, og når de kom hjem med fangsten. Forberedelserne til fiskeriet på land. Som 14-årig begyndte jeg for alvor at tage del i det. Men det var så som så med indtjeningen. Der var jo lange perioder, hvor vi ikke kunne komme ud at sejle. Og fiskene fik vi ikke meget for. Efter et år måtte jeg konstatere, at det ikke var noget, der kunne bygges en fremtid på. Alle de unge var også taget til havnebyerne. Og det skulle jeg også. Og så rejste jeg til Hirtshals. Fik hyre med en kutter. Fiskede rødspætter. Efter soldatertiden i 1969 var

19 Udvikling eller afvikling.indd 346 02/10/2016 11.28

der så en havn i Hanstholm. Det blev begyndelsen til historien om Pondus, havnens første stålkutter, sammen med blandt andre Thorkild Førby, der også var fra Thy. Vi skulle selvfølgelig tilbage. De mange begrænsninger, der siden er fulgt med fiskeriet, kan naturligvis ikke undgå at påvirke fællesskabet, men vi har stadig den gamle fornemmelse af frihed, der er det hele værd. Tilværelsen som fisker er mere end et arbejde, det er en livsform, der ikke levner tid til så meget andet. Og man kan ikke sådan uden videre opgive en livsform til fordel for – ja for hvad? Man kan ikke fylde sit liv ud med at sidde derhjemme og sparke til køkkenbordet med en kop kaffe og kigge ud ad vinduet. Nej, man skal ned på den havn, man altid vil være forbundet med."

Peter Sand, født 1975:
"Jeg overtog Thorkilds anpart i Pondus, jeg havde jo kendt ham altid, han hørte med til familien. Jeg kendte til det hele om bord – jeg var vel omkring 10 år, da jeg var med første gang. Der har aldrig været tvivl om, at det skulle være havn og fiskeri. Men far kendte jo til usikre tider og mente, jeg skulle have en uddannelse i land først. Derfor kom jeg i lære i Hanstholm Skibsradio. Når man fik fri fra skole og i alle ferierne – ja, så gik turen selvfølgelig ned til havnen. Der var altid noget. Vi rensede rødspætter fra de mange småbåde. Da jeg var i lære, havde jeg en jolle. Dengang måtte man jo godt som lærling sælge lidt fisk på auktionen. På den måde kom man langsomt ind i det. Da jeg så var udlært, kom jeg hurtigt ud at fiske med en af de mange træbåde. I dag er det et helt andet fiskeri. Nu samler man en masse aktive både på ganske få store enheder. Og sådant et foretagende skal være veltrimmet. Skibet skal altid være parat til at sejle. Og der er nogle folk omkring båden, når den er i havn. Og når den er ude på togt, typisk en uges tid, så er de væk. Da jeg var dreng og cyklede rundt, lå der jo stribevis af både her og altid mange mennesker, det er fortid alt sammen. Mængden af fisk, der bliver landet, er stort set den samme. Når man hører om en ekstraordinær stor landing til den attraktive og velfungerende auktion, vil man jo godt ned og se, hvad det nu er. Men så er skibet sejlet. Det ligger i Thyborøm til reparation eller renovering, viser det sig. Hvorfor sker det ikke i Hanstholm? Det er et af de spørgsmål, der rejser sig i diskussionen omkring havnens fremtid."

Peter og Leif Sand: "Tilværelsen som fisker er mere end et arbejde. Det er en livsform." (Foto: Klaus Madsen, Museum Thy, 2016).

19 Udvikling eller afvikling.indd 347 02/10/2016 11.28

Farvel til færgerne

Der var liv på havnen i Hanstholm i sommeren 2006. Flere end 2000 personbiler og 25-30 lastbiler ventede dagligt i vognbanerne til Fjord Norway og til Master Cat. Om lørdagen var der endnu mere trængsel, når Norröna anløb med 400 personbiler og mellem 50 og 100 lastbiler. Lørdag var den helt store færgedag med seks daglige anløb af store færger.

"Vi liker veldig godt Danmark, så vi tager af og til en tur med færgen," lød det fra en lille gruppe norske pensionister, der havde taget et par overnatninger på Hotel Limfjorden på vej hjem til Bergen. Inden hjemturen ville de glade pensionister som sædvanligt frekventere Havnecaféen i Hanstholm for at nyde de dejlige fiskefrikadeller.

Hotellerne i Hanstholm og Thisted kunne mærke, at de blev brugt som transithoteller for nordmænd på vej til eller fra færgerne. Det var også blevet meget populært for vestnorske børnefamilier at leje sommerhus i Danmark. Og så var der alle indkøbsturisterne med den hurtige Master Cat. De kunne sagtens nå hjem igen samme dag. På havnekajen ventede busser på – kvit og frit – at køre dem til Thisted, Jesperhus Blomsterpark eller Aalborg.

Master Cat var den nye aktør i Hanstholm Havn. Den hurtige katamaranfærge mellem Kristiansand og Hanstholm kunne nå tre dobbeltture hver dag. To timer varede turen over Skagerrak. Bag ruten stod selskabet Master Ferries. Direktør Svein Olsen regnede med at transportere 200.000

David og Goliath i Hanstholm Havn. Fjord Norway sammen med havnens redningsbåd C.B. Claudi. I december 2003 bliver den store færge et farligt bekendtskab for havnens bugserbåd Svend. I meget dårligt vejr river færgen sig løs og driver uden manøvremulighed tværs over havnebassinet. På den anden side af færgen ligger bugserbåden Svend, der bliver ramt af færgen og klemt mod molen, så den bliver totalskadet.

19 Udvikling eller afvikling.indd 348 02/10/2016 11.28

nordmænd i løbet af året. Hvis de i gennemsnit brugte 300 kroner, ville det skabe en meromsætning på 60 mio. kr. "En gylden chance for Thy," lød det fra borgmester Ejner Frøkjær. Ruten åbnede i april 2006 og blev budt velkommen efter bogen med skolebørn, der viftede med danske og norske flag. Snedsted Garden spillede, og Ejner Frøkjær benyttede en af de sidste anledninger til at lufte borgmesterkæden.

I marts havde Hanstholm Havneforum arrangeret et fyraftensmøde, hvor alle tre færgeselskaber var repræsenteret. Ingen kunne være i tvivl om, at færgesejladsen var blevet en vigtig økonomisk aktivitet ikke blot for Hanstholm, men for hele Thy. Der blev dannet et færgeturistprojekt med havneforums tidligere markedschef, Mogens From, som tovholder. Man skønnede, de tre færgeruter ville bringe 700.000 mennesker til Hanstholm hvert år. Nu gjaldt det om at give dem nogle tilbud, der fik dem til at blive længst muligt i Thy.

Fjord Line's Bergen havde forbundet Hanstholm med Egersund, Bergen og Haugesund siden 1993. Ruten blev en succes, og rederiet måtte erkende, at færgen var for lille til transportbehovet. Der blev indsat en parallel godsfærge, og i 2003 blev Bergen erstattet af den noget større Fjord Norway.

Smyril Line havde forbundet Hanstholm med Nordatlanten siden 1980, afbrudt af nogle år i 1990erne, hvor Hanstholm blev fravalgt til fordel for Esbjerg. I løbet af en uge anløb Norröna Bergen i Norge, Lerwick på Shetlandsøerne, Thorshavn på Færøerne og Seydisfjödur på Østisland. Herfra returnerede den så til Hanstholm.

I sommeren 2006 var drømmen om Hanstholm som travl færgehavn for alvor blevet en realitet.

Men bag den hektiske sommeraktivitet lurede en alvorlig krise.

Købet af Fjord Norway havde overbelastet Fjord Line's økonomi, og i tilgift havde rederiet lidt alvorlige tab på en nyåbnet rute til England. Samtidig fik ruten på Vestnorge alvorlig konkurrence fra Color Line, der opererede fra Hirtshals. I efteråret 2006 blev godsfærgen og Fjord Norway taget af ruten til Hanstholm. Fremover skulle den kun betjenes af Atlantic Traveller, der var identisk med det gode skib Bergen, der havde sejlet på ruten helt fra åbningen i 1993. "Heldigvis har vi en stor, trofast og meget bergensisk kundekreds. Den er vigtig for os, og vi har en opgave i at sikre dem en god oplevelse," fortalte kaptajn Finn Esben Hansen. Fjord Line ville fremover koncentrere sig om at sikre en rentabel drift af det oprindelige kerneprodukt, færgen mellem Vestnorge og Danmark. "Back to basic," sagde kaptajnen med et af tidens modeudtryk. Men ingen kunne være i tvivl om, at Fjord Line var i alvorlige økonomiske problemer.

Katamaranfærgen Master Cat var en publikumssucces. Men ikke nogen guldgrube. Ifølge en artikel i den norske Dagens Næringsliv kom Master Ferries ud af 2006 med et underskud på 54 mio. kr. Året efter var underskuddet på 55 mio. Derefter blev hurtigfærgen overtaget af Fjord Line, der satte billetprisen op, men uden at fjerne de røde tal fra bundlinjen.

Også det færøske Smyril Line var i vanskeligheder. I 2003 var den gamle Norröna blevet erstattet af en nybygning med samme navn. Den nye

19 Udvikling eller afvikling.indd 349 02/10/2016 11.28

Travl trafikhavn i sommeren 2007. Den nye Norröna, bygget i 2003, er på vej ind i havnen. Ved kaj Fjord Lines Atlantic Traveller, der i efteråret 2006 erstatter den nyere og væsentligt større Fjord Norway. Navnet Atlantic Traveller er nyt, men færgen er identisk med det gode skib Bergen, der har besejlet ruten helt fra 1993, og indtil Fjord Norway bliver indsat i 2003.

færge repræsenterede en investering på 700 mio. kr. – den største private investering på Færøerne nogensinde. En drøm af en færge, der kunne rumme 1.482 passagerer og 800 biler. Men det kneb voldsomt med at betale afdragene, og rederiet måtte sikre sig betydelige kapitaltilførsler.

Med de store færger havde både det færøske og det norske rederi løst deres kapacitetsproblemer. De var klar til fortsat vækst. Men stigende brændstofpriser og et ændret rejsemønster – stimuleret af faldende flybilletpriser – pressede indtjeningen på ruterne.

De følgende to somre var færgeaktiviteten i Hanstholm Havn stadigvæk på højt niveau. Hurtigfærgen Master Cat blev i 2008 til Fjord Cat. Indkøbsglade nordmænd strømmede fortsat i land. Tidligere var det især Bilka ved Aalborg og Viborg, der nød godt af den omsætning, der fulgte. Men i 2007 meldte morsingboerne sig på markedet. Busser holdt parat på kajen til at fragte nordmændene på kombineret indkøb i Nykøbing og oplevelse i Jesperhus Blomsterpark.

Handelslivet i Thisted var desværre noget sløv i vendingen. Kritiske røster advarede flere gange om, at butikkerne i Thisted var alt for passive i forhold til de norske gæster. Der opstod bl.a. situationer, hvor Fjord Lines lørdagsankomst var forsinket, og nordmændene måtte gå rundt i en by, hvor alt var weekend-lukket. I januar 2008 gik Thisted Handels- og Industriforening langt om længe i offensiven og tilrettelagde et fremstød for den kommende sommer, hvor de håbede at tiltrække 3.000 indkøbsturi-

19 Udvikling eller afvikling.indd 350 02/10/2016 11.28

ster til byens butikker. Ingen kunne på det tidspunkt vide, at det blev den uigenkaldeligt sidste sommer med købeglade nordmænd i gågaden.

Der havde været et par kostbare havarier under manøvrer i havnen. I sommeren 2007 stødte Atlantic Traveller ind i ydermolen under bugsering på vej ud af havnen. Atlantic Traveller var identisk med Fjord lines Bergen, der – uden uheld – havde besejlet ruten siden dens oprettelse i 1993. Et par uger senere ramlede Mater Cat ind i tværmolen. Ingen kom til skade ved uheldene, men de kostede dyrt i reparationer og driftsforstyrrelser. I sommeren 2008 gik det galt igen. Trods vindstille bragede Fjord Cat på grund af en manøvrefejl ind i tværmolen på vej ud af havnen.

Få dage senere gav Fjord Lines direktør udtryk for, at de snævre besejlingsforhold i Hanstholm Havn var utilfredsstillende, og hvis havnen ikke gik i gang med ændringer, ville man overveje at flytte ruterne til Hirtshals. Samtidig indgik rederiet en aftale med Hirtshals Havn om at anløbe den, når vejret gjorde det risikabelt at gå ind i Hanstholm.

I august kom så den barske nyhed, at Fjord Line havde valgt at indstille sejladsen på Hanstholm med virkning fra oktober. "Vores ønsker om vækst kan ikke imødekommes i Hanstholm," sagde Fjord Lines danske direktør, Gert Balling, og tilføjede: "De færger, der både har en størrelse, så de kan anløbe Hanstholm og samtidig opfylder vores krav - også til en fornuftig driftsøkonomi – findes simpelthen ikke."

Beslutningen betød et farvel til 450.000 passagerer og 13-14.000 godsenheder på årsbasis. En alvorlig lussing til havnens driftsøkonomi, til beskæftigelsen i havnen, til Hanstholm Centret og til forretningslivet i både Thisted og Nykøbing.

November samme år meddelte Smyril Line, at Norröna fremover kun ville anløbe Hanstholm i sommermånederne. Ruten var i økonomiske vanskeligheder og overlevede kun i kraft af et milliontilskud fra det færøske landsstyre. Smyril Lines økonomi var "fem minutter fra konkurs," sagde direktør Peter Holm. Også han klagede over de dårlige besejlingsforhold især i vintermånederne og tilføjede: "Vi har ikke råd til de aflysninger, som dette medfører." Formentlig har Smyril Lines nære samarbejdspartner Blue Water Shipping anbefalet flytningen til Hirtshals, der jo også havde motorvejen som afgørende fordel. I september 2010 aflyste Smyril Line også sommerruten. Hanstholms position som færgehavn var definitivt slut.

Besejlingsforholdene på havnen fik skylden, da rederierne skulle begrunde deres farvel. Det var svært helt at afvise denne anklage. Havnen var i sin tid ikke bygget til færger af de dimensioner, der nu var behov for. Men den svigtende indtjening og de røde tal på bundlinjen har næppe været mindre afgørende for beslutningerne.

Den velafprøvede Hanstholm-optimisme fornægtede sig heller ikke denne gang.

Med den nye havnedirektør Birgitte Juhl i spidsen blev der sat gang i et 'skaf-en-færge-projekt'. Et nydannet selskab - Thy Ferries - forsøgte sig. Men der kom kun en kortvarig fragtrute ud af det. Færgehåbet blev i stedet bundet til den store udbygningsplan for havnen.

19 Udvikling eller afvikling.indd 351 02/10/2016 11.28

Port of Hanstholm

Det var fortsat havnen, det hele drejede sig om. Egnsudvikling og kamp mod den indgroede arbejdsløshed i Thy og på Mors var det afgørende politiske argument bag havneloven i 1960. Klikker man et halvt århundrede senere ind på Port of Hanstholms hjemmeside, bliver man informeret om, at "Hanstholm Havn er i dag omdrejningspunkt for 1600 arbejdspladser, og forventningen er, at havneudvidelsen vil kunne skabe yderligere 1000 arbejdspladser." Havnen blev fortsat opfattet som hele egnens vækstmotor.

Med status som kommunal selvstyrehavn skulle den tidligere statshavn nu drives som en rentabel virksomhed. I princippet var der vandtætte skodder mellem havn og ejere. Havnen måtte ikke modtage driftstilskud fra ejerne og heller ikke aflevere overskud til dem. Målet var at skabe en sund konkurrence mellem havnene på lige vilkår. Ganske vist var vedligeholdelsen af ydermolerne og oprensningen i indsejlingen fortsat på Statens hænder, men det var begrundet i et ønske om at ligestille 'åbenhavnene' med de mere beskyttede østvendte havne i Danmark.

Konkurrencen mellem vestkysthavnene blev skærpet efter overgangen til kommunalt selvstyre. Esbjerg Havn havde den fordel, at den allerede i begyndelsen af 1990erne så at sige 'tyvstartede' på selvstyret i form af en fristyreordning, der gjorde det muligt at konkurrere på taksterne, og det satte et dynamisk samspil med offshore-industrien i gang.

Hirtshals Havn fik også et forspring i konkurrencen. Ved overgangen til selvstyrehavn lykkedes det forhandlerne fra Hirtshals Kommune at få indføjet en bestemmelse om, at Staten skulle betale for en forøgelse af besejlingssikkerheden på havnen. Det medførte en flytning af dækmolen, der blev gennemført i 2004. Allerede i 1990erne var nordmolen blevet flyttet for at give bedre manøvrerum til de store færger. Det er en del af forklaringen på, at Hirtshals vandt konkurrencen om færgeforbindelserne. En an-

Hans Kjær er direktør for selvstyrehavnen fra 2001-2008. Her ses han sammen med overtoldassistent Birthe Jeppesen og toldassistent Kitte Johansen, da havnen i 2004 skal sikres, så den lever op til ISPS - 'International Ship and Port Security.'

19 Udvikling eller afvikling.indd 352 02/10/2016 11.28

Fiskernes Fiskesortering a.m.b.a. er her endnu i fuld sving. I 2008 lukker virksomheden. Tilbage bliver Hanstholm Samlecentral A/S og Thorkil Grøns Samlecentral. Behovet for at sortere konsumlandingerne og klargøre dem til auktionen bliver mindre, da meget af arbejdet nu udføres om bord på de moderne trawlere.

den afgørende ulighed i konkurrencen var motorvejsforbindelserne. Her var både Esbjerg og Hirtshals begunstiget af motorvej lige til dørtærsklen.

Infrastrukturen over land har gennem hele Hanstholm Havns udviklingshistorie været en afgørende svaghed.

Den nye selvstyrehavn i Hanstholm kom godt fra start. Direktør Hans Kjær, der havde haft en ledende rolle i den statslige havneadministration, gjorde i 2006 status over de første år med selvstyre. Den nye virkelighed var på mange måder anderledes og meget tættere på brugerne, konstaterede han og tilføjede: "I det gamle system var der anderledes mulighed for at flytte rundt med pengene og også for at lave nogle ting, uden at der på forhånd var sikkerhed for rentabiliteten. Nu skal havnen som andre virksomheder sikre sig, at pengene er der. Til gengæld har det nye system den store fordel, at når økonomi og finansiering er på plads, så er det hurtigere at komme i gang."

Der blev i de første tre år oparbejdet driftsoverskud på mellem 8,5 og 10,5 mio. kr. Samtidig blev der foretaget betydelige afskrivninger. Allerede efter to år kunne havnen afvikle det statslån, der havde udgjort halvdelen af købsprisen. Samtidig blev der gennemført omfattende investeringer. I årene frem til 2006 drejede det sig om 170 mio. kr. Havnen var aktiv medspiller i opbygning af Hanstholm Seafood Center og gennemførelse af princippet om den ubrudte kølekæde. Det lykkedes endvidere at skaffe betydelige midler fra EU's fiskeripuljer til denne kvalitetssikring af

19 Udvikling eller afvikling.indd 353 02/10/2016 11.28

modtagelse og bearbejdning af konsumfisk. "Vi kan nu tilbyde fiskerne en optimal behandling af deres dyrebare fangster og sikre dem den bedste afregning. Det er en af grundene til, at fartøjer fra 14 nationer lander deres fangster her," konstaterede Hans Kjær.

Også den voksende trafik med de store færger krævede betydelige investeringer i form af hydraulisk færgeklap og omfattende incheck-faciliteter. Inden for de ydre moler blev der etableret ni meters vanddybde i flere bassiner - ikke mindst for at kunne betjene de meget store norske og færøske trawlere.

Havnen gik aktivt ind i bestræbelserne for at forbedre trafikforbindelserne over land. Egentlig vejudbygning lod vente på sig. Der blev hvert år sendt tusindvis af lastvogntog af sted fra Hanstholm. Dertil kom strømmen af personbiler fra de mere end 300.000 passagerer på færgerne. Da regering og Folketing i 2006 planlagde forsøg med 25,25 meter lange modulvogntog, lykkedes det efter en lang og sej politisk proces i 2009 at få åbnet for kørsel fra Hanstholm. På finansloven blev der afsat de nødvendige millioner til trafikregulering, især justering af rundkørsler.

Hen over de mange forbedringer og nyanlæg arbejdede havnens bestyrelse med en langsigtet plan for udbygning af havnen. Det blev udmøntet i en 'masterplan', der blev lagt frem på en konference i 2005. Den ville kræve en investering på 3-400 mio. kr. og ville etablere en helt ny og større færgehavn bag et nyt ydre moleanlæg mod vest. Det ville samtidig skabe bedre forhold for fiskeriet, at havnens to hovedaktiviteter blev skilt ad. Tanken var, at masterplanen skulle finansieres over en årrække gennem havnens egen virksomhed, suppleret med støtte fra Staten, der jo var ejer af ydermolerne. Med de store investeringer, der allerede var gennemført, var der økonomisk realisme bag planen. Inden for de foregående to år var der investeret for mere end 100 mio. kr.

Overliggeren er sat højt

2008 blev på flere måder et vendepunkt i havnens udvikling. Det var året, da havnen efter en travl sommersæson mistede næsten hele færgeaktiviteten. Det indebar et omsætningstab på fem mio. kr. for havnen, og det satte spørgsmålstegn ved fremtidsplanerne. Samtidig var det året, da

Under overskriften 'Vilje til vækst' bliver den store plan for udbygning af Hanstholm Havn præsenteret i 2009 og forventes gennemført i fire etaper fra 2013 – 2019. Den omfatter nye ydermoler med vindmøller og bølgeenergiturbiner, adskillelse af fiskeri, gods- og færgetrafik, samt omfattende baglandsarealer.

19 Udvikling eller afvikling.indd 354 02/10/2016 11.28

havnen var fyldt med de mange 'spøgelsesskibe', der var blevet overflødige ved konsumfiskeriets overgang til omsættelige kvoter.

Desuden skiftede havnen ledelse. Hans Kjær valgte at fratræde med udgangen af april. Ved afgangen konstaterede han, at "fundamentet for virksomheden er på plads. Nu gælder det om at skaffe pengene og sætte gang i de projekter, der skal bære visionerne frem mod virkelighed". Han blev afløst af Birgitte Juhl, der ikke havde forhåndserfaring med havneadministration. Hun var landinspektør af fag og kom fra en stilling som udviklingsdirektør i Vesthimmerlands Kommune.

"Det var noget af et gok, jeg fik her, da færgerne meldte ud," erkendte Birgitte Juhl efter få måneders ansættelse. Jobbet som havnedirektør var noget mere problemfyldt, end hun havde forestillet sig: "Alt er blevet speedet op, så hovedopgaven er at signalere, at vi vil noget i Hanstholm. Derfor arbejder vi ufortrødent videre med vores udviklingsplan." Hun oplevede en benhård konkurrence mellem havnene og havde den opfattelse, at "vi er for ukendte". Derfor skulle der sættes en aktiv markedsføring i værk. Svaret på havnens krise blev en næsten febril aktivisme. "Nu kører vi. Nu er der blevet snakket nok. Nu skal der handles," lød det fra Birgitte Juhl, da hun i oktober 2008 introducerede et stormøde under mottoet "Viljen til Hanstholms udvikling," hvor alle havnens interessenter var indbudt, og hvor der skulle nedsættes en række arbejdsgrupper. Karakteristisk for den nye stil var der hyret et konsulentfirma til at styre hele processen.

Fra Christiansborg blæste der imidlertid en ret kold vind.

Transportminister Lars Barfoed kunne oplyse, at Staten siden havnens overgang til kommunalt selvstyre havde brugt 23,3 mio. kr. på at vedligeholde havnens yderværker og – tilføjede han – "det er som udgangspunkt havnens eget ansvar at sikre havnens forretningsmæssige udvikling". Han understregede, at Staten heller ikke kunne støtte havnen særskilt på grund af tabet af færgeruterne.

Det tog ikke modet fra udviklingsarbejdet. "Overliggeren skal sættes højt, hvis vi skal nå over rampen," sagde Birgitte Juhl, da hun i januar 2009 præsenterede resultatet af arbejdsgruppernes drøftelser. Dette år blæste der stærke klimapolitiske vinde. Danmark var ved at forberede sig på det globale klimatopmøde i København. Thisted Kommune udnævnte sig selv til 'klimakommune', og en gruppe i den store havneworkshop fremsatte nu det forslag, at den nye Hanstholm Havn skulle beskyttes af 'energimoler', der kunne tjene miljørigtige penge til havnen i form af store vindmøller og bølgeenergiturbiner.

Til forskel fra den gamle 'masterplan' byggede den nye plan på en kraftig udvidelse af havnen mod øst. Der skulle bygges nye ydermoler og dermed etableres

Havnedirektør Birgitte Juhl har endnu en gang den store havneudbygning fremme på storskærmen. Der er offentligt møde om projektet i februar 2014. Under den livlige spørgerunde forlader Birgitte Juhl podiet et øjeblik med sin telefon. Hun vender tilbage og meddeler – synligt opstemt – forsamlingen, at bestyrelsen for A.P. Møller-Mærsk netop har besluttet at støtte havneudvidelsen med et pænt antal millioner. Det er desværre aprilsnar i utide. (Foto: Klaus Madsen).

19 Udvikling eller afvikling.indd 355 02/10/2016 11.28

Der er ikke mangel på politisk bevågenhed. Fra det offentlige møde om havneudvidelsen i februar 2014 ses på første række fra venstre: Morten Bo Bertelsen, medlem af Thisted Kommunalbestyrelse (S), Torsten Schack Pedersen, medlem af Folketinget (V), Ulla Vestergaard, medlem af Thisted Kommunalbestyrelse (S), Simon Kollerup, medlem af Folketinget (S), Jan N. Hansen, formand for Hanstholm Fiskeriforening, Lene Kjeldgaard Jensen, borgmester for Thisted Kommune (V) og Jens Rohde, medlem af Europa-Parlamentet (V). (Foto: Klaus Madsen).

en ny indsejling til havnen. Det ville skabe en ny færge- og godshavn med en vanddybde på 12,5 meter og gøre det muligt at adskille fiskeriet og tilhørende serviceerhverv fra havnens øvrige aktiviteter. Udvidelsen ville tredoble havnens areal og skabe det brede bagland, den gamle havn havde manglet. Mod vest ville man så at sige lade naturen råde. Her havde man tænkt den nye Nationalpark Thy ind i sammenhængen og foreslog, at der på havnens jord kunne opføres hotel og et oplevelsescenter.

Gennemførelsen af planen skulle ske i fire etaper, hvoraf den første ville omfatte de store nye ydermoler med den nye indsejling. Tidshorisonten var, at denne etape skulle gennemføres 2011-2013. De følgende etaper omfattede etablering af landarealer og kajanlæg, samt ombygning i det gamle havneområde. Hele projektet skulle være afsluttet i 2021.

Tiden frem til 2011 skulle bruges til at skaffe den fornødne finansiering. Alene første etape af udvidelsen ville efter det anlagte skøn koste en halv milliard kr. Den samlede plan ville løbe op i halvanden milliard kr. "Havnens virksomhed alene kan ikke betale prisen for en havneudvidelse mod øst eller de andre planer, vi har," erkendte Birgitte Juhl. Det var nødvendigt at finde alternative finansieringskilder. En mulighed var udleje eller salg af rettigheder til de planlagte vindmøller, men det blev også nødvendigt med betydelige offentlige midler, måske suppleret med en såkaldt OPP-model, offentligt-privat partnerskab. Havnebestyrelsen regnede med, at 40 pct. af kapitalbehovet skulle hentes hos den danske stat og EU.

"Der er krise fra Hanstholm til Honolulu, men heldigvis er der visionære thyboer, der nægter, at det skulle være begyndelsen til enden, men har en dybest set jordnær tro på, at det er enden på begyndelsen."

Sådan lød chefredaktør Hans Peter Kraghs kommentar til den ambitiøse havneplan i Thisted Dagblad. Han erkendte, at planen under den herskende dybe finanskrise kunne ligne "det rene fatamorgana, og måske vil den berømte fremtid også vise, at det er en regulær luftspejling, men ikke desto mindre er planen det papir værd, den er skrevet på, fordi tankerne hverken er luftige eller urealistiske."

19 Udvikling eller afvikling.indd 356 02/10/2016 11.28

Tanken om bølgeenergi-turbiner bygget ind i de nye ydermoler bliver opgivet. Men der bliver eksperimenteret med andre teknologier til udnyttelse af havets kraft. Her det Wave Star Energys anlæg, der i 2009 skal afprøves og optimeres i bølgerne.

"Hele regionens vækstmotor". Det var det slagkraftige argument bag havneudvidelsen. Og det gjorde indtryk i en tid, hvor thyboerne oplevede, at flere af de industrier, der havde båret udviklingen på egnen siden 1970erne, lukkede eller indskrænkede deres virksomhed. Bestyrelsen for Hanstholm Havn lod konsulentfirmaet Grontmij udarbejde en oplandsanalyse, der pegede på, at allerede den nuværende havn med 1600 direkte og afledte arbejdspladser havde stor betydning for erhvervslivet og for kommunens skattegrundlag. I anlægsperioden ville 'vækstmotoren' tilføre erhvervslivet 55 millioner kr. om året. Efter færdiggørelsen ville effekten vokse til 277 millioner kr. og skabe beskæftigelse til 1000 mennesker. Thisted Kommunes skattegrundlag ville vokse tilsvarende.

Et alternativ til denne vækstmotor var det vanskeligt at få øje på i en tid, hvor de traditionelle industrier i Thy var under afvikling. Havnebestyrelsen understregede planens betydning for den regionale vækst med udtrykket "ingen udvikling = afvikling." Hvis udbygningsplanen ikke blev gennemført, ville havnen ikke kunne udnytte sin unikke beliggenhed. Resultatet ville ikke være status quo, men tab af konkurrenceevne og risiko for affolkning.

Planen var endelig udformet i juni 2009. Det kneb imidlertid alvorligt med at få etableret remtræk til den politiske virkelighed på Christiansborg, og også Thisted Kommunalbestyrelse forholdt sig afventende. De lokalt valgte folketingsmedlemmer støttede ivrigt op om projektet, men

19 Udvikling eller afvikling.indd 357 02/10/2016 11.28

allerede i marts gentog transportminister Lars Barfoed, at som kommunal selvstyrehavn var Hanstholm Havn og Thisted Kommune selv ansvarlig for en kommende udbygning. Havnebestyrelsen måtte erkende, at den oprindelige tidsplan næppe kunne overholdes, og den epokegørende tanke om indbyggede bølgeenergiturbiner i de nye moler blev opgivet. Det ville blive for kostbart og teknologisk usikkert.

Havn og kommune var gennem 2010 og 2011 i dialog med Folketingets trafikudvalg. Statens ejerskab af ydermolerne var det afgørende argument bag kravet om et statsligt engagement. Under et besøg i Hanstholm i vinteren 2012 var den daværende transportminister, Henrik Dam Kristensen, helt klar i mælet: "Jeg har ikke en check på 500 millioner kr. til en ny ydermole om Hanstholm Havn." Der var dog en lille åbning, da han gav udtryk for, at Statens forpligtelse til at vedligeholde ydermolerne måske kunne konverteres til anlægskapital. Han understregede samtidig, at "vi skal være sikre på, at den nye mole også reelt vil skabe den ekstra vækst." Han efterlyste desuden mere hold i forventningerne om nye forretningsområder. Hertil svarede formanden for havnens bestyrelse, Poul Arne Jensen: "Vi skal have ydermolen først. Den er forudsætningen for alt det andet."

En oktoberdag i 2013 fandt Thisted Dagblad den helt store overskrift frem: "Optimisme uden forbehold."

Anledningen var, at det lokale socialdemokratiske folketingsmedlem, Simon Kollerup, havde fået et tilsagn fra finansminister Bjarne Corydon om en mulig konvertering af Statens midler til vedligeholdelse af ydermolerne til et årligt tilskud til de nye moleanlæg. Under stor pressebevågenhed blev brevet overrakt til havnedirektør Birgitte Juhl. Med det i hånden var der begyndt at komme sammenhæng i den finansieringsplan, Thisted Kommune i sidste ende skulle godkende.

Tilsyneladende var der ved at komme skred i det ambitiøse, men efterhånden også noget forsinkede havneprojekt. De fornødne miljøgodkendelser var på plads, og få uger efter tilsagnet fra finansministeren fandt den planlagte licitation over udvidelsens første etape sted. Det blev en chokerende oplevelse.

"En maveplasker af format," lød det fra Morten Bo Bertelsen, medlem af havnebestyrelsen og af Thisted Kommunalbestyrelse. Gennem hele processen havde havnebestyrelsen budgetteret med en halv milliard kr. som ramme for første etape af havneudvidelsen. Nu viste det sig, at det billigste bud på arbejdet var på 875 millioner kr., Noget mere end beregnet. For direktør og havnebestyrelse et alvorligt tab af troværdighed.

Det blev ikke bedre, da det rådgivende ingeniørfirma bag havneplanerne, Grontmij, erkendte en regnefejl på 80 millioner kr. i det opstillede budget. Alene udgifterne til den beregnede mængde granit og beton ville overstige den halve milliard kr. Havnebestyrelsen anklagede tilbudsgiverne for at sikre sig en alt for stor risikodækning. Det blev afvist af eksperter fra Dansk Byggeri, der understregede, at selv om der blev beregnet en risikodækning, kunne den langt fra forklare overskridelserne i forhold til havnebestyrelsens overslag.

19 Udvikling eller afvikling.indd 358 02/10/2016 11.28

Bestyrelsen besluttede at arbejde videre med udviklingsplanen, men det politiske klima omkring den var på frysepunktet.

I forhold til Thisted Kommunalbestyrelse var der opstået en alvorlig tillidskrise. Allerede før den dramatiske licitation havde kommunalbestyrelsen afvist at stille den fornødne kommunegaranti for de store lån, der skulle optages. Flertallet fandt, at den grundlæggende dokumentation og budgetopstilling bag den store plan var utilstrækkelig og alt for usikker.

Det var heller ikke let at forklare sig over for folketingsmedlemmer og ministre. Skuffelsen lyser ud af et læserindlæg fra en af havnens ihærdige forkæmpere, tidligere folketingsmedlem for Venstre Svend Heiselberg: "Jeg har selv i mere end et år løbet ministre, folketingsmedlemmer, embedsmænd, rederier osv. på dørene med dette budskab. Men vi er nu bragt i en helt anden situation."

'Viljen til Hanstholm' havde mødt en af de meget kolde brodsøer.

Ny realisme

I efteråret 2013 valgte havnebestyrelsens formand, Poul Arne Jensen, at trække sig tilbage. I konstitueringsaftalen efter kommunalvalget i november samme år blev det besluttet, at den nye havnebestyrelse skulle bestå af professionelle erhvervsfolk, suppleret med borgmester Lene Kjeldgaard og formand for Hanstholm Fiskeriforening, Jan N. Hansen. Hermed havde Thisted Kommune valgt en politisk linje, der rummede en klar adskillelse mellem de overordnede politiske beslutninger, der hørte hjemme i byrådssalen, og den forretningsmæssige drift og udvikling af havnen, der var bestyrelsens ansvar. Den nye ansvarsfordeling blev udmøntet i en ejerstrategi, vedtaget af Thisted Kommunalbestyrelse i november 2014,

Formand for den nye bestyrelse blev Martin Vestergaard, der havde en bred ingeniør- og erhvervsfaglig baggrund. Han var direktør for konsulentvirksomheden Bascon A/S, der beskæftiger sig med især bygherrerådgivning i forbindelse med større anlægsopgaver.

Den nye bestyrelse kunne konstatere, at havnens driftsøkonomi lå i ruin og iværksatte en revisorundersøgelse af de foregående års dispositioner. Resultatet blev, at havnedirektør Birgitte Juhl blev afskediget i efteråret 2014. Kort efter blev samarbejdet med det rådgivende ingeniørfirma Grontmij afbrudt. Revisionsrapporten havde afsløret flere kritisable forhold omkring honorarer, bilordning og lønforhold. Dispositionerne involverede både havnedirektøren og den tidligere bestyrelsesformand.

Den nye havnebestyrelse fastholdt i princippet den kuldsejlede udbygningsplan.

På et offentligt møde i januar 2015 sagde Martin Vestergaard: "Vi går målrettet efter intelligent forretningskapital fra investorer med en specifik viden, som har en naturlig interesse i en udvidet havn. Vi går efter de tunge drenge. Og det skal vi bruge et halvt år på."

Direkte statsstøtte blev ikke længere betragtet som en forudsætning. Et par måneder senere gjorde transportminister Magnus Heunicke da også opmærksom på, at der var andre havne i det nordjyske, der "oplever nøj-

19 Udvikling eller afvikling.indd 359 02/10/2016 11.28

Havnebestyrelsens plan for udbygning af havnen 2016-2020. En foreløbig skitse. Planen omfatter en uddybning af indsejlingen til 11-12 meter, nye baglandsarealer og en gennemgribende modernisering af havnefaciliteterne, der kan fastholde og udbygge havnens førende position med hensyn til konsumfiskeri. Målet er, at Hanstholm Fiskeauktion bliver den største i Europa.

agtig samme udkantsudfordringer som Hanstholm, men som uden statslig finansiering har investeret i havneinfrastruktur og skabt grobund for tilblivelsen af mange nye arbejdspladser." Han anså det for et sundt princip, at Staten ikke forvred konkurrencen mellem havnene. Da Hanstholm Havn var en selvstændig virksomhed, var det desuden i strid med EU's statstøtteregler at indgå i en medfinansiering.

Det lykkedes ikke at finde private investorer med risikovilling 'intelligent' kapital. Året efter meldte bestyrelsen klart ud, at den store havneudvidelse var sat på stand by. Roret var lagt om, og en ny forretningsstrategi med tilhørende investeringsplan blev lagt frem.

"Vi skal blive endnu bedre, hvor vi allerede er gode," lød det fra konstitueret havnedirektør Torben Juul-Olsen. Fiskeriet havde længe været den bærende aktivitet i havnen, og i 2015 havde fiskeauktionen en rekordomsætning på 667 mio. kr. Nu tilpassede man sig den eksisterende virkelighed. Med udgangspunkt i en nu veldrevet forretning så havnebestyrelsen sig i stand til at investere op til 50 mio. kr. i renovering og udbygning af de havnefaciliteter, der ville gøre det muligt at fastholde og videreudvikle Hanstholm Havns position som førende europæisk konsumfiskerihavn.

I løbet af årene frem mod 2020 planlagde havneledelsen yderligere investeringer for 450 mio. kr. Ydermolernes sænkekasser, der nu havde taget brod i et halvt århundrede, trængte til en grundig renovering. Her satsede

19 Udvikling eller afvikling.indd 360 02/10/2016 11.28

man stærkt på ejerens – altså Statens – gode vilje. Desuden ville planen omfatte en udbygning af indsejlingen, der muliggjorde den større vanddybde, som var nødvendig for en moderne fiskerihavn. Endelig ville man øst for havnen gennemføre en betydelig udvidelse af baglandet. Samtidig så man investering i en landbaseret vindmøllepark som en mulighed.

Thisted Kommunalbestyrelse bakkede den nye investeringsplan op med vedtagelse af en kommunal garanti på 50 mio. kroner til byggerier i den eksisterende havn og 400 mio. kroner til udbygning af havnen.

Offshore-branchens aktuelle krise betød, at der ikke længere var grundlag for en forretning på dette område. Heller ikke færgedrift var længere på havnens forretningsplan. Investering i store landbaserede vindmøller blev fortsat betragtet som en mulighed. Endelig så bestyrelsen betydelige udviklingsmuligheder i akvakultur. Et væsentligt skridt i den retning blev taget, da virksomheden Sashimi Royal i 2016 anlagde første modul af et omfattende fiskeopdrætsanlæg. Her vil der på årsbasis blive produceret 1200 tons kingfish, en tunlignende fisk, der afsættes til sushi-restauranter. Anlægget forventes udbygget med yderligere tre moduler.

Viljen til Hanstholm

Det hele begyndte for næsten 100 år siden med den første havnelov. Hanstholm blev stedet, en hel egn knyttede store forventninger til. For næsten 50 år siden blev havnen langt om længe taget i brug og et nyt samfund voksede frem på holmen. En lang sej kamp havde givet resultat. Drømmen havde fået remtræk til virkeligheden. Hen over modgang og kriser i de følgende årtier var optimisme og handlekraft fortsat havnebyens kendemærke. Måske fortrængte denne tro på egne kræfter en erkendelse af, at de grundlæggende vilkår for udvikling af havn og by havde ændret sig.

Den store udvidelsesplan i 2009 var endnu et udtryk for den store drøm om Hanstholm. Den blev lanceret under overskriften "Vilje til vækst". Det lyder som et ekko af Ebbe Kløvedal Reichs "Viljen til Hanstholm" fra 1981.

Selvforståelsen er intakt, men verden har forandret sig.

Holmboerne befinder sig nu i et globaliseret Danmark, hvor nøgleordet er 'konkurrencedygtighed'. Statens hjælpende hånd er ikke længere til rådighed, og konkurrencen mellem havnene er benhård. Fiskerierhvervet er omstillet til stordrift, der ernærer et langt mindre antal familier end tidligere. Den nære historiske sammenhæng mellem havn og by er kappet over. De afgørende lokale beslutninger bliver taget i en professionel havnebestyrelse uden tilknytning til stedet og i kommunalbestyrelsen i Thisted.

En epoke er forbi.

Gennem mere end 100 år har havnen i Hanstholm været ikke alene stedets, men hele egnens håb om udvikling og en bedre fremtid. Generationer har drømt og handlet. Viljen til Hanstholm og den tilhørende drøm vil forhåbentlig få fragt ind i fremtiden.

Men det bliver på en ny tids vilkår.

19 Udvikling eller afvikling.indd 361 02/10/2016 11.28

Han kom ikke sovende til det, Tage Jensen (1942-1988). Men her er den 20-årige pressefotograf fanget i en blund i en bus med fodboldspillere fra Thisted på vej hjem fra en kamp i Hirtshals. Han var en flittig fotograf på Thisted Amts Tidende/Thisted Dagblad gennem en 25-årig karriere og har dækket stort set alle begivenheder i Thy. Hans omfattende billedarkiv findes i dag på Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune sammen med 100 scrapbøger, hvor alle de artikler, han har leveret billeder til, omhyggeligt er klæbet ind. Det gælder også landsaviserne. En uvurderlig kilde til den lokale historieskrivning. Hvor intet andet er anført, er det i de fleste tilfælde Tage Jensens billeder, der er anvendt i denne bog. I tiden derefter er det blandt andre pressefotograferne Jørgen Ploug Larsen, Klaus Madsen, Peter Mørk, Villy Yde Kjærgaard og Ole Iversen.

20 maskinrummet.indd 362 02/10/2016 11.29

19 MASKINRUMMET

ANVENDTE KILDER

Mellem drøm og virkelighed

Knud Sørensen, født 1928. Har siden 1958 boet på Mors. Skrevet over 40 bøger: digte, noveller, romaner og biografier. Stifter af Limfjordsegnens Litteratursamvirke. Fik 2014 Det Danske Akademis Store Pris. Hanstholm-digtet er skrevet til denne bog. 2015 vinder af NORDJYSKEs kulturpris.

1 TAGE KOMMER TIL HANSTHOLM

Tage Nielsen har fortalt om sit møde med Hanstholm i 1960 til redaktør Chr. P. Fogtmann, der har brugt beretningen som grundlag for en artikel i Historisk Årbog for Thy, Mors og Vester Hanherred i 1987: Tage 'Skipper' landede først i Hanstholm Havn.

Gammellivet

Helga Nielsen har fortalt sin oplevelse af mødet med naboerne på Bjerget ved Hamborg i et ikke publiceret interview med etnolog Mie Buus, Museet for Thy og Vester Hanherred, 2012.

Nu skal vi til at låse dørene

Vigge Duvås omfattende reportage fra Hanstholm blev bragt i Aktuelt 03.01.60. Tilsvarende reportager kan læses i Dagens Nyheder 14.02.60, Aalborg Stiftstidende 03.04.60 og Kristeligt Dagblad 09.07.60.

Det sandblæste bysamfund

Faktuelle oplysninger om Hansted Sogn kan hentes i Trap Danmark, Thisted Amt, 5. udgave, 1961, s. 550ff. Skattebøgerne kan ses i LAKT (Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune) D3 2014089.

Byggeplads Danmark

Danmark i 1960erne er behandlet i en række fremstillinger. Her er især benyttet Paul Hammerich: En Danmarkskrønike 1945-1972, Velfærd på afbetaling, 1977, s. 508ff. Opfattelsen af 1960ernes sociale og kulturelle opbrud står i gæld til Thomas Højrup: Velfærdsstaten – fra livsformskontrakt til universalisme, trykt i Kim Furdal m.fl.: Velfærdstider og kulturarv, set fra Sønderjylland, 2010.

20 maskinrummet.indd 363 02/10/2016 11.29

2 RASK SKAL DET GÅ

Interviewet med Arne Gaardmand blev bragt i Thisted Dagblad 26.10.96.

Regerende anlægsudvalg

Anlægsudvalgets arkiv befinder sig i Rigsarkivet, Ministeriet for offentlige Arbejder, under Udvalg vedr. administration af Statens arealer ved Hirtshals og Hanstholm, 1406, sagsakter vedr. byplan og byudvikling, 2271, møder i anlægsudvalget. Desuden LATK 2007224 landinspektør Poul Boe: Mødereferater mv. vedr. byplanudvalg.

Den lokale opfattelse af Jørgen Halck bygger på interview med entreprenør Evan Andersen 13.11.13. Desuden avisportræt Thisted Dagblad 25.11.72. Et omfattende interview med Birgit Willumsen findes i Thisted Dagblad 23.02.79.

En planlagt by

Byplangruppens forberedende arbejde og den færdige dispositionsplan er fremlagt i By ved Hanstholm Havn, Dispositionsplan for Hanstholm Kommune, 1966. Arbejdet med planen for det nye Hanstholm blev fulgt med opmærksomhed i både den lokale og landsdækkende presse: Kristeligt Dagblad 26.07.61, Aalborg Stiftstidende 26.10.61 og 22.08.62, Aftenposten 28.08.62, Thisted Amts Tidende 04.10.62, Berlingske Tidende 26.09.64, Jyllands-Posten 08.11.64. Aalborg Stiftstidende 20.12.66, Berlingske Tidende 15.11.66, Politiken 30.11.66.

Den generelle byplanudvikling og 1960ernes plandebat er behandlet i Arne Gaardmand: Dansk Byplanlægning 1938-1992, 1993, samt Erik Nygaard: Tag over hovedet, Dansk boligbyggeri 1945-1982, 1984.

Trafikforbindelser

Vejanlæg og den amtslige trafikplanlægning er behandlet i en række artikler i dagspressen, herunder Aftenposten 18.04.61, Thisted Amts Tidende 30.12.61. Anlæg af kystvejen i Thisted Amts Tidende 04.01.67 og 04.02.67. Poul Hald Mortensens artikel om naturreservatet findes i Thisted Amts Tidende 09.02.67.

Sognekommune

Den kommunale udvikling er delemne i artikel i Politiken 21.10.62. Simon Oddershede blev interviewet i flere dagblade, herunder Politiken 04.10.63, Aalborg Stiftstidende 29.12.63 og Aarhus Stiftstidende 08.03.64. Udvikling i skattegrundlag er behandlet i Amtsbladet 05.04.63.

Interview med kommunaldirektør Svend Rasmussen i Jyllands-Posten 01.05.64 og Aftenposten 03.05.64. Reportage fra den nye administration Aalborg Stiftstidende 28.06.64 og Jyllands-Posten 08.11.64 og 24.04.66 samt Thisted Amts Tidende 31.12.64. Kommunens store investeringer er

20 maskinrummet.indd 364 02/10/2016 11.29

behandlet i Thisted Amts Tidende 01.10.66. Situationen efter kommunalreformen i 1970 er behandlet i Thisted Dagblad 08.05.70.

Tre høvdinge og en halv indianer

Chr. Hansen blev interviewet flere gange, bl.a. Thisted Dagblad 10.04.80, 29.03.83 og 30.12.85. Dertil kommer nekrologer ved Fl. Martensen-Larsen 21.06.93 og Mette Fastrup 24.06.93.
Et samlet overblik i Knud Erik Nielsens: Lysegrønne betragtninger om et nyt samfund ved det blå hav, Thisted Dagblad 31.12.71. I et interview med Thisted Dagblad 03.11.73 fortæller Svend Rasmussen om sin oplevelse af kommunens situation midt i 1960erne.

Fra Hanstholm-fascination til film

Filminstruktøren Jørgen Vestergaard, der er født og vokset op i Thisted, har altid været fascineret af Hanstholm og sat billeder på stedets historie siden slutningen af 1950erne. Flere var blandt illustrationerne i bd. 1, og stillbilleder fra optagelserne til filmen Hanstholm – historien om en havn (2007) er med i bd. 2. Han var i 1959 flyttet fra Thy til København og ville tegne et filmisk billede af det fattige og forsømte Hansted, før det nye havnebyggeri forandrede alt. Tog af sted med nogle ruller sort/hvid 16 mm film og en interesseret amatørfotograf. Det var stumfilm, lyden skulle komme senere, men ingen ville støtte færdiggørelsen. Med 'Vagt ved havet' (1965) og 'Havnen' (1967) genoptog han sin fascination af Hanstholm, og nu var der både "økonomi og professionelt greb om tingene," som han udtrykte det i forbindelse med 'Hanstholm – historien om en havn', der blev udsendt ved 40 års jubilæet i 2007. Her blev citater fra de gamle film sat ind i en nutidig ramme af interviews med holmboer. 'Havnen i Hanstholm' – fra 1970 – er ikke hans egen film, men produceret af Ib Dam Film A/S. Det er især en dokumentarisk fremstilling af de tekniske og ingeniørmæssige problemer ved bygningen af havnen i 1960erne. Alle film blev sammen med 'Kanonen' (2005) – en reportage om flytning af en 110 tons tung kanon fra København til Hanstholm – udgivet på dvd i 2007. Jørgen Vestergaard har omsat sin fascination af Hanstholm til et væsentligt filmværk om drøm og virkelighed på vestkysten og dermed til en vægtig dokumentarisk skildring af en afgørende periode i Thy.

3 HAVNEBYGGERNE

Fhv. havnedirektør Kaj Schmidt, Aarhus, har bidraget med væsentlige faglige kommentarer til dette kapitel. Han var som nyuddannet ingeniør ansat ved Vandbygningsvæsenet i Hanstholm fra 1958 til 1965.

Hanstholm-konsortiet udarbejdede i maj 1964 en grundig teknisk beskrivelse af havnebyggeriet. Her er – med tilhørende tegninger – alle væsentlige funktioner og byggemetoder beskrevet. Rapporten befinder sig i anlægsudvalgets arkiv under Ministeriet for offentlige Arbejder, Rigsarki-

20 maskinrummet.indd 365 02/10/2016 11.29

vet 2271. Her finder man også de tekniske data på den skotske kran.
Den bedste samlede fremstilling af havnebyggeriet er Chr. Schrøder: Hanstholm Havn, der blev publiceret i Gutenberghus Årsskrift 1967. Særtryk befinder sig i Fl. Martensen-Larsens arkiv, LAKT 2007218. Schrøders fremstilling er et væsentligt grundlag bag kapitlet: Havnen bygges færdig i Fl. Martensen-Larsen: Hanstholm Havn, 1992.

Filmen 'Havnen i Hanstholm', 1970, rummer interviews med Helge Lundgren og Chr. Schrøder. Samtidig illustrerer den mange af de tekniske problemer i forbindelse med havnebyggeriet.
Den skotske kran var genstand for omfattende avisomtale. Som eksempler kan nævnes Jyllands-Posten 19.03.64, 30.04.64 og 25.04.65 og Aalborg Amtstidende 08.06.65.

Opgaven

Anlægsudvalgets samlede projektbeskrivelse i forbindelse med den offentlige licitation i december 1960 befinder sig i LATK 2008051. I anlægsudvalgets arkiv i Rigsarkivet (se ovenfor) kan man finde møderefererater og en række skrivelser i tilknytning til de forsinkelser, der opstod og konsortiets anmodning om fristforlængelse.

Hilsen fra Nordatlanten

Havnebyggeriet blev fulgt med opmærksomhed både i lokal og landsdækkende presse. Blandt de meget informative kan nævnes Aalborg Stiftstidende 16.07.61, Thisted Amts Tidende 30.12.61, Jyllands-Posten 30.08.62.

En ganske særlig mentalitet

To interviews med Niels Yde blev gennemført af Jyllands-Posten 31.07.66 og 08.09.67. Kristeligt Dagblad bragte en omfattende reportage fra Hanstholm 26.08.67.

Omtalen af Smededykkeren er fra Metal, december 64. Thisted Dagblad bragte 20.04.76 en fyldig omtale af Alfred Johansens mangeårige virke som dykker ved havnebyggeriet. Alfred Christensens arbejde som kontrollant af betonblandingerne blev omtalt i Thisted Dagblad 18.11.79. Land og Folks mere kritiske vinkel på arbejdspladsen blev bragt 23., 24. og 28.07 samt 08.09.67.

Der blev af denne bogs forfattere 16.08.11 gennemført et fælles interview med en gruppe arbejdere, der havde tilknytning til havnebyggeriet: Robert Larsen, Karl Erik Markvorsen, Holger Nielsen, Svend Egon Odgaard, Bent Ringgaard, Evald Simonsen og SiD-formand Peter Sand Mortensen. Desuden er der 19.03.14 gennemført interview med Birtha og Bent Johansen.

Fiskeauktionen er omtalt i Thisted Amts Tidende 16-17.09.66 og 07.04.70.

Tab og vind

Anlægsudvalgets arkiv (se ovenfor). Chr. Schrøder: Hanstholm Havn, 1967 (se ovenfor).

20 maskinrummet.indd 366 02/10/2016 11.29

Forsinkelserne er behandlet i Aktuelt 29.07.65 og Aalborg Stiftstidende 19.09.65. Et omfattende interview med Chr. Schrøder finder man i Thisted Amts Tidende 06.09.67.

På land

Isværket og brydningerne omkring det er dækket af Thisted Amts Tidende 26.03. og 20.04.68 og 07.04. og 27.10.70.

Konflikten om olieforsyning kan følges i Thisted Amts Tidende 09.08.66, 28.07 og 29.08.67.

Bestræbelserne på at etablere fiskemelsfabrikker er behandlet i Jyllands-Posten 25.07.66, Thisted Amts Tidende 06.08.68, 15.10.68 og 04.09.69.

Kravet om og bygningen af pier 5 er dækket af Thisted Amts Tidende 07.09.68 og 28.10.69

Anlægsudvalgets arkiv (se ovenfor).

Historien bag opførelsen af Hanstholm Sømandshjem er behandlet i en udførlig artikel i forbindelse med indvielsen, Thisted Amts Tidende 14.03.70.

Baggrunden for oprettelsen af den første samlecentral fremgår af interview med Thorkild Grøn 21.11.13.

4 GRØN BY - BLÅT HAV

Indledningsbilledet til kapitlet: Berlingske Tidende 13.08.67 (Scanpix).

Stinne Sørensen var genstand for fyldige omtaler i Thisted Dagblad 31.12.74, da hun trådte ud af kommunalbestyrelsen og ved sin 60års fødselsdag 10.04.79. Redningsaktionen i sommeren 1972 er omtalt i Thisted Dagblad 21.12.72.

Driftige håndværkere

Interview med fhv. entreprenør Evan Andersen 13.11.13 og med fhv. tømrermester Hans Bak 20.11.13. Installatør Henry Høyer og brugsuddeler Holger Christensen har gengivet deres oplevelser af mødet med Hanstholm i: Hanstholm år 2000 – fra Hanstholms historie, 2000. Det trykte program for havneudvidelsen, september 1967, rummer i annonceform en oversigt over byens mange nye virksomheder.

Bo bedre

Den generelle udvikling af 1960ernes typehuse og det omfattende parcelhusbyggeri er behandlet i Erik Nygaard: Tag over hovedet, 1984, Peter Dragsbo: Hvem opfandt parcelhuskvarteret? Forstaden har en historie, 2008, samt Arne Gaardmand: Dansk byplanlægning 1938-1992, 1993. Endvidere Architectura 35, Arkitekturhistorisk årsskrift, 2013.

En samtidig parallel til bydannelsen i Hanstholm kan følges i Kim Jacobus Paulsen: Det nytter ikke, at vi stritter imod… Da Als blev industrisamfund i perioden 1950-1970, 1996. Det særlige Hanstholm-problem med hensyn

20 maskinrummet.indd 367 02/10/2016 11.29

til salg eller leje af Statens jord er belyst af Henry Høyer i: Hanstholm år 2000. Man får et udmærket indtryk af den nye tids ønsker og normer med hensyn til husbyggeri og boligindretning gennem en række firmaers annoncer i Thisted Amts Tidende. Udviklingen af det nye bysamfund blev fulgt af bl.a. Aftenposten 22.10.60 og 03.10.61, Jyllands-Posten 10.11.63 og 24.04.66, Berlingske Tidende 15.10.63, Amtsbladet 03.1063, Aalborg Stiftstidende 27.08.67 og 31.12.67, Kristeligt Dagblad 26.08.67.

Citat af Jon Bang Carlsen

Iscenesat dokumentarisme er det speciale, filminstruktøren Jon Bang Carlsen (f. 1950) er blevet kendt for i den danske filmhistorie. Men før optagelserne kan begynde, er der en omfattende research. Således også inden det lille filmholds ankomst til Hanstholm i 1977. Hanstholm-karakteristikken er fra Lars Movin: Jeg ville først finde sandheden (2012) om filminstruktørens rejser i filmens og den 'virkelige' verden.

Hanstholm Byg 65

Udstillingen fik en betydelig mediedækning. Fyldig omtale i Thisted Amts Tidende 03.06.65 og følgende dage. Desuden Jyllands-Posten 05.06.65. Henry Høyer, der som borgerforeningens formand havde et hovedansvar for planlægningen af udstillingen, har berettet om udstillingens tilblivelse og forløb i Hanstholm år 2000, 2000.

Vi venter på fiskerne

Den generelle befolkningsudvikling er dækket af en fyldig statistik i: By ved Hanstholm Havn – 10 år efter, 1976. I et interview med Ingeniør- og Bygningsvæsen, september 1970, har bl.a. Chr. Hansen og erhvervsrådsformand Per Kristensen vurderet udviklingen i byen i den sidste del af 1960erne. Her er også omtalen af den gennemførte spørgeskema-undersøgelse. Desuden bragte Thisted Dagblad en omfattende status over udviklingen ved redaktør Knud Erik Nielsen 31.13.69.

By til eksamen

Rapporten By ved Hanstholm Havn, 1976 – 10 år efter, 1976, blev udarbejdet af en gruppe, der bestod af Arne Gaardmand (formand), landinspektør Poul Boe, borgmester Chr. Hansen, ingeniør Per Kristensen, kommuneingeniør Lars Okkels, kommunaldirektør Svend Rasmussen, forvaltningschef N.K.A. Sørensen og fuldmægtig Birgit Willumsen. Rapporten tager udgangspunkt i dispositionsplanen fra 1966, beskriver den gennemførte udvikling og gør status over det fysiske bymiljø, som det foreligger i 1976. Omtale af TV-udsendelsen i 1966 om byen og kritisk vurdering af byens udseende findes i Amtsbladet 20.12.66. Den grundige undersøgelse af tæt-lav bebyggelsen er udmøntet i rapporten: Et tæt parcelhusområde i Hanstholm. SBI-byplanlægning 41, 1982.
Interview med Bitten og Hans Bak 20.11.13.

20 maskinrummet.indd 368 02/10/2016 11.29

Bilerne

Hanstholm indtager et lille hjørne i historien om bilismen, der har haft stor indflydelse på samfundsudviklingen og tilværelsen i det 20. århundrede. Det har imidlertid ikke sat sit præg på historieskrivningen, fremgår det af en artikel i Historisk Tidsskrift (2012) af historikeren Michael F. Wagner. Udviklingen kan ellers dokumenteres i udbygningen af infrastrukturen og antallet af trafikofre på landevejene. Det samme gælder antallet af biler pr. tusinde indbyggere og den i bogstaveligste forstand eksplosive vækst i forbruget af fossile brændstoffer. Wagners overordnede tese er, at den primære drivkraft i udviklingen af massebilismen i Danmark især byggede på "den kulturelle tilegnelse af automobilet gennem fritidsforbrug og motorturisme." Med andre ord: Hvad der begyndte som en tur ud i det blå, endte med en samfundsomvæltning! Cyklen var i øvrigt det foretrukne transportmiddel mellem arbejde og bopæl til langt op i 1960erne, og det er først fra begyndelsen af 1970erne, der er en egentlig "strukturel afhængighed af automobilet i hverdagen".

I: 100 år i bilistens tjeneste – Historien om FDM (2009) kommer Frank C. Motzkus mere konkret ind på opførelsen af den halve million parcelhuse fra 1960 til1980 og 'folkevandringen' til de nye boligkvarterer, der foregik i bil og de konsekvenser, det fik for infrastrukturen. Der var mange diskussioner om, hvordan infrastrukturen skulle udformes. FDM mente – som bilisternes organisation – at biltrafikken burde favoriseres. De gode tider sluttede med den første oliekrise i 1973. Verden blev aldrig den samme. Og der blev stillet spørgsmål ved bilismens velsignelser. Man begyndte mere at se den kollektive trafik som et alternativ til biler og motorveje. Johannes Nørregaard Frandsen i Kristeligt Dagblad 16.06 2014: Der fandtes ingen carporte.

DSB og fru Søndergaards køkken: De tog slid og risiko, tager Staten nu gevinsten? DSB vil overtage Danmarks længste busrute fra enkefrue. Dagbladet B.T. 11.01.68. Danmarks længste busrute administreres i køkkenet. Thisted Amts Tidende 23.01 68 En skør idé på fire hjul. Thisted Dagblad 16.06 74. Redaktør H. C. Clausen i Venstrepressen 06.09.75: Ferierne er højsæson for landets længste busrute. Med rutebilen på den 340 kilometer lange strækning mellem Hanstholm og København.

5 FERIELANDET

Hotel Hanstholm

Søndags-BT 14.07.67: Sådan bor man på hotel i Danmark. Fem SBT-piger anmelder fem danske hoteller.

Planerne om et hotel i Hanstholm - og senere opførelsen - er beskrevet i flere artikler i de lokale aviser, men de store hovedstadsaviser lagde også vejen om ad det usædvanlige hotelbyggeri i klitterne, når de jævnligt var på besøg i Hanstholm. Rejsegildet er beskrevet i Thisted Amts Tidende 12.11.63: "Kærlighed til egnen lå bag ingeniør Gluds hotelbyggeri.

20 maskinrummet.indd 369 02/10/2016 11.29

Hotel Hanstholm er led i en drejning af Danmarks geografiske forhold, både hvad angår erhvervsliv og trafik, sagde ingeniøren ved rejsegildet." 13.11.63 kunne samme avis fortælle, at rejsebureauer havde planer om ture til Hanstholm. Jørgen Glud har stået bag opførelsen af flere hoteller – bl. a. Rold StorKro. Her har man haft succes med en 'fransk mesterkok' fortæller avisen: "Mesterkokken kommer i februar næste år til Rold, og så vil vi overveje, om vi kan gennemføre noget lignende på Hotel Hanstholm i 1965. Måske vi næste år vil prøve forskellige arrangementer, f. eks. en jagtfestival. Måske kan vi engang arrangere kapsejlads. Og så er der pragtfuldt skiterræn herude!"

En ferieby til tiden

Baggrunden for Dansk Folke Ferie kan følges hos Anja Warschawsky: Folkeferie. Arbejderhistorie, 2008. Johannes Bredal: Folke Ferie før og nu. 2011. Johannes Bredal: Sperlings Saga. 2008. FolkeFerie.dk: Dansk ferie gennem 75 år, 2013. Johannes Sperling var mere end nogen anden manden bag Dansk Folke Ferie, og han sluttede sin karriere – og omtumlede liv – med indvielsen af feriecentret i Vigsø. Det er denne historie, der fortælles i Sperlings Saga. Han var født i et arbejderhjem i Aarhus i 1899 og storebror til senere statsminister H.C. Hansen, men måtte i modsætning til ham gå en stor omvej til sit endelige 'kald' i livet: Dansk Folke Ferie. Han blev allerede som 14-årig engageret i tidens revolutionære bevægelse, syndikalismen, og stiftede som 15-årig en fagforening for bude og 'arbejdskarle'. Det blev til en række stormomsuste år fra 1914 til 1921. De bød på både demonstrationer og slagsmål med politiet. Ved den berømte storm på Børsen blev Sperling beskyldt for at have råbt "Revolution i Danmark!" fra taget af en sporvogn …
Artikler i Thisted Amts Tidende: Skandinavisk interesse for Vigsø-feriebykonkurrencen. 11.10.66. Thybo vandt førstepræmien i Vigsø-idékonkurrencen. 14.10. 66. Feriebyen i Vigsø grundlægges i 1967. 17.10.66. Rejsegilde på det første hus i feriebyen i Vigsø. 24.11.67. Plan om endnu en ferieby ved Vigsø. 01.10. 68. Håndværksmæssig kvalitet præger feriebyen i Vigsø. 30.11.68. Pensionister prøvekører Vigsø. 03.09.69. Vi kommer igen … 09.10.69. Ferieparadis for 5 millioner kroner indvies i Vigsø. 14.05.69. Flaghejsning med forsinkelse ved feriebyens indvielse. 16.05.69. Politiken: Ny ferieby indvies i dag. 15.05.69. Det dejligste hjørne. 16.05.69. Berlingske Tidende: Feriecenter indviet. 16.05.69. Aktuelt: Politisk duel i vestenvind. 16.05.69. B.T.: 12.000 kroner spares ved at flyve mad fra København til Thisted. 03.09.69.

Udsigten

Citatet om Udsigten i Hanstholm er fra forfatteren Peter Seebergs (1925-1999) sidste bog 'Vestlig profil af den jyske halvø', der udkom året efter hans død. Bogens tekster og billeder er resultatet af mange ture op langs den jyske vestkyst, som Seeberg foretog sammen med sin fotograferende kone, Katrine Ussing. Et møde mellem det store hav og landet derinde.

20 maskinrummet.indd 370 02/10/2016 11.29

Ingen mennesker, næsten ingen huse, den rene natur. Naturen hvor den er mest 'evig' og mindst berørt af den moderne civilisation. Indfanget af Seebergs enkle og præcise sprog.

6 BYENS HJERTE

Robin Bjerregaards nekrolog Thisted Dagblad 11.09.73.
Arkivet efter Thisted Dagblads lokalredaktion i Hanstholm (LATK) rummer omfattende udklipssamling, der følger hele centerudviklingen 1966-1974. Arkivet har desuden en samling af dokumenter vedrørende Hanstholm Centerforening, manuskripter fra indvielseshøjtideligheden m.v. Fhv. brugsuddeler Holger Christensen har leveret skriftlige erindringer om tiden i stafetbutikken og arbejdet med centerplanerne. De befinder sig i LAKT.

Principskitsen for centret, udarbejdet af arkitekterne Scherning Dybbro og Knud Haastrup, befinder sig i LATK (D3 2008018). Retssagen mellem centerforening og Hanstholm Kommune - erindring ved Ejner Frøkjær, suppleret med udvalgte sagsakter. Frøkjærs privatarkiv. Interviewet med stafetbutiksindehaver Bente Hansen Thisted Dagblad 15.06.74.

7 PÅ NOTESBLOKKEN

Thisted Amts Tidende etablerer sig i Hanstholm. Oplysninger fra blandt andre Erik Farmann, der har skrevet om sine journalistår i Thisted og Hanstholm. Thisted Amts Tidende 2. halvår 1966 og maj 1968. Hanstholm Biblioteks udklipsarkiv på Lokalhistorisk Arkiv. Chr. P. Fogtmann: En god tid som landets fjerdemindste redaktør. Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1994. Kai Digens artikel om Else Constance stod i avisen 18. maj 1968 med denne præsentation: "Med Else Constance på Jærens Rev SV. Selv i magsvejr er det et hårdt job at være fisker – med arbejdsdage på 18 timer, slid og triviel rutine – men også med den charme, som håbet om det helt store fiskeheld indebærer. Vor medarbejder har været med på en typisk rejse fra Hanstholm Havn til rejefelterne ved Jærens Rev sydvest".
En aften på kroen: Erik Farmann 2014. Den sære by ved det lunefulde hav: Kjeld Rask Therkilsen i Berlingske Tidende 13.08.67. Der er noget svangert i nybyggerbyen Hanstholm: Kurt Rasmussen i Ny Tid 27.08.67. Fremtiden marcherer ud af sandet: B.T. 16.02.66.8.

8 UNGDOM

Hanstholm Skole

Jubilæumsskrift udgivet i anledning af Hanstholm Skoles 25 års jubilæum (1991) giver et levende billede af en skoles udvikling 'i et hæsblæsende tempo'. Ved skoleårets start i august 1966 stod første etape af skolen klar til at tage imod 150 elever. Eller næsten dobbelt så mange som før sommerferien. Første etape omfattede to fløje samt gymnastiksal. Da havnen

20 maskinrummet.indd 371 02/10/2016 11.29

blev indviet året efter, ønskede mange at bosætte sig i den nye havneby. Og dermed 'et galoperende' elevtal, der gjorde en udbygning af skolen nødvendig.

Thisted Amts Tidende præsenterede 21.07.66 Hanstholms Skoles første inspektør, Bent Holmstrup. Samme avis fyldte næsten en hel side 16.08.66, da 'veloplagte og forventningsfulde Hanstholm-børn' tog første etape af den nye skole i brug: "Foreløbig har skolen kostet ca. 2 mill. kr., men den bliver fire gange så stor, når den er fuldt udbygget." Håndværkerne der har stået for skolebyggeriet: Murerarbejdet: Evan Andersen og Marinus Larsen. Tømrerarbejdet: Bent Ringgaard Mortensen. Snedkerarbejdet: P.J. Pedersen. Malerarbejdet: H. Steffensen og Rugaard Poulsen. Varme og sanitet: Mogens Svenningsen og K.L. Christensen. El-arbejdet: H.J. Elektro. Gulvbelægning: H. Eriksen. Arkitekterne Henning Jørgensen, Aalborg, og Arne Christensen, Hirtshals, har udarbejdet projektet, og rådgivende ingeniør er Per Kristensen.

Jyllands-Posten fulgte 07.11.67 statsminister Jens Otto Krags besøg i havnebyen.

27.07.68 er overskriften i Thisted Amts Tidende: Pavillonbyggeriet i Hanstholm – et kapløb med tiden. 09.08.68 – få dage før skolestart – kan avisen meddele: Syv skoleklasser i Hanstholm får en ekstra ferie. Voldsom stigning i elevtallet og lokalemangel nødvendiggør forlængelse af ca. 100 børns sommerferie. 23.01.69 er det en anden dagsorden: Skal lærerne besøge alle børnenes hjem? Forældreforeningen har indkaldt til møde om "væsentlige pædagogiske og praktiske spørgsmål".

Hanstholm Idrætsforening

Jubilæumsskrift 1920-1980, red. Keld Poulsen, 1980. Ejner Frøkjær: Fodbold i Hanstholm gennem 90 år, 2010. Udgivet ved indvielsen af klubhus på Hanstholm Stadion og HIF´s 90 års jubilæum. Thy i Bevægelse, red. Svend Sørensen, 2004. Henrik Gjøde Nielsen: Sportens spor. Gymnastik- og idrætshistorie fra Viborg Amt, 1994.

Spejderliv og uddannelse

Interviews ved Mie Buus med Eva Nielsen og Alice Sørensen, 2015. Thisted Dagblad 12.08. og 16.08. 88: Nyt hus til Hanstholms spejderliv. Festlig indvielse af Hanstholm-spejderhus.

9 INDVIELSEN

Hanstholm Havn blev port til et større Danmark - var overskriften i Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1987. Artiklens forfatter Chr. P. Fogtmann, tidligere chefredaktør for Thisted Amts Tidende/Thisted Dagblad. Artiklen er bl. a. baseret på et større interview med tidligere sognerådsformand, senere borgmester i Hanstholm, Chr. Hansen. Anledningen er 20 års dagen for indvielsen af havnen. Det er beretningen om ændringen af et lille samfund af kystfiskere, der sammen med borgere og bønder

20 maskinrummet.indd 372 02/10/2016 11.29

i landet bagved søgte at indrette sig på, at en helt ny - og måske også vigtig - by skulle opstå: "Der var store forventninger - og der var sortsynet skepsis. Nogle troede, at hele den 16 kilometer lange holm ville blive bebygget i løbet af få år. Andre frygtede fiasko, mens flertallet blot håbede og ventede på vækst i et overkommeligt tempo, som gjorde det muligt at undgå Klondike-kaos."

Indvielsen af Hanstholm Havn fredag 8. september – og festlighederne de følgende to dage – blev massivt dækket af den lokale presse, men landsdækkende aviser havde også sendt reportere. Ekstrabladets reportager skiller sig ud ved at gå bag overskrifterne hos konkurrenterne og skrive om det, de ofte haster forbi. Det kommer der et fornøjeligt Hanstholm-billede anno 1967 ud af. Avisen var på dette tidspunkt en af de mest læste i landet.

Skovturs-servering

Køkkenchef Arne Nikolajsen blev interviewet af Thisted Dagblad i maj 1972 i forbindelse med årsdagen for Danmarks befrielse og hans 60 års fødselsdag. Han havde været dansk sømand i allieret tjeneste og siden i norsk tjeneste under Anden Verdenskrig. I 1964 bosatte han sig med familie i Hanstholm og blev 'regerende chef' i et moderne køkken på linje med de hoteller, han havde arbejdet på siden krigen. Højdepunktet var som køkkenchef i Messehallen i Oslo – Skandinaviens største restaurationskompleks..

Hanstholm-drenge

Peer Dige var som dreng aktiv på indvielsesdagen som uniformsklædt billettør i bussen, der kørte gæster fra parkeringspladsen til havnen. Det fortæller han om i et portræt-interview på navnligthy.dk oktober 2011. Han er vicevært i Hanstholm Centret og brandmand ved Falck og brandvæsenet i Hanstholm. Claus Korsgaard Sands beretning dukkede op under forberedelsen til denne bog på internettet, da der 2014 blev googlet på: Havneindvielsen i Hanstholm. Per Michael Johansen fortæller i Nordjyske 17.05.14 om sin opvækst i Hanstholm, hvor forældrene stadig bor. Indvielsen af havnen husker han som en 'fantastisk dag'. Alle bådene fra kysten kom sejlende ind samlet.

Malurt i glædens bæger

Jens Kirk fortæller i erindringsbogen: Hanegal over lyse sind (1985) om sin deltagelse i kampen for Hanstholm Havn og den 'glemte' indbydelse til indvielsen fredag 8. september 1967. Historien fik en lykkelig slutning for 'bonden fra Thy' med det store engagement på mange fronter, da han kom til at sidde blandt de indbudte gæster i auktionshallen.

10 SKIBSKATASTROFER

Uddrag af Erik Farmanns beretning om journalistårene i Hanstholm og Thisted samt oplysninger af Evald Harbo 2014.

20 maskinrummet.indd 373 02/10/2016 11.29

Udklipsarkiv på Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune med et omfattende materiale fra lokale dagblade, landsaviser, ugeblade samt en række udenlandske aviser med reportager om Tukan og Brda. De dramatiske timer i Hanstholm natten til 10.01.1975, herunder den efterfølgende søforklaring om Brdas skæbne ved retten i Thisted.

Billed-Bladet havde en stort opsat reportage få dage efter begivenhederne i Hanstholm under overskriften: Om et øjeblik dør disse mænd.

Særudgave: Brda's forlis i Hanstholm Havn. Personaleblad. Statsadministrationen i Frederikshavn. Indeholder bl. a. den fulde ordlyd af den kendelse, der blev afgivet af sø- og handelsretten i Gdynia i Polen 21.03.75. (Bent Johansens privatarkiv).

Ebbe Kløvedal Reich: Viljen til Hanstholm. Dansk Byplanlaboratorium. 1981.

Villy Dall i Nordjyske/Thisted Dagblad 09.01.15: 10 polske fiskere druknede for 40 år siden. Bygger bl.a. på udskrift af retsbogen for retten i Thisted (søforklaringen) og dommen over kaptajn Andrzej Zielinski i Gdynia.

Oplysningerne om de russiske militærattachéers rundtur i Nordjylland i sensommeren 1970 i Bent Jensen: Ulve, får og vogtere 1-2. Den kolde krig i Danmark 1945-1991 (2014). På baggrund af efterretningsrapporter er der en beskrivelse af russernes færd i Nordjylland. Politiets Efterretningstjeneste fulgte efter i så kort afstand, at russerne uden tvivl har vidst, at de ikke var alene. Det var en del af spillet: Man viste hinanden, at man var aktive på begge sider, forklarer Bent Jensen over for Nordjyske 02.03.14.

11 FISKERLIV

Interview med Gunnar og Doris Vendelbo samt datteren Susan, april og maj 2011.

Artikler i Thisted Dagblad 07.09.77 og 18.07.80. Ugebladet Hjemmets besøg er udmøntet i en artikel 10.05.76. Artiklen er skrevet af journalist og digter Robert Corydon, der også er ophavsmand til digtet 'Fiskekassen' fra samlingen Landskab med huse, 1953.

Som generelt grundlag for kapitlet kan henvises til følgende fremstillinger:

Søren Byskov: Fiskeriet, der forsvandt, 2010, heri specielt det indledende kapitel: Fiskeriet i opbrud 1990-2008.

Poul Holm (red.): Fiskere og farvande. Tværsnit af dansk fiskeri, 1994. Heri specielt Henrik Flintegaard: Skagerrak og det nordlige Vesterhav, s. 434-464.

Poul Holm, Søren Byskov og Søren Toft Hansen: Proteiner fra havet. Fiskemelsindustrien i Esbjerg 1948-1998, 1998.

Morten Karnøe Søndergaard: Teknologisk udvikling i dansk fiskeri 1945-2000, 2004.

En meget gennemarbejdet statistik over hjemmehørende fiskefartøjer og tilførslerne af både konsum- og industrifisk (opgjort i både mængde og værdi) kan findes i: Hanstholm Havn. Statusrapport. Udviklingen fra 1967-2000. Udarbejdet af Chr. J. Christiansen, 2000. Upubliceret. Befinder

20 maskinrummet.indd 374 02/10/2016 11.29

sig i LATK (2008051).

Jens Jørgen Foldagers beretning om drenges arbejde på havnen hviler på en samtale, han har haft med Ejner Frøkjær i februar 2016.

Supplerende statistik fra perioden før 1989 kan hentes i: Hanstholm Havn. Statusrapport. Udviklingen 1968 til 1988 ved Chr. J. Christiansen, 1989. LATK (2010243)

Unge driftige fiskere

Karsten Lægdsmand: Nordsøfiskere. En etnologisk undersøgelse af karriereforløb og kapitalopbygning blandt fiskere i Hanstholm, 1973. Upubliceret speciale. Kopi i LATK.

Skipperskolen er behandlet i flere artikler i Thisted Dagblad, bl.a. 11.04.73 og 29.10.73.

Grethe og Viggo Hjelm Madsen blev interviewet i Vendsyssel Tidende 09.03.69. 'Hanstholm Havns nye flagskib', Jesper Belinda, er omtalt i Thisted Dagblad 28.06.76.

På havet

Karsten Lægdsmand: Nordsøfiskere, 1973. Baseret på interviews og egne iagttagelser rummer specialet en grundig gennemgang af arbejdsprocesser og kommunikation mellem fiskerne. 'Skidtfisk i lasten' bygger på interview med Frank Nordentoft ved Klaus Madsen og T.D. 03.08.76, 04.08.76, 29.10.86, 19.12.74, 14.09.98.

Konflikt

Kravene om fangstbegrænsninger, industrifiskeriets krise og fiskernes aktioner, herunder blokaden af Hanstholm Havn, blev grundigt dækket af Thisted Dagblad. Svend Heiselberg udtalte sig om de nye fangstbegrænsninger bl.a. 17.05.75, 21.10.75 og 06.11.76. Prisfaldet er behandlet bl.a. 15.05.75. Fiskeriminister Poul Dalsager udtaler sig på Danmarks Havfiskeriforenings generalforsamling i Hanstholm 23.06.75. Sildestoppet er behandlet 09.07.75. Fiskernes aktioner, herunder blokaden af Hanstholm Havn, er behandlet i en række artikler fra 11.11.75 til 29.11.75.

En rebel

Konflikten mellem Hanstholm-fiskerne og Danmarks Havfiskeriforening kan følges i Thisted Dagblad fra 25.11.75 til 18.12.75. Udskrift af Jakob Bukstis interview med Svend Heiselberg 06.05.76 befinder sig på LATK (T2010235). Den nyansatte økonomiske rådgiver blev interviewet i Thisted Dagblad 07.07.76. I et interview med Thisted Dagblad foretager Svend Heiselberg en samlet vurdering af fiskeriets situation efter kriseåret 13.11.76.

Ansættelsen af teknisk konsulent behandles af Thisted Dagblad 12.05.77 og 05.08.77.

Reklamekampagnen for 'Hawfrisk fisk' er dækket af flere artikler, bl.a. 23.04.76 og 26.04.76.

20 maskinrummet.indd 375 02/10/2016 11.29

Erhverv i modvind

Henrik Flintegaard gennemfører en grundig analyse af fiskerierhvervet i Hanstholm omkring 1990 i Poul Holm (red.): Fiskere og farvande, 1994. Ombygninger og moderniseringer af ældre trawlere blev ofte omtalt i Thisted Dagblad, f.eks. 19.11.91, 25.06.92, 07.12.92, 26.09.95. Nybygninger er omtalt i Thisted Dagblad 02.10.99, 14.04.01. Besøget af det færøske Krunborg 20.01.00.

En livsform under pres

Thorkild Førbys formandsberetning er refereret i Thisted Dagblad 20.12.00. Han har beskrevet sin egen opvækst og sit liv som fisker i: Hanstholm år 2000 – fra Hanstholms historie, 2000, s. 32-38. Nekrolog over Thorkild Førby i Dansk Fiskeri Tidende 28.10.04.

Livsformsbegrebet er genstand for en omfattende analyse og empirisk undersøgelse i Thomas Højrup: Det glemte folk, 1989.

Peter Sand Mortensen fortæller om fiskernes strejke i maj 1970 i et videointerview 06.05.2011. (LATK)

Etnologerne i Hanstholm

Etnologerne ville forsøge at udrede, hvordan det var at leve i et nyt og voksende samfund. 30 studerende fra hele Norden er sommeren 1969 i Thy og ikke blot i havnebyen, men også i Rær og Klitmøller. En del vender tilbage, og undersøgelserne kommer til at strække sig over flere år. En nordisk etnologisk og folkloristisk arbejdsgruppe, stiftet af yngre fiskere og studerende, står bag. De ønsker nutiden ind i etnologien, der hidtil især har beskæftiget sig med ældre miljøer. Det fortæller formanden for arbejdsgruppen, 27-årige stud. mag. Karsten Lægdsmand. Det er ikke uden sammenhæng med 'ungdomsoprøret' og idéerne om at bringe 'folk' og 'studerende' tættere på hverandre: "Hanstholm er valgt, fordi Staten her har ofret millioner på en havn og en by med udvikling for øje. Hvordan fungerer dette samfund? Hvorfor flytter folk hertil, hvilke fordele og hvilke indskrænkninger forårsager den omfattende planlægning for befolkningen? Vi ønsker i virkeligheden at komme til at betragte Hanstholm-området gennem indbyggernes briller og forstå, hvordan de vælger og hvorfor." Karsten Lægdsmand tilføjer helt i pagt med ånden fra 1968: "Vi betragter os som våbendragere for befolkningen og ikke for institutioner og embedsmænd." Etnologerne er ikke upåvirkede af 1960ernes paroler om 'et bedre og mere menneskeligt samfund'. Kritiske over for planlæggerne, der fra københavnske skriveborde tilrettelægger bylivet i det nyanlagte Hanstholm. Solidariske med en befolkningsgruppe af nytilflyttede fiskerfamilier, hvis behov og interesser ingen rigtigt tidligere har undersøgt. Etnologerne planlægger og diskuterer i fællesskab. Og så er de gode til at formidle. En udstilling på Strøget i København bliver det også til.

Nordsø-fiskere - Karsten Lægdsmands etnologiske undersøgelse - byg-

20 maskinrummet.indd 376 02/10/2016 11.29

ger på interviews med følgende skippere i Hanstholm: Martin og Poul Støvlbæk, Egon Mikkelsen, Anton Fogh Jensen, Frits Petersen, Henning Nielsen, Kaj Christiansen, Gunnar Vendelbo, Keld Iver Jensen, Viggo Hjelm Madsen, Harry Josefsen og Henning Mathiesen.

12 DANSEN OM GULDFISKEN

Moms- og skattesagen i Hanstholm - med udløbere til andre fiskerihavne - blev fulgt med stor interesse af aviser over hele landet. I september 1977 fyldte Hanstholm Havn 10 år med stor festivitas, som man også kunne læse om i pressen. Alle sejl skulle sættes til, for der var meget at fejre. Der blev lokalt fra flere sider udfoldet store anstrengelser for at holde 'begivenhederne' hver for sig.

Fra den massive pressedækning af moms- og skattesagen nogle overskrifter fra Thisted Dagblad og en enkelt fra dagbladet B.T.: 30.08.75: 15 arbejder med skattesagen fra Hanstholm Havn. 19.08.76: Den store skattesvindel: Grebet strammes i Hanstholm-sagen. 28.07.77: Snart første dom i den store skattesag. 02.08 .77: Skatte- og momsaffæren: 18.000 kr. i bøde til fiskeskipper fra Hanstholm. 11.08.77: Forretningsmand fængslet i den store skattesag. 01.09.77: Sigtet for momssvindel, tilbød sine ansatte mere i løn. (Dagbladet B.T.). 29.09.77: Walther Beith og Egon Andersen: Blev løsladt selv om sagen mod dem fortsætter i dag. 11.08 .77: Som Hanstholm – så Hirtshals. 28.01.78: Skibsprovianteringshandlerne i Vestre Landsret: Kortere straf til den ene fra Hanstholm. 27.02.78: Skal forlade kommunalrådet efter skattebøde. 08.08.78: Ny side af Hanstholm-sagen skal for retten. 25.05.79: Skatte- og momssager fra Hanstholm i Thisted Ret.

13 KYSTFISKERNE

'Dyden går amok' var titlen på en dansk film fra 1965. En stor del af optagelserne fandt sted i og omkring Stenbjerg. På trods af mange senere betydelige skuespillere på rollelisten er det ikke en film, der har efterladt sig de dybeste spor i den danske filmhistorie. Afsnittet om Klitmøller bygger bl. a. på øjenvidneberetning fra journalist Erik Farmann, der arbejdede i Thy. Han boede i Klitmøller og oplevede livet omkring landingspladsen på nært hold. Begivenhederne i fiskerlejerne og fremtiden for dem efter den nye havn i Hanstholm blev fulgt tæt af de lokale aviser og gav anledning til store overskrifter i de landsdækkende aviser til ofte dramatiske hændelser på vestkysten. Thisted Amts Tidende: Slæbeskinnerne fjernet fra Klitmøllers både. 18.07 1969. Fiskerleje til salg. 16.12 1970. Ung lærer med fiskerleje-forslag. 01.03 1971. Stilfærdigt punktum for en epoke. 19.07 1975. Thy-kystens fiskere svigter Hanstholm. 31.12 1968. En lille by ved havet. 29.07 1964. På det yderste rev. 24.06 1969. Kystfiskeriets situation nu under lup. 29.01 1970. Kystfiskeriet vil overleve: Nr. Vorupør fik i går en 'splinterny' kystbåd. 22-03 1974. Berlingske Tidende: Hårdt ramt fiskerleje går sin død i møde. 26.12 1970. Dagbladet B.T.: Havet vasker ind mellem

20 maskinrummet.indd 377 02/10/2016 11.29

husene – beboerne på vagt. 20.10 1970. Når det gælder Lildstrand, kan henvises til Jens Fogh-Andersen: Kystfiskeri på lånt tid (Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred, 2004).

Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg gennemførte i 1967 og 1970-72 en omfattende undersøgelse af det vestjyske kystfiskeris historie: Stenbjerg, Vorupør, Klitmøller, Lildstrand, Thorupstrand, Slettestrand, Løkken og Lønstrup. Undersøgelsens materiale fremlægges og analyseres i en bog af Alan Hjorth Rasmussen: Kystfiskeri, landingsplads og havn. (1972). Forfatteren karakteriserer i 1972 Hanstholm Havn som en succes. Forudsætningen om, at kystfiskeriet fra de omkringliggende landingspladser ville blive koncentreret i havnen var imidlertid ikke blevet opfyldt. Hjemmefiskeriet fra flere af landingspladserne havde tværtimod haft fremgang, og en del unge var søgt tilbage til kystfiskeriet efter at have prøvet kutterfiskeri fra havn.

Det er Alan Hjorth Rasmussens konklusion, at planlægning og forudsigelser ikke tog tilstrækkeligt hensyn til, hvad han karakteriserer som "de trivselsmæssige værdier" i kystfiskeriet. Udviklingen i samfundet havde skabt nye normer og behov, "og de trivselsmæssige værdier blev prioriteret højere end nogensinde". Det er især dette forhold og den historiske baggrund, der bliver analyseret. Endvidere kan henvises til Jens Fogh-Andersen: Kystfiskeri – en livsform eller et håndværk med fremtidsmuligheder – otte artikler om det at drive fiskeri fra åben strand. Hovedopgave til Danmarks Journalisthøjskole, 1986.

14 KVINDELIV

Indledningsbilledet til kapitlet er taget af Jørgen Vestergaard.

Afsnittet om Kvindeliv bygger først og fremmest på en række interviews optaget med kvinder i Hanstholm i perioden 2014-2015. Det drejer sig om kvinder, der fortæller deres egen personlige historie om arbejdet i fiskeindustrien og tilværelsen i Hanstholm i 1970erne og 1980erne: Marie Bertelsen, Sigga Solmundardottir, Eva Nielsen og Lene Kristensen, alle Hanstholm.

Faktaboksen om arbejdsmiljø bygger på pjecen: Fiskeindustrien i Hanstholm. Arbejdsforhold, helbred og fællesskab. Pjecen er resultatet af en undersøgelse, foretaget af Psykologisk Institut, Aarhus Universitet. Den er udgivet af Forebyggelsesrådet i Viborg Amt, 1994.

Der er i samme periode optaget interviews med Ella Søe Geertsen, Alice Sørensen samt Anna Ringgaard Meincke og Annette Buck. De belyser kvindernes rolle som medhjælpende hustruer eller - i et enkelt tilfælde - som selvstændig med egen forretning.

De gennemførte interviews med kvinder i fiskeindustri eller andre erhverv indgår i Museum Thy med registreringsnummer: THY 4743.

I øvrigt kan henvises til Bodil Bjerring: Kønsrelationer i fiskeindustrien – et spørgsmål om lokalsamfund, i: Brydninger og perspektiver på det kønsopdelte arbejdsmarked. Arbejdsmarkedsstyrelsen. København 1997.

"Hallo, Hanstholm"

20 maskinrummet.indd 378 02/10/2016 11.29

Birtha Johansen, der var bestyrer af telefoncentralen i Hanstholm, blev interviewet sommeren 2014. I december 1964 blev åbningen af centralen beskrevet i Thisted Amts Tidende. Artiklen var illustreret med et billede med to travle 'telefondamer': Fru Gudrun Jensen (Nors) og frøken Gudrun Svoger, Hanstholm, betjener Hanstholms nye central.

Da centralen syv år senere blev indhentet af 'moderne tider' (september 1971) var overskriften i den lokale avis: Afsked med den gamle central. Telefonautomatikken indført i Hanstholm og Ræhr. De tre sidse 'telefondamer' ved betjeningsbordene var 'fru Zohnsen, fru Lis Winther og centralbestyrer fru Birtha Johansen.´

15 GRÆNSER FOR VÆKST

Thisted Dagblads lokalredaktør i Hanstholm, Knud Erik Nielsen, sammenfattede udviklingen i Hanstholm i artiklen '1970 – et statusår', 31.12.69. Interview med Per Kristensen i Aalborg Stiftstidende 03.05.70. Desuden interview med medlemmer af Hanstholm Erhvervsråd, TD 18.04.70. Interview med borgmester Chr. Hansen i TD 31.12.73 og med kommunaldirektør Svend Rasmussen 03.11.73. Fyldig omtale af ingeniør og senere borgmester Per Kristensen i TD 03.05.97. Ansættelse af erhvervschef Robert Madsen er behandlet i TD 07.03.80.

Interview med Peter Sand Mortensen 06.05.11. Arbejdsløsheden i Hanstholm er omtalt i Aktuelt 08.05. og 03.07.71.

Krise og arbejdsløshed

Vagn Asbjørn Hansen, der i en periode var ansat som konsulent for Hanstholm Kommune, har i rapporten Hanstholm og Thy's arbejdskraft & arbejdskraftreserver, 1971, analyseret en række forhold omkring det lokale arbejdsmarked, herunder mulighederne for beskæftigelse af kvindelig arbejdskraft. I rapportens indledning har han en ganske barsk analyse af Hanstholms udviklingsmuligheder. VAH er portrætteret i TD 10.07.71.
Desuden har Anne-Grete Andersen i en større opgave som led i arkitektuddannelsen undersøgt forholdene i to byer: Betingelser for udvikling i Hanstholm og Hirtshals, 1977. Her er den industrielle udvikling og forholdene på arbejdsmarkedet behandlet på statistisk grundlag.
Begge rapporter befinder sig i lokalsamlingen under Thisted Bibliotek.
Viborg Amt gennemførte i 1983 en undersøgelse af beskæftigelsesmuligheder og analyserede her pendlingen ind og ud af Hanstholm Kommune, TD 13.07.83.

Det sorte guld

Arkivet for Thisted Dagblads lokalredaktion i Hanstholm befinder sig i LATK. En særlig mappe rummer materiale om 1970ernes omfattende bestræbelser på at gøre Hanstholm til basishavn for olie- og naturgasaktiviteterne i Nordsøen. Arkivet har en række artikler, både fra TD og andre aviser, der spænder over perioden fra 11.04.69 til 29.06.77. Forsøgene

20 maskinrummet.indd 379 02/10/2016 11.29

på off-shore-aktiviteter i 1980-90erne er omtalt i en række artikler 1983-1997, U72013003, kasse 19. Metal-formand Per Jensens kritik af erhvervsudviklingen i Hanstholm er behandlet i TD 17.06.87.

Vejen til Kristiansand og Porten til Nordatlanten

I Hanstholm år 2000 – fra Hanstholms historie, 2000, har advokat Thorkild Jacobsen skrevet kapitlet Gennembruddet som trafikhavn (s. 97- 111), der gennemgår færgeruternes udviklingshistorie.

Desuden rummer arkivet for TDs lokalredaktion et omfattende materiale, herunder mappe vedr. Smyril Line (720013003, kasse 9 og 21), vedr. Fred. Olsen Lines (720013003, kasse 20) og vedr. Fjord Line (72013003, kasse 21).

De norske færgegæsters søndagsbesøg i Hanstholm Centret og på kroen er fanget i Jens Fogh-Andersen: Bare bryster i kirketiden, TD 21.02.98.

Fiskeindustri

Industriudviklingen i 1970erne er dækket af en række udklip i Hanstholm Biblioteks udklipssamling, herunder de mange forsøg på at tiltrække virksomheder, TD 19.04.71, 24.04.71, 28.04.71, 09.07.71, 15.10.71.

Specialarbejderskolens kurser er behandlet i Thisted Amts Tidende 25.10.69.

Oprettelsen af Hanstholm Fiskeindustri, herunder branden, er dækket af artikler i TD 19.06., 01.07., 03.08. og 11.08.71. Oprettelsen af rejefabrikken Pandalus er behandlet i TD 25.03.70.

DASFs kritik af den manglende udvikling er dækket i TD 27.11, 02.12 og 03.12.71.

Hanstholm Fiskeindustris krise og lukning af virksomheden er belyst i en række artikler, presseudtalelser, voldgiftskendelser mv. i TDs lokalredaktions arkiv (U72013003, kasse 19).

Fiskemelsfabrikkernes udvikling 1969-79 kan følges i TDs lokalredaktions arkiv, mappe: fiskemelsfabrikker. Konkursen i 1987 er behandlet i en række artikler fra 16.03 til 03.06.87.

Desuden giver diverse velkomstbøger og vejvisere et overblik over virksomheder i byen (D32008062)

Havn i vækst

Fl. Martensen-Larsen: Hanstholm Havn, 1992, giver et overblik over havnens udvikling til 1990.

Havnechef Chr. J. Christiansen har udarbejdet en omfattende rapport: Hanstholm Havn, Statusrapport. Udviklingen fra 1967-2000, 2000. (D32008051). Rapporten rummer både data over havnens fysiske udvikling, statistiske data over fiskeriets udvikling, godsomsætning og færgeruter.

TDs lokalredaktions arkiv har en omfattende mappe, der følger havnens udvikling frem til 2002. (U720013003, kasse 10).

Undersøgelsen af Hanstholm Havns udviklingsmuligheder blev gen-

20 maskinrummet.indd 380 02/10/2016 11.29

nemført 1991-1992 af plsCONSULT. Rapport: Hanstholm Havn. Udviklingsmuligheder frem til 2007, 1992. (Y2010243).

Resultatet af embedsmandsudvalgets undersøgelse foreligger i: Rapport om statshavnenes fremtidige struktur, juni 1998.

16 EN BY PÅ KANTEN

Indledningsbilledet til kapitlet: Filmplakat (Det danske Filminstitut).

'Filmeventyret' på vestkysten begyndte med Sven Methlings folkekomedie 'Dyden går amok' (1966). Derefter fulgte 'Stormvarsel' af Ib Mossin (1968) og 'En fisker i Hanstholm' af Jon Bang Carlsen (1977), Oscar-vinderen 'Babettes Gæstebud' af Gabriel Axel (1987) og Linda Wendels 'Lykken er en underlig fisk' (1989). Med novellefilmen 'Surferne kommer' gav Peter Bay i 1998 et bud på en socialrealistisk ungdomsfilm. En af hovedrollerne blev spillet af en thistedbo, Mikkel Blaabjerg Poulsen, der senere skabte sig en selvstændig karriere i filmens verden – bag kameraet. 'Majoren', en TV-film om en hjemvendt soldat fra krigen på Balkan, er optaget i bl.a. Vigsø og havde premiere i 1998. I en særklasse er 'Olsen-Banden i Jylland' (1971), den tredje film i en serie, der har lagt sig i en tidslomme med indbygget fremtid. Egon, Benny og Kjeld har taget Yvonne med til 'udlandet'. Noget med et kort og en krigsbunker med en værdifuld skat. De er kommet til vestkysten i den tro, at det bliver nemt at platte sig igennem blandt de jyske 'bonderøve'. Men de bliver klogere. Erik Ballings film er blevet en uopslidelig del af den danske nationalarv. Og hvis man ellers kan komme til for de begavede løjer, får thyboer som ekstragevinst lejlighed til at se et Thy anno 1971 dokumenteret. Oven i købet i farve. En guide kan hjælpe

Thy og Hollywood. Optagelser til den danske film 'Babettes Gæstebud' efter Karen Blixens forlæg fandt sted i Vigsø i 1986. Den blev en stor publikumssuccess. Og instruktøren Gabriel Axel (yderst til venstre) vandt en Oscar i Hollywood.

20 maskinrummet.indd 381 02/10/2016 11.29

på vej: Olsen-Bandens Jylland. En guide til stederne (2006).

Danmarks Radios TV-Teater havde også et godt øje til vestkysten og især til fyret i Hanstholm. Det bestilte i 1970 hos forfatteren Ole Sarvig (1921-1981) og to unge fotografer, Morten Bo og Jørgen Borg, en såkaldt 'optisk novelle' om et erotisk jalousi-drama omkring en fyrmester, hans unge husholderske og de ansatte mænd på fyret. 'I lampen' - som var titlen på skærmnovellen - udkom som bog i 1974 med et gennemfotograferet Hanstholm på hver anden side. Men et Hanstholm uden mennesker. Det er lokaliteter, huse eller rum, som novellens personer enten lige har forladt eller er på vej hen til. Kombination af tekst og billeder skulle få den indre 'film' til at køre hos tv-seeren eller bog-læseren …

Forfatteren Bent Hallers oplysning om nazi-tegn i forbindelse med den ophidsede debat omkring bogvalget på biblioteket i Thisted i slutningen af 1970erne stammer fra et interview i dagbladet Information 22.05.09: "Det var en skrækkelig tid faktisk. Også for min familie. Virkelig ubehageligt. Der blev malet hagekors på mine vinduer."

Film og skulptur

Filmen 'En fisker i Hanstholm' med debat og protester er beskrevet i flere aviser. Samlet i et arkiv på biblioteket og hos den daværende avisredaktion. Det samme gælder debatten omkring 'forvisningen' af Egon Fischers moderne skulptur fra Hanstholm Centret. I Lars Movins portrætbog: Jeg ville først finde sandheden (2012) fortæller Jon Bang Carlsen om arbejdet med filmen og den omfattende research. Han er to måneder med en Hanstholm-kutter (Susan Vendelbo) på fiskeri. Et overordnet tema for filmen er samfundsdebatten i 1970erne om 'grænser for vækst'. Her eksemplificeret i fiskeri og overfiskning og gennem jagten på statussymboler, to former for forurening - af naturen og den menneskelige bevidsthed.

Advokat Thorkild Jacobsen var sjælen bag kunstforeningens aktiviteter og Nordatlantiske Nætter i 1985 og 1988, der gav genlyd langt ud over landets grænser. De var med til at vise nye sider af Hanstholm. Den kunstneriske offensiv var tænkt sammen med, hvad Hanstholm stod for også set i et større nordatlantisk perspektiv. Beskrevet i et materiale udarbejdet 2013 af Michael Ruby i forbindelse med et – forgæves – forsøg på at genoplive de efterhånden sagnomspundne nætter i 1980erne. Et levende indtryk af Nordatlantiske Nætter er bevaret gennem mange filmklip på YouTube på internettet, hvor de i 2016 levede i bedste velgående. Tom Kirk fortæller i 'Som jeg husker – fra et liv med rod i det folkelige' (2008) om Højskolen i Thy (Sjørring) og Nordatlantiske Nætter. Højskolen gik sammen med 'de nordatlantiske' om en fest på voldene i forbindelse med højskoledagene i 1991. Forbuddet mod salg af spiritus på højskolen blev løst ved et hul i hegnet til 'venner i Voldgade'. Der blev et lille overskud – og dermed lidt til delvis dækning af et nordatlantisk underskud.

Ebbe Kløvedal Reich udgav Kontrafej af den danske ånd (1991) med bl. a. en førstehåndsberetning om de livlige nætter, Thorkild Jakobsen, højskolen og Tom Kirk. Et hjørne af Thy set med indforståede øjne.

20 maskinrummet.indd 382 02/10/2016 11.29

Thy Teater

Thy Teater og premiereforestillingen 'Sår' er omtalt i Thisted Dagblad 28.06.95: 20 km teater – mindst. Berlingske Tidende skrev om teatret 25.02.95: Thy får sit eget egnsteater. Politiken havde en helside under overskriften: Spillevende døde dukker. 13.03.97. Afskedigelsen af teaterlederen omtales af Thisted Dagblad 18.01.09.

Holger Christensen og borgerforeningen er omtalt i Thisted Dagblad 07.03.01: Nytårskoncert gav for stort underskud.

Inge-Lise Wagner

Den langvarige præstestrid omkring Inge-Lise Wagner er fyldigt beskrevet i såvel lokale som landsdækkende aviser og ugeblade. Samlet på Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune. Hansted Kirkes arkivalier i sagen befinder sig på Landsarkivet i Viborg. Preben Østerfelt er forfatter til en bog om og med Inge-Lise Wagner. En af tidens populære samtalebøger: 'Præsten og Divaen' (1999). Man brænder da ikke præster var titlen på en dramadokumentarisk film på DR TV i 1997 – siden genudsendt flere gange. Sagen er desuden omtalt i Illustreret Tidende. Billeder af danskernes liv. (2000). Forfatteren og journalisten Carsten Jensens artikel Heksen i Hanstholm stod i Ekstrabladet 22.09.84.

Det åndelige liv i Hanstholm. Sognepræst Finn Feilan i: Hanstholm år 2000. Fra Hanstholms Historie. (Udgivet af Hanstholm Kommune 2000). Red. Holger Christensen m. fl. Hanstholm er en forstad, der mangler en by. Kristeligt Dagblad 21.07.14.

17 FLYGTNINGEASYL

Det indledende billede er et scanpix-foto fra 2002. Det viser børn fra asylcentret, der bliver undervist på Hanstholm Skole.

Hanstholm Kommunes arkiv, borgmesterkontoret, rummer en del materiale, korrespondance m.v. vedr. asylcentret: LAKT 2008001, kasse 19 og 257.

I Hanstholm – virkelighed og visioner, 2006, har centerleder Jan Arnbjørn beskrevet det kommunale asylcenter (s.119-121) og Emira og Semco Karahalilovic har fortalt om deres dagligdag som først flygtninge og senere beboere i Hanstholm (s.123-125).

Borgerforeningens aktiviteter for de bosniske flygtninge er beskrevet i interview med fhv. brugsuddeler Holger Christensen, der også har gemt indbydelser m.v.

HIFs bidrag til integration af de bosniske flygtninge er beskrevet af lærer og idrætsleder Ejner Frøkjær.

Niels-Jørgen Nehring og Birthe Weiss (red.): Og Balkan kom til Danmark, 2015, har s.111ff. en samlet fremstilling af opbygningen af flygtningelandsbyer.

Desuden blev udviklingen af det kommunale asylcenter fulgt af både lokale og landsdækkende medier. Specielt kan henvises til: Information 10.02.00, Ritzaus Bureau 05.07.01, TD 06.07.01, Berlingske Tidende

20 maskinrummet.indd 383 02/10/2016 11.29

04.08.01, Nordjyske 11.10.01 og 05.05.02, TD 24.10.02, Ritzaus Bureau 03.01.03, TD 04.08.05, 22.12.05, Information 07.03.06, TD 09.06.06, 10.06.06, Dagbladet Skjern-Tarm 20.06.06, TD 29.07.06, B.T. 30.07.06, TD 01.08.06, 21.03.07, Nordjyske 28.03.07, TD 14.06.07, 06.10.09, Nordjyske 28.10.10. TD 25.11.10, 16.03.11, Nordjyske 27.09.11, 27.09.12.

Sammenstødet mellem lokale unge og unge fra asylcentret er behandlet i TD 22.02.14. Den politiske tumult om størrelsen af centret i Hanstholm er behandlet i en række artikler i TD 03.03.-13.03.15.

Ditte Breinholt Larsen: Mad og fortællinger fra et asylcenter – med bidrag fra beboerne fra Hanstholm Asylcenter, 2015, vidner om den kulturelle mangfoldighed, der hersker på Hanstholm Asylcenter.

18 UDVIKLING ELLER AFVIKLING

Indledningsbilledet til kapitlet er taget af Rasmus Hald.

Befolkningsudviklingen i bysamfundet Hanstholm kan hentes i Danmarks Statistiks tabelværker vedr. folke- og boligtællinger 1960-1996 suppleret med www. Statistikbanken.dk

Borgmester Aase Jensens tale ved havnens 25års jubilæum er bevaret i mappe vedr. Hanstholm Kommunes planlægning af 25 års jubilæet i 1992, LAKT D3 2007223.

Atlantiske Hanstholm

Hanstholm Kommune – virkelighed og visioner, 2006, behandler i flere artikler den kommunale udvikling og forskellige sider af livet på holmen. Debatten om behovet for byfornyelse i Hanstholm kan følges i en række reportager og debatindlæg i TD: 05.09.00, 22.10.00, 11.10.01, 25.10.01, 26.10.01, 28.07.01, 29.10.02, 28.01.04, 30.08.05.

Den nye designmanual for byen er omtalt i TD 09.11.05

Planværkstedet i 2006, der førte frem til en samlet bosætningsstrategi, er behandlet i artikler i TD 12.01.06, 18.01.06. Desuden Sven Allan Jensen: Atlantiske Hanstholm – en bosætningsstrategi for Hanstholm, 2006.

Fornyelse af Hanstholm Centret er behandlet i TD 16.05.00, 20.04.02. Nye supermarkeder omtalt i TD 02.10.02, 10.02.06.

Rådhusets skæbne efter kommunesammenlægningen er dækket af TD 23.02.06, 21.02.07, 13.04.07. Hanstholm Posten havde 11.02.15 en optakt til et møde i Hanstholm Hallen: Samling og udvikling af Hanstholm. Mødet med repræsentanter fra 22 af 34 aktive foreninger omtales i samme ugeavis 25.02.15.

En ny tids fiskere

Fiskerierhvervets generelle udvikling og de fiskeripolitiske tiltag efter 2000 er behandlet i Kenn Tarbensen: For alle Danmarks fiskere, 2012. En række væsentlige udviklingslinjer er trukket op i Søren Byskov (red.): Fiskeriet, der forsvandt, 2010. Hanstholm – virkelighed og visioner, 2006, har flere artikler om fiskeriet og tilhørende serviceerhverv.

20 maskinrummet.indd 384 02/10/2016 11.29

Knud Holch Andersen m.fl. (red.): Thy – Landet mod Nordvest, 2006, indeholder artikel om kyst- og havfiskeri.

Thomas Højrup: Dannelsens dialektik. Etnologiske udfordringer til det glemte folk, 2002, har et centralt kapitel om produktionsmåder i havfiskeriet.

Interview med Hanstholm Fiskeriforenings formand, Jan N. Hansen, 14.04.15, har ydet et væsentligt bidrag til at belyse udviklingen i fiskerierhvervet efter 2000.

To generationers oplevelse af de ændrede vilkår for havfiskeriet er belyst gennem interview med fiskeskipperne Leif og Peter Sand 22.04.15.

Thorkild Førbys indlæg ved Hanstholm Fiskeriforenings 100 års jubilæum er dækket af TD 21.11.01.

Thorkild Førbys udtalelse om krisens dybde i 20.03.04 er fra metroXpress Danmark 26.04.04.

De fiskeripolitiske reformer 2001 og 2005 har været meget omfattende behandlet i pressen. Blandt centrale indlæg kan nævnes: TD 20.05.00, 21.09.01, Nordjyske 07.12.01, Jyllands-Posten 14.01.02. Berlingske Tidende 03.06.02. Ringkøbing Amts Dagblad 19.09.03.

En skarp kritik af overgangen til fartøjsbaserede kvoter er en kronik i Berlingske Tidende 06.10.05 af Thomas Højrup. Principperne i forliget er gennemgået i Nordjyske 30.10.05.

Som eksempel på en sag vedr. overfiskeri og dermed 'grå fisk' har forfatterne haft adgang til sagsakterne vedr. den tiltale, der i 1994 blev rettet mod Jan N. Hansen.

Oprettelsen af Hanstholm Udviklingsselskab behandles i TD 01.11.00 og 21.12.01.

Udsendelsen af FKA-breve til fiskerne i Hanstholm er omtalt i TD 04.07.06.

Drøftelserne forud for oprettelsen af en lokal fiskepulje er behandlet i TD 14.12.06. Udviklingen er fulgt i TD 23.03.07, 27.02.07, 24.03.07 og 28.03.09

Fiskeriselskabet Pondus ApS og generationsskiftet er behandlet i TD 29.03.16.

Sejlende privatvirksomhed

Interview med havnedirektør Hans Kjær i anledning af de mange 'spøgelsesskibe' i Jyllands-Posten 12.02.07. Se også TD 27.08.08.

Eksempel på nybygning er ankomsten af Kingfisher TD 20.12.07. Brugen af web-camera er omtalt 26.08.08.

Interesse for modernisering af fiskefartøjer: TD 02.08.07.

Interessen for nyetablering er behandlet i TD 20.12.07 samt 20.09.08.

Anvendelsen af sporbarhed og certificering er omtalt i TD 26.08.08.

Karbak er omtalt i TD 10.04.16 i forbindelse med modernisering af trawleren.

Interview med fiskeskipper Rasmus Hald TD 23.04.16

Generationsskifte

Tilgangen af lærlinge er omtalt i TD 12.08.06 og 17.10.08.

20 maskinrummet.indd 385 02/10/2016 11.29

Optimistisk status på fiskeriets udvikling: TD 26.03.11.
Oprettelse af Maritimt Netværk Hanstholm: TD 26.09.14.
Interview med Leif og Peter Sand TD 22.04.15.

Farvel til færgerne

I Hanstholm – virkelighed og visioner, 2006, har Jens Fogh-Andersen i artiklen På støt kurs behandlet færgeruternes udvikling.

Den hektiske sommer 2006 med de mange færgeanløb er behandlet i en lang række artikler i TD. Her kan nævnes: 13.03.06, 20.05.06, 24.04.06. 29.07.06, 01.08.06, 18.10.06.

Interview med norske turister: TD 20.07.06.

Fjord Lines økonomiske problemer er omtalt i TD 25.10.06 og 11.11.06.

Uheld i forbindelse med færgernes manøvrer i havnen fik stor pressedækning: se TD 02.11.06 28.06.07, 14.07.07, 23.07.07, 21.07.08.

Master Ferries fremtidsplaner: se TD 10.01.07.

Nordmænd på storindkøb: se Morsø Folkeblad 11.08.07 samt TD 25.01.08 Den voksende kritik af besejlingsforholdene og færgernes fravalg af Hanstholm Havn: Se TD 15.07.08, Nordjyske 30.07.08, 30.07.08, 31.07.08, 01.08.08, 20.08.08, 22.08.08, Hanstholm Posten 27.08.08. 20.09.08. Mere generel analyse af færgedriftens vanskeligheder: TD 25.11.08. Oplysninger om haverier ved indsejling og manøvrer i havnen ved maritim chef Klaus Borg Hansen.

Smyril Line indskrænker driften: se Midtjyllands Avis 10.11.08, Hanstholm Posten 12.11.08, TD 01.09.10.

Bestræbelserne på at etablere ny færgerute fik intens pressedækning: 25.09.08, Nordjyske 01.04.09, 25.05.09, 25.06.09. Hanstholm Posten 05.01.11. Transport Tidende 10.01.11.

Port of Hanstholm

I Thy – Landet mod Nordvest, 2006, har daværende havnedirektør Hans Kjær behandlet havnens udvikling i artiklen Fra statshavn til selvstyrehavn. I en skriftlig fremstilling til forfatterne har Hans Kjær udbygget denne artikel med særlig vægt på at besvare spørgsmål om selvstyrehavnens økonomiske udvikling, konkurrencen med de andre nordjyske havne og årsager til færgeselskabernes fravalg af Hanstholm.

Havnens udviklingsplaner og de mange investeringer i årene efter 2001 blev løbende omtalt i pressen. Se: Ringkøbing Amts Dagblad 13.04.00, TD 30.11.01 12.09.02, 10.09.05, 27.09.05, 04.05.06, 21.10.06.

Kampen om tilladelse til modulvogntog strakte sig over flere år. Se TD 20.10.06, 26.10.06, 25.01.07, 22.06.07, 19.09.07, 01.11.07, 30.10.08, 17.03.09.

Konkurrencen mellem de nordjyske havne er behandlet i TD 11.03.05, 02.03.06 og 22.01.11.

Overliggeren er sat højt

Den samlede plan for havneudvidelsen er publiceret i en pjece, Viljen til

20 maskinrummet.indd 386 02/10/2016 11.29

Hanstholm Havns Udvikling, 2009, suppleret med Vilje til vækst, 2012. Kan ses på www.portofhanstholm.dk.

Se også pjecen International Port of Hanstholm, u.å.

Oplandsanalysen fra 2012, gennemført af Grontmij, kan også ses på www.portofhanstholm.dk

Der er gennemført interview med fungerende havnedirektør Torben Juul-Olsen december 2014.

Præsentation af og interview med den ny havnedirektør, Birgitte Juhl: TD 22.02.08, Transport Magasinet 31.03.08. Hanstholm Posten 14.05.08 og 19.11.08.

Transportminister Lars Barfoeds afvisning af statsstøtte til udvidelsen: TD 07.12.08 og 04.03.09.

Havneudvidelsen præsenteres i TD 30.01.09, 31.01.09, Fiskeri Tidende 05.02.09, Hanstholm Posten 04.02.09. Hans Peter Kraghs kommentar stod i TD 02.02.09.

Det videre arbejde med udvidelsesplanerne kan følges i Fiskeri Tidende 04.11.10, TD 01.12.10, 07.03.11, 27.04.11, Fiskeri Tidende 25.08.11, 01.12.11, 28.02.12, 12.04.13.

Folketingsmedlem Simon Kollerups præsentation af brev fra finansminister Bjarne Corydon er dækket i Nordjyske 05.10.13.

Den chokerende licitation blev behandlet i en række artikler i TD 24. - 27.10.13. Ekspertkritik af udbudsmaterialet: TD 10.11.13.

Svend Heiselbergs læserindlæg kan læses i TD 01.11.13.

Ny realisme

Interview med borgmester Lene Kjeldgaard Jensen 06.01.16.
Telefon-interview med bestyrelsesformand Martin Vestergaard 23.02.16.

Konstitueringsaftalen 20.11.13, ejerstrategi for Hanstholm Havn 28.04.15: Borgmesterkontorets arkiv, Thisted Kommune.

Det offentlige møde på Hotel Hanstholm om havneudvidelsen 19.02.14 er dækket af lydoptagelse ved Klaus Madsen (LATK).

Den nye bestyrelses strategi blev præsenteret på et offentligt møde i Hanstholm i januar 2015. Se TD 30.01.15. Desuden TD 15.04.15.

Transportminister Mogens Heunickes syn på Statens rolle i forbindelse med en havneudvidelse blev fremsat til Dagens Byggeri 04.03.15.

Havnebestyrelsen fremlagde den nye investerings- og forretningsplan på et offentligt møde i Hanstholm 01.02.16. Det er behandlet i artikler i TD 02.02.16 og 08.02.16. Som svar på et spørgsmål, stillet i Folketinget af Simon Kollerup, udtaler fødevare- og miljøminister Eva Kjær Hansen, at regeringen ikke har planer om at påtage sig nye forpligtelser ved en kommende udvidelse af Hanstholm Havn. Se TD 13.02.16.

Etableringen af det ny opdrætsanlæg til produktion af Kingfish er omtalt i TD 02.03.16.

Om forfatterne

Knud Holch Andersen. Født 1945. Historiker. Fra 1974 til 2010 lektor ved

20 maskinrummet.indd 387 02/10/2016 11.29

Thisted Gymnasium og HF-Kursus.

Mie Buus. Født 1951. Etnograf. Projektmedarbejder ved Museum Thy.

Flemming Skipper. Født 1939. Journalist 1955-1995. Lokalhistoriske bøger og artikler.

20 maskinrummet.indd 388 02/10/2016 11.29

Litteratur og arkivmateriale

Anne-Grete Andersen: Betingelser for udvikling i Hanstholm og Hirtshals, 1977.
Knud Holch Andersen m.fl.: Thy - Landet mod nordvest, 2006.
Bak, Grethe og Knud: Fra dagvogn til dobbeltdækker, 1989.
Betænkning om havneloven. Havneudvalget, 2011.
Bjerring, Bodil: Kønsrelationer i fiskeindustrien - et spørgsmål om lokalsamfund, i: Brydninger - perspektiver på det kønsopdelte arbejdsmarked. Arbejdsmarkedsstyrelsen, 1997.
Bredal, Johannes: Sperlings saga, 2008.
By ved Hanstholm Havn. Dispositionsplan for Hanstholm Kommune, 1966.
By ved Hanstholm Havn 1976 – 10 år efter, 1976.
Byskov, Søren: Fiskeriet, der forsvandt, 2010.
Dragsbo, Peter: Hvem opfandt parcelhuskvarteret? Forstaden har en historie, 2008.
Et tæt parcelhusområde i Hanstholm. SBI-byplanlægning 41, 1982.
Fiskeindustrien i Hanstholm. Arbejdsforhold, helbred og fællesskab. Pjece udgivet af Forebyggelsesrådet i Viborg Amt, 1994.
Fogtmann, Chr. P.: Hanstholm Havn blev port til et større Danmark. Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred, 1987.
Fogtmann, Chr. P.: Tage Skipper landede først i Hanstholm Havn. Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred, 1987.
Frøkjær, Ejner: Fodbold i Hanstholm gennem 90 år, 2010.
Gaardmand, Arne: Dansk byplanlægning 1938-1992, 1993.
Hammerich, Paul: Velfærd på afbetaling, 1977.
Hansen, Vagn Asbjørn: Hanstholm og Thys arbejdskraft og arbejdskraftreserver, 1971.
Hanstholm. Virkelighed og visioner, Hanstholm år 2000 - fra Hanstholms historie, 2000.
Hertel, Hans: Bo Bojesens Danmarkshistorie 1943-1994, 1994.
Holm, Poul: Fiskere og farvande. Tværsnit af dansk fiskeri, 1994.
Holm, Poul, Søren Byskov og Søren Toft Hansen: Proteiner fra havet. Fiskemelsindustrien i Esbjerg 1948-1998, 1998.
Højrup, Thomas: Dannelsens dialektik. Etnologiske udfordringer til det glemte folk, 2002.
Højrup, Thomas: Velfærdsstaten – fra livsformskontrakt til universalisme, i Kim Furdal m.fl.: Velfærdstider og kulturarv, set fra Sønderjylland, 2010.
Ingeniør og Bygningsvæsen, september 1970.
Jensen, Bent: Ulve, får og vogtere. Den kolde krig i Danmark 1945-1991, 1-2, 2014.
Jensen, Sven Allan: Atlantiske Hanstholm - en bosætningsstrategi for Hanstholm, 2006.
Larsen, Ditte Breinholt: Mad og fortællinger fra et asylcenter – med bidrag fra beboerne fra Hanstholm Asylcenter, 2015.
Kirk, Jens: Hanegal over lyse sind, 1985.

20 maskinrummet.indd 389 02/10/2016 11.29

Kirk, Tom: Som jeg husker – fra et liv med rod i det folkelige, 2008.
Martensen-Larsen, Florian: Hanstholm Havn, 1992.
Motzkus, Frank C.: 100 år i bilismens tjeneste - historien om FDM, 2009.
Movin, Lars: Jeg ville først finde sandheden, 2012.
Nehring, Niels-Jørgen og Birthe Weiss (red.): Og Balkan kom til Danmark, 2015.
Nielsen, Henrik Gjøde: Sportens spor. Gymnastik- og idrætshistorie fra Viborg Amt, 1994.
Nygaard, Erik: Tag over hovedet. Dansk boligbyggeri 1945-1982,1984.
Poulsen, Kim Jacobus: Det nytter ikke, vi stritter imod. Da Als blev industrisamfund i perioden 1960-1970, 1996.
Rapport om statshavnenes fremtidige struktur, Trafikministeriet,1998.
Rasmussen, Alan Hjorth: Kystfiskeri, landingsplads og havn, 1972.
Reich, Ebbe Kløvedal: Viljen til Hanstholm, 1981.
Reich, Ebbe Kløvedal: Kontrafej af den danske ånd, 1991.
Schrøder, Chr.: Hanstholm Havn, Gutenberghus Årsskrift, 1967.
Seeberg, Peter: Vestlig profil af den jyske halvø, 2000.
Søndergaard, Morten Karnøe: Teknologisk udvikling i dansk fiskeri 1945-2000, 2004.
Sørensen, Svend (red.): Thy i bevægelse, 2004.
Tarbensen, Kenn: For alle Danmarks fiskere, 2012.
Trap Danmark, femte udgave, 1961.
Wagner, Michael: Transport og mobilitet i dansk historieskrivning, Historisk Tidsskrift, bd. 112, hefte 2, 2012
Warschawsky, Anja: Folkeferie. Arbejderhistorie, 2008.
Viljen til Hanstholm Havns udvikling, 2009.
Østerfelt, Preben: Præsten og divaen, 1999

Aviser

Aftenposten
Aalborg Stiftstidende (Nordjyske Stiftstidende)
Aktuelt
Berlingske Tidende
B.T.
Dagens Nyheder
Kristeligt Dagblad
Politiken
Thisted Amts Tidende, fra april 1970: Thisted Dagblad. Fra januar 2007 udgives Thisted Dagblad sammen med Nordjyske Stiftstidende. Fra september 2009 er Thisted Dagblad en del af Nordjyske Stiftstidendes regionale sektion 'By og Liv'. I kildehenvisningerne er betegnelsen TD fortsat benyttet, når det drejer sig om artikler, der har stået i den sektion, der bærer navnet Thisted Dagblad.

Omfattende udklipssamlinger fra Thisted Bibliotek og det tidligere Hanstholm Bibliotek har fremmet brugen af såvel lokale som landsdækkende aviser som kilder. Det samme gælder arkivet for Thisted Dagblads lokalredaktion i Hanstholm 1968-2007.

20 maskinrummet.indd 390 02/10/2016 11.29

Film

Vagt ved havet, 1965.
Havnen, 1967.
Havn i Hanstholm, 1970.
En fisker i Hanstholm, 1977.
Hanstholm – historien om en havn, 2007.

Rigsarkivet

Ministeriet for offentlige Arbejder. Udvalg vedr. administration af Statens arealer ved Hirtshals og Hanstholm, sagsakter vedr. byplan og byplanudvikling (1406) og møder i anlægsudvalget (2271). Her findes også Hanstholm-konsortiets tekniske beskrivelse af hele byggeprojektet fra maj 1964.

Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune (LATK)

Anlægsudvalgets samlede projektbeskrivelse forud for den offentlige licitation, december 1960 (2008051)
Jakob Buksti: Interview med Svend Heiselberg 06.05.76 (2010235)
Chr. J. Christiansen: Statusrapport. Udviklingen af Hanstholm Havn 1967-2000 (2008051)
Chr. J. Christiansen: Statusrapport. Udviklingen i Hanstholm Havn 1968-1988 (2010243)
Karsten Lægdsmand: En etnologisk undersøgelse af karriereforløb og kapitalopsamling blandt fiskere i Hanstholm. Upubliceret speciale (Kopi i LATK).
Hanstholm Kommune, borgmesterkontoret, korrespondance m.v. vedr. asylcenter (2008001, kasse 19 og 257).
Hanstholm Kommunes planlægning af havnens 25 års jubilæum, 1992 (2007223)
Fl. Martensen-Larsens arkiv (2007218)
Landinspektør Poul Boe: mødereferater vedr. byplanudvalg (2007224)
plsConsult: Hanstholm Havn. Udviklingsmuligheder frem til 2007, 1992 (2010243)
Principskitse for bycenter ved arkitekterne Scherning Dybbro og Knud Haastrup (2008018)
Skattebøger for Ræhr-Hansted-Vigsø Kommune (2014089.)
Thisted Dagblads lokalredaktion i Hanstholm 1968-2007 (2007119).
Offentligt møde om havneudvidelse, Hotel Hanstholm 19.02.2014. Lydoptagelse ved Klaus Madsen.

Privatarkiver (lånt i forbindelse med arbejdet med bogen)

Birtha og Bent Johansen: Brdas forlis. Ordlyden af den kendelse, der blev afgivet ved sø- og handelsretten i Gdynia i Polen 21. marts 1975.

20 maskinrummet.indd 391 02/10/2016 11.29

Interviews (befinder sig på Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune)

Evan Andersen, 2013.
Arbejdere med tilknytning til havnebyggeriet (Robert Larsen, Karl Erik Markvorsen, Peter Sand Mortensen, Holger Nielsen, Svend Egon Odgaard, Bent Ringgaard, Evald Simonsen). Fællesinterview, 2011.
Hans Bak, 2013.
Marie Bertelsen, 2014.
Annette Buck, 2015
Ella Søe Geertsen, 2015.
Thorkild Grøn, 2013.
Sigga Solmundardottir, 2014.
Jan N. Hansen, 2015.
Evald Harbo, 2014.
Svend Heiselberg, 2011.
Sven K. Jepsen, 2015.
Bent Johansen, 2014.
Birtha Johansen, 2014.
Lene Kristensen, 2015.
Anna Ringgaard Meincke, 2015.
Leif og Peter Sand, 2015.
Peter Sand Mortensen, 2011.
Eva Nielsen, 2015.
Helga Nielsen, 2012.
Alice Sørensen, 2015.
Doris og Susan Vendelbo, 2011.
Gunnar Vendelbo, 2011.

Personlige og faglige bidrag

Holger Christensen, fhv. brugsuddeler, om udviklingen af Hanstholm Centret og byens kulturliv, 2014.
Peer Dige, vicevært i Hanstholm Centret. Beretning om havneindvielsen i 1967. Navnligthy.dk, oktober 2011.
Erik Farmann, journalist. Erindring om Hanstholm i 1960erne, 2014.
Klaus Borg Hansen, maritim chef ved Hanstholm Havn. Oplysninger vedrørende besejlingsforhold i havnen.
Evald Harbo, fhv. bådformand ved redningsstationen i Hanstholm. En omfattende skriftlig fremstilling af et langt liv, knyttet til fiskeriet, redningsvæsenet og den generelle udvikling i Hanstholm efter ca. 1940. (Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune).
Lene Kjeldgaard Jensen, borgmester i Thisted Kommune. Samtale om Hanstholm Havns udbygningsplaner og forholdet mellem havnebestyrelse og kommunalbestyrelse. 06.01.2016.
Hans Kjær, fhv. havnedirektør. En vurdering af Hanstholm Havns udvikling efter overgangen fra statshavn til kommunal selvstyrehavn.

20 maskinrummet.indd 392 02/10/2016 11.29

Kaj Schmidt, fhv. havnedirektør, faglige kommentarer til byggeriet af Hanstholm Havn og den senere udvikling af havnen.
Martin Vestergaard, formand for Hanstholm Havns bestyrelse. Telefoninterview 23.02.16.

Ejner Frøkjær og Jens Fogh-Andersen har som led i det redaktionelle arbejde gennemført en værdifuld kritisk læsning af bogens kapitler og tilføjet vigtige kommentarer og oplysninger. Desuden har fotograf Klaus Madsen bidraget på afgørende vis til billeddækningen efter 2000.

20 maskinrummet.indd 393 02/10/2016 11.29

Stikordsregister

A

Aaberg, Karen 157
Aalbæk 53
Aalborg Byorkester 115
Aalborg Stiftstidende 25, 363, 364, 366, 367, 368, 379, 390
Aarhus 27, 29, 69, 90, 103, 129, 202, 261, 263, 273, 303, 364, 365, 370, 378
A/B Hallö Fisk 229
A/B Skånska Cementgjuteriet 43, 57
administrationsbygning 67
aerobics 252
Aftenposten 26, 33, 364, 368, 390
Agerholm, Knud 123, 124
Agesen, Georg 59
Agger 63, 155, 200, 239, 241, 242
Agger Fiskeriforening 200
Akelejevænget 161
aktionskomité 205
Aktuelt 8, 9, 118, 268, 363, 367, 370, 379, 390
Albertslund 25
alderdomshjem 71, 245
Alfred Haanings orkester 73
Als 15, 25, 367, 390
Amdisen, Henrik 209, 336, 340
Amerika 125, 246
Andersen, Allan 136
Andersen, Anders 136, 330
Andersen, Anders Toft 136
Andersen, Andreas Nystrup 226
Andersen, Bent 159
Andersen, Bruno Toft 136
Andersen, Egon 217, 220, 221, 222, 377
Andersen, Erik 178
Andersen, Flemming 231
Andersen, Henning 229
Andersen, Herman 136
Andersen, Kr. 237
Andersen, Ole Emil Toft 134
Andersen, Ove 112
Andersen, Søren 134, 238
Andreasen, Gunnar 15, 271
Anemonevænget 49, 71, 261, 262, 263
Anette af Slettestrand - kutter 230
anparter 12, 188, 190
A.P. Andersen - automobilfirma 145
arbejdsmændenes fagforening 32
Arbejdsmarkedets Feriefond 93, 94
Arbejdsministeriet 13, 93, 94
arbejdsrotation 247
arbejdsskader 247, 250
Arbejdstilsynet 195
Arildsen, Kaj 134
Arildsen, Niels 177
Arken - kutter 232
A/S Blåkilde Mølle 62
Astersvænget 71, 161
Atlantic Traveller 90, 349, 350, 351
Auktionsgade 56
Årby 14

B

Baatz, Niels Jørgen 215
Bach, Hans 35, 144
badehotel 12
Bak, Bitten 69, 80
Bak, Hans 68, 69, 70, 71, 80, 96, 188, 190, 265, 367, 368, 392
Bak, Niels 48
Bang, Jørgen 17, 22, 23
Bass Rock - trawler 197
Baun Landingsplads 211
Becker, Mogens 8
Bedsted 142
befolkningstal 3, 333
Beith, Walther 125, 217, 220, 221, 222, 377
Bellisvænget 77
Berlingske Tidende 122, 123, 306, 364, 367, 368, 370, 371, 377, 383, 385, 390
Bertelsen, Egon 180
Bertelsen, Marie 144, 245, 246, 247, 248, 251, 252, 254, 255, 378,

20 maskinrummet.indd 394 02/10/2016 11.29

392
beskæftigelsesprojekt 13, 309
bibliotek 295, 302
Billed-Bladet 228, 374
Billund 15
biograf 9, 33, 36, 72, 73, 118, 144
Biologisk Forening for Nordvestjylland 230
Bisgaard, Karen 228
Bisgaardsminde 169
Bjerget 7, 35, 363
Bjerregaard, Benny 208
Bjerregaard, Robin 11, 14, 99, 102, 136, 139
Bjerregaard, Søren 67, 125
Bjerre, Morten 82
Blåvand Radio 170
Bodenhoff, Jørgen 117
Boe, Ernst 93
Boe, Poul 5, 22, 23, 27, 28, 68, 70, 73, 364, 368, 391
Boligministeriet 22
bomtrawl 197
borgerforening 333
Borkumrif - trawler 209, 343
Brda - trawler 171, 172, 173, 174, 177, 178, 179, 276, 374
Bredsdorff, Peter 15, 95
Brighton 39
Bro Brille 159, 160
brugsforening 12
Brunsgaard, Clemmen 73
Bruxelles 113, 214, 337
B.T. 84, 126, 180, 217, 369, 370, 371, 377, 384, 390
Buksti, Jacob 201
byfælled 26
Byg 65 72, 73, 74, 75, 368
byggeudstilling 72, 74
Bygholm Vejle 27
byplan 13, 19, 23, 25, 66, 70, 79, 107, 271, 327, 331, 364, 391
Bystrøget 24, 26, 77, 79, 100, 101, 103
Byvej 28, 69, 71, 318
Bødkervej 25, 68
børnehave 37, 77
Børsen 18, 370
bådelav 7, 144, 212, 213
Bådsgårdsvej 10, 66, 74, 100, 102, 103, 109, 262

C

Carlsen, Jon Bang 78, 196, 296, 298, 299, 368, 381, 382
Carnegie-fonden 66
centerforening 103, 371
Centervej 109
Centralforeningen af Fiskeriforeninger i Thisted Amt 200
centralskole 12, 130, 131
Cheminova 15, 271
Chr. Hansens Vej 28, 69, 71, 109, 328
Christensen, Anne Søe 66
Christensen, Arne 35, 372
Christensen, Freddy 136
Christensen, Holger 69, 101, 108, 309, 310, 311, 367, 371, 383, 392
Christensen, Jørn 230
Christensen, Kr. 96
Christensen, Svend Aage 46
Christiani & Nielsen 48
Christiansborg 150, 196, 199, 214, 271, 355, 357
Christiansen, Bent Bech 82
Citroën 82
Clausen, Asta 161
Clausen, Karen Marie 161, 162
Coloplast 251
Corydon, Robert 374
Czapski, Boleslaw 180

D

dagbøder 43, 44
Dagens Nyheder 11, 363, 390
dagpenge 214, 251
Dahlgaard, Lauge 97
Dahl, John 207
Dalsager, Poul 196, 201, 375
Damsgaard, Kr. 120, 121, 157, 170, 171, 271
Danfoss 15
Danmarks Havfiskeriforening 198, 200, 211, 375

20 maskinrummet.indd 395 02/10/2016 11.29

Danmarks Naturfredningsforening 29
Danmarks Tekniske Højskole 41
danseskole 115, 116, 117
Dansk Fiskeriforening 198, 211, 336
Dansk Folke Ferie 92, 95, 96, 97, 370
Daphne - orlogsskib 160
de hvide huse 10, 331
Den nordatlantiske Fiskerikommission 196
Den svenske Sømandsmission 63
Det nordatlantiske Råd 202
Dialog - tidsskrift 17
Didriksen, Brian 209
Dige, Frans 154
Digens, Kai 111, 112, 117, 118, 148, 160, 162, 165, 167, 371
Digens, Sonja 132
Dige, Peer 154, 373, 392
dispositionsplan 17, 22, 23, 25, 94, 328, 364
Dreyer-hus 79
dronning Margrethe 220
DSB 83, 85, 369
Duelund, Knud 96
Duvå, Viggo 8, 10
Dybbro, Scherning 101, 371, 391
Dybbros testamente 100, 102, 103
Dyden går amok - dansk spillefilm 233, 377, 381
Dyrmann, Herdis 116, 117

E

Egedorf, H. 114
Egevænget 6
Egnsudviklingsrådet 19
Ekstrabladet 160, 383
elforsyning 23
Elmevænget 243
Else Constance - kutter 118, 371
Emma Marie - kutter 173
En fisker i Hanstholm - dansk kortfilm 78, 195, 196, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 381, 382, 391
Ensomme Gamles Værn 91
erhvervscenter 68
Eriksen, Bent 35, 209
Esbjerg 1, 58, 60, 122, 129, 161, 206, 218, 232, 236, 267, 271, 272, 280, 281, 291, 339, 340, 349, 352, 353, 374, 378, 389
Europavej 88

F

Falck 173, 175, 176, 177, 373
fallitkajen 207
Farmann, Erik 117, 118, 119, 120, 147, 148, 149, 165, 166, 167, 168, 225, 226, 371, 377, 392
Fastrup, Mette 35, 365
Fibiger, Agnete 158, 160
fiskemelsfabrik 13, 60, 62, 68, 183, 285, 339
Fiskeribanken 188
Fiskeri- og Søfartsmuseet 232, 236, 378
Fiskeritidende 7, 159
fiskerleje 13, 14, 25, 78, 238, 239, 377
fiskestop 193, 198, 199, 200
fjernvarme 33
Fjerritslevbanen 5
Fjerritslev-bussen 85
Fladen Grund 184, 187, 189
Floravænget 72
Fogtmann, Chr. P. 147, 363, 371, 372
Foldager, Jens Jørgen 204
Forsvarets Efterretningstjeneste 169
Fredensborg 91
Fredericia 15, 28
Frederikshavn 5, 129, 167, 209, 218, 286, 293, 374
fredningsplanudvalg 93
Fremskridtspartiet 222
Frost, Harald 161
Frost, Michael 134
frysehus 59, 228
Frøkjær, Ejner 137, 204, 244, 315,

20 maskinrummet.indd 396 02/10/2016 11.29

329, 333, 349, 371, 372, 375, 383, 393
Frøkjær, Jens Henry 132
Frøstrup 118, 244
Funder, I.R. 48, 67, 135
Fyr- og Vagervæsnet 9
Fyrparken 71, 244, 245
Fyrvej 71, 116, 139, 290
færgerute 273, 274, 277, 278, 279, 386
Færøerne 2, 40, 144, 203, 253, 278, 279, 280, 303, 305, 321, 332, 349, 350
Førby, Thorkild 188, 190, 205, 210, 211, 212, 214, 291, 334, 335, 336, 338, 347, 376

G

Gaardal 28
Gdynia 177, 179, 374, 391
Geertsen, Ella 145, 244, 256
Geertsen, Jens Otto 145, 255, 256, 257
Geoteknisk Institut 41
Glasgow 39
Glaspustervej 113
Globe Fisk 248
Glostrup 33
Gl. Skeels Gaard 145
Glud, Jørgen 87, 88, 370
Gravgaard, Inge 251
Gregersen, Verner 35
Græsbøl, Poul 237
Grønkjær, Erling 163, 229, 231, 266
Grønkjær, Per Christian 134
Grønkjær, Ulla Nielsen 134
Grønland 44, 45, 122, 143, 190, 332
Grøn, Thorkild 63, 192, 367, 392
Grådyb - skib 57
Gudmundsson, Bent 209
Gyvelvænget 77, 79, 80, 228, 242

H

Haastrup, Knud 101, 371, 391
Hadsund 155
Halck, Jørgen 7, 19, 20, 21, 22, 23, 68, 70, 200, 364
Hald, Birthe 132, 133
Hald, Frits 134
Hald, Jens Erik 125
Hamborg 5, 7, 127, 139, 242, 259, 363
Hamgren, Vivi 134
Hammer, H.P. 6, 35, 45, 52, 59, 136, 137, 139, 140, 150, 151, 222, 260, 266
Handels- og Landbrugsbanken 13, 268
handelsstandsforening 99, 102
Hansen, Bente 106, 371
Hansen, Brian 136
Hansen, Chr. 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 76, 77, 99, 102, 103, 105, 107, 112, 126, 130, 157, 158, 220, 262, 267, 269, 271, 272, 274, 276, 282, 301, 365, 368, 372, 379
Hansen, Ernst 137, 263
Hansen, Hans 112, 116
Hansen, H.C. 132, 370
Hans Jane - trawler 173, 299
Hansted 2, 21, 24, 31, 67, 108, 129, 134, 142, 158, 162, 180, 181, 242, 261, 296, 310, 311, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 331, 363, 365, 383, 391
Hanstedgård 67, 68
Hansted Kirke 142, 180, 181, 311, 314, 316
Hansted Mølleå 108
Hanstholm Alderdomshjem 244
Hanstholm Bank 13
Hanstholm Boldklub 135
Hanstholm Borgerforening 67, 68, 72, 127, 310, 322
Hanstholm Brugsforening 13, 60, 101, 108
Hanstholm Bycenter 100, 101
Hanstholm Centret 18, 101, 105, 106, 109, 111, 138, 142, 268, 281, 296, 301, 302, 329, 332, 333, 351, 373, 380, 382, 384, 392
Hanstholm Fiskeeksport og Filetfab-

20 maskinrummet.indd 397 02/10/2016 11.29

rik 252
Hanstholm Fiskeindustri 177, 245, 246, 247, 254, 255, 283, 284, 286, 380
Hanstholm Fiskeriforening 62, 63, 196, 334, 335, 336, 338, 340, 341, 356, 359
Hanstholm Hallen 28, 34, 35, 72, 75, 92, 95, 113, 124, 127, 137, 138, 139, 145, 147, 158, 160, 161, 309, 384
Hanstholm Havns Fiskeriforening 200, 201, 209, 211, 212, 227
Hanstholm-konsortiet 44, 56, 112, 115, 154, 262, 365
Hanstholm Kro 119, 145, 245, 281, 299
Hanstholm-løsning 217
Hanstholm Møbelhus 107, 108
Hanstholmrevyerne 101
Hanstholm Sildemelsfabrik 62, 208, 284, 285
Hanstholm Skibsproviantering 220
Hanstholm Skipperskole 190, 208
Hanstholm Skole 129, 131, 132, 134, 140, 241, 244, 324, 371, 383
Hanstholms nye skole 114
Hanstholm Sømandshjem 62, 367
Hanstholmudvalget 10
Harbo, Chr. 8, 10, 112, 150, 170, 231
Harbo, Egon 68
Harbo, Evald 167, 170, 173, 178, 209, 373, 392
Harbo, Henning 136
Harbo Slette 96
Harbo, Ulla 132
havbiologer 196
Havbo, Egon 180
Havelund, Hjalmar 125, 126
Havnebestyrelsen 356, 357, 358, 387
Havneindvielsen 154, 155, 373
havne-konsortiet 7, 67, 74
havnekontoret 20, 56, 179
Havnerådet 20, 270, 272, 291
Havregrynsstrædet 71
Hebron - kutter 231, 232
Hedehus, P. 217
Heiselberg, Svend 36, 63, 132, 140, 141, 180, 192, 200, 201, 202, 221, 227, 279, 289, 296, 297, 359, 375, 391, 392
Hellesens 251
Helshage 1, 39, 55, 328
Helshagevej 65, 66, 68, 100, 111, 118, 303
Hessner, Svend 215
HG 253 Stelbjerg - kutter 194
HIF 136, 137, 322
Hildebrandt, Edel 89
Hillbrandt, A.L. 94
Hirtshals 10, 14, 28, 48, 53, 151, 162, 166, 169, 183, 194, 195, 199, 202, 203, 218, 219, 226, 266, 267, 274, 277, 281, 290, 300, 346, 349, 351, 352, 353, 362, 364, 372, 377, 379, 389, 391
Hirtshals Havn 10, 351, 352
Hjardemål 36, 118, 256, 298
Hjardemål Kirke 118, 298
hjemmeværnet 12, 28, 169
Hjemmeværnsdistrikt Thy 142
Hjortdal 68
Hjortnæs, Karl 212, 251
Hjulmagervej 68, 70, 255, 256
Hjørring 93, 267
Hobro 68, 70
Holger Brugs 101, 309
Holm, Aage 15, 22, 27, 33, 73, 74, 112, 132, 147, 152
Holm, Axel 47
Holm, Hartvig 173
Holmstrup, Bent 129, 132, 140, 141, 372
Horn, Svend 149, 154
Hotel Aalborg 23, 27
Hotel Hanstholm 17, 18, 74, 87, 88, 89, 90, 111, 112, 121, 127, 147, 155, 161, 162, 263, 369, 370, 387, 391
Hotel Tre Falke 90
Hotel Trouville 87
Hundborg 118, 129, 140
Hurup 94, 129
Husmoderforeningen for Nordthy 243

20 maskinrummet.indd 398 02/10/2016 11.29

Hyldgaard, Severine 142
hæktrawler 189
Hørdum Kro 158
Høyer, Henry 67, 68, 71, 73, 75, 112, 125, 137, 156, 158, 367, 368

I

idrætsforeningen 99, 113, 136, 140, 322, 334
Indenrigsministeriets Valgbarheds-nævn 222
industrifiskeriet 2, 185, 186, 195, 211, 284
industrihus 34, 36, 102, 282
Ishøj, Alice 105
Ishøj, Hans 132
Island 2, 45, 144, 253, 278, 279, 280, 305, 321, 332
isværk 55, 58, 59, 68, 147, 161, 287

J

Jensen, Aase 188, 190, 327, 328
Jensen, Anders 244
Jensen, Elin 124, 158, 160, 161
Jensen, Erik 137, 147, 311
Jensen, Harald 106, 188, 190, 265, 268, 327
Jensen, kaptajnløjtnant 36
Jensen, Karsten 136
Jensen, Knud 132
Jensen, Niels 15, 32, 35, 61, 132, 140, 265
Jensen, Peder Grønkjær 193
Jensen, Per 208, 272
Jensen, Poul Erik 137
Jensen, Rita 228
Jensen, Tage 114, 174, 362
Jensen, Vagn 155
Jensen, V. Hove 167
Jensen, Walter 189, 214, 215
Jeppesen, Arthur 8
Jeppesen, Carl Henrik 134
Jeppesen, Charles 8, 9, 163, 173, 178
Jeppesen, Charles B. 167
Jeppesen, Chr. 10
Jeppesen, Minna 169
Jesper Belinda - trawler 189, 214, 215, 375
Jespersen, Jens 136
Jessen-Klixbüll, Jess 201
Johannesen, Jesper 178
Johansen, Alfred 49, 51, 52
Johansen, Bent 48, 49, 262, 263, 366, 391, 392
Johansen, Birtha 49, 261, 262, 263, 379, 392
Johansen, Per Michael 154, 373
jordlovene 19
Jørgensen, Anker 230, 271
Jørgensen, Egon 50, 51
Jørgensen, Niels Ehlers 215
Josefsen, Richard 48, 185
Jyllands-Posten 48, 68, 277, 364, 366, 367, 368, 372, 385
Jærens Rev 118, 371

K

KAD 250, 251, 284
Kai Lindbergs Gade 59, 156, 179
Kampmann, Karsten 93, 94
Kampmann, Viggo 27
Kann, Henning A. 8, 19
Kappel, Holger 94
Kappel, Stephan 82, 94, 95, 96
Karup Hotel 87
Kaspersen, Gustav 35
KFUK 142
KFUM 68
Kirkegaard, S.A. 201
Kirk, Jens 159, 373
Kirk, Kent 199
Kjær, L. 112, 114
Klemme, Ole 232
Klitgård-Lund, Per 213
Klitmøller 29, 30, 32, 35, 36, 87, 132, 139, 145, 154, 155, 163, 171, 192, 193, 200, 209, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 236, 238, 267, 312, 314, 376, 377, 378
Klitmøller Kro 145
Klitrosen 162
Klitvænget 81

20 maskinrummet.indd 399 02/10/2016 11.29

kloakering 13, 23, 46, 69
Knudsen, Ernst 8
Knudsen, Jens Risgaard 149, 163
Knudsen, Margit Hartvig 134
Kobberup, Arthur 227, 228
Kolding Folkeblad 118
kommunalbestyrelse 68, 102, 103, 269, 392
kommunaldirektør 2, 22, 31, 32, 33, 35, 73, 74, 76, 112, 121, 126, 130, 137, 267, 284, 290, 364, 368, 379
kommunalforvaltning 36
kommunalreform 37
kommuneingeniør 2, 22, 27, 32, 73, 112, 137, 286, 368
kommunekasserer 31, 36, 37, 126
kommunekontor 9, 36
kong Frederik 136, 147, 149, 154, 155, 161
konsumfisk 63, 186, 188, 191, 192, 197, 202, 203, 204, 207, 209, 215, 282, 284, 289, 327, 339, 341, 346, 354
Krag, Jens Otto 130
Krajniak, Antoni 181
Krik 241, 242
krise 2, 109, 185, 188, 197, 201, 205, 215, 269, 285, 330, 335, 339, 341, 349, 355, 356, 361, 375, 380
Kristeligt Dagblad 318, 363, 364, 366, 368, 369, 383, 390
Kristensen, Bent 195, 196, 241, 242, 296, 298, 299, 300
Kristensen, Jeppe 5, 11, 31
Kristensen, Knud Erik 136
Kristensen, Lene 241, 242, 247, 378, 392
Kristensen, Per 137, 265, 266, 267, 280, 368, 372, 379
Kristiansand 3, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 281, 348, 380
kro 12, 102, 119, 120, 263
Kühnel, Ole 158, 160
kvoter 3, 185, 196, 197, 205, 207, 214, 238, 328, 334, 336, 338, 339, 355, 385
Kystvejen 29, 30, 108, 225
Kællingdal 5, 6, 7

L

L40 Zion - kutter 163
Laboratorium for Havnebygning 41, 43
Landbosparekassen i Thisted 33
Land og Folk 49, 50
Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel 83
Langelinje-aktioner 198
Langhoff, Søren 136
Larsen, Frantz 226
Laursen, Kristian 136
Lehnfelt, A. 19
lejeprincip 70
Lildstrand 35, 129, 154, 183, 184, 186, 237, 238, 378
Lindberg, Kai 10, 19, 114, 115, 147
Linde, Hans Aage 312, 314
Lindhardt, Okkels 73
lods 179, 180
Lorentzen, Erik 219, 222
lufthavn 13, 265
lugtgener 24, 60
Lundgren, Helge 19, 43, 366
Lyngby 94, 239
Lystfiskerforeningen 230
Lytcke-Jørgensen 113
Lægdsmand, Karsten 186, 187, 190, 197, 211, 375, 376, 391
låneordning 130

M

Madsen, Ejnar 232
Madsen, J.F. Schønning 35
Madsen, Jørgen 188
Madsen, Kaj Dragsbæk 134
Madsen, Klaus 194, 241, 245, 248, 253, 260, 316, 325, 342, 347, 355, 356, 362, 375, 387, 391, 393
Madsen, Marius 65, 150
Madsen, P. Munk 225

20 maskinrummet.indd 400 02/10/2016 11.29

Madsen, Viggo Hjelm 76, 186, 189, 375, 377
markedsføringsplan 107
Martensen-Larsen, Fl. 32, 73, 74, 75, 101, 105, 127, 151, 158, 273, 365, 366, 380
Mathiasen, Erik 102
Mathiasen, Henrik 136
Mathiesen, Eigild 136
Mikkelsen, Aksel 159
Mikkelsen, Egon 197, 377
Mikkelsen, Hans Peter 79
Mikkelsen, Jan Emil 134
Mikkelsen, Niels Jørgen 79
Mikkelsen, Peder 106
Miltersen, Jørgen 165
Ministeriet for offentlige Arbejder 20, 157, 364, 365, 391
Molevej 71, 77, 79, 118, 140, 141, 184
Monberg & Thorsen 51
Morris 81, 83
Mortensen, P. 226
Mortensen, Peter Sand 192, 195, 214, 267, 268, 366, 376, 379, 392
Mortensen, Poul Hald 30
Mygind, Ole 136
Møller, Henrik 136
Møller, Jim 136

N

Naturfredningsforeningen 30
naturreservat 30
Neumann, Ulla 158
Nielsen, Anders Kr. 35
Nielsen, Bjarne 215
Nielsen, Carsten 136
Nielsen, Else 33, 36, 37
Nielsen, Eva 142, 143, 144, 244, 248, 250, 251, 372, 378, 392
Nielsen, Frank Dahl 195
Nielsen, Gert 244
Nielsen, Helga 7, 242, 363, 392
Nielsen, Helge 157
Nielsen, Henning 189, 377
Nielsen, Jytte Sejerskilde 134
Nielsen, Knud Erik 118, 174, 175, 368, 379
Nielsen, Leif 134
Nielsen, Lisbeth Møller 134
Nielsen, Marius 49
Nielsen, Willi 195
Nikolajsen, Arne 155, 162, 373
Nikolajsen - frisør 161, 162, 242
Nordentoft, Frank 194, 375
Nordentoft, Poul 136
Nordsøen - kystbåd 226
Nordthy Strømforsyning 67
Nordtorp, Poul 207
Norge 2, 45, 80, 88, 127, 144, 203, 225, 267, 272, 273, 274, 277, 278, 279, 281, 291, 305, 327, 349
Nors 5, 18, 32, 48, 123, 142, 256, 263, 379
notbåde 194, 203
Nystrup, Vera 124
Ny Tid 124, 371
Nytorp 28, 139, 346
Nørbygård 142
Nørgaard, Max 206

O

Oddershede, Anne 31
Oddershede, Simon 15, 31, 33, 37, 88, 112, 218, 364
Okkels, Lars 137, 368
Okkels, Nick 136
OK Olie A/S 60
Olesen, Erik Hove 178, 179, 333
oliekrise 80, 185, 369
omsorgscenter 37
ophalingsspil 183
ophugning 205, 207, 213, 337
ophugningsstøtte 199, 207
overenskomst 48, 188, 200, 213, 214, 267
overfiskning 185, 196, 202, 382
Overgaard - bager 139
Overgaard, Jette 79, 82

P

Paetc, Carl August 88

20 maskinrummet.indd 401 02/10/2016 11.29

Palliså 144
Pandalus 252, 283, 285, 380
Pedersen, Aaskov 171
Pedersen, Annelise Hove 134
Pedersen, Brix 167
Pedersen, Hans Chr. 158
Pedersen, Henning 136
Pedersen, Hundahl 145
Pedersen, Jørgen 159
Pedersen, Lisbeth 158
Pedersen, Maren 'købmand' 49
Pedersen, Niels Erik 185
Pedersen, P. 96
Pedersen, Peder Chr. 71
Pedersen, Peder Madsen 113
Pedersen, Svend Aage 134
Pedersen, Tove 134, 135
Peter Seawell - trawler 207
Petersen, Axel 62
Petersen, Claus 185
politi 123, 199, 218, 300, 314, 316
Politiets Efterretningstjeneste 169, 374
Politiken 25, 197, 296, 308, 364, 370, 383, 390
Politisk Revy 17
Pondus - trawler 188, 190, 212, 334, 336, 346, 347, 385
Poseidon - trawler 207, 213
posthus 106, 108
Poulsen, Chr. 8
Poulsen, Esther 244
Poulsen, Keld 140, 244, 372
Poulsen, Svend 81
prinsesse Margrethe 149
prins Henrik 149
Præstegaard, Anders 63, 112, 150, 151
P. Taabbel og Co. 241, 282, 283

R

Rasmussen, Axel 13
Rasmussen, Jørgen 201, 202
Rasmussen, Kim 136
Rasmussen, Søren Ulrik 134
Rasmussen, Svend 22, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 73, 74, 112, 121, 126, 130, 137, 267, 272, 276, 284, 364, 365, 368, 379
Rasmussen, Svend Engelund 208
redningsbåd 165, 166, 169, 170, 171, 235, 348
Redningsstation Hanstholm 173
rejefiskeri 190
rejepilleri 228, 265, 285
René og Mexicana - orkester 145
restaurant Pynten 245
Rifbjerg, Klaus 223
Roshage 8, 11, 12, 14, 62, 113, 165, 168
Ross, Chr. 136
Rotary 117, 126
Russel, Cerylann 252
Ræhr 5, 11, 12, 13, 14, 21, 29, 31, 35, 62, 65, 99, 129, 131, 132, 134, 138, 139, 142, 143, 145, 161, 179, 244, 256, 262, 266, 311, 312, 313, 314, 316, 318, 376, 379, 391
Ræhr Centralskole 134
Ræhr-Hansted-Vigsø Kommune 21, 391
Ræhr Mark 143
Røge, Benny 132, 133, 140, 141
Røge, Poul 136
Røgild, Bent 93
Rømø 171
Rønland A/S 61
Rørdam, K. Skat 19
rådhus 18, 24, 107, 108, 109, 302, 327, 332, 333

S

S 301 Solveig - kutter 159
Saarup 114
Sabroe, Svend 159
Sadowski, Mieczyslaw 171
Sallingsundbro 27
samlecentral 63, 192, 200, 218, 367
Sand, Claus Korsgaard 154
Sand Kirk - trawler 199

20 maskinrummet.indd 402 02/10/2016 11.29

Sand, Leif 188, 190, 212, 336, 346, 347
Sand, Per 102
Scharling, Erik 70
Schmidt, Kaj 50, 365, 393
Schrøder, Christian 43, 44, 45, 47, 54
Schrøder, Jens 115
Schultz, Børge 215
Seeberg, Peter 88
Sekkelund, Egon 200
selvstyrehavn 3, 291, 328, 352, 353, 358, 386, 392
Sennels 91, 166, 168, 170
Sennels Flyveplads 166, 168
servicegård 59, 60
SiD 195, 200, 214, 250, 267, 271, 323, 366
sildekran 62
Sine Sand - kutter 53
Sir William 39, 41, 53, 54, 55, 57
Sir William Arrol & Co. Limited 39
Skagen 5, 44, 53, 68, 76, 78, 129, 159, 186, 187, 189, 199, 218, 229, 231, 266, 283, 286, 300, 302, 340
Skagen Havn 44
Skagerrak 6, 118, 159, 273, 277, 339, 348, 374
Skattebogen 11, 14
skattesvig 221, 222
skibningsbåd 229
skidtfisk 42, 60, 183, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 202, 299, 315
skippereksamen 183, 187, 190, 211
skipperskole 190, 208
skolebyggeri 33, 36, 76, 129
Skotland 45, 127, 203, 272, 278, 279
Skovgade 114
Skovlunde Flyveplads 91
slagter 12, 226
Slettestrand 230, 236, 378
Sloth, Jytte 161, 162
slæbesild 7
Smed, Gunnar 142
Snedsted Rejsebio 144
socialforvaltning 66
Soelberg, Eigild 142, 144
Soja, Mieczyslaw 172, 175
Sparekassen for Thisted Amt 13
Sparekassen Thy 188, 268
Specialarbejderskolen i Thisted 190, 233, 246
spejdere 141, 142, 143, 144
spejdergudstjeneste 142
spejderhus 141, 372
Sperling, Johannes 95, 370
Staal, John 48
stadion 372
stafetbutik 13, 106, 122, 268
Statens Byggeforskningsinstitut 80
Statens huse 65
Stauning, Thorvald 92
Steensen, Hanne 161
Steffensen, Henning 125
Steffensen, K. 138
Stenbjerg 155, 171, 231, 233, 235, 236, 238, 377, 378
Stenumgaard, Orla 122
storkommune 3, 37, 65, 229, 328
strejke 188, 376
Struer 27, 112, 129, 201
Støvlbæk, Poul 189, 190, 214, 377
Susanne Hjelm - kutter 189
Susan Vendelbo - trawler 183, 185, 296, 382, 392
Svane, Tommy 136
Svenningsen, Mogens 15, 34, 36, 71, 73, 123, 126, 158, 372
svømmebad 88, 138, 139
svømmeklub 138
søforklaring 177, 374
Sømandshjem 62, 367
Søndergaard, Ester 220
Søndergaard, Margrethe 83, 84, 85
Søndergaard, Niels 83, 85
Sørensen, Alice 144, 145, 259, 260, 261, 372, 378, 392
Sørensen, Claus 58, 59, 161, 287
Sørensen, Ib Holm 58, 61, 141, 162, 163, 193, 206, 265
Sørensen, Jens Lindby 158
Sørensen, Jes Holm 134

20 maskinrummet.indd 403 02/10/2016 11.29

Sørensen, Niels 132, 133, 134
Sørensen, N.K.A. 22, 26, 31, 368
Sørensen, Peter 65
Sørensen, Stinne 35, 65, 66, 74, 99, 103, 161, 259, 367

T

T. 52 Kansas - kutter 238
T. 126 Hebron - kutter 231
T. 155 Havboen 195
Taabbel, Lars 251, 282
tankskib 60, 170
Tatol-udsalg 123
teatersal 12, 36, 72
telefoncentral 13, 23, 49, 262
Tellefsen, Jens 177
Termansen, Torkild Bang 103
Thaibert, Bruno 60, 173, 175
Therkilsen, Kjeld Rask 122, 371
Thisted Amt 13, 19, 21, 26, 127, 200, 363
Thisted Amtsråd 32
Thisted Amts Tidende 30, 72, 91, 111, 118, 155, 165, 362, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 377, 379, 380, 390
Thisted Dagblad 17, 356, 358, 362, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 383, 390
Thisted Garden 73, 97, 158
Thisted Lufthavn 194, 269, 306
Thisted Ny Danseskole 116
Thisted Skibsværft 232
Thomas 'Fyrkarl' 49
Thomsen, Bent 134
Thomsen, Sigurd 139, 140, 141
Thomsen, T.K. 47
Thontank af Lidköping 58
Thorup, Birthe Kirsten 134
Thorupstrand 154, 198, 235, 236, 237, 378
Thyborøn 10, 14, 59, 60, 62, 157, 162, 163, 170, 190, 194, 200, 223, 226, 239, 342, 343
Thyborøn Skipperskole 190
Thylejren 118, 244
Ti. 89 Brita - kutter 163
tilsanding 55, 57, 232
Toftdahl, Hans 212
Toft, Niels Erik 215
Toksvig, Claus 78
toldvæsen 63, 219
Tømmerby-Lild Kommune 37
Topsøe-Jensen & Schrøder A/S 43
torskegilde 125, 127
torskestop 196
trafikhavn 1, 10, 105, 268, 350, 380
Trafikministeriet 20, 286, 390
Tukan 117, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 174, 262, 374
tyskerbarakker 8
Tørnæs, Laurits 201
tågesirene 9

U

Udsigten 88, 370
Ungdomsgården 140
ungdomsoprør 187

V

Vandet Kommune 36
vandforsyning 23
Vegeberg, Villy 137
Vendelbo, Doris 374
Vendelbo, Erik 178
Vendelbo, Gunnar 183, 185, 186, 188, 377, 392
Vendsyssel Tidende 186, 375
Vestergaard, Jørgen 10, 12, 14, 15, 26, 133, 154, 252, 365, 378
Vestergaard, Lone 118
Vestjysk Fiskeriforening 19, 29
Vestre Landsret 109, 221, 377
Viborg Amt 37, 273, 277, 280, 281, 290, 291, 309, 333, 372, 378, 379, 389, 390
Viborg Amtsråd 200
Viggo og Kathrine - musikerpar 145
Vigsø 13, 21, 25, 31, 78, 82, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 144, 172,

20 maskinrummet.indd 404 02/10/2016 11.29

175, 245, 311, 312, 313, 314, 315, 317, 322, 370, 381, 391
Villadsen - købmand 32
Vorupør 139, 154, 171, 188, 231, 232, 233, 234, 237, 238, 377, 378
værnemagt 13, 36

W

Willumsen, Birgit 20, 21, 364, 368
Winkler, Jørgen og Gustaw 106
Wojcieck, Paluch 180
Wright, Thomsen & Kier 43, 47

Y

Yde, Carl 35, 74
Yde, Jens 158
Yde, Niels 47, 48, 49, 55, 112, 366

Z

Zielinski, Andrzej 176, 179, 374

Ø

ølstrejke 75
Ørhage 226, 228

20 maskinrummet.indd 405 02/10/2016 11.29

20 maskinrummet.indd 406 02/10/2016 11.29

20 maskinrummet.indd 407 02/10/2016 11.29

'Hanstholm. Drøm og virkelighed' fortsætter historien om 'Drømmen om en havn', der sluttede i 1960.
Den bette holm, hanstholmen, er en udkant, men rummer det 20. århundredes udviklingshistorie i en fortættet og dramatisk form med voldsomme forandringer over blot tre generationer.
Og det særlige er den fremtidsdrøm, der griber holmboerne allerede i mellemkrigstiden og bliver forstærket af 1960ernes generelle optimisme.
Drømmen lever fortsat i den aktuelle og meget ambitiøse plan for udbygning af havnen i det 21. århundrede.
Det er i denne drøms møde med den ofte benhårde virkelighed, at man finder det særprægede ved Hanstholm.

20 maskinrummet.indd 408 02/10/2016 11.29